

ALEXANDRU MARGHILOMAN

Note Politice

1897 – 1924

VOL. I: 1897-1915

BUCUREȘTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „EMINESCU” S. A., PARLAMENTULUI, 2

1927

Centrul Universitar
Pedagogic
Cota I 9/588
Inventar 107-616

Tous droits de reproduction, de traduction, d'adaptation et
d'exécution réservés pour tous pays.

Copyright 1927, by the Editura „Eminescu”, S. A., Bucarest

NOTE POLITICE

VOL. I

1907-1915

NOTE POLITICE I

NOTE POLITICE

VOL. I

1897 — 1915

Toate drepturile pentru repro-
duceri, traduceri integrale sau
parțiale sunt rezervate.

949.1

1137

ALEXANDRU MARGHILOMAN

Note Politice

1897 — 1924

BUCUREȘTI

—
Editura Institutului de Arte Grafice «EMINESCU» S. A.
Str. Parlamentului, 2

1927

Biblioteca Centrală Universitară
Biblioteca Institutului de Pedagogie
Cota
Inventar 107616

Biblioteca Centrală Universitară
107616
Inventar 106815

107616

Notes - Politics

BCU – Bucuresti

C506815

MAUR & C

PENTRU CITITOR

Insemnările politice ale lui Alexandru Marghiloman se referă la activitatea sa politică și la raporturile și convorbirile ce a avut cu diferite persoane într'o bună parte a strălucitei sale cariere.

Începute la 1897, cu întreruperi mari, aceste note sau însemnări, la început mai mult un „aide-mémoire“, iau caracterul unui adevărat jurnal după 1912; astfel că perioada de mare însemnătate pentru istoria noastră contemporană dintre 1913—1919, perioadă în care marele bărbat joacă un rol de frunte, este aceea care prezintă o continuitate prețioasă. Toate întrevederile și conferințele avute cu personalitățile cu care s'a aflat în legătură, sunt redată cu fidelitate. Ele vor lămuri multe puncte întunecate din istoria anilor din urmă.

Insemnările lui Marghiloman au fost scrise când în românește, când în franțuzește. Acolo unde textul original era francez, l'am reprodus întocmai în josul paginei, traducându-l însă, spre a urma fără întrerupere textul principal românesc.

După 1919, notele sunt mai rari, răzlețe. Multe lucruri, nerecunoștința celor pe cari îi salvase în vremuri grele, priveliștea penibilă a frământărei și micimei politicianilor, au finut pe omul de Stat într'o rezervă în care numai o fire ca a lui era capabilă să se menție.

Alexandru Marghiloman avea intențiunea să revadă și să redacteze definitiv însemnările sale. Dar închizând ochii — în momentul când venirea lui la cârma țării, așteptată și dorită de toți, era să se îndeplinească, — ele au rămas în forma în care fuseseră așternute dintr'o zi pe alta.

*In testamentul său a înscris următoarele rânduri: „Am
„o serie de caiete în cari am notat evenimentele politice
„și faptele istorice la cari am luat parte. Insărcinez pe
„Octav George Lecca, pe Panaiti Wyzanti și pe Mihail
„Pherekyde (Pic), să le pună în regulă și să publice părțile
„importante...”*

*Așa s'a urmat. Editorii însă n'au abuzat de latitudinea
dată lor: cititorul va găsi în întregime notele-memorii ce
urmează.*

*Câteva documente mai însemnate din archiva Marghiloman,
s'au alăturat la sfârșit în anexe.*

1897.

Duminică, 23 Noembrie. — Seara la 6 ore am aflat la Club că spre Călea Văcărești fusese încăerare mare între evrei și manifestanți, provocată de întrunirea studenților la Dacia. Bande izolate de manifestanți, se zice, au spart toate vitrinele, făcând chiar acte de prădăciune în Lipscani și în Calea Victoriei până la piața Teatrului.

Luni, 24 Noembrie. — Vizitat Lipscanii și str. Sf. Vineri, unde toate geamurile și obloanele sunt sfărâmate; Sinagoga, unde un grilaj interior este rupt iar geamurile sparte. N'am putut merge mai departe din cauza lumei care se ținea după mine. Întâlnit pe Carp cu G. Filipescu: Carp crede că o interpelare trebuie făcută.

Interpelat la Cameră pe Ministrul de Interne Pherekyde. Am spus studențimei ce socotesc despre ea și am făcut poliția direct responsabilă de cele petrecute în ajun. Notez că între alte probe pentru mine, era și afirmația unui corespondent berlinez, care spusese lui Carp că manifestanții bătuseră un evrei sub ochii lui, iar că un sergent de uliță prezent sta cu brațele încrucișate.

Pherekyde răspunde. El inocentează pe studenți, pe cari îi laudă (aplauze entuziaste), legitimează cele petrecute ca o justă reacțiune contra provocărilor evreilor, cari: au insultat România prin manifestele lor și au ținut întruniri nepermise de Constituțiune! — Camera a împiedecat, închizând discuția, două obiecțiuni firești: De ce nu a dat în judecată pe autorii afiptelor în cari se insulta țara, de ce a permis acele întruniri? — (Nota: Întrunirile din București ale evreilor s'au ținut cu au-

torizația poliției după cerere făcută formal! Răspunsul a părut uimitor celor cari nu erau dinainte hotărâți a înghiți tot. (Intre alte mărgăritare : «Poliția a fost surprinsă»).

Marți, 25 Noembrie. — Interpelarea lui Cărp la Senat. Ministrul schimbat cu totul tonul ; anunțat chiar că legea Berindei, privilegiul întregii încăerări, nici că va avea ființă.

Se zice că Regele, foarte nemulțumit de răspunsul lui Pherekyde în Cameră, i-ar fi făcut muștrări, al căror efect s'a văzut în Senat. — Generalul Vlădescu mi-a confirmat că, spre marea lui supărare, Regele n'a aflat de cele petrecute Duminică decât Luni la 10 ore dimineața. — Studenții fulgeră în contra mea și mă amenință cu trăsnetele lor.

Seara, contele Thurn mi-a povestit conversația lui Sturdza cu Fonton, care dis-de-dimineață ceruse eri Primului Ministru o întâlnire, pentru a-i înainta cererea de indemnizație pentru un supus rus molestat Duminică. Sturdza reîncepând diatribele sale, Fonton 'i-a tăiat cuvântul : «la question juive m'est absolument indifférente et ne me regarde pas!».

Joi, 27 Noembrie. — *Regele* m'a primit în audiență între 2—3. Rețiu punctele următoare :

1) Mare nemulțumire din cauza tulburărilor în contra evreilor : «Crezi că poliția a fost complice?» — Am indicat motivele cari mă făceau să crez cel puțin la destulă prostie din partea prefectului ca să vadă cu ochi binevoitori cele petrecute. Am mai indicat că liberalii ațâțând pe studenți în chestia națională și că acești tineri urmând aceiași cale în chestiunea decorațiunei Ies-

In original: — **Jeuđi 27 novembre.** — *Le Roi* m'a reęu en audience de deux à quatre. Je retiens les points suivants :

1) Graves mécontentements au sujet des troubles contre les juifs. «Croyez-vous que la police ait été complice?» J'ai indiqué les raisons qui me faisaient croire pour le moins à assez de sottise de la part du préfet pour qu'il ait vu d'un bon oeil ce qui s'était passé. J'ai indiqué aussi que les libéraux ayant monté les étudiants dans la question nationale et ces jeunes gens ayant de nouveau empaumé cette voie sur

zensky, se găsea poate că ar fi bine să fie îndrumați pe o nouă urmă, de data asta împotriva evreilor. — 2) Legea Berindei n'a luat ființă. Primul anteproiect fusese oprit de Rege din cauza dispozițiunii privitoare la evrei. Divulgarea proiectului de lege a mirat mult pe Majestatea Sa, care nu crede pe generalul Budișteanu străin de aceasta. — 3) Aprobarea discursului pronunțat în ajun de Carp la Senat. — 4) Aurelianistii, cari nu prea sunt agreeți, nu pot spera puterea. S'ar pare ca formațiunea Sturdza să fie ultima acordată liberalilor (cine știe?). — 5) Grijă mare în ce privește direcția ulterioară a partidului liberal. Regele nu vede cine poate fi viitorul șef al partidului : mare lipsă de oameni ! — 6) La afirmația mea că guvernul nu există, Regele zice că a recunoscut slăbiciunea partidului liberal chiar de a doua zi de venirea lui la putere : «Domnul Carp avea dreptate când o spunea!» — 7) «Cari sunt raporturile Dv. cu conservatorii ?» — Statu quo ante : nimic schimbat în înțelegerea noastră din timpul când formam guvernul. — «Este un punct negru în viitorul partidului conservator : D-l Filipescu, care e totdeauna alături de d-l

la décoration Jeszensky, on n'était peut-être pas fâché de les lancer sur une nouvelle piste, contre les juifs cette fois-ci.

2) La loi Berindei n'a jamais pris corps. Le premier avant-projet avait été déjà arrêté par le Roi, à cause de la disposition concernant les juifs. La divulgation du projet de loi a beaucoup étonné Sa Majesté, qui ne croit pas étranger à la chose le général Budișteanu. — 3) Approbation du discours de la veille prononcé par Carp au Sénat. — 4) Les Aurélianistes, qui ne sont pas en odeur de sainteté, ne peuvent espérer le pouvoir. Il semblerait que la formation Stourdza fût la dernière accordée aux libéraux. (Qui le sait?) — 6) Graves soucis au sujet de la direction ultérieure du parti libéral. Le Roi ne sait pas qui peut être le futur chef de ce parti. Sur mon affirmation qu'il n'y a pas de gouvernement, le Roi dit avoir reconnu la faiblesse du parti libéral dès le lendemain de son arrivée au pouvoir. «M. Carp avait bien raison quand il me le disait». 7) Comment êtes-vous dans vos rapports avec les conservateurs? — Statu-quo ante; rien de changé dans notre entente du temps où nous formions le gouvernement. — «Il y a un point noir dans l'avenir du parti conser-

Fleva când e vorba de făcut agitație». — Am fost silit să o recunosc. — 8) Nota hazlie : Domnul Sturdza s'a împăcat cu noi toți în urma ordinului Regelui. Aceasta a fost condiția constituirii actualului cabinet. — 9) Decorația Jeszensky. Regele ar fi șters'o fără nici un fel de explicație, dacă ar fi știut că «Jeszensky ar fi luat vreo dată cuvântul în contra Românilor». Acuma că decorația a fost dată, gălăgia făcută împrejurul afacerii este «puțin demnă de un regat». — Aprobarea «Constituționalului» care n'a urmat exemplul celorlalte gazete ale opoziției.

Vineri, 28 Noembrie. — Maiorescu și-a dat demisia din rectorat. Demisia este motivată. Temeiul demisiei, certitudinea în fine dobândită de Maiorescu că, cu toate angajamentele luate de studenți față de dânsul, ei nu fac decât ce le cere guvernul, poate poliția.

Sâmbătă, 29 Noembrie.—Bietul George Lahovary este ucis în duel de Nicu Filipescu pentru un articol din «L'Indépendance», care desigur nu merita o întâlnire.— De reținut strania ședință dela Cameră !

Carp m'a întreținut de o foarte caracteristică manoperă a d-lor Catargi și Take Ionescu în vederea alegerii unui Vice-Președinte la Clubul conservator din Iași. Grigore Kogălniceanu pleacă cu două scrisori : una dela Catargi, alta dela Carp, cari de vor fi produse vor da de răs.

Marți, 2 Decembrie. — Carp a întrunit Comitetul pentru a delibera asupra situațiunei făcute Junimiștilor din Iași prin alegerea lui Vasile Vlădoianu ca Vice-Președinte

vateur: Monsieur Filipesco qui est toujours du bord de M. Fléva quand il s'agit de faire de l'agitation». J'ai dû en convenir. 8) La note amusante : Mr. Stourdza s'est réconcilié avec nous tous sur l'ordre du Roi C'a été une condition de la constitution du cabinet actuel.— 9) La décoration Jeszensky; le Roi l'aurait biffée sous l'ombre d'une explication s'il avait su qu'il eut jamais pris la parole contre les Roumains; «maintenant qu'elle a été donnée, le tapage mené autour de l'affaire est peu digne d'un royaume». Approbation du «Constitutionnel» qui n'a pas suivi l'exemple des autres journaux d'opposition.

al Clubului conservator. Toți, afară de Arion, am opinat pentru retragerea lor din club.

5 Decembrie. — Excelent discurs al lui Maiorescu eri la Senat, și mai bun încă al lui Carp azi.

8 Decembrie. — Rezoluțiunea luată privitor la Clubul din Iași e mai gravă pentru vechii Conservatori de cum se credea de ei. Sturdza-Skeianu și Ghika-Budești au demisionat, iar Kogălniceanu, noul Președinte, a scris la București că dacă d-l Catargi nu obține demisia lui Vasile Vlădoianu pentru a împiedeca retragerea Junimiștilor, se retrage și dânsul (comunicat).

9 Decembrie.—Carp a venit de dimineață să mă vestească că Max Rosetti l'a sondat la Maiorescu dacă aș accepta să apăr pe Filipescu !! A fost de aceeași părere cu mine, că nu.

Seara G. Cantacuzino mi-a exprimat toate regretele lui Filipescu pentru atitudinea lui din trecut față de mine. — Un frumos discurs al lui Delavrancea la Camera pentru ruptura cu Sturdza. Aceiași notă Xenopol.

10 Decembrie. — Adresa continuă. Aurelian s'a arătat tot Aurelian. A înțepat pe Primul-Ministru, dar a bătut în retragere pe toată linia. Delavrancea a rămas cam în aer. Caracteristic : Lascar nu va vorbi.

12 Decembrie.—Discuția generală a Adresei terminată. Take Ionescu a rostit un discurs violent, care în prima lui parte a fost minunat. Palade a găsit o ocaziune neașteptată de a-l maltrata, recitindu-i discursurile din timpul când era alături cu dânsul, liberal, — și de a eschiva discuțiunea asupra chestiunii naționale. Aurelianiștii au cerut votul cu bile : 38 negre.

1899.

4 Aprilie. — Fierbere tot mare. Se svonește (G. Bogdan) că Gr. Kogălniceanu, ca Președinte al Clubului conservator Iași, ar avea o admirabilă combinațiune pentru împăciuire. Nu ese nimic la iveală. — Mi se dă un comunicat al «Epocei», cominatoriu pentru Rege (No. 1046—87 cu data de azi). — Holban asemenea îmi dă numărul «Opinie» din Iași, unde se vede grosolana manoperă a generalului Manu cu proclamarea șefiei lui Cantacuzino. «Opinia» are naivitatea să publice depeșa lui Manu, în care «Comitetul în asistența a foarte numeroși membrii și cu participarea delegaților din toate județele (n'a fost unul !), a aclamat pe Cantacuzino ca șef al Partidului Conservator», — odată cu depeșa lui Cantacuzino, care foarte naiv spune că Comitetul l'a ales ca Președinte al Comitetului executiv !

La înmormântarea lui Catargi, toată asistența a subliniat brutalitatea discursului lui Manu, care de două ori a atacat cu vorbe rău sunătoare pe Sturdza prezent.— S'a mai notat că un student macedonean a vorbit ca atare !

Dela 6—8 am fost la Clubul Constituțional să mai întăresc pe ai noștri, în special pe Gr. Constantinescu-Severin. Am însărcinat și pe Hariton să transmită lui Cantacuzino trei lucruri : 1) personal nu sunt în contra fuziunii; 2) prima rătăcire vine dela Take Ionescu, care Miercuri 31 Martie la 11 ore, mi-a exprimat regretele pentru alegerea din ajun la Clubul Conservator și care mi-a *propus puterea nominală* pentru Cantacuzino și *puterea reală* pentru Carp; 3) a doua rătăcire vine dela

Jacques Lahovary, care în aceeași zi la 7 ore seara, la Jockey Club, mi-a propus în numele lui Nicu Filipescu: fuziunea, recunoașterea șefiei lui Cantacuzino, Ministerul format de Carp *cum va voi*, numai să menajeze și el pe Conservatori!

După înmormântare, întrunire generală la Clubul Conservator.

5 Aprilie. — Nu mișcă nimic dela Palat și «Epoca» pierde răbdarea. Această notă, combinată cu discursul generalului Manu la Biserică, ca și cuvântarea unui student *macedonean*, tot în Biserică, față cu tot Corpul diplomatic, dă măsura tactului de care sunt capabili viitorii miniștri conservatori:

«Epoca» (5 Aprilie No. 1046—87): «*Trădătorul la putere*». «Voința Națională» de Miercuri 31 Martie a publicat următoarea știre:

«Guvernul și-a dat demisia. Demisia a fost primită. «Majestatea Sa Regele va aviza». — După cât se pare, «această știre e o curată cursă prin care crede să scape «Trădătorul. Afară de câteva «causerii» la Palat, care «au dat aparența unei crize, convorbiri fără nici o asemănare cu convorbirile oficiale cu un partid politic, nu «este nimic schimbat și Trădătorul continuă să stea la «putere, ori se pregătește să tragă mai departe sforile «din culise».

10 Aprilie. — După încercarea Giani,—nu se mai știe cine a fost păcălitorul, cine păcălitorul. — s'a compus în fine guvernul. Intrarea lui Fleva a produs efect, dar altul decât acela ce se scontă de născocitorii candidaturii lui. Emil Miculescu a refuzat Lucrările Publice, după cum Gr. Olănescu refuzase Finanțele.

11 Aprilie. — Fost Brăila pentru a întemeia Clubul junimist, apoi Buzău a vedea amici.

16 Aprilie. — Pe drum spre Buzău, Scorțescu mi s'a plâns de preponderența dată radicalilor în Moldova: Bădărău ia parte la Consiliile de miniștri; el mi-a spus că frații Seuli refuză orice concurs. Dela Nicu Bălănescu aflat că Roznovanu refuză participarea. Ștefan Zarifopol mi-a spus că va face opoziție în Roman!

17 Aprilie. — Emil Teodoru îmi spune că Cantacuzino refuză orice concesiune; admite *să trecem* numai Arion și eu (! ?). Cantacuzino i-ar fi spus să lupte împotriva tuturor, Ionel Grădișteanu însă l'a îndemnat să se alieze cu Păcleanu și cu Constantinescu; că el a vorbit cu Constantinescu care este fără mari pretenții și că acesta i-ar da și pe Săveanu la Focșani, care cere numai un loc pentru *fiul lui!* Frumos partid conservator! Theodoru a cerut răzgândirea până Mercuri 21 Aprilie.

1900.

2 Ianuarie. — Aseară balul Curții. După supeu, lungă întreținere cu *Regele*, care se retrăsese spre colț pentru a putea vorbi în libertate. În rezumat :

Regrete adânci pentru pierderea lui Ghermani : «Un coup de massue pour moi !». Pentru a doua oară (aluzii la moartea lui Catargi) cade brutal o *combinațiune* făcută. Ceva mai în urmă, revenit asupra acestui punct că ceruse Cabinetul cu prezența lui Ghermani la Finanțe; că Miniștrii rătoindu-se că aceasta ar implica lipsa de încredere în ei, Regele ripostase: «confiance ou non confiance, l'état du pays exige la présence de Ghermani aux Finances !».

Afirmațiunea că guvernul este așa de slab, că nu ai decât să *sufli* pe dânsul pentru a-l vedea picând; afirmațiune că administrația este mult mai rea decât sub Ministerul Sturdza, «ceeace nu-i puțin de spus, căci bunul Pherekyde la Interne...!».

Nemuțumire adâncă de faptul că influența franceză redevine la modă, că ofițerii iar se trimit în Franța. etc. «Situațiunea mea e grea; cu d-l Sturdza eram cel puțin liniștit în această privință; Franța ne-a dat totdeauna cu piciorul, etc.».

Am pus pe Rege în curent de ce-mi scrisese Carp din Berlin asupra afacerii Hallier. Interes mediocru : Mi-a acordat numai că probabil «Jean Lahovary s'est laissé jouer». Asupra politicii de viitor, temerea că s'a dus timpul lungilor ministere și că el va fi redus la guverne de un an.

Trebue unire, pentru că : 1) nu se *pot face alegeri*.

Am pledat contrariul, dar repulsia lui și temerile despre colegiul al treilea mi-au părut pentru moment de neînvins—; 2) Noi înșine nu am fi singuri mai tari—; 3) Nu putem da opt persoane pentru un cabinet. — Am protestat arătând că mai sunt elemente ca Teodor Rosetti în rezervă.—4. Ar preferi să revină direct la liberali. — Am întâmpinat că sunt și ei mai slabi, întoarcerea lui Aurelian nedându-le nimica : A convenit aceasta. Am întâmpinat că Generalul Manu va fi obstacolul absolut: «Le général Mano! le général Mano..., mais son parti n'en veut lui-même pas».

Reproșuri din nou pentru campania din Aprilie trecut : «on ne démolit pas quand on n'a rien à mettre en place!». Acuzația de trădare l'a silit să scrie pe dată scrisoare către Sturdza. «Et tout ça était factice».— Cu toate demonstrațiile mele că era atmosfera așa, că Aprilie a fost rezultanta unei succesiuni de greșeli, Mitropolitul, etc., — nu a voit să convină de aceasta. Mișcarea aceea a fost o lipsă de încredere într'însul, care pregătise totul ca Sturdza să se retragă la toamnă.

În fine am zis că majoritatea guvernamentalilor era dispusă să adopte unirea, dacă o mână i-ar împinge. «Ași fi această forță, dar dacă mi se răspunde prin «non possumus?».

— Azi George Filipescu mi-a vorbit din nou că voește și că trebuie să mă împac cu Nicu Filipescu.

3 Ianuarie. — De dimineață G. Filipescu a venit să se plângă de impasul în care l'ași fi pus prin faptul că, de două ori Nicu Filipescu a venit la Jockey ca să ne întâlnim și eu n'am ținut seamă. Noui considerațiuni asupra avantajilor împăcăciunii. — La 6 seara tot la Jockey, pe când treceam spre salonul de lectură, G. Filipescu s'a apropiat cu N. Filipescu de mine : «Veneam ca să-ți mulțumesc, d-le Marghiloman, pentru atitudinea binevoitoare pe care ai avut-o față de mine cu prilejul nenorocitului meu duel (Lahovary)». — «Nu amestec niciodată politica cu lucrurile cari nu o privesc», («Je ne mêle jamais la politique aux choses qui ne

la regardent pas»), am răspuns; ne-am dat mâna și am trecut.

— Seara prânz la Fonton*). Generalul Manu cu d-na. Jacques Lahovary cu d-na, d-na Maurojeny, Kalinderu, d-na Simca Lahovary cu fiul, George Filipescu cu soția, Nieu Filipescu cu soția, Argyropol, Prințul și Prințesa Schoenburg, Somov cu soția, Tresnea-Greceanu.—După masă, Kalinderu mi-a vorbit iarăși de unire, că trebuie făcută, că Regele o va impune, dar că nu trebuie să se ciocnească de un non-possumus al nostru (aceleași vorbe alaltăeri în gura Regelui). Despre Manu aceiași opinie, că nu poate duce el situațiunea.

4 Ianuarie.—Bals mi-a împărțășit că Zahariad, șeful serviciului portului, era trimis în Danemarca, probabil pentru a vinde draga comandată. Încă o codiță a afacerii Hallier.

6 Ianuarie.—*Carp* înapoiat din călătorie. La Berlin ca și la Viena i s'a vorbit de necesitatea de a se revizui Constituția pentru asigurarea Regenței, convicțiunea cancelariilor fiind că Prințesa Maria va împiedeca pe Prințul Ferdinand de a domni. Goluchowsky l-a autorizat a-i spune că Impăratul o dorește. La Berlin i s'a promis ajutorul câtorva milioane la nevoie.

7 Ianuarie.—Lungă întrevedere cu *Carp*, pe care l'am pus în curent de ultima convorbire cu Regele.

—La cinci ore, la Clubul Constituțional, Gr. Olănescu ne-a pus în curent cu gravitatea stării lui Cantacuzino care, față de dânsul, n'a putut călca drept. În oraș nu se vorbește decât de alianța cu noi, numai nouă nu ne-a vorbit nimeni, absolut nimeni.

8 Ianuarie.—În momentul când se raporta că în ultimul Consiliu, la care a luat parte și Boerescu, dela care provine informația prin A. Filipescu, s'a decis unirea cu noi, se anunță remanierea ministerială: Manu Interne, Ionescu Finanțe, Istrate Instrucție, Grădișteanu Lucrări Publice. Puțin succes pentru noul ministru.

Seara discuție vie: *Carp*, George Filipescu și eu la mine acasă. *Carp* foarte amărât a voit să facă cunos-

*) Ministrul Rusiei. — N. Ed.

cut Regelui în ce dispozițiuni se află el, în vederea audienței ce are mâine. În lipsă de șef de partid (Cantacuzino bolnav pleacă), în lipsă de șef de Minister (Manu a declarat pe față că nu stă de vorbă), Carp spune lui Filipescu că el nu are cu cine vorbi și refuză a trata cu N. Filipescu sau Take Ionescu. Dacă Regele îl va însărcina pe el să trateze ca viitor prezident, atunci numai va sta de vorbă. Altfel preferă să se retragă în viața privată.

După eșirea lui Carp am căutat să împac pe Filipescu, speriat.

9 Ianuarie.— Fost *Carp* la mine, la 10. L'am mai înmuiat, o sper cel puțin. Am obținut să îndulcească ca formă ultimatul ce voia să-l pună Regelui. Am insinuat că pot trata eu cu cei mai tineri din Guvern. Nu i-a surâs combinația.

— La 11 ore venit *Jacques Lahovary*. Pretext cai de cumpărat în Franța. În fond politică. Propuneri vagi; dificultatea situațiunei; el pururea partizan al unirei; Take Ionescu sufletul Guvernului; dacă s'ar retrage el, tot Guvernul ar cădea; lucrează a aduce pe Ionescu să ia el înțelegere cu Carp; nevoie de convorbire foarte secretă...

Am întâmpinat că socotesc că Carp va refuza a ceastă întrevedere și că este eroare să se creadă că acceptăm trăgănirea chestiunei; nu vom accepta decât un buget lucrat de noi. El a ripostat că nu-și ascund greutatea tratărilor, în lipsă de un șef al lor; că însuși Take ezită ca să nu aibă aerul că trădează, etc. Nimic precis.

Mai precise unele aprecieri: — «Filipescu mult inferior lui Take; tot el ne-a adus pe Grădișteanu... Fleva dela guvern, nu este Fleva din opoziție; ultimul lui discours dela Senat a fost nedemn. Manu e un figurant; nu înseamnă nimic...*)

*) «Filipescu beaucoup inférieur à Take; c'est encore lui qui nous a fourré cet imbécile de Gradișteanu... Fleva au gouvernement n'est pas le Fleva d'opposition; son dernier discours au Sénat a été ignoble. Manu est un comparse; il ne signifie rien.»

12 Ianuarie.— *George Filipescu* iarăși m'a întreprins cu necesitatea de a se trata, și că numai prin mine se putea trata. I-am răspuns că dacă se primește să tratez *sans l'aveu de Carp*, pentru a se ști ce se poate obține sau se cere, sunt gata.—Cerut termen de reflecțiune.. adică de a lua noi instrucțiuni dela *Nicu Filipescu*.

De notat că vorbindu-se despre *Panu*, dacă l'am primi noi, m'a lăsat să înțeleg că *Regele* nu l'ar mai refuza și că poate ar fi necesar. Aceasta coroborează cu grija lui *Nicu Filipescu* de a răspândi în vileag că nu el s'a opus la intrarea lui *Panu* în Minister. — De altă parte mișcare printre radicali și amicii lor.

13 Ianuarie.—*G. Filipescu* reluat azi dimineață convorbirile cu mine în privința tratativelor. Am căzut de acord că ar trebui ca chestiunea să fie frământată înainte de a se vorbi cu *Carp*. Din tabăra conservatoare ar voi să se trateze cu mine. Am arătat că accept «*sans l'aveu de Carp*», spre a nu referi lui decât dacă îmi par lucrurile acceptabile. Mi-a cerut să se consulte asupra acestui punct cu mandantul lui (*N. Filipescu*?). Lășire mă întreabă: «Ați primi pe *Panu* în combinațiune?» — «Da. Dar cred că s'ar opune *Regele*. Nu o să ne stricăm rostul sus pentru *Panu*». — «Nu o să mai fie piedică acuma!».

Sâmbătă, 15 Ianuarie. — La *Forestiera*, *G. Filipescu* m'a înștiințat că s'a găsit bine ca să nu-mi vorbească nici *Take Ionescu*, nici *Nicu Filipescu*; cel care va trata va fi *Olănescu*, indicat prin situațiunea lui.

— Seara la *Jockey-Club*, la 8 ore, *Nicu Filipescu* mi-a confirmat însărcinarea lui *Olănescu*. Am repetat că tratez fără a fi însărcinat de *Carp*. Ne-am înțeles că nimic nu va transpira și că orice alte convorbiri cu alții vor înceta radical spre a nu se zăpăci lumea. Va fi în curent numai *Mihai Ghica*, care eventual va aduce în străinătate lui *Cantacuzino* rezultatul.

— La *Cameră*, *Cosăcescu*, împins de *Panu*, m'a abordat ca să afle de la mine: întâi dacă odată uniți, am alunga pe radicali pentru că sunt radicali; al doilea dacă am accepta pe *Panu* în caz că l'ar impune

conservatorii ? I-am dat toate asigurările. El mi-a spus că noua lozincă a lui Panu era cu radicalii să împingă la fuziunea cu junimiștii.

Marți, 17 Ianuarie.—Invitat eri de Olănescu la consfătuire, ne-am întâlnit în cabinetul lui. I-am pus pe dată în vedere că negociem în nume personal fără mandat dela cineva, în neștiința lui Carp și decis a nu-i comunica ceva decât dacă socotesc că propunerile sunt acceptabile. El mi-a declarat că știe aceasta și că a fost însărcinat de Cantacuzino, la plecarea lui, să pregătească un aranjament.

Propunere : Carp cu alți trei amici în Minister, cu Internele, sub prezidenția fără portofoliu a lui Cantacuzino, Cluburile rămânând separate deocamdată. Miniștrii conservatori fiind Ionescu, Filipescu, Panu și Jacques Lahovary. Am propus: Prezidenția Consiliului pentru Carp cu alte trei portofolii, din care Internele; contopirea Cluburilor pentru unificarea partidului.

Olănescu nu a avut obiecțiuni decât de ordine sentimentală, relative la Cantacuzino. Mai mult, mi s'a părut dispus a susține propunerea, numai temeri mari despre Doamnele Cantacuzino ! La obiecțiunea mea că în ori ce caz pentru o remaniere radicală ar fi nevoie de demisia Prezidentului, el mi-a spus că Regele a dat lui Cantacuzino asigurarea că «cât timp va fi el bine, nu se va gândi la alt prezident»(?).

La ceaiul de seară la Carp, am cercat să vorbesc fără succes de prezidenția provizorie a lui Cantacuzino.

Mereuri, 18 Ianuarie.—Prânzit la G. Filipescu. L'am pus în curent. Motivele contra prezidenției Cantacuzino au părut naturale și acceptabile. Le-am rezumat astfel : guvernul nou nu poate inspira încredere în puterea lui cu un șef slab sau bolnav; Carp nu poate lua răspunderea fără autoritatea necesară; demnitate personală : este inadmisibil ca toți să poată fi primi miniștri, numai lui Carp să-i trebuiască liziere.

21 Februarie. — La Societatea Forestieră. G. Filipescu mi-a cetit prima pagină a unei scrisori pe care o trimete N. Filipescu unchiului său G. Cantacuzino la

Viena. Filipescu proclamă absoluta necesitate de a se împăca cu junimiștii! Mi s'a disimulat restul scrisorii.

22 Februarie.—Costinescu a avut alaltăeri audiență la Rege. Temerile financiare, — «Guvernul actual slab fiind că nu are curajul să facă economii»,—au adus pe Rege, după aprecierea lui Costinescu, să voiască absolut intrarea noastră în guvern, *cu sacrificarea lui Manu*, dar tot cu Cantacuzino prezident nominal. Costinescu găsește propunerea acceptabilă.

4 Martie. — Prânzit la G. Filipescu. După masă mi-a spus: «Ce păcat că Carp nu primește; nu mai e nimic de făcut!» Foarte mirat îi cer o lămurire: «Da, am vorbit cu Carp azi dimineață și mi-a spus că nici nu trebuie să i-se propue prezidenția lui Cantacuzino». Am înțeles că era un pretext și că conservatorii băteau în retragere; pentru mine este mărturisirea neputinței lui Nicu Filipescu. Am răspuns: «Asta este un mod de a îngropa chestiunea; se hotărâse alte modalități de tractare, să nu mai vorbim de ele!»

5 Martie. — Triandafil a vorbit cu Stirbey și cu mine pentru afacerile successorale Stirbey. Vorbind de afacerea Hallier, el ne-a spus: «Am fost înșelat de către Ioan Lahovary. La asta nu mă așteptam! El mă asigurase că majoritatea Tribunalului arbitral ar fi compusă de doi Români».

Samedi, 4 mars. — Dîner chez Georges Philipesco. Après dîner il m'a dit: «Quel dommage que Carp n'accepte pas: plus rien à faire». — Très étonné, je lui demande une explication: «Oui, j'ai parlé avec Carp ce matin et il m'a dit qu'il ne fallait même pas lui proposer la présidence de Cantacuzène». J'ai compris que c'était un faux-fuyant et que les conservateurs retiraient les avances faites; pour moi c'est la déclaration d'impuissance de Nicu Filipescu. — J'ai dit: C'est une façon d'enterrer la question; on était convenu d'autres modalités de traiter; n'en parlons plus.

5 mars, dimanche. — Triandafil a conféré avec Stirbey et moi pour affaires successorales Stirbey. Parlant de l'affaire Hallier, il nous a dit: «J'ai été trompé par Jean Lahovary. La asta nu mă așteptam! Il m'avait assuré que la majorité du Tribunal arbitral serait composée de deux Roumains».

6 Martie. — La Cameră am vestit pe C. Olănescu că de oarece nu am primit nici un răspuns, conchid că negocierile noastre au încetat și ne reluăm fiecare libertatea de acțiune. — «Am fost de două ori să-l văd pe Cantacuzino și nici n'am putut să-l gădesc. Libertate reciprocă !»

13 Martie. — Carp mi-a făcut parte de conversația cu Pallavicini. *) care părea însărcinat de Rege să-l sonda. Pentru Pallavicini, Cantacuzino e sfârșit și însuși Regele ar fi observat că este absolut străin de tot ce se petrece. Carp a comunicat motivele pentru care nu poate primi președinția lui Cantacuzino.

18 Mai. — La curse, sub ploaie, *Nicu Filipescu*, cu care nu schimbam des două vorbe, mă abordează pentru a mă întreba când vine Carp. De aci lungi dorințe de a pune în legătură pe Carp cu Cantacuzino ; că dacă Carp ar lua cu binele pe Cantacuzino, acesta s'ar retrage lesne, că combinațiunea propusă odată de mine lui Olănescu este aceia pentru care lucrează el, etc. Că, în orice caz, nu trebuie făcut lucrul numai dacă nu poate ajunge la vreo ruptură, pentru că aceasta ar fi soluția cea mai rău. Motivul acțiunii lui G. Filipescu este chestiunea Băncei; el nu voește ca Guvernul să cedeze Băncii prelungirea privilegiului, sau atunci să împartă răspunderea cu tot partidul. Filipescu a făcut rezerva că vorbește în numele lui personal. Concluzia : să grăbesc sosirea lui Carp. — Cum primisem o scrisoare dela Carp că vine Luni sau Marți, m'am obligat să-i scriu să vină cu o zi mai de vreme.

Mărturisesc că am rămas sub bună impresie și că socoteam lucrul în fine câștigat.

20 Mai. — Jockey-Club 5 ore. *Nicu Filipescu* mă ia de o parte spre a-mi spune că nu trebuie vorbit cu Carp. Că tot ce mi-a spus la Hipodrom nu mai are actualitate, chestiunea Băncii fiind amânată și alte lucruri vagi. Am înțeles că Cantacuzino refuză și că negociatorul meu nu poate nimica.

*) Ministrul Austriei. — N. Ed.

22 Mai. — Am pus în curent pe *Carp*. Nici că se aştepta el la ceva în prezent. Tot în acest sens îmi scrisese acum trei zile. El a văzut pe *Sturdza*, care i-a făcut propuneri pentru o acţiune comună, propuneri vagi pe cari *Carp* le-a declinat.

— În urma conversaţiunii avute cu A. E. Lahovary, am stat două ore de vorbă cu *Ionel Brătianu* la mine. *Brătianu* în nume personal (cred însă că cu ştiinţa lui *Sturdza*) mi-a propus să reluăm ceea ce tatăl său a căutat să facă cu *Carp*. El exclude posibilitatea *Carp* prin conservatori (lucru la care credea acum câteva luni), şi posibilitatea *Carp* singur. Atunci el ar voi un guvern tare *Sturdza-Carp*, care ar îndruma la o fuziune ulterioară, dar a cărui ţintă principală ar fi: restabilirea creditului şi finanţelor ţării, şi transformarea radicală a administraţiunii. Câteva puncte a căror precizare am cerut-o eu: nici o atingere de Constituţiune; nici o lăţire de drept de vot; reduceri însemnate la armată, la pensuni, în slujbe, întărirea comunei. La scăderea şcoalelor superioare, nimic afirmativ ca răspuns. Atingând chestiunea de formă şi de persoane, am arătat obiecţiunile, cari ar fi ca d-l *Sturdza* să fie Preşedinte de Consiliu, şi am indicat că ar trebui constituit un comitet în care Regele să poată alege pe preşedinte. *Brătianu* mi-a răspuns că era necesitate de prim ordin să nu se slăbească acum *autoritatea lui Sturdza*. Ca formă tranzacţională am propus ca în caz de reuşită, Regele să *cheme pe amândoi* (cum a făcut la Aprilie trecut pentru *Carp* şi *Cantacuzino*) şi între şefi să fie dinainte compus ministerul. Bine înţeles totul *ad referendum* şi din partea lui şi din a mea. Ca lucru în treacăt: *Brătianu* convins că drapeliştii se întorc la mateă; rezistenţă în privinţa numelui lui *Costinescu*, pe care l'am indicat eu ca fiind necesar într'o asemenea combinaţie.

Ne vom revedea după ce el va fi luat avizul lui *Sturdza*.

31 Mai. — Seara, la Capşa, întorcându-mă dela *Buzău*, *Pallavicini* s'a apropiat de masa mea pentru o lungă conversaţie: Guvernul nu o mai poate duce, cu Generalul

Manu nu mai poate fi trai, s'a deschis ochii și în străinătate că un guvern este imposibil cu un om bolnav în cap; că Take Ionescu care credea tot în putință, s'a trezit și el, etc. Concluziunea lui era că Regele este foarte neliniștit, dar că neapărat va aviza până la toamnă. I-am răspuns că poate la toamnă, va fi prea târziu! — I-am făcut o aluzie la perspectiva pusă înainte de presă a unui guvern Carp-Sturdza; Marchizul s'a zburlit «parce que Mr. Carp a toujours été conservateur»!

4 Iunie. — Ionel Brătianu mi-a adus răspunsul d-lui Sturdza. Sturdza primește toate propunerile formulate și pe care le-a rezumat din nou: Alianța a două partide, «unirea a două drapeluri» (sic), pentru a scoate țara din pericolul financiar prin mari reduceri în cheltueli și pentru a transforma administrația și moravurile ei, ceea ce nu poate merge fără *amputațiuni serioase de persoane*. Brătianu a insistat asupra acestei tăeri a cozilor: de noi nu poate fi vorba, ei recunoscând că nu avem clientelă. S'a vorbit și despre Panu, în contra căruia nu ar fi decât obiecțiunea că nu trebuie angajament făcut cu dânsul.

Am telegrafiat lui Carp spre a-l vedea.

— Seara prânzind la G. Filipescu, cu care am trecut în vedere caraghioslăcul tratărilor cu conservatorii și mai ales al ultimei tratative a lui Nicu Filipescu, mi-a spus că știe tot și că «femeile au stricat totul în ultimul moment!» Mi-a deplâns starea partidului în care «o mână felonă» strică, în culise, tot ce se hotărăște. Mi-a mai spus că scăparea situațiunei financiare nu se poate face decât *par une trêve entre les partis?*! (combinația Sturdza-Carp ar fi bine venită oare?).

Tot dela el am aflat că Take Ionescu, care zisese lui Costinescu: «să-mi facă numai un semn Regele și dau Ministerul jos»,—a spus un neadevăr, pentru că *semnele* i-au fost făcute, și nu numai unul!

5 Iunie. — Costinescu mi-a împărtășit că guvernul nu a găsit un ban și că toate combinațiunile care i s'au propus nu sunt lucruri cari se pot lua în serios.

Duminică, 11 Iunie. — Avizat de Maiorescu prin tele-

fon că *Carp* e la București, am plecat de noapte din Buzău. *Carp* fusese chemat de *Maiorescu* prin telegramă, după cererea lui *Nicu Filipescu* și de *Teodor Rosetti* prin scrisoare, după cererea lui *Cantacuzino*. Intrevederea a avut loc Sâmbătă la prezidentul Consiliului. *Carp* a rezumat-o pe dată: «nu a eșit nimic dintrânsa». — *Cantacuzino* a propus facerea unui guvern în comun, *Carp* a răspuns pe dată că el nu poate intra cu dânsul în Minister. La replica lui *Cantacuzino* că atunci aceasta era o chestiune personală în contra lui, *Carp* a răspuns: «nimic personal, dar el atacând cu vioiciune afacerea *Slatina*, împrumutul și afacerea *Hallier*, era imposibil să-și dea singur desmințire acceptând de a figura în guvernul lui». — «Dar acestea sunt personale mie, și intrând în Minister, d-ta, d-le *Carp*, nu iei răspunderea trecutului». — «Cu teoria aceasta, eu *Carp* pot forma un guvern cu *Sturdza* fără ca d-ta *Cantacuzino* să ne poți întreba: *dar cu trădarea ce s'a făcut, d-le *Carp*?* Aceasta nu se poate!» — *Cantacuzino* a închis discuția asupra acestui punct, spunind că amicii săi nu vor accepta probabil ca el să lase președinția nominală a guvernului. *Cantacuzino* a adăugat că de ce nu ar face *Carp* *singur* un guvern?—*Carp* a răspuns că dacă ar fi constrâns la aceasta, nu s'ar da înapoi, dar ar fi două cuvinte pentru cari eventualitatea nu i-ar surâde: întâi, el a năzuit pururea să guverneze cu partidul conservator, nu în contra lui; — al doilea, crâmpei de guvern cu *Cantacuzino*, crâmpei de guvern cu *Carp*, Regele ar avea lesne tentațiunea să recurgă la un guvern d'antregul cu *Sturdza*.

Asupra chestiunii băncii, *Carp* a sfătuit pe *Cantacuzino* să nu primească aranjamentul propus, fiindcă era o pură escrocherie: Banca oferă să cumpere cu biletele ce va putea emite în mai mult după schimbarea raportului între aur și emisiune! *Cantacuzino* a răspuns că *nu va face* aranjamentul.

S'au despărțit... *ad referendum*.

Joi, 15 Iunie. — Fost întâmplător la București și *Maiorescu* m'a pus în curent de noi demersuri ale lui *N. Filipescu*, dacă nu am concede ca *Take Ionescu* să păs-

treze Finanțele sau să ia Internele. Maiorescu i-a arătat pentru ce nu crede că se poate acorda. — Am conchis de aci: întâi că Cantacuzino a vorbit cel puțin cu Take Ionescu și l'a pus în curent cu dorința lui Carp de a lua el Finanțele; al doilea că Filipescu se teme ca Take Ionescu, deposedat de portofoliul său fără compensația Internelor, să se întoarcă în contra combinațiunii cu Carp. — Impresia mea este că oamenii aceștia nu știu ce voesc, și nu știu unde merg.

Seara la Club, Olănescu mi-a strecurat: «iar ne-am înecat la mal ca țiganul». N'am relevat aceasta. Presupun că după ce s'a croit lucrul, cucoanele iar au montat pe bietul Cantacuzino și l'au răsucit.

21 Iunie. — Pe la 6 ore portarul Jockey-Clubului a întrebat în numele lui Niculae Filipescu la ce ceas mergeam la Club. *Filipescu*, recomandându-mi toată discrețiunea, de oarece nu toți Miniștrii erau în curent, m'a întrebat precis asupra punctului dacă Cantacuzino cedând, am face fuziunea și am accepta șefia lui; dacă în fine, ca mângâere, am fi dispuși să dăm retragerii sale *glorificația* pe care o merită abnegația lui. Mi-a destăinuit că au fost foarte surprinși că la întoarcerea Regelui, Cantacuzino punându-se la dispoziția lui pentru soluționarea crizei, Regele i-a zis liniștit ca să continue astfel cum sunt. Mi-a mai spus că sunt semne că Regele ar voi să câștige astfel timp, până se vor pregăti liberalii. La toate chestiunile, pentru a nu lua vreun angajament pe care să nu fiu sigur, am cerut să ne vedem a doua zi la mire ca să pot vorbi cu Maiorescu, care a văzut pe Carp cel din urmă dintre noi.

Joi, 22 Iunie. — Am fost la 8 dimineața la Maiorescu și la 9 jum. am primit pe *N. Filipescu*. Cantacuzino s'a decis să se retragă și a dat pline puteri lui *N. Filipescu* (s'a adăogat pe urmă lui și Alecu Catargi), ca să trateze.

Am convenit împreună: — Carp Președinte, cu Ministerul de Finanțe; nu s'a contestat dreptul de alegere a celorlalte trei portofolii. Mai mult, din atribuțiunea celor rezervate conservatorilor, rezulta clar că Internele erau la dispoziția lui.

Declarațiune de fuziune sub șefia lui Cantacuzino, care ar lua președinția Camerii. Statutele Clubului comun rămânând de elaborat în urmă. Am accentuat că nu voiam să se întâmple majorațiuni ca în 1861.

Un portofoliu însemnat pentru Take Ionescu. Am oferit Externele, cari au fost acceptate. N. Filipescu ar intra în Minister, cu ezitațiune mi-a zis că nu s'ar fi simțit cu aptitudini decât pentru Domenii, dar că știa că d-l Carp și-a rezervat acest departament. L'am asigurat că nu, și am convenit că el Filipescu va lua Domeniile. Fără a se preciza mai departe, am indicat că Carp ar accepta pe Grădișteanu acolo unde este. Nu se va face convenție cu Banca. Nu se va dizolva Camera.

Am făcut atent că Carp nu va veni decât chemat direct de Cantacuzino. Mâine sosește Cantacuzino, seara se va ști definitiv ce este și voi fi avizat imediat.

Insistențe ca Maiorescu să nu plece. I-am arătat că era inutil, de oarece în 24 ore el era la dispoziție — Filipescu a plecat asigurându-mă că lucrul este făcut.

-- La 4 ore mi-a venit *Alecu Catargi*, tot ca pleni-potențiar. Am recapitulat cele convenite cu N. Filipescu, el neștiind că era lucrul deja hotărât cu dânsul, și atunci s'au ridicat nori pentru Interne.

Furăm împreună la *Maiorescu*; din schimbul de cuvinte a rezultat că Carp n'a cerut lui Cantacuzino Internele, dacă nu se indică un Ministru prea tranșant din partea Conservatorilor. Am menținut clar că N. Filipescu convenise cu mine că Internele erau în lotul lui Carp. Sunt convins că cu puțină dexteritate se va acorda și acest punct.

A fost și o notă hazlie. Cu multă dibăcie și în termeni foarte subțiri, Maiorescu a arătat temerile sale în privința înrâuririi «d'une charmante fille» și în privința statorniciei bietului Cantacuzino. Catargiu «s'est porté fort», de oarece avea toate puterile. Rezerve numai în privința Internelor.

23 Iunie. — La 10 jumătate noaptea, A. Catargiu îmi telefonează la Buzău că d-l Cantacuzino întărește ce fusese convenit și că mă roagă să iau agreementul defini-

tiv al lui Carp și să-l aduc Marți dimineața la București, când sosește și Președintele Consiliului.

26 Iunie. — Am fost eri la Țibănești. M'am convins că *Carp* regretă că părăsise cererea Internele și că ar voi să le aibă în lotul său. Am plecat cu puteri depline și cu lista următoare : Carp, Finanțe; Take Ionescu, Externe; Filipescu, Domenii; Marghiloman, Interne; Maiorescu, Justiție; Arion, Instrucție Publică; Grădișteanu, Lucrări Publice; Lahovary, Războiu; G. Cantacuzino, Președinte de Cameră; Rosetti, Președinte de Senat.

— Azi dimineață dădusem întâlnire, din Țibănești, lui *Filipescu* la mine acasă.

Am discutat mult chestiunea Internele. El nu a făcut nici o obiecțiune politică și ar acorda voios tot, în această privință. Se teme numai de Cantacuzino, care a apucat să creadă că Carp i le-a condat și care, dacă s'ar reveni asupra acestui punct, și-ar închipui că deja nu se mai respectă pactul. Filipescu crede că dacă Carp i-ar arăta că, fără Internele pentru mine, nu se mai combină portofoliurile și ar lua pe Cantacuzino pe nota sentimentelor, Carp ar obține concesiunea cerută. Filipescu mai adaugă că Cantacuzino a pus pe Rege în curent și că Regele l'a felicitat pentru actul său *patriotic*: acest punct împiedecă ori ce intransigență din partea lui Carp, după părerea mea. Am luat asupra mea să chem pe Carp la Buzău și de acolo să venim aci dacă se aplanează greutatea.

27 Iunie. — La 5 dimineața am luat pe *Carp*, la gara Buzău, m'am explicat cu el, l'am făcut să admită o combinație cu Olănescu (neutru) la Interne, și la 7 am pornit la București.

La sosire am aflat că *Take Ionescu* era foarte nemulțumit și că refuză de a intra în noul Cabinet. Motivul aparent: i s'a cerut să combată *à outrance* pe junimiști în alegeri și în Parlament; nu poate face parte din primul Cabinet junimist (Loulou Lahovary informator). Motivul real: s'a trecut pe deasupra capului lui în

toate tratativele și simte cât s'a modificat și cât s'a scăzut poziția lui.

— La 2½ ore *Carp* a avut întrevederea cu *Cantacuzino* pentru Interne. *Cantacuzino* a zis că dacă le-ar acorda acuma, ar fi o *capitulație*; *Carp* n'a insistat și a propus atunci două liste: una, aceea adusă de mine (26 Iunie); alta modificată, cu mine la Externe și *Take Ionescu* la Interne. Aceasta *Cantacuzino* a primit-o pe dată. Rămânea: 1) Disidența *Manu*; *Cantacuzino* l'a părăsit cu deplină dezinvoltură. 2) Nemulțumirea *Take Ionescu*: aceasta a părut mai serioasă, dar *Cantacuzino* are aerul foarte hotărât a se lipsi de el, dacă părea grea.

Carp consideră *Ministerul* făcut. Este vorba ca până Sâmbătă sau Luni *Cantacuzino* să-și adune *Ministrii*, să lichideze situația cu *Regele* și cu colegii săi.

Carp a avut la Club o întrevedere cu *N. Filipescu* și *Jacques Lahovary*, spre a-i interesa ca dânsii să lucreze la *Cantacuzino* pentru combinația *Take Ionescu* Externe, *Marghiloman* Interne, singura în care *Take* are locul său, dacă l'ar accepta.

Uitam a aminti că între *Carp* și *Cantacuzino* s'a specificat ca un lucru bine înțeles și înțeles încă de la prima întrevedere că el, *Carp*, nu poate avea pe *Take Ionescu* la Interne. *)

*) Pentru restul anului nu sunt alte însemnări. Fuziunea s'a făcut în Iulie. Textul actului de fuziune la Anexe, No. I. — Nota Ed.

1901.

Luni, 29 Ianuarie.—In urma demisiunii lui Carp, cu chiu cu vai Cantacuzino a fost însărcinat cu compunerea ministerului. Nu știam nimeni în ce condițiuni. El lăsase o cartă la mine. Văzuse pe Arion și pare-mi-se pe Maiorescu.

— Transmisesem eri Regelui o depeșă a lui Beldiman privitoare la botezul Prințului de Anhalt-Dessau; depeșa mi se înapoiază de îndată cu mențiunea bizară, scrisă cu creionul de Majestatea Sa: «Monsieur Marghiloman, Lundi 10¹/₂ h. au Palais».

Mă duc azi dimineață la Palat și întreb pe aghiotant dacă nu are un ordin de convocare pentru mine; îmi răspunde că nu, dar că va lua pe dată ordinele Regelui; după două minute sunt introdus, spunându-mi-se: «M. S. a uitat că dorea să vă vorbească pentru botezul dela Dessau; poftiți sus».

Regele, puțin roșu la chip, îmi spune pe dată: «Este un pretext. Doream să te văd, și se știe prea mult tot ce se petrece împrejurul meu și cine intră și cine iese! Am însărcinat pe d-l Cantacuzino cu formarea Ministerului, dar i-am pus ca condiție absolută să aibă în Ministerul lui unul sau doi Miniștri junimiști, din acei eșiți acuma, sau cel puțin pe d-l Th. Rosetti: *Nu trebuie ca d-l Rosetti să primească*». *)

*) «C'est un prétexte. Je désirais vous voir. Et l'on sait tellement tout ce qui se passe autour de moi, et qui entre, et qui sort! J'ai chargé M. Cantacuzène, mais je lui ai posé comme condition absolue qu'il ait dans son Ministère un ou deux Ministres junimistes sortants, ou tout au moins M. Théodore Rosetti: *il ne faut pas que Mr. Rosetti accepte*».

Restul întrevederii a fost consacrat mijlocului de a face să parvină Majestății Sale rezultatul misiunii mele și măsurilor de luat ca să nu se știe nimic de ni-meni.

— La 12½ am dat ochi cu *Th. Rosetti* în fața Ministerului meu. Din primele cuvinte Rosetti mi-a răspuns că nu este nici nebun, nici copil și că nu va primi cu nici un chip. Am făcut la ora 3 să parvină în forma obișnuită a comunicării de depeși Majestății Sale asigurarea dată de Rosetti.

Ministerul Cantacuzino va cădea în apă.

30 Ianuarie.— La Jockey Club, la 5½, *Carp* venind dela Palat ne comunică: «Măine Consiliu de miniștri». Mare entuziasm. La Club! Scena între *Carp* și Majesta-tea Sa a fost mișcătoare. Regele a îmbrățișat pe *Petrake*.

1903.

28 Noembrie. — Audiență la *Rege*, 6 ore seara. Aniversarea Plevnei, felicitări. Regele mulțumit de darul ofițerilor de geniu.

Regrete că partidul conservator este divizat; nu se poate face nimic statornic cu partide «émiettés»; ar trebui, etc. Răspuns că orice apropiere *în opoziție* este imposibilă; că ea se poate face numai la putere, când unii pot oferi și alții pot primi.

S'a vorbit de primejdia divizării în viitor și a partidului liberal. Lipsa unui om, care după Sturdza să poate fi «porte-drapeau», căci nu este nevoie de *șefi*. Am răspuns că țineam ca sigură aceeași criză la liberali, pentru viitor, ca la noi.

Ușurința lui Jacques Lahovary, aceeași azi ca în trecut, când n'a voit să creadă că ofițerii de cavalerie se rezvrăteau; cum se poate plânge în Senat de raporturi către Rege în afaceri de serviciu, el care îi cerea mereu să aibă un cabinet militar? Tot asemenea, cum critică unele comande, când el Lahovary a comandat obuzierele pe care Regele le credea încă inutile? Lahovary ar fi trebuit să stea în armată; lui, Regele cu plăcere i-ar fi dat Statul-major; Sturdza nu a voit.

Sturdza a făcut mult bine și pus rânduială la Ministerul de război. Partidul liberal evident este slăbit. Această slăbiciune provine din cauze însă onorabile. De tot în treacăt aluzie la o combinație (?) pentru alegeri. Nu a aprobat articolul lui N. Filipescu asupra mesajului («Epoca» 28 Noembrie.)

În două rânduri mi-a vorbit cu insistență de existența *Ocultei*; orice ar zice «L'Indépendance roumaine», articolul ziarului a fost chiar prilejul primei afirmări că *Oculța există și face rău*. Evident că tentativa de amendament a lui Anton Carp, ca Adresa să accentueze nota descentralizatoare a Legei comunale, este inspirată de *Oculță* — crede Regele, — dar îndată ce d-l Sturdza s'a arătat rigid, atacul schițat s'a evaporat. «Am spus d-lui Sturdza că nu trebuie direcțiune anonimă; dacă d-lor voesc să guverneze, trebuie să ia răspunderea deschisă a acțiunilor lor». (Impresia că Regele vede bine pe Lascăr și că îl impune dragostei lui Sturdza).

În afacerea Mandrea, Regele zice că a prevăzut achitarea; că procesul i-a făcut un pedestal în străinătate; că toate ziarele evrești, Francfortul mai ales, l'au înălțat în slavă. Admite că este un domn puțin curat care ar face bine acum să demisioneze.

5 Decembrie. — La Adresă am rostit un lung discurs, clarificând situația noastră față de Cantacuziniști și față de partidul liberal.

Carp crede că a lipsit ceva în clarificarea procedurilor noastre față de liberali în partea morală. N'am voit dinadins să ating această chestiune pentru a nu ne izbi de N. Filipescu, dacă vorbeam de afacerea Ressu-Robescu. Senat foarte mulțumit.

8 Decembrie.—Injurături câte vrei dela Cantacuziniști la adresa mea, și prin presă și prin colțuri.

10 Decembrie. — Emanuel Culoğlu mi-a afirmat sub taină că, atunci când Pictorian a făcut falsa tragere pentru Stat, a scris lui Palade, care printr'o cartă i-a mulțumit. Deci Palade știa, afirmă Culoğlu.

13 Decembrie.—Comitet electoral. Măiorescu foarte e-logios pentru discursul meu și binele politic ce ne-a făcut clarificarea situației.

1904.

11 Ianuarie. — Primit în audiență de către *Regină* pentru Soc. Elisabeta. Regina se ocupă de o instituție pentru orbi; i-am oferit chiria localului, oricât ar fi. Mi-a arătat o bucurie și o recunoștință mișcătoare. Arătându-mi un tablou pictat de către Prințesa Victoria-Melita, fostă Ducesă de Hessa, a insistat asupra marelui nenorociri a unei femei care nu mai are cămin, nici patrie. Dacă această femeie ajunge rău, căci este frumoasă și are temperament, va fi oare de condamnat? Regina o povățuește mult să facă pictură și să se ocupe de artă. O frază curioasă asupra eredității Coburgilor, care o obligă a se uita mult, a observa mult, și a nu arăta nimic!

Mai mult decât afectuoasă pentru Elisa.

12 Ianuarie. — Audiență la *Rege* pentru balul Clubului. S'ar părea că dispozițiunile erau rele de când cu

11 janvier. — Reçu en audience par la Reine au sujet de la Société «Elisabetha». La Reine s'occupe d'une institution pour les aveugles; je lui ai offert le loyer du local, quel qu'il soit. Elle m'a témoigné une joie et une reconnaissance touchantes. En me faisant voir un tableau peint par la Princesse Victoria-Melita, ex Duchesse de Hesse, elle a insisté sur le malheur épouvantable d'une femme qui n'a plus de foyer ni de patrie. Si cette femme tourne mal, car «elle est jeune et a du tempérament», sera-t-elle à condamner? La Reine lui conseille beaucoup de faire de la peinture et de se vouer à l'Art. Une phrase curieuse sur «l'hérédité des Cobourg» qui l'oblige a beaucoup regarder, beaucoup observer et ne rien laisser voir!

Plus qu'affectueuse pour Elise.

12 janvier. — Audience chez le Roi pour bal du Club. Il semblerait que les dispositions étaient mauvaises depuis l'in-

incidentul General Budişteanu. Pentru Club, recomandă de a proceda cu mai mult discernământ cu ofiţerii, pentru a nu îngreuna situaţia şefului armatei.

Ca politică : General Manu îmbătrâneşte; păcat că Jacques Lahovary este atât de «încurcă lume», căci e de treabă. — Foarte naturală candidatura lui Delavrancea la Vaslui; Regele crede că Dissescu va fi ales la Teleorman, candidatura lui Petraru neplăcută Guvernului (lui Costinescu). — Chemat de Regina, ea mi-a mulţumit din nou pentru orbii săi.

14 Ianuarie. — Ciocnire între Matei Cantacuzino şi Stere în privinţa alegerii dela Iaşi. Cantacuzino ne-a surprins prin teoria sa asupra colegiului III. — Sturdza foarte, foarte blând cu noi.

8 Februarie.— Eri bal la Jockey-Club. Regele şi Regina au stat până la 3 ore; Prinţul şi Prinţesa până la ziuă. La

cident général Budişteanu; pour le Club recommandation d'en user avec plus de discernement avec les officiers, pour ne pas rendre difficile la situation du chef de l'armée.

Comme politique: Général Mano semble se ramollir; dommage que Jacques Lahovary soit à tel point brouillon, car il est gentil. Très naturelle la candidature de Delavrancea à Vaslui: Le roi croit que Dissescu sortira à Teleorman, la candidature Petraru étant au fond désagréable au gouvernement (à cause de Costinescu). — Appelé par la Reine, Sa Majesté m'a encore remercié pour ses aveugles.

14 janvier. — Passe d'armes entre Mathieu Cantacuzène et Stere au sujet élection Iassy. Cantacuzène a quelque peu surpris, choqué, par sa théorie sur le troisième collège. Stourdza très, très doux avec nous.

8 février. — Bal du Jockey-Club hier. Roi, Reine, jusqu'à trois heures. — Prince, Princesse, jusqu'au jour. Ayant soupé à côté de la Princesse, causant de M-me Stourdza, elle me dit: «Je suis contente qu'elle ne soit pas venue. Je ne l'aime pas; elle ne m'aime pas. Et puis elle veut toujours être la troisième personne avec sa cour». Un peu plus loin: «J'ai beaucoup de ténacité! j'ai quelques fois tenu bon deux, trois ans: c'est comme cela seulement que j'ai vaincu certaines difficultés».

A rapprocher de ce que la Princesse m'a dit chez elle, lorsque j'ai été l'inviter: «Mr. Philippesco (Georges) a été toujours bon pour moi; il a arrangé beaucoup de difficultés».

supeu, fiind lângă Prințesa, dânsa mi-a spus de D-na Sturdza : «Sunt mulțumită că n'a venit, nu o iubesc și nu mă iubește. Și vrea totdeauna să fie a *treia persoană* cu curtea ei». Puțin mai târziu : «Am multă voință, am rezistat câteodată doi, trei ani în șir și numai așa am învins unele dificultăți». A se apropia de ceea ce mi-a spus Prințesa la dânsa, când m'am dus s'o poftesc la bal : «D-l George Filipescu a fost totdeauna foarte bun cu mine, a aplanat multe dificultăți».

17 Februarie.—D-na Take Ionescu, venind la 12 la balul Clubului, n'a avut loc la masa de onoare; lui Ionescu i-am găsit unul. Era conform deciziunii luate cu Manu, ca să luăm câte una din perechile simandicoase, afară de Membrii Comitetului sau Fondatori, cărora s'a rezervat locuri pentru fiecare pereche. Ionescu s'a formalizat. Se vede că Generalul l'a cam trimis să se plimbe. D-na Ionescu însă a rămas la Cotilion, a dansat până la ziuă, a acceptat cadourile Clubului. A doua zi demisie. Demisia apare în «Adevărul» înainte chiar de a ne fi cunoscută. Generalul este însărcinat să explice lucrurile lui Take Ionescu. Vizita Generalului la d-na Ionescu. Seara. «Adevărul» comunică cu italice că d-l Ionescu și-a retras demisia, după ce d-l General Manu «i-a prezentat *scuzele* întregului Comitet». Nota trece în «Voința» și «L'Indépendance». Nu las să treacă această impertinență care ofuscase până și pe Mișu Rahtivanu; dar ia pe General de unde nu este. Ii scriu. Timp de răsândire. In fine azi Comitet. Cădem de acord asupra unei notițe, copiată de Mitilineu, pe care «Adevărul» să o publice ca o rectificare. Generalul duce notița lui Ionescu... și după două ore se găsește «en bonne place» în «Adevărul». — Al cui este jurnalul ?

23 Februarie.—Am avut o lungă consfătuire cu Golesecu despre Banca Agricolă. Mi se pare că Take Protopopescu cere pentru ginerele lui, Pietraru, postul de al doilea subdirector la Bancă. Din vorbă în vorbă, Golesecu ajunge a-mi revela : că «Pictorian are originalul borderoului, *scris cu mâna lui Sturdza*, pentru tragerea falsă dela 1887 și că borderoul acesta este în lada lui de fier.

acasă». Că Protopopescu a acuzat acuma din nou pe Costinescu (lucru care pe vreme a fost zis de Eminescu în «Timpul») că, trimes fiind să negocieze cumpărarea titlurilor C. F. R. la Berlin, a speculat asupra lor gros, știind că au să fie răscumpărate. Că Protopopescu a convenit că Costinescu, în afacerea fraudelor dela Finanțe, a făcut tot ce i-a stat în putere pentru a descoperi pe Sturdza. —

13 Noembrie.—Carp a fost în audiență la Prințul Ferdinand. Din conversație n'a ieșit decât următoarea indicație: vorbindu-se despre partide și corupția care iese din organizația lor, Prințul a zis că este de regretat că tocmăi Lascar, care a voit să reacționeze în contra acestor apucături, să fie victima, dar.. va trebui: «biegen oder brechen». *) — Concluzia lui Carp : Regele nu va admite sacrificarea lui Costinescu și a lui Lascar (vezi audiența la Rege 28 Noembrie 1903).

17 Noembrie. — Eri s'au întrunit Stătescu Preziidenții Aurelian și Pherekyde, cu Sturdza. — Se zvonește că a luat parte și Brătianu cu Costinescu : este inexact.

Azi Pherekyde mi-a spus : «Ese Lascăr, dar rămâne Costinescu; altceva nu este hotărât». — Expresia fusese chiar mai familiară : «mai ții pariul că Lascăr nu se întoarce la Forestiera ?». Pe de altă parte Lascăr a zis lui Ianovici la Cameră, că el este *sigur* de Costinescu. — In acelaș timp Brătianu a spus lui Carp că el nu stă în Minister dacă «*nu se clarifică* situațiunea».

Ar cade sub simțul comun că din punctul de vedere brătienist, *clarificarea* implică anihilarea lui Costinescu.

18 Noembrie. — Ne-am adunat la 10 ore la Maiorescu pentru Mesagiu și pentru jurnal. Maiorescu și Filipescu au insistat pentru a trece ziarul lui Pizani. Am fost pentru conservarea «statului quo». Criza nu s'a dat încă pe față.

La Cameră, interesant ce mi-au spus Take Protopopescu și Pherekyde.

*) Să se plece sau să plece!

T. Protopopescu : «Nu s'a făcut nimic încă. Se poate să avem o opunere de sus; atunci este bine să ne retragem; vom face tot putinciosul pentru aceasta». Cu această ocazie îmi arată primejdia ce este ca Regele să se amestece în afaceri interne ale partidului: aceasta am simțit și contam pe Pherekyde, etc.

Pherekyde : «Nu știu ce se va face : alaltăeri, când ne-am întâlnit la Stătescu, Sturdza a admis retragerea lui Lascăr; nu a discutat decât modalitatea. Dacă va fi opunere de sus, atunci am spus lui Sturdza : Regele este șeful țării, nu este șeful partidului. Știu bine că Sturdza nu are decât o lozincă supremă : *lex, voluntas regis*, dar eu nu admit aceasta, și pui piciorul în prag».

Păreră mea este că slaba indicație dată de cercurile Palatului că Costinescu ar putea fi șeful viitor, a pus în mișcare pe Pherekyde și probabil pe Stătescu.

20 Noembre. — Intâlnit aseară, la Operă, pe Stere. După Stere, toate neajunsurile vin dela Rege, care voește nu numai să precipite căderea guvernului liberal, dar încă să lase partidul *divizat* în opoziție, pentru a face lesnicioasă guvernarea viitorului guvern. — Notă documentară dată de Stere : articolul de astăseară din «Adevărul» (articol în care se îmbărbătează Costinescu, ca să reziste Ocültei), este de Lascăr.

— Se comunică în Cameră decesul Prințului Friedrich de Hohenzollern. — Armistițiul între beligeranții liberali.

28 Noembre. — Eri dintr'o conversație la Cameră Filipescu-Stere, răsare că Stere are certitudinea că Take Ionescu este deja înțeles pentru alegeri (prezidate de Februaristi), cu Lascăr, oriunde; cu Săveanu la Focșani, și cu Epurescu la Giurgiu. Tot unu și unu!

Tot eri Carp a văzut pe Sturdza care i-a spus : «Am să fac și eu odată ca tine, am să fiu intransigent!»

Și ca urmare azi, când unii generoși ca Diamandi, Radovici, au fost să-l vadă și, la nevoie, să-i spună că ei ar demisiona, Sturdza le-a zis «să vadă dintâi de bugete și de convențiuni și că în vacanțele de Crăciun se va gândi el să-i mulțumească».

30 Noembre.—Audiență la M. S., dela 5 jum. la 7 și trei sferturi. *Regele* foarte închis asupra viitorului. Critică pentru atitudinea, totdeauna aceeași, a lui Jacques Lahovary. — N'am mai văzut conservatori (Februaristi) la Iași: «D-l Bădărău nu este un conservator!» — M'a întrebat dacă aveam relații cu Take Ionescu. Am răspuns că-l stimam prea puțin pentru aceasta.

Privitor la convenția cu Germania: cum îi spuseseam că General Manu era de părere că partidul liberal trebuia să-și ia răspunderea votului său, a răspuns: «dacă se întâmplă ceva înainte de Ianuarie, o altă Cameră va fi silită să o voteze».

Puțin în curent cu situația în sânul partidului liberal, își exagerează încă autoritatea lui Sturdza. Mai puțin războinic în ce privește Oculta. — Și Costinescu i-a spus că el era ținta urmărită în atacurile contra lui Lascăr; de aci necesitatea de a se solidariza cu Lascăr.

Am găsit pe Rege cam tare de ureche.

2 Decembre. — Arion raportează întrevederea cu Păcleanu privitor la alegerile viitoare. Vulpoiul bătrân este desigur înțeles deja cu Emil Theodoru. Răsare însă din conversație ura lui pentru Anton Carp.

4 Decembre. — Lungă conversație cu *Lascăr* la Ca-

30 novembre. — Audience chez Sa Majesté de 5 et demie à 7 trois quarts. *Le Roi* très boutoné pour ce qui, est de l'avenir. Critique pour l'attitude, toujours la même, de Jacques Lahovary. N'a plus vu de conservateurs (fevriéristes) à Iassy: «Monsieur Badarau n'est pas un conservateur». M'a demandé si j'avais des relations avec Take Ionescu; ai répondu que je l'estimais trop peu pour cela.

A propos de la convention avec Allemagne: lui ayant dit que général Manu était d'avis que le parti libéral devait prendre la responsabilité de leur vote, il a répliqué: «Si quelque chose survient avant janvier, il faudra bien qu'une autre Chambre la vote».

Peu au courant de la situation dans le parti libéral; plutôt confus et s'exagérant encore l'autorité de Stourdza; moins poufendeur à l'égard de l'«Oculta. Costinescu aussi lui a dit que c'est lui qu'on visait en attaquant Lascar, de là pour lui nécessité de se solidariser avec Lascar. J'ai trouvé Sa Majesté un peu dure d'oreille.

meră, conversație provocată de Lascăr pentru a protesta contra invinuirii că el și Costinescu fac atmosferă pentru Cantacuziniști. El afirmă că totdeauna a indicat pe Carp și pe amicii săi ca singuri conservatori trebuind să ia guvernul; că, venirea la putere a lui Take Ionescu ar fi o *calamitate*; că tocmai că a voit să facă printre liberali, ce a făcut printre conservatori, este el astfel hulit; că trebuie să înceteze politica în care se zice *tot pentru partid* și n'auzi niciodată vorbindu-se *pentru țară*; că din Septembrie și-a dat demisia pentru a nu îngreua situația lui Sturdza, în *acord cu care* a făcut tot ce a făcut; că tot atunci a declarat lui Sturdza că nu se putea face alegeri decât în înțelegere cu junimiștii. lăsându-l pe el să trateze cu noi, etc. — Sub rezerve.

8 Decembre. — Intrevedere cu C. Iarca la mine acasă. Am convenit de o acțiune comună, cerându-mi el să pun ca un fel de condiție excluzia lui Pâcleanu, asupra atitudinii căruia este edificat. — In ordin general după Iarca: — Lascar un zăpăcit care nu știe și nu face nimic; — Brătianu prea leneș pentru a avea dreptul de a fi șef; — Inclinație pentru Costinescu.

9 Decembre. — Demisia Prezidentului Pherekyde, a Vice-Prezidenților Morțun și Take Protopopescu. Mare excitație în rândul generoșilor. La alegerea altui prezident. Șendrea, care în ajun și față cu mine, declarase că nu primește, care tot în ajun se dusesse la Brătianu să-i declare sponte sau că demisionează din vice-prezidenție, au fost 69 de abțineri contra 72 voturi exprimate. Biroul însă a proclamat: 70 de voturi pentru, două albe, 59 abținuți.

— La 5^{3/4} audiență, necerută de noi, cu atât mai binevoitoare din partea Reginei, împreună cu nevasta. Nimic mai răsărit. Regina tristă și preocupată.

10 Decembre. — Demis vre-o 11 membri din comisia bugetară. Repede înlocuire; la limita de voturi; cu Arghir, Stănculeanu, Iuniu Lecca, etc.

14 Decembre. — Văzut azi pe *Crăiniceanu*, numit comandantul Diviziei la Severin, și aseară pe Culcer. Amândoi spun că starea armatei este de necrezut. In

toată garnizoana Craiova nu s'a putut forma un batalion pentru examene de cadre! In audiența de concediu la Rege, Crăiniceanu i-a amintit că nici unul din angajamentele luate încă din 1896 într'o conferință cu Mareșalul Beck, nu s'a îndeplinit. I-a mai spus că lucrările de protecțiune dela Cernavoda sunt tot baltă. Amândoi generalii spun că am fi față de Bulgaria în stare de vădită inferioritate.

— După demisia lui Costinescu și a lui Stoicescu, urmând pe acea a lui Lascăr, Sturdza și-a dat demisia.

N'a putut face nici o comunicare Camerei, pentru că majoritatea se pusese în grevă și nu complectase Camera. Se zice că fără acest incident, Sturdza nu dădea la iveală demisiile și cerea să ia nu știu ce convenție!

17 Decembre.—Din toate cele culese dela Radovici, Albu, Dinu Brătianu, Take Protopopescu, tot partidul a simțit mâna Regelui în criza izbucnită și nu înțelege a se lăsa să fie jucat. N'au însă încredere în Sturdza.

«Oculta» — dacă Ocultă este, — a manevrat de minune. Avem un act *politic*.

21 Decembre. — Eri la 4 Sturdza comunicat Preșidenților și Miniștrilor rămași, plus Costinescu, că Regele i-a primit demisia. — La 6 ore, Teodor Rosetti chemat la Palat; ce o fi spus, el știe; azi dimineață însă a spus lui Maiorescu că Regele îl chemase, în substanță, pentru a-i împărtăși că trebuie să ia pe Cantacuzino. La 8½ Nababul era însărcinat să formeze Cabinetul.

— Azi la 2, *Carp* era poftit la Palat, iar noi ne găseam (Filipescu, Arion, Matei Cantacuzino și cu mine) la Maiorescu, pentru a afla rostul acestei extraordinare convocațiuni. Am resimțit toți cu foarte vii iritațiuni ironia unei asemenea convocațiuni.

Din fericire, dintr'un început *Carp* a dat ipocritei consultațiuni (?) tot înțelesul ei: «Voi putea cu atât mai lesne da avizul meu, cu cât, *totul fiind deja terminat*, nu voi putea fi bănuir că mă ofer».

In rezumat *Carp* a declarat că politica lui de 30 de ani, de a izgoni de ocupațiuni conducerei considerațiunile *stradei*, a dat faliment, și că este silit să lase

mână liberă amicilor săi, cari tocmai îi reproșau această atitudine. A amintit serviciile cari, cu toate acestea, tocmai această politică a unora, a adus Coroanei în Martie 1888. A arătat M. S. greșala imensă de a fi concediat pe liberali, greșală și față de partidul liberal și față de vechii conservatori, cari meritau să mai stea câțva în opozițiune.

Filipescu a zis o vorbă nostimă : «Asta nu este un Rege, este un Alexandru Djuvara !»

Mercuri, 22 Decembre. — Cei dintâi cari vin să mă vadă, Many, Paul Theodoru, Filip Corlătescu, îmi spun câtă depresiune a produs procedeul Regelui.

Toată ziua m'am ocupat să redeștept pe amici: La Club vie reacțiune. Cei mai nepăsători sunt încinși : vorba de *obrăznicie* este pe toate buzele.

23 Decembre. — Dizolvarea. Scrisoare înflăcărată a lui Olănescu. Seara depeșă indignată dela Pop.

1905.

Joi, 20 Mai. — La curse. Camerele țin ședințe; puțină lume oficială, *Regele* vine la 4 ore și, singur fiind cu M. S. (n'am mai călcat la Palat de când cu Adresa), vorbirăm și ceva politică. Am denunțat corupția generală a administrației și mita care se ia până în anticamerele Miniștrilor, agenția Găvănescu, etc. — «Oui, je sais. De tous cotés il me revient qu'on vole beaucoup. Ces messieurs ne veulent pas écouter. C'est comme avec la loi du contencieux. Combien m'y suis-je opposé? C'est une mauvaise loi. C'est toujours comme ça quand on prend des engagements...» *) Ceva mai pe urmă a doua afirmație: că știe că administrația este coruptă și ve-nală!

15 Octombrie.—Bietul Ioan Don vorbindu-mi de afacerele lui, îmi spune că Primăria voinde să cumpere un teren, odată al lui și vecin cu terenul lui, și stând locului din cauza prețului (4 lei metrul pătrat), Brătescu a luat 1000 lei ca să dea drumul afacerii. Că, după arătările unui domn Circu, Inginer la Primărie, însuși el Don ar putea vinde locul dând zece mii lei lui Brătescu. Și că, Cantacuzino neputând da lui Brătescu situația politică ce acesta vâna, Primarul, ca să și-l apropie, îl lasă să-și facă micile profite de samsar!

—La dejun, Melot mi-a povestit următoarele, jurându-se că sunt singurul, cu Beyens care cunoaștem afacere-

*) «Da, știu. De pretutindeni aflu că se fură mult. Oamenii aceștia nu vor să asculte. Ca și cu legea contenciosului. Cât nu m'am opus! E o lege rea. Așa e totdeauna când se ia un angajament...»

cerea: sub regimul comunal C. F. Robescu, neputând urni din loc concesia tramvaelor, i s'a sugerat că Robescu dorește o mită. După consultație cu Directorul Popper, s'a convenit că acesta va merge până la cap, ca să vadă ce se va petrece: primă întrevvedere cu D-na D., care spre a convinge pe Popper, i-a oferit să-l pună în situație de a auzi pe Robescu fixând suma. Adus de Pokorny, Popper a fost disimulat la spatele unei draperii, de unde a auzit pe interlocutorul D-nei D. convenind despre toate. Dar interlocutorul nu era Robescu, ci Petre Grădișteanu! Cerând timp de reflecții, s'a mai convenit că Primarul va da prin telefon întâlnire lui Blank, întâlnire care s'a luat, însă la care, evident, Robescu a lipsit. În urmă s'a știut că Grădișteanu oferise D-nei Robescu 30 de mii, dacă trecea concesia. Ar fi fost deci o tentativă pentru a escroca 70 de mii, combinația Pokorny-Grădișteanu D-na D.!

1906.

9 Ianuarie.—Carp a fost ales eri la colegiul II de Cameră din Buzău. Lupta a fost teribilă. Mi-s'a arestat în ziua de Bobotează Petre Enescu și Gh. Atanasiu, doi buni agenți, alegători la colegiul 2, sub o născocire de crimă de rebeliune; au fost emise 10 mandate neregulate. Pe urmă, Judecătorul de instrucție Căpitănescu a declarat lui C. Arion că de 6 zile se stăruie ca el să *aresteze* pe Toma Mihăescu! De almintrelea, cu toată acuzația de crimă, au fost puși în libertate a doua zi de vot.

Mi s'au adus doi bătauși, amândoi din Teleorman, amândoi găzduiți la Polițaiul Jalova. Toate neomeniile și toate prostiile. Justiția scârboasă, — afară de Procurorul Slătineanu.

11 Ianuarie.—Din ecurile ce am avut despre audiența lui Ionel Brătianu la Rege, de conversația lui Triandafil cu Regele, ecouri prin Stirbey, ar rezulta că: M. S. nu vede formula după care s'ar putea aduce în guvern junimiștii — și că M. S. acuză pe Carp de eternă *intransigentă!*

12 Ianuarie.—*Carp* a fost primit în audiență de Rege. Nici o vorbă de politica noastră internă! Regele și-a exprimat odată mai mult ura contra Oculței, — delenda est. — Vorbind de alegerea din Buzău și întrebând dacă au fost ingerințe, Carp a insistat mai mult asupra bătaușilor și arestărilor ilegale cu mandate în alb. «Y a-t-il eu beaucoup de personnes arrêtées?» — «Deux électeurs et un troisième recherché». — «Deux personnes! Mais ce n'est pas grand' chose»!!!

13 Ianuarie.—Interpelarea lui *Carp*. Gândire bună; câteva violențe subțiri — lui *Take Ionescu*: «In sferele senine unde se găsește, *Lascăr Catargi* va fi aflat cu mirare că și el este tatăl lui *Take*». Lui *Cantacuzino*: «Se vede că prin acest bocal de cristal (viața lui *Cantacuzino*), pentru că poate este deșert..» Debit slab și obosit. Șeful are nevoie de puțin antrenament parlamentar.

12 Ianuarie. — Fost audiență la *Prințul Ferdinand*. Din înțelegere cu *Carp*, trebuia, în numele nostru, să atrag atențiunea *Prințului* asupra problemelor constituționale pe care le sugerează starea sănătății Regelui. Am găsit pe *Prinț* foarte fixat asupra drepturilor lui și asupra textelor. In caz de absența Regelui, crede în necesitatea unei delegațiuni dată lui. (Exact cererea noastră). *Prințul* ar fi arătat Regelui că delegația dată *Consiliului de Miniștrii* nu este în Constituție. In caz de neputință a Regelui, Regența dată prin *Cameră* nu se aplică decât la minoritatea moștenitorului (exact ce cerem noi); «*ar lua regența*. Dar nu crede ca un *prezident de consiliu* să se gândească a o organiza prin *Camere*». Asupra corupției, i-am arătat că sistemul de a da ceva de ros, pe rând, partidelor, este un pericol. A recunoscut-o. Dorește să stărpească corupția, «*mais il ne faut pas être seul*». Recunoaște că numirile de *Generali* se fac rău și că armata este în stare deplorabilă, dar «s'au luat măsuri multe» dela discursul lui *Filipescu* încoace.

20 Ianuarie.— *George Moruzi* mi-a spus la dejun că tatăl său face caz absolut din expulziunea lui *Crissoveloni*. Ar fi amenințat pe *Nababul* cu demisia și cu organizare de manifestație. Regelui i'ar fi spus că nu răspunde de ordine dacă se cruță *Crissoveloni* și Regele i-ar fi promis expulziunea. La 4 ore *George* mi-a adus știrea că *Cantacuzino* a iscălit referatul și face chestie ministerială din această expulziune. S'a recunoscut că campania din «*Universul*» a făcut-o *Moruzi* pentru a forța mâna! *Jacques* și *Jean Lahovary* sunt cei care până acum s'au opus.

5 Martie. — Mai erau două zile de sesiune. *Véron* de la *Forestiera*, speriat, vine să-mi povestească

că Eyser, Directorul nostru pentru Soc. Lotru, a fost telegrafic chemat de Take Ionescu și că la acesta, acasă, față fiind Magheru, N. Albu, Maxim, (acești doi reprezentând Lotrul) și Boambă, Take Ionescu i-a zis: «ori te înțelegi cu «Oltul», — libera trecere prin instalațiile Lotrului —, ori mâine aduc o lege și o trec în două zile, prin care declar Lotrul de domeniu public și vă iau toate instalațiunile». Rol de Ministru!

10 Martie. — Eșind dela întrunirea Clubului în care Carp și eu am cerut partizanilor să accepte noi soluțiuni, *Carp* m'a luat să umblăm și mi-a povestit următoarele: Alaltăeri, cu ocazia unui schimb de vederi politice asupra situației, Filipescu i-a declarat că el nu mai poate fi *Ministru*, de oarece între Prințul Ferdinand și el a fost schimb de scrisori... De altminterea fugise dela întrunire și s'a știut a doua zi, că iarăși «plecase 3 zile la moșie»: formulă consacrată. Impresie rea în public.

11 Martie. — La 6½ seara primit în audiență de *Regina*. Vii temeri pentru voiagiul de a doua zi al Regelui. Redutabil quartetul văduvelor cari «veulent amuser le roi!»! *Regina de Saxa*, *Principesa Antoineta* — malgré son état, — văduva Prințului *Frederic* și *Contesa de Flandra*. — Din trecut și à propos de *Candiano*: «Le roi ne s'est jamais attaché à personne, ni homme ni femme, la seule personne à laquelle il se soit attaché était son frère Léopold; comme l'aigle solitaire».

14 Martie. — Aseară adevărată mișcare de stradă. Inepție sau cursă din partea poliției. Cercurile oficiale și mondene caută să o dea pe spetele noastre. Numai la Teatru 102 rănțiți. Darea de seamă a «Universului», perfectă.

24 Mai. — După termene afabile, în care *Regele* mi-a exprimat la curse plăcerea de a mă revedea după așa mult timp, — am cerut audiență. Primit două ore trei sferturi. Partea politică a conversației: necesitatea reconstituirea unui partid conservator serios, altfel actualul partid devine un partid *catilinar*. Totul este posibil și nu ceea-ce s'a zis poate fi un obstacol la recon-

stituire : ce nu s'a zis între Sturdza, Aurelian și Costinescu; și nu merge oare bine între ei ?

Un quart de oră s'a vorbit de o conversație ce avusesem cu Sturdza. Nu este ceva de făcut în acest sens—mi se spune ? Ce partid tare s'ar forma astfel !

Aspră critică pentru legile nesfârșite ce s'au votat. Aceasta deconsiderează toată lucrarea parlamentară. Aspră critică pentru «legile personale» : Regele a oprit proiectele cu nouile catedre ce se pregătise. Cantacuzino vrea înainte de toate să scape de Bădărău. Este și el peste cale de amărât.

Nicu Filipescu n'a fost decorat în următoarele condițiuni (Ordinul Carol) : Regele — nu Miniștrii — a făcut lista; la numele lui Filipescu, Jacques Lahovary a obiectat că era sigur că aceasta va jicni pe Cantacuzino; numai după ce a fost fapt împlinit, Cantacuzino a arătat că nu înțelegea să fie amestecat în aceasta.

S'a vorbit firește de «Protestarea» și de «Adevărul». Am obiectat că : de ce se atribue lui Filipescu sau lui Carp «Protestarea» și nu se reproșează guvernului «Adevărul», sau cel puțin lui Take Ionescu ? «Știu, mi s'a răspuns, că «Adevărul» primește parale dela Finanțe». Și mai departe : «*șefii sunt responsabili*».

Despre Take Ionescu : «il aurait dû être bien encadré». S'a vorbit de gheșeturile cari se fac. Mi s'a spus : «Știu că Dvs. cereți disoluția». — S'au făcut considerațiuni asupra defectului sistemului nostru, care lasă Regelui aparența puterii absolute fără avantajele ei : «autrement je m'adresserais au plus capable, à M. Sturdza, à vous.»—Dispreț pentru convertiții liberali ca Xenopol asupra aspirațiunilor ministeriale ale căruia : «nu devine Ministră cu mine oricine vrea astăzi».

Regele cunoaște toată afacerea Lotrului și a făcut aspre observațiuni lui Grădișteanu.

Miercuri, 11 Octombre. — Două vizite politice de încercare.—*Victor Ionescu*. Singurii oameni de viitor la care ține el : fratele său și eu. Ce ai zice dacă, la cererea de remaniere, Take ar răspunde : «da, să se facă, dar cu Marghiloman» ? Ce ai zice dacă, după înțelegere, Camera

ar alege prezident pe Carp? Camera nu trebuie dizolvată; este perfectă și disciplinată. Cu dânsa «ai fi stăpân!». Concluzii, o întrevedere cu Take, pe care o primesc.

Mihai Cantacuzino : E o neînțelegere între d-ta și familia noastră (politică și familie?). Tatăl său își dă seama de tot; manifestația dela Craiova (bustul lui Take Ionescu) adunarea Olteniei; discursul lui Emil Lahovary etc. a degustat pe toți și nemulțumit pe Rege. Generalul Manu chiar el și-a deschis ochii în sfârșit; e convertit de astă primăvară. E adevărat că Const. Ghica-Deleni, că Leon Ghika, că Emil Lahovary și unul din Pașcanu sunt câștigați de Take, dar nu e pericol de vre-un rău. Tatăl său veghiază, e sigur de sprijinul Regelui și dorește o colaborare cu noi, dar piedica cea mare este Carp. N'are încredere în Carp. Disolvarea? Cantacuzino s'a gândit la ea. Mă întrebă dacă am găsit carta tatălui său, depusă seara; el ar dori să vorbească cu mine îndată ce se va întoarce la București; el Mișu, mă va înștiința. — Nota : tout miel, tout rose... fără Carp.

16 Octombrie. — Prin Stirbey s'a fixat o întâlnire la mine. (Se știa că în seara de 8 Octombrie sub pretext de curse (Jubileul), Ionescu mă căutase la Joc-

*) Michel Cantacuzène : Il y a un malentendu entre vous et *notre famille* (politique et famille?). Son père se rend compte de tout; la manifestation de Craiova (buste de Take Ionescu; assemblée de l'Olténie; discours d'Emile Lahovary, etc.) a dégouté tout le monde et mécontenté le Roi.

Le général Manu a lui-même enfin ouvert les yeux; il est converti depuis ce printemps. C'est vrai que Constantin Ghica-Deleni, que Leon Ghika, que Lahovary, que l'un des Pașcanu, sont acquis à Take, mais il n'y a pas péril en la demeure. Son père veille et il est sûr de l'appui du Roi. Son père désire une collaboration avec nous, mais la grande pierre d'achoppement est Carp. Il n'a pas confiance en Carp. La dissolution? Cantacuzène y pense. Ai-je trouvé la carte de son père? (Elle a été déposée dans la soirée). Son père veut causer avec moi sitôt rentré à Bucarest; c'est lui Michel qui me prévendra.

Nota: Tout miel, tout rose..., sans Carp.

key; faptul fusese chiar exploatat de «Adevărul»; de unde și vizita de mai sus a lui Mișu Cantacuzino, care mi-a și trimis pe urmă numărul ziarului).—Avusesem prin Iunie, la Lăscăruș Cătargi, o întrevvedere de conciliație cu *Take*. Intre altele vărsase tot necazul lui pe Cantacuzino, care trata partidul ca moșia lui, deopotrivă cu Florești sau Șoimii, și care își permitea a fi brutal chiar cu unii Miniștri. El îmi spusese că știe însă să se încovoie pe 48 de ore la nevoie. Că, după angajamentul dela Constanța și depeșa de felicitare a Impăratului Germaniei către Deutsche-Bank,—ceea ce făcuse Cantacuzino cu petrolul, era direct dirijat în contra lui. Că legea stupidă și inaplicabilă a petrolului este opera personală a lui Cantacuzino, pe care o însoțise de o expunere de motive adevărat persiflagiu pentru Jean Lahovary, și care abia a obținut modificarea acestei zeflemele. Dinastia devine nesuferită. 16 Prinți dela Sf. Dumitru! Este omul care te părăsește mai degrabă; în afacerea iluminatului a fost pe punctul să retragă legea și el *Take* a împiedecat lucrul. Amenințare constantă că bagă în Minister 3 junimiști. Trebuie căutată o altă soluție. Cu Manu? Nu ar fi serios. Cu Carp? Da. Dar cu revoluție. El o dorește, dar nu știe ce ar face Regele. Se va orienta din partea aceasta? Am reluat firul dela ultima conversație pe care a raportat-o, cu atenuări, Regelui. N'a mai găsit pe Rege închis la numele lui Carp, dar nici nu i-a dat vânt în această direcție. Cu totul altfel este cu Prințul Ferdinand. De altmintrelea în caz de regență sau de nouă domnie, el nu ar consilia pe Suveran să continue cu acest regim.

El crede că are încrederea Regelui și a Prințului cari cel puțin cel din urmă, nu pot vedea pe Nabab și pe ai lui. Deziluzii despre Mișu Cantacuzino. Tot așa de rău ca și fratele lui Grigore. Exemplele dinastiei Brătianu, funeste pentru partidul Cantacuzinist visând și el Dinastie.

El crede în necesitatea unei reconstituiri prin Carp; în caz de înțelegere, fără opoziție formală din partea Regelui și dacă M. S. s'ar lăsa să i se facă o dulce vio-

lență, guvernul ar întâmpina dificultăți în Cameră; guvernul și-ar depune mandatul; Regele ar însărcina pe Cantacuzino, căruia el Ionescu i-ar refuza atunci concursul; Coroana s'ar îndrepta către Carp, care ar avea concursul lui și care ar trebui să ia și pe Mișu Cantacuzino sau altul ca el în Minister. El găsește că este o desconsiderație să se alunge Vlădescu, după ce s'a scos Bădărău, adică cei desemnați de opoziție, când o remaniere, fie numai cu doi Miniștri, n'ar avea acest înțeles. El nu se va retrage pentru că, orice ar voi să îndeplinească mai pe urmă, este mai lesnicios dacă stă în Minister. Generalul Manu i-ar fi spus că este îngrijat de ce se va petrece în partid după moartea lor și că el vede trei șefi posibili,—deci luptă intestină—Filipescu, Take și Mișu Cantacuzino (necuviință, zicea Take, de a-l pune pe un rând cu Mișu, și de care Generalul nici nu-și da seama).

17 Octombre. — La ora 9 seara am avut la d-l *Cantacuzino* o conversație de o oră, după cererea transmisă de fiul său Mihai. Ca ton și ca idei, mi-a vorbit cum s'ar adresa către un prefect al lui care ar cocheta pe ia Take Ionescu: șef, acțiunea lui, direcția lui, va governa, va pune sfârșit la orice năzuințe, etc. etc. Ne deschide brațele ca personalități care sunt simpatice, dar nu are încredere în Carp. Carp i-a lipsit de cuvânt la 1900. — Dar când l'am întrebat despre soluție: «Nu știu. Când voi socoti eu, și cum voi crede eu. Nu schimb nimic în guvernul meu, etc. etc». I-am spus și eu că așa înțelegea situațiunea, conversația aceasta putea să aibă loc acum doi ani, la venirea la putere, nu azi. El se preocupă de viitor, de ce se va petrece peste un an poate. I-am răspuns și eu că puteam relua această conversație după un an sau doi. Ca pișcătură: «lumea te acuză de a fi devenit takist!». — «Je n'ai aucune proposition à vous faire». — «Ni moi non plus».

22 Octombre. — Mișu Cantacuzino încearcă să cârpească lucrurile: Eu am îngrozit pe tatăl său vorbind de individualitatea noastră de grup. — Nici o vorbă nu am spus de așa ceva.

25 Octombrie. — *Stirbey* a văzut pe *Take*, care ar fi vorbit Duminică cu Regele și care a eșit cam defrizat. Rezervat, când s'a vorbit de *Carp*, — idem când s'a vorbit «atunci» de nevoia de a merge la *Sturdza*.

Când s'a propus intrarea lui *Disescu*, în Consiliu aseară, Generalul *Manu* a sărit în sus când *Take* a vorbit de bine pe junimiști. A propus Generalul pe *Paul Greceanu* ca Ministru ! Regele bolnav, i s'a părut preocupat numai de starea lui proprie. *Take* are percepția netă acuma că Regele nu vrea pe *Carp*, — tot asemenea certitudine că în caz de nouă domnie, Prințul ia numai pe *Carp*. Anunțare de mici încăerări la deschiderea Camerii. — Temere ca ulcerele la stomac ale Regelui să nu fie canceroase.

1907.

10 Martie. — De ieri se discută, cu ocazia bugetelor, chestiunea revoltei țărănești. Se simte criza guvernamentală în aer: Costinescu anunțase chiar că ei au să formeze până în 24 ore guvernul. De aceea tot discursul lui *Carp*, răspunzând lui Costinescu, a fost un superb rechizitoriu contra liberalilor pe cari, prin legile și literatura lor politică, îi face responsabili. *Carp* a fost aclamat de majoritate. Toți taciștii îl proclamau în gura mare șeful partidului conservator. Se credea în public că nu se putea rezolva criza fără ca *Carp* să fie ascultat de Rege.

— Seara la 7 ore consfătuire la Maiorescu. Filipescu din partea lui Cantacuzino a adus noi propuneri din cari se înțelegea că Cantacuzino primește toate condițiunile lui *Carp*.

După *Carp*, totul este inutil, «de oarece, după vorba veche a lui Catargiu: «M. S. își face formele». Sturdza este sigur deja numit.

12 Martie. — Istoricul crizei făcut mie de *Mișu Cantacuzino*, care a cercat să mă atragă pentru o concentrare de opozițiune, bineînțeles sub șefia tatălui său.

Vineri 9 Martie a fost consiliu la Palat. Ioan Lahovary și pe urmă Take Ionescu au ridicat chestiunea retragerii guvernului și chemării liberalilor. Cantacuzino, foarte mirat, a combătut soluțiunea aceasta; Regele a scos și o listă de măsuri care trebuiau luate și pe cari Manu și Cantacuzino le-au combătut, de oarece Miniștrii aveau să propună măsuri, nu Coroana.

După consiliu, Take s'a dus la Costinescu cu care s'a consfătuît două ore. (Notă: Aşa s'ar explica siguranța cu care Costinescu a anunțat Sâmbătă la Cameră venirea lor). — A doua zi a început în Cameră răspunderea de către Bădărău și amicii lor, a svonului că guvernul nu trebuie să mai rămâe. Sâmbătă Sturdza a fost chemat la Palat. Duminecă la 12 ore Cantacuzino s'a dus să anunțe Regelui că poate da un guvern cu Carp. Mare încurcătură a Regelui, care a terminat prin a mărturisi oarecare propunere făcută lui Sturdza. La 6, Manu și Cantacuzino au fost chemați împreună, și amândoi au afirmat, fiecare cu temperamentul lui, că concentrarea era lucru dobândit. Azi în fine Cantacuzino a reînviat declarația că ia răspunderea situației: Regele i-a spus că noul Minister va presta jurământ la 5 ore.

De notat că, după ziua teribilă de ieri, unde Teleormanul, Vlașca și Mehedinți au fost prada revoltei, *azi nu era un funcționar la interne*, pentru că Lunea biourile se deschid după prânz!

15 Martie. — Dela Interne se dă în vileag că depeși urgente și rapoarte de prefecti au fost găsite de noul regim *nedeschise* de nimeni *de 3 zile!* Căpitanul *Sturdza* a împărțit că de 48 de ore se lucrează de Averescu la Război spre a se constitui în fine harta distribuțiunii trupelor, și încă nu se știe de rostul a trei batalioane. Incuria lui Manu și Culcer ar fi fost ceva de nedescris. *Carp a fost chemat de Rege.*

18 Martie. Azi Serghiescu și Paul Teodoru, foarte alarmați, îmi comunică: au fost la Interne să protesteze contra apucăturilor Prefectului din Covurlui, care impune învoeli din trei una și un preț fix de falce *inferior* celui pe care-l plătesc însuși arendașii. Discuție animată Ministrul: Trebuie să faceți sacrificiul. — Ei: Să facem, dar ce putem, și nu impus de administrație. Ministrul: Nu pot ține toată armata concentrată ca să vă apere. Ei: Va să zică să dăm moșiile țăranilor? Ministrul: Da, țăranii au să și le ia! De față Em. Cișșanu, Nicolaescu, funcționari. Nicolaescu a făcut semne Ministrului și se vede că o telegramă cifrată s'a expedit.

19 Martie. — Primesc dela Gruescu o scrisoare gravă. *) Am consultat pe Carp care venea să-mi ceară a solicita audiență la Rege.

— Florescu îmi spune că Duiliu Zamfirescu a spus azi lui Maiorescu că *Giers* a făcut observațiunile guvernului său pentru numirea lui Stere ca prefect la Iași, dealungul graniței Rusiei. Sturdza ar fi răspuns că este ceva cu totul provizoriu.

22 Martie. — Audiență la *Rege* dela 6¼ — 8¼. Am expus pe lung Regelui pericolele pe cari le aduce țării procedeele revoluționare ale unor județe și i-am supus circularile d-rului Lupu (Fălciu), Athanasiu (Covurlui) și Stere (Iași), dispozițiunile neîndemânaticie ale lui Stoenescu (Ialomitza) și Iarca (Buzău). Regele pronunțase numele celor dintâi înainte de a fi vorbit eu, spunându-mi că vorbise de acesta consiliului de miniștri. La fiecă piesă din dosar Regele apăsa: «Nu are dreptul s'o facă»; «nu e cu puțință» etc. Privitor la acestea, M. S. mi-a spus că va face tot ce-i stă în puțință

Jeudi, 22 mars. — Audience chez le Roi, entre 6¼ et 8¼. J'ai longuement exposé au Roi les dangers que faisaient courir au pays les procédés révolutionnaires de certains districts et lui ai soumis les circulaires du docteur Lupu (Fălciu), Athanasiu (Covurlui) et Stere (Iassy). Les dispositions gauches de Stoenescu (Ialomitza) et de Yarca (Buzău). Le Roi avait prononcé le nom des trois premiers avant que j'eusse parlé, en me disant qu'il en avait entretenu le Conseil des Ministres. A chaque pièce du dossier le Roi ponctuait: «Il n'en a pas le droit», «ce n'est pas possible», etc. Sur ce chapitre Sa Majesté m'a dit qu'Elle ferait tout ce qui serait en son pouvoir pour enrayer cela; Elle m'a dit m'être reconnaissante pour ma démarche et mon dossier; toutes les pièces ont été retenues par le Roi.

Sur l'affaire de Severin, le Roi m'a avoué que c'était grave, mais que probablement il y avait une explication. «*N'est-ce pas que vous croyez aussi qu'Averescu est au-dessus de tout soupçon?*», que dès demain Averescu serait interrogé. J'ai du convenir que je croyais Averescu simplement induit en erreur par quelqu'un et qu'il était intéressant de savoir par qui. J'ai soumis au Roi mon projet du capital d'exploit-

*) V. la *Anexe*, docum. No. II.

ca să le împiedice; mi-a spus că mi-e recunoscător pentru demersurile mele și pentru dosar. — Toate hârțiile au fost oprite de Rege.

Asupra afacerii dela Severin, Regele m'a asigurat că e grav, dar că probabil trebuie să fie o explicare. «*Nu e așa că crezi și d-ta că Averescu e d'asupra oricărei bănueli ? Chiar mâine Averescu va fi întrebat*». A trebuit să convin că credeam pe Averescu numai indus în eroare de cineva și că era interesant de știut de către cine.

Am supus Regelui proiectul meu de reconstituire a capitalului de exploatare al arendașilor și proprietarilor sinistrați, limitând indemnitatea acordată de Stat la mașinele distruse, hambare și magazii, grajduri și animale de muncă. Anuitatea de luat la nevoie din patente și mai

tation des fermiers et propriétaires sinistrés, en bornant l'indemnité à accorder par l'État aux machines détruites, granges, magasins, écuries et bêtes de travail; annuité à prendre au besoin sur les patentes et surtout sur une contribution spéciale frappant les communes révoltées. Cité exemple français Contrexéville. Roi semblait approuver. Sa Majesté en aurait parlé au Président du Conseil, qui a pris l'engagement d'étudier la question.

Politique. Chance que l'arrangement avec Cantacuzène ne se soit pas réalisé en janvier: «Vous auriez eu la dissolution et nous nous serions trouvés en pleine révolution sans Parlement». Légereté de Cantacuzène qui a retardé de 24 heures la constitution du cabinet Stourdza par ses combinaisons tardives et non confirmées par les intéressés, et augmenté ainsi de 24 heures l'intensité de la révolution, M. Cantacuzène ne peut plus être qu'un «surtout de table». Il faut faire la reconstitution du parti conservateur et la faire avec M. Take Ionescu. Toute la Roumanie est à refaire, car tout a sombré. On a marché *mal* et *trop* vite avec l'instruction publique et donné au peuple une culture qui n'est pas encore à sa portée. Il faut changer la constitution administrative du pays: faire des provinces avec des gouverneurs sérieux et de poids à leur tête: les préfets ne seraient que des sous-préfets. Il devrait y avoir une entente des partis pour reviser la Constitution: mais on ne m'a parlé que de la *presse*, qui a empoisonné ce pays.

Très satisfait de l'armée. Long télégramme de félicitation à ce sujet de l'Empereur d'Autriche.

ales dintr'o contribuție specială asupra comunelor revolute. Citat exemplul francez — Contrexéville. Regele pare a aproba. Ar fi și vorbit cu președintele Consiliului, care a luat angajamentul să studieze chestiunea.

Politică. Noroc că înțelegerea cu Cantacuzino nu s'a realizat: «In Ianuarie ați fi avut disolvarea și ne-am fi găsit în plină revoluție fără parlament». — Ușurința lui Cantacuzino, care a întârziat cu 24 ore constituirea cabinetului Sturdza prin combinațiuni târzii și neconfirmate de cei interesați, măbind astfel cu 24 de ore intensitatea revoluției. D-l Cantacuzino nu mai poate fi decât «un surtout de table».

Trebue făcută reconstituirea partidului conservator, și făcută cu d-l Take Ionescu. — Toată România trebue refăcută, căci totul s'a înecat. S'a mers *râu* și *prea* iute cu instrucția publică și s'a dat poporului o cultură care nu e încă la îndemână lui. Trebuie schimbată constituția administrativă a țării: Inființarea de provincii cu guvernatori serioși și de greutate în fruntea lor; Prefecții n'ar fi decât subprefecți. Ar trebui o înțelegere între partide pentru revizuirea Constituției: dar nu mi s'a vorbit decât *de presă*, care a otrăvit această țară.

Foarte mulțumit de armată. Lungă telegramă de felicitări în această privință dela Impăratul Austriei.

25 Martie. — Am căutat să mă informez asupra noului ministru de război (Averescu). E ciudat că numele lui a fost pus înainte de Carp, de o parte, de Take Ionescu, de altă parte; și că figura în cabinetul Sturdza.

25 mars. — J'ai cherché à me renseigner sur le nouveau Ministre de la guerre Averescu. Il est curieux que son nom ait été mis en avant par Carp, d'un côté, par Take Ionescu, d'autre part; et qu'il figurait dans le cabinet Stourdza. Les généraux très montés contre lui; les subalternes le considéraient comme capable, travailleur, mais sans caractère et arriviste. Il semblerait que l'Autriche soit pour tout (?) dans ce choix et que Roswadowsky aurait beaucoup travaillé pour lui. J'ai souvenir que Roswadowsky m'en avait parlé comme d'un des rares généraux auquel il fallait penser. Il faut lui rendre cette justice que ses premiers mesures dénotent de l'énergie et de la direction.

Generalii foarte îndârjiți contra lui; subalternii îl privesc de capabil, lucrător, dar fără caracter și arivist.— S'ar părea că Austria ar fi în totul în această alegere (?) și că Roswadowsky ar fi lucrat mult pentru el. Imi amintesc că el mi-a vorbit ca de unul din rarii generali la cari trebuia să se gândească. — Trebuie să recunoaștem că cele dintâi măsuri ale lui dovedesc energie și direcțiune.

26 Martie. — Din trei isvoare diferite, aflu că în timpul ultimelor tulburări Austria, sprijinită de Germania, ar fi oferit participarea trupelor ei, — și că sub imperiul acestei propuneri de o înfățișare apăsătoare, guvernul a făcut să vorbească tunul și a luat măsuri expeditivă și sumare.

Am vorbit de aceasta cu Barbu Stirbey, care mi-a răspuns: «Trebuie să fie adevărat, căci Szekulicz mi-a spus că Regele amenințase cu abdicarea dacă un soldat austriac ar fi trecut granița!»

Stirbey a vorbit lui Take Ionescu, rugat de mine. Take, ca preț al cooperării la proclamația lui Carp ca șef, a cerut o garanție din partea lui Carp în cazul când Cantacuzino ar căuta să-l gonească din partid!?

— Fuziunea a avut loc.

— Guvernul liberal a prezintat proiectele lui Comisiei agrare, la care numai caraghiosul de Dissescu a luat parte

26 mars. — De trois sources, il me revient que pendant les derniers troubles l'Autriche, appuyée par l'Allemagne, aurait offert la participation de ses troupes et que c'est sous l'empire de cette invite, qui aurait eu une tournure pressante, que le gouvernement a fait parler le canon et pris des mesures expéditives et sommaires.

J'en ai parlé à Barbu Stirbey qui m'a répliqué: «Ce doit être vrai, car Szekulicz m'a dit que le Roi avait menacé de son abdication si un soldat autrichien passait la frontière». Stirbey a parlé à Take Ionescu sur mon invitation. Take, pour prix de sa coopération à la proclamation de Carp comme chef, a demandé une garantie de la part de Carp au cas où Cantacuzène chercherait à le renvoyer du parti.

3 Noembrie. — D-l *Kalinderu* se anunță la mine, sub pretext de răspuns la carta ce depusesem în ajun la el. Convorbire politică : proiectele guvernului nu vor fi votate așa cum sunt formulate; — Coroana nu vrea atinge de proprietate; ideile ei sunt conservatoare; — el *Kalinderu* a numărat până la cinci violări ale dreptului de proprietate în legea învoelilor agricole; — manifestul e o *greșală*; — D-l *Sturdza* nu va mai îndrăzni să spună (fusesse la *Sinaia*) că legile propuse sunt manifestul; — Regele nu și-a spus încă cuvântul; — proiectele noastre sunt înțelepte, dar trebuiesc mai bine cunoscute; *Kalinderu* ar vrea să le aibă negreșit înainte de Miercuri : trebuie să ajungă la Rege; — totuși o lacună : trebuie o instituție de credit, care sub *controlul* Statului, să permită țăranilor să-și rotunjească pământurile; Coroana ține la aceasta.

5 Noembrie. — Trimes Regelui proiectele partidului cu expunerea motivelor de *Carp*.

12 Noembrie. — Ministrul *Brătianu* a făcut două vizite lui *Jean Lahovary* pentru a găsi un teren de înțelegere cu noi. *Lahovary* a făcut greșala să expue o serie de modalități, pe când Ministrul nu i-a articulat nimic.

3 novembre. — *Kalinderu* s'est fait annoncer chez moi sous prétexte de répondre à la carte que j'avais déposée la veille chez lui. Conversation politique: Les projets du gouvernement ne seront pas votés tels qu'ils sont formulés; la Couronne ne veut pas qu'on touche à la propriété; ses idées sont conservatrices; lui *Kalinderu* a compté jusqu'à cinq violations de droit de propriété dans la loi des accords agricoles. Le manifeste *est une faute*; Mr. *Stourdza* n'osera plus dire (il avait été à *Sinaia*) que les lois proposées sont le manifeste, — le Roi n'a pas encore dit son mot; nos projets sont sages, mais ils doivent être mieux connus; lui *Kalinderu* demande a les avoir avant Mercredi sans faute; il faut les faire parvenir au Roi; une lacune pourtant; il faut une institution de crédit qui sous le contrôle de l'Etat, permette au paysan de s'arrondir en terres; la Couronne y tient.

12 novembre. — Le Ministre *Bratianu* a fait deux visites à *Jean Lahovary* pour chercher terrain d'entente avec nous; *Lahovary* a fait la faute d'exposer une série de modalités, alors que le ministre ne lui a rien articulé.

16 Noembrie. — Stirbey telefonează ca să mă întrebe dacă știu că Take Ionescu a avut alaltăeri o întrevedere lungă cu Brătianu și că trebuie să aibă alta cu Sturdza astăzi. Informat pe Carp spre a vedea dacă îl va pune în curent.

16 novembre. — Coup de téléphone de Stirbey pour me demander si je sais que Take Ionescu a eu avant hier une longue entrevue avec Bratianu et qu'il doit en avoir une nouvelle avec Stourdza aujourd'hui. Informé Carp pour voir s'il le mettait au courant.

1908.

. (fără dată):

- Legile agrare liberale.
 - Conferințele de la Interne, pentru a găsi tărâm de înțelegere: Take Ionescu, Filipescu și eu din partea partidului nostru; Costinescu, Brătianu și A. Djuvara din partea guvernului.
 - Ruptura cu Take Ionescu.
 - Banchetul de la Buzău (Mai).
 - Congresul nostru (Iunie).
-

1909.

17 Noembrie. — Intors din Franța după lipsă de 4 luni, — boală de ochi, — am avut o manifestație foarte simpatică la gară. De 48 ore de când sunt în țară, am putut notă :

Din o conversațiune cu Carp, că Crăiniceanu a consultat, — *întâmplător*, zice Carp, — pe șeful, dacă trebuia să accepte portofoliul oferit de Brătianu și că Carp n'a voit să-i dea nici un sfat, «neputând lua nici-un angajament pentru viitor». Bănuiam că Crăiniceanu nu s'a simțit asigurat de a fi ministru cu noi, deci a acceptat cu liberalii :

Din o conversație cu Tzigara-Samurcaș asupra actelor lui Spiru Haret, că Regele are temere de acesta, că în Iulie i-a zis de el «er ist gefährlich», și tot în acel timp a exprimat speranța de a fi scăpat de dânsul la toamnă.

Dintr'o conversație cu Procopiu, Brătianu ar fi înduplecat pe generoși să înghită pe Al. Constantinescu, expunându-le că are nevoie încă de cel puțin un an de guvern pentru ca legile agrare să nu fie anihilate...

17 Noembrie. — Din «Viitorul» — liberal :

«*Note politice.* — D. Alexandru Marghiloman s'a reîntors în țară, în deplină sănătate. Toată lumea politică se bucură din suflet de reîntrarea în viața publică a acestei distinse personalități, care prin strălucitul ei talent și înalta ei cultură, e una din cele mai frumoase podoabe ale tribunei noastre parlamentare».

19 Noembrie. — Eri la Cameră, Saita m'a pus în cunoștiință de cele petrecute la «Vatra luminoasă»; iscăli-

tura dată de Regina pentru un împrumut în Germania și obrăznicia împrumutătorilor cari venise în România să amenințe cu un proces, dacă Regele nu dădea aprobarea maritală ! — Astăseară Rudi Catargi mi-a comunicat că lichidarea a costat pe Rege 650.000 lei !

2 Decembrie. — Invitat de *Princesa*. O scrisoare a Reginei *) dă nota unei părți din conversațiune. Regele se arătase foarte aspru pentru Regina; chiar astăzi, când e atâțat de alții, (și se pare că d-na Mavrojeny, din nou foarte în favoare, se însărcinează cu aceasta), își petrece noaptea certând pe Regina și cum are dureri, Regina «qui se complait dans le martyre», îl fricționează, tace, dar e sleită de puteri. — Confirmarea influenței «femeii negre» (Doamna E.), care, prin josnice lingușiri și prin ghicitul în cărți, are o influență reală. Prin orocoapele ei, Regina a avut un an întreg ideia că va fi re-

2 décembre. — Invité par la *Princesse*. La lettre ci-contre donnera la note d'une partie de la conversation.

Le Roi se serait montré très dur pour la Reine; aujourd'hui encore, quand on le monte (et il paraît que Mme Maurojeni, de nouveau très en faveur, s'en charge), il passe sa nuit à gronder la Reine et, comme il a des douleurs, la Reine «qui se complait dans le martyre», le frictionne, se tait, mais est à bout de forces. Confirmation de l'influence de la Femme Noire (Madame E...) qui, à force de basses flatteries et de prédictions tirées des cartes, a une réelle influence. Sous ses horoscopes, la Reine a eu tout une année l'idée qu'elle serait Régente, se mêlait de tout et donnait des ordres aux Ministres (Ministère Stourdza). A rappeler que Beldiman de Berlin, qui est venu me voir il y a huit jours, m'a affirmé que la préoccupation constante de Bülow était la crainte que la Reine prenait connaissance et se mêlait de la correspondance du Roi.

Sur l'éducation du Prince Carol, qui «travaille trop peu», le Roi, semble-t-il, accepte de l'envoyer à l'étranger, mais dans une petite ville.

Admirable dans son jugement, en tout; pleine de tact politique, sachant se plier aux nécessités; jamais la Princesse ne m'a semblé plus maîtresse-femme.

*) V. la Anexe, No. III.

gentă, se amesteca în toate și da ordine Miniștrilor (ministerul Sturdza). — De reamintit că Beldiman de la Berlin, care a venit să mă vadă acum opt zile, mi-a afirmat că preocuparea constantă a lui Büllow era temerea că Regina lua cunoștință și se amesteca în corespondența Regelui.

Asupra educațiunii Prințului Carol, care «lucrează prea puțin». Regele pare că ar primi să-l trimeată în străinătate, dar într'un oraș mic.

Admirabilă în judecata ei, în toate; eu mult tact politic; știind să se potrivească necesităților; nici-odată Prințesa nu mi-a părut mai stăpână pe ea.

3 Decembrie. — D'abia timpul să viu de la Cotroceni. Audiența de la 6½ la 8.40. *Regele* foarte binevoitor. Plecând el îmi spune: «en faisant des voeux, vous pour ma santé et moi pour la vôtre, c'est pour le bien du pays!»

Vorbit de acțiunea lui Haret, — de reaua administrație; am explicat cât de admirabil era acest partid al lui Carp, care dela 1895 e în opoziție. Regele a exprimat ideia că s'a greșit despărțindu-se de Take; — mi-a repetat că cei din prejurul lui au influență rea și mijloace imorale, — va reuși iarăși în alegerile dela 13 Decembrie; — mi-a cerut în mod special părerea asupra contenciosului administrativ: nemulțumit de cazul Groza și găsind anarhie că un decret regal poate să fie anulat; — am refăcut toată teoria contenciosului. Impotriva trusturilor și cartelurilor; admite coborârea unor taxe vamale; se teme de afirmările prea peremptorii ale lui Carp asupra politicei streine în viitorul lui discurs asupra mesagiului; — recunoaște nevoia de a ridica creditele pentru Ministerul de război; — împotriva înțregei legiuiri a tocmelilor agricole.

3 décembre. — À peine le temps d'arriver de Cotroceni. Audience de six-et-demie à huit quarante. *Le Roi* très aimable. En prenant congé, Le Roi m'a dit: «en faisant des voeux, vous pour ma santé et Moi pour la vôtre, c'est pour le bien du pays». Parlé de l'activité de Haret, — de la mauvaise administration—; ai expliqué combien admirable était ce parti de Carp qui depuis 1895 est dans l'opposition. Le Roi a réex-

4 Decembrie. — Carp a pronunțat un admirabil discours-program. Aprobări din partea unor liberali. Fleva e cel dintâi care l'a felicitat !

8 Decembrie. — Atentat contra lui Brătianu. Eram în conferință, D. Grecianu, Filipescu, Nenițescu, cu mine, când, la 6 ore, Sfetescu, aproape martor ocular, a venit să-mi anunțe faptul. Credea pe Brătianu ucis. Prevenit Carp. Prima mișcare a lui Filipescu a fost grozava temere ca să nu fie unul din meseriași sau din populația mărunță făcând politică electorală cu noi. Mi-am dat părerea că trebuie să fie un sindicalist.

9 Decembrie. — Conferință dacă trebuie amânată întrunirea noastră de seară. Carp nu vrea să prezideze, dând unei întruniri un caracter pe care nu trebuie să o aibă, când adversarul rănit e condamnat la neputință.

primé l'idée qu'on a eu tort de se séparer de Take; m'a répété que son entourage était mauvais et ses moyens immoraux, il réussira encore dans les élections du 13 décembre; m'a tout spécialement demandé mon avis sur le Contencieux administratif: froissé du cas Groza et trouvé anarchique qu'un décret royal puisse être annulé. Ai refait toute la théorie du contencieux. Contre les trusts et les cartels; admet la diminution de certaines taxes de douane; craint des affirmations trop péremptoires de Carp sur la politique étrangère dans son prochain discours sur le message; reconnaît nécessité relever les crédits pour le Ministère de la guerre; contre tout l'appareil de la loi des «*toemeli agricole*».

4 décembre. — Carp a prononcé un magnifique discours-programme. Approbation de la part de certains libéraux. Fleva est le premier qui l'a félicité.

8 décembre. — Attentat contre *Brătianu*. Nous étions en conférence, D. Greceanu, Filipescu, Nenițescu et moi lorsque, à six heures, Sfetescu, presque témoin oculaire, est venu m'annoncer le fait. Il croyait Brătianu mort. Prévenu Carp. Le premier mouvement de Filipescu a été l'horrible appréhension que ce ne fût un des «*meseriași*» ou petit peuple faisant de la politique électorale avec nous. J'ai opiné que ce devait être un syndicaliste.

9 décembre. — Conférence s'il fallait remettre notre réunion du soir. Carp ne veut pas présider, la présence d'un chef donnant à une réunion un caractère qu'elle ne doit pas avoir, lorsque l'adversaire blessé est condamné à l'impuis-

Intrunirea va avea loc, din moment ce «Viitorul», consultat anume, anunță pentru mâine întrunirea liberalilor. Rosetti va prezida și va citi o scrisoare a lui Carp. Discursuri amestecate. — Ca impresie, toți cei de față nu se pot opri de a găsi că atentatul intră în categoria «ale tale dintr'ale tale!» Maiorescu zice: «Gloanțele de eri au atins mai mult pe Mortzun și pe D-rul J. Cantacuzino».

— La dejun am pe *C. Diamandy*, sosit dela Sofia. Foarte îngrijorat de anarhia greu de stăpânit. A reproșat adesea lui Brătianu, cu care e foarte legat, lipsa lui «de sentiment d'autorité». Un fel de indolență romantică care-și închipue că «totul se aranjează ca în piesele de teatru».

Detalii destul de interesante asupra nulității și lipsei de educațiune a personalului ministerial din Bulgaria. — asupra a tot putinței Regelui Ferdinand, nul în ce privește administrația, foarte tare în ce privește marea intrigă politică. Cele din urmă neînțelegeri în privința lui Rakowsky n'au luat o bună întorsătură decât când Diamandy s'a adresat secretarului Regelui. A doua zi Ministrul de Interne retracta indiscrețiunile comise în gazete și Paprikov (Ministrul de externe) retrăgea atestările traduse pe cari voia să le legalizeze și din care reeșea că pentru Bulgari Rakowsky era român neaș.

sance. La réunion aura lieu du moment que le *Viitorul*, consulté ad-hoc, annonce pour demain la réunion des libéraux. Rosetti présidera et lira une lettre de Carp. Discours mitigés.

Comme impression, tous les présents ne peuvent s'empêcher de trouver que l'attentat rentre dans la catégorie «ale tale dintr'ale tale». Maiorescu dit: «Les balles d'hier ont atteint surtout Mortzun et le docteur Jean Cantacuzène».

— Eu à déjeuner *C. Diamandy*, arrivé de Sofia, très soucieux de l'anarchie difficile à remonter. Il a souvent reproché à Brătianu, avec lequel il est très lié, son défaut «de sentiment d'autorité», espèce d'indolence romantique qui se figure que tout s'arrange comme dans les pièces de théâtre».

Détails assez intéressants sur la nullité et le défaut d'édu-

15 Decembrie. — De dimineață mi se face cunoscut intrarea neașteptată a Prezidentului Camerei (Pherekyde) ca Ministru de Interne și Prezident interimar al Consiliului. — Se dă acestei numiri însemnarea unei lovituri drepte date lui Costinescu : se pare că în Monitor trebuia să apară congediul lui Brătianu, prezidenția lui Haret și Internele pentru Costinescu. Eri seară, târziu, s'a reținut jurnalul tipărit (afirmarea lui Nenițescu) și numirea lui Pherekyde era hotărâtă; unii Miniștri nu știau nimic și el depunea jurământul.

Pherekyde împins la putere de generoși !! Și Diamandy pe timpuri îl numea «epilepticul dela Interne!»

Felicitat, mi-a răspuns : «nu primesc decât complimente de condoleanțe». — Intrebat dacă va executa îndată expulzarea evreilor dela «Adevărul», singura justificare ce se putea da asupra reintrării lui, (două zile înainte ceruse într'o reuniune a majorității executarea «Adevărului») — mi-a răspuns că avea mai întâi nevoie să ia în primire serviciile.

cation du personnel ministériel de Bulgarie, — sur la toute-puissance du Roi Ferdinand, nul quand à l'administration, très fort quand à *la grande intrigue politique*. Les derniers démêlés au sujet de Rakowsky n'ont pris une bonne tournure que lorsque Diamandy fût allé trouver le secrétaire du Roi. Le lendemain le Ministre de l'Intérieur reniait les indiscretions commises dans les journaux et Paprikow (Ministre affaires étrangères) retirait les attestations traduites qu'il voulait faire légaliser et dont il ressortait que pour les Bulgares Rakowsky était bel et bien roumain.

15 décembre. — Ce matin on m'a annoncé l'entrée inattendue du Président de la Chambre comme Ministre de l'Intérieur et Président intérimaire du Conseil. On donne à cette nomination la signification d'un coup droit porté à Costinescu : il paraît qu'au Moniteur Officiel devait paraître le congé de Brătianu, la Présidence de Haret et l'Intérieur pour Costinescu. Hier soir, tard, on a retenu le journal déjà imprimé (affirmation de Nenițescu et la nomination de Phérékyde était décidée; il prêtait serment, que certains ministres l'ignoraient. Phérékyde pousse au pouvoir par les généreux!!! Et Georges Diamandy dans le temps l'appellait «epilepticul de la Interne». Félicité, il m'a répondu «je n'ac-

18 Decembrie. — Vorbit cu *Pherekyde*. In ce privește expulzările anunțate, Ministrul nu cere nici una, pentru două motive: 1. Redactorul principal, Fagure, e naturalizat. (Toată lumea o știa!) — 2. Se teme de impresiunea, după cazul Rakowsky, produsă în străinătate. Alianța israelită s'ar mișca!! (De plâns. Dar e dovada evidentă că «non possumus» al lui Costinescu și Constantinescu e din acelea cari nu se sdruncină).

20 Decembrie. — Pierdut colegiul II (București) cu 20 voturi. Sindicaliștii votat ca un singur om cu Moruzi. Se afirmă din multe părți că Poliția, în special Kotrutz, ne-au luat multe voturi pentru a plăti lui Filipescu înjurătura lui Petrescu. Prefectul Poliției.

26 Decembrie. — *Comitet* la d-l Cantacuzino, Carp. Arion, J. Lahovary, Nenițescu, Filipescu, Mihai Cantacuzino și eu, a discutat atitudinea partidului; chestiunea lăsată pe a doua zi a alegerii dela Iași dela 10 Ianuarie viitor. Majoritatea am opinat pentru campanie de întruniri publice. Chestiuni economice: după lungi desbateri (destinate mai ales să învingă repulsiunea lui Lahovary, totdeauna înclinat să vadă în toate demagogie), ne-am oprit la decizia în principiu că partidul înțelege să lucreze în vederea scăderii scumpetei actuale a vieței prin: reducerea tarifului vamal pe unele articole, —

cepte que des compliments de condoléances». Interrogé s'il allait exécuter de suite l'expulsion des juifs de l'«Adevărul», — la seule justification qu'on peut donner de son entrée, lui qui deux jours auparavant avait dans une réunion de la majorité demandé l'exécution de l'«Adevărul», — il m'a répondu qu'il avait tout besoin de prendre possession des services...

18 décembre. — Causé avec Phérékyde. Au sujet des expulsions annoncées, le Ministre n'en demandera aucune pour deux raisons: 1) le principal rédacteur, Fagure, est naturalisé. (Tout le monde le savait avant cette belle découverte). 2) On craint l'impression que le fait, après le cas Rakowsky, produirait à l'étranger. L'alliance israélite s'agiterait... (Pitoyable. Mais c'est la preuve évidente que le non-possumus de Costinescu-Constantinescu est de ceux qu'on n'ébranle pas).

constrângere asupra cartelurilor, — organizare de transporturi pentru unele articole de consumațiune. — Am subliniat îndată concluzia : e permis să afirmi în public că partidul ia chestiunea în mână.

31 Decembre. — Primit în audiență de *Principele Ferdinand*, foarte prietenos și călduros în privința sănătății mele. De notat : «D-l Carp are dreptate ! nimic nu se va îndrepta cât timp nu se va schimba sistemul de administrație al țării». — Și mai departe : «Trebue să sperăm că rândul oamenilor de treabă va veni și el». — Despre cei ce înconjoară pe Take : Bădărău, Xenopol, sunt « ? ! ! » — «Constituția pe care o avem nu era făcută pentru noi. Dar nu trebue atinsă. Nu s'ar putea atinge decât dacă s'ar petrece evenimente atât de importante, încât să nu se mai poată chiar aduce aminte de aceste schimbări».

30 décembre. — *Comité chez M. Cantacuzène.* Carp, Arion, Jean Lahovary, Nenițescu, Filipescu, Michel Cantacuzène et moi. Discuté attitude du parti; question remise pour le lendemain des élections de Iassy qui auront lieu le 10 janvier. Majorité avons opiné en faveur campagne active de réunions publiques. Questions économiques: après longs débats destinés surtout à vainere la répulsion de Lahovary, toujours enclin à voir de la démagogie en tout, on s'est arrêté à la décision de principe que le parti entendait agir en vue de diminuer la cherté actuelle de la vie par: réduction du tarif douanier sur certains articles, contrainte à exercer sur les cartels, organisation des transports pour certains articles de consommation. J'ai de suite souligné la conclusion: il est permis d'affirmer en public que le parti prend la question en main.

31 décembre. — Reçu en audience par le *Prince Royal*, très aimable et très chaud à l'endroit de ma santé. A noter: «Mr. Carp a raison. Rien ne s'améliorera tant qu'on ne changera pas le système d'administration du pays». Et puis encore : «Il faut espérer que le tour des honnêtes gens arrivera aussi». Pour l'entourage de Take: Badarau, Xenopol sont « ? ! ! » «La Constitution que nous avons n'était pas faite pour nous. Mais il ne faut pas y toucher. On ne pourrait y toucher que s'il se passait des événements tellement importants qu'on ne puisse même se rappeler ces changements.

1910.

3 Ianuarie. — Convocat clubul și întrunire publică la Pitești. Sentimentul general: acțiune contra liberalilor și discursuri calde.

21 Ianuarie. — Zănescu îmi comunică că Banca Comercială Română ajungând să încheie o tranșă însemnată cu Statul (afacerea Kirschen-warantele docurilor), în ziua când trebuia să vie afacerea în consiliul de Miniștri, cu 3 ore înainte, Morțun, care *nu este* clientul băncii, s'a prezentat să i se sconteze o poliță de 8000 lei! Foarte comentat faptul în sfera directoare a băncii.

24 Ianuarie. — Făcut-am o nouă mijlocire în scris, — lucru de care mă țiu de o săptămână, — pe lângă Carp, ca să nu facă la legea modificătoare a monopolului vânzării băuturilor spirtoase, declarațiuni ostile podgorenilor. Socotim toți că intervenția șefului ar fi și inoportună și nedreaptă. — Azi sunt întruniri publice la București, — și Take Ionescu trage focuri de artificii la Putna.

29 Ianuarie. — Conversație Filipescu-Brătianu, căutată de primul ministru. Brătianu: «Ești rău informat; Regele nu face caz de Take Ionescu; acțiunile acestuia au scăzut mult în străinătate, ceea ce arată clar că n-l mai susține; părerea mea e că Regele va căuta să împace pe Carp cu Take Ionescu, ceea ce va fi de sigur fără rezultat, și că apoi Carp va avea puterea fără condițiuni.» Reproș personal lui Filipescu că nu se duce la Palat.

29 janvier. — Conversation Filipescu-Bratiano, recherchée par le premier ministre. Bratiano: Vous êtes mal infor-

30 Ianuarie. — Vorbind cu Hamangiu de afacerea Quintescu-Craiova, cum cunoaște foarte intim pe Ionescu Dolj, magistratul care a prezidat și care e bănuït fiindcă, se zice, a fost crescut de familia lui Quintescu, Ionescu-Dolj i-a confirmat că Take Ionescu, Xenopol și Bădărău au fost la el ca să-i smulgă o hotărâre favorabilă lui Quintescu !

Fără dată. — (La mijloc campania noastră de răsturnare)..

20 Mai. — Audiență foarte prelungită dela 6½ la 9 la *Rege*. Tot timpul politică. Caldurosă bună-voință, și la urmă: «Ingrijește-te bine, am nevoie de D-ta».

In chestiunea religioasă expus punctul nostru de vedere: Mitropolitul trebuie să-și păstreze scaunul; episcopul de Roman trebuie împăcat; cu concursul lui, judecată canonică a Sinodului, declarând faptele imputate Primatului absolvite; tranacție cu Chiricescu și Nazarie, inutil loviți.—«Dar această soluție, excelentă, cere o schimbare de guvern». — «Cel puțin, răspund, al Mini-

mé. Le Roi ne fait pas cas de Take Ionescu; les actions de celui-ci ont beaucoup baissé à l'étranger, ce qui indique clairement que le Roi ne le soutient plus; mon avis est que le Roi cherchera à réconcilier Carp avec Take Ionescu, ce qui sera évidemment sans résultat, et qu'ensuite Carp aura le pouvoir sans aucune condition. Reproche personnel à Filipescu de ce qu'il ne va pas au Palais.

Jeuđi, 20 mai. — Audience très prolongée chez Sa Majesté le Roi, de six et demie à neuf heures. Tout le temps politique. Amabilités chaudes en finissant: «Soignez-vous bien, j'ai besoin de vous». Dans la question religieuse, exposé notre point de vue: Métropolitite doit garder son siège; Evêque de Roman doit être apaisé; avec son concours, jugement canonique du Synode déclarant les faits allégués contre Primat, absous par la communion; transaction avec Chiricescu et Nazarie inutilement frappés. «Mais cette solution excellente, demande un changement de gouvernement». — «Tout au moins, fais-je, de Ministre Instruction publique, car personne ne consent à causer avec M. Haret». — Conseil de ne pas agiter la question pour ne pas nous jeter dans des difficultés inextricables. — Mis au courant le Roi des accusations réciproques de plagiat, Métropolitite avec la morale évolutionniste

strului Instrucției publice, căci nimeni nu consimte să vorbească cu d-l Haret!».

Pus la curent Regele de acuzările reciproce de plagiat, Mitropolitul cu morala evoluționistă a unui teolog dela Friburg în Brisgau, Chiricescu cu viața lui Isus a părintelui Didon, tradusă din rusește ca să evite pasa- giile catolice; — de nedreptatea făcută lui Nazarie de a i se ridica direcția religioasă a prințului Carol, — de insultele nedrepte făcute de Haret lui Saphirim, — de viața foarte demnă a acestui din urmă, etc. Toate punctele necunoscute de Rege.

Asupra chestiunii politice (făgădueli formale făcute lui Carp în Aprilie de Maiorescu la Sinaia), Regele care își avea planul făcut (de două ori a revenit asupra enumerațiunii: «care e al treilea motiv?») — mi-a spus aproape textual: «situațiunea mea a ajuns foarte grea în urma a trei fapte: desordinele de pe stradă, presa antidinastică și indiscrețiunile comise». — Lungi desvoltări. Asupra desordinelor; am explicat că poliția din cauza apatiei ei își avea partea de răspundere. Era în număr când banda a trecut în fața casei Brătianu și

d'un théologue de Fribourg en Brisgau, Chiricescu avec la vie de Jésus du Père Didon traduite du russe pour éviter les passages catholiques; — du grand tort fait à Nazarie en lui enlevant la direction religieuse du Prince Carol,—des insultes injustes faites par Haret à Saphirim, de la vie très digne de ce dernier; etc. Tous points ignorés par le Roi.

Sur la question politique (promesse presque formelle faite à Carp fin avril par Maiorescu à Sinaia), le Roi qui avait son plan fait (à deux reprises il est revenu sur son énumération... «quelle est la troisième raison?»), m'a dit presque textuellement: «Ma situation est devenue très difficile par suite de trois faits: les désordres dans la rue, la presse antidynastique et les indiscretions commises». Long développements. Sur les désordres, j'ai bien expliqué que la police par son apathie avait bien sa part de responsabilité. Elle était en force lorsque la bande a défilé devant la demeure de Bratiann et elle n'a pas fait un signe, de sorte que les meneurs et les agents provocateurs ont eu beau jeu devant la demeure de Haret. A remarquer observation du Roi qu'il croit qu'il y a eu des

n'a făcut un semn, astfel că agenții provocatori au avut toată libertatea în fața casei lui Haret. Observația Regelui : crede că au fost agenți provocatori takişti.

Asupra presei antidinastice, am declinat orice răspundere pentru apariția «Trăşnetului». Regele mi-a arătat al doilea număr din 16 Mai, de a cărui existență nu știam nimic. Nu destul desaprobată de jurnalele noastre ! Revenire încăpățânată asupra chestiunii. Profitat pentru a riposta pentru toate calomniile aruncate contra noastră, a mea în special. Afacerea parastasului țaranilor; «Lumina»-Ghimbășeanu; cărțile poștale primite, etc., opere ale Poliției.

Asupra indiscrețiilor, simpla afirmație că Grigore Cantacuzino ar fi pariat la Capșa că puterea ne-ar veni în Septembrie! (ar fi fost de spus altceva asupra acestui lucru !). — În scurt, toate acestea au făcut situația față de guvern foarte delicată și a pus pe Rege în obligație de a autoriza guvernul să desmintă. — Tre-când apoi la probabilitățile de viitor, Regele vede cam rău situația noastră electorală, dacă e înțelegere liberală-takistă. Guvernul nu poate face alegeri;—un guvern Take Ionescu ar fi «o nenorocire națională»; — dacă nu ajungem să avem o treime din Cameră, cum guvernăm ?

agents provocateurs takistes. Sur la presse anti-royaliste, j'ai décliné toute responsabilité sur l'apparition du «Trăşnetul». Le Roi m'a montré le second numéro du 16 mai dont j'ignorais jusqu'à l'existence. Pas assez désavoué par nos journaux. Retour assez entêté sur la question. Profite pour riposter pour toutes les calomnies lancées contre nous, contre moi en particulier. Affaire du parastas des paysans, — Lumina — Ghimbășanu; les cartes postales reçues, etc., toutes oeuvres de la police.

Sur les indiscretions, simple affirmation que Grégoire Cantacuzène aurait parié chez Capșa que le pouvoir nous échéait en septembre (il y avait mieux à dire là-dessus). Bref, tout ceci a rendu la situation vis-à-vis du gouvernement très délicate et a mis le Roi dans l'obligation d'autoriser le gouvernement à démentir.

Passant ensuite aux probabilités d'avenir, le Roi augure mal de notre situation électorale s'il y a entente libéralo-ta-

«Văd situația atât de gravă la toamnă, încât nu știu de voi putea să-i fac față. Sunt în vârstă și bolnav și nu voi avea poate puterea să trec asupra acestor greutăți». În urmă Regele revine asupra acestei idei de abdicare! Am răspuns că nimic nu se prezintă tragic. Dacă nu reușim, va fi evident că trebuie să ne împăcăm cu Take și să reconstituim partidul. Dar acest al doilea act nu are de ce să fie jucat înainte.

Singurul lucru de notat încă: «D-l Ionescu ne va combate grozav în alegeri; nu o sută de mii, dar un milion va cheltui, și știu că-l are și *cine i-l va da*». — Ripostat: Dacă acest om e așa de periculos și capabil de aceasta, de ce să-l mărim de pe acum, înainte de alegeri, mergând spre el? Răspunsul mi-a părut că a atins.

21 Mai. — Raportat lui Maiorescu-Cantacuzino-Filipescu convorbirea; decis să nu ținem întrunire publică religioasă; — scris lui Carp.

31 Mai. — Marius Teodorian venit la mine; tip curios; pretinde a fi pus la cale plângerea a doi preoți din Teleorman și apelul la Patriarhie. După el, o împă-

kiste. — Le gouvernement ne peut faire les élections; un gouvernement Take Ionescu serait «*un malheur national*»; si nous ne réussissons pas à avoir les trois-quarts de la Chambre, comment gouverner? «Je vois la situation tellement grave pour l'automne, que je ne sais pas si je pourrais y faire face. Je suis âgé et malade et je ne me sentirais peut-être pas la force de surmonter ces difficultés». Dans le courant de la suite, le Roi est revenu sur cette idée d'abdication. — J'ai répondu de mon mieux que rien n'était au tragique. Que si nous échouons, ce sera l'évidence qu'il faut faire la paix avec Take et reconstituer le parti. Mais ce second acte n'a pas besoin d'être joué avant le premier.

La seule autre chose à noter: «M. Ionescu vous livrera une lutte terrible dans les élections. Ce n'est pas cent mille, c'est un million qu'il dépensera; et je sais qu'il l'aura *et qui le lui donnera*». Riposté: Si cet homme est si dangereux et capable de cela, pourquoi le grandir dès aujourd'hui avant les élections, en allant à lui? — Riposte a eu l'air de porter.

21 mai. — Rapporté à Maiorescu, Cantacuzène, Filipescu, la conversation; décidé ne pas tenir réunion publique religieuse; — écrit Carp.

care între episcopi s'ar putea face. Dar scandalul religios nu e închis : episcopul de Roman va opri pe preoți să publice enciclica Sinodului, etc. — Asupra Brătilnilor, plin de revelații amare și probabil rău voitoare : «Cui seamănă așa de răi?». Ion Brătianu ar fi nu numai viclean, dar și cel mai rău; Vintilă are mai mult caracter și te poți încrede în vorba lui; Dinu cel mai puțin scrupulos; toți trei «lacomi de bani». Carada era foarte nemulțumit de Ionel de când este șef de partid.

1 Iunie. — Filipescu a văzut pe Take Ionescu, care i-a exprimat dorința de a mă vedea pe mine. Ar fi foarte doritor de o înțelegere.

10—12 Iunie. — D-l Bogdan-Pitești, după ce a căutat să-mi pice la Buzău, s'a înființat azi pentru a pleda nevoia unei înțelegeri cu Take și a-mi exprima dorința lui Take de a mă întâlni. Formula : Take ar accepta guvernul Carp fără mari pretenții de portofoliuri; ar lua prezidenția Camerei; după Carp ar accepta o nouă eventuală șefie Cantacuzino, dar i-ar trebui pe urmă o garanție a mea, a lui Filipescu și Gr. Cantacuzino că nu i se va disputa șefia! Bogdan-Pitești avea aerul de a fi sigur de Filipescu și Gr. Cantacuzino. — Pentru vizită am declinat orice întrevvedere secretă; și voi vorbi cu Take numai la mine acasă.

13 Iunie. — Sunt zece zile, Vasile Vârnav mi-a arătat, cu mare indignare, un act iscălit de Costinescu. Camera a votat, în ultima zi, un împrumut Craiovei, cu garanția Statului. Conform împrumutului precedent, noi trebuia să consimțim; Ministrul Costinescu negociase că Banca Agricolă va lua împrumutul pe 94, dar Ministerul și-l rezervă *pentru casele publice*, primindu-l pe 96. În momentul realizării, Costinescu sub a lui proprie semnătură, ne scrie că va remite titlurile direct Băncii Generale, căreia el a vândut tot împrumutul pe 96, bonificându-ne diferența. A doua zi Generala plasa împrumutul pe 98 la casele amice, 5 la sută fără taxă pe cupon, garanția Statului ! Les petits cadeaux entretiennent l'amitié.

15 Iunie. — Carp a fost pe la mine înainte de a pleca

la Vittel. Mi-a declarat că dacă în Septembrie, mult începutul Octombrie, Regele nu s'a ținut de vorbă și nu-i dă guvernul, el se retrage în viața privată.

7 Iulie. — Verzea din partea Aurel Popovici cu colaborația Scurtu, articol reportaj «Seara» pentru a reacționa contra bunei primiri făcută de presa oficioasă discursului Ștefan Tisza. Cu această ocazie mi-a confirmat, că atunci când Brătianu a dat fonduri lui Mihaly pentru alegerile în Ungaria, a voit să-i impună ca o parte să meargă și la Mangra și, în urma refuzului lui Mihaly, s'a dat bani lui Mangra prin Oncu dela Banca din Arad. (Acest Oncu ar fi un om foarte veros. Vaida a primit reproșuri dela Brătianu că Românii au refuzat candidatura lui Oncu). — Arad și «Tribuna» sunt centrul și organul liberalilor noștri în Transilvania.

18 Octombrie. — Audiență la Sinaia. Regele foarte binevoitor. Conversația despre viitor, ca cu un membru al unui guvern ce vine.

Despre Take Ionescu: «Il barbote en ce moment». Am fost întrebat dacă e exact că am spus la Paris lui Take Ionescu că aveam «făgăduiala Regelui».—La acest neadevăr, am întrebat și eu dacă este exact că a vorbit cu Take cum că el va avea alegerile după Carp! S'a conchis că erau la mijloc două minciuni: «jusqu'à présent je ne m'étais pas aperçu qu'il rapportait des choses inexactes». (Până acum nu băgasem de seamă că raportează lucruri inexacte).

Despre Stere: Pare cu totul deprimat. Nu se va sparge pactul lui cu Bădărău. Brătianu n'a voit să-l aducă în minister: mai trebuie așteptat, ar fi zis acesta.

Despre o revizie constituțională: Va fi nevoie să ne gândim într'un viitor și la aceasta, de oarece colegiile restrânse prea împing la concesiuni electorale incompatibile cu o bună administrație.

Despre politica externă: Să fim foarte curtenitori cu Rusia și impasibili față de Bulgaria, care nu *caută decât un pretext*. Suntem în prea mare intimitate cu Viena și Berlin, ca să nu așteptăm dela dânsii un semn când va trebui să facem o *presiune*.

În întocmirile agrare să fim foarte hotărâți din partea țăranilor. M'am pus pe terenul manifestului regal și am constatat vie satisfacție.

Schimbarea de regim nu se va face fără ostilitate.

Guvernul este ținut să declare că rămâne, de oarece altfel ar trebui să plece pe dată. Speră că va fi terminat pentru sărbători.

28 Octombrie. — A doua întrevedere cu d. *Bădărău* la mine. Takiștii primesc să reintre în partid dacă Carp admite, tratând cu Carp programul următor : Declarație că șefia partidului nu poate fi rezervată unui privilegiat prin naștere. — Revizuirea Constituției pentru a înscrie în ea : reforma administrativă, — inamovibilitatea, contenciosul, — contopirea colegiului I cu al II, asigurând astfel păturei conducătoare (proprietate și orașe) primul pas în conducerea trebilor publice.— Dacă se admite, Takiștii acceptă eliminarea chiar de persoane cari «ar rămâne în disponibilitate politică». — Am subliniat oferta de a tăia coada.

29 Octombrie. — Discutat cu Carp, Maiorescu și Filipescu programul Take Ionescu-Bădărău. — *Carp* nu admite nici-o declarație pentru șefie, de oarece ar fi să se recunoască, ceea ce e fals, că ar fi existat un privilegiu al nașterii. Nu este Stat în care un talent să fi ajuns mai repede la cele mai înalte trepte politice.

Carp nu admite, la 73 ani trecuți, să propună el o revizuire a Constituției. Cej mai tineri se pot apuca de aceasta : el nu se opune. Dar nu crede lucrul bun. Sufragiul universal n'a dat roade nicăeri. Ar fi chiar mare primejdie a opune un colegiu proprietate — oraș larg, unui colegiu țăranesc strâmt !

În fond nu dorește înainte de alegeri o întrevedere sau o înțelegere, spre a nu legitima credința că nu se vine la putere fără Take. — Toți de acord. — Filipescu a propus numai, dacă nu ar fi ceva de făcut cu noua lege administrativă, în sensul contopirii colegiilor I din județele unei dregătorii. *)

*) Proiectul Carp prevedea împărțirea administrativă în provincii sau dregătorii.— N. ed.

30 Octombree. — Dus la Bădărău răspunsul. El m'a asigurat încă odată că carteluri parțiale nu se pot face cu dânșii. L'am lăsat însă cu ușa deschisă..

27 Noembrie. — Eri. Vineri, Lahovary văzut pe Rege. De reținut, — mi-a încredințat mie ca absolut secret, — că :

Regele manifestă temerea că dacă Take Ionescu ar fi vreodată șef de guvern, ar putea fi omul Americanilor și instrumentul lui Rockefeller. Lahovary insistă asupra secretului, pentru că nu voește să creeze dușmani Regelui. — La o aluzie dacă o persoană mai puțin marcată decât Carp, ar voi să încerce împăcarea cu Takiștii, Lahovary a declarat clar că el nu ar consimți niciodată să fie aceea, știind prin experiență, dela Manolache Costache până la Florescu, că cel care are puterea reală profită de situație și debarcă, la timp oportun, pe șeful nominal al guvernului.

29—30 Noembrie. — Carp și Maiorescu au avut succesiv audiențe. *Maiorescu* are impresia că dificultățile și amânările la chemarea noastră sunt opera Regelui, pentru a face să simtă pintenii lui Carp : interviul dela Viena, amenințarea retragerii dacă trece 15 Decembre, etc.

1911.

18 Octobre. — Conferință cu Carp, propozițiuni chestiunea tramwaelor. Matei Cantacuzino, după ce a văzut pe Papadat și pe Missir, a evitat să mă întâlnească.

După Levy-Strauss, Take Ionescu va căuta să mă vadă. Foarte îndârjit contra Regelui. — Am tratat afacerea tramwaelor.

19 Octobre. — Timp splendid. — Remis procuri pentru tramwae lui Achil Levy-Strauss.

23 Octobre. — Audiență la Sinaia. Am remis consultația și memoriul meu asupra noilor Statute ale tramwaelor. *Regele* părea zdruncinat și nu se îngrijea decât de partea politică a chestiunii: o înțelegere ar fi de dorit. — Privitor la Vintilă Brătianu: «Acest om e o catastrofă, într'o zi se va petrece ceva între amândoi frații». — Despre Take: «neclintit în ce privește dizolvarea; ar fi războiul civil».

18 octobre. — Conférence avec Carp propositions tramways, Mathieu Cantacuzène, après avoir vu Papadat et Missir, a évité de me voir. Selon Levy Strauss, Take Ionescu cherchera à me voir. Très monté contre Roi. Avons traité affaire Tramways. Remis pouvoirs pour tramways à Achille Levy Strauss.

Jeudi, 29 octobre.—Audience à Sinaia.—Tramvays remis consultation et mon mémoire sur les nouveaux statuts. *Roi* semblait ébranlé et ne se souciant que du côté politique de la question: une entente serait désirable. A propos de Vintila Bratianu: «Cet homme est une catastrophe; un jour il se passera quelque chose entre les deux frères». Sur Take: «Inébranlable sur la dissolution; ce serait la guerre civile».

21 Octobre. — Făcut vizită Fleva; liberalii ar fi speculând că Regele nu va da legea pentru disolvarea tramwaelor! Fleva absolut dobândit.

22 Octobre. — *C. Diamandy* luat masa la mine. Mi-a comunicat că a fost la Sofia din partea Regelui: Bulgarii ar acorda o fruntarie naturală Dobrogea, afară de Rusciuk—Varna, pentru a fi liberi să lucreze în cazul nesuccesului Turcilor. Obiectivul lor numai în Macedonia. A comunicat toate acestea lui Maiorescu, lui Brătianu care consimte, și lui Take Ionescu, foarte bulgarofil.

25 Octobre. — *Carp* Sinaia; examinarea afacerei tramwaelor. Regele aprobat cele patru puncte principale din Statute; Carp se exprimă liber și fără contradicere asupra legeri de prezintat pentru lichidare.

26 Octobre. — *Mihali* cu Verzea venit să mă vadă, motivat cererea protopopului Traian Oprea din Verceț care venise să ceară 40.000 lei din *cotă*! Nici o autorizare a comitetului; prin o indiscrețiune a Episcopului Christea, aflase ceva protopopul. Cu această ocazie, lămurit că *Goga* tot cearcă să știe ceva pentru a juca un rol în comitet. Nesocotitul, pe timpuri se oferise lui Christophi ca să decapiteze pe bătrânii conducători și Christophi l'a pus la locul lui. Aceasta a fost raportată de Christophi lui Vaida și Maniu. — Cât despre Mangra, discreditat, el s'a dedat alcoolului..

— Rosenthal mi-a propus în numele lui Take să mă vadă dacă va afla că chestiunea disoluției nu este ceva

Samedi, 22 octobre.— *C. Diamandy* déjeuner chez moi. Il m'a communiqué avoir été tâté à Sofia de la part du Roi: les Bulgares accorderaient une frontière naturelle Dobrogea, sauf Rusciuk-Varna, pour être libres agir en cas d'insuccès des Turcs. Leur objectif, seulement la Macédoine.

Il a communiqué tout ceci à Maiorescu, à Brătianu, contentant, et à Take Ionescu très bulgarophile.

Mardi, 25 octobre.— *Carp* Sinaia; examen affaire tramwais; Roi approuve les quatre points principaux des statuts; Carp exprime librement et sans contradiction sur la loi à présenter pour liquider.

ireductibil ? Cred că tot ne vom vedea.. după cum Levy Strauss mi-o pronosticase.

1 Noembre. — Dejunat la mine Filipescu, Delavrancea, Nenişescu, Cantacuzino. Filipescu, solicitat de Papamihalopol, mi-a cerut să văd pe Bădărău!

5 Noembre. — *Barbu Stirbey* vine special în numele Regelui. Regele neliniştit; nu are cu cine vorbi, de oarece Carp îi spune ori că «la question n'existe pas», ori «ça regarde Marghiloman». Aşa de pildă afacerea episcopului de Roman, unde nu admite că mai este o chestiune.

În chestia tramwaelor, evident nu va refuza legea, dar îi este foarte desagreabil; ar trebui ca chestiunea să se tranşeze *prin justiție*; că ar trebui ca Marghiloman să-i înlesnească calea, căci puterea are compensație și o mică dare înapoi ar fi posibilitatea de a governa încă doi ani; că consultația germană îl satisface mai mult decât cea franceză; pentru ce Fleva avocat ? De ce s'a luat un evreu, Rosenthal ?

Stirbey a adăogat să fiu și eu foarte circumspect; să mă menajez pentru viitor.. — Olănescu nu este cu noi în afacerea tramwaelor ! ? (aceiași sursă).

— Seara, 9 ore, *Carp* m'a pus în curent cu convorbirea lui din ajun cu Regele. Tot tramwaiul. Regele propus un arbitraj. Carp foarte supărat, declară că el nu acoperă cu onorabilitatea lui «cel mai mare act de *brigandagiu politic*». A pus chiar pe Rege în situațiune să decidă dacă el trebuie să se retragă.

După dejun schimbare la față ! Regele cu totul amical, încrezător, vorbind de viitor. Carp, cu aprobarea M. S., ajuns să declare că monopolizarea vieții economice de familia Brătianu ar fi un pericol pentru țară și pentru Coroană !

Prezenți: Carp, Maiorescu, Filipescu și cu mine.

16 Noembre. — Maiorescu îmi comunică din partea lui *Filipescu* că e obligat (?) să numească pe *Averescu*

Mercredi, 16 novembre.—10½ h., *Maiorescu* me communique de la part de *Filipescu* qu'il est obligé (?) de nommer

șef de stat-major și îmi cere să consimt, obligând pe Averescu să-mi facă scuze. «Toutes compensations par ailleurs !!»

— 4 ore Delavrancea îmi spune că Filipescu nu crede să poată rămâne la minister fără Averescu.

— 5 ore. Intrunirea majorităților. Ion Miclescu pledează pentru Takisti și pentru revizuire.

17 Noembre. — 9 ore. Intrevederea la Carp cu *Filipescu*. Am consimțit ca Averescu să se disculpe în fața lui Maiorescu. Filipescu mulțumește cu efusiune. Imi făgăduiește oricând reciprocitate; Carp accentuează că are să fie greu, el nefiind expus din partea mea la nimic asemenea..

22 Noembre. — *Mitilineu* la Rege: — R. Trebuie împăcare, altfel guvernul e de scurtă durată. — M. In public se crede că aceasta e numai în mâna M. Voastre. — R. (în afacerea Averescu): Momentul a fost foarte rău ales.

— Intrunirea takistă. Nivel deprimat (inform. prin Brănișteanu), vorbă de clacă. Nici o hotărâre luată. Bădărău zis cuiva: «hai să mergem la guvern și să scăpăm de partid».

21 Noembre. — *Filipescu* ne-a citit declarația ce va face la Cameră cu interpelarea Vasiliu (Averescu). Carp cere să accentueze critica administrației din trecut a lui Averescu, eu cer să nu comită greșala să afirme.

Averescu chef d'Etat Major et me demande d'y consentir, en obligeant Averescu de me faire des excuses. «Toutes compensations par ailleurs!!!»

— 4 h. Delavrancea me transmet que Filipescu ne croit pas pouvoir rester au Ministère guerre sans Averescu.

— 5 h. Réunion majorités. Jean Miclescu plaide pour les takistes et pour la révision.

Jedi, 17 novembre. — 9 h. matin entrevue chez Carp avec *Filipescu*. J'ai consenti à ce que Averescu se disculpe devant Maiorescu. Filipescu remercie avec effusion. Il me promet n'importe quand la réciproque; Carp souligne que ce sera difficile, lui n'étant pas exposé de ma part à rien de pareil.

cum era în preambul, că Averescu era singurul șef de stat-major !

Maiorescu pus în cunoștință de insulta din scrisorile publice ale lui Averescu, recunoaște că aceasta trebuie șters.

22 Noembre. — Verzea îmi aduce un dosar de la Crăiniceanu, raportul lui Minei, etc. *Crăiniceanu* protestează că la Statul major nu ar fi planuri de operație, cum pretinde Filipescu. Sunt *trei*: A., A', B., făcute de Crăiniceanu cu baronul Hoetzendorf (azi demisionat). Aceste planuri sunt în mâinile Regelui. Intr'unul chiar, Transilvania e admisă ca regiune de retragere și de aprovizionare : din această cauză secret.

Mai grav: într'o convorbire de curând cu Aurel Popovici, asupra planului lui Ion Maiorescu, care visase România sub sceptrul austriac. Filipescu se declară gata să-l reia și însărcinează pe Popovici să-l transmită prin abatele Gallen arhiducelui moștenitor. Din fericire Popovici a refuzat !

25 Noembre. — Văzut pe *Stirbey*. In afacerea Averescu nu crede ca Prințul să fie mulțumit, dar se va arăta mulțumit. «I-e tare frică de Regele». — Averescu a voit să intre în armata rusă când a fost congediat din minister și nu s'a înțeles asupra gradului.

Tot *Stirbey*: «Dar tu ce faci? Dacă crezi că ducează guvernul, bine; dar de ce toate loviturile să le iei asupra?»

Mardi, 22 novembre. — Verzea m'apporte un dossier de chez Crainiceanu, rapport Général Minei, etc. Crainiceanu proteste qu'à l'Etat Major il n'y ait pas de plans d'opération comme le prétend Filipescu. — Il y en a trois, A., A', B., élaborés par Crainiceanu avec Baron Hoetzendorf (aujourd'hui démissionnaire). Ces plans sont entre les mains du Roi. Dans l'un même, la Transylvanie est admise comme région de retraite et d'approvisionnement: à cause de cette particularité, secrète. — Plus grave: dans conversation avec Aurel Popovici — assez récente — sur le plan de Ion Maiorescu, qui avait rêvé Roumanie sous sceptre autrichien, Filipescu déclare être tout prêt à le reprendre et charge Popovici de le transmettre par abbé Gallen à l'Archiduc héritier. Heureusement Popovici refusa.

29 Noembre. — Discursul Ion Brătianu, — insolent și foarte slab. Replică fulgerătoare a lui Carp. Zi mare pentru el.

30 Noembre. — Discursul meu la Senat în chestia tramwaelor. Mare succes.

— Consiliu la 5 ore. Carp decide să prezinte repede legea tramwaelor, pentru a vedea cât și până unde Regele ne susține.

6 Decembre. — Zăpadă, — călduț, — murdar.

Te-Deum la biserica rusească. După recepție am fost să mă înscriu la Cotroceni în momentul când *Regele* și Regina soseau. Reținut la masă în intimitate (*Regele*, Regina, Principesele Maria, Elisabeta, Mignon, Ileana, Principele Nicolae, d-na Grecianu, d-na Peticari, maior Negri). Am putut vorbi cu *Regele* :

Regele nu credea în realitatea cifrelor pe cari le-am trimes asupra traficului tramwaelor! — Asupra lui Take Ionescu, protestând împotriva aserțiunii sale de a fi insistat pe lângă el pentru împăcare: «mais entrez donc! l'avenir est à vous!». — Asupra întrevederii mele cu Bădărău : D-l Carp poate face o declarațiune : se vântură această chestiune contra noastră ; nu ne este frică, dacă partidul simte că țara îl doarește, el o va lua înainte ; dar trebuie mai ales să se rezerve autorizația Regelui.

Mardi, 6 décembre. — Neige — doux — sale.

— Te-Deum Eglise russe. Après réception, été m'inscrire à Cotroceni au moment où le Roi et le Reine arrivaient. Retenu à déjeuner, intimité. (Roi, Reine, Princesses Marie Elisabeth, Mignon, Ileana, Prince Nicolas, Madame Greceanu et sa fille, M-me Peticari, Commandant Negri). — Pu causer avec le *Roi*; croyait pas à la réalité des chiffres que je lui ai envoyés sur trafic des tramways. Sur Take Ionescu, protestant contre son assertion pas avoir insisté auprès de lui pour réconciliation; «Mais entrez donc! L'avenir est à vous!» Sur mon entretien avec Badareu: Carp peut faire déclaration: on agite cette question contre nous; nous n'en avons pas peur; si le parti sent que le pays le désire, c'est lui qui prendra les devants; mais il faut surtout réserver l'autorisation du Roi.

8 Decembre. — Verzea ține dela Aurel Popovici că Regele a chemat pe acesta pentru a se edifica asupra certurilor și atitudinii «Tribunii» din Sibiu. Regele i-ar fi spus că «tot guvernul acesta va pune rânduială morală în țară!».

9 Decembre. — Discursul meu în chestia tramwaelor are mare răsunet. Se pare mai bun decât cel din Senat.

10 Decembre. — Delavrancea complimentează: «ai fost mare!», pentru discursul din ajun.

— Audiență la Rege. Două ore am examinat toate punctele legii tramwaelor. Nu mi se pare a mai fi nedumirire că dă legea. Discursul din ajun a avut răsunet și la Palat.

12 Decembre. — Am dat personal scrisoare pentru un cek de 200.000 lei, pe cari Verzea îl va duce la Viena lui Mihali.

— Consiliu dela 5 la 7½ pentru legea tramwaelor. Aprobat redacția mea. Rămâne să fac expunerea de motive.

— Regele, la ora de lucru, spus că Sturdza s'a plâns lui cât era de maltratat de Brătianu și că el l'a îndemnat să-l pună la locul lui.

13 Decembre. — Fălcoyanu a vărsat pe comptul meu 200.000 lei la Banca agricolă pentru acoperirea cecului ce am dat pentru Ardeleni. Mi s'a liberat chitanță, dar scrisoarea mea acreditivă a rămas la Banca agricolă.

17 Decembre. — Legea tramwaelor votată Senat. Regele a dat pe dată sancțiunea. Intrunirea majorităților foarte bună; pentru prima dată Filipescu luat pe față parte la luptă. — Cea mai bună atmosferă!

18 Decembre. — Conferință Carp. — Prefecții Mitilineu și Dristorian. Mitilineu propus a se da direcțiunea unei acțiuni de opus liberalilor, lui Filipescu. Refuz categoric al lui Carp, care nu vrea să dea lui F. o putere care să-l pună în alternativa de a se duce el sau de a-l congedia pe dânsul. Crede gelozia lui F. față de mine cu totul ne bună.

Cu Carp discutat cazul Bădărău. Șeful l'ar accepta în minister, dacă Filipescu nu are obiecțiuni.

— La 5½ Bădărău. Declarat că vine în numele lui Take. Condițiuni de împăcare: să acceptăm revizuirea cu singurul punct ireductibil, contopirea colegiului I cu II. Pe această bază se va accepta terminarea operei legislative până la Martie—Aprilie. Soluțiunea supusă de pe acum agrementului Regelui.

În primăvară guvern remaniat pentru a face pregătire de Constituantă; dacă Regele nu acordă, obligație de a ne retrage cu toții ca, în opoziție, să ne adunăm și să nu aibă timp Regele să cheme pe liberali.

19 Decembre. — Scumpa noastră mamă s'a stins astăzi dimineață pe neașteptate, în pace, fără suferință. Dormea.

21 Decembre. — Consfătuire Carp—Filipescu—Eu. Propunerea Bădărău. Carp consimte a se modifica legea electorală dar, ca el să poată face revizuirea, să i se pună descentralizarea *largă* în Constituție. — Vom reflecta.

22 Decembre. — Carp—Mairescu—Filipescu—eu.

Carp: După toate reflecțiile, nu este bine ca să dau lui Take revizuirea; această concesie l'ar desemna ca viitor șef al partidului și aceasta nu voesc cu nici un chip. Afară numai dacă odată cu pactul revizionist s'ar desemna de pe acum și viitorul șef.

Filipescu: Ar fi bine să se facă desemnare, dar în cazul de față s'ar strica totul cu Take.

Eu: Chestia de șefie ar complica degeaba, cu atât mai mult că nu cred că o revizuire făcută și în sensul Carp, ar fi o desemnare. Ași dori să înlăturăm orice piedică inutilă pentru a se convinge mai ales Bădărău că Take nu vrea sau nu poate să revină. — Mairescu: Idem.

Concluzie: Sunt autorizat a răspunde că pot garanța reușita unor negocieri întrucât nu prezint lucrul ca un răspuns direct al lui Carp.

Am vestit că știu că Bădărău *va declina* mai de parte tratativele

23 Decembre. — Theodoru aduce textul depeșei dată

de Papamihalopol eri: «Răspunsul era precis, favorabil. Regrete că ai trebuit să pleci. Doresc 6 Ianuarie fii București. Nu se vorbește cu cealaltă persoană». (Fleva?). Răspuns din Burdujeni: «Ași fi bucuros să fie așa. Voi fi 5 Ianuarie București». (Bădărău).

S'a adevărit că Mercuri, cum era convenit, n'a așteptat răspuns, că Joi n'a așteptat telefonul între 12—1, cum era convenit; că deci Bădărău voește, dar nu poate.

27 Decembre. — *Stirbey* m'a căutat spre a mă lăsa să înțeleg că la Cotroceni ar fi îngrijorare despre Averescu, că el ar căuta să vorbească de rău pe Prinț; că înainte de reintrarea în grație a fost la Berlin, unde zilnic vedea pe Kiderlen și că și de acolo ar fi venit impunerea

30 Decembre. — Panaitescu, la raport, mi-a vorbit între altele de Averescu care, prin Stratilescu, organizează sau dorește să organizeze serviciul său de spionaj pentru ofițeri, ca să scape de controlul Siguranței. — Apoi Averescu a trimis circulară atașărilor militari pentru ca să nu încerce să aibă informațiuni pe altă cale decât prin informații directe (gazete, studii de buget, lămuriri prin camarazii lor streini, etc.). Această vizează mai ales pe Dabija, care având serviciu de informațiuni, corespundea direct cu Principele regal, care în urmă informa pe Rege.

1912.

1 Ianuarie. — După Te-Deum, primire la Palat Regele, în răspunsul lui, iar mi-a vorbit de înlănțuirea luptelor și de amenințările de complicații externe. Era vorba să nu fie primire și Carp crede că a fost primire pentru a avea prilejul speechului ținut.

— La 4 au fost la mine Filipescu și Deșliu pentru a-mi comunica că Olănescu a scris lui Deșliu că el demisionează irevocabil din prezidenția Camerii! De mult nu miroase bine atitudinea lui. Cu două zile înainte mi se raportase, — și de Prefectul Poliției, — că Take Ionescu anunța că va izbucni o bombă. Nu ignoram legăturile lui Olănescu cu Take. Pretext al retragerii: că s'ar fi discutat în consiliu decorații, și că nu se decorează deputații, pentru că se știa că Olănescu se opune la decorarea lui Fortunescu!

3 Ianuarie. — Impăratul Germaniei a telegrafiat cel dintâi, scurt dar cordial. Regele răspunde lung și foarte cald. Victor Emanuel telegrafiază separat Regelui și Reginei; răspunsurile sunt mult mai lungi: «constante et affectueuse amitié» zice V. Em., «l'assurance de mes sentiments les plus tendres sur lesquels tu peux compter en toutes circonstances», răspunde Carol.

Impăratul Austriei telegrafiază întâi lung și foarte cald pentru anul nou și «geburtstag» al Reginei, care răspunde și primește nouă depeșă de mulțumiri. Răspunde foarte amical Regelui care i-a telegrafiat întâi;— Franz-Ferdinand numește pe Suverani «Onkel und Tante»; i se răspunde cu dorința de a-l avea cu copiii

în țară la noi. — Cu regele Belgiei se exprimă încrederea că vizita acestuia va avea loc.

Depeși cu Kiderlen, în care se vorbește amical de Balta, și cu Goluchowski.

Cu Impăratul Nicolae depeși fără nimic deosebit ca căldură. Regina Wilhelmina, Regina mama Margareta, Șahul Persiei, Regele Bulgariei.

— La 8 ore vizita *Carp*: «Le Roi est fou? Il m'a appelé pour me dire qu'il fallait s'entendre avec Take et qu'il accordait la dissolution et que cela devait se faire dans les trois semaines, pour que les événements extérieurs le trouvent avec le nouveau parlement constitué!» — *Carp* a pus trei condiții. Nu cedează nimic în chestia tramwaelor. Trebuie să i se accepte programul de legiuiri. Chestiunile de persoane în minister.

4 Ianuarie. — M. Seulescu îmi face cunoscut printr'o scrisoare a lui Nicușor Fleva că: martir al partidului... credincios adesea cu prețul sacrificiului repetat al persoanei sale», va sta deoparte; (asemenea Nicușor Fleva). — Ajutor pentru Olănescu.

— La 5 ore conferință la *Maiorescu* cu *Carp* asupra chestiunii *Take Ionescu*.—*Carp* foarte excitat, nu va face nici o concesie nepotrivită cu demnitatea sa; *Maiorescu* pledând să se acorde tot lui *Take*. *Carp* crede sigur că

4 janvier. — M. Seulescu me fait dire par lettre de Nicușor Fleva que «martyre du parti... fidèle souvent au prix du sacrifice répété de sa personne», il se mettait à l'écart: idem Nicușor Fleva. Du renfort pour Olănescu.

— A cinq heures conférence chez *Maiorescu* avec *Carp*, sur la question *Take Ionescu*, *Carp*, très excité, ne fera aucune concession incompatible avec sa dignité; *Maiorescu* plaidant pour tout accorder à *Take*. *Carp* croit fermement que même s'il s'arrangeait avec *Take*, le Roi fera échouer la combinaison. — De la conversation il résulte que le Roi a indiqué à *Maiorescu* que je devais quitter l'Intérieur, peut-être même le gouvernement, «Président de la chambre» pour, évidemment, calmer les *Bratiano*.

5 janvier. — *Stirbey*, soirée *Furstenberg*, dit à *Mitileneu* que tout craque et que nous nous en allons.

și de s'ar înțelege cu Take, Regele va face să eșueze combinațiunea. — Din convorbire rezultă că Regele a indicat lui Maiorescu că ar trebui să părăsească Internele, poate chiar guvernul — ca Președinte al Camerei. — pentru ca, de sigur, să liniștească pe Brătieni.

5 Ianuarie. — Stirbey la serata Fürstenberg a spus lui Mitileneu, că totul trosnește și că noi plecăm.

7 Ianuarie. — Ajunul faimoasei zile care...

Stirbey intră cel dintâiu; — după asigurare de devotament personal, îmi reproșează că n'am renunțat la toate, la numirea lui Averescu: Totul e îndreptat împotriva ta și nu trebuie să pari că ai fost învins» (?) Regele va merge cu guvernul, dacă el e unit, dar sunt doi miniștri cari nu m'au susținut la Rege, Filipescu și Maiorescu. (Nota: Și Paul Teodoru a avut aceeași impresie pentru Maiorescu; Verzea a tras aceeași concluzie dintr'o convorbire a acestuia cu Aurel Popovici). «De sigur se vor gândi să mă sacrifice, și ar fi o mare pierdere pentru viitorul partidului; trebuie s'o iau înainte și să le dau cu piciorul...»

— Transmis lui *Carp* aceste observațiuni. După el, Maiorescu nu merge atât de departe, dar Filipescu e în stare să intre într'un minister de concentrare oare-care. Asediul lui e făcut; dacă se face fuziune, va lua Internele pentru o vreme și mi va trece Finanțele.

— Regele nu m'a chemat, de și erea natural, mai ales că eri Filipescu i-a lăsat să înțeleagă că ași fi avut să-i spun ceva.

7 janvier. — Veille du fameux jour qui... — *Stirbey* entre le premier, après protestations dévouement personnel, me reproche de n'avoir pas tout envoyé promener lors de la nomination Averescu. «Tout est dirigé contre toi et il ne faut pas que tu aies l'air d'avoir été vaincu!» (?) Le Roi marchera avec le gouvernement si le gouvernement est uni, mais il y a deux ministres qui ne m'ont pas soutenu devant le Roi, Filipescu et Maiorescu (note: Paul Theodoru a eu la même impression pour Maiorescu, et Verzea a tiré la même conclusion d'une conversation de Maiorescu avec Popovici Aurel). Evidemment on songera à me sacrifier et c'est une

— *Take Ionescu* a chemat pe *Panaitescu* pentru a i cere să ia măsuri, pentru că dela Viena și dela Paris fusese informat că mâine un atentat cu bombă era organizat contra lui *Brătianu* de către *Reichmann* (cel faimos dela Paris) și de *Minna Neuwirth* (libertară) cu un oare-care *Ștefan Ionescu* și alții. Se simte de departe invențiunile numitului *Bacarjescu* (*Bakargief*), fost indicator al lui *Moruzi*, căruia i-a mâncat mulți bani. Luat măsuri. Sala va fi cercetată mâine, dar în prezența delegaților celor două cluburi din opoziție: acești oameni, dacă s'ar întâmpla ceva, nu vor întârzia să-mi atribue paternitatea.

— 10 ore seara. Vizita *Bădărău*. Dulceag. Colaborare posibilă. Dacă *Carp* ia asupra lui restabilirea raporturilor normale cu liberalii, lucrul e făcut! Că judec rău pe *Take*, care s'a cumințit mult. Că el *Bădărău* nu vrea mai mult. Ziua de mâine va fi liniștită; simplă manifestare a puterei numărului, fără altă urmare, etc.

grande perte pour l'avenir du parti; il faut prendre les devants et donner le coup de pied.

— Transmis à *Carp* ces quelques observations; pour lui *Majorescu* ne va pas si loin, mais *Filipescu* est capable d'entrer dans Ministère de concentration quelconque. Son siège est fait; s'il y a fusion, il prendra l'Intérieur pour un temps et me passera les Finances.

— Le Roi ne m'a pas appelé quoiqu'il fût naturel, surtout que hier *Filipescu* lui a laissé entendre que je pouvais avoir à lui dire quelque chose.

— *Take Ionescu* a appelé *Panaitescu* pour lui demander de prendre des mesures, parceque de Vienne et de Paris on l'avait informé que demain un attentat par la bombe était organisé contre *I. Bratiano* par *Reichmann* (le fameux de Paris) et *Minna Neuwirth* (libertaire) avec un certain *Ștefan Ionescu* et autres. Ça sent de loin les inventions du nommé *Bacargescu* (*Bakargiof*), ex-indicateur de *Moruzzi* et qui lui a mangé beaucoup d'argent. Pris des mesures. La salle sera inspectée demain, mais en présence de délégués des deux clubs opposition: ces gaillards, s'il arrivait quelque chose, ne manqueraient pas de m'en attribuer la paternité.

— Dix heures soir. Visite *Badarau*. Doucereux. Collaboration à venir possible. Si *Carp* prend sur lui de rétablir des rapports normaux avec les libéraux, c'est chose faite. Que je

8 Ianuarie. — Dela 1½, Filipescu vine la mine. Am fost împreună, tot timpul, la Minister. Jean Lahovary mi-a afirmat și el nevoia unui *bloc* între noi.—Intrunirea foarte numeroasă. La eșire Brătianu a luat-o prin strada Brezoianu. Take a fost pare-se cot la cot cu el. Prima ciocnire cu trupa, violentă. Jandarmii au curățat bine locul. Clubul conservator devastat. — Individul care a tras asupra trupei e un anume Sassu, ex sub-comisar de poliție, din Brăila.

9 Ianuarie. — 11½ audiență la M. S. *Regele* închis, preocupat (sau arătând că e preocupat); pesimist. Obișnuitele muștrări: ton prea violent al presei, relațiuni rupte între șefii de partide, «blestemata» afacere a tramwaelor, «vous savez que tout l'été j'en ai parlé à tout le monde» (vai, o știu, și de-aceia am ajuns aici!); o întrunire va urma alteia; nu se va putea face nimic fără opoziție; cum să treacă legile importante; guvernul are răspunderea, etc. etc.

Am ridicat cu vioiciune fie-care acuzare. Am sfârșit prin a declara că, în afacerea tramwaelor eram mul-

juge mal Take; qu'il s'est beaucoup assagi; que lui, Badarau, ne demande que cela. La journée de demain sera calme. Simple manifestation de force du nombre, sans lendemain, etc.

8 janvier. — Dès une heure et demie *Filipescu* est venu chez moi. Avons été ensemble et tout le temps au Ministère.

Jean Lahovary m'a lui aussi affirmé nécessité du bloc entre nous. La réunion très nombreuse. A la sortie Brătianu a pris le chemin de la strada Brezoianu, Take a, paraît-il, été à son coude. Le premier choc avec la troupe violent. Les gendarmes ont bien nettoyé la place. Le Club Conservateur saccagé. Le type qui a tiré sur la troupe est un certain Sassu, ex secrétaire commissariat de police, de Brăila.

9 janvier. — Onze heures et demie, audience chez Sa Majesté. *Le Roi* sombre, préoccupé (ou affectant d'être préoccupé), pessimiste. Habituels reproches: ton très violent de la presse, relations rompues entre les chefs des partis, la «maudite» affaire des tramways; «Vous savez que tout l'été j'en ai parlé à tout le monde» (hélas, je le sais et c'est bien pour cela qu'on en est là). Une réunion suivra l'autre; on ne pourra rien faire; sans opposition comment passer des lois importantes? le gouvernement a sa responsabilité; etc.,

tumiți de partea noastră, lupta oamenilor cinstiți împotriva hoției; că dacă m'am aruncat cu atâta foc în această luptă am făcut-o puțin și pentru Rege; că nu puteam admite un singur partid a tot puternic prin organizarea lui financiară și la ordinul unei familii de drept divin, ne având pentru regi decât un respect de ocazie și înțelegând să impue tuturor voința sa. Vorbisem cu tărie și fățiș. Regele a ascultat cu reculegere. Văd că sunt totuși «sa bête noire» din cauza dificultăților.

— 5 ore, Consiliu, *Carp* raportează, — după ce am făcut expunerea întrevederii cu Rege, — că Take Ionescu i-a spus prin Stirbey că condițiile de pace cari i-ar permite să coopereze cu noi, ar fi, în prealabil: 1) Retragera legii tramwaelor; 2) Scuza lui Brătianu. — Indignare, mai ales a lui Lahovary. — Filipescu face prima declarație că nici un guvern transitor nu era admisibil; luptă până la sfârșit, dar cu condiție să facă lui Take Ionescu o punte de aur la momentul dat. — Lahovary declară că nu va primi nici-odată să formeze un guvern de tranziție și că trebuie să rămânem bloc la guvern ca și în opoziție. — Maiorescu în acelaș sens, cu câte-va înțepături pentru Stirbey. — *Carp*: Dacă Regele îi retrage încrederea, se va retrage, dar va spune pentru ce; îl va înștiința că și el va face ce i se face și, cu atât mai rău, răspunderea va fi a Majestății Sale.

J'ai vivement relevé chaque accusation. J'ai fini par déclarer que dans l'affaire des tramways nous étions contents de notre lutte de gens honnêtes contre le vol; que si je m'étais si ardemment lancé dans cette lutte, c'était un peu pour le Roi aussi; que je ne pouvais admettre un seul parti tout-puissant par son organisation financière et aux ordres d'une famille de droit divin, n'ayant des Rois qu'un respect de circonstance et entendant imposer à tous sa volonté. Vif et brutal. Roi écouté recueilli. Je suis tout de même sa bête noire, à cause des difficultés.

— 5 heures. *Conseil* des Ministres. *Carp* rapporte — après que j'ai fait exposé de mon entretien avec Roi, — que Take Ionescu lui a fait dire par Stirbey que les conditions de paix qui lui permettraient à lui de coopérer avec nous

11 Ianuarie. — Audiență *Carp*. Majestatea Sa «plus franc de collier». Când *Carp* a vorbit de soluția tramvaelor, Regele a spus : «Dar *Vintilă* nu vrea !» — *Carp*: Dar dacă am datorii către M. V., nu am nici-una față de D. *Vintilă Brătianu* și atunci atitudinea mea se va schimba. Dacă guvernul trebuie să cadă din pricina aceasta, nu garantez de atitudinea partidului meu în opoziție.

Înțepătură împotriva mea. «si fin d'habitude», căruia mi-a lipsit «le doigté». «Chiar dumneata erai pentru o înțelegere».—Da, dar nu știam că nu era o situație legală și că tot era contrar legii.

Revine asupra războiului civil — ceeace indică că șefii opozițiunii l'au amenințat cu acesta.

15 Ianuarie. — Mare întrunire a noastră. Lume multă. Liniște perfectă. *Filipescu* s'a ambalat contra Băncii naționale; n'a zis o vorbă de *Take* !

étaient, au préalable: 1) le retrait de la loi des tramways: 2) des excuses à *Brătianu*. Indignation, surtout de *Lahovary*. *Filipescu* fait la première déclaration, que nul gouvernement transitoire n'était admissible; lutte à outrance, mais avec condition de faire à *Take Ionescu* un pont d'or en temps et lieu. — *Jean Lahovary* déclare que lui n'acceptera jamais de former un gouvernement transitoire et qu'il faut rester bloc au gouvernement ou dans l'opposition. — *Maiorescu* même sens; avec quelques pointes pour *Stirbey*. — *Carp* dira au Roi: si le Roi lui retire sa confiance il se retirera, mais dira pourquoi; l'annoncera que lui aussi fera ce qu'on lui fait et tant pis, la responsabilité sera à Sa Majesté.

11 janvier. — Audience *Carp*: Sa Majesté plus «franc de collier». Lorsque *Carp* a parlé de la solution tramway, le Roi a dit «mais *Vintilă* ne veut pas». — *Carp*: Mais si j'ai des devoirs envers Votre Majesté, je n'en ai pas envers Mr. *Vintilă Brătianu* et alors mon attitude changera. Si le gouvernement devait tomber à cause de cela, je ne garantis pas de l'attitude de mon parti dans l'opposition.

Pointe contre moi qui ai manqué de doigté, moi «si fin d'habitude». Vous-même vous étiez pour un arrangement.—«Parfaitement, mais je ne savais pas qu'il n'y avait pas de situation légale et que tout était contraire à la loi».

Retour sur la guerre civile, — ce qui indique que les chefs de l'opposition l'ont menacé de cela.

16 Ianuarie.—George Stirbey a venit să-mi vorbească de legea bunurilor de mână moartă. Scrupulele lui de conservator; dar mai ales tortura la care îl supun Dimitrie și Barbu Stirbey. Barbu voește să-l aducă să demisioneze, crezând că provoacă căderea guvernului (textual!).

17 Ianuarie. — Audiența la *Rege*. Calm. Vorbim liniștit de situație. — Când i-am spus că nu mergem la Take: «mais il est engagé jusqu'au cou». — Reamintit că Barbu Stirbey... sau altul (?) i-a spus mirarea lui Brătianu că l'a putut încurca așa lesne în afacerile liberalilor. Mărturisire că Brătianu este mai tare și mai priceput.

«De altfel d. Ionescu era «palid, tras, cu mâna înghetată; n'a spus nimic; s'a mulțumit să aprobe ceea ce zicea d. Brătianu. Cred că pactul între ei e încheiat asupra revizuirii; dar *nu* mi-au spus un cuvânt; răspunsul meu era gata. Le-am spus că fusesem contra legii (?), dar că am semnat-o pentru că e o afacere și nu vreau să fiu amestecat în afaceri».

18 Ianuarie. — Treizeci și ceva de dosare ale revoltei țăranilor au fost luate de la Ministerul de interne în 1910 de către D. Brătianu, și Săveanu a dat chitanță lui Panaitescu pentru ele. Văzut chitanța.

19 Ianuarie. — Pherekyde delegat de liberali în audiență, pentru a se plânge de atacurile lui Filipescu privitoare la revolta din 1907. — Ca urmare, un comunicat în toate ziarele lor. Regele nu acceptă să trimeată pe ministrii de la 1907 la Casație și le exprimă mulțumirea lor. Aflat pe urmă că Regele spus lui Pherekide că pe Ionescu singur nu'l va chema!

22 Ianuarie. — Filipescu replică comunicatului, că

17 janvier. — D'ailleurs Mr. Ionescu était «pâle, défait, la main glacée; il n'a rien dit; il s'est contenté d'approuver ce que disait Mr. Bratiano. Je crois que leur pacte est conclu sur la révision; mais ils ne m'en ont pas soufflé un mot aussi ma réponse était toute prête. J'ai dit à ces Messieurs aussi que j'avais été contre la loi (?), mais que je l'ai signée parce que c'est une *affaire* et je ne veux pas être mêlé aux affaires»

fiind și el tratat de asasin, trimite demisia și cere să fie dat în judecată de Rege! — La 11½ Carp dus demisia la Palat; regele respins imediat demisia. Seara ediție specială a «Epocei» pentru a împărtăși vestea.

Ciudată situație pentru M. Sa! Certificat de bună purtare și unora și altora!!

23 Ianuarie. — Mitilineu aflat dela Maiorescu că Regele i-a arătat scrisoarea cancelarului german marcând puțină încredere în guvern și mai ales pericolul legii bunurilor de mână moartă, care ar putea pune în rea situație domeniul Coroanei. — Luând informații cu *Rosen*, se pare că toate acestea ar fi sugestiunea lui Kiderlen, a cărui guvernantă (?) fiind la București, a pus la cale punerea în scenă cu Take Ionescu.

Nenițescu mă asigură că în timpul șederei lui Take la Berlin, a luat totdeauna masa cu Kiderlen. Tot petrolul. Iată unde a ajuns politica românească!

8 Februarie. — Fost M. Pherekyde pentru a-i cere să fixeze cu Costinescu o întâlnire, având o propunere de făcut. La club spunându-mi că Costinescu nu era acasă, cred că vrea mai întâi să refere lui Brătianu.

— *Carp* la Rege. Asupra chestiunii: Dar crezi, d-le Carp, că guvernul e tare? — Da și nu. Da, bună administrație, finanțe bune, popularitate. Nu, fiindcă guvernul nu are încrederea Regelui. — Regele: Cum să am, când Ministrul de interne se amestecă în afacerea tramwaelor, iar cel al războiului face fapte reprobate de orice țară civilizată?

23 février. — Mitilineu appris de Maiorescu que Roi lui a montré lettre du chancelier allemand, marquant peu confiance gouvernement actuel et surtout danger loi des biens de main morte qui pourrait mettre en mauvaise posture le domaine de la Couronne. Renseignements pris avec Rosen il paraît que tout cela serait la suggestion de Kiderlen, dont la gouvernante (??) ayant été Bucarest, a réglé misc en scène avec Take Ionescu. Nenițescu m'assure que pendant le séjour de Take à Berlin il a pris tous ses repas avec Kiderlen. Toujours le pétrole. Voilà où en est la politique roumaine!

Mercredi, 8 février. — *Carp* chez le Roi. Sur question: Mais croyez-vous, Mr. Carp, que le gouvernement est fort?—

9 Februarie. — 10½ Requiem pentru d'Aerenthal. — 11½ primit de *Regele*, rece și ferindu-se. Vorbit de casa Obștei, de afacerea deposedaților din Dobrogea, de răscumpărarea tramwaelor, de propunerile mele lui Pherekyde; cerut să se grăbească drepturile politice ale Dobrogei. — Eu nu prea satisfăcut. — Asupra manifestației de eri Take Ionescu, găsit puțin serioasă; nici nu s'a ostenit s'o vadă.

— La 5 ore, întâlnire cu *Mihai Pherekyde*. Costinescu n'a primit să ia parte, pentru că e o convorbire de avut între Carp-Brătianu; că față de injuria, — fierul roșu, — adusă unui întreg partid, nu era posibil să se vorbească de nimic, acuzațiunea rămânând în picioare. Am mai vorbit de partea tehnică, pe care el nu o cunoaște sau o cunoaște din arătările altora. Nici o atingere de luat! Propunerea mea precisă era: S. T. B. renunță la vechile linii în favoarea Primăriei, care ar stabili regia, fără putință de a le trece altei companii; în fața acestui gest desinteresat toată acuzarea de spoliațiune cade. In cursul convorbirii Pherekyde n'a părăsit nici dreptul la gratuitatea liniilor, nici dreptul la monopol!..

11 Februarie. — Consiliu de miniștri asupra situației generale.

Réponse: Oui et non. Oui, bonne administration, bonnes finances, faveur des masses. Non, parce que le gouvernement n'a pas la confiance du Roi. — Le Roi: Comment voulez-vous que j'aie toute confiance quand le Ministre-Intérieur se fourre dans l'affaire des tramways et que le Ministre de la guerre commet des actes que tout pays civilisé reprouve?

Jeuđi, 9 février. — 10½ h. requiem pour Aerenthal.

— 11 h. ½ reęu par le *Roi* — froid, et en défiance. Parle de la Casa Obștei, de l'affaire des dépossédés Dobrogea, du rachat des lignes tramways, de mes ouvertures à Phérékyde: demande presser loi des drois politiques de la Dobrogea. Moi, plutôt peu satisfait. Sur manifestation de la veille Take Ionescu, trouvé peu sérieuse; ne s'est pas dérangé même pour voir.

— A 5 h. rendez-vous Michel Phérékyde. Costinescu n'a pas accepté de causer parce que c'est une conversation à avoir Carp avec Bratiannu; que devant l'injure—fierul roșu—

Carp își arată voința de a lămuri situația; dacă conflictul cu justiția nu se hotărăște în favoarea noastră, se va retrage cu Filipescu și Marghiloman și va pune astfel partidul în stare să dea alt guvern pentru a îmbunătăți situația. Acest guvern, Maiorescu trebuie să-l dea. Partidul va urma astfel viața sa de guvernământ.

Filipescu nu ascunde cât de «chic» găsește propunerea șefului.

12 Februarie. — Consiliu la mine, Lahovary, Arion, Nenițescu, M. Cantacuzino ; — Rosenthal și P. Missir. Convenim că voi face recurs pe baza art. 31 § 2 al legii Curței de Casație, contra judecăței lui Algiu. Maiorescu, care se și vede prezident al Consiliului, n'a venit.

13 Februarie. — Prefectul Poliției raportează : Emil Petrescu întâlnind eri pe căpitan Brezoianu, l'a amenin-

portée à tout son parti, il n'y avait pas possibilité de causer de rien, l'accusation restant sur pieds. Pour le reste, nous avons parlé du côté technique que lui ignore ou ne connaît que tel que l'a expliqué Duca ou un autre. Aucun contact à prendre !

Ma proposition précise était : que la S. T. B. renonce aux vieilles lignes en faveur de la Mairie qui établirait la régie, sans possibilité de les céder à une autre compagnie; devant ce geste désintéressé, toute l'accusation de spoliation tombe.

Au cours de la conversation, Phérékyde n'a pas abandonné ni le droit à la gratuité des lignes, ni le droit au monopole!

Samedi, 11 février. — Conseil ministres sur situation générale. — *Carp* indique sa volonté de clarifier la situation; si le conflit avec la justice ne se tranche pas en notre faveur, il se retirera avec Filipescu et Marghiloman et mettra ainsi le parti à même de donner un nouveau gouvernement pour détendre la situation. Ce gouvernement c'est Maiorescu qui doit le donner. Le parti continuera ainsi sa vie de gouvernement. Filipescu ne dissimule pas combien il trouve chic ce que le chef propose.

Dimanche, 12 février. — Conseil chez moi, Lahovary, Arion, Nenițescu, Michel Cantacuzène, Rosenthal et P. Missir. Nous convenons que je ferai recours sur base de l'art. 31, § 2 de la loi de la Cour de Cassation contre le jugement d'Algiu. Maiorescu, qui se voit déjà président du Conseil, n'est pas venu !!

țat că la întrunirea de la 19 Februarie se vor petrece lucruri grave; că vor merge ei în cap înarmați și că vor trage !

20 Februarie. — Azi a apărut știrea că liberalii vor face în toată țara, Joi, întruniri de protestare pentru legea de descentralizare.

Cum se face că *eri* Regele a comunicat aceasta lui Mitilineu ? Observare făcută de însuși Mitilineu !

22 Februarie. — Revelațiuni noi în «Adevărul» : execuții sumare în Olt. Anghel fost Prefect, scrie o scrisoare bizară : Nu știu, n'am văzut !

Panaïtescu raportează (față cu Paul Teodoru) că a văzut *eri* pe Anghel, care i-a confirmat că tot ce spune «Adevărul» este exact !—La dejun, căpitan M. Negruzzi, care în 1907 a fost de pază în Olt, spune că execuțiile au fost așa și că Anghel, prefect, admira tirul artileriei care prindea din fugă populația. A fost un om scăpat, numai fiindcă A. Iliescu a zis să-l erte. Deci era de față.

24 Februarie.—Audiența la *Rege*. Fapte mai de seamă : «Dosarele sunt la mine».—«Ar trebui să se întoarcă la Minister, chiar de ar trebui sigilate».—Da, poate mă voi lega chiar eu împrejur cu o sfoară».—«Dar de ce să se creadă că ministerul conservator poate păstra un secret privat la armată mai puțin bine ca D-l Brătianu ?» — «Toate acestea le-a făcut eșirea D-lui Filipescu!» — «Dar ce pot răspunde unei interpelări ?» — «Veți putea spune că dosarele sunt acolo unde trebuie să fie; ori-când pot avea dosare la mine; am dosare de la afacerile străine» !

Asupra legii descentralizării : Nu o grăbim; ches-

Vendredi 24 février. — Audience *Roi*. Faits saillants : «Les dossiers sont chez moi». — Ils devraient retourner au Ministère, fut-ce sous scellés. — «Oui, je mettrai peut-être une ficelle autour de moi-même». — Mais pourquoi croire que le ministère conservateur peut moins bien garder un secret concernant l'armée que Mr. Brătianu ? — «La sortie de Mr. Filipescu a causé tout cela!» — «Mais que puis-je répondre à une interpellation?» — «Vous pourriez dire que les dossiers sont là où ils doivent être; je puis toujours avoir des dossiers chez moi; j'ai des dossiers des affaires étrangères!»

Sur la loi de décentralisation : Nous ne la poussons pas.

tiunea se va pune la toamnă. — «Credeți ? D-l Carp mi-a spus totdeauna că, cu toată precaritatea legei lui, se va reveni la ea. Deci... Când delegații anunțați vor veni să mă vadă, *nu pot* să le spun că susțin legea, căci sunt contra ei; am ținut-o la mine patru săptămâni. Nu poate fi aplicată; n'avem cu cine.»

5 Martie. — Stere îmi trimete misterios prin Stirbey și cu mari declarațiuni de discreție, scrisoarea ce la Iunie am scris lui Oncu la Arad ! I-am răspuns că scrisoarea mea putea fi divulgată.

Verzea comunică că toată împăcăciunea Vaida-Goga este o comedie, de oare-ce urmată de descoperiri de abuzuri în sarcina lui Oncu, lui Bocu, lui Schiopu; toată organizația liberalilor în afacerile de dincolo a fost un mare fiasco.—Se vede că atunci când Tăzlăoanu (o secătură), unul din membrii juriului, luase angajament formal, a alergat la Pesta să prevină pe Christofi și să-l roage să scape pe Goga. — «Tribuna» se exofliște și Goga se trage în țară.

6 Martie. — *Consiliu* ora 10 la Finanțe. — *Filipescu* chemat brusc de Rege eri seară, raportează că Regele a vrut să răscumpere faptul că 48 de ore mai înainte nu-i vorbise nimic de politică și i'a spus că în audiența acordată Vineri lui Take, a declarat acestuia că *nu-i poate încredința guvernul*. — Atunci Carp adaogă : «Și mie mi-a spus că va fi totuși silit să treacă printr'un guvern Take».

c'est à l'automne que se posera la question. «Vous croyez ? Mr. Carp m'a toujours dit que malgré la précarité de sa loi, on y reviendra. Donc... Quand les délégués qu'on annonce viendront me voir, *je ne puis pas* leur dire que je soutiens la loi, car je suis contre cette loi; je l'ai retenue quatre semaines. On ne peut pas l'appliquer; on n'a pas avec qui».

Mardi, 6 mars. — Conseil 10 h. Finances. *Filipescu*, brusquement appelé hier soir Roi, rapporte: le Roi a voulu racheter fait que 48 h. auparavant il ne lui avait pas touché un mot de politique et lui a annoncé que dans l'audience accordée Vendredi à Take, il lui aurait dit qu'il ne pourra pas lui confier le gouvernement. Là dessus Carp ajoute; «Et à moi il me dit qu'il sera tout de même obligé de passer par un gouvernement Take» !!

Discuțiune. Filipescu propune sau un guvern transitoriu fără Take, sau o retragere violent motivată pe tramwae și dosare. — *Carp* declară că a prevenit pe Rege că după înfățișarea la Casație îl va solicita să avizeze. Regele cere un arbitraj, *Carp* declară că ar fi admisibil dacă decizia e dinainte convenită, ne putând supune cinstea partidelor judecăței unui al treilea. Nu va face sgomot, căci «on ne joue plus les Barbu Catargi vis-à-vis d'un Cuza». — Am propus în acelaș sens cu Filipescu, dar întârziindu-se votarea bugetelor pentru a nu ajuta jocului Regelui, care mi se pare că-și are bateriile pregătite.

Lahovary, împotriva oricărei isbucniri violente, crede pe Rege mai puțin favorabil lui Take decât îl arată aparențele : Regele i-a spus, acum câțva timp, că «speră să nu-și sfârșească domnia cu rușinea unui guvern Take». — *Carp* adaogă că a repetat Regelui : «Tramwaele sunt o imensă porcărie»; iar Regele : «În politică se mai văd multe altele». — *Carp* trebuie să vadă astăseară pe Take. Tot consiliul decide că o concentrare nu se poate face decât sub *Carp*, — sau retragere.

10 Martie. — Lahovary văzut pe *Costinescu*. S'ar admite în principiu arbitraj — în caz de guvern de

Discussion. Filipescu propose ou un gouvernement transitoire sans Take ou une retraite violemment motivée sur les trams et les dossiers. *Carp* déclare avoir prévenu Roi qu'après comparution Cassation il solliciterait Roi d'aviser. Roi exige un arbitrage; *Carp* déclare admissible si décision d'avance convenue, ne pouvant soumettre honneur du parti au jugement d'un tiers. Il ne fera pas esclandre, car on ne joue plus les Barbu Catargi vis-à-vis d'un Cuza. — J'ai proposé même sens que Filipescu, — mais retarder vote budget pour ne pas faciliter jeu Roi, qui me semble avoir son siège fait. — Lahovary, contre tout éclat, croit le Roi moins favorable Take que les apparences ne le montrent; Roi lui a dit, il y a quelque temps, qu'il espérait ne pas finir son règne par la honte d'un gouvernement Take. — *Carp* ajoute avoir répété au Roi : «les trams sont une immense cochonnerie»; et le Roi : «en politique on en voit bien d'autres!». *Carp* doit voir ce soir Take. Tout le Conseil décide : une concentration ne peut se faire que sous *Carp*, ou retraite.

transiție (în genul Aurelian), rezervându-se — două puncte, monopolul și liniile vechi. (Pentru monopol, Costinescu concedes; pentru liniile vechi «nu crede că de astădată se va putea face ceva»).

— La 10 ore seara avut nouă întrevedere, în care Costinescu a zis: «De data aceasta sunteți pe calea cea bună», însă a pus ca primă condiție, ecou evident al lui Take Ionescu, abrogarea legii din 1911. — Lahovary răspuns: inutil și imposibil; inutil pentru că dacă se face un arbitraj, cum ar trebui o lege, aceasta chiar abrogă legea 1911.

11 Martie. — Păreră Nicu Filipescu: Liberalii nu pot primi nimic pentru că ar fi «o porcărie» față de Take, când el a pus înainte cererile lor.

16 Martie. — S'a respins recursul meu; 20 de minute deliberare; se vede că pledoaria lui Missir a fost dezastruoasă: nu se schimbă în ceva rezultatul.

Seara manifestație cu torțe. S'a huiduit la Clubul nostru și la casele Maiorescu—Mitilineu.

17 Martie. — Carp chemat la 12½ Palat. Regele *sur lit de camp: étourdissements, nausées*. S'a dat decretul de prelungirea corpurilor legiuitoare până la 7 Aprilie. A dat demisia lui personală; Regele l'a rugat să nu se știe nimic. (Se va spune însă lui Maiorescu). Pus în curent de tratativele cu liberalii, l'a îndemnat să stăruie în ele. Intrevederea amicală. Nu se va face nimic câte-va zile. Să vorbesc eu cu Stirbey a se face presiune la liberali, ca soluțiunea să se dea de partidul conservator.

18 Martie. — Carp mi-a vorbit din nou de ceeace crede el. Dacă se face înțelegere cu liberalii, guvern «de détente», iar la toamnă Brătianu. Are credința că Regele nu vrea pe Take Ionescu. — Am pus să-mi precizeze din nou ceeace trebuie să spun lui Stirbey: Regele îi mandează că interesul liberalilor este chiar ca afacerea tramwaelor să se soluționeze numai de partidul conservator; de ei sau de complicități (?) lor, nu. Iar el Carp nu-și schimbă gândul față de Take și primește colaborare.

— *Maiorescu*, privitor la un interview atribuit mie în «*Minerva*»: este nedreptate din partea lui Carp să-l încrimineze; lucru omenesc: tot ce se întâmplă vine dela *fierul roșu* și de la vorba cu viața privată. — Nu crede ca liberalii să accepte o propunere, de oare-ce ar însemna că ei sacrifică pe *Take Ionescu*.

— Intrunire la Dacia; nu au lume multă. La eșire 3—400, mai ales *takisti*, procesionează cu un cântec nou «trăiască șeful nostru democrat».

19 Martie. — Văzut *Stirbey*. Cere ca Carp să părăsească prevențiunile ce are contra lui și să nu se mai lase să fie «montat» de anume persoane. «Je ne peux pas faire de politique à cause de *ma situation personnelle!*». (!) Negocieri rău începute, căci *Lahovary* va trece drept acel care lucrează pentru un minister al lui, iar *Costinescu* e *cel mai puțin calificat: «on le tient!*». Are să vorbească prin colțuri, dar nu va îndrăzni să facă nici un gest, nici un pas.

Marti, 20 Martie. — *Barbu Stirbey* însoțit de *George*, mi-a adus răspunsul liberalilor. *Brătianu* întâi a ezitat, în urmă, presupui după ce a consultat pe *Stirbey* și pe *Take*, a răspuns că dela hotărîrea *Curții de Casație*, ori care ar fi guvernul, *tramwaele nu mai pot avea altă soluție decât în fața Tribunalelelor*. După dâșii chestiunea e închisă. Conciliere între partide nu poate fi, decât dacă se formează un guvern de *concentrare conser-*

Lundi, 19 mars. — Vu *Stirbey*. Il demande à ce que Carp abandonne ses préventions contre lui et ne se laisse pas monter par *Constance Cantacuzène!* — «Je ne peux pas faire de politique à cause de *ma situation personnelle!* (?)» Négociations mal entamées, car *Lahovary* passera pour le *Monsieur* qui travaille pour un Ministère à lui et *Costinescu* est le moins qualifié: «on le tient!» Il causera dans les coins, mais n'osera faire ni un geste, ni un pas.

Mardi, 20 mars. — B. *Stirbey* accompagné de *Georges*, apporte réponse des libéraux. D'abord *Bratianu* eut hésitation et après avoir consulté, suppose *Stirbey-Take*, a répondu que depuis arrêt *Cour de Cassation*, quel que soit le gouvernement, *les trams ne peuvent plus avoir solution que devant les tribunaux*. Pour eux question est close. De détente entre les partis il ne peut y avoir que s'il se forme un

vatoare. — Stirbey adaugă că de eri Costinescu, care era cel mai desăvârșit adversar al unui guvern Take Ionescu, a devenit susținătorul lui cel mai desăvârșit. Stirbey îmi spune că angajamentele între coalițați sunt următoarele: Liberalii nu vor încerca timp de un an să răstoarne un guvern Take Ionescu. Take se obligă să rezolve chestiunea tramwaelor; metoda lui este: abrogarea legii din 1911 și arbitragiul. Brătianu a declarat Regelui că ar ajuta o concentrare conservatoare, chiar cu Carp.

— Ora 4. *Consiliu.* S'a agitat din nou chestiunea Ministerului de împăcare, cu insistență din partea lui Filipescu și Nenișescu ca Carp să-l pretindă dela Rege. M'am unit părerei lor pentru motivul: cum Regele ne-a pretins demersul de conciliațiune pe lângă liberali, aceasta a mai slăbit formula noastră: guvern tranzitoriu pentru a urmări tranșarea judiciară a afacerii tramwaelor. — Lahovary raportează că Costinescu concedase: nu monopol, o rentă de 1.400.000 pentru liniile cele vechi. Kalenderu supra-arbitru,—și să fie dezavuat imediat după hotărârea curții.

21 Martie. — *N. Filipescu* alarmat vine la mine și-mi

gouvernement de *concentration conservatrice*. De son propre chef, Stirbey ajoute que depuis hier Costinescu, qui était le plus résolu des adversaires d'un gouvernement Take Ionescu, en est devenu le champion fervent. Stirbey me dit: les engagements entre les coalisés sont: les libéraux ne tenteront pas de renverser un gouvernement Take Ionescu pendant un an. Take s'oblige à résoudre la question des trams: Sa méthode est abrogation loi 1911 et arbitrage. Brătianu a déclaré Roi qu'il aiderait à une concentration conservatrice même avec Carp.

4 h. Conseil. Agité de nouveau la question du Ministère de détente avec insistence de Filipescu et Nenișescu pour que Carp l'exige du Roi. Je me suis joint à eux pour le motif que, ayant exigé de moi de démarches de conciliation auprès des libéraux, cela nous a affaibli encore. Notre formule: gouvernement transitoire pour suivre le règlement judiciaire de l'affaire des trams. — Lahovary rapporte que Costinescu avait concédé: pas de monopole; une rente de 1 million 400.000 pour les vieilles lignes — Kalendero sur-arbitre— et qu'il fut désavoué immédiatement après l'arrêt de la Cour.

Mercredi, 21 mars. — *Filipescu* alarmé vient me trouver

dă ca sigur că Take Ionescu a făcut propuneri lui Jean Lahovary pentru un guvern de tranziție, susținut de el, cu Olănescu, M. Săulescu, guvern care ar face alegerile. Aceasta cadrează cu ceva asemănător spus mie eri de Stirbey! — N. Filipescu crede că Lahovary s'a lăsat convins și că e partizan al combinațiunei. Mă roagă să mă duc la Lahovary!!

23 Martie. — La Mitropolie Filipescu m'a rugat să-l însoțesc acasă. M'a luat încă odată în primire pentru a protesta că între dânsul și mine nu poate să existe un disentiment. L'am făcut să observe că nimic în atitudinea mea n'a putut să acrediteze aceasta, ceea ce a recunoscut și el. I-am reproșat atacurile lui în contra lui Carp. I-am declarat că sunt înainte de toate anti-liberal și că subordonez toate eficacității luptei în contra liberalilor.

24 Martie. — *Maiorescu* mi-a cerut o întrevedere. Carp l'a pus la curent cu chestia guvernului de împăcare, și din toată convorbirea lui am înțeles că Regele a vorbit des de aceasta cu dânsul. Mi-a cerut: Acordul meu; dacă trebuie să o facă? Carp indicase deja pe

pour me donner comme certain que Take a fait des propositions à Jean Lahovary pour un gouvernement transitoire soutenu par lui, avec Olanescu, Michel Seulescu, — qui ferait des élections. *Ceci cadre avec quelque chose d'analogue dont Stirbey m'avait parlé hier.*

Filipescu croit que Lahovary s'est laissé circonvenir et qu'il est chaud sur la combinaison. Il me prie d'aller voir Lahovary!!

Jeuđi, 22 mars. — Passé ma journée à Buzeu.

Vendredi, 23 mars. — A la Métropole, Filipescu m'a demandé de le reconduire. Il m'a encore une fois entrepris pour protester qu'entre lui et moi il pût y avoir un dissentiment. Je lui ai bien fait remarquer que rien de ma part n'avait pu accrediter cela, ce qu'il a reconnu aussi. Je lui ai fait des reproches sur les attaques contre Carp. Je lui ai déclaré que, anti-libéral surtout, je subordonnais tout à l'efficacité de la lutte contre les libéraux.

Samedi, 24 mars. — *Maiorescu* demande entretien. Carp l'a saisi de la question du gouvernement de détente, et de toute sa conversation ai compris que le Roi en avait sou-

Olănescu la Interne (!), Missir la Culte (armean); Maiorescu cam speriat. Am povăţuit pe Arion la Interne, Th. Rosetti la Finanţe. — Maiorescu crede că viitorul ar fi un triumvirat N. Filipescu, Marghiloman, Take Ionescu. — Regele tulburat de manifestaţia de stradă, de ciomegele aplicate automobilului meu, de proclamarea lui Take de Morţun ca şeful nostru, n'ar mai acorda disolvarea astăzi.

— Confruntare la Club, Carp, Săulescu şi cu mine. Săulescu a declarat că nu a spus nici odată că aşi fi făcut propuneri lui Brătianu. Carp mi-a declarat că are o mare aversiune ca să se înţeleagă cu Take Ionescu şi că nu ştie dacă o va putea face.

25 Martie Paşte. — *Carp* a văzut eri pe Rege. Sănătatea Regelui proastă, a părăsit patul 2 ore şi au reîncept ametelele. Mamulea neliniştit, căci a constatat o dificultate de a vorbi.

— Ne-am întâlnit la Maiorescu. *Maiorescu* va constitui cabinetul Joi, va presta jurământ Vineri şi va contramanda reuniunea dela 1 Aprilie. După *Carp*, mi-

vent causé avec lui. Il m'a demandé : 1) mes convenances : 2) s'il devait le faire. *Carp*, brusquement, avait déjà indiqué Olanescu intérieur (!), Missir Cultes (arménien!). Maiorescu très ébouriffé. Ai conseillé Arion intérieur, Th. Rosetti finances.—Avenir, pour lui Maiorescu, serait un triumvirat Filipescu, Marghiloman, Take Ionescu. Roi, sensible aux manifestations rue, aux bâtons cognant mon auto, à la proclamation de Take par Mortzun comme notre chef, n'accorderait plus dissolution aujourd'hui.

Confrontation au cercle, *Carp*, Seulescu et moi; Seulescu a déclaré n'avoir jamais dit que j'avais fait faire des propositions à Brătianu. *Carp*, sur la concentration, m'a déclaré au Jockey qu'il aurait une extrême répugnance à s'arranger avec Take et qu'il ne sait pas s'il peut prendre la chose sur lui.

Dimanche Pâques, 25 mars. — *Carp* vu hier le Roi. Sa santé mauvaise; deux heures hors du lit et les étourdissements sont revenus. Mamulea inquiet pour avoir constaté embarras de parole.

Nous sommes retrouvés chez *Maiorescu*. *Maiorescu* constituera Cabinet jeudi, prêtera serment Vendredi et

nisterul ar fi : Th. Rosetti Finanțe, Arion Interne, Missir sau Onciul Instrucție (?), Pangrați Lucrări publice, Gen. Argetoianu sau Gen. Culcer Război și Cantacuzino, Nenițescu, Lahovary.

Carp refuză să se explice asupra eventualității unei concentrări la toamnă. Stipulat cu Maiorescu rechemarea lui Racowski și libertatea comerțului cărciumarilor. Cere ca Teodoru și Mitilineu să stea pe loc.

27 Martie. — Mitilineu mi-a adus la Buzău vestea că Regele ar dori să grăbească numirea noului guvern.

28 Martie. — Regele primește pe Giers la ora 6. La ora 8 ia jurământul nouilor Miniștri. A vrut să ascunză faptul chiar Prefectului de poliție, M. S. temându-se de o manifestație. — Take Ionescu, trimite o notă gazetelor lui că «noul cabinet e o bătaie de joc».

29 Martie. — Primit în audiență de concediu la Rege. Timp de o oră nu a vorbit politică ! M'am întrebat dacă nu era de temut o «explosie» pentru Duminică. I-am spus că takiștii singuri nu pot face nimic și că liberalii

contremandera réunion du 1-er avril. D'après Carp, Ministère serait: Th. Rosetti finances, Arion intérieur, Missir ou Onciul instruction (?!), Pangrați travaux publics, Argetoianu ou Culcer guerre; et Cantacuzène, Nenițescu, Lahovary. Sur éventualité concentration automne, Carp refuse s'expliquer. Stipulé avec Maiorescu rappel de Rakovsky et liberté commerce des cabaretiers. Il me demande que Teodoru et Mitilineu ne bougent pas.

Lundi, 26 mars. — Passé journée Buzen. Arion est venu prendre ses arrangements avec moi.

Mardi, 27 mars. — Journée Buzen. Beau temps, amis nombreux. Mitilineu nous rapporte nouvelle que Roi désire presser la concentration du nouveau gouvernement.

Mercredi, 28 mars. — Le Roi reçoit Giers à 6 h. et fait prêter serment aux ministres à 8 h. moins le quart. On a voulu cacher le fait même au Préfet de police, S. M. redoutant une manifestation.

Take Ionescu envoie une note à ses journaux: «le nouveau Cabinet est une bouffonnerie».

Jeudi, 29 mars. — Reçu en audience de congé par le Roi. Presque rien de politique pendant une heure ! Le Roi a demandé s'il n'y avait pas à redouter une «explosion» pour

ar trebui să se astâmpere : «C'est le moins qu'il doivent à votre Majesté». Am repetat aceeași frază eșind din cabinetul M. S.

2 Aprilie. — *Carp* pleacă diseară; am fost să iau o înțelegere cu el : «Vei vedea că Maiorescu caută să facă el concentrarea în afară de mine. Eu atunci mă voi retrage în viața privată. La urma urmelor dacă este să se dea partidul pe mâna lui Take, să se facă aceasta fără mine».

I-am expus necesitatea unei înțelegeri cu Take, cu atât mai mult că, cu N. Filipescu viață normală nu poate fi. — «Da, dar va fi imposibil, pentru că Regele are o profundă antipatie în contra mea !» Frea e Maiorescu mulțumit să fie Președinte de Consiliu..

11 Aprilie. — Președintele de Consiliu *Maiorescu*, înainte de a merge la Sinaia, a «ținut» să aibă avizul meu asupra celor ce pot fi puse la cale mâine cu Regele. Se va sili *el* să facă concentrarea. — Cu *Carp* ? — Sper că da. Se va vedea ce crede Regele și ce vrea Take în această privință. Era gata să accepte pe Take la Interne cu alte 3 portofolii. I-am demonstrat că aceasta *nu*.—Atunci 5 portofolii, căci ar fi «mare lucru (?)» să aducă pe Take la renunțarea oricărui program de revizuire! — Dar ar trebui să fie și Filipescu în combinație: un portofoliu pentru dânsul. El Maiorescu s'ar retrage în toate cazurile, iar dacă se face concentrarea *fără* *Carp* (ipoteză de două ori admisă de Maiorescu), s'ar retrage din politică și Teodor Rosetti, rămânând a se cerca Cantacuzino sau știu eu care altul ? (M'am gândit atunci la ipoteza bănuită de *Carp*: un guvern Filipescu—Take Ionescu, la toamnă, de unde și grija lui Filipescu să nu se grăbească azi nimic). «In cauda», ce ai zice ca D-ta să stai câtva timp la o parte, leader al majorității? — Eu: Asta este o indicație a Regelui? — Nu. — Eu: atunci între Filipescu cu intrigile lui și Take

Dimanche; je lui ai dit que les takistes seuls ne pouvaient rien et que les libéraux devraient se tenir tranquilles: «C'est le moins qu'ils doivent à votre Majesté». J'ai répété la même phrase en quittant son Cabinet.

cu ambițiile lui, cine apără partidul conservator? — Restul conversațiunii pe acest punct, numai producție de argumente. (Sunt mai multe zile de când mi se raportează planuri de acestea).

— La 3 ore a venit la mine Mișu Cantacuzino să afle ce se mai face. L-am lăsat să întrevadă combinația ce se pune la cale. A sărit în sus la ideea: Take Ionescu la Interne și guvern fără mine.

— Lupu Costake văzut pe Take, care i-a spus că ne vom vedea la Lupu. Când? Este cu ochii asupra lui Filipescu.

17 Aprilie. — Dejun la Primar pentru Roussel.

— Ceai la Lahovary pentru Deschanel.

— Intrevedere cu mine, căutată de *Filipescu*. Despre Carp: nu-i datorează nimic, Carp este debitorul său politic, dar pentru binele partidului n'ar vrea să se strecoare ceva între Carp și el. — Nu tratează cu Take Ionescu și cel mai mare rău ar veni din graba ce s'ar pune a face aceasta. — Cere ca acest guvern să se întărească înaintea de orice! S'a cerut un guvern de împăcare *care să fie al partidului*. Dacă e vreo schimbare, nu trebuie făcută decât cu toate puterile partidului.

19 Aprilie. — *Gen. Argetoianu* a dejunat la mine. Mi-a cerut, el ministru, să-i spui ce se petrece și să-i explic retragerea noastră, pe care o blamează. Mai bine decât a se face o combinație cu Take, ceeace i-ar da pe mână partidul, ar prefera retragerea.

Stabilit cu el programul primirei mele la Craiova.

Mardi, 17 avril. — Déjeuner Maire pour Roussel. Thé chez Lahovary, pour Deschanel. Entrevue recherchée par Filipescu. Sur Carp: il ne lui doit rien, c'est Carp qui est son débiteur politique, mais pour le bien du parti il ne voudrait pas que quelque chose se glissât contre Carp et lui. Il ne traite pas avec Take et le plus grand mal viendrait de la hâte qu'on mettrait à le faire. Il demande que ce gouvernement «să se așeze, înainte de ori ce!» On a demandé un gouvernement de détente *qui soit au parti*. S'il y a un changement, il ne doit se faire qu'avec toutes les forces du parti.

Mercredi, 18 avril. — Passé journée Buzeu. Froid.

Jeudi, 19 avril. — Général *Argetoianu* déjeune chez moi. Il m'a demandé, lui ministre, de lui dire ce qui se passait et de lui expliquer notre retraite, qu'il blâme. Plutôt que de

— *Rosenthal*, înainte de a vedea pe Arion, al cărui proiect de acțiune nouă de intentat în contra S. T. B. nu îl aprobă, s'a întreținut despre proces cu R.-Manolescu dela Casație. Manolescu găsește salutară frâna ce se impune puterii legislative, dar nu crede că legea mea să fie neconstituțională (!!). În această privință, Pantazi a spus lui Rosenthal că a aflat dela Dinu Brătianu că Manolescu ar fi viitorul Ministru de justiție al lui Take, dar că și liberalii se gândesc la el!

— Brănișteanu știe dela Rosen că Kiderlen cade dela putere, chiar Impăratul fiind speriat de reacționismul lui.

22 Aprilie. — Craiova. Primire numeroasă gară.

23 Aprilie. — Craiova. Vizite politice; la 5 întrunire la club: Gen. Argetoianu vorbit cel dintâi. Discursul meu foarte aplaudat; m'am silit să pui în evidență că partidul are sufragiile țării întregi și că nu din această parte poate să vie vre-o schimbare; că concentrarea nu se putea face decât fără zăloage, fără prescripții și fără schimbare a direcțiunii partidului.

faire une combinations avec Take, ce qui lui livrerait le parti, il préfère qu'on se retire. Reglé avec lui le programme de ma réception à Craiova.

Rosenthal, avant de voir Arion — dont il n'approuve pas le projet de nouvelle action à intenter contre S. T. B., — s'est entretenu du procès et des conversations eues en voyage avec R.-Manolescu Cassation. R.-Manolescu trouve salutaire le frein à imposer au pouvoir législatif, mais ne croit pas que ma loi soit inconstitutionnelle (!!). A ce propos, Pantazi a dit à Rosenthal à Paris, comme le tenant de Dinu Brătianu, lui aussi à Paris, que Manolescu était le Ministre de la justice de Take, mais que les libéraux aussi y pensaient!!!

Brănișteanu croit savoir de Rosen que Kiderlen quitte le pouvoir, l'Empereur lui-même étant effrayé de son réactionnarisme.

Dimanche, 22 avril. — Voyage Craiova. Réception très nombreuse gare.

Lundi, 23 avril. — Craiova. Visites politiques. A 5 h. Réunion au club. Argetoianu parle le premier. Mon discours très applaudi; me suis attaché à laisser ressortir que

27 Aprilie. — Am stat de vorbă cu *N. Filipescu*. Spre marea mea mirare îmi mărturisește că acum trei zile, vorbind cu Take Ionescu, acesta i-ar fi spus că i-ași fi făcut propuneri prin Lupu Costake și că i-ași fi comunicat prin acesta că el Filipescu ar fi acela care a răsturnat guvernul. Același om i-a propus să fie unul șef, celalt președinte al consiliului, și că putea să-i facă această propozițiune fiindcă cu un an înainte i-ași fi făcut-o chiar eu în aceiași termeni! Mai mult chiar, pretinsa propunere prin Lupu Costake a fost adusă prin Take Ionescu la cunoștința Regelui!! — Frumoase elemente de politică sinceră!

28 Aprilie. — Dintr'o convorbire din ajun cu Filipescu, am înțeles toată duplicitatea lui Take Ionescu și nesfârșita lui intrigă. Un șef ca el, nu. — Am să propui lui Carp să se gândească pentru viitor la *N. Filipescu* și să-l ia mai aproape de el.

30 Aprilie. — Conferit cu Carp în privința lui *N. Filipescu*. Refuză să se pronunțe asupra desemnării

le parti a tous les suffrages du pays et que ce n'est pas de ce côté que peut venir le changement; que la concentration ne pouvait se faire que sans otages ni proscriptions et sans changement de la direction du parti. A 8 h. $\frac{1}{2}$ banquet. Toasts.

Vendredi, 27 avril. — Ai été causer avec *Filipescu*. A ma grande surprise il m'avoue qu'ayant causé avec Take Ionescu, il y a trois jours, celui-ci a dit que je lui avais fait faire des propositions par Lupu Kostake, et que je lui avais communiqué par cette voie que c'est lui Filipescu qui avait fait tomber le gouvernement. Le même homme lui a proposé d'être l'un chef, l'autre président du Conseil et qu'il pouvait bien lui faire cette offre puisque, un an plus tôt, je la lui avais faite dans les mêmes termes. Bien mieux, la prétendue proposition par Lupu Kostake a été portée par Take à la connaissance du Roi! De beaux éléments de politique sincère!

Samedi, 28 avril. — D'une conversation la veille, avec Filipescu, ai compris toute la duplicité de Take Ionescu et son indéfinie intrigue. Pas de chef comme lui. Je proposerai à Carp de songer à l'avenir et de prendre Filipescu auprès de lui de très près.

Lundi, 30 avril. — Conféré de bonne heure avec Carp au

lui, căci dacă ar fi chemat să voteze, ar vota contra. Prea multe intrigi destramă totdeauna oamenii de valoare. Dar Carp primește raporturi amicale, cari nu depind decât de Filipescu. Vrea să aibă părerea noastră a amândorora. Crede combinația posibilă cu el Președinte, Take la Interne, Filipescu și cu mine în guvern. Primește în principiu, dar dacă noi refuzăm, va târăgăni ca să cadă toate la toamnă. — Am îndeplinit misiunea pe lângă Filipescu, care este foarte nedumerit.

5 Mai. — Am văzut pe Maiorescu în chestia rectoratului. Lăsând lui Arion libertatea de a alege între Bogdan (cele mai multe voturi), și Disescu. Termenii întrebuițați : Bogdan, un fel de spion al lui Haret printre noi; am înțeles că va lua un takist.

Mi-a vorbit el întâi politică, întrebându-mă cu insistență dacă plec undeva, având să-mi vorbească, el care «nu vorbește ușor».

Nimic în momentul de față. Regele a văzut Luni pe Take și de data asta i-a vorbit mai ferm, după cât se pare, de oarece s'a acceptat ca până la finele lui August să nu se schimbe nimic. Aceasta este voința Regelui (de notat că Regele a telegrafiat *cifrat* lui Maiorescu, ceea ce explică afirmația de mai sus).

sujet de Nicu Filipescu. Il refuse de se prononcer sur sa désignation, car s'il avait à voter, il serait contre. Trop d'intrigues écartent toujours les hommes de valeur. Mais Carp accepte des rapports amicaux qui ne tiennent qu'à Filipescu. Il veut avoir notre avis, à tous les deux : croit combinaison possible avec lui Président, si Take à l'Intérieur, nous deux en plus dans le gouvernement. Il accepterait en principe, mais si nous refusons, il traînera en longueur pour faire tout échouer à l'automne. Très discrètement. Ai fait ma commission à Filipescu qui est très perplexe.

Samedi, 5 mai. — Vu Maiorescu pour la question du rectorat. Laisant à Arion liberté de choisir entre Bogdan (le plus de voix) et Dissescu. Des termes employés: Bogdan espèce d'espion de Haret parmi nous, — j'ai compris qu'il prendrait un takiste.

Il m'a le premier parlé politique, me demandant avec insistance si je parlais quelque part, ayant à me parler lui

— Take a convocat pe mâine șefii din provincie : Astă-seară la Iași a anunțat prietenilor săi că partidele politice suspendă orice acțiune până la 1 Septembrie (telegramă din «Universul»).

11 Mai. — După *conferință* cu Arion, Th. Rosetti, Filipescu și cu mine la George Cantacuzino, unde s'a discutat mijloacele financiare pentru o eventuală opoziție, am fost la gară să petrec pe *Maiorescu*, care mi-a cerut să fiu în București la 15 August când vom avea o convorbire definitivă. Din conferințele lui cu Take, ar reeși că Take nu crede în posibilitatea ca Carp să fie șef de guvern, și că crede util ca eu să nu fac parte din primul cabinet fuzionat.

— Regele acordând colanul (ordinul Carol) lui Carp, ar fi manifestat temerea ca aceasta să nu fie interpretat ca o amintire de plecare (Bon apôtre!!)

12 Mai. — Verzea a aflat dela Crăiniceanu și dela Simionescu-Staur că Averescu ar fi expedit generalilor, sub iscălitura sa. o copie a unui articol de N. Durново în gazeta «Petersburski-Wiedomosti», care pronează alianța cu România contra Austriei! — Urmarea unei acțiuni similare notată câteva luni în urmă.

13 Iunie. — Mare furie a takistilor fiindcă nu s'a prezentat Comuna în apelul ei la Curte. Toncescu îmi raportează că, la Palatul Justiției, față cu Disescu,

qui «ne cause pas volontiers» — Rien en ce moment; le Roi a vu Lundi Take și... — Take a convoqué les chefs de province pour demain : ce soir à Iassy, il a annoncé à ses amis que les partis politiques suspendaient toute action jusqu'au premier septembre.

Vendredi, 11 mai. — Après conférence Arion, Th. Rosetti, Filipescu et moi chez Georges Cantacuzène, où nous avons discuté surtout moyens financiers pour éventuelle opposition, ai été gare prendre congé *Maiorescu*. Il m'a demandé être Bucarest vers le 15 août, lorsqu'on aura conversations definitives. De ses conférences avec Take il résultait que Take ne croyait pas à la possibilité de Carp chef du gouvernement et qu'il croyait à l'utilité que je ne fisse pas partie du premier Cabinet fusionné. — Le Roi en accordant collier à Carp aurait manifesté appréhension que cela ne fut interprété comme un souvenir pour prendre congé. (Bon apôtra!)

Take spunea în gura mare că este o înșelătorie; că el avea cuvântul de onoare al lui Maiorescu că totul, până și Casația, vor fi terminate *înainte de 20 Iunie*; că el așteaptă pe Maiorescu să se explice; el a pierdut partida de oarece ș'a încrezut lui Maiorescu; el are zălog și asupra Regelui și asupra liberalilor.

— La 4 ore, *Carp* vine cu *Miclescu*. M'a întrebat din nou ce gând avem față de N. Filipescu. I-am declarat categoric că nu sunt candidat de șefie. Atunci, mă autoriză să spui lui N. Filipescu că, dacă se încurcă concentrarea, el se retrage și va recomanda pe Filipescu ca succesori al lui. Știe ce va urma, «de sorte que ce sera une fausse sortie pour toi», dar va fi o perioadă de luptă; «tu îl vei ajuta, ai și putere de a face sacrificii, Regele va simți că nu se joacă cu partidul». Din ce în ce mai mult simte ce «porcărie» ar fi fuziunea lui Take.

30 August. — Intoarcere din străinătate. *Amici* mulți la gară. Convorbirile urmate la mine: *Mitilieu*, *Miclescu*, P. Teodoru. Arion nemulțumit de atitudinea lui Filipescu față de el și îngrijat despre *Carp*, vrea să mă vadă chiar astă seară; Maiorescu revenind asupra argumentelor constituționale ad hominem, că același ministru (*Carp*) care a făcut alegerile nu poate dizolva și procede la noi alegeri (!!); Th. Rosetti corect ca și *Çantacuzino* față de *Carp*. Regele speriat de eventuala șefie Filipescu dacă *Carp* s'ar retrage, începe a fi mai blând față de *Carp* și de mine.

— Seara la 10 a fost *Arion* la mine. Declarația lui precisă: nimic nu-l va despărți de *Carp* și de mine; ființa lui politică o datorește lui *Carp*; dacă însă s'ar retrage *Carp* spre a da locul lui Filipescu, el își rezervă libertatea de acțiune, se va retrage mai bine din politică. Nu poate urma pe un nebun care nu este altceva decât «insultătorul» cuiva, la un ceas dat.

31 August. — *Carp* nu crede în posibilitatea concentrării, când Take Ionescu știe cât dispreț avem pentru el și când astfel va căuta să-și ia garanțiile ce nu i se vor putea da.

A dat instrucții lui Dobrescu să fie sever de tot în afacerea tramvaelor, de oarece fusese convenit că Primăria va avea tot dreptul să se apere.

1 Septembrie. — Prânzit la Capșa cu Arion, Filipescu și Carp. — O vorbă nostimă a lui *Carp*: Regele ar fi spus lui Filipescu că niciodată nu s'a simțit mai puțin Rege decât în timpul guvernării lui Carp. Carp răspunde: E adevărat, căci nici odată nu s'a purtat mai puțin în Rege decât cu el!

Filipescu a văzut pe Take Ionescu. La condițiile de excludere puse înainte de acesta, Filipescu a răspuns că aceasta nu se poate, și că nu o să-l ajutăm noi ca să ne dezbine între noi, ca în urmă să ne elimineze în detaliu. I-a propus o vice-președenție, indicație pentru viitor, dar atunci concentrare fără condiție.

Carp observă că aceasta este un aranjament mai serios decât să i se dea Internele. Și crede că Regele îl vrea pe el la Interne, fiindcă nu are încredere decât într'însul pentru afacerea tramvaelor.

3 Septembrie. — Șeful a fost eri la Zamora; întrevedere cu *Cantacuzino* și *Maiorescu*. Vederile lui pesimiste; pentru el *Maiorescu* nu mai este decât omul Regelui. Nu este vorba atât de înlăturarea lui Carp, cât este vorba de a mea. Carp declarat că chiar dacă aş consimți eu, el nu primește *nici* o excluziune. Ar părea că Regele cere aceasta pentru că liberalii l-ar fi amenințat

Samedi, 1 septembre. — Dîné avec Arion, Filipescu et Carp chez Capșa. Un mot charmant de *Carp*: le Roi aurait dit (au rapport de Filipescu) que jamais il ne s'est senti moins Roi que pendant le gouvernement Carp. Carp répond: C'est vrai, car jamais il ne s'est conduit moins en Roi qu'avec lui.

Filipescu a vu Take Ionescu. Aux conditions d'exclusion mises en avant par celui-ci, Filipescu a répondu que cela ne se pouvait pas et qu'on ne prêterait pas la main à ce qu'il nous divise pour ensuite éliminer en détail. Il lui a franchement proposé une vice-présidence, désignation pour l'avenir, mais alors concentration sans conditions. Carp fait observer que c'est un engagement plus sérieux que de lui donner l'Intérieur, et il croit que le Roi le veut à l'Intérieur, parce qu'il n'a confiance qu'en lui pour les tramways.

că nu vor lua parte la alegeri în caz contrariu. Aceasta o lasă să se înțeleagă Take Ionescu. Regele ține a restabili raporturile «normale» între partide. Cantacuzino intransigent asupra Internelor date lui Take.

21 Septembre. — *Diamandi* mă întrebă: Cum se face că nu mobilizăm? Turcii o să creadă că i-am abandonat. Suntem deja destul de certați cu Italia, din pricina lui Fasciotti; *Italia era obligată să ne pue la dispoziție 40.000 oameni*. Tratat vechiu, a cărei existență o garantează Fasciotti, el l'a văzut!!

22 Septembre. — *N. Filipescu*, excitat: a văzut pe Rege eri la Sinaia; crede că situația e schimbată; că Regele ar fi oferit lui Brătianu să-i dea puterea cu Take Ionescu, pentru a forma guvernul *tare* impus de împrejurări și cerut de Brătianu; crede lucrul posibil; pericol grav pentru partid. Propune în acest caz să se dea lui Take portofoliul Internelor și chiar majoritatea în Cameră, pentru a se evita această eventualitate; să i se lase chiar libertatea să păstreze clubul lui și mai târziu libertatea pentru fiecare. Trebuie să aducem pe Carp. (Am promis să-i scriu).

— *Brănișteanu* a vorbit cu Take. Părerea lui este că Take ar mai primi fuziunea, și dacă i s'ar da Internele ar primi toate modalitățile pentru prefecturi și candidaturi; ar fi uimitor cât de moderat s'ar arăta. Take pe punctul de a conchide o nouă alianță cu liberalii, ei ar prepara o bombă «asupra politiceii străine», crede Brănișteanu.

Samedi, 22 septembre. — *Nicu Filipescu*, excité: vu le Roi hier Sinaia; il croit que la situation est changée; que le Roi a offert à Bratianu de lui donner le pouvoir avec Take Ionescu, pour fournir le gouvernement fort exigé par les circonstances et demandé par Bratianu; il croit la chose possible; danger grave pour le parti. Il propose alors de donner à Take le portefeuille de l'Intérieur et même la majorité de la Chambre pour éviter cette éventualité; de lui laisser même la liberté de garder son club, et plus tard liberté pour chacun. Il faut faire venir Carp. (J'ai promis écrire Carp).

Branisteanu a causé avec Take; à son avis il accepterait encore fusion et, si on lui donne Intérieur, il accepterait

— Vești dela Consiliul de miniștri ; la 10 seara la D. N. prin *Arion*. — Regele mișcător. Partidă mare de jucat și mai grea ca în 1878. Să se sfârșească tot printr'o conferință și trebuie ca România să ia parte alături de marile Puteri, nu în culise. Această participare trebuie să revie partidului conservator, căci partidul liberal a avut participarea la primul războiu. (După *Arion*: nuanță că partidul liberal ar deveni prea tare). Apel deci la concordie: trebuie concentrarea și d-l Carp să o realizeze cu orice preț. Dacă nu, va fi nevoit să cheme la putere o coaliție Brătianu—Take Ionescu. La sfârșitul consiliului: «dacă d-l Carp nu face concentrarea, atunci trebuie să o faci d-ta, d-le Maiorescu, dar cu Marghiloman și Filipescu».

Arion a văzut numai decât pe *Take* care refuză de a lua o întâlnire sau a sta de vorbă până Marți. Foarte închis și foarte enigmatic. *Arion* presupune că dorește în prealabil să vadă pe Brătianu.

24 Septembre. — Am văzut pe *Carp* sosit eri; întâlnit la dânsul pe *Teodor Rosetti*. *Carp* acceptă concentrarea și internele lui *Take*; acceptă o reconciliere,

toutes les modalités sur préfectures et candidats. On serait étonné combien modéré il se montrerait. *Take* sur le point de conclure nouvelle alliance avec libéraux; ils prépareraient une bombe «sur la politique étrangère» croit-il.

Echos Conseil ministres du jour, Sinaia, par *Arion* (10 h. soir) chez Mr. N. *Roi* émouvant. Grosse partie à jouer et plus difficile qu'en 1878. Tout finira par une conférence et il faut que la Roumanie y figure à côté des grandes Puissances, non dans la coulisse. Cette participation doit revenir au parti conservateur, le parti libéral ayant eu la participation de la première guerre. (Selon *Arion*: nuance que le parti libéral deviendrait trop fort). Appel donc à la concorde; il faut la concentration et que Mr. *Carp* la réalise à tout prix. Si non, sera obligé prendre aux affaires une coalition Brătianu—*Take* Ionescu. En fin de conseil: «Si Mr. *Carp* ne fait pas la concentration, vous devrez vous la faire, Mr. *Maiorescu*, mais alors avec *Filipescu* et *Marghiloman*».

Arion vu de suite *Take*, qui refuse accepter rendez-vous ou conversation avant Mardi. Très boutonné et très sphinx. *Arion* suppose désir de voir *Brătianu* au préalable.

Lundi, 24 septembre. — Vu *Carp* arrivé hier — rencontré chez lui *Th. Rosetti*. *Carp* accepte concentration, avec

fără retractare cu Brătianu ; m'a însărcinat să spui lui Take că primește să aibă convorbire cu el ; prea multă vreme pierdută a vorbi cu cei nu pot da o soluție.

Însărcinat pe Mitilineu să spue lui *Take* că aveam o comunicare să-i fac. *Take*, foarte înțepat, i-a spus că astăzi nu o să vadă pe nimeni iar mâine pe *Maiorescu*... și pe urmă foarte brusc: «Ce caută *Carp* la București ? Era vorba să nu vie !»

— Am văzut pe *Maiorescu*. Din convorbire reese că se teme ca și mine de reluarea relațiilor cu Brătianu. Această condiție a Regelui, urmată de desemnarea subsidiară a lui *Maiorescu* cu condiția *Filipescu-Marghiloman* (dat fiindcă se știe că nu ași părăsi pe *Carp*), ar putea să ascunză o manoperă regală pentru a înlătura într'un mod politicos partidul conservator.

25 Septembrie. — *Take* a văzut eri la 11 pe *Maiorescu* ; o înțelegere e probabilă. *Carp* a cerut o audiență la Rege.

Dis-de-diminează *Căpităneanu* mi-a cerut să primesc pe *Take* între 3 și 4 ore.

Conversația prietenească asupra combinației de

Intérieur à *Take*; accepte une réconciliation sans rétractation avec *Bratianu*; m'a chargé de dire à *Take* qu'il acceptait d'avoir une entrevue avec lui; trop de temps perdu à causer avec qui ne peut donner dernière solution.—Chargé *Mitilineu* dire à *Take* que j'avais une communication à lui faire. *Take*, très nerveux, très erin, lui a répété que pour aujourd'hui il ne verrait personne; demain *Maiorescu*. Très brusquement: «que cherche *Carp* à Bucarest? Il ne devait pas venir!»

Maiorescu rentre 7 h. Vu à son dîner. De notre échange de vues résulte qu'il appréhende, comme moi, le point concernant la reprise des relations avec *Bratianu*. Cette condition du Roi, suivie de désignation subsidiaire de *Maiorescu* avec condition *Filipescu-Marghiloman*, étant donné qu'on suppose bien que je ne lâcherai pas *Carp*, pourrait bien cacher une manoeuvre royale, pour poliment débarquer le parti conservateur.

Mardi, 25 septembre. — *Take* 11 h. vu *Maiorescu*. Probabilités d'entente. *Carp* demande audience au Roi.

De grand matin (8 h. et quart) *Capitaneanu* m'a deman-

viitor, dar pe chestiunea prezentă se oprește la punctul prejudicial: reluarea relațiilor cu liberalii. — Generalități: Carp un om imposibil; Regele o voință șovăitoare, pe care rău se face că se pune temei; misterul în politica noastră externă, textul angajamentelor noastre încă necunoscut: un pericol mare; Regele i-ar fi dat la venirea noastră la putere, explicații pe cari el nu i le-a cerut, etc.

27 Septembrie. — *Carp* revine din Sinaia. Anunțat Regelui că este gata să facă concentrarea, că poate da Internele, dar că voește lămuriri asupra condițiunii ce i se pune ca partidul liberal să ia parte la alegeri. fierul roșu nu este o insultă; a citit Regelui discursul cu pricina; este gata însă să declare lui Brătianu în prezența Regelui, că nu a vizat onorabilitatea lui personală și să-i întindă mâna. — Regele: nu știe de se va mulțumi Brătianu, și el nu se poate expune la un eșec. — *Carp*: Neapărat, și lucrul nu se poate face decât dacă s'a negociat și acceptat. Față de partidul liberal nu are nimic de retractat sau de declarat; ar fi să *cumpere* puterea cu părăsirea unei idei fundamentale de politică.

— *Carp* crede că toată afacerea este un clenciu pentru a fi înlăturat. — Acceptă să facă oricine concentrarea, dar el se retrage din viața politică.

4 Octombrie. — Cerut întrevedere lui *Take Ionescu*. A venit la mine. I-am arătat că articolul lui din «La Roumanie» (No. 4017 din 4 Octombrie) apropiat de comunicatul din «L'Indépendance Roumaine» (No. 11262 din 4 Octombrie), nu va pune untdelemn pe osii. A declarat că nu a fost nimic concertat, dar că Banu îi co-

dé de recevoir *Take* à 3 ou 4 h.: il a un procès en cours qui l'empêche être plus précis. Conversation amicale, entrant dans des combinaisons d'avenir, mais sur la question immédiate s'arrêtant au point préjudiciel: reprise des relations avec les libéraux. — Généralités: *Carp* un homme impossible, le Roi une volonté chancelante, sur laquelle on a tort de compter; le mystère sur notre politique étrangère, le texte encore inconnu de nos engagements, un grand danger; le Roi lui a donné à notre avènement des explications que lui n'a pas demandées; etc.

municase textul liberalilor. El a făcut acest articol *pentru a acoperi pe Rege!!*, ca să nu fie acuzat că el a impus o împăcare ne cerută de cei în drept. Am arătat că cel puțin se câștigă un punct; el fiind cel care cere împăcarea, trebuie să găsească și o formulă pe care să o discutăm. După ce a cercat să se eschiveze, Take a acceptat să vază oficios pe Brătianu, dar să nu spun nimic nimănui. Imi va răspunde pe seară.

5 Octombrie. — Întâlnire cu Take ora 10. *Take* a văzut pe Brătianu, care i-a zis că nu i s'a propus nimic, nu a avut deci să refuze nimic. Dacă *Take* nu are ceva de propus, nu poate da un răspuns. *Take* indicat pe Iorgu Cantacuzino.

— Comunicat lui *Maiorescu*, care mi-a recitat pasajul din scrisoarea Regelui: «Brătianu mi-a zis că unui guvern *Maiorescu* nu are nimic de obiectat; un guvern *Carp* ar fi o declarație de rezbél». Deci necesitatea unei împăcări, sau unui alt guvern decât *Carp*. — Acceptă ca *Cantacuzino oficios* să întreprindă ceva, dar cu nici un chip să nu-l prindă Brătianu cu vreo propunere pe care să-și plătească luxul să i-o respingă.

Concluzia mea: *Take nu vrea* cu *Carp*. *Maiorescu ar dori* fără *Carp*. — Regele a inspirat această îndoită atitudine.

— 7 ore seara. *Cantacuzino* a refuzat *categoric* să intervină!!

Sâmbătă, 6 Octombrie. — 12 ore. *George Stirbey* a alergat la mine să-mi comunice că *Duca* l'a căutat ca să-i spună că Brătianu n'a cerut nimic și se miră că se face un guvern fără *Carp!!* Sugerat ideia ca tot *Cantacuzino*, ca amic comun, să limpezească acest punct.

— 2 ore. Convocați la *Cantacuzino*. Miniștri: *Carp*, *Filipescu*, *Delavrancea*, eu, și în plus *Olănescu* și *Greceanu*. — *Cantacuzino* apel pompos la sacrificiu; pentru ca partidul să stea la putere în timpul crizei internaționale. (Toate refrenurile care se ventilează de 15 zile, plus aluzii la luptele teologice ale Bizanțului față de Musulmanii asediatori!) — *Carp*: Persoana mea este un obstacol; fac sacrificiu și mă dau la o parte; dela A-

prilie am prevăzut și sunt aci amici cari o pot afirma (eu), că am anunțat că așa se va întâmpla. — Olănescu: Fapt nou care trebuie mai întâiu adus la cunoștința Regelui.

Eu: Iată comunicatul liberal, iată articolul lui Take, iată cuvintele transmise prin Stirbey. Liberalii nu cer nimica dela noi, cine cere atunci? cine minte? Inainte deci de toate, trebuie o nouă mijlocire a cuiva. D-l Cantacuzino, de oarece și de Stirbey s'a dat numele acesta, ca să vedem limpede în situația lui Carp. — Maiorescu: Eu nu mai pot aștepta. Nu cu vorbele lui Duca sau Procopiu se poate amâna o soluție. Vă cer precis să spuneți dacă da sau nu facem concentrarea așa cum se prezintă. — Filipescu: Cine minte? Este cel ce ne silește să facem porcărie. Intre partid și Carp nu ezit și nu fac porcăria. Fericesc pe d-l Carp: el rămâne curat. — Carp: Mulțumesc și singura probă de amicitie ce cer este să nu mă siliți să impun în public demisia, dacă vă trece prin minte că o puteți respinge. — Eu: Cer cărțile pe masă. Cine îndepărtează pe Carp? Regele ori Take Ionescu? — Maiorescu: Nu-mi puteți cere să descoper eu pe Rege. (Aparte, mie: Regele! Nu ți-a spus Arion că după Consiliu, Ferdinand i-a spus: «Mr. Carp horripile le Roi?» Acesta este prețul menținerii noastre la guvern).

Mandat lui Filipescu și mie să continuăm studierea tuturor chestiunilor cu Take! modalitate care fusese acceptată de Take.

Luni, 8 Octombrie. — Prim conciliabul cu Filipescu. Maiorescu, la *Cantacuzino*. Cantacuzino expus planul conferinței cu Take: 1) Cinci Miniștri cu două modalități, fie Ministru civil la Război, fie Prezident de Consiliu fără portofoliu (Maiorescu: «Aceasta ar fi și cea mai bună, numai să o primească Regele»). 2) Sfere de acțiune *neatinse*: Prahova, Ialomița, Olt, Muscel, Brăila, Fălciu, Neamț, Teleorman, Tulcea, Vaslui, Putna, Buzău; abandonate Roman, Tecuci, Mehedinți, Suceava, Romanai. Celelalte de discutat. 3) Deputați și Senatori. 4) Președinții Corpurilor Legiuitoare: s'ar putea la extrem abandona Camera. 5) Prefect de poliție: nu Mo-

ruzi sau J. Th. Florescu. 6) Primar București Grigore Cantacuzino. S'ar inventa ceva pentru Deșliu, dar *nu* Barbu Păltineanu. 7) Impărțirea Comitetului executiv. — Maiorescu: Prealabil «după ce vom fi reconstituit propriul nostru comitet». 8) Fuzionarea cluburilor. — Filipescu: revine cu propunerea de simplă coaliție; Take mercenar politic: și cu revizuirea Constituției și contra ei, cu noi ori cu liberalii; se va pune în locul nostru; nu dau o para pe garanția Regelui. Să păstrăm un refugiu: fi-va în guvern Take conciliant? dau și fuziune și șefie; nu va fi? păstrez culcușul. — Maiorescu contra. — Eu: Să discutăm dintâi cu Take și pe urmă orientare. — Cantacuzino aprobă.

— Conferință 4½—7½. La cercetarea primei chestiuni, Ministerul, am pus pe dată cererea mea de 5 portofolii, ca din partea lui Take o condescendență față de partidul îndurerat și scăzut prin dispariția lui Carp, ca din partea Regelui un semn de favoare.—*Take* s'a opus, că convenția ar fi fost patru și patru.—Eu: obiectat că nici odată Maiorescu nu ne-a spus că concedase acest punct. Soluția s'a amânat până se va cerceta restul. — Al doilea: Organizația de partid. Comitetul clubului pe din două, admis, cu Cantacuzino președinte. Comitetul executiv de recompus cu Cantacuzino președinte, care va deveni așa șeful partidului, iar el vice-președinte. — Maiorescu: «Nu ar fi bine doi vice-președinți? «— Take: «Eu singur». — Eu: «Nu avem forma aceasta și nu admit să se închidă locul pentru eventuala revenire a lui Carp. Așa ne-a fost înțelegerea cu Maiorescu». Discuție confuză din care ar rezulta că Take se mulțumește ca Comitetul Clubului, compus însă atunci de persoane simandicoase, să fie prezidat de Cantacuzino, iar el vice-președinte. — Deputații, Senatorii, pe jumătate, după ce s'ar scade 28 liberali plus *alți* 3 (nu a zis care).—Dat tablou de prefectii concedați și de prefectii rezervați, cu reciprocitate la Primărie, dar rezerva Primăria și Prefectura în Dolj și București. Prefect Poliție: Moruzi sau J. Th. Florescu. Primar, cel puțin pe primele 12 luni, Păltineanu. Controverse asupra aces-

tor nume. Păltineanu condiție sine qua non. Concepție : Ai voștri din Capitală au mâncat 2 ani, să mănânce și ai mei! — Chestia tramvaiului îngropată : Eu dau curentul. Voi revoca poate și legea ta. — Să se dea avocaților lui locul și în alte ministere !

Impresia mea : cucerire. Filipescu desgustat, gata să rupă.

Mărți, 9 Octombrie. — Acasă, Filipescu îmi propune să pregătim ruptura pe chestia Carp.

— La Maioreșcu, N. Filipescu, Take Ionescu și eu.— *Take*: Nouă dificultate, Palatul de Justiție revoltat că rămâne Mișu Cantacuzino la Justiție ; trebuie schimbat ca să se dea lui Dissescu sau lui Bădărău (aflat că Dissescu, furios, declarat că nu intră în guvern). Dar acceptă să păstreze pe Mitilineu, dacă nu i se contestă Păltineanu la Primărie. — *Maioreșcu*: Inconveniența e ca Păltineanu dela Tramvai să ajungă la Primărie. Ce se face cu Cantacuzino care are un fel de promisiune ?— *Take* : Nu accept altceva. — *Maioreșcu* : Voi supune Regelui ce este cu cele 5 ministere și poate și chestia Primăriei, iar eu te rog să primești ce va hotărî el. — *Filipescu*: Tot se poate admite, dacă tu găsești formula ca Carp să rămâe și să nu fie partidul îndurerat. — *Take* : Nu se poate. Cu Carp, peste două luni iar avem *răsboi civil*. Asupra protestării mele, rectificat : război cu liberalii.

Vom pune pe Cantacuzino în curent. La despărțire Maioreșcu a aprobat că s'a rezervat asupra numelui lui Carp o porțiță de eșire *pentru* ruptură.

— La Cantacuzino. Făcut raportul asupra tuturor punctelor. afară de portofoliul justiției. La afacerea Primăriei, *Cantacuzino a propus să rupem și, cu Carp înainte, să trecem mai bine în opoziție.*

Vineri, 2 Noembrie. — *Fasciotti* *) cerut stăruitor să mă vadă. Urmare, probabil, a conversației de ieri la mine, cu Foa, director la «Tribuna» din Roma. — Asupra trecutului, *Fasciotti* explică că trebuie să-și facă meseria și că a trebuit să raporteze guvernului lui, care era ținuta

*) Ministrul Italiei. — N. Ed.

presei și organelor noastre în războiul tripolitan. Mai afirmă că vasele noastre au transportat arme!!—Asupra prezentului: reclamația noastră față de Bulgaria, o judecă el *legitimă*, dar are puține șanse de a fi admisă, mai ales într'o conferință; că la o conferință care va avea ca bază principiul naționalităților, vom putea vorbi de Cuvovlahi, nu de granița noastră; că ar trebui să tratăm *direct* și că se teme că am pierdut până acum un timp prețios. — Tot restul: dorința de apropiere, etc.; regretul lui ca în circumstanța prezentă, un neam latin să se *simtă umilit*.

Luni, 5 Noembrie. — *Gr. Cantacuzino* mi-a vorbit despre conflictul dintre tatăl lui cu mine. I-am spus limpede că nu au făcut bine să se poarte politicește cum s'a purtat cu mine. — El: Da! tatăl său a avut «des torts», dar și eu...», etc. Contează pe dreapta mea judecată, etc. Concluzii: nu aprobă pe N. Filipescu în planul lui de a se alege șef; că Cantacuzino tatăl se opune la aceasta; că el personal nu acceptă; că șef rămâne Carp! Să fiu încă odată asigurat că tatăl lui nu acceptă candidatura lui Filipescu. Tot pare că rezerva mea i-a speriat! — Convorbire cu Take: știrile despre Bulgaria ar fi mai bune; *se poate spera ceva*.

— Primit o scrisoare dela *Beldiman*; nu mai știe nimic dela Kiderlen, cu care stă prost de tot și Kiderlen nici nu dă instrucții lui Waldthausen. *) După dânsul Germania cochetează cu Bulgaria, și va sprijini pe Austria să se înțeleagă cu Bulgaria pe spetele Serbiei. Despre noi nu are grijă.

— *Dissescu* a văzut pe Rege; nu este mulțumit de declarațiile lui Filipescu, care în comunicatul din «Epoca» uită că înainte de toate este Ministru «al Regelui», nu al lui Maiorescu. Adaogă: «nu o să meargă așa cu colegul nostru, dar o să meargă fără el».

Mărți, 6 Noembrie. — Maiorescu, dimineața, la mine acasă: *Filipescu*, sub pretext că Take desorganizează partidul conservator, a vorbit lui Maiorescu de șefia lui. Maiorescu a răspuns că nu privește pe bătrânii par-

*) Ministrul Germaniei la București. — N. Ed.

tidului chestia, și că nu este momentul de a ne ocupa de așa ceva. Crede că după nebunia dela Eforie, de astă-primăvară, cestiunea această de șefie va isprăvi prin a-i rupe gâtul. Vorbe de blam. Confirmat că Hiott și Deșliu sunt agenții acestei lucrări. Se gândește la viitorul ministru spre a-l înlocui la nevoe. Se teme ca Regele să nu voiască pe Lahovary, ceeace ar fi o cauză de slăbiciune.

In afacerile externe, recunoscut ceeace bănuiam, că Seculici a fost la Sofia, dar trimis de Take. Take mai are acolo de agent pe Bouchier, ziarist englez, dela care are știri că s'a prins o vorbă. Faptul că s'a anunțat venirea lui Daneff, *după ce s'a vorbit* la Sofia, ar indica că poate eși ceva. — De acord convenim că la conferință, prima noastră chestie va fi granița. nu Macedonenii Români.

Confirmat că Beldiman stă rău cu Kiderlen, dar că acesta budează și pe Rege, fiindcă a arătat nemulțumire de rechemarea lui Rosen. Beție sau tembelism, Kiderlen-Wächter afectă să lase pe toți agenții lui fără instrucțiuni.

— Conversație cu *Fürstenberg* *) despre Kiderlen: «un butor». Certat cu Tchirsky, ambasador german la Viena. n'are raporturi cu dânsul; s'a plâns odată că Berchtold a comunicat lui Tchirsky o știre ce-i transmisese prin bătrânul Szeczeny, ambasador austriac la Berlin! — *Foarte confidențial*, despre lucrările noastre cu Bulgaria, crede că Regele nu este exact în curent cu ce ar fi opinia publică română dacă nu s'ar obține ceva: va fi reacțiune contra lui și mai ales contra Austriei. De aci grija Rușilor de a o lua înainte, că dacă avem ceva să li se atribue meritul. Astfel alaltăeri (Duminică). Schebeco i-a anunțat lui că Daneff vine la București, cum acesta nu vine cu mâna goală să se știe că prin Muscali se face aceasta. — *Fürstenberg* adaugă că Daneff știe de la Berchtold că Austria încorporează cererea română în propriile ei propuneri. *Insistență* asupra temerei de reacțiune contra politicei austro-române.—Culanța Regelui față de Bulgaria îl neliniștește; el o atribue in-

*) Principele de Fürstenberg, ministrul Austro-Ungariei.—N. Ed.

fluenții lui Take, și ea poate duce la rezultatele negative de cari se teme Fürstenberg.

Sâmbătă, 10 Noembre. — Intrevederea cu *Mihali*, venit dela Budapesta cu *Vaida*; ei sunt îngrijați de atitudinea lui Goga la întrunirea din Brașov (fondarea teatrului). Direcțiunea partidului hotărâse că deputații să provoace o dezbateră la Cameră și apoi, la nevoie, un manifest pe principiul naționalităților, repus în evidență de afacerile din Balcani. Goga vrea un memorandum; intervenții dela București ca Impăratul să-l primească; congres național; nu se teme de violență și nu desprețuește rubla rusească (textual).—Alarmă: Dejun la Brătianu, care e calm, conferință la 7 la Take. Filipescu simțind ceva, i-a convocat la dânsul eri și în fața lui Goga a spus că trebuie să ne unim cu Rusia și să facem iredentism contra Austro-Ungariei. Mihali, foarte mirat, a refuzat să ia parte la orice discuție! S'a rostit foarte clar în privința aceasta.

Duminică, 11 Noembre. — *Fürstenberg* a dejunat la mine. Imi spune că Daneff nu va întârzia să vie; că ambasadorul turc la Berlin, care va trece mâine prin Bu-

Samedi, 10 novembre. — Entrevue avec *Mihaly* venu brusquement avec *Vaida* de Budapest, inquiets des agissements de Goga à la réunion de Brasov (fondation du théâtre). La direction avait décidé que les députés institueraient un débat à la Chambre et puis, si besoin, un manifeste sur le principe des nationalités remis en évidence par les Balkans. Goga veut memorandum, intervention de Bucarest pour que l'Empereur l'accepte, congrès national; il n'a pas peur de la violence et il ne dédaigne pas le rouble russe! (textuel).

Grosse alarme : déjeuner chez Brătianu, (calme malgré le désir de partir en guerre de Madame), conférence à 7 h. chez Take. Mais Filipescu ayant eu vent les a convoqués chez lui (hier 4 h.) et devant Goga a parlé qu'il fallait s'unir à la Russie et faire de l'irredentisme contre l'Autriche-Hongrie. Mihaly abassourdi a refusé de prendre part à toute discussion. Il s'est exprimé très clairement là-dessus.

Dimanche, 11 novembre. — *Fürstenberg* a déjunié chez moi. Il me dit que Daneff ne tardera pas à venir; que l'ambassadeur turc à Berlin, qui passera demain par Bucarest et

curești și care va vedea pe Rege, a vorbit cu Berchtold; și că el Fürstenberg duce diseară Regelui rezumatul declarațiilor sale : Bulgarii sunt istoviți, vor pacea. Turcii vor și ei să isprăvească. Fürstenberg crede că vom obține prietenește concesiuni dela Bulgaria, dacă le ușurăm pacea. In fine, între aliați a început ceartă mare ; peste trei zile criza cu Serbia va fi la paroxism : Austria îi va pune condiții. Un port sârbesc e o imposibilitate.

Luni, 12 Noembre. — Audiență la *Rege*. Regele a văzut astăzi pe ambasadorul turc Osman-Nizam, care vine dela Berlin și Viena. Il găsește foarte bine. Din toată conversația cu M. S., rezultă că s'ar fi emis ideea că România ar trebui să fie intermediară pentru pace. Acest rol surăde Regelui, dar cu mare discreție. Bulgarii vor pacea imediată, Turcii ar dori numai preliminări. Regele crede chestiunea așa de complexă încât vor trebui lungi parlamentări pentru a desăvârși pacea. Mi se confirmă bănuelile că Regele întreveđe posibilitatea de a schimba politica externă. A spus lui Mihali că pentru moment nu trebuie schimbat nimic, dar că viitorul este

qui verra le Roi, a causé avec Berchtold, et que Fürstenberg porte au Roi ce soir, le résumé de ses déclarations. 1) Les Bulgares sont épuisés—ils veulent la paix. 2) les Turcs veulent aussi conclure. Fürstenberg croit que nous obtiendrons amicalement des concessions de la Bulgarie, si nous leur facilitons la paix. Enfin, entre les alliés il y a déjà querelle à couteaux tirés. Dans trois jours la crise sera a son apogée avec la Serbie : l'Autriche lui posera ses conditions. Un port serbe est une impossibilité.

Lundi, 12 novembre. — Audience Roi 6 h. Le Roi vu dans la journée l'ambassadeur turc Osman Nizami qui vient de Berlin-Wien. Le trouve très bien, calme, bien orienté. De toute la conversation avec Sa Majesté, il résulte qu'on suscite l'idée que la Roumanie devrait être intermédiaire pour la paix, rôle qui sourit au Roi, mais avec grande discrétion. Les Bulgares veulent paix immédiate, les Turcs seulement préliminaires paix. Roi croit question si complexe que nécessite longs pourparlers pour parachever paix. Confirmés soupçons que Roi envisage possibilité changer politique étrangère. Il a dit à Mihaly que pour le moment rien ne doit changer, mais l'avenir est réservé et que si même il y a une confédération balkanique, il faudrait voir ce que c'est.

rezervat și că chiar dacă va exista o confederație balcanică, ar trebui văzut ce va fi, etc. Mi-a spus: «A venit vremea să reformulăm ce vrem în Bulgaria».

Sâmbătă, 24 Noembre. — *George Stirbey* îmi comunică că N. Filipescu și-a dat demisia astăzi lui Maiorescu și că Maiorescu l'a rugat să mai stea câteva zile pentru a aviza și a iscăli Mesagiul. Acuma îmi explic de ce la Consiliu, sub preșidenția Regelui, Maiorescu l'a interpelat ca să-și dea părerea pe o simplă chestiune de vorbă. *George Stirbey* adaugă că Filipescu și-a oferit portofoliul lui Barbu Stirbey, care l'a refuzat pentru a recomanda pe Seulescu. G. Stirbey susține această candidatură și dezaprobă pe frate-său că nu a primit.— Arion mă face să observ că același Filipescu îi oferise lui portofoliul său !!

Duminică, 25 Noembre. — În *Consiliul* de miniștri s'a fixat astăzi biurourile Parlamentului și adunarea majorităților pentru mâine. Cine trebuie să vorbească ? S'a cerut lui Filipescu, care a refuzat : «Un ceas de arândul am arătat lui Missir tot răul ce cred despre situație; cum vreți ca să viu acuma în public să declar că merg

mais que.... etc. Il m'a dit: temps de formuler ce que nous voulons en Bulgarie !

Samedi, 24 novembre. — *Georges Stirbey* me communique que Nicu Filipescu a remis ce matin sa démission à Maiorescu et que Maiorescu l'a prié de rester quelques jours pour aviser et de signer le Message. Je m'explique pourquoi au Conseil sous présidence Roi, Maiorescu l'a interpellé pour qu'il donne son avis, au fond sur une simple question de mots ! *Georges Stirbey* ajoute que Filipescu a offert son portefeuille à Barbu Stirbey, lequel a refusé pour recommander Seulescu. *Georges Stirbey* appuie cette candidature et blâme son frère de ne pas accepter. Arion, au cercle, me fait remarquer que le même Filipescu lui avait offert à lui aussi le portefeuille !!

Dimanche, 25 novembre. — Conseil le matin. Fixation des bureaux Parlement et de la réunion des majorités demain. Qui doit parler ? On désigne entre autres Filipescu, qui refuse : «Je viens, une heure durant, de dire à Missir le mal que je pense de la situation; comment irai-je dire en public

treburile bine?». — După lungi discuții se hotărăște să se amâne adunarea. Colegii vorbesc de lichidare, etc.

— După amiază adunare la *Maiorescu* cu *Take*, *Xenopol* și *Filipescu*. *Riedel* e susținut de *Fürstenberg*, care cere să se dea corp propunerilor oficioase ale lui *Riedel*. Un program întreg (7 puncte) care echivalează cu o uniune vamală. Găsim cu toții că în împrejurările actuale este un fel de șantaj! Hotărâm să o târăgănim cât mai mult.

Discutăm cele patru granițe studiate de Statul-Major în privința Bulgariei.

Maiorescu comunică că *Thurn* a declarat lui *Sasonow* că Austria nu putea participa la conferința ambasadurilor dela Londra, decât: 1) dacă nu e vorba de un port sârbesc; 2) Conferința să nu fie în Paris; 3) Cere în plus ca România să ia parte imediat. — Punctul întâi admis, cu rezerva că nu este vorba de deuseu comercial recunoscut necesar; punctul doi admis; punctul trei rezerve, că ar fi prematur, că ar da naștere susceptibilităților statelor balcanice, dar nu «non possumus».

Luni, 26 Noembre. — Prânz la Ministerul afaceri-

que ça va bien». Après échange de vues, on décide remettre la réunion. Les collègues parlent de liquidation, etc....

3 h. et demie réunion. *Maiorescu* avec *Take*, *Xenopol* et *Filipescu*. *Riedel* est appuyé par *Fürstenberg*, qui officiellement demande donner corps aux propositions officieuses de R. Tout un programme (7 points) équivalant à une union douanière. Trouvons tous que c'est dans les circonstances actuelles un marché à la main! Décidons de traîner en longueur. Discutons les quatre frontières étudiées par Etat-Major rapport à la Bulgarie.

Maiorescu communique que *Thurn* a déclaré *Sasonow* qu'Autriche ne pouvait participer conférence ambassadeurs Londres, que: 1) s'il n'était pas question d'un port pour Serbie; 2) si conférence pas Paris; elle demande en plus que Roumanie prenne de suite part.—No. 1 admis avec réserve qu'il ne s'agit pas débouché commercial reconnu nécessaire; no. 2 admis; no. 3 réserve que ce serait prématuré, que cela éveillerait susceptibilités États balkaniques, mais pas de «non possumus».

Lundi, 26 novembre. — Dîner affaires étrangères en-

lor străine în onoarea lui Daneff. *Danef* îmi vorbește de presupusul împrumut de 500.000.000; eu desmint. De ținuta băncilor lor cu capital străin, cari toate, ca și ale noastre, în timpul crizei, caută să trăiască pe spetele țării. — De două ori în conversație a ținut să repete că Bulgarii nu erau slavi.

Marti, 27 Noembre. — Sosirea Marelui Duce Nicolae Mihailovici.

Vineri, 7 Decembre. — Vlădescu îmi comunică că a fost invitat la masă de Deșliu, cu Olănescu, Nenișescu, Greceanu, Săulescu, Bacalbașa, etc. Propuneri de acțiune contra guvernului — sub formă, mai întâi, a intrării lui Carp în activitate politică; Nenișescu și Olănescu vor căuta să hotărască pe Carp. — Altă propunere: să se alcătuiască o listă comunală cu Fleva spre a opune listei oficiale. (Aceasta explică amenințarea de ieri a lui Filipescu).

— Externe: Blondel a adus răspuns că Franța împărtășește ideia ca România să fie chemată la conferința ambasadurilor dela Londra, de câte ori vor fi interese române în joc! — Ambasadorii nu țin conferințe cu protocoale; simple conversațiuni pentru a înlesni găsirea soluțiunilor. A fost una, iar celelalte după Crăciun.

— Conferit cu *Anton Carp* asupra bonurilor de tezaur, emisie propusă de el și de făcut prin grupul Discounto. El ar accepta și tipul 5%; propune ca pentru subscripția în țară să se ceară subscriitorilor diferența la aur. Formal specificat de mine că nu fac nici o propunere și aștept una dela Berlin.

Miercuri, 12 Decembre. — Carp de la Bancă a venit să-mi comunice că imediat ce Petersen a sosit la Berlin,

L'honneur Daneff. *Danef* me parle de l'emprunt supposé de 500 millions: je démens. De la tenue de leurs Banques à capital étranger, qui, — tout comme les autres — pendant la crise cherchent à vivre sur le pays. Par deux fois il a tenu à répéter que les Bulgares n'étaient pas Slaves.

Mardi, 27 novembre. — Arrivée Grand Duc Nicolas Mikhaïlovitch.

a telegrafiât că Salomonsohn a oferit să vie să trateze București afacerea bonurilor de tezaur propusă mie de Banca Națională. Carp propune și redactează răspuns că Salomonsohn nu are ce căuta; ca să facă sindicatul o propunere și dacă o accept eu în principiu, pe urmă se va trata, fie la București, fie aiurea. Cu această ocazie Carp mă îndeamnă să luăm atitudine mai hotărâtă cu Bulgaria, căci vom avea tot concursul liberalilor, că Regele trebuie oarecum forțat, cum a fost în 1877 când nu voia să treacă Dunărea, și să nu ezităm chiar față de nevoia unui război.

— Blank mi-a oferit tainic o operație de bonuri de tezaur și pregătirea unui împrumut. I-am răspuns : Aștept propuneri.

— Verzea revine din Transilvania. Văzut pe Mețian (cam zaharisit, dar filo-rus), pe Mihali Mitropolitul, pe Bârsan, pe Frâncu, la Sibiu pe Cosma devenit amic cu Mihali, pe Mihu. În genere poporul devenit filo-rus și așteptând de acolo ajutor. — Sub scutul secretului : Hertzendorf vrea război, Archiducele *nu* (contrariu raportului lui Derussi); aceasta ar fi lucrarea lui Hamburger, care s'a strecurat pe lângă el și l'a adus la jocuri de bursă, mai ales grație zgârceniei: Archiducele vrea să câștige avere pentru copiii lui!

Joi, 13 Decembre. — Cerut lui Maiorescu un consiliu restrâns : Take, Filipescu și eu, pentru chestiuni externe.

Vineri, 14 Decembre. — Ne-am întâlnit la Maiorescu. Take, Filipescu și cu mine. Am expus : că a sosit momentul să luăm decizii supreme; că dacă se încheie brusc pacea, România nu va mai putea deschide un incident : va avea Europa întreagă în spinare; iar dacă reîncepe războiul, ne va fi greu să cădem în spatele unui popor creștin în luptă cu Turcia. Nu trebuie ca faptul împlinit să ne pună în poziția de a nu fi în stare nici să acoperim pe Rege, deschis prin mesagiul său. Propun deci o *notă* care să fixeze conversația, cu toate urmările ei, dacă ni se răspunde prin refuz.

Maiorescu obiectează că lui Mișu i-a făcut cunoscut

Danefff că va primi puteri pentru a trata cu el; că Shebeko i-a făcut o comunicare în acest sens. — Răspund că până nu i se va face o notificare de guvern, s'ar putea considera lucrul ca neexistent. — Convenim că lui Ghika i se va da instrucții ca să aibă confirmare la Sofia. — Suntem de acord că trebuie intrat pe calea decisivă.

Miercuri, 19 Decembre. — Intrunire la Cantacuzino. Prezenți: Maiorescu, Filipescu, Mișu Cantacuzino, Th. Rosetti, J. Lahovary, Greceanu, Delavrancea, Vlădescu, Pangrati, Arion, Nenișescu și eu. — *Cantacuzino* cere acțiune energică; notă la toate puterile; pregătirile de război; — *Nenișescu* acelaș sens. — *Arion* explică de ce nu s'a mobilizat la declararea crizei balcanice: «N'am știut nimica». — *Vlădescu* arată că sunt interese române în sudul peninsulei balcanice; cere să trecem în noua Albanie tot ce se va putea mai mult din țările locuite de Aromâni. — *Pangrati*: Trebuia mobilizat; acum prea târziu; soldatul nu se va bate pentru pământ în Dobrogea (!). — *Th. Rosetti*, franc și deschis contra: nu se joacă viitorul țării pentru o graniță în Dobrogea! *Greceanu* constată că atunci când (6 Octombrie) se cerea partidului sacrificiul colaborării, amenințându-l cu spectrul operei mari care ar fi îndeplinită de liberali, nu se știa nimica. Merge înainte, dar cere pe Carp în fruntea guvernului! (*Lahovary* sare în sus). — *Lahovary* crede că nu a făcut nimeni politică de viitor, care era și trebuia să fie Confederația balcanică cu noi; în acest sens să lucrăm. Azi, cum stau lucrurile, evident trebuie pregătiri pentru Dobrogea, de oarece nu am intrat în acțiune alături de balcanici.

Maiorescu, foarte abil, explică desfășurarea convorbirilor; explică cum a adus pe Danefff a face el propunerii pentru Dobrogea: era un triumf; nu a articulat decât direct cu Bulgarii ce avem de cerut, spre a cruța susceptibilitățile lui Ferdinand, ca nu alții să aibă aerul că-l sugrumă. Crede că tratativele vor dura 2—3 săptămâni; i s'a declarat oficial că Danefff are puteri pentru a trata. Carp la putere ar fi o *provocațiune* la adresa Rusiei.

Joi, 20 Decembre. — Convorbire cu Fürstenberg. Afacerile cu Serbia, departe de a fi aranjate; Sârbii n'au declarat nici odată nimic Austriei, dar au dat o asigurare numai Triplei Înțelegeri. De altfel, comandantul sârb al Durazului a declarat că Europa toată nu l'ar face să-și părăsească locul. În plus, Rusia cere Austriei să demobilizeze! «Oare în Septembrie a întrebat cineva pe Rusia de ce mobiliza?» spune Fürstenberg. El e partizan al războiului. Crede că Arhiducele e acuma mai puțin războinic decât înainte.

În aceiași seară *Hranilovic* îmi transmite, din ordin, salutul cu totul prietenesc al *Archiducelui* Frantz Ferdinand., intențiune vădită de a recâștiga audiența care fusese propusă și nu avusese loc. Sunt autorizat la prima trecere prin Viena, să cer prin telefon o audiență.

Luni, 24 Decembre. — Filipescu îmi anunță că și-a trimis demisia fără dată, ca să fie la dispoziția lui Maiorescu; și că pleacă la Smirna și Constantinopol. Se înăbușe, nu admite ca Take Ionescu să se substituiască lui Maiorescu în străinătate. — L'am povățuit să se ducă

Jeudi, 20 décembre. — Conversation avec *Fürstenberg*. Les affaires avec la Serbie rien moins qu'arrangées, les Serbes n'ayant jamais rien déclaré à l'Autriche, mais donné une assurance à la seule Triple Entente. D'ailleurs le commandant serbe de Durazzo déclaré que l'Europe entière ne lui ferait pas quitter la place. Et par dessus le marché la Russie demande à l'Autriche de démobiliser! «Est-ce que, en septembre, quelqu'un a demandé à la Russie pourquoi elle mobilisait?», fait *Fürstenberg*. Il est partisan de la guerre. Sur mon interpellation: il croit aussi que l'Archiduc est moins belliqueux qu'il y a quelque temps.

Même soir, au Jockey, *Hranilovic* me transmet le salut tout particulièrement amical de l'Archiduc François Ferdinand sur son ordre. Intention voulue de rattraper l'audience qui avait été proposée et restée en plan. Je suis autorisé, au premier passage par Wien, de demander au Colonel Bardolf, chef du secrétariat, par téléphone, d'être reçu.

Lundi, 24 décembre. — *Filipescu* m'annonce qu'il a envoyé sa démission — sans date, pour qu'elle soit à la disposition de Maiorescu — et qu'il partait pour Smyrne et Constantinople. Il étouffait — il n'admettait pas que Take Io-

să se odihnească și să vorbească în urmă, când se va întoarce.

Sâmbătă, 29 Decembre. — Am fost primit de *Rege*. Asupra crizei externe: a blamat clevetirile zăpăcitoare ale lui Take în străinătate; asupra afirmației făcută ziarului «*Tagblatt*» din Berlin, că el cunoștea și soarta viitoare a Prizrendului și granițele viitoare ale Albaniei. Regele a exclamat: «Dar nici un ambasador nu o să mai vrea să stea de vorbă cu el!».

Asupra discursului lui Bădărău că Regele și Maiorescu ar fi rugat pe Take Ionescu să plece cât mai repede, Regele îmi spune: «Cum? Eu am cerut d-lui Take Ionescu să nu plece decât după închiderea Camerei și el mi-a trimis răspuns că dacă mai întârzie n'ar mai găsi pe Kiderlen la Stuttgart!».

Regele privește foarte liniștit eventualitatea unui război, regretă că nu suntem în Februarie pentru a avea posibilitatea de a intra imediat în campanie. Găsește, ca și mine, pe divizionarii noștri, afară de Cotescu și Presan, foarte slabi.

— Ora 3. Intrevedere cu A. Carp dela Banca Națională. Noi modificări propuse de Disconto. Răspuns definitiv pe Luni.

nescu se substituat à Maiorescu à l'étranger. Je l'ai conseillé d'aller se reposer et de parler ensuite, à son retour.

Samedi, 29 décembre. — Midi-une heure et demie, reçu par le *Roi*. Sur crise extérieure blâme «doucement» les bavardages ahurissants de Take à l'étranger. Sur l'affirmation faite au «*Tagblatt*» de Berlin qu'il connaît et le sort futur de Prizrend et les contours Albanie: «Mais aucun ambassadeur ne voudra plus causer avec lui!». Sur discours Bădărău, que le *Roi* et Maiorescu auraient prié Take Ionescu partir au plus tôt, *Roi* me dit: «Comment? J'ai demandé que Mr. Take Ionescu ne parte qu'après clôture Chambres et il m'a fait répondre que s'il tardait, il ne trouverait plus Kiderlen à Stuttgart». Envisage tranquillement éventualité guerre; regrette qu'on ne soit pas en février, pour envisager possibilité entrée immédiate en campagne. Trouve, comme moi, nos divisionnaires très faibles, sauf Cotescu et Presan.

Duminică, 30 Decembre. — Noul extravagant al lui Take Ionescu (depeşa Agenţiei Române 29/11 Ianuarie). Am scris pe dată lui Maiorescu următorul bilet : «Scumpe D-le Maiorescu, — Aseară prânz la Fasciotti. Conversaţia nu s'a învârtit decât în jurul intemperenţei de limbă a colegului nostru Take Ionescu. Apreciaţiuni nu măgulitoare pentru noi.

«Azi găsesec în depeşile Agenţiei enormitatea aci reproduşă. Nu ştiu care plenipotenţiar (?) din lume a dat vreodată în vileag ceea ce are el să propună partenerului cu care tratează. Dar, afacerea Andrinopolî este miezul întregii negociaţiuni ce D-ta urmăreşti; punctul simţitor al situaţiunei !!

«După ce Take Ionescu se aşează pe terenul fals care a permis ziarului «Mir» o ripostă atât de victorioasă, iată-l că tae şi puntea sub picioarele D-tale.

«Am prea mult sentimentul responsabilităţii noastre, pentru ca să nu te rog să telegrafiezi colegului nostru să se întoarcă imediat. D-tale îţi este greu să iei această iniţiativă; de aceea te rog şi iar te rog, să o dai toată pe spetele mele.

«Nu poate eşi de aci, dacă Take Ionescu se supără, decât o criză. Răul ar fi mai mic decât dacă am continua să ne acoperim de ridicol şi să avem toată opinia publică din Occident în contra noastră.

«Sentimentele mele, etc. A. M. — 30 Dec. 1912».

Răspuns : — Luni 31 Decembrie. — «Iubite D-le Marghiloman,

«Iacă telegrama expediată (cifrată) lui Take Ionescu : Excellence Ministre Take Ionescu, Londres, Hotel Ritz. — «Autorisé par S. M. le Roi, je vous prie rentrer Bucarest. En ce moment votre présence plus utile ici. — Maiorescu».

— 3 h. Entrevue avec A. Carp—Banque Nationale. Nouvelles modifications proposées par le Disconto! Réponse définitive lundi.

1913.

9 Ianuarie. — Primul Consiliu după întoarcerea lui Take Ionescu. Dimineata văzut pe Filipescu, pe care l'am îndemnat stăruiitor să vie, arătându-i că dacă, cum spunea el, voește să întrebe pe Take cine i-a dat mandat, cu îl voi susține. Făgăduise să vie, dar n'a venit! Conversația mea cu el mi-a lăsat impresia că nu ar voi un rebel deși recunoaște că suntem într'o situație penibilă. Este, zice, desgustat de politică; i-am propus atunci să aducem pe liberali, cari ei vor face război. Soluțiunea nu i-a fost pe plac.

Consiliu. Maiorescu făcut atenți pe miniștri asupra inconvenientului indiscrețiunilor ce se fac; interplat direct pe Bădărău!

Expunerea situației făcută de Prezident.

Take raportat și opinia ambasadorilor și desvelirea conversațiunilor lui cu Daneff mai ales. «Puterile nu vor rebel. Pace, pace».

Eu: Găsesc situația rea. Publicul face pe Rege răspunzător. Cei, mai ales, cari acreditează zvonul că Regele știind că va fi rebel russo-austriac la primăvară, menajează armata pentru această eventualitate, îi fac cel mai mare rău. Suntem jucăria legănată dela un grup de puteri la celalt. Nu ese nimic. Trebuie noi singuri să deslegăm situația noastră, cum au deslegat-o balcanicii pe al lor. Și pentru a grăbi soluțiunea, cer o măsură militară. În ori-ce caz, un consiliu sub președinția Regelui pentru a ne spune fie-care avizul și a-l cere pe al lui.

S'a luat act și Maiorescu va cere acest consiliu.

10 Ianuarie. — *Maiorescu* cerut să mă vadă, 5½ seara. Arătat întâi noua scrisoare demisie Filipescu pe teme-

iuri copilărești personale față de Take. Convenit că se va primi, oferindu-se lui Arion. Să nu vorbească nimeni de aceasta.

Maiorescu cercat să afle până unde merg în părerea exprimată de mine eri. Nu spus, dar am înțeles că voia să știe dacă mă retrag eventual: «Nu ai destulă încredere în mine». Mi-a declarat că el nu a părăsit linia Turtucaia-Balcik. Dacă nu ni se dă ce cerem, nu este mai bine să ne adresăm puterilor? (Aceasta a fost raportat eri de Take că este sugestiunea lui Lichnowski la Londra).

Am răspuns că atunci trebuie reacționat în contra atmosferei în presă făcută de Take, că dărâmarea oferită a fortăreței dela Silistra ar fi ceva satisfăcător. Am propus ultima concesie: împărțirea, deci neutralizarea Silistrei. Găsit admirabil.

11 Ianuarie. — Audiență la *Rege*. — Am raportat că încasările sunt bune, că petrolul și zahărul sunt în creștere chiar asupra anului trecut, că vămile au scăzut, ceea ce este un bine, căci nu se exportă aurul nostru.

Am citit scrisoarea lui Vaida, din care rezultă că Mihali și Braniște voesc a se trata mai departe, atingându-se numai tangențial chestiunea electorală; Maniu voinde să pună prejudicial această chestiune. — Regele sfătuește să nu rupă, dar să prezinte chestiunea electorală ca un mijloc de a se alege și de a aduce partidului travaliului (Tisza-Lucacz) contingentul român în parlament. Va interveni chiar la Archiduce. Guvernul actual este cel mai bun ce poate avea România în Ungaria la ceasul de azi.

Ce spuneți de ce s'a petrecut la Constantinopol? (lovitura de Stat jună-turcă). — E ceea ce putea să fie mai bine pentru noi, căci vom avea în sfârșit timpul să ne pregătim soluțiunea noastră.

Am expus toate rațiunile pentru cari cer o propunere clară, minimum al revendicărilor noastre coprinzând Silistra, la care să cerem un răspuns definitiv; în caz de amânare, demonstrație militară — mobilizare, —

iar dacă nu mișcă iar nimic, ocupare și rebel. Am răspuns la toate argumentele.

Notez următoarele declarații : *) Războiul în acest moment ar fi cea mai mare nebunie. Un război chiar victorios ar aduce un alt război peste trei ani (?) — Ni se recomandă totdeauna să ajungem la o împăcare cu Bulgarii, să ne gândim chiar la confederația balcanică. Marele duce Nicolae mi-a propus-o și *am zis da, dacă am direcția ei*. — Eu : Dar oare Bulgarii vor consimți vreodată ? Astăzi mai ales, când cred că pot să-și rădă de noi ? — De sigur nu..

Asupra eventualității că noi, siliți să ne retragem, liberalii vor face rebel : «Dacă zic eu nu ! vor putea să mă detroneze, dar nu vor putea face războiul».

Asupra consiliului : — Măine nu voi putea să spun nimic; sunt prea multe indiscrețiuni; fie-ce lucru se află; pot să discut cu D-ta, — sunteți partidul conservator, — cu D. Ionescu, celalt partid, cu Președintele, — cu ceilalți nu.

Am expus soluția Silistrei mixte. — E o propunere excelentă, dar nu trebuie spusă la nimeni; va fi eșirea noastră.

«La guerre en ce moment serait la pire des folies. Une guerre même victorieuse entraînerait une nouvelle guerre dans trois ans (?). On nous recommande toujours de nous arranger avec les Bulgares, de songer même à la confédération balkanique... Le grand duc Nicolas me la propose et j'ai dit oui, *si j'en ai la direction*. — *Moi*: mais est-ce que les Bulgares consentiront-ils jamais? Aujourd'hui surtout qu'ils croient pouvoir se moquer de nous? — Certainement non...

Sur éventualité que nous, obligés de nous retirer, les libéraux, eux, feront la guerre: «Si je dis moi, non! Ils pourront me déposer, mais ne pourront pas faire la guerre».-- Sur le Conseil: Demain, je ne pourrais rien dire; on est trop indiscret; chaque chose se connaît; je puis discuter avec vous — vous êtes le parti conservateur, — avec Mr. Ionescu — c'est l'autre parti, — avec le Président, car c'est le Président, — avec les autres non.

J'ai exposé la solution de Silistrie mixte:—c'est une excellente proposition, mais il ne faut la dire à personne; ce sera notre sortie.

La plecare mai puțin rece ca la început. E oare o atitudine pentru ca să împedice prea multă pornire ?

Amusant : « Am spus D-lui Take Ionescu că nu ar fi trebuit să meargă la Londra... ».

Sâmbătă, 12 Ianuarie. — *Consiliu* la Palat; Prințul Ferdinand de față; *Regele* palid, chip ostenit, nemulțumit.—Cuvântarea Regelui : Lucrurile luat nouă întorsătură în urma evenimentelor dela Constantinopol. (Nota : Când s'a convocat, după cererea mea, Consiliul, nimic nu se petrecuse încă !). Nu știm ce va eși; va fi poate din nou rebel : suntem în drept a cere ca afacerea noastră să fie legată de tratările generale de pace și ca puterile să rezolve totul de-odată. Să se ia trei puteri, spre pildă Rusia, mai ales Rusia, Germania și Austria și să li se spună că România are o soluțiune. Opinia publică trebuie condusă, iar nu ea să conducă.

Maiorescu expune ce s'a făcut, cari sunt instrucțiunile date și că da, încapă o stăruitoare cerere de rezolvire ; iar dacă nu se obține, să se vadă dacă nu este bine cum indică Regele să apelăm la Puteri.

Filipescu : Să se spună lămurit la Sofia ce cerem, iar nu să mai provocăm a ne spune ei ce dau; « à prendre ou à laisser. » — Regele : Ultimatum ? — *Filipescu* : Da, pentru că altfel era mai bine să nu cerem nimic, de oare-ce prestigiul țării e micșorat. Românii din Ardeal, din Basarabia, din Bucovina, au ochii pe noi; dacă eșim umiliți, tot prestigiul cade.—*Take Ionescu* : Lungă expunere de ce este foarte greu să poți cere în plină pace un teritoriu dela un vecin ; nu este exemplu în istorie. — Eu : Nizza și Savoia. — El : Dar Franța se bătuse pentru Italia la Magenta și Solferino.—Eu : Noi la Plevna. — T. Ionescu : In Dobrogea, la Tulcea, a fost renașterea bulgară, acolo prima școală; e destul de mult să aduci pe Bulgari la o rectificare de frontieră, care im-

Au départ, moins frigide qu'au début. Est-ce une attitude pour empêcher qu'on ne s'emballe!

— Amusant : « J'ai dit à Mr. Take Ionescu qu'il ne devait pas aller à Londres... »

plică părăsirea năzuințelor lor. El e categoric contra războiului; conștiința lui nu o permite

Regele : Un război acum ar fi «la pire folie»; el nu ia răspunderea aceasta; el e un Rege bătrân și atunci (arătând pe Ferdinand), un altul tânăr ar putea lua răspunderea.—Filipescu explică că nu cere nimic imediat.

Eu : — Tot ce spune Take de trecutul istoric, mă întărește în ideea că Bulgaria nu va renunța real nici odată să ajungă la gurile Dunărei. Deci necesitatea unui resbel, azi sau în viitor apropiat, trebuie examinată în față. Cer să eșim din incertitudine : suntem oboșiți de tergiversările și minciunile Bulgarilor. Deci : 1) Propun ca în forma ce va crede Ministrul de externe mai bună, să se spună lămurit care este minimul liniei ce cerem. 2) Această linie să se precizeze de Rege, ori de guvern, ca cea mai utilă apărării, dar dacă nu se obține aceasta, să fie ruptura. 3) Silistra să nu lipsească : rațiune strategică, dar mai ales cestiune de prestigiu, victorie morală.

Dacă nu se răspunde satisfăcător, cu nici un chip să nu recurgem la puteri. Se va ivi de sigur lupta de influență între Tripla-Entente și Tripla Alianță și atunci noi vom plăti «la casse», de oare-ce chiar amicii noștri nu vor putea, susținându-ne, merge până la extrem, de oarece noi nu mergem. Apoi dacă puterile nu ne dau Silistra, pierdem pentru urmașii noștri beneficiul precedentelor stabilite la 1878 de vorbele lui Waddington și lui Corti în favoarea României. Propun atunci o manifestație militară, care va aduce pe puteri să ia afacerea în mână, nu din interesul nostru, dar din interesul lor de a scăpa pacea generală !

După discuție, se decide unanim : Acțiune mai energetică, *cerându-se un răspuns precis*; ordin se va da în acest sens lui Mișu ; acest demers se va aduce la cunoștința lui Schebeko *), Fürstenberg și Waldhausen, iar spre a dubla pe acesta și lui Beldiman la Berlin.

Dacă nu avem răspuns satisfăcător, se va aviza din nou. — Comunicatul în acest sens ; a fost primită redacțiunea mea, îndreptată de Maiorescu.

*) Ministrul Rusiei. — N Ed.

13 Ianuarie. — 10½, Consiliu de Miniştri. Şedinţă penibilă pentru Take Ionescu. Dintr'o depeşă a lui Mişu din 25 Ianuarie, 7 ore 25, dela Londra, rezultă că Take a făcut lui Daneff concesiuni foarte opuse celor ce cerem. Take, încurcat, a explicat cum se face că a vorbit de Căvarna, când noi cerem Balcic. Ar fi părăsit chiar Silistra. Intr'un interview de gazetă. — slab desminţit. — ceva cam la fel...

S'a hotărât să se închidă seria nesfârşitelor convorbiri şi Mişu a primit *ordinul să protocolege* propunerile noastre şi ale lui Daneff. Daneff oferind consemnarea prin scrisoare sau prin proces-verbal, am ales aceea din urmă soluţie ca să oprim, dacă se poate, ca Daneff să însereze comentarii sau să facă polemică.

Acest demers adus la cunoştinţă lui Schebeko, a lui Fürstenberg şi lui Waldhausen, a fost însoţit de comentariul: «suntem cel din urmă guvern pacific; după noi...»

16 Ianuarie. — La Maiorescu: Filipescu, Mih. Cantacuzino şi cu mine. Explicarea preliminară asupra atitudinii lui Cantacuzen-tatăl, care alarmase pe Maiorescu. (Introducere în materie?).

13 janvier. — 10 h. et demie. Conseil des Ministres. — Şedinţă penibilă pentru Take Ionescu. D'une dépêche de Mişu de 25 janvier n. st., 7 h. 25 de Londres, il résulte que Take a fait à Daneff des concessions très opposées à celles que nous demandons. Take, embarrassé, a expliqué comment il s'est fait qu'il ait parlé de Căvarna, quand nous demandons Balcic. Il aurait abandonné même Silistrie. Dans un interview du «Journal» — faiblement démentie — quelque chose d'approchant...

On a décidé de clore la série des interminables pourparlers et Mişu a reçu *l'ordre de protocoher* nos propositions et celles de Daneff; ayant offert la consignation par lettre ou par procès-verbal, nous avons choisi cette dernière solution pour empêcher — si possible — que Daneff insère des commentaires ou fasse de la polémique. Cette démarche portée à la connaissance de Schebeko, de Fürstenberg et de Waldhausen, a été accompagnée du commentaire: «Nous sommes le dernier gouvernement pacifique; après nous»...

16 janvier. — Chez Maiorescu: Filipescu, Michel Cantacuzène et moi. Explication préliminaire sur attitude père

Chestiunea bulgară: S'a pierdut o lună din vina lui Take Ionescu. Maiorescu a trebuit să spună lui Kalincoff, care raporta o vorbă a lui Take : «Numai eu singur pot să angajez țara la București, d-l Mișu la Londra».

Silistra! Dacă ași cere Silistra Rusiei? Cred că am avea-o îndată. O învoială ne-ar putea da poate o perspectivă pentru Basarabia?—Noi: Dar ce în schimb? Putem să oferim noi neutralitate în caz de conflict european? — El: Eu nu cred că s'ar cere atâta. Pun o chestiune, căci voi vedea pe Rege astă seară... Mai gândiți-vă încă.

(N'am spus nici o vorbă: pentru mine, e vorba de o sondare cerută de Rege).

18 Ianuarie. — La Consiliu, *Maiorescu* comunicat că s'a încheiat protocolul între Daneff și Mișu, care se trimite prin poștă; dar cum Daneff a inserat și diferite comentarii ale lui, acest protocol se va comunica de Rege miniștrilor dacă o va crede M. S. util.

(Am înțeles că Daneff face apreciații asupra concesiunilor neautorizate de noi și făcute de Take I. la Londra).

19 Ianuarie, Sâmbătă. — In «*Neue Freie Presse*», comunicată de Ciorăneanu, este o depeșă amănunțită asupra protocolului, în care se spune că Daneff se miră de contradicțiile între cererea noastră și propunerile lui Take Ionescu!

— Azi la Cameră Maiorescu mi-a comunicat două depeși. Una Beldiman, arătând că la Berlin guvernul

Cantacuzène, qui avait alarmé Maiorescu. (Introduction en matière?). Question bulgare: on a perdu un mois par le fait de Take Ionescu. *Maiorescu* a du dire à Kalinkoff, qui rapportait un propos de Take : «Mais c'est moi seul qui puis engager le pays à Bucarest, Mr. Mișu à Londres!» Silistrie! Si je demandais Silistrie à la Russie?! Je crois qu'on l'aurait de suite. Un arrangement donnerait peut-être une perspective pour la Bessarabie?..—Nous: Mais quoi en échange? Pouvons-nous offrir neutralité en cas de conflit européen? — Lui: Mais je ne crois pas qu'on demanderait tant. Je pose une question, car j'aurais à voir le Roi ce soir.... Réfléchissez encore. (Je n'ai pas dit un mot: A part moi, c'est un sondage demandé par le Roi).

semnalează tonul mai ridicat al ambasadorilor ruși și o acțiune mai provocatoare a Rusiei; dar *totul la Berlin este gata*.

Alta a lui Nanu, că Sasonow i-ar fi spus că dacă România ar ataca Bulgaria, să se știe că România pierde pentru multă vreme putința de *a-și ajunge la împlinirea idealului ei național*.

Ghika din Sofia concomitent anunță că pe Gheșov l'a găsit foarte schimbat și calm, ca și cum ar fi primit asigurări de undeva (Rusia).

Aceste trei depeși se țin minunat..

20 Ianuarie. — Botezul prințului Mircea. Principele Frederic-Eitel primit aseară 7.20 gara de Nord; este mare, frumos, foarte gentil.

23 Ianuarie. — Interpelația Virgil Arion. Maiorescu a venit dimineața să se asigure din nou că nu-l părăsesc și că accept solidaritatea pentru tot ce s'a făcut până azi. Dar am insistat și s'a angajat că nu primim nimic fără Silistra.

La Cameră a acoperit pe Take, dar a găsit mijloc sa-i dea bobârnac cu interviewurile și mai ales să declare că *nimeni n'a avut mandat să renunțe la Silistra*.

24 Ianuarie. — Audiență la Rege. Ceva mai puțin pacifist; examinat eventualitatea războiului din punct de vedere mai ales al greutăților tehnice și de trai în Dobrogea.—I-am cerut din nou să trimeată pe Carol în străinătate: se va duce(?) pe șase luni. Il trimete peste 15 zile să-l reprezinte la botezul nepotului împăratului: dar să nu se afle încă. — Va vedea pe Brătianu zilele acestea.

25 Ianuarie. — *Maiorescu* cerut să ne explicăm dacă nu este bine să provocăm pe liberali să se rostească în fine. Take I. anunțat că liberalii nu vor lua puterea de cât cu condiția de a revizui Constituția pentru a face o *nouă lege rurală*. — Prin urmare. — zis lui Maiorescu, — se confirmă cu totul informațiile ce v'am dat.

Maiorescu: Regele spune că știe cu precizie că liberalii vor împinge spre resbel, iar dacă acesta nu se

face, va trebui dat țării o activitate care să facă diversione: *sufragiul universal și o expropriatie parțială a mării proprietăți*. — Eu: Convulsie pentru convulsie; cer eu un rebel care ne poate da cel puțin o satisfacție națională.

De aci s'a trecut la afacerile cu Bulgaria. Maiorescu adoptând modul de a vedea al lui Filipescu, propune și se adoptă: se va da ordin la Sofia a se trata repede și hotărîtor; se va pune Austria în măsură de a arăta *până unde ne susține*.

(Înțeleg că s'a intrat în faza decizivă după înțelegere cu Regele, la care Maiorescu a fost la 12 ore).

Restul Consiliului: pledoaria lui Take contra războiului.

26 Ianuarie. — Foarte preocupat de noile minciuni comunicate de Bulgari presei franceze («Le Matin»), cum că ei ne-au oferit linia dreaptă dela Silistra la est de Dobrici până la Balcic; fost la Externe. *Maiorescu* mi-a comunicat convorbirea cu *Fürstenberg*: *) Vă cerem să ne spuneți dacă Austria își însușește pretențiunea noastră, la nevoie redusă la Silistra—Kavarna.

26 janvier. — (Maiorescu conversation avec Fürstenberg): *) Nous vous demandons de nous dire si l'Autriche *fait sienne* notre prétention, — au besoin réduite a Silistrie-Kavarna ou le cap au dessus. Le Comte Berchthold a attaché le grelot devant les délégations: nous avons eu le désavantage de cette amabilité, puisque du coup la Russie a retiré ses bons offices. La Roumanie ne peut accepter plus loin les impertinences de Mr. Daneff, qui dans un protocole donne un démenti à un Ministre roumain, quand il savait que le Ministre n'avait pas le pouvoir de traiter, et qui fait une proposition dans laquelle il omet une proposition antérieure par l'intermédiaire du Ministre de Russie au sujet de Medgidié-Tabié! Fürstenberg communiquera de suite à son gouvernement, mais il demande que Maiorescu aussi fasse la communication aux alliés.

Maiorescu portera le tout à la connaissance le nos Ministres. — Le Roi accepte les perspectives de la guerre. Le Roi lui a communiqué que Take lui avait annoncé sa démission pour le cas de la guerre!

Contele Berchtold a pășit înainte în fața delegațiilor : am avut desavantajul acestei bunăvoinți, fiindcă de îndată Rusia și-a retras bunele ei servicii. România nu poate primi mai departe obrăznicile d-lui Daneff care, într'un protocol dă o desmințire unui ministru român, când știa că acest ministru n'avea puterea să trateze, și care face o propunere în care omite o propunere anterioară prin mijlocirea ministrului Rusiei, în privința Medgidia—Tabiei! — Fürstenberg va comunica îndată guvernului său, dar cere ca Maiorescu să facă și el o comunicare aliaților.

Maiorescu va aduce totul la cunoștința miniștrilor noștri.

Regele primește perspectivele unui rebel. — Regele i-a comunicat că Take i-a anunțat demisia sa în caz de rebel!

1 Februarie. — Dimineăța, Brănișteanu, cu insistență mi-a sugerat să mă văd cu Take, să aplanăm nemulțumirile reciproce ca să-l împiedic de a se da de partea lui Cantacuzino. — Aceasta coroborează știrea adusă eri de Mitilineu că Cantacuzinii au devenit pacifici în urma cuceririi lor de Take!!

— 2½ ore. Vizită o oră și jumătate a lui *Waldhausen*, în urma convorbirii mele de aseară la Vredenburch. Este însărcinat să-mi spună că la Berlin se dorește pacea, că Europa nu înțelege un rebel european pentru Silistra. Am obiectat : pentru ce un rebel european ? A mai exprimat convingerea că Bulgaria va da ceva satisfăcător, dacă ea obține Adrianopol.

Am obiectat că : afacerea noastră trebuie liquidată înainte de rezolvirea crizei balcanice. Am vorbit și de ultima concesie a împărțirii orașului Silistra

2 Februarie. — Intrunire *Maiorescu* cu *Filipescu*. *Brătianu* raportă *Maiorescu* a comunicat Regelui că trebuie Silistra și că e gata să ia puterea. Astfel Regele are un minister gata, — deci nu trebuie bruscat nimic și personal trebuie adus *Take Ionescu* să accepte o soluție drastică față de Bulgari, ca să nu se retragă după cum a amenințat.

La Sofia nimic nou, de oarece azi se va putea vorbi. Take I. propus Regelui ca pe lângă Ghika să trimeată la Sofia și un om politic (asemănare cu Londra și justificare), și propune pe Lahovary.

3 Februarie. — La 12 ore ne-am găsit la *Maiorescu* cu Take. — Eri, întrevederea la Sofia a adus: consemnarea în scris a ce oferă Bulgaria: Medgidia-Tabia și rectificarea printr'un triumphiu, a cărui bază la mare să se coboare până la Karapcea; la extrem până la Șabla-Burnum.

Ghika declarat că regretă că nu se dă satisfacție nici la Silistra, nici la Balcic, și consideră conferința virtual închisă. — Cum, în particular declarase că vede că prezența lui nu va putea continua la Sofia, Kalnicoff a alergat (11½ ore) speriat la *Maiorescu* să nu recheme pe Ghika! Schebeko, asemenea îngrijat vine diseară la Prezident.

Noi, în discuțiune. *Maiorescu* anunță că crede că este momentul să chemăm rezervele, nimic mai mult deocamdată, ca să poată da tărie celor spuse la Sofia.— *Take*: Trebuie schimbat atunci ministerul, fiindcă eu nu accept o mobilizare.—Dar nu este mobilizare; așa s'a făcut și în Austria.—Duce la mobilizare și la resbel, și eu nu intru pe calea aceasta.

Lungă argumentare a lui *Maiorescu* pentru a indica ca soluțiune finală un arbitraj acceptat dinainte de Bulgari. Soluția convine lui *Take*, dar fără amenințare militară. — Eu: Să ne înțelegem asupra ce voim să avem (cu Silistra — *Take* contestă), și dacă nu este acord să ne retragem fără a compromițe chestiunea, astfel ca urmașii noștri să o poată deslega fie și pe calea armelor.

Ne vom revedea — dar repede — cu secret absolut.

— La 6 văzut la ceaiul S-ta Ecaterina pe *Cantacuzino*. *Take* nu a raportat exact vorbele lui. El ne-a spus că *Take* l'a amenințat cu demisia în caz de resbel, lucru la care *Cantacuzino* i-a răspuns cu revoltă; el *Cantacuzino* a propus chemarea de rezerve, fără obiecțiuni din partea acestuia.

4 Februarie. — Intrevedere cu *Take*, Bădărău, la Cameră.

Am cercat să limpezesc situația noastră reciprocă : nu caut să readuc pe *Carp*, nu am nemulțumiri personale; mă simt desbinat pe chestiunea externă. — Ei : mulțumiți pe declarația mea privitor *Carp* și interne.— Am cerut deci chemarea rezervelor ca *manifestație de unire internă, ca putere de presiune diplomatică în afară*. — *Take* face încă opunere, dar se va gândi. Va fi inutil, de oarece el este sigur că va veni o intervențiune a unor mari puteri !

6 Februarie. — Conversație cu *Schebeko*, la ministrul belgian. Am expus toate rațiunile strategice de defensivă cari militează pentru *Silistra* în partea noastră. El ascultând cu băgare de seamă : «Dar nu se cunoaște acest punct de vedere și pretențiunea României în acest caz poate fi susținută prea bine. («Mais on ne connait pas ce point de vue et la prétention roumaine est alors très soutenable»)). Articolul meu «*Silistra*» din «*La Politique*», a fost reprodus de toate ziarele afară de «*La Roumanie*» !

7 Februarie. — *Filipescu* a venit să-mi ceară din nou ca el să demisioneze, pentru ca să poată, — susținând guvernul, — să înceapă acțiunea de moarte contra lui *Take Ionescu*.

— La 12 ore la Externe, constat cu *Maiorescu* că nu putem accepta mediațiunea fără rezerve.

8 Februarie. — Chemat pentru amiazi la *Rege*, care sărise «*Vinerea*» mea trecută. *Nici-o vorbă* de afacerile noastre din afară. A ascultat numai cu mare atenție convorbirea mea cu *Schebeko*.

— 5 ore. *Consiliu*. *Maiorescu* comunică raportul detaliat al lui *Ghika* asupra faimoasei ședințe de Sâmbătă 2 Februarie. Foarte interesant. Am însemnat pa-

8 février. — Appelé pour midi chez le Roi, qui avait déjà sauté mon précédent vendredi. *Pas un mot* de nos affaires étrangères. A écouté seulement très attentivement ma conversation avec *Schebeko*.

5 h. *Conseil*. Tout le monde exact. *Maiorescu* communi-

sagiul : «Daneff insinuează că opinia publică românească nu e atât de *sincer* excitată și Regele, ajutat de spirite clar-văzătoare, ar putea face să triumfe opinia moderată care ar putea menține bunele raporturi între cele două țări».

Fără îndoială: atitudinea lui Take I. își dă roadele dincolo de Dunăre !

De însemnat că în cele 2 telegrame (din 4 și 5 Februarie) privitoare la efectul produs la Sofia de propunerea de mediațiune a puterilor, Ghika raportează : colegul englez Ironside (foarte secret), crede că e o *înșelăciune*, grație căreia Bulgarii vor câștiga timp ; Nekludow — rus — dinpotrivă crede că acceptarea de către Bulgaria presupune consimțământ la o cesiune ; Tarnowski și englezul nu o cred sinceră și îndeamnă România să impue *termen scurt*. E drept că Schebeko ne previne să ne păzim de optimismul lui Nekludow.

Apoi deliberări. Au vorbit Take, Filipescu și cu mine. Am regretat încă odată că opunerea lui Take m'a împedat Duminecă ca să convocăm rezervele : a-

que le rapport détaillé de Ghika sur la fameuse séance de samedi, 2 février. Très intéressant. Ai détaché le passage : «Daneff insinue que l'opinion publique roumaine n'est pas si sincèrement montée, et le Roi, aidé des esprits clairvoyants, pourrait faire triompher l'opinion modérée qui pourrait maintenir les bons rapports entre les deux pays.» Décidément l'attitude de Take Ionescu porte ses fruits de l'autre côté du Danube!

A noter que dans ses deux télégrammes du 4 et 5 février, sur l'effet produit à Sofia par l'offre de médiation des puissances, Ghika rapporte: le collègue anglais Ironside (très secrètement) croit que c'est une *duperie* grâce à laquelle les Bulgares vont gagner du temps; Nekludov — russe — au contraire, croit que l'acceptation par Bulgares suppose consentement à une cession. Tarnowski et anglais ne croient pas sincère et engagent Roumanie à imposer *terme court*. Il est vrai que Schebeko nous met en garde contre optimisme de Nekludov.

Ensuite délibérons. Ont parlé Take, Filipesco et moi. J'ai encore une fois regretté que l'opposition de Take nous ait empêché dimanche de convoquer les réserves: cela au-

cest lucru ar fi dat altă înfățișare și altă accelerare mediațiunei.

Decis : — Primim mediațiunea oferită, referindu-ne la art. 6 din Convenția dela Haga. Mediațiunea tuturor puterilor. Propuneri la St. Petersburg. Vom cere un termen scurt. — Și o condițiune : e ultimul nostru act de guvernământ; în caz de nereușită, țara va avea de spus ultimul ei cuvânt. Hotărît între noi discrețiune absolută.

10 Februarie. — *Maiorescu* mi-a citit nota ce a lăsat fiecăruia din miniștrii celor șase puteri. Din conversațiile avute cu ei, reese ceea ce bănuisem, că Sir Edward Grey s'a păcălit și cu el s'au păcălit și puterile : el voia arbitragiu și oferind mediațiune nu și-a dat seamă că lucrul era definit, — nu cum îl înțelegea el, — de tratatul dela Haga. De altfel încureătură este chiar, pentru că la Sofia ei au propus mediațiune cu rezultat obligator, adică un fel de arbitraj impus ! — Două zile după prima comunicare Grey, Sir George Barclay *) a primit o a doua notă cu arbitraj; el s'a dus să se consulte cu Fürstenberg, care l'a disuadat să vorbească de ea, de oarece *se fac puterile de rușine*.

Regele arătat lui *Maiorescu* scrisoarea Prințului Carol, după conversația ce a avut cu Impăratul Germaniei. Era rezumată în opt puncte. Punctul 6 purta: D. Take Ionescu a făcut foarte rău că a mers la Londra !

...**Aprilie.** — Convocarea congresului, pe deasupra capului nostru, de Carp.

28 Aprilie. — Conversație cu *Filipescu* la curse : «Carp nu voește să răstoarne guvernul; el ar dori chiar să dureze și la anul; dar nici eu nu vreau !» — Dar,

rait donné autre allure et autre accélération à la médiation. Décision: Acceptons médiation offerte en nous référant à l'art. 6 convention La Haye. Médiation de toutes les puissances. Proposerons St. Petersbourg. Apposerons délai court. Apposerons une condition: c'est notre dernier acte de gouvernement; en cas d'insuccès, le pays aura à dire le dernier mot. Engagement de discrétion absolue.

*) Ministrul Engliterei. — N. Ed.

cum este lucrul acesta, așa, pe deasupra noastră, deci în contra noastră! — Eroare, Carp voește numai să-și limpezească situația față de partid. Nu se caută nimic, absolut nimic, în contra voastră.—Iar după zece minute tot acolo, Filipescu spunea lui Fürstenberg: «dans dix jours j'aurai f.. le gouvernement par terre!!».

10 Mai. — Intrunirea parlamentarilor dela Olănescu.

14 Mai. — Nouă întrunire — fiasco. Demisia lui Carp transmisă lui Ion Lahovary «prezident al clubului conservator».

12 Iunie. — A doua conferință la mine. Explicațiile lui Maiorescu au deșteptat multă atențiune. S'a insistat asupra nevoei unui program.

13 Iunie. — *Maiorescu* primit trei comunicări: 1) Nanu telegrafiază că a văzut pe Sasonow, deși încă bolnav. Acesta crede că resbelul este inevitabil. A vestit pe Bulgari că în caz de acțiune armată a României, Rusia nu va interveni și «laissera faire». — Delcassé s'a arătat tot așa de «pesimist», și România e «arbitrul situației». — 2) Schebeko comunicat identic, cu adaos că ar trebui să spunem aceasta Bulgariei, bineînțeleș nu Serbiei ca să nu devie intransigentă. — 3) Fürstenberg recunoaște după o depeșă ad-hoc a lui Berchtold, că România are dreptul să-și ocupe linia frontieră. — Maiorescu pregătit depeșă ca să fie Bulgaria încunostiințată că, în caz de război cu Serbia sau Grecia, România va ocupa linia Turtucaia-Balcic. Va depinde de autorizația Regelui pe care-l va vedea la 7 ore.

Părerea Maiorescu: Bulgaria a tot târăganit ca să-și pregătească mobilizarea și a rupt orice alte tratări (știrea dată de Schebeko). Deci ea știe că perde granița ce vom lua,—probabil cu credință că nu vom merge mai departe. Austria vrea războiul acesta: încredere în superioritatea Bulgariei.— În discuția cu Schebeko, Maiorescu emis opinia: «Ei speră probabil să reia Salonicul?» Schebeko: «Dar cine îi va lăsa să meargă la Salonic?». (Ils espèrent peut-être reprendre Salonique? — Mais qui les laissera aller à Salonique?).

— Azi dimineată văzut pe Cristescu venit dela Silistra. (Delimitarea celor 3 km. dela Silistra) : Nenîescu slab; Culcer calamitate de vorbă; Al. Lahovary superior.

14 Iunie. — Intrebat *Maiorescu* dacă odată cu intrarea în Bulgaria nu formulăm cererea de o Macedonie independentă. Suntem absolut de acord. Imi comunică că Blondel a cerut azi dimineată să mobilizăm pe dată, de frică ca Bulgarii să nu strivească în zece zile pe Serbi. Răspuns că ar fi o pagubă inutilă, de oarece în 5 zile putem fi gata.

Textul depeșei ce era să fie trimis aseară, modificat în sensul că anunțăm o acțiune militară fără a arăta limita. — Fürstenberg a arătat lui *Maiorescu* frica că Take Ionescu a devenit prea mare amic al Rusiei.

— La 12 ore la *Rege*. Vorbim de afacerea balcanică. Regele : Cum se declară rebel, ocupăm linia noastră, și din Dobrogea și prin Turtucaia. Dar tratăm 24 sau 48 ore, cerând : 1) Să ni se recunoască fruntăria. 2) Să se ia angajament că nu se va răpi Serbiei altceva decât ce dădea Bulgariei tratatul ei cu Serbia. — Am expus teoria mea cu Macedonia. Regele nu se opune, dar de studiat *cine* ar garanta existența ei. Să caute *Maiorescu* tot ce s'a zis la început de Bulgaria relativ tocmai la autonomia Macedoniei.

— Conferință la Cantacuzino, cu mai mulți parlamentari. Unii pledat călduros necesitatea de a alege un șef. Bună înțelegere. Lupu Costake mi-a confirmat că și Tutovenii sunt dobândiți.

19 Iunie. — (Guvern național ? Mobilizare ?).

Fost dimineată la *Maiorescu* din cauza articolului-manșetă al «Universului». *Maiorescu* calm, îmi dă desmintirile sau atenuările ce sunt de dat în jurnalele noastre. Imi comunică : — Depeșa lui Beldiman. Daneff a dat asigurări că a dat ordine precise ca trupele bulgare să nu se dedea la nici o ostilitate. Se consideră la Berlin că și acesta este unul din mijloacele dilatorii obișnuite ale lui Daneff. — Depeșa din Sofia că Daneff a făcut oficial cunoscut ministrului rus că este gata să meargă la Petersburg.

Atribuind lui Take atmosfera excitată a cercurilor noastre, ajungem a vorbi de svonul cu cabinet național. Maiorescu îmi spune că Brătianu când a fost la 17 Iunie la Rege și i-a dat un memoriu, ar fi zis că în caz de resbel partidul liberal este gata să ia participația lui de răspundere. Regele nu ar fi răspuns nimic; nici Maiorescu nu a adăogat ceva. El Maiorescu admite ideea, de oarece situația lui este slăbită de Filipescu și de tot ce se petrece la Iași.

Eu: Nu se poate admite ideea decât dacă la prima știre a resbelului, conservatorii dizidenți nu dau tot concursul lor și nu încetează orice polemică.

Supravine *Take* foarte înțepat: suntem în stare de resbel, trebuie să mobilizăm imediat. — Maiorescu: Nu. Știrile sunt altele. Peste o zi, două, se poate; imediat nu, căci putem rămâne caraghioși și cauza pagube inutile.

Schimb de vederi asupra ipotezelor. — Se recunoaște că trebuie când s'o face mobilizare, să mobilizăm toată armata. Trebuie să trecem Dunărea chiar în inima operațiilor.

Dar convenim că se va telegrafia la Sofia, Belgrad, Athena, spre a se ști dacă guvernele respective se consideră în stare de resbel. Dela răspuns va atârna decizia noastră.

— 4½ ore. *Arion*, *Nenițescu*, excitați. Ei cer mobilizare grabnică, altfel vom avea o mișcare a armatei (?!). Necesitatea unui consiliu de miniștri. *Nenițescu* foarte aprins.

— Sunt încunostiințat de *Metaxa Doro* că *Honigmann* aduce la «*Adevărul*» un articol de reportajiu (dela *Take*?), că până seara ori se face mobilizarea cu un guvern național, ori se retrage *Take*.

Vestesc pe Maiorescu care se miră, fiind dat tonul conversației de azi dimineață. — «*Adevărul*» conține efectiv că în guvern este divergență, *Take* fiind pentru mobilizare. Maiorescu, *Marghiloman* și *Cantacuzino* contra; că *Take* va demisiona dacă nu se face mobilizare, etc.

La Capșa. ai lui Take fac atmosferă, Xenii în cap. In această direcție, câțiva obișnuiți de acolo, cu Emil Sturdza în cap, încep o manifestație pe strade, la legația sârbă.

— *Maiorescu* 6 ore Palat. — Chemat la 8, el îmi spune: Regele liniștit, binevoitor; mobilizarea ar fi ridicolă dacă după opt zile ar trebui să demobilizăm. S'a vorbit cu Take de guvern național; nu place Regelui; liberalii ar considera tot partidul în colaborare drept jumătate de guvern, și ei restul; cea dintâi vorbă ar fi demisia lui Averescu, când el a pregătit toate planurile; Take fricos: aci este cheia atitudinii lui; Regele îl va chema spre a-l mustrului. Mâine la 5 Consiliu la Interne.

Take însă trimis scrisoare pentru a protesta contra articolului din «Adevărul»; că este furios; că va închide ușa și scara ziariștilor; ca să mă vestească și pe mine, care cu drept cuvânt trebuie să fiu furios.

20 Iunie. — Mobilizarea. — «La Roumanie» publicat aseară ediție specială pentru a desminți «Adevărul»!

Azi la 10½ fost la *Maiorescu*. Imi spune: peste noapte sosit răspuns la întrebarea mea; Bulgaria nu se recunoaște în stare de rebel; Danefff reînnoit ordinul încetarea ostilităților; însă, adaogă Ghika, nu crede nimeni. (Nota: după informații precise Danefff va demisiona). Belgrad se declară în stare de rebel, dar nu va face primul pas pentru a-l declara oficial; Pasici, în termeni politici, exprimă rugăciunea că România nu va abandona Serbia. — Athena recunoaște că este stare de rebel și că el va continua; nu voește să ia inițiativa să-l declare formal până nu se va înțelege cu aliații Serbi-Muntenegreni.

La 8 ore *Maiorescu* trimis Regelui depeșa, exprimând în scris avizul că trebuie făcută mobilizarea. Regele răspuns că de acord în principiu, pregătească tot și să vină la 12 Palat. *Maiorescu* găsit în conferință pe Rege cu Averescu și Hârjeu și Prințul Ferdinand. Iscălit imediat.

— La 5 *Consiliu*. Aflasem de mare enervare în pu-

blic. Nepublicându-se decretul, se speculează că mobilizarea nu este reală, că s'a amânat pe 3 zile. «Epoca» violentă; placarde (datorite lui Take Polikrat, se afirmă) atâțătoare. Altele, de origină liberală, ne acuză de crimă, că vrem să ne aliăm cu Bulgaria, etc.

Insist pentru publicarea imediată a decretului. Găsim în el o frază rău redactată, punând ca termen de începere data de 23 Iunie, — ceeace dă un pretext plauzibil agitației. Maiorescu merge Palat și revine cu decretul corectat. Se face ediție specială a Monitorului.

Manifestație la Palat. Unii poartă banderole cu : Jos Austria. Gură mare, nimic serios.

22 Iunie. — Examenul situației cu Maiorescu. Fasciotti cam râios, dar guvernul lui aprobă, bine înțeles nu oficial, atitudinea României. Fürstenberg rezervat, dar dacă Austria ar face piedică la trecerea de arme sau muniții, Maiorescu îl va amenința pe dată că ne «adresăm» Rusiei. (De față era și Hârjeu). Germania lasă mână liberă : *ne-a transmis*, fără comentarii, dar *ne-a transmis* cererea Greciei către Impărat ca România să nu o abandone !

Maiorescu (Regele) consideră că avem un mandat tacit dela Europa. — Berlinul sprijină nota generală ca Europa să nu se mai amestece.

23 Iunie. — Mă duc Buzău. Trecut pe la 9 dim. la Maiorescu după vești. Mi se arată (ferindu-ne de Nenițescu prezent) o telegramă din Sofia. Text citat de Maiorescu : Ferdinand caută conversație secretă cu Ghika, căruia i-ar fi zis : «Mes ministres sont inintelligents et m'ont trompé !».

Pe drum întâlnit pâlcuri de oameni ducându-se la regimente, voioși și cu urale.

24 Iunie. — *Arion* îmi povestea svârcolirile lui Take pentru un guvern național și ultimul cap de operă : președinția gen. Culcer, când sosește *Take*. Pentru el un guvern național este *indispensabil*, fie pentru a decide pretențiile României, fie pentru a răspunde vre-unei propoziții bulgare, dacă o introduce Austria. Un atare guvern nu se poate cu Maiorescu, pentru că nu-l vor

liberalii. De ce nu-l vor ? Probabil, — dar nu o spun, — pentru că nu au încredere în el ; la 11 Septembrie dacă ar fi ascultat propunerile (?) Bulgarilor, nimic nu ar fi din ce este azi. Pe față, pentru că cel mai vechiu prezident de consiliu trebuie să fie șef într'un asemenea guvern. Atunci s'a propus și primit Kalenderu. De ce nu-l vrei tu ? Am găsit altă combinație : Culcer ministru de război și prezident de Consiliu, și trei liberali. La aceasta i-am redus. Liberalii ar prefera pe Zosima.

Evident am sărit în sus. Am întrebuițat vorbele de «nebunie» și de «frică» (două ore !!). Nu admit decât o formă politică : dacă Regele vrea un guvern național, Maiorescu poate lua demisia a trei colegi și să le ofere liberalilor ; așa se va ști de țară că greutățile nu vin dela noi.

Take adaogă : Crede, dar nu știe, că Regele ar vrea un guvern național, pentru că Regele nu i-a spus-o. — Sfatul meu : Lasă să doarmă toate aceste chestiuni și când nevoie va fi, Maiorescu să le reia. Pus în curent pe Arion și Cantacuzino, fără a da numele lui Zosima.

În curs de vorbă, Take Ionescu zice că nici odată și cu niciun preț el nu va mai intra în viitor într'un guvern cu Filipescu. Tot asemenea, liberalii nu ar primi un guvern Hârjeu (pentru că este vorba de un Ministru de război prezident de Consiliu !), pentru că îl cred în mâinele lui Filipescu.

25 Iunie. — Am fost la *Maiorescu* pentru a-i spune ce mi-a comunicat Take Ionescu. L'am conjurat, în interesul țării, să ia frânele în mână și să taie pofta lui Take de a enerva acțiunea guvernului și de a neliniști pe Rege.

El : Nu am vorbit Regelui și Regele nu mi-a vorbit ; din contra, ca ultimă manifestație de încredere mi-a arătat și planul secret al campaniei. Vom simula trecerea pe un punct și vom debarca aiurea. (Maiorescu nu mi-a zis unde (spre Corabia ?) ; pretinde că nu a urmat cu interes nefiind competent..). Nu vorbese Regelui ca să nu dau impresia de disentimente în guvern. Voi

sfătui să te cheme pe d-ta să-i vorbești. Dacă Regele vrea un guvern național. — deși nu cred că se gândește la așa ceva azi, — și eu cred că forma acceptabilă ar fi să ofer eu o participație lui Brătianu. Maiorescu mai crede că Take Ionescu s'ar putea gândi la un guvern cu Brătianu, în care să prindă și pe Olănescu sau Greceanu (?). De altă parte trebuie să fie și alte combinații Filipescu—Vintilă (?).

Asupra mobilizării, — când am afirmat eu că ar fi de necrezut să fie înlăturat Maiorescu, când triumfă politica lui și la ceasul ei, — el îmi face parte de o informație «secretisimă»: La 20 Iunie, când a propus mobilizarea, Regele voios spusese «da, acum este *utilă*»; el care cu 48 ore înainte zisese că «ar fi *ridicol* să mobilizeze pentru a demobiliza».

Revenind asupra acestui punct, îmi comunică: în dimineața zilei, din Berlin venise știrea că Austria mijlocise la Împărat ca el să facă presiune că, dacă Austria va aduce propuneri din partea Bulgariei că aceasta ne acordă frontiera, noi să o primim. Berlinul a răspuns că nu se însărcinează cu această misiune și că România are dreptate să-și caute satisfacția ce va voi! — La întrebarea mea, Maiorescu îmi spune că această asigurare a venit parte prin Beldiman, dar mai ales direct la Rege, din Berlin!

Acum se explică și schimbarea Austriei, și comunicatul dat presei ungare și articolul din «Lokal-Anzeiger». Nu s'a comunicat aceasta lui Take. — Iată comunicatul dat presei ungare: Budapesta, 24 Iunie. «Față de știrile fanteziste și neliniștitoare în urma acțiunii militare a României, Ministrul de externe Austro-Ungar a dat ziarului unguresc următorul comunicat:

«Orice îngrijorare exprimată de ziarele ungurești cu privire la atitudinea României este nefundată. Agitația opiniei publice românești este lesne de înțeles. Ultimele evenimente au dovedit că se încearcă realizarea unei Bulgarii mari și România are tot interesul ca să ia o atitudine contrară. Relațiunile dintre România și Austro-Ungaria n'au fost un moment periclitat. Dacă între România și Bulgaria a izbucnit un conflict, cau-

zele nu trebuie căutate în relațiunile dintre Austro-Ungharia și Bulgaria, ci exclusiv în raporturile dintre România și Bulgaria. Monarhia își dă toată silința ca să asigure pentru viitor bune raporturi între România și Bulgaria, fără a se ajunge la conflicte mai grave».

— În legătură: Dr. Mamulea zis lui Gr. Cantacuzino: «S'a oferit Turtucaia-Balcic și nu s'a primit!»

— Iată ce publică «Epoca» de azi despre mine: — «Se zice că d-l Marghiloman e pe cale de a părăsi pe d-l Maiorescu. Aceasta nu ne miră; la d-l Marghiloman a ajuns un obicei. Numai contrariul ne-ar fi surprins».

— Prânz de gală pentru *Teodokis*. Conferit cu Maiorescu și propus alianță. Maiorescu arată că până nu s'ar schimba unele lucruri cu Macedo-Românii, timpul nu a venit; o alianță s'ar putea urma numai după o confraternitate de arme. Convenit despre o convenție militară; un Lt.-Colonel dela Stat-Major va pleca mâine cu misiunea la Athena.

— După masă, *Bădărău*, care a deschis vorba (probabil prevenit de *Brănișteanu*, cu care am vorbit azi și care are mari inclinații pentru el), recunoaște că acțiunea României începe cu maximum de șanse bine aduse de Maiorescu și dacă guvernul național ar fi să fie, el nu se poate face decât sub firma Maiorescu. — M'am declarat mulțumit. Am scăpat, dinadins, vorbele de «*nebuniile* lui Take». Răspunsul lui *Brănișteanu* a fost tipic: «cum să nu fie și el (Take) îngrijat, când liberalii au declarat Regelui că nu mai pot da concurs guvernului». I-am spus că premiza aceasta este falsă.

25 Iunie. — *Take* fost la Maiorescu, exasperat de un articol din «*Inainte*» și de altul din «*La Politique*» contra guvernului național, zicând că el va răspunde prin «*La Roumanie*». Să nu fie el de vină dacă din polemică ar eși o criză. Nu *Brătianu* a cerut guvernul național (cum zice «*Inainte*»), ci el, *Take Ionescu*; că la dânsul este un caz de conștiință, etc.

Maiorescu i-a spus limpede: dacă ai curajul să mergi cu noi, nimeni nu poate cere ceva, și deci nu articolele de ziare pot înrâuri asupra situației.

Am declarat imediat adevărul : n'am inspirat «Inainte» și desaprobat termenii ziarului. Cunoșteam sensul articolului lui Ciorăneanu din «La Politique», articol obiectiv și de doctrină.

— Audiență la *Rege*. — Regele mi-a arătat ultima depeșă a lui Ghika. Succesele Sârbilor sunt reale, fără a fi așa de zguduitoare cum se pretinde la Belgrad. Regele Ferdinand s'a întors la Sofia pe neașteptate și se zice bolnav. Ministrul rus încredințat secret lui Ghika, că se va arunca la picioarele Țarului pentru a impune pace și că El vrea să facă «dar» României linia Turtucaia-Balcic, pe care Austro-Ungaria nu a putut-o obține, ușurându-se situația și despre Sârbi. (Ghika crede comunicația tendențioasă).

Regele nostru se ocupă de ultimatum (care va fi vag : desechilibrul în Balcani); regretă că Bulgarii nu și-au menținut superioritatea războinică cel puțin până am fi trecut noi Dunărea; afirmă că vrea acuma războiul!

În politică internă, nu se gândește la o posibilitate de conlucrare a tuturilor partidelor, decât liberalii intrând în cabinetul Maiorescu. Direcția Maiorescu a fost bună, a reușit, și nu vede de ce nu ar continua. Știe că Take este lesne impresionabil!

La 27 Iunie la 8 ore, trecut în revistă corpul grănicerilor.

— La 9½ m'a chemat *Maiorescu*. Trebuia să preced pe Take. Mi-a arătat două depeși ale lui Dabija Statului-Major, prevenind că Bulgarii vor implora și că se va pierde tot rezultatul mobilizării; că Bulgarii sunt la aman, și «au pierdut capul». — Regele a scris lui Maiorescu că trebuie transmis Bulgariei declarația că vom ocupa fruntaria Turtucaia-Balcic. Regele adaugă : «Vei redacta d-ta mai frumos și îmi vei aduce depeșa la ora 11».

Maiorescu pregătit textul : Intemeiat pe faptul că s'a comunicat la timp că în caz de război vom interveni; că n'am primit răspuns; că a fost războiul provocat chiar de ei fără observarea regulilor elementare de

denunțiațiune; că deci vom ocupa linia sub rezerva acțiunii noastre ulterioare. — Cum a venit Take, am recitat textul; Take s'a opus la declarația finală și am convenit să declarăm: guvernul a dat ordin armatei sale să intre în Bulgaria. Transmitere subordonată declarației Statului-Major că este gata.

Maiorescu a plecat la Statul-Major, unde a găsit pe Prințul Ferdinand. După asigurarea lui Averescu că trupele din Dobrogea sunt gata, s'a transmis depeșa la Sofia. O a doua depeșă cere lui Ghika să plece și să lase Italiei arhiva. Acelaș ordin lui Pădeanu la Rusciuk.

— Rămas cu *Take* în lungă conversație. Știu că s'au isprăvit relațiile lui cu Brătianu: «nici nu poate fi altfel într'un partid în care Vintilă ia «le haut du pavé»! Expunem Coroana la ura liberalilor: de la 1908 liberalii contează că în caz de război, vor participa la putere. — Am obiectat pe dată că Maiorescu este gata să-i poftească, dar ei vor să-l scoată. — Ultima sfortare: Th. Rosetti prezident, Maiorescu Internele, Eu Finanțe sau Război, Costinescu celalt Minister, lăsat de mine. — Am declarat că orice, fără Maiorescu șef, deschide chestiunea Carp. — Vorbit și de viitor. Cred îmbunat. Cel puțin Maiorescu a fost mirat de tonul lui la Consiliu, neștiind de unde vine schimbarea.

— La 5½ Consiliu: măsuri financiare, chestiuni de administrație, convocarea Camerei la 3 Iulie.

— La 7 ore *Maiorescu* a fost la *Schebeko*; i-a cetit depeșa noastră: (*) — «Dar aceasta e războiul, este o ocupație: o să se vadă ce va veni în urmă. Tocmai Bulgaria cerea arbitrajul nostru cu concesiunea că convenția în contra ei e pusă la o parte, și d-l Sasonow doarește tocmai ca România să facă presiune asupra Gre-

«Mais c'est la guerre. C'est une occupation: on verra ce qui viendra ensuite. Mais justement la Bulgarie a demandé notre arbitrage, avec la concession que la convention entre alliés est mise de côté, et M. Sasonov désire justement que la Roumanie fasse pression sur les Grecs et les Serbes pour consentir à un armistice.

cilor și Sârbilor, pentru ca să consimtă la un armistițiu. — De 10 ani încoace suntem foarte rău cu Grecia, de curând ne-am plâns în privința Macedonenilor, nu avem nici un credit la ei; în ce privește pe Sârbi, nu știu ce gândește Regele, dar eu nu cred să putem face ceva.— Dar în fine ce vrea România? — Mai întâi granița noastră strategică; apoi ca nimic să nu mai poată fi decis în Balcani fără noi. — Schebeko plictisit, dar aderând la această parte a declarației.

Mâine Ghika trebuie să plece, căci totul este de temut: starea revoluționară care autoriză toate precauțiile; Schebeko a recunoscut că era prudent.

Culcer va ataca mâine Silistra.

Ne-am îmbrățișat: orice s'ar întâmpla, ne-am făcut pe deplin datoria.

28 Iunie. — Telegrama lui Hârjeu urgentă, radiogramă din Silistra, M. S. Regelui:

«Respectos aduc la cunoștința M. V. că astăzi la ora 11 cetatea Silistra a trecut sub sceptrul Regelui Carol I».

— Chemat de *Maiorescu* 8 seara; venea dela Palat. Guvernul național căzut definitiv la apă. Brătianu a fost de două ori înainte de amiază la Palat, s'a plâns că Filipescu este atașat la Statul-Major al Prințului, iar el la Crăiniceanu. Prințul a fost la el să-i ofere să-l ia

Nous avons été depuis 10 ans si mal avec la Grèce, récemment nous nous sommes plaints au sujet des Macédoniens, que nous n'avons aucun crédit; quant aux Serbes, je ne sais que pense le Roi, mais je doute que nous puissions faire quelque chose.—Mais enfin que veut la Roumanie?—D'abord notre frontière stratégique, ensuite que rien ne puisse plus être décidé dans les Balkans sans que nous soyons partie.—Schebeko, plutôt hargneux, mais accédant à cette partie de la déclaration.

Demain Ghika doit partir, car tout est à craindre: état révolutionnaire, qui autorise toutes les précautions. — Schebeko reconnu que c'était prudent.

—Culcer attaquera demain Silistrie.—Nous nous sommes embrassés: quoiqu'il arrive, nous avons fait notre devoir.

și pe dânsul, și a refuzat ! Maiorescu a înțeles că a fost tanțos și pretențios și că Regele a simțit că o ia prea de sus. A revenit la preșidenția Kalenderu, când Regele văzuse scrisoarea d-nei Brătianu denunțând că Kalenderu este «un ramolli», care le încurcă treaba la Crucea Roșie. A declarat Regelui că se retrage în viața privată, iar Regele i-a răspuns că nu este momentul să facă chestiuni de persoane, și a încheiat aci. Guvernul actual a reușit : să continue liniștit.—Maiorescu terminat exprimând Regelui speranța că «l'échine de Take se redressera peut-être» (poate spinarea lui Take se va îndrepta).

— Scrisoare dela Take lui Maiorescu, protestând contra prezenței neașteptate a lui Filipescu la Silistra. Nu admite un Comandament en chef «ad latera».

29 Iunie. — Văzut trupele de artilerie, Reg. 2 și 10 și Reg. 9 Infant. defilând pe șoseaua Alexandria. La răscrucea unui drum, Brătianu cu general Paraschivescu într'un automobil, în uniformă, asistă la trecere. Filipescu, la Statul-Major al Prințului în București, intră cu generalul Culcer în Silistra, — iar Brătianu, la Stat-Majorul lui Crăiniceanu, la Corabia, primește defileul artileriei lângă Comandantul ei. «Doux pays»!

— Ne-am întâlnit Take și cu mine la *Maiorescu*, convocați. De dimineață a fost Averescu la Primul Ministru, comunicând că Cristescu întreabă din Belgrad dacă mai mergem înainte, ca să știe Sârbii ce fac sau să primească armistițiul ? A luat asupra-și să declare că mergem înainte. Eri și alaltăeri diplomația rusă făcut mari stăruințe la Belgrad să facă pe Sârbi a fi moderați. Noi am aprobat pe Maiorescu. Seara văzut la Rege telegrama lui Averescu : «Ce era convenit se va urma».

Take comunicat paraponul lui Brătianu. Dela început ar fi cerut să fie în marele Stat-Major, iar Prințul a răspuns că nu este bună prezența oamenilor politici; s'a înclinat. Puțin în urmă află că Filipescu a fost primit la acel Stat-Major; prin urmare, el care a împușcat țărani, *nu*, dar Filipescu, care l'a denunțat pentru aceasta în întrunire publică, da ! Ne-a confirmat că Prințul a fost pe urmă să ofere lui Brătianu, și că acesta a

refuzat. Recapitulat nemulțumirea contra lui Hârjeu, la spatele căruia Filipescu face ce vrea în armată.

— La ora 6 $\frac{1}{2}$ convocați la Palat, Maiorescu, Ionescu și cu mine. Conferim în cabinetul de lucru al *Regelui*. Se citește depeșile. Regele dă importanță telegramei lui Filaliti despre propunerile ce i-a făcut Pasici: «Legătură cu România, pace tratată direct cu Bulgaria, temere despre Austria».

Take dă seamă de conversația avută cu două ore înainte cu Schebeko, dela care a simțit că Rusia nu vrea cu nici un chip războiu, dar că se teme de trecerea noastră peste Dunăre; nici o vorbă însă clară de vre-o opunere. Mai mult, Schebeko a declarat că nici nu cutează să facă României, găsind-o insuficientă, propunerea Bulgariei: Turtucaia-Caliacra (probabil spre a scăpa Dobriciul).

Regele pune chestiunea: 1) Dacă Sârbii cer prea mult, este temere ca și Austria să ceară Sangeacul. 2) Cum va putea potoli pe Greci, cari probabil vor voi litoralul Egeei? Atunci: ne legăm cu aliații, suntem duși să susținem cererile lor; — nu ne legăm, suntem expuși să facă ei pacea și să fim siliți la demobilizare.

Rostul conferinței: a rămas că *treceam cât de repede Dunărea* (Luni—Marți), și cu declarații formale că nu urmărim zdrobirea Bulgariei; ne asigurăm astfel «capul de pod» pentru mișcările ulterioare. Luni se vor remite lui Kalinkoff pașapoartele.

Restul ședinței consacrate manevrelor lui Filipescu în armată. Regele destul de excitat, spune că a reproșat foarte viu lui Hârjeu și prezența lui și mai ales a lui Filipescu la Călărași. «I-am spus: să-și deschidă ochii asupra uneltirilor din armată, căci pe el îl fac răspunzător». Când Ministrul i-a supus decretul cu numirea lui Filipescu în Statul Major, Regele a făcut observație că ce caută acolo un om politic? că el Rege nu poate refuza, dar de ce s'a propus, — iar Hârjeu, i-a mulțumit cu efuziune că a semnat...

30 Iunie. — Maiorescu a primit pe *Rahmi-Bey*, fost deputat la Salonic, introdus de Sefa-Bey în numele

Marelui Vizir. Au oferit alianță României pentru a re-lua Adrianopole. Dacă nu, cel puțin legături pentru viitor. Noi am răspuns că nu putem deschide chestiunea slavismului, pe care ar pune-o o atare perspectivă. Vorbe pentru viitor, da!

2 Iulie. — *Consiliu* la Palat. *Regele* constată că cel puțin până azi, acțiunea României este aprobată de toată Europa. Maiorescu citește nota pe care o va transmite la toate puterile, pentru a preciza și mai clar cererile noastre asupra liniei Turtucaia—Dobrici—Balcic. Des-tul de lungă discuțiune asupra modului de a formula zona de care avem nevoie, la vest și sud de linia acestor trei puncte. Rămâne ca după consiliu să precizăm pe hartă.

În ziare apare un fel de comunicat relatând cam tot ce s'a spus în Consiliu și anunțând că Maiorescu a fost însărcinat cu Take Ionescu să redacteze nota. Iar scrisoare de scuze și de protestări a lui Take către Maiorescu..! — Peste zi, Hârjeu a regulat cu Ionescu să meargă la fața locului să aleagă topograficește fruntaria.

—Regele a plecat la Corabia. La gară toți Miniștrii, Regina, Prințesele. În momentul îmbarcării, Prințul Ferdinand telegrafiază că podul cel mare a fost aruncat la Corabia în șapte ore jumătate. Regele foarte mulțumit. — În gara Chitila Regele a fost primit cu ovațiuni de trupele ce treceau.

3 Iulie. — Deschiderea Camerei. Mesajul scurt, considerat de toți ca foarte demn. — În Cameră, Take Ionescu îmi comunică copia telegramei transmisă de Ferdinand al Bulgariei Regelui nostru *). Dece nu s'ar introduce în text telegramele?

La 7 ore când am văzut pe Dickin la banca lui, acesta primise vizita lui Take Ionescu și cunoștea deja telegrama!!

4 Iulie. — Maiorescu și Take vin la mine. Hârjeu a adus azi dimineață dela Corabia proiectul de răspuns al Regelui *).

Decidem să telegrafiăm Regelui: «Situția interna-

*) V. Anexe. doc. No. IV și IV b.

țională ne impune datoria să rugăm pe M. V. să se reîntoarcă la București. În așteptare, pare oportun ca trupele noastre să înainteze mai încet».

În momentul de a ne despărți, vine o nouă telegramă rău cifrată, prin care Regele cere să adăogăm o mențiune că nu putem face ceva fără ceilalți beligeranți. Adăogăm deci la răspuns: «Marșul armatei nu poate fi oprit decât prin armistițiul general, hotărât simultan cu plenipotențiarilor păcii și conchis între cei cinci beligeranți».

Răspunsul se cifrează la Externe, dar pleacă și cu automobilul prin maiorul Balif.

— La 7 ore, Schebeko alarmat ca marșul nostru să nu producă căderea dinastiei bulgare; cel puțin să spunem până unde mergem.

— La ora 8 *Maiorescu* îmi arată o telegramă dela Nanu: Sasonov crede că ne-am aliena toată Europa, dacă prin marșul nostru am aduce căderea lui Ferdinand sau strivirea Bulgariei; că nimeni nu ne contestă linia Turtucaia-Dobrici-Balcic (prima oară că Rusia vorbește de Dobrici!); că nu ar admite să le tăiem cablul Varna-Odessa.

Imi dă originalul scrisorii Regelui de aseară, trimisă de Hârjeu: Ii recomandă ca împreună cu Marghiloman și Take Ionescu să cercetăm răspunsul de dat. *Maiorescu* observă: «Prima oară când scrie Regele: Marghiloman și Take, și pune pe Marghiloman înainte!»

— Hârjeu mi-a spus că *Regele* a trecut cu automobilul podul; a intrat în Bulgaria, trupele în delir; a fost cu vaporul la Bechet, unde era Prințul Ferdinand, toată ziua în picioare și voios.

5 Iulie. — *Maiorescu* mă vestește că telegrama Regelui s'a expedit fără fraza finală privitoare la armistițiu.

Regele s'a înapoiat. — Înainte de a ne duce la gară în întâmpinarea lui, *Maiorescu* îmi comunică secret de tot (Take nu va ști), că față de Schebeko și de Fürstenberg a stabilit că situația este schimbată. În adevăr, Fürstenberg i-a adus, pentru a se remite Regelui, copie după corespondența dintre Viena și Sofia. — Regele Ferdi-

nand a recurs la Tarnowsky ca să implore pe Împăratul Austriei să-i scape dinastia și să intervină la Români. Împăratul a pus să i-se răspundă: că vina a tot ce se întâmplă este a Bulgariei, care nu a voit să urmeze sfaturile Austriei de a da de mult României ceea ce cerea; că și acum sfătuește să ofere imediat României linia Turtucaia—Balcic; că, cu Regele Carol trebuie să se ia înțelegere pentru pace. (Aceasta este depeșa agențiilor anunțând că Berchtold a fost la Ischl, vizită interpretată de presă ca premergătoare demisiei).

Însă, Regele Ferdinand nici în extremis nu s'a decis să fie franc, căci în telegrama transmisă Regelui nostru, după mijlocirea de mai sus, nu pomenește de linia noastră!

Miniștrii străini au trebuit să convină că politica bulgară devenea neexplicabilă. Mai mult, Fasciotti a adus din partea lui Ghenadieff, Ministrul Bulgariei, o notă verbală, cu vagi afirmațiuni de a voi să restabilească raporturile de amicitie. Guvernul bulgar «*étant décidé d'examiner (!) avec un large esprit de conciliation, les desiderata territoriaux de la Roumanie et de conclure un accord le plus rapidement possible*». Aproape o obrăznicie! S'a oferit prin Rusia linia Turtucaia—Dobrici—Balcic, și Ghenadieff nici pomeneală nu face. De pace generală asemenea nimic.

Regele a primit pe dată pe Maiorescu. Nu consideră serioase propunerile prin Fasciotti și cere să se răspundă fără grabă. — Take, cu care ne vedem la 8 ore, iarăși «*mouche du coche*», cere să nu lăsăm pe Fasciotti să accepte, că el cere să menajăm pe Austria (?). El nu știe despre telegrama Ischl și fuga la Jockey să comunice lui Fasciotti ce i se va răspunde!!

6 Iulie. — Prin Fasciotti, a doua propunere *Ghenadieff*, înainte de a fi dat lui Fasciotti răspunsul la nota de eri. După lungi manifestații de dorință a restabili legăturile de prietenie, și legând propunerea cu depeșile schimbate între regii noștri, Ghenadieff propune: oferă României teritoriul bulgar la Nord-Est de linia Turtucaia—Balcic. În schimb, neutralitatea României și a-

jutorul ei pentru pace cu vecinii. Inșă ca primă și prealabilă condiție, armata română se va retrage «derrière le Danube». Acest act ar fi de mare însemnătate politică pentru viitor. Restul peltea de protestațiuni.

— La 6½ convocați la *Rege*, *Maiorescu*, *Take* și cu mine. Am adus răspunsul pregătit. — Oferta era deja făcută printr'o putere (Rusia) în numele Bulgariei, dar mai completă, de oarece se preciza punctele *Turtucaia-Dobrici-Balcic*, la care România a zis clar că trebuie un număr de kilometri la vest și sud-vest, topograficește necesar unei fruntarii. Cererea ca armata română să se retragă dincolo de Dunăre nu poate fi luată în considerație. Ea a fost pusă în acțiune pentru a grăbi încheierea păcei între toți beligeranții. Dacă Bulgaria este animată de aceeași dorință, să ne-o spună și să numească pe dată plenipotențiarul ei, pentru a se începe tratativele între toți. România atunci va putea pune în serviciul tuturor «moderațiune și imparțialitate».

La *Rege* era o telegramă din Berlin, prin care *Jagow* a declarat lui *Beldiman* că la un demers de mijlocire, Germania a declarat că nu se amestecă. Adăugat, fără a căuta să indice ceva României, că crede că dacă cumva s'ar izgoni dinastia lui *Ferdinand*, aceasta ar fi o greutate.

Regele încă sub efectul priveliștei trupei; a găsit infanterie care înaintase cu 30 klm. în Bulgaria și își făcuse deja retrașamente. Numai grație avântului oamenilor se poate înțelege așa repeziciune.

7 Iulie. — Nota de ieri a fost dată azi, — și apoi comunicată lui *Schebeko* și *Fürstenberg*.

Schebeko a aprobat cu totul; mulțumit că s'a raportat că prima propunere a fost făcută prin ei: ar fi fost mulțumit să se spună chiar numele de Rusia. *Sasonoff* i-a spus să comunice că Rusia aprobă ca pacea să se discute și să se închee la București (idem Franța). Tot el crede, după știrile lui din Londra, că Austria ar avea alte vederi.

— *Maiorescu* a cules din convorbiri, că ar fi trei

curente : 1) Ca pacea să se desbată între beligeranți și să fie semnată la București. (Tripla înțelegere, — Germania, — în principiu Serbia) ; 2) Ca pacea să se facă de Puteri (Austro-Țngaria) ; 3) Ca Puterile să se înțeleagă ele în prealabil, lăsând pe interesați să se adune și să discute deocamdată (Anglia).

— *Ristici* a adus știrea că Papricoff, cu col. Romanovsky, precedat de un parlamentar, s'a prezentat la liniile sârbe *pentru a trata*. Sârbii au refuzat chiar de a primi pe ofițerul parlamentar, de oarece nu avea legitimație ! *Ristici* crede că sunt tot manevre bulgare spre a obține diviziunea adversarilor.

— Statul-major comunică: la Vratza o patrulă din Reg. 1 Roșiori primită cu focuri, a pierdut 4 oameni (5 Iulie). La o localitate înainte de Ferdinandovo, Divizia 2-a Cavalerie a pierdut un om.

8 Iulie. — Primit o carte de vizită a lui Maiorescu cu următorul cuprins : «Luni 8/21 Iulie 1913, 7 ore dimineața. — Am primit telegramă directă dela Ghenadieff prin care cere pace și propune să trimită plenipotențieri pentru noi, întrebând în ce anume loc».

La ora 10 fiind la *Maiorescu*, mi se comunică și depeșa *directă* a lui Ghenadieff și o a doua depeșă a Regelui Ferdinand către Regele nostru. Sunt de față Fürstenberg și Take Ionescu. Vine și Papdiamandopulo pentru a comunica că Grecia ar dori ca preliminările de pace să se iscălească *pe câmpul de bătae*, iar pacea să se trateze la București.

Maiorescu răspunde că «câmp de bătae» este *vag*, și cere să comunice guvernului lui că noi dorim ca totul să se trateze la noi. Grecia vrea să evite orice mijlocire a puterilor : să înțeleagă deci repede că îndată ce vom cade de acord în *cinci*, va fi mai imposabil Europei. — Venind Schebeko, continuăm conversația și Take amenință cu reluarea libertății noastre de acțiune, căci nu de geaba am trecut cu 300.000 oameni în Balcani. Schebeko are numai o observație : depeșile ar da la iveală tot tendința Bulgarilor de a se înțelege numai ei cu noi.

— La 12 ore suntem câte trei la Palat. Se fixează că răspunsul va cuprinde: 1) Ținem că granița noastră ne este dobândită, cu complementul că nu se pot ține fortificații la Rusciuc-Șumla și 20 klm. împrejur Balcicului. 2) Idem protocolul cu Macedonia. 3) Armistițiu se poate trata ori unde vor cere beligeranții. 4) Odată cu armistițiul se vor numi plenipotențiarî pentru pace; oferim București ca sediu.

— Revenim la 6 la *Rege*. Se mai admite ca să vestim în particular pe Fasciotti, — ca să afle Bulgarii, — că *nu* vom intra în Sofia.

Regele se felicită că suntem liberi de acțiunea noastră; ceea ce nu este avizul ce Brătianu i-a exprimat la Corabia, și după care ar fi trebuit să avem un tratat cu Serbia.

9 Iulie. — Golescu îmi spune că Take profită de situația lui pentru a specula la Bursă. Era de față Lascar Catargi când eri, la Capșa. Victor Ionescu, jumătate beat, le-a spus ce rău a făcut Take că nu l-a ascultat și și-a vândut «platinele». Se poate face apropiere că la 3 Iulie, Dickin, la Creditul român, era vestit de Take că Regele Ferdinand a cerut direct pacea.

— După ora 5, în mijlocul recepției diplomatice la Externe, revine Fasciotti cu o nouă telegramă a *Regei lui Ferdinand* (a treia), dată *personal* Ministrului Italian la Sofia (cifrată): «Sa Majesté le Roi de Roumanie, Bucarest. Les attaques continuelles et toujours plus énergiques des armées serbe et grecque qui se sont réunies et qui opèrent avec acharnement contre les forces bulgares, rendent impossible d'attendre les résultats des pourparlers de paix entamés a Nisch (?). La situation de la Bulgarie exige que la paix soit signée au plus tôt *cette nuit*, ou au plus tard demain matin. Je m'adresse à Votre Majesté et à Votre gouvernement d'exercer sa puissante intervention près du Roi et des gouvernements de Serbie, de Grèce et de Monténégro, afin que la paix soit signée *au plus tard demain matin*».

Dusă la *Rege* telegramă sus citată, reflecțiunile următoare: «situation de la Bulgarie»? — sa situation personnelle? Tot este adevărat ce mi s'a scris din Peters-

burg că suferă de mania persecuției. Aceasta este depeșă de om «affolé»; — nu putem răspunde, când trătam cu guvernul lui, până ce guvernul nu răspunde.

Regele autoriză pe Maiorescu să telegrafieze la Belgrad, cu copie la Atena, că spre a răspunde dorinței urgente a Regelui Bulgariei, împuternicește pe Colonel Cristescu să se ducă dela Belgrad la Niș pentru a înlesni la nevoie iscălirea măsurilor preliminare militare, cum ar fi o suspensiune de arme sau o ravitaliare.

10 Iulie. — Azi dimineată a sosit răspunsul lui *Ghenadieff*, datat de aseară 9 și 45 Sofia. Direct către Maiorescu și urgent: «J'ai l'honneur d'accuser réception de la dépêche de votre Excellence, expédiée hier de Bucarest et reçue aujourd'hui (9/22 Juillet) par intermédiaire de S. E. Ministre Italie. Je déclare au nom du gouvernement bulgare que nous sommes d'accord sur les points principaux qui constitueront les bases de la paix et que sur les points secondaires je ne prévois aucune difficulté pour l'entente définitive qui sera établie par le traité de paix, soit général soit spécial entre la Roumanie et la Bulgarie, selon les préférences du Gouvernement royal roumain. Le gouvernement bulgare accepte avec empressement la proposition de V. E. que la discussion des préliminaires de la paix ait lieu à Bucarest et nommera des plénipotentiaires à cet effet, et que les pourparlers militaires, concernant l'armistice et autres points y relatifs, soient terminés à Nisch. La bonne grâce avec laquelle le Gouvernement roumain a répondu au désir de la Bulgarie de renouveler les anciennes relations d'amitié, les efforts qu'il fait pour accélérer la conclusion de la paix me donnent la confiance que V. E. voudra bien s'employer à nous aider à atteindre rapidement le but éminemment humanitaire qui est la cession des hostilités. Veuillez agréer, etc. — N. Ghenadieff».

În acelaș timp, *Filodor* telegrafiază din Atena: *) «Ministrul Afacerilor Streine, căruia i-am comunicat azi

«Le Ministre Affaires Etrangères auquel j'ai communiqué ce matin contenu de votre télégramme chiffré No... m'a prié attendre réponse.—

dimineată conținutul telegramei Dvs. cifrate, m'a rugat să aștept răspunsul». (Este copia părții finale a notei de răspuns dela 8 Iulie comunicată la Belgrad cu îndemn de a se accepta vederile noastre și cu copie după această din urmă, trimisă și lui Filodor spre încunostiințare și răspuns). «A dat răspunsul astă-seară. Guvernul grec «primește reunirea pentru preliminările păcii la Bucu-
«rești. Plenipotențiarii vor semna și armistițiul la Bucu-
«rești, căci guvernul grec ar voi ca armistițiul și preli-
«minarea de pace să nu fie semnate separate, dar îm-
«preună. Guvernul grec va numi ca delegat pe Panas,
«fost Ministru la Sofia, și un militar. Ministrul Aface-
«rilor streine a adăogat că guvernul grec a primit o
«comunicare dela Pasici din Belgrad că dorește ca Ex.
«V. să conchidă preliminarea păcii la București, cu
«toate că această propoziție, adaogă Ministrul Afaceri-
«lor streine, nu este conform planului anterior al guver-
«nului grec, care consista a semna preliminările păcii
«pe câmpul de bătaie și a veni în urmă la conferința
«din București pentru a încheia pacea definitivă. Gu-
«vernul grec, de acord cu M. S. Regele, a adoptat păre-
«rea dvs. și a hotărît să trimeată delegați la București,

«Il vient de la donner ce soir. Le gouvernement helléni-
«que, a-t-il dit, accepte réunion Bucarest plénipotentiaires
«préliminaires de la paix. Ceux-ci signèront aussi armistice
«à Bucarest, car le gouvernement hellénique ne voudrait pas
«armistice et préliminaires de la paix soient signés séparé-
«ment, mais simultanément. Le gouvernement hellénique
«nommera comme délégué à cette effet, Panas, ancien Ministre
«à Sofia, et un militaire. Ministre Affaires Etrangères a
«reçu communication par Pasitch de Belgrad du désir V. E.
«conclure préliminaires de la paix à Bucarest, quoique cette
«proposition, a ajouté Ministre des Affaires Etrangères, n'a
«pas été conforme plan antérieur du gouvernement helléni-
«que, qui consiste conclure champ de bataille préliminaire
«de la paix et réunir ensuite conférence à Bucarest pour
«conclusion paix définitive. Le gouvernement hellénique.
«d'accord avec S. M. le Roi, s'est rangé à votre avis et il a
«décidé d'envoyer des délégués Bucarest et non plus à Nisch.
«Seulement, a ajouté Ministre des Affaires Etrangères, cette
«décision du gouvernement grec n'est qu'officieuse et il

«și nu la Nisch. Numai a adăogat Ministrul, această hotărâre a guvernului grec nu e decât officioasă, și do-rește să i se facă cererea într'un mod oficial de a trimite delegați la București, căci numai atunci va putea răspunde și el oficial».

La 4 și 40 *Maiorescu* expediază prin Filodor invitația de a se trimite la București delegați pentru preliminare de pace definitivă. Insistă, având în vedere situația gravă din Sofia, să se discute de pe acum la Niș unele măsuri militare prealabile și urgente. Comunică în plus că Cristescu e la Niș și că Coandă va sosi mâine acolo.

— *Regele*, din considerație pentru Regele Ferdinand, a telegrafiat Regilor Greciei, Muntenegrului și Serbiei, că orice nouă vărsare de sânge n'ar putea decât să îngreuneze situația.

— *Maiorescu*, îmi comunică în mare secret, că *Sefa-Bey* a venit să încerce terenul ca să fie admisă și Turcia să negocieze cu toată lumea la București, ca beligerantă! *Maiorescu* a declinat propoziția. Repetă că Turcia va avea umilirea să i se ia pentru a doua oară A-

«désire être saisi officiellement de la demande envoyer délégués Bucarest et c'est alors il répondra également officiellement, car le Cabinet grec ne se considère par les démarches Président Conseil serbe, que saisi officieusement».

A 4 h. 40 *Maiorescu* expédie par Filodor invitation envoyer Bucarest délégués pour préliminaires paix et paix définitive. Il insiste, vu situation grave Sofia, de discuter déjà Nisch quelques mesures militaires préalables «et urgentes». Communique en plus que Christescu est Nisch et Coanda y arrivera demain.

-- Le Roi, par égard pour le Roi Ferdinand, a télégraphié aux Rois de Grèce, de Monténégro et de Serbie, attirant leur attention que toute nouvelle effusion de sang ne pourrait qu'empirer la situation.

-- *Maiorescu* me fait part — secretissime — que *Sefa-Bey* est venu tâter le terrain pour que la Turquie fut admise à négocier aussi avec tout le monde à Bucarest comme belligérante! *Maiorescu* décliné proposition. Répète que Turquie aura l'humiliation de se faire une seconde fois reprendre

drianopole, dar de astădată de către Europa. Dar Regele a telegrafiat Sultanului sfătuindu-l, cum îl mai sfătuisese să facă pacea cu Italia, să nu caute să se stabilească în Adrianopole.

— De notat telegrama lui Ghenadieff, care primește cu satisfacție știrea că România vrea să ia și ea parte la negocierile militare din Niș.

— Maiorescu îmi arată copia telegramei lui *Murani* (Regele Ferdinand), către un consilier Baschara de la Viena, unde afirmă cu sânge rece nedreptatea ce i-a făcut soarta, că e bine, că dinastia lui n'are să se teamă de nimic! Acelaș om cerea ca pacea să fie iscălită în 24 de ore, atât de mare era pericolul.

— *Fasciotti* m'a întrebat dacă nu voim să avem mărinimia să lăsăm ca aprovizionarea să se facă prin Varna. Răspuns: Da, dacă această cerere a Bulgariei este făcută prin Legațiunea italiană. *Fasciotti* profită de aceasta pentru a insista că dacă vrem să urmăm pe viitor o politică «românească», dacă «avem un ideal național», trebuie să fim prieteni cu Bulgarii. — Acelaș *Fasciotti* spusese lui *Take* că el nu iubește Austria.

Andrinople, cette fois-ci par l'Europe. Mais le Roi a télégraphié au Sultan, de même qu'il lui avait donné à temps le conseil de faire la paix avec l'Italie, lui renouvelant le conseil de ne pas chercher à s'établir à Andrinople.

A noter la dépêche de Ghenadieff, accueillant avec satisfaction la nouvelle que la Roumanie veut aussi prendre part aux négociations militaires de Nisch.

Maiorescu (9 h.) me montre copie du télégramme de Murany (Roi Ferdinand), à un conseiller Baschara de Vienne qu'il crâne et affirme que de sang froid il examine l'injustice que le sort lui fait, qu'il est bien, que sa dynastie n'a rien à craindre! Le même homme qui demande que la paix soit signée dans le 24 heures, tant le péril est grand..

— *Fasciotti* m'ayant sondé si nous ne voudrions pas avoir la magnanimité de laisser ravitailler par Varna, je porte au Club, 9 h. 10, la réponse: Oui, si c'est demandé par la Bulgarie par le canal de la légation d'Italie. *Fasciotti* en profite pour insister que si nous voulons suivre désormais une politique «roumaine», si «nous avons un idéal national», il fallait faire amitié avec la Bulgarie. Le même *Fasciotti* avait dit à *Take* qu'il n'aimait pas l'Autriche..

11 Iulie. — Telegrama *Regelui Greciei*. El admite că nu trebuie să se urmărească o prea mare micșorare a Bulgariei, dar nu consimte având în vedere reaua credință a Bulgariei, să se iscălească un armistițiu înainte ca condițiunile detaliate ale păcii să fi fost hotărâte.

— Maiorescu calm; încearcă să reacționeze în contra nervilor lui Take Ionescu, care acum împreună cu Blondel și excitându-se unul pe altul, tremură pentru soarta Bulgariei.

Ministrul de Interne îmi cere 30.000 lei, pentru comisia sa, — Păltineanu, Apostolu, Gică Bădescu. Supui cazul lui Maiorescu: «Dar dă-i dracului; scăzut de când cu guvernul național, Take trebuie să-și plătească oamenii ca să-i ție!».

12 Iulie. — Goleșcu îmi spune: «Noi ne gândim la cele mari și Take aleargă din om în om ca să aleagă curțieri la bursă pe Th. Bădărău și pe Victor Filoti!»

D. Solomon dela «Concordia» îmi cade în genunchi pentru sonda lor, pe care nu o pot deschide din opoziția «Columbiei». Consiliul superior al minelor a opinat pentru; până și Alecu Constantinescu a intervenit (Solomon zice: l'am interesat să intervină), dar Take și-a rezervat să rezolve chestiunea!!

Am scris lua Take să se amâne deschiderea creditului, de frica polemicilor ce ar deștepta cheltuiala cu o comisie care nu poate fi decât oficioasă, de oarece armata are administrație efectivă. — El îmi răspunde insistând. Atât mai rău!

— *Schebeko*, care se vede că nu iartă pe Bulgari, a întrebat dacă suntem siguri de granița noastră, de oare-

11 juillet. — Télégramme du Roi de Grèce. Il admet qu'on ne doit pas poursuivre «une trop grande diminution de la Bulgarie», «mais il ne consent pas, étant donné la mauvaise foi de la Bulgarie, à signer un armistice avant que les conditions assez détaillées de la paix aient été arrêtées».

Maiorescu calme; essai de réagir contre les nerfs de Take Ionescu qui, maintenant, avec Blondel et s'excitant l'un l'autre, tremblent pour le sort de la Bulgarie.

ce termenii depeșii lui Ghenadieff nu sunt peremptorii. Maiorescu răspunde că are o cheazășie : armata din Balcani. Însă Fasciotti a venit cu declarația că Tarnovsky a fost rugat de Ghenadieff să declare Ministrului italian, spre a fi transmis la noi, că tot, absolut tot ce am cerut este acordat, dar cum telegrama lui era deschisă, trebuia pentru opinia publică să răspundă lui Maiorescu în forma în care a răspuns.

— *Maiorescu* îmi spune că eri, *Take Ionescu* punând înainte situațiunea în partidul lui, i-a cerut să fie delegat la conferință. *Maiorescu* retransându-se la spațele președinților de consultat, a zis că va consulta pe Rege. Azi dimineață *Take* i-a scris că ceea ce i-a cerut aseară este un «sine qua non» pentru dânsul. Dar, de acord cu Regele, s'a convenit că vom fi cei trei miniștri cari am fost convocați în consiliul restrâns, însă Regele ar dori să alătore și pe *Costinescu*.

Am raportat lui *Maiorescu* spusele lui *Toncescu* venit dela *Orhanie*, că la Statul-major *Crăiniceanu*, *Brătianu* și *Duca*, — acesta ca secretar al Generalului, — sunt factorii cei mari; pe când la Cartierul-General, *Filipescu* face pe Șeful de Stat-Major ! Bine că nu avem bătălii !

13 Iulie. — Conferință la președintele consiliului : *Fürstenberg*, *Barclay*, *Waldhausen*. Se citesc telegrame. *Lahovary* dela *Paris* telegrafiază că la Aface-rile streine n'au de gând să se amestece în complicația turcă *Adrianopole*: «Que la Bulgarie se débrouille comme elle pourra». — *Maiorescu* declară că *România* nu va face pe jandarmul pentru *Bulgaria*, și că e treaba marilor Puteri să avizeze; dacă acțiunea lor e sterilă față

13 juillet. — Conférence chez Président de Conseil: *Fürstenberg*, *Barclay*, *Waldhausen*. On lit les dépêches, *Lahovary* de *Paris* télégraphie qu'aux affaires étrangères on ne compte pas se mêler de la complication turque *Andri-nopole*: «que la Bulgarie se débrouille comme elle pourra». *Maiorescu* déclare que la Roumanie ne fera pas le gendarme pour la Bulgarie et que c'est aux puissances à aviser; si leur action est stérile vis-à-vis de la Turquie, cette

de Turcia, această neputință o să aibă o repercuție pe conferința din București, căci Grecii se vor simți fără frână. La aceasta răspunde Barclay: că asupra Greciei se poate acționa cu mai mare eficacitate! — Maiorescu invită pe miniștri să confere cu Schebeko, Fasciotti și ceilalți, dacă cad de acord să dea aceiași inspirație guvernelor lor, fiindcă cunosc mai bine chestiunile de cât Ambasadorii dela Londra.

— Costinescu a primit cu recunoștință, dar a cerut să consulte pe Brătianu; scrisoarea lui a pornit astă-seară.

Take găsește combinația prea meschină pentru el și cere ca un al doilea takist (Dissescu), să fie adăugat, — ceea ce face cinci plenipotențieri!! Adineauri, în prezența lui Arion și lui Cantacuzino, a declarat că va lua un concediu pentru a merge la Aix-les-Bains!

Duminică, 14 Iulie. — Maiorescu îmi spune că Take face o concesiune: dacă Costinescu acceptă, vom rămâne patru; dacă refuză, cere locul pentru Dissescu.

— Delegații bulgari, primiți la Giurgiu de Iacovache, sosesc ora 2: Tonceff, Ministrul Finanțelor, șef de misiune, General Ficeff șef de Stat-Major, Dr. Ivan-

même impuissance aura de la répercussion sur la conférence de Bucarest, car les Grecs se sentiront sans frein. Ce à quoi Barclay dit: «Sur la Grèce on peut agir plus efficacement!»? Maiorescu invite les Ministres a conférer avec Schebeko, Fasciotti et tous; s'ils sont d'accord, donner eux la même inspiration à leurs gouvernements parce qu'ils sont mieux renseignés que les ambassadeurs Londres.

Costinescu a accepté avec reconnaissance, mais a demandé à consulter Bratianu. Sa lettre est partie le soir même.

Take trouve la combinaison trop mesquine pour lui et demande qu'un second takiste (Dissescu) soit adjoint, ce qui ferait cinq plénipotentiaires! Tantôt, — présents Arion, Cantacuzène — il a déclaré qu'il allait prendre congé pour Aix-les-Bains!

Dimanche, 14 juillet. — Maiorescu me dit que Take fait une concession: si Costinescu accepte, on restera à 4, — mais s'il refuse, il demande la place pour Dissescu. Les délégués bulgares, reçus a Giurgiu par Iacovaki, arrivent a 2 h. — Tontcheff, Ministre finances, chef mission, général Fit-

cirof, vice-președintele Sobraniei, Radeff, om politic și gazetar, Col. Stancioff.

— *Tonceff* a venit să mă vadă, foarte preocupat să dea asigurări de prietenie pentru viitor. A dorit-o totdeauna : prezida marea Sobranie când s'a oferit în 1886 Coroana Regelui Carol. Papricoff nu o să vie : foarte ruso-fil. Rusia i-a tras totdeauna pe sfoară. În chestia turcească : Europa ar trebui să ia măsuri; poate mai târziu vor putea Bulgarii, dar astăzi nu pot.

Luni, 15 Iulie. — La ora 9 sosește răspunsul lui Brătianu; Maiorescu telefonează lui *Costinescu* și află că pleacă la Sinaia; Maiorescu aleargă la gară și îl aduce îndărăt — *Costinescu* comunică că Brătianu nu se mai consideră ca șeful partidului și sfătuește pe *Costinescu* să se concerteze cu ceilalți pentru a hotărî ce va face. Maiorescu îl conduce la *Ferekyde*, cerându-i un răspuns pentru ora 12. Răspunsul e negativ : din momentul ce Brătianu a refuzat, nici un liberal nu poate primi. — Vom răbda pe *Dissescu*, dar de pe acum a fost adăogat Generalul Coandă. Mai târziu, presupun propus de Rege, și Colonel *Cristescu*.

chefe chef Etat-major, Dr. Ivantchov vice-président Sobranie, Radeff, homme politique-journaliste, Col. Stancioff. Tontcheff vient me voir. Très préoccupé de donner des assurances d'amitié pour avenir. De tout temps il l'a désiré: il présidait le grand Sobranié quand on a offert en 1886 couronne au Roi Charles. Paprikoff ne viendra pas : très russo-phile. La Russie s'est toujours jouée d'eux. Sur question turque: Europe devrait prendre des mesures; les Bulgares peut-être plus tard, aujourd'hui peuvent pas.

15 juillet. — A 9 h. arrive la réponse de Bratianu; Maiorescu téléphone à *Costinescu* et apprend qu'il part pour Sinaia; Maiorescu court gare et ramène *Costinescu*. *Costinescu* communique que Bratianu ne se considérant plus comme chef de parti, conseille à *Costinescu* de se concerter avec les autres sur ce qu'il doit faire. Maiorescu le conduit chez *Phérékyde*, lui demandant une réponse pour 12. Avant midi M. me téléphone que réponse négative, Bratianu ayant refusé, aucun libéral ne peut accepter. On subira *Dissescu*, mais d'ores et déjà Coanda est ajouté. Plus tard, je suppose, sur proposition du Roi, aussi Colonel *Christescu*.

—Rugat de Maiorescu, am chemat pe Pizani ca să-l scutur. «Epoca» se va schimba. Blamează pe Filipescu, dar mai ales pe fiul său «copil de clasa treia primară».

—La ora 7 *Generalul Hârjeu* se reîntoarce dela Rege, pe care l'a consultat asupra propoziției făcută de Tontcheff și Stancioff de a se ocupa Vidinul după cererea lor, pentru a evita ororile unei cuceriri de către Sârbi.

Cădem de acord — Take fiind prezent, — să propunem lui Pasici : Să-și oprească trupele ; iar dacă nu, să ocupăm în comun orașul.

Maiorescu și cu mine mergem la Pasici ; sosește și *Ristici* : vor consulta comandamentul superior, și vor reflecta ! (m'ași prinde că vor consulta și pe Putnic). *Ristici* : vor consulta comandamentul superior, și vor putei să trateze cu noi, dar numai ad-referendum cu ceilalți !

16 Iulie. — Două note, una a lui Take în «Universul», alta a lui Bădărău în «Presa» asupra delegației române. Obraznice și neexacte !

—*Colonelul Cristescu* raportează : Armata sârbă admirabilă : adevărata conducere o are Col. Pavlovici, tânăr de 39 ani foarte capabil ofițer de Stat-major. Prințul moștenitor în fruntea soldaților și mereu la foc ; cum a venit Cristescu, s'a anunțat lucrul până la cel din urmă soldat, ceea ce a ridicat mult moralul. Sârbii i-au

—Prié par Maiorescu, j'ai appelé Pisani pour lui laver le tête ; «Epoca» changera. Il blâme Philipescu, mais surtout son fils, qui n'a pas même le cerveau d'un «copil cl. III prim».

— A 7 h. général Herjeu revient de chez le Roi, qu'il a consulté sur la proposition faite par Tontcheff et Stancioff d'occuper sur leur demande Widin, pour lui éviter les horreurs d'une prise de vive force par les Serbes !

Tombons d'accord, — Take présent, — de proposer à Pasitch : 1) qu'il arrête ses troupes ; 2) sinon, d'occuper en commun la ville. Allons Maiorescu et moi trouver Pasitch ; arrive aussi Ristitch ; ils réfléchiront en consultant aussi «le commandement supérieur» ! (J'aurais parié qu'il doit voir aussi ce que dit Putnik). Ristich nous dit qu'il a appris que les Bulgares avaient plein pouvoir pour traiter avec nous, mais seulement ad referendum avec les autres !

lăsat direcția efectivă și după sfatul lui s'au desprins două divizii din Corp. I la Corpul III, ceea ce a dat puțință ofensivei care i-a dus dincolo de Cociana. — El afirmă că deși cer mereu suspensie de arme, Bulgarii atacă cei dintâi: se vede că azi chiar au înfundat divizia care era în observație la Vlasino și amenință linia Uskub-Vrania-Belgrad.

— Arion furios de numirea lui Dissescu și de a nu fi fost ținut în curent de nimic; vrea să se retragă imediat după pace.

— Am răfuit pe Take în Consiliu pentru notele de mai sus, și pentru chipul cum înțelege cenzura când este vorba de colegii lui (afacerea Uhrinowski, finanțe, rechiziții în Bulgaria).

17 Iulie. — *Conferință* la ora 4. Maiorescu are la dreapta delegația bulgară (ordine alfabetică), la stânga delegația greacă. Sunt în față, la dreapta Take Ionescu, Coandă, delegația muntenegreană; la stânga Dissescu, delegația sârbă. — Suspensia de arme repede acordată și redactată, citită de Coandă.

— După conferință deliberăm în trei și pe urmă mergem la Maiorescu să vedem «aide-mémoire» date de Austria și Rusia.

Rusia: — Malurile amândouă ale Vardarului cu calea ferată Serbiei; amândouă malurile Strumei Bulgariei; granița, linia despărțitoare a apelor între amândouă văile; Istip Serbiei, probabil și Koceana și Strumița. — Intre Grecia, Serbia și Bulgaria, granița ar porni dela Ghergheli, ar trece valea Strumiței până la Drama, lăsând Seres și Drama Greciei. In ce privește traseul dela Drama la mare; marile Puteri vor deter-

Aide-mémoire donné par Autriche et Russie.

Russie: Les deux rives du Vardar, avec le chemin de fer à la Serbie; les deux rives de la Strouma à la Bulgarie; frontière, le partage des eaux entre les deux vallées; Istip à la Serbie; probablement aussi Koceana et Strumitza. Entre Grèce, Serbie et Bulgarie, la frontière partirait de Ghergheli en traversant vallée de la Strouma jusqu'à Drama, en laissant Serres et Drama à la Grèce. En ce qui concerne le tracé de Drama à la mer, la détermination de la ligne sera laissée

mina linia, fiindcă Grecii nu vor consimți să piarză Kavala la București.

Austria : — Serbia va avea malul drept al Vardarului; malul stâng cu valea Brenicei, Bulgarilor. Bulgaria trebuind să păstreze Cavala, va avea la sud : Struma și valea Strumei de sus, hotărnicită la sud dela Belagica Planina până la Vardar, plus coasta de resărit a Cavalei până la Enos. Bulgaria va avea drumul dela Drama trecând prin Seres până la Demirhissar (toată partea cu Struma de sus-valea Strumei este neînțeleasă).

Studiat cu Cristescu dacă Cavala rămânând Greciei, nu este pe Karasu (Mesta) loc pentru cale directă Dedeagatci-Sofia, ca să nu se zică că, cu luarea Cavalei, se închide drumul la marea Egeei pentru Bulgari.

— Dimineața, Universul, Epoca anunță demisia lui Brătianu spunând și ce era în scrisoarea către Costinescu : exact ce raportase Take eri în Consiliu.

— Conversat seara cu *Blondel*. El îmi explică imediat propunerea lui Schebeko, prin faptul că ar fi existând o asigurare dată de Rusia la Sofia în sensul schimbărilor din timpuri apropiate, că Cavala nu va fi lăsată Grecilor. Confidențial, îmi spune *Blondel*.

18 Iulie. — Iau copie după propunerea Austriei. Se explică ceva din ce părea eri neînțeles. Nu se explică zănaticia celor din Ball-Platz, cari par că nu știu măcar că s'a petrecut ceva pe Vardar de o lună încoace !

— 4 ore conferință. Se propune de Maiorescu ca cei interesați să-și comunice propunerile lor spre a se ușura lucrarea finală. — Take Ionescu pleacă cu Venizelos.

aux Puissances, car les Grecs ne pourront consentir à l'abandon de Kavala à Bucarest.

Autriche: Serbie aura rive droite du Vardar; la rive gauche avec la vallée de Breniza (Bregalnica — je crois) aux Bulgares. La Bulgarie devant conserver Kavala, aura au Sud: «das Struma und das obere Struma-Thal: (im Süden begrenzt von der Belagica-Planina bis zum Wardar)». De plus, la côte est de Kavala jusqu'à Enos. La Bulgarie aura le «Bahn von Drama über Seres nach Demirhissar».

— 9 ore Externe. Conferim cu *Bulgarii* asupra pretențiilor noastre. Citesc trei pasagii din depeșa lui Maiorescu din 8/21 Iulie lui Ghenadief, ale cărei puncte de fond au fost primite de acesta, cum știe Tonceff. Producem harta cu linia aleasă de Institutul nostru geografic. Lăsăm pe Bulgari în salonul cel mare să o studieze.

Peste 20 minute Radeff vine: linia noastră este de natură a întrerupe lucrările conferinței; cerem încă odată atât cât ne dă linia Turtucaia-Balcic. Da, s'a vorbit de câți-va kilometrii la vest, dar aceasta nu poate da un accesoriu egal cu principalul; ei vor avea nevoie de a referi guvernului lor..

Când vin *Tonceff* și *Fitceff*; primul: «Ne vom ține angajamentul, dar trebuie să măsurăm cât va face; ne vom înțelege negreșit, dar (adresându-se lui Take) : care va fi, d-le Take Ionescu atitudinea României în pacea generală ?». (*) — Take l'a luat de braț, s'au retras într'un colț și cu Radeff, iar după 30 minute tot continuau conferința lor pe șoptite... ferindu-se de noi ceilalți !

Vineri, 19 Iulie. — Comunicat lui Maiorescu *legătura ce Tonceff vrea să stabilească* între fruntaria noastră și întreaga chestiune adusă conferinței. — La 4 când ne revedem, luând ordinele Regelui, ne comunică că cestiunea graniței se va lăsa exclusiv să o tranșeze militarii noștri cu militarii Bulgari : așa va trece pe al doilea plan preocuparea politică. — Se ia întâlnire, între militari, pe mâine 11 ore la externe.

— La conferința *Tonceff* ne comunică că aliații i-au dat în scris propunerile lor. Nimic alt.

După ședință *Tonceff* îmi arată propunerea: Sârbii linia Strumei, Grecii litoralul dela confluența Sarpderii (?) (cred Tapolnica) la cota 1314 (exact 1324) la Strazac la cota 1152 (exact 1200), la Kuzlar (cota 2177) și coboară la 3 klm. de Makri. (Ar rămâne Bulgariei numai Dedeagaciul pe o limbă de pământ).

(*) «Nous tiendrons l'engagement, mais nous devons aussi mesurer ce que cela donne; nous nous arrangerons certainement, mais (s'adressant à Take) quelle sera, Mr. Take Ionescu, l'attitude de la Roumanie dans la paix générale?»

Stau de vorbă lung cu Tonceff și Ficeff. — Primul: Evocația punctului Kavala la o conferință europeană: dacă au o hotărâre de principiu în favoarea lor, chiar dacă nu s'ar executa, aceasta ar fi în viitor justificare că, la prima ocazie, să-și reia acest port cu armele.

Am obiectat că ar fi mai bine o pace definitivă azi, cântând compensații, precum o sumă în bani cu care repede și-ar putea face cale ferată Filipopole-Stanimaka-Pasmakli-Xanthi și utilă portului Dedeagaci, rămânând ca din coasta fertilă să ia cât mai mult până aproape de Cavala. — Tonceff îmi cere să repet combinația. Fiteff are aerul a intra în aceste vederi.

Vine și Take Ionescu. Tonceff mai spune că speră să se înțeleagă cu Sârbii: ce, au să se bată Sârbii din nou pentru Grecia? — Răspundem: Atunci cauza Dvs. este câștigată (sunt sceptic). — Pentru a doua oară repetă: Dar dacă armata română se retrage? — Replîc: Aceasta nu cred să fie de prevăzut!

— Brănișteanu asupra demisiei lui Brătianu: Fagure a văzut la Costinescu scrisoarea lui Brătianu. Se termină enunțând speranța că cei patru, — se vede că este un comitet de vacanță —, se vor fixa asupra lui Pherekyde. Adică: s'a *propus* lui Costinescu (liberalii au zis «lui Brătianu»), Brătianu recomandă pe Pherekyde; evident Costinescu era să răspundă «*negativ*» (așa era scrisoarea lui către Maiorescu!). — De altfel Anton Carp fiind la mine alaltăeri și incidental venind vorba de delegația la conferință: «*Ce? lui Costinescu s'a propus?*» — Da, zic eu. — Mirare la el. Tot Anton Carp a recunoscut că, plecând la armată, Brătianu i-a vestit că se va retrage.

20 Iulie. — A treia conferință de formă, se negociază. Avut lungă conversație cu *Spalaicovici*. El blamează pretențiile Greciei, știe că Bulgarii ori când vor cerea cu armele să reia Kavala și că ar fi bine să se facă presiune asupra Grecilor.

La 5 ore conferim cu *Hârjeu*, pentru frontiera noastră. Dărz, abia îi putem rupe o modificare sub Ecrene și o burtă, degeaba croită, între Corcut și Kiczut-Ahmet. Seara la 9 ore delegații militari vor termina cu Bulgarii.

Duminică, 21 Iulie. — Conferință definitivă cu Bulgarii. Discutăm din nou linia. Fitceff, în foarte buni termeni, apără linia lui. Răspund Goandă și Cristescu. Tonceff mai caută concesi, ca să poată prezinta poporului bulgar un semn de amicitie a României. — *Maiorescu*: Semnul acesta este că sunt 6 luni de când România și-a formulat cererea; dacă Daneff înțelegea, multe lucruri triste pentru Bulgaria nu s'ar fi petrecut. Am mobilizat. Opinia politică și la noi este excitată. Azi însă nu cerem nimic mai mult! Trebuie terminat repede; altceva nu se mai poate.

Bulgarii s'au înclinat.

Pentru școli, Tonceff a cerut o declarație reciprocă. Maiorescu refuză: este vorba numai de privilegii ce aveau Cușovlahii în teritoriul *turcesc*; ceea ce nu ar fi cazul în vechile teritorii bulgare și române. Bulgarii acceptă, dar ca să nu se dea prilej și aliaților de a face aceiași cerere, se va regula prin note separate. Se acordă zonă de nefortificare.

— La întoarcere, conversație pe bulevard. *Fitceff*: n'a condus el campania doua, ci Savoff: școală rusă; a făcut război de poziție și front imens ca în secolul al 18-lea. Dacă se urma război de manevră cu forțele bloc pe un punct, Sârbii și Grecii erau zdrobiți; el a cerut schimbarea planului. Dar cu osebire, Bulgaria n'are oameni de Stat. Politicește nu era nimic pregătit, atunci când Daneff dăduse asigurarea că totul era aranjat cu Rusia și cu România.

Tonceff: Amicitia Austriei nu se dovedește cu nici un demers; Fürstenberg îi dă asigurări, dar nu vede o presiune. Vrea să știe, în viitor, dacă atacă ei pe Greci, ce vom face noi? Răspund: Sunt sigur că nu vom sări pe ei. Avem granița noastră, nu ne trebuie suflete bulgare.

22 Iulie. — Conferință la 10 ore. Maiorescu comunică acordul nostru cu Bulgaria. Discursul lui foarte bun, de consultat ulterior.

Se prelungește suspensiunea de arme până la 26 Iulie, ora 12 din zi.

După conferință, mi se comunică o notă cu creionul a lui Barclay, autorizat, dacă și alți colegi o fac, să notifice că Anglia nu se desinteresează de soarta Kavalei ca și de alte puncte ale conferinței. — Idem o notă a lui Fürstenberg în acelaș sens, dar mai accentuată pentru Kavala.

23 Iulie. — *La Maiorescu*: Austria și-a schimbat atitudinea față de Serbia; nu ea ne conduce, ci ea se ia după noi. (Delavrancea prezent). — Prințul moștenitor german transmis deschis o telegramă lui Martha Bibescu (minunile unei săptămâni dela Kiel!): «Faites à votre guise et fichez-vous des grandes puissances». — Regele știe de această telegramă.

— *La Rege*, 12 ore: Impăratul Wilhelm telegrafiat cifrat Regelui, felicitându-l pentru succesul politicei lui și rugându-l să facă ce o putea pentru Regele Constantin. În răspunsul lui, Regele atinge și punctul că a scris și lui «arme Ferdinand», ale cărui armate nu mai pot face o campanie. — Regele mă însărcinează să comunic lui Fürstenberg că îi pare bine că află că dejunează la mine cu Pasici, și îl îndeamnă să persiste în politica de apropiere cu Serbia. — Pentru Bulgari: să facă repede pacea, ca Europa să se poată ocupa de Adrianopole: «c'est dans cette direction que tend toute mon action». — Foarte mulțumit de Maiorescu: «C'est un véritable homme d'Etat comme était Kogalniceano». — Despre Filipescu: nu crede că să mai fie un conservator serios care să poată urma direcția lui. I-am arătat scrisoarea lui Crăiniceanu, care ar putea reflecta părerea grupului liberal ghemuit la Cartierul lui general. Despre Brătianu nu are grijă, de oarece el l'a sfătuit să fim «magnanimes» cu Bulgarii. (Maiorescu mi-a adăogat: Brătianu este prins în scris (patru pagini), de aceia și vrea să se retragă dela șefie).

El a dat ordin personal ca toate gradele militare medicale să se supună lui Cantacuzino pentru combate-

rea holerei ; intendenței trebuie făcută o anchetă : Culcer, un civil și Mihăescu dela Curtea de Conturi.

— Primul dejun delegaților. Pasici, Mih. Cantacuzino, Wyzanty, dreapta mea ; General Fitceff, Xenopol, Murgășanu, stânga ; Fürstenberg în față, Ristici, Coandă dreapta ; N. Politis, Mișu Săulescu stânga.— Cu *Pasici* sensul conversației că : Fürstenberg lucrând la apropierea cu Serbia, el să-i cedeze Strumitza și Radoviste. Făgăduit că va căuta o linie mulțumitoare. — Pe *Fürstenberg* l'am pus în curent ; cu mine a căutat pe hartă un traseu pentru a aduce pe Greci la concesie ; spre a face pe Sârbi să cedeze ceva Bulgariei. Foarte conciliant. Lui Maiorescu zis : Dacă iscălese Bulgarii, « nous n'allons pas être plus catholiques que le Pape ».

— Conferință la ora 4. *Maiorescu* foarte hotărât a le cere să ajungem la încheere.

După conferință, *Maiorescu* îmi spune că înțelege cum *Take* s'a certat cu *Daneff* la Londra. S'a apucat să amenințe pe Sârbi, ceea ce a provocat un incident viu cu *Spalaikovici*. — El *Maiorescu* vrea cu orice chip să evite o revizuire a păcii noastre.

— La 8 prânz la *Waldthausen*, Bulgarii, diplomați și eu. Lungă vorbă cu *Tonceff*. Imi spune că se va supune ; ar vrea să scape ceva ; speră că dacă *Pasici* i-a dat întâlnire la el, *Tonceff*, 'mâine, acesta este semn bun. Toate argumentele pe cari mi le suflă să le spun lui *Venezelos*, sunt de un ordin sentimental, inferior : i-o spun. Nu e la înălțime !

Nu tot așa *Ficeff*. El știe situația exactă a armatelor în prezență ; nici o luptă nu mai poate fi decisivă. Deci orice continuare ar fi o crimă în contra umanității. « Il faut finir », repetă el de două ori.

24 Iulie. — *Brănișteanu* comunică că *Filipescu* a dat un interview lui *Dillon* ; se declară adversar al guvernului, dar este mulțumit de politica lui : fie noroc, fie pricepere, a servit foarte bine țara.

După dejun, *Delavrancea*, care a văzut eri pe *Filipescu*, l'a găsit în dispozițiuni « să-l săruți », foarte mulțumit de politica guvernului ; el se va abține de politică

și pe toți amicii lui îi va trimite la guvern. Sfatul lui Delavrancea: este un *invins*, — așa impresie face — și trebuie să-i întinzi mâna.

— Al doilea dejun: Venizelos, Arion, H. Catargi, la dreapta mea; Spalaicovici, Crețeanu, Barbu Catargi la stânga; Blondel în față; Col. Stanciof, Delavrancea, dreapta; Căp. Palli, Colonel Cristescu, stânga.

Conversație cu *Venizelos*: trebuie evitată revizuirea de o mare putere; greutatea lui cu Regele său, care telegrafiază ca răspuns la o depeșă, că atmosfera liniștită de aci nu este aceea a armatei, că «el nu este destul de *nebun*, pentru că atmosfera taberei...». Sârbii au cedat Strumița; ei au nevoie de graniță strategică pe Mesta până la Kuzlar; toți împreună putem «mata» marile Puteri. — Am cercat să demonstrez că cu fruntaria propusă de Grecia, Bulgaria nu-și poate face drumul de fier dela Filipopole la Lagos, de oarece Kuzlar rămâne la 10 klm.

Stancioff mi-a mulțumit cu efuziune de atitudinea mea. Imi spune: «ești un om subțire în toate».

Blondel îmi repetă ce a zis lui Maiorescu: «Nu mă asociez la niciun demers al colegilor mei pentru a-mi rezerva un drept de revizuire a tratatului dela București. Dacă, pentru a ușura iscălitura sa, guvernul român îmi cere o indicațiune, numai atunci ași face-o. Trebuie ca totul să se isprăvească la București». *) — A adus pe Barclay să-și retragă nota, astfel că azi nu are decât Austria o notă dată.

— După dejun, la Arion, conversație generală politică foarte amicală. Ultimele evenimente foarte favorabile guvernului și indicatoare pentru mine..

— Conferința în loc de ora 4, la 5 ore după cererea lui Venizelos. Ni se comunică oficios că Bulgarii s'au

*) «Je ne m'associe à aucune démarche de mes collègues «pour réserver un droit de révision du traité de Bucarest. Si, «pour faciliter sa signature, le gouvernement roumain me «demande une indication de ce genre, seulement alors je le «ferai. Il faut que tout finisse à Bucarest».

înțeles cu Sârbii, aceștia cedând Strumița. — La deschidere, Sava Ivancioff comunică corespondența cu Grecia relativă la inexistența telegrammei grotescă de ieri a Regelui Constantin ! !

După comunicarea făcută de Matanovici pentru Bulgaria, *Spalaicovici* dă cunoștință de acordul cu Bulgaria. Discurs patetic și foarte clar, lăsând să se întrevadă viitoarea confederație balcanică a lui Maiorescu. Se suspendă ședința, Maiorescu refuzând de a o amâna până nu se termină totul.

Tratativetele au fost penibile. Cu Bulgarii s'a retras Maiorescu ; eu am fost chemat, «iar despre Take a zis : să nu vie și celalt că îi amenință și pe ăștia». *Maiorescu* le-a spus : *Compățimesc cu d-voastră, sufer cu d-voastră, dar gândiți-vă și la noi ; eu cu toată simpatia, mea, dacă nu se face pace, sunt silit să vă fac război.* (Tonceff în ajun îmi spusese că Maiorescu îl vestise că vom face cauză comună cu aliații!).

Atunci reluând harta, am dovedit lui Fitceff (care îmi părea că nu cerea decât să fie convins), că pe valea Mestei nu aveau să facă drum de fier. Cărând deslegarea lui Tonceff, mi-a desinat pe hartă o linie pe culmi, mai redusă decât propusese Grecia (Kuzlar etc.).

Am luat pe *Venizelos*. Tocmai și Blondel, sosit din dins, îi predica moderația. L'am adus la hartă : mi-a declarat că nu putea părăsi linia pe malul stâng al Mestei, impusă de Rege; că-i trebuia deslegare, etc — M'am retras pe linia intermediară, și în cele din urmă Venizelos a convenit că dacă Coandă admite o altă graniță posibilă, s'ar putea apăra din dosul autorității lui Coandă. M'am pus lângă *Coandă* și călcându-l mereu pe picior, l'am adus să dea linia lui Fitceff. La defileul dela Pietrici nu s'a putut face nimic. Bulgarii au acceptat în fine, dar vor citi o rezervă. Vor cere să fie înserate și scrisorile lui Schebeko și a lui Fürstenberg relative la Cavala. Maiorescu propus o redacție anodină ; Radeff a cerut să se facă mai precisă. La 7 și 30 s'a declarat pacea primită în principiu. Radeff și Fitceff îmi mulțumesc cu căldură !

Măine ora 11 semnătura preliminarilor și armistițiului.

La ai noștri, la club și aiurea, mulțumiri, felicitări.

25 Iulie. — Nu se vor semna preliminare de pace. *Maiorescu* anunță că se va semna pacea, pacea definitivă, nu altceva! Impune din ce în ce mai mult voința lui conferinței și ascendentul ce a luat este foarte mare. *Politis* a zis unui coleg că în toate congresele tot omul, nu țara, face ceva.

— Al treilea dejun al meu: *Tonceff*, *I. Kalenderu*, *N.* și *E. Lahovary* dreapta mea; *Panas*, *Bădărău*, *Pic Pherekyde* stânga; în față *Schebeko*; *Matanovici* și *Pisoschi* la dreapta, *Radeff* și *A. G. Florescu* la stânga.

— Aflu dela *Ch. Pherekyde* că *Venizelos* a fost să vadă pe *Mișu Pherekyde*: «C'est lui qui doit remplacer *Mr. Jean Bratiano*».

26 Iulie. — Al patrulea dejun: *General Serdar Vucotici*, *General Hârjeu*, *J. Filiti*, dreapta; *Sava Ivanciuff*, *Gr. Cantacuzino*, *Wyzanti* stânga. În față *Waldhausen* cu *Col. Smiriantici* și *Tresnea-Greceanu* dreapta; *Col. Kalafatovici* cu *Brancovan* stânga. Invitasem pe *D. Ghika* (*Sofia*), dar era lipsă.

— *La conferință* (protocolul 9) *Politis* foarte perfid, deși ireproșabil ca formă, când a prezentat cererea de despăgubire pentru pagube rezultând din fapte ale armatei «*contraires aux usages de la guerre*», cerere evident respinsă de *Bulgari*.—Asupra chestiunii școalelor și cultului, rămase pe mâine, am cercat *Take* și cu mine o presiune pe *Bulgari* (foarte molatică aceia a lui *Take*!). N'au voit să cedeze. *Venizelos*: «Evident, *Grecii* au biserici splendide și bogate. *Bulgarii* nicăeri una ca lumea». Ura și disprețul între dâșii e ceva extraordinar! Când în conferință, privitor la *Creta*, *Radeff* a declarat că ei renunță la orice pretenție asupra *Cretei* (*condominium*), din respect și admirație pentru luptele ei contra *Turcilor*, *Venizelos* nici nu a mulțumit.

27 Iulie. — Ultima ședință a congresului. Măine la 9 ore întrunire pentru semnătură. Azi dimineață, *Maiorescu* ne comunică nouă *Românilor*: a primit o depeșă

dela Beldiman din Berlin, însărcinat să transmită felicitări guvernului german, care comunică și declarația că ei consideră pacea definitivă, declarația Austriei fiind o fișă de consolare pentru Bulgaria *). Depeșă de la Paris : Lahovary transmite declarația lui Pichon că pacea este definitivă, cu toate stăruințele contrare ale lui Isvolski. Se consideră ca pronunțat în acelaș sens Germania, Italia, probabil și Anglia, care nu are nici un interes.

Convenție secretă cu Grecii și Sârbii de garanție contra Bulgarilor, dacă ar mișca înainte de execuția completă a tratatului. Politis va aduce diseară proiectul.

— Miclescu se face garant de o conversație a D-nei Eliza Brătianu, tratând pe Take de canalie și mincinos și declarând că va ști să împiedece pe bărbatul ei de a mai continua orice raporturi cu el.

— Dela Lupu Costache, alăturata perlă din «Adevărul» de eri, după încheerea păcii : «Aseară la orele 9½ seara Regele a chemat la Palat pe D-l Take Ionescu. «Suveranul a făcut o primire din cele mai mișcătoare șefului conservatorilor democrați».

— Prânz de 52 tacâmuri la Externe. Miniștri noștri cu doamnele, delegații streini cu tot personalul lor ; funcționarii mari dela Externe. Toastul lui Maiorescu se termină prin declarația că s'a născut o nouă *mare putere* (în versiunea oficială va fi ceva mai îndulcit).

Pasici răspunde, spunând că : România a câștigat titluri irevocabile la recunoștința popoarelor din Balcani, dintâi prin generoasa ei participare la opera emancipării lor și apoi pentru rolul istoric ce a desăvârșit prin negocierea cea mai eficace în favoarea echili-

*) «...pour nous, considérons paix définitive ; déclaration Autriche fiche de consolation pour Bulgarie».

Pasitch : «La Roumanie s'est acquis des titres irrévocables à la reconnaissance des peuples balkaniques, d'abord «par la généreuse participation à l'oeuvre de leur émancipation et ensuite par le rôle historique qu'elle vient de remplir de la manière la plus efficace en faveur de l'équilibre

brului balcanic, care aruncă baze noi pentru prosperitatea viitoare a acestei părți a Europei, și adaugă urarea ca România să rămână întotdeauna în capul națiunilor pe cari le reprezintă, arătându-le calea ordinii, păcii și a progresului.

Venizelos nu a luat parte la prânz; în ultimul moment s'a îmbolnăvit (a prânzit la Enescu).

28 Iulie. — La 9 ore începem să ne adunăm. Nu s'au terminat scriiturile. Toți în mare ținută pentru Te-Deum. Eu singur în veston. Se pregătesc condee; Take are o pană a lui Dillon, un condeiu al lui Lascăr Catargiu; Dissescu un condeiu al lui Cămpineanu dela nu știu ce eveniment.. La 9³/₄, Maiorescu deschide a 12-a conferință. Se iscălesc două protocoale din 26 și 27 Iunie. La 10 și un sfert Pisoski citește textul definitiv; celelalte patru exemplare se colaționează de secretar.

Semnăm, fiecare țară îngrijindu-se de protocolul ei. Semnează Maiorescu, apoi eu, Take, Dissescu, Coandă, Cristescu.

Pecetie pun numai șefii de misiuni. Vukotici nu are încă sigiliul lui.

La 11 ore *Venizelos* aduce omagii tactului și imparțialității lui Maiorescu, vorbește de «ses conseils éclairés»,... «son nom sera prononcé avec profonde reconnaissance et respect par les peuples».

Spalaicovici propune ca după Te-Deum să se înscrie conferința în corpore la Palat, ca omagiu pentru Suveranul care a contribuit mai mult la stabilirea păcii.

Discursul lui *Maiorescu* încheie conferința, care de la 17 la 28 Iulie a desăvârșit opera de pace.

Maiorescu se duce la Palat. Regele îi dă Colanul ordinului Carol I.

— La 12 Te-Deum. Regele, Regina cu automobilul

«balkanique, qui jette de nouvelles bases pour la prospérité future de cette partie de l'Europe». Il ajoute le voeu «que la Roumanie reste toujours à la tête des nations que nous représentons, en leur montrant le chemin de l'ordre, de la paix et du progrès».

plin de flori, idem Principesa Maria și Elisabeta. Mitropolia prea mică. Regele, după ce sărută crucea, dă mâna lui Pasici, lui Venizelos, lui Vucotici, foarte amabil lui Fitceff, pe urmă lui Tonceff.

La Palat, foi speciale pentru înscrierea membrilor conferinței. Șampanie.

— 4³/₄ consiliu de miniștri la Interne. Se regulează concediile. Maiorescu interim Internele.

Am examinat, în trei, proiectul sub-tratatului de garanție, până la deplină executare a păcii din București, între Grecia, Serbia și noi.

— Prânzul la *Palat* strălucit; Regele foarte amabil cu Miniștrii români; evident foarte grațios cu streinii. Regele îmi spune cât de prevenitor a fost Impăratul Wilhelm. Nu numai l'a felicitat, «dar m'a întrebat, dacă vrea să fie revizuit ceva, care ar fi dorința mea — *dorința mea!*».

După masă, Radeff îmi spune cât este de fericit de succesul la noi al generalului lor (Fitceff).

Toastul Regelui foarte de sus și vorbind de unirea puterilor din Balcani.

— Eri mi-au vorbit Maiorescu și Take de un credit de 300.000 lei pentru «corupția albaneză» (candidatura Prințului de Wied). Maiorescu a refuzat să ia la departamentul lui acest extra!

29 Iulie. — Misiunile sunt la Sinaia. Examinăm cu Maiorescu proiectul de convenție de garanție între Grecia, Serbia și noi, text propus de Politis și dat lui Take Ionescu «să fie ceva de mâna lui», — pe care Maiorescu vrea să-l aibă.

— Seara banchetul Primăriei. — Fusesse invitată Presa; Bogdan-Pitești se și prezintase în numele «Serii»; nu-și găsea sat decât cu tânărul Pake, și el foarte izolat; față de protestările Miniștrilor. Gr. Cantacuzino, după lungă parlamentare, a putut reuși să-l expulzeze! Nimeni alt, se zicea cu haz, n'ar fi reușit să-l scoată!

După masă, stând de vorbă cu Carini, aflu că el cunoaște convenția care se elaborează!

Take și anunță delegaților că el consimte la o

taxă inter-balcanică poștală de 10 bani de scrisoare ! Știu că Maiorescu nu este favorabil ideii.

30 Iulie. — Ultimele formalități. Semnături, anexe și protocoale. La 11½ ne luăm rămas bun. Rămân aliații și noi, afară de Coandă și Cristescu. Hotărîm textul tratatului secret de garanție până la ratificarea păcii, după formele constituționale ale Bulgariei. Garanție militară și diplomatică. Peste zi iscălim cei patru miniștri români, Pasici, Venizelos și Vukotici.

— Dejun la Palace-Hotel oferit de Pasici. Pasici singur citește un discurs-toast.

După dejun găsesc pe Carini și îi cer să nu se insiste asupra știrii date de el lui «*Matin*» despre acordul secret, căci vom desminți. Aflu că divulgația vine dela Venizelos el însuși. La urmă, Carini a căutat să o dreagă, spunând că a dedus el personal lucrul din vorbele rostite de Venizelos.

Banchet din nou la Liedertafel, dat de Asociația Presei.

Vizita făcută la 5 ore la Camera de Comerț a impresionat pe delegați.

21 Iulie. — Dejun Venizelos la Capșa.— Bulgarii au plecat la 3 ore, conduși de Moruzi și însoțiți de Burghilea. Aseară, când ne-am despărțit, am fost acablât de protestațiile lor de amicitie. Fitceff, care îmi ceruse eri portretul meu, mi-a trimis azi pe al lui,

— Părerea lui Panas asupra Albaniei: «*trois ou quatre souverains se succéderont avant de pouvoir prendre pied ; qui sera le quatrième, celui-la règnera*». — Generalul Hârjău făcut propoziție dacă s'ar duce în Albania ; am înțeles că ar fi în ipoteza Wied ales domnitor.

— *Schebeko* a venit să mă vadă, cu nu știu ce reclamație rusă dela anii 1848 și 1853, bani datoriti dela ocupația rusă. Foarte sub formă dubitativă, cererea lui. Despre pacea de aci, m'a felicitat «*du grand succès de la Roumanie*»; nu crede că vor sta Bulgarii în pace; i s'a spus că ar trebui să se evacueze repede de noi teritoriul, ca nu soldații întorși dela oștire să se apuce de răzbu-nări și omoruri «*pour les questions de femmes*». — I-am

spus că vom sta cât va fi necesar ca să protejăm spitalele și lazaretele în care sunt bolnavi și holerici ai noștri.

1 August.—Am dus lui *Maiorescu* nota lui *Schebeco* cu cele 1.400.000 ruble, potcoave de cai morți. Nu știe nici el nimica. Din contră știe că noi avem ceva de cerut dela Sfântu Spiridon, bani popriți în Rusia. *Schebeko* speră să treacă la Viena; înainte de plecare ar vrea să reguleze afacerea *Spiridoniei*; de aci cererea creanței vechi, de opus ca compensație la preț.

Vorbim de viitor : à propos de interviewul lui *Costi-nescu* în «*Berliner Tageblatt*», și în care el spune că la iarnă poate va mai fi un guvern conservator de scurtă durată, dar nu un guvern *Take*. *Maiorescu* crede că la Decembrie trebuie să ne retragem; ar fi elegant și ne-am desface cu bine de o tovărășie care nu mai poate merge. I s'a propus diferite combinații de șefie ; el vede într'însele posibilitatea de a mă amâna pe mine și de aceia cere să rămânem în formă de comitet, numai el va lua concediu și rămâne să conducem partidul în trei. Am înțeles că el ar dori să dispară în plină apoteoză. Când i-am spus că, în mintea unora, șefia lui subînțelege vice-prezidenția mea, a zis că în astă combinație ar rămâne poate. Dar îndemnul lui este să așteptăm toamna.

Mi-a povestit că ducând Regelui decretul cu interimul lui *Bădărău*, Regele nu l'a acceptat și a preferit, de oarece se cere un *takist*, pe *Xenopol*. Regele i-a spus că la Palat, cercând să consoleze pe *Tonceff* că Bulgaria primește regiunea frumoasă a tutunurilor, *Bădărău* s'a vârât în conversație: «Dar și noi luăm o frumusețe de fabrică la *Dobrici*!» Uimit de atâta lipsă de tact, Regele furios i-ar fi spus: «*Tăceți*!» — Motivul dat de Rege este că *Bădărău* fiind profesor 'i-ar ședea mai bine la Instrucție...

— Regele pleacă la *Sinaia*. Vesel și bine. Prințul și Prințul *Carol* pornesc direct dela gară la Cartierul General, în automobil.

La gară *Maiorescu* îmi spune că, la ora 12 când eșea dela Palat, *Take* l'a vestit că dă demisia cu colegii

lui takîști, față de lipsa de încredere ce-i arată Regele. — Se vor reface decretul și se vor semna mâine la Sinaia : Bădărău revine la Interne !

Take l'a rugat pe Maiorescu să nu se vorbească în consiliu de Prefectura de Suceava. — I-am vorbit eu ; s'a scuzat că nu poate face în câteva ore cât mai stă la București, dar că la întoarcere va fi prima numire.

Tot asemenea, el a deschis vorba despre Constanța : va disolva consiliul liberal care se alege.

Nota : La gară, Take n'a venit la plecarea Regelui.

2 August. — *Blank* a văzut pe Blondel și a venit la mine. Negocieri pentru împrumut în Franța. Ar avea tot concursul și sorti de reușită (acordarea cotei). — zice Blondel —, dacă s'ar accepta : 1) Emisia direct și numai Paris ; 2) Angajament *moral* să facem comande și în Franța (marina spre pildă).

Vorbind cu Maiorescu, de oarece doresc să iau avizul Regelui, el îmi spune că trebuie mare circumspecție ca să nu fie vreo gelozie la Berlin, de oarece e probabil că Regele se va duce la Berlin și Wilhelm va veni la București, *pour sceller la paix*.

Cu această ocazie ne reamintim că și lui, și mie, *Regele* ne-a semnalat importanța articolului de fond din «*Neue Freie Presse*», care tocmai accentuează că acum la Berlin s'a mutat sediul legăturii cu România.

I-a eșit cu totul din cap Regelui, Take Ionescu ! In ultimul moment, criza cu interimul lui Bădărău l'a des gustat : «în astfel de momente» !!

4 August. — In alegerea Constanța (balotaj), am scris lui Bădărău să recheme pe prefect care a dat voturi liberalilor.

5 August. — Rezum în Karlsbad vorbirea cu *Regele* (azi la 11 August). Era ziua de naștere a Prințului Nicolae. La dejun la Peleş toată Familia regală, afară de Prinții Ferdinand și Carol. Prințul Nicolae a făcut înconjurul mesei ca să închine cu toată lumea.

In audiență, înainte de masă, am vorbit de cercările de a ne deschide piața Parisului : «*mais sans conditions*

d'armes, surtout»; — aprobat a se vorbi de poduri și de comande maritime.

Regele aprobat să deschidă credit la portofoliul pentru Senat, dar să dau și 60.000 lei pentru lucrarea lui Lecomte du Nouy. «Voi face lucrările; le-am iscălit chiar înainte de plecare».

Foarte mulțumit, din nou, de articolele din «Neue Freie Presse», cari ar trebui să fie reproduse de presa românească, — mai ales acela care stabilește că depeșa Regelui Carol «a salvat situația». — (Regele în telegrama Lui de mulțumire Impăratului, vorbește de probele de amicitie ce i'a dat în vremurile grele: deci se recunoaște că Austria nu a părăsit pe România astă iarnă, în favoarea Bulgarilor).

Asupra Albaniei, mirat de știrea că Sir Edward Grey a zis că Puterile îi vor alege un Principe. Regele îmi spune că cel ce va fi ales de Albanezi va fi ales și de Puteri, și că Wied va avea concursul formal al Italiei și pe sub mână al Germaniei, care nu-l poate desemna pe față.

— După masă la *Maiorescu*. Nu se mai poate continua cu Take. De altfel a căzut în stima *tuturor*, a Regelui ca și a străinilor. — Cum se poate să fie în concediu, cu holera și cu demobilizarea pe brațe? — Imi cere să viu exact înapoi ca să-mi lase prezidenția pe 15 zile și Externele.

— D-na Eliza Brătianu a transmis Regelui o depeșă, denunțându-i că la Măgurele ar veni oameni bolnavi, morți de foame: preocuparea ca șeful liberalilor să nu fie prea supărat pe Coroană..

— Karlsbad. Am sosit Joi 8 August. Constat că toată lumea îmi face curte, Nemți și Francezi. Toți mă felicită și vor să afle ceva. — Koch, de care nu mai știam de mult nimica, îmi scrie să mă poftescă la masă. — Fac cunoștința lui Nordheim, evreu din Hamburg, însă mare amic, dela Gambetta încoace, al tuturor oamenilor politici francezi; bogat, inteligent, foarte cultivat și călătorit. — Idem cunoștința lui Crozier. — Azi iar mă invită Koch și în cele din urmă vine să mă întrețină de o afa-

cere de bonuri de tezaur de făcut în Anglia : chilipir nu este — 5% pe 98, cu încă 4½ drept spese și comision. Termen un an ! A doua zi scrisoare dela Koch, oferind serviciile lui pe lângă Baring sau Rotschild. Am păstrat-o ca document.

13 August. — Fac cunoștința lui *Clemenceau*. Foarte elogios pentru noi, «mândru» de ce au făcut Românii. Recomandă mare legătură în viitor cu Sârbii și Grecii, deși nu crede în fidelitatea acestora. Imi spune că a vorbit de mine într'un articol privitor la evrei. Luz-zati i-a scris că va face el un articol asupra evreilor români, recunoaște că ce ar fi mai bine ar fi ca nimeni să nu se mai ocupe de această chestiune, ca să avem plăcerea inițiativei.

14 August. — *Doamna Michel de Giers*, întâlnită la Kaiser-Park, foarte cordială cu Românii : despre toți are un cuvânt de amintire. Felicitări pentru pace, foarte calde. Felicitări mie personale : «on a beaucoup cité votre nom ; quoique pas aux affaires étrangères, on savait que vous étiez le leader (!)».

— *A. E. Lahovary* revine de la Poincaré cu impresia că acesta ar dori ca un om cu autoritate mare — ca Regele ? — să mijlocească o apropiere între Germania și Franța. Poincaré crede că toate înarmările germane însemnează că Germania simte că odată nu va putea compta pe Austria în descompunere ; atunci părțile germane se vor lipi de Germania, iar ca echilibru Germania ar trebui să restituie Lorena, iar Alsacia să devie Stat independent tampon, ca Elveția, Luxemburgul.

— *Fitceff* mă întâmpină : Tot ce s'a întâmplat în Bulgaria e vina Regelui. El din Noembrie mereu a luptat contra nebuniei Regelui de a intra în Constantinopol. El a sfătuit pacea după Kirkilisse, când a cerut-o Kiamil. El a refuzat să dea ordinul de a ataca Ceatalgea ; Sawoff a dat acest ordin. El a părăsit din Februarie direcția Statului-Major. La început, Daneff vedea ca dânsul ; Regele însă l'a întors. Atunci aveau în Macedonia 50.000 oameni și se putea ocupa tot ce era

necesar Bulgariei. Ce s'a întâmplat în urmă, a fost o *nebulnie*, pură fantezie a lui Ferdinand.

30 Septembrie. — Iar sunt «la preț». Moruzi îmi face politețe peste politețe, se preface că-mi aduce tot la cunoștință; repetă peste tot, că *eu sunt* soarta guvernului, cheia viitorului: «Dacă m'ași împăca cu Take...!»

— Conte de *Waldburg*, însărcinat de afaceri al Germaniei, îmi comunică secret că Germania este neliniștită de starea de spirit a Turciei; marele-Vizir e cuminte, dar partidul războiului poate să biruiască; că de fapt nu se demobilizează și că prizonierii ce se restituie sunt imediat încorporați din nou. Se crede că există un acord cu Bulgaria, căci altmintrelea n'ar fi cedat Bulgarii așa de repede pe toate punctele. — Restul conversației a fost asupra demersurilor prea stăruitoare ale Discontului pe lângă *Auswaertiges Amt* pentru ca diplomații lor să lucreze în favoarea împrumutului.

Rezultă că lui Disconto i-e frică să piardă împrumutul și că D-1 Petersen, vorbind de ruptură, vrea să facă presiune. Petersen mi-a spus că Disconto socotește

30 septembre (13 octobre). — De nouveau «la preț». Moruzi me fait politesses sur prévenances, feint de porter tout à ma connaissance et va, répétant partout, que le sort du gouvernement, la clef de l'avenir c'est moi, si «je m'entendais avec Take».

— Le Comte de *Waldburg*, chargé d'affaires allemand, me communique, secrètement, que l'Allemagne est inquiète des dispositions d'esprit de la Turquie; le Grand-Vizir est sage, mais le parti de la guerre peut l'emporter; qu'on ne démobilise réellement pas et que les prisonniers qu'on leur rend sont de suite incorporés. On croit à l'existence d'un accord avec la Bulgarie, sans quoi les Bulgares n'auraient pas cédé si vite sur tous les points.

Le reste de la conversation a porté sur les démarches trop instantes de la Disconto auprès de l'*Auswärtiges-Amt*, pour que leur diplomatie agisse en faveur de l'emprunt. Il résulte que la Disconto a peur de perdre l'emprunt et que M. Petersen, en parlant de rupture, veut faire pression. Petersen m'a dit que la Disconto compte sur le Comptoir de l'Escompte, pour prendre une partie de son emprunt. Je comprends maintenant la note des journaux français qui

că «le Comptoir d'escomte» va lua o parte din împrumutul său. Înțeleg acum nota gazetelor franceze care acuză o oarecare bancă că ar fi făcut să nu reușească combinația Paris.

Marti, 29 Octobre. — J. Th. Florescu, în urma stăruințelor lui Miculescu și ale lui Mitilineu ca să-l primească, îmi face o lungă vizită. Explicație asupra acuzației de neonestitate ce i-am adus odinioară (afacerea Staadecker raportată de Făreanu și afacerea unei expulzări cunoscută și de Ch. Pherekyde și pe care Take Ionescu o mărturisise întemeiată). Florescu îmi afirmă că la constituirea actualului guvern Take Ionescu i-a spus că nu l-a făcut Prefect de poliție din cauza opozițiunii mele (când fusese stipulată o libertate necontrolată de nimeni în fiecare departament!), că personal Take l'a însărcinat să mă atace în afacerea expropriațiunii casei mele și l'a complimentat în urmă de discursul ținut, etc. Adeziune la partidul nostru și se ține la dispoziția mea.

Joi, 31 Octobre. — Intrevederea cu *Maiorescu*. L'am cercetat în afacerea unei corespondențe din «Débats», care afirmă că Take Ionescu a avut în Decembrie trecut mandat dela Guvern să ofere un tratat de alianță Bulgariei; convenim să dau o desmințire în «La Politique». — Contra părerii lui Maiorescu, am asociat și pe Filipescu, căruia i-am trimis pe Bastache; el mi-a comunicat un număr al «Epocei» (25 August 1913), în care personal a dat o precedentă desmințire.

Maiorescu îmi aduce aminte că la Palat, fiind la masă lângă Marele Duce Nicolae Mihailovici, acesta zicându-i că România ar trebui să intre în blocul balcanic, el a răspuns că trebuie mai întâi așteptat să se vadă ce ese din această alianță, pentru că nu o crede durabilă. Se miră de prostia de a afirma o așa tendință, când toată politica «Regelui și a mea» se sprijinește pe discordia probabilă dintre aliați.

accusent une certaine banque d'avoir fait rater la combinaison Paris.

În ordin intern, va accepta șefia, dar cu comitetul de trei (Arion, Cantacuzino, eu) ca să treacă la mine conducerea efectivă; dar nu trebuie fixată data lichidării, ca Regele să nu rămână la discreția partidului liberal. Vorbit-am și de necesitatea unui program.

6 Noembre. — Chemat împreună cu Arion la *Principesa*. Era vorba de creditul pentru Cotroceni. În așteptarea arhitectului, am luat ceaiul. Principesa, încântătoare, ne-a spus cum avea Regele recurs la dânsa când se întâmplă neînțelegeri cu Prințul. La rândul lui, când Prințul are plictiseli: se plimbă, fumează, se învârtește împrejurul ei și așteaptă totdeauna ca nevas-tă-sa să-l întrebe: «Eh bien, Nando, qu'est ce qu'il y a?» — Acelaș humor binevoitor pe care l'am mai constatat la Buzău cu prilejul inaugurării alergărilor de acolo (27 Octobre).

La Sinaia, în fiecare moment al zilei, conversația Reginei nu se desparte de Albania, splendorile ei, predestinarea unei principese de origine românească să se suie pe tron, etc. Când Prințesa de Wied pierde răbdarea, se repede la Principesa Maria: «Vreau să vorbesc de câini, de orice, și să nu mai aud de Albania».

6 novembre. — Appelé avec Arion chez la Princesse, campée pour deux jours à Cotroceni. Il s'agissait du crédit pour Cotroceni. En attendant l'architecte, pris le thé dans le petit salon-chaumière de la Princesse. Charmante, elle nous a dit comment le Roi a recours à elle en tiers, quand il y a friction avec le Prince. A son tour, quand le Prince a un ennui, il déambule, il fume, il tourne et attend toujours que sa femme lui dise: Eh bien, Nando, qu'est-ce qu'il y a? Le même humour charmant que j'avais constaté, à Buzeu, lorsqu'elle a dîné à la Villa Albatros le 27 octobre pour l'inauguration de nos courses.

Adorable la scène avec les faux cheveux de la Princesse Sophie de Wied. A Sinaia, chaque moment de la journée, la conversation de la Reine ne quitte pas l'Albanie, ses splendeurs, la prédestination d'une princesse d'origine roumaine à monter sur ce trône, etc. Quand la Princesse n'en peut plus, elle se précipite chez la Princesse Marie: «Je veux parler de chiens et de faux cheveux et ne plus entendre rien de l'Albanie».

14 Noembre. — Comitet central convocat la Club de Lahovary. 23 membrii de față; — s'a ales Maiorescu șef al partidului. Virgil Arion, singur, se declară contra, pentrucă șefia aceasta este condamnarea lui Carp și pregătirea șefiei lui Take. — Au vorbit: Lahovary (e aprinsă și vie polemică prin istoricul și imputările adresate celor cari atacase în primăvară guvernul); Greceanu, spunând că șefia oferită este necondiționată; Pangrati, care a condamnat cu severitate luptele injurioase ale unor fruntași (privirea lui spunea că mă răzbună de interviewul injurios al lui Filipescu) și a acceptat cu bucurie șefia; Antonescu, care a felicitat partidul; Săulescu, foarte categoric; am mai vorbit eu și Arion. Am admis denunțarea, legând-o de programul nostru asupra proprietății: dimineața apăruse scrisoarea program a lui Take. — Virgil Arion, după cuvântarea mea, a declarat că votează pentru. — Unanimitate.

Filipescu tot Filipescu, a scris o scrisoare amabilă lui Lahovary, declarându-i însă că nu mai face politică, de aceia nu va veni la comitet. Dar ne-a rugat și pe Lahovary și pe mine... *să nu i se citească scrisoarea în comitet!!* Face și nu face.. politică.

15 Noembre. — Deschiderea Camerei. O apoteoză pentru Rege! Takiștii bine stilați, au izbucnit în urale

Un jour on tombe d'accord qu'une coiffure basse irait à merveille, mais cela exige une natte, et une fausse natte ne s'introduit pas facilement dans le château de la Reine. Une fausse natte!! «J'en fais mon affaire, fait la Princesse Marie, et mon ami Beer va nous arranger cela». Premiers cartons, couleur pas assortie, allées et venues, tout passe. Un soir — arrivage tout frais — on joue à la baraque et, en attendant son tour, la Princesse Sophie se retire dans un petit salon et fait appeler la Princesse Marie. La Princesse Sophie tenait au bout de ses doigts une natte dé faite, vraie queue de cheval, et la faisant tourner se roulait de joie: «Quand je pense que dans ce château je joue avec des faux cheveux, il faut qu'on me laisse rire!»

la pasagiul introdus de Rege care vorbește de pace între foștii beligeranți.

— După ședință m'am sfătuit cu Maiorescu asupra scrisorii lui Vaida, chemând pe Verzea în ajutor, de oarece este conflict între Mihali și Iuliu Maniu. Maiorescu, abținere. Eu, să vorbim cu Verzea. Aflu că dacă Mihali, Vaida și Aurel Vlad stau bine, Maniu este plin de datorii (efecte ale destrăbălării unchiului său Coroianu) și că Maniu a fost ajutat de Mihali din banii ce primește din țară. Sfătuesc pe Verzea să plece, cu atât mai mult că aflu că Stere se duce acolo.

18 Noembre. — Chemat în audiență la M. S. Regele. Vorbit finanțe, buget, «ar ajunge lesne la 700 milioane». Palat, Cameră și Senat, cheltueli enorme cu care s'ar fi putut face poduri și șosele, și pe cari trebuie să le avem cel puțin pentru 1916. Risipa cu rechizițiile cu caii: «se vor judeca cei dela intendență». Foarte puțină politică, afară că Filipescu iar lucrează în armată și că Văleanu este omul lui. Aci, mai lung despre Crăiniceanu, «un zăpăcit» care transformase Cartierul lui general «în club politic», și care tot demisionează și nu demisionează: «*trebuie mutat*». Nu foarte mulțumit de Averescu. Regele se plânge de indiscreția grație căreia nu se mai putea face mișcarea ce proiectase: Averescu la Inspectoratul cavaleriei și Statul-Major vacant; s'a speriat Hărjeu fiindcă s'a zis că își face pentru el un loc.

M'a însărcinat să văd pe Maiorescu să nu iasă din casă, și să țin eu locul lui la prezentarea lui Czernin Miercuri.

— La Cameră, Take Ionescu: «Ți-a spus Regele ce mi-a spus mie? Că noi trebuie să votăm legea de organizare a Dobrogei și să facem organizarea. Asta nu se poate termina în Decembre. Deci nu ne putem duce înaintea de anul nou...»

P. S. Conversație despre Czernin. A fost mulțumit Regele de convorbirea cu el și de scrisoarea Arhiducelui care l'a numit ca persoana lui de încredere și «care va face ce-i va cere Regele».

20 Noembre. — Recepția oficială a lui Czernin. Am înlocuit pe Maiorescu. — Primit cu o jumătate de oră înainte, am vorbit de criza românească. *Regele* mi-a dat instrucțiuni, pe care le-am trimis lui Verzea. Transcriu textual: «Viu dela primirea la Palat a lui Czernin unde am înlocuit pe Maiorescu. Inainte de audiență am putut avea un schimb de vederi provocat de scri-soarea D-tale de Luni. Inainte și mai presus de toate, trebuie ca unirea și concordia să fie restabilite. Cu nici un chip să nu se facă o spărtură: pericolul ar fi mare. Apoi, dacă se cere de Români ceva mai mult decât se oferă, nu trebuie ca pretențiunile să crească în măsură ce se concede ceva, pentrucă nu trebuie ca ruptura să vie dela Români. Din sorginte foarte autorizată se știe că în Ungaria s'ar dori, contra voinței Impăratului și Arhiducelui, ca să nu se ajungă la o înțelegere și ca vina să fie a Românilor. — Ca să recapituliez: aci se crede că Ungaria ar da, sub presiunea legii lui Appony: doi noi Episcopi din care unul unit, rotunjirea diocesei noului Episcopat, funcționari români în justiție și administrație, 30 deputați. Ar mai fi vorba și de o subvenție școlară cu respectarea programului oficial și o concesiune cu procesele de presă. Acestea sunt bune de primit și, *dacă se dau realmente*, nu încap să fie respinse.

«Chestiunea română a fost examinată și cu Berlinul; ea este eșită din cadrul local și soluțiunea ce se va găsi, va fi păzită. Deci înțelepciune».

27 Noembre. — Primit de *Rege*. Intâi s'a vorbit de Albania. Fusesem sesizat de Maiorescu eri după consiliu: doi albanezi din București, Zografi și Vanghele Pandele, denunțase ca aventurier primăjdios pe Noga, care se rotește pe lângă Wied. Din corespondența ce mi-a arătat M. S., constat că Prințul de Wied e bine orientat. Are pe lângă el pe Ecren-Bey, șeful familiei Vlora. Cât pentru Essad-Pașa, el a scris că pune casa

20 novembre. — Réception officielle de Czernin. J'ai remplacé Maiorescu. Reçu une demi-heure avant, nous avons parlé de la crise roumaine. Le Roi m'a donné des instructions que j'envoie à Verzea. Je transcris textuellement.

și averea lui la dispoziția lui Wied. Jagow a comunicat prințului desemnarea lui de Europa. După sfatul Regelui, el va cere împrumutul, din care 1.000.000 de îndată, pentru a avea ce da «celor cari au nevoie».

Vorbit de creditul C. F. Explicat de ce am cerut tot creditul, iar nu să desprindem o parte din el.

Cu această ocazie i-am vorbit de programul nostru și cum vom fi în curând definitiv constituiți.

14 Decembre. — Comitetul executiv aprobat programul cum îl întocmisem, după trei lungi ședințe. — Maiorescu admis paragraful conținând o amenințare de sancțiune pentru marea proprietate care nu s'ar executa singură. Părerii ale lui Gr. Cantacuzino, C. Arion, Pangrati și Em. Antonescu. M'am rostit că aceasta era o greșală.

31 Decembre. — 6 ore seara. Maiorescu prezintă *demisia* guvernului. Regele: voi chema la 2 Ianuarie pe D-l Brătianu «pentru a-i întări puțin autoritatea printre ai săi». — Dar guvernul nu se va forma decât Sâmbătă 4 Ianuarie.

1914.

4 Ianuarie. — Fost să văd pe *Filipescu*, după cum comunicasem lui *Maiorescu*; și colaborarea fiind desfăcută i-am cerut să reîntre în partid și comitet; el, reînceptut protestările că nu mai face politică și că este dispus să ne ajute ca simplu cetățean. Nu mai este *doctrină* în partid, de aceea s'a slăbit acțiunea. El are un jurnal în care se scrie pentru principiile partidului! — La observația mea că face mai multă politică decât ori când, răspunde că nu mai face decât două lucruri: jurnalul «un boulet qu'il traîne», și lichidare. Toată discuția lui era că *Maiorescu*, de acord cu Regele, vrea să ducă partidul la *Take Ionescu*. — După ce i-am dovedit toată eroarea lui, a început să vorbească mai cu șir și să admită chiar posibilitatea de coaliție locală cu *Takiștii*. Special s'ar vorbi de *Botoșani* și *Craiova*. — Am reproșat greșala nouă a recentului articol din «*Epoca*» contra Regelui. «Dar, mă rog, regret că nu pot zice contra lui tot ce ași vrea să zic!» — Mâine ne vom revedea.

— La ora 12 *Regele* m'a primit în cabinetul cel mic de lângă camera de culcare. *Regele* în civil. Nu înfățișare prea slăbită. Foarte, foarte grațios cu mine. Regretă convulsiile în care se aruncă țara. Ar fi trebuit doi-trei ani de liniște absolută. Se putea merge cu Constituția actuală încă 15 ani. Dar liberalii pretind că schimbarea nu se poate face decât cu mine, care am putere de a domoli patimile. Aprobat eforturile de a readuce pe *Filipescu* în partid. Nu trebuie lăsat pe dinafară, căci ar fi un punct de sprijin pentru toți nemulțumiții: *Iorga*, *socialiștii*. *Fleva* etc.

Două mari cestiuni sunt amenințătoare: cestiunea Transilvaniei și cestiunea evreiască. — Am spus Regelei ceea ce îmi scrie Săulescu din Paris despre conversația lui cu Cahen d'Anvers. — Nici o vorbă despre Take sau Takisti, despre o colaborare sau fuziune! — Mi-a dat medalia mare «Avântul Țării». Mi-a luat amândouă mâinile mulțumindu-mi «pour le service *signalé* que je lui ai rendu», — I-am strâns mâna și el m'a îmbrățișat pe obraz.

— Chemat la *Regina*. Liberali nu sunt «en odeur de sainteté». Impunsături la adresa lui Brătianu care este lenș, Anghelescu care și-a torturat nevasta. Duca care nu are aerul de a semăna cu tatăl său.

— Am fost la *Maiorescu*, care m'a pus, în curent cu vizita ce i-a făcut Brătianu la ora 10. Acesta vrea ca fruntașii opoziției să intre în Cameră; nu a lăsat să se înțeleagă că alegerile Constituante vor avea loc înainte de Octombrie. — Despre Take, îmi spune că acesta a scris Regelui pentru niște decorații refuzate, și propune ca Regele să decoreze «*proprio motu*» pe Moruzi! Drept răspuns, Regele a dat scrisoarea lui Moruzi. — *Maiorescu*: «Băiatul inteligent al lui Ghiță Ion; nimic mai mult!»

5 Ianuarie. — Vine *Filipescu* la mine: explozie de ură contra lui *Maiorescu*; mișel, mizerabil.. izbucnire în plânsete. «Nu mă mai vei vedea într'un comitet, nici într'un partid, nici în Cameră, nici în Senat!»—Va întrebuința cât mai are timp sau energie ca să demaște pe *Maiorescu*. Aceiași furie în contra lui *Lahovary*; nu are nimeni dreptul să-mi ia stima și considerația partidului: am fost atacat neomenesc. — Nu i-am amintit cum m'a atacat în afacerea *Ressu* și ce a zis (sau a pus să zică) de mine acum de curând în «*Epoca*», după «*Facla*»!! — Va da concurs prin presă, prin manifeste, dar... nu face politică. Va trimite către noi pe cei ce țin de dânsul.

— După masă, Deșliu: Pe mine mă iubește; dacă ași fi eu șeful ar veni, dar cu *Maiorescu* nu. El era pe lista Miniștrilor, dată de *Carp* la Aprilie 1912, și *Maiorescu* l'a șters pentru a pune pe *Pangrati*!! (Pentru prima

dată când aud de familia asta). Camera de Comerț (sic) îi va pune candidatura în București, și va avea cele mai multe voturi. La Târgoviște va lupta cu ai noștri.

8 Ianuarie. — Gr. Cantacuzino îmi afirmă că Gr. Filipescu a spus D-nei Cantacuzino că tatăl lui a cerut (sau va cere) 7 locuri în comitetul executiv, din care unul pentru D-rul Gianni!! — Oamenii lui nu vin pe la noi: Gianni nu a răspuns convocării mele și nici nu s'a scuzat; Deșliu, după ce a promis să vie la o conferință de șefi de culori, a pretins că avea un consiliu de familie; iar Costică Săvulescu m'a întrebat «de ce nu i-a deslegat d-l Filipescu». — Acelaș om face pe cel ce ne va da concursul și pe care politica îl scârbește...!

— *Despre Rusia.* La inaugurarea monumentului Marelui Duce Nicolae, în Mai, trebuia să meargă Prințul Carol. — Subit serbarea a fost fixată la 11 Ianuarie și Principii noștri, din cauza doliului, oarecum dispensați. Vorbind de aceasta cu *Waldthausen* (6 Ianuarie) la prânzul Ypersele, el mi-a spus că Schebeko i-a făcut reproșuri fiindcă l-a vestit că Prințul Carol lua serviciul în armata germană și a plecat supărat pe el. Este probabil legătură între aceste fapte.

10 Ianuarie. — Tot Filipescu. Eri seară la Jockey aproape decisesem pe Filipescu să reintre în partid și să ne prezintăm împreună la alegeri în București, cu toate consecințele ce urmează. Amânase răspunsul pe azi dimineață, când va veni la mine. La 2 ore, la telefon: inutil tot; să-i spun lui Ion Lahovary că ori unde îl va vedea, îi va da un picior în .., că dacă mai vorbește de el «*il arrivera un malheur*»; că nu mai vrea să audă «de ce sale parti»! — Erau Gianni și N. Lahovary la mine. I-am pus în curent.. — Nimic, dar nimic din cele ce s'au zis la comitetul executiv eri, nu autoriză o nouă supărare.

17 Februarie. — Alegerile s'au încheiat eri. Am rupt mai multe locuri (18), decât cele ce ne oferise liberalii. Lozinca a fost: la cap mie și lui *G. Stirbey*.

Prefecții aveau aerul de a fi de-o parte, dar tot personalul și toată acțiunea la ordinele unui om politic:

Costică Iarca, la Buzău; Pietraru la Teleorman; Ghika la Vlașca; A. Iliescu la Olt, etc., șuruburile strânse; *umplutură* cu grămada, împiedicări dela vot fără rușine... și prin ziare de «grozăvia dela 1911» este vorba...

Takiștii, pe față, în solda liberalilor. Pentru Craiova de două ori Prefectul a cerut mână liberă ca să se înțeleagă cu Stirbey pentru a scăpa pe Vernescu; de două ori i s'a răspuns că trebuie scos Geblescu pentru că «acesta este prețul concursului lui Take la București». — La Teleorman Patzuris făcut de două ori voiajul să aducă ordinul lui Take că, cu nici un preț, să nu es eu.

La București, la balotajul colegiului I Cameră, Takiștii *având lista lor*, spre a reține pe cei care nu acceptau să voteze pe liberali, au dat voturile lor liberalilor care au avut 80—100 mai mult, tocmai ce au Takiștii mai puțin. Sipsomo a cerut formal lui Jean Manu un vot pentru M. Pherekyde. — Nu poate fi nici o tăgăduială chiar pentru locurile și colegiile unde nu era cartelul locurilor concedate. — În această perioadă Maiorescu mi-a scris, la 25 Ianuarie, aprobând refuzul de locurile oferite de guvern. — În orice caz, glasul general este că Takismul s'a topit.

18 Februarie. — Filipescu vine de dimineață. El care striga că a fost o greșală de a prevedea în program posibilitatea unei sancțiuni; care acum o săptămână găsea că aceste sancțiuni nu pot fi explicate decât în sensul «fie de avantajare la impozite pentru cultura *intensivă* (?), fie de sancțiuni financiare», — îmi vorbește de o tranșacțiune de căutat: să dăm liberalilor posibilitatea de a expropria, odată și repede, iar ei să ne conceedă neatințerea legii electorale! — Dar bine înțeles, în schimb distrugerea Takismului: «dacă vorbiți și cu Take Ionescu, cu noi nu puteți sta de vorbă!».

Barbu Catargi, pe la 4 ore, se plânge de conversațiile ce are Filipescu cu liberalii; este gata pe înțelegere, dar să i se dea capul lui Take Ionescu. — O apropiere ciudată de făcut cu ce scrisai mai sus!

— Gr. Ghika-Deleni : Sunt bine cu Porumbaru și cu Stelian; ei sunt speriați de calea pe care a luat-o șeful lor și caută să aibă cu noi o înțelegere. — Am răspuns că pot vorbi cu mine ori când.

22 Februarie. — Audiență la *Rege*. Mirat de comunicatul «Viitorului» care anunță alegerile Constituante primăvara viitoare, reamintim Regelui că părăsind puterea am cerut, pentru motive agricole, alegerile toamna și că guvernul a dat această asigurare lui Maiorescu, la primul contact ce l'a avut cu Brătianu. De altminterea erau și vorbele care le propagau acum în urmă Anghelescu și Constantinescu.

Regele: Nimica nu-i hotărât; va prezida Miercurea viitoare *primul* consiliu al Miniștrilor lui și atunci se vor lua hotărâri. (Deci Mesagiul de deschidere este opera personală a lui Brătianu. Stilul dealtminterlea o indica). — Miniștrii i-au spus că disponibilitățile de pământ erau mai mici decât se afirmase. — Neștiință absolută asupra procedării și a îndemnizării de plătit; se va face un împrumut ?

Mai clar și mai orientat pe chestiunea electorală : corupție la colegiile cele mici, greutate de a governa din cauza pretențiilor alegătorilor. — Răspund : Nici un

Samedi, 22 février. — Audience *Roi*. Etonné communiqué «Viitorul» annonçant élections Constituante ce printemps, nous rappelons au Roi qu'en quittant le pouvoir nous avons demandé, pour raisons agricoles, élections automne et que le gouvernement en a donné l'assurance à Maiorescu au premier contact de Bratianu avec Maiorescu. D'ailleurs c'était le propos que propageaint Anghelescu et Constantinescu tout dernièrement encore. Le Roi; rien décidé; présidera Mercredi prochain *le premier* conseil de ses Ministres actuels, et c'est alors que des décisions seront prises. (Donc le Message d'ouverture est oeuvre personnelle de Bratianu, le style l'indiquait). Les Ministres lui ont dit que les disponibilités en terre étaient moindres qu'on ne l'a affirmé. Ignorance absolue sur le procédé et sur l'indemnité a payer: on fera un emprunt?

guvern n'a fost stânjenit de către alegători; singur acel al lui Sturdza n'a putut să guverneze; dar greva venea din alt loc (Brătianu).

Regele: Toate țările merg spre sufragiul universal.—*Eu*: Ele caută antidotul lui.—Dar vor fi condiții, plata impozitelor.—*Eu*: Da, impozitul personal 4 lei.—Va fi cel puțin un colegiu în care guvernul va avea «la main haute, docile...» *Eu*: Până în ziua când își va simți puterea.—*Regele*: Toate acestea vor fi explicate și hotărâte prin *Constituantă*. — *Eu*: Nu, toate acestea trebuie spuse acum, căci acum va avea Corpul electoral să aleagă.—In două cuvinte: Regele nu știe decât cecece Miniștrii lui i-au spus sau îi vor spune.

Despre Filipescu, regretă cele două interviewuri ale lui și atitudinea «Epocei», căci, adaugă Regele cu tărie, nu ne vom schimba politica noastră externă și nu vom rămâne în aer; — *suntem bine înțeleși asupra acestui punct*, nu e așa ?

Mai târziu, vorbind de proiectele de căsătorie rusești: Nu mai pot amâna un răspuns; este o insistență «*presque gênante*», dar nu vom face o politică de familie; a-

Plus clair et plus orienté sur question électorale: corruption des petits collègues, difficulté de gouverner à cause des prétentions des électeurs.—Je riposte: Aucun gouvernement n'a été gêné par l'électeur; un seul, celui de Sturdza, n'a pas pu gouverner, mais la grève venait d'ailleurs (Brătianu).

— Tous les pays marchent vers le suffrage universel. — Moi: Ils en cherchent l'antidote. — ..Mais il y aura des conditions, paiement d'impôt... — Moi: Oui, impôt personnel, 4 lei. — Ce sera au moins un collège dans lequel le gouvernement aura la haute main, docile... — Moi: Jusqu'au jour où il sentira sa force. — Le Roi: Tout cela sera expliqué et arrêté *dans la Constituante*. — Moi: Non, tout cela doit être dit maintenant, car c'est maintenant que le corps électoral aura à choisir. — Bref: le Roi ne sait que ce que ses Ministres lui ont dit ou lui diront.

Sur Filipescu: regrette ses deux interviews et l'attitude de l'«Epoce», car, ajoute le Roi fermement, «nous ne changeons pas notre politique étrangère et nous n'allons pas rester en «l'air; nous sommes bien entendus là dessus, n'est-ce pas?»

lianță de familie, da, schimbare de politică, nu. — Principii Moștenitori pleacă la 14 Martie la Berlin.

A primit cu neplăcere pe Tardieu, din pricina politicii lui «Le Temps». Franța este aceea care împinge totdeauna pe Rusia, și reprezentațiunile cu privilegiul general Liman sunt opera Franței. Petersburgul e supărat; continuul amestec al Franței în chestiunile militare rusești. — Impăratul timid, nu spune nici odată Miniștrilor lui ceea ce vorbește cu Suveranii, și adesea ori Berlinul a fost mirat de aceasta. Marele Duce Nicolae Mihailovici este în disgrație din cauza cărței lui asupra lui Alexandru; caracterul lui dealmitrelea nu-i place Regelui. — Când Tardieu a spus Regelui că Europa îi datorează lui pacea, Regele a ripostat: «O datorează mai ales Impăratului Germaniei»: — «Preparasem dinainte răspunsul»!

Asupra finanțelor: Ce fericire că ai făcut într'un mod așa dibaci împrumutul și că nu l'ai făcut în Franța! Foarte frumoasă operație, pentru care te mai felicit încă odată.

23 Februarie. — Mitilineu întors dela Berlin mi-a

Plus tard, en parlant des projets de mariage russe: Je ne puis plus différer une réponse; il y a une insistance «presque gênante». Mais nous n'allons pas faire une politique de famille; alliance de famille, oui, changement de politique, non. — Les Princes Royaux partiront le 14 mars pour Berlin.

Reçu avec déplaisir Tardieu, à cause de la politique du «Temps». La France est celle qui pousse toujours la Russie, et les représentations au sujet du général Liman sont l'oeuvre de la France. On est fâché à Petersbourg de l'immixtion continuelle de la France dans les questions militaires russes. L'Empereur, timide, ne rapporte jamais à ses Ministres ce qu'il cause avec les Souverains et souvent Berlin a été surpris de ce fait. Le grand duc Nicolas Michailovitch en disgrație à cause de son livre sur Alexandre I, dont le Roi d'ailleurs n'aime pas le caractère. Lorsque Tardieu dit au Roi, que l'Europe lui doit la paix, le Roi riposta: «On la doit aussi et surtout à l'Empereur d'Allemagne». «J'avais préparé la réponse!»

Sur les Finances: «Quel bonheur que vous ayez si habilement fait l'emprunt et que vous ne l'ayez pas fait en France: très belle opération et je vous en félicite encore».

23 février. — Mitilineu, retour de Berlin, m'a dit qu'à la

spus că la Disconto și Salomonsohn și Solmsen i-au spus că Berlinul e foarte mirat de numeroasele conferințe de Francezi iluștri, la București.

— Mi s'a mai comunicat că Duca trebuia să prezideze banchetul ce se oferă lui Tardieu (dacă nu este lui Lacour-Gayot), dar din ordinul lui Brătianu s'a făcut bolnav.

24 Februarie. — Revizuirea. Aflăm că chiar azi dimineață se comunică citirile pentru revizuire. Adun comitetul consultativ, care adoptă declarația pe care am redactat-o. Iată-o :

«Adânc mirat de precipitațiunea cu care se fac propunerile de reviziuirea Constituțiunei, trei zile numai după deschiderea Parlamentului și înainte chiar ca o discuțiune asupra Adresei să fi adus o preciziune a întesului și întinderei ce se caută a se da celor două puncte de căpetenie, care privesc proprietatea și legea electorală;

«In starea de obscuritate în care s'au făcut alegerile, nici un act sau cuvânt autorizat nelămurind opinia publică asupra intențiunilor Guvernului care este promotorul cererei de revizuire;

«In vedere că nu se poate schimba într'o grabă absolut incompatibilă cu greutatea problemei, un așezământ constituțional sub care țara s'a desvoltat și a prosperat în timp de 40 ani, — Partidul Conservator declară :

«Că pe cât este de doritor să înlesnească soluțiunea

Disconto, et Salomonsohn et Solmsen lui avaient dit combien on était surpris des nombreuses conférences de Français de marque à Bucarest. — On m'a communiqué encore que Duca devait présider le banquet offert à Tardieu (à moins que ce ne soit à Lacour-Gayot), et que sur l'ordre de Brătianu il a dû faire le malade.

Lundi, 24 février. — La Révision. Nous apprenons que ce matin même on commence les lectures pour la révision. Je rassemble le comité consultatif et on adopte la déclaration que j'ai rédigée. — Arion la développe à la Chambre. Nous arrivons trop tard au Sénat. Brătianu, dans sa première réplique, la prend de très haut; plus calme à la seconde.

cestiunei agrare, pe atât consideră ca o siluire procedeele care nu sunt de natură a îndruma partidele politice și opinia publică spre cercetarea liniștită și documentată a celor mai bune mijloace de înfăptuire».

Arion desvoltă această declarație la Cameră; dar sosim prea târziu la Senat. — Brătianu, în prima replică, o ia foarte de sus; mai calm însă la a doua replică.

25 Februarie. — La Senat, Comitetul delegaților e deja convocat pentru ora 2½ !! — Vestesc pe Missir că cer cuvântul la rezumatul ședinței de ieri. Se zăbovește pentru a fi așteptat Brătianu.

Fac declarația — răspuns al Ministrului. — iau din nou cuvântul: de astădată Brătianu, foarte blând, afirmă că nu vrea să pripească lucrurile și că se va discuta *după Adresă*.

Se atribue atitudinea sa vizitei ce a făcut azi dimineață Regelui.

12 Martie. — Rostit discursul meu asupra reviziei. Pentru prima parte, Brătianu nu era de față. Missir a provocat o suspendare de ședință și a pornit în grabă pe Mortun ca să-l caute pe primul-ministru. Discursul a avut un răsunet mare chiar asupra majorității.

18 Martie. — *M. Pherekyde* îmi propune o întrevvedere cu Brătianu pentru a nu avea aface cu intermediari

Mardi, 25 février. — Au Sénat, le comité des délégués est déjà convoqué pour 2 et demi! J'avise Missir que je demande la parole sur le sommaire de la séance d'hier. On retardé de suite pour attendre Bratiano.

Déclaration-réponse du Ministre. — Je reprends la parole: cette fois-ci Bratiano, très doucereux, affirme qu'il ne veut pas brusquer les choses et qu'on discutera *après l'Adresse*. On attribue son attitude à la visite faite au Roi ce matin.

12 mars. — Prononcé mon discours sur la révision. Pour la première partie, Bratiano n'était pas présent. Missir a provoqué une suspension d'audience et on a vite expédié Mortzun chercher le Premier. Le discours a énormément porté sur la majorité même.

18 mars. — *M. Pherekyde* me propose une entrevue avec Bratiano, pour ne pas avoir affaire à des intermédiaires pour une entente. Elle aurait lieu chez lui. J'accepte, lui

pentru o înțelegere. Intrevederea ar avea loc la dânsul. Primesc, îi asigur că nici o chestiune personală nici nu mă preocupă și nici nu se opune la aceasta.

19 Martie. — Mi se propune întrevederea pentru mâine 6 ore și jumătate. Sunt obligat să cer amânare, căci mă așteaptă Regele mâine la ora 7.

George Stirbey îmi spune că a găsit pe Rege hotărât de a sacrifica proprietatea; mai puțin partizan de o reformă electorală. I-a spus că, oricât de *penibilă* să fie chestiunea, el găsește că o întrevedere între Brătianu și Marghiloman era indispensabilă. Se înțelege de unde vine propunerea Pherekyde.

În vederea acestei întâlniri și punând pe socoteala vizitei mele la Rege necesitatea de a mă orienta exact, am convocat la 5½ pe Filipescu și pe Lahovary. Am căzut de acord că putem conceda obligația —, pentru un sfert de exemplu — de a da pământ cu sancțiunea *expropriării individuale*, dar, ca garanție pentru viitor, abandonarea colegiului unic.

20 Martie. — Pherekyde îmi telefonează că nu ne putem vedea nici mâine nici Sâmbătă. Brătianu având multe comisii.

donne assurance que nulle question personnelle ne me préoccupe ni ne s'oppose.

19 mars. — On me demande entrevue pour demain 6 h. et demi. Suis obligé de décliner, devant aller chez le Roi à 7 h.

G. Stirbey me dit avoir trouvé le Roi décidé pour le sacrifice de la propriété, moins partisan d'une réforme électorale. Il lui a dit que *quelque pénible* que soit cette question, il estimait qu'une entrevue entre Bratiano et Marghiloman était indispensable. On comprend d'où vient la proposition Phérékyde.

En vue de cette entrevue et mettant sur le compte de ma visite au Roi la nécessité de mon orientation exacte, j'ai convoqué 5 et demi Filipesco, Lahovary. Sommes tombés d'accord qu'on pouvait concéder l'obligation, — pour le quart par exemple, — de donner de la terre, avec la sanction de *l'expropriation individuelle*, mais comme garantie pour l'avenir, l'abandon du collègue unique.

20 mars. — Phérékyde téléphone que nous ne pourrons nous voir ni demain ni samedi, Bratiano ayant beaucoup de commissions...

24 Martie. — Intrevederea cu primul Ministru. El e acela care vorbește toată vremea... A se relua altă dată. M. Pherekyde a asistat.

14 Aprilie. — Conferim d-l *Brătianu* și cu mine la Pherekyde acasă. Toată conversația numai asupra legei electorale: Colegiul unic este convingerea lui personală, crede că poate impune reforma, dar nu depinde de el ca revizia să se facă într'o atmosferă de liniște sau de violență. Dacă nu ne înțelegem, va fi obligat să facă apel la masele populare. Oarecare întorsături de fraze sunt amenințări: ruperi adânci; oamenii vor suferi; raporturile ulterioare vor fi foarte grele, etc.. — Răspund foarte liniștit că dacă trebuie să înghițim blocul lui intangibil, mai bine să-l impue prin forță.

— Semi-mărturisire că mijloacele lipsesc pentru legea agrară: «dificultăți, dar nu imposibilități».

In ceea ce privește Banca, discuție admisibilă pentru altă organizare. Ar fi dorit un acord pentru a rezolvi chestia petrolului. — A spus rîzând: Să reluăm proiectul «României». — Câteva cuvinte puțin măgulitoare pentru Take Ionescu.

24 mars. — Entrevue avec le premier Ministre. C'est lui qui parle tout le temps et reprendra une autre fois. Michel Phérékyde présent.

14 avril. — Nous conférons, Mr. Bratiano et moi, chez Phérékyde. Toute la conversation porte sur la loi électorale: le collègue unique est sa conviction personnelle; il croit pouvoir emporter la réforme, mais il ne dépend pas de lui que le révision se passe dans une atmosphère de paix ou de violence; que si nous sommes intraitables, il sera bien obligé de faire appel aux masses profondes. Certaines tournures de phrases sont des menaces: déchirements profonds; les personnes en souffriront, les rapports ultérieurs seront difficiles, etc. — Je réplique simplement que s'il faut que nous avançons son bloc intangible, autant qu'il l'impose par la force. — Demi-aveu que les ressources manquent pour les lois agraires: «difficultés», mais pas «impossibilité».

Pour la Banque, discussion admissible pour une autre organisation. Il aurait voulu accord pour résoudre la question du pétrole. — Lui ai dit en riant: Reprenons le projet de la «Roumanie!» — Quelques paroles peu favorables à Take Ionescu.

În rezumat : Nici o înțelegere posibilă; Legea Agrară a trecut pe planul al doilea; Colegiul unic este marele cal de bătaie.

— Interpelat pe Costinescu asupra bugetului. El foarte slab; este sfârșit.

— Eri la Darvari conversație cu *Principesa Maria*. Ea îmi spune: «Că a fost foarte urât să se profite de lipsa ei ca să se încurce lucrurile. Cele ce spune «Facla» de Regină sunt din nenorocire în parte adevărate». «Facla» acuza pe Regină că a rupt căsătoria pentru a favoriza pe nepotul ei din Albania, ca să nu se găsească Români între necesitatea de a urma alianța politică cu Grecia și asistența de dat noului Regat. Materie procurată, după cât se zice, de către Ioan Miculescu, care cunoștea cuvintele imprudente rostite de Regină înaintea unor martori. — «Dar am reluat totul în mână și am scris eu Diadocului. Elisabeta este mulțumită la dânsa, își iubește țara (România); faptul de a o părăsi o costă; aceasta nu este ceva personal în contra Diadocului. Sper că se va face, încet; din nenorocire el nu poate veni acum la București...».

En résumé : aucune entente possible ; la loi agraire est au second plan ; le collègue unique est le grand cheval de bataille.

Interpellé Costinescu sur le budget. Lui au dessous de tout. Il est bien fini.

Eu hier, chez les Darvari, conversation avec Princesse Marie. Elle me dit que «ça été bien vilain de profiter de son absence pour brouiller les choses. Ce que la «Facla» *) a dit «de la Reine, est malheureusement vrai en partie. Mais j'ai repris en main et j'ai écrit, moi, au Diadoque. Elisabeth est heureuse chez elle ; elle aime son pays ; c'est de s'en aller qui lui coûte; cela n'est pas personnel contre le Diadoque. J'espère que cela se fera lentement, malheureusement lui ne peut pas venir de suite à Bucarest...»

*) La «Facla» accusait la Reine d'avoir rompu le mariage pour favoriser son neveu d'Albanie, pour que les Roumains ne soient pas pris entre la nécessité de suivre l'alliance politique avec la Grèce et l'assistance à donner au nouveau Royaume. Matière fournie, paraît-il, par Jean Miculescu, qui connaissait les paroles imprudentes de la Reine devant témoins.

16 Aprilie. — C. Cantacuzino-Paşcanu mi-a cerut o întrevedere cu el la George *Stirbey*. Refrenul lui : Vezi pe Take ! De ce nu vorbeşti cu Take ! — O să se silească să întâlnească pe Take la George *Stirbey*. — Crede că poate să afirme că Take n'are nici un aranjament cu liberalii.

— Generalul *Coandă* îmi raportează despre călătoria lui. A văzut pe Talaat, Enver, Marele Vizir, Mareşalul Sanders. Acesta din urmă crede că Enver este «un faux bonhomme», că nu trebuie dată încredere sincerităţii lui fictive; exasperat de starea primitivă a oamenilor; nu au artilerie; se lucrează serios în armată; Turcia nu poate întreprinde nimic înainte de 18 luni; nici o putere militară în momentul de faţă; 54 de ofiţeri germani constituie un al doilea Minister. — Toţi Miniştrii se tem de Bulgaria; Talaat crede că Uniunea Sârbilor şi Bulgarilor e posibilă, cum o voi Rusia să se ocupe de aceasta; Ar inclina pentru o alianţă cu Grecia, dacă ar consimţi Grecii să dea Chio şi Mitilena, care fac parte integrantă din Asia mică. Enver a cerut schimbul cu Rodos care face sistem cu Creta. În Grecia, crede că Venizelos

16 avril. — C. Cantacuzène-Paşcanu m'a ménagé une entrevue avec lui chez Georges Stirbey. Son refrain : Voyez Take ! Pourquoi ne parlez-vous pas avec Take ! Il s'arrangera pour que je rencontre Take chez Georges. — «avant d'en parler à votre parti» ajoute Cantacuzène. Il croit pouvoir affirmer que Take n'a aucun arrangement avec les libéraux.

— Coanda me fait rapport de son voyage. Vu Talaat, Enver, le Grand Vizir, le Maréchal Sanders. Ce dernier croit que Enver est un faux bonhomme; qu'il ne faut pas se fier à sa sincérité apparente; exaspéré de la primitivité des hommes; il n'y a pas d'artillerie; on travaille sérieusement dans l'armée; Turquie ne peut rien entreprendre avant 18 mois; aucune force militaire actuellement; 54 officiers allemands constituent un second ministère de la guerre. Tous les Ministres se méfient de la Bulgarie; Talaat croit à l'union possible des Serbes et des Bulgares, dès que la Russie voudra s'en occuper; inclinent pour alliance avec Grèce si les Grecs consentent à abandonner Chios et Mitilène, qui sont partie intégrante de l'Asie Mineure; Enver a suscité abandon, en échange, de Rhodes qui fait système avec la Crète.

En Grèce, Coanda croit que Venizelos peut accepter, une

poate să primească, odată afacerea Epirului regulată. Armamentul maritim al Turciei o să oblige pe Greci să fie îngăduitori, având în vedere cheltuelile ce le au de făcut pentru a consolida nouile lor posesiuni.

La Constantinopol, nota generală: admirație fără margini pentru Regele nostru și a se lua «mot d'ordre» de la București.

— *Barbu Stirbey* a venit la mine. Pretextul: Petiția lui Filipescu, ale cărei părți finale par a conține o amenințare pentru Rege. Explic că Filipescu înțelege, că dacă nu mai există protecția legilor în timpul alegerilor, cetățenii vor fi siliți să se apere singuri. — Imi reproșează că în afară de audiențe, nu țin pe Regele în curent. Brătianu corespunde prin D-na Mavrojeni. Take prin el. El nu servește decât pe Rege și se oferă pentru a-i duce și comunicările mele. Nu trebuie ca în fața Regelui să par că știu că el, Barbu, îi raportează: «E nostim, când știe fiecare că celalt știe tot, să se prefacă fiecare că nu știe ceea ce știe celalt!» (O fi oare o aluzie la anume raporturi?)

Am convenit că voi pune în scris tot ce am spus lui Brătianu asupra reviziei, și tot ce Brătianu mi-a răs-

fois l'Épire réglé... Les armements maritimes de la Turquie amèneront les Grecs à être condescendants, vu les dépenses qu'ils ont à faire pour consolider leurs nouvelles possessions.

A Constantinople, note générale, admiration sans bornes pour le Roi et mot ordre à prendre à Bucarest.

— Barbu a cherché à me voir. Prétexte: la petition de Filipescu, dont la partie finale semble contenir une menace pour le Roi. J'explique que Filipescu entend simplement qu'on sera obligé de se défendre si la protection des lois cesse pendant les élections. Il me reproche de ne pas tenir le Roi au courant, en dehors des audiences officielles. Brătianu correspondait par Madame Maurojény. Take par lui. Lui ne sert que le Roi, et s'offre pour porter mes messages. Il ne faut pas que devant le Roi je paraisse savoir que lui, Barbu, lui rapporte; «c'est amusant, quand on sait chacun «que l'autre sait tout, de faire semblant que chacun ignore «ce que l'autre sait!» (Est-ce allusion à rapports certains?) — Conveni que je mettrai par écrit tout ce que j'ai dit à

puns; căci se poate ca acesta să nu fi raportat exact cu-vintele noastre.

19 Aprilie. — Întâlnit pe *Take Ionescu*, după propunerea lui Pașcanu, la G. *Stirbey*. Nimica precis; încă nu angajat cu Brătianu; ar dori să fie samsarul cinstit. «Regele fiind singurul care mai poate obține concesiuni dela liberali». — Colegiul Unic este tirania partidelor. Nu trebuie să ne plângem de tirania alegătorului; dar Cluburile politice sunt acelea ce trebuie acuzate. Brătianu este încătușat în formula sa de Colegiul unic; trebuie să-l ajutăm să se libereze de ea; dacă Brătianu primește, el ar primi amestecul colegiilor actuale, cu pluralitate de voturi pentru Colegiul I. Filipescu se va deda la violențe și are să-i provoace: — Eu — nu, dar o să tragă o bătaie poliției dacă nu se astâmpără.

17 Mai. — Fusesem chemat cu insistență la 14 Mai, pentru a prânzi la Buftea cu Prințesa Maria. Imposibilitate absolută. Prințesa spusese Suzanei (D-na Ivon Marghiloman) că eram «nu un amic», dar un frate.

— Telefonic mă cheamă *Prințesa* la 11¼, și mă roagă să mă silesc ca Prințul Carol să nu lipsească la întrevederea dela Constanța. Dânsa nu poate să vor-

Bratiano sur la révision et ce que Bratiano m'a répondu. Peut-être celui-ci n'a pas rapporté fidèlement nos paroles.

19 avril. — Rencontré 10 h. s. *Take Ionescu*, sur proposition de Pașcanu, chez G. *Stirbey*. Rien de précis; pas encore engagé avec Bratiano. Il voudrait servir de courtier honnête, «le Roi étant le seul qui peut encore obtenir des concessions des libéraux». Le collègue unique est la tyrannie des partis. Il ne faut pas se plaindre de la tyrannie de l'électeur: c'est les clubs politiques qu'il faut accuser. Bratiano emprisonné dans sa formule de collègue unique; il faut lui aider à en sortir: «il» n'est pas fétichiste et si Bratiano accepte, lui accepterait le mélange des actuels collègues avec pluralité de voix pour le 1-er. — Filipescu fera des violences et les provoquera; moi — non, mais il rossera la police si elle ne se tient pas tranquille.

17 mai. — J'avais avec insistance été appelé le 14 mai, descendant d'auto Ialomitza et partant pour Iassy, pour dîner à Buftea avec la Princesse Marie. Impossibilité absolue. Elle avait dit à Suzanne que j'étais «non un ami, mais

bească de aceasta cu Regele, dar Țarul venind cu toată Familia Sa, ar fi extraordinar să nu se cheme și Prințul Carol. Dânsa este trup și suflet pentru această căsătorie. Brătianu vede ca dânsa, Take e foarte partizan pentru reîntoarcerea sa, dar avem pe Regina în contra noastră din cauza *Albaniei ei*. Regele nu s'a dat un moment pe față. Prințul Ferdinand șovăește din cauza Germaniei. Trebuie lucrat fără ca să se simtă că și dânsa e amestecată. — Asupra interpelării mele: Nu se poate zice că voința Regelui să fie slăbită, dar sunt lucruri care se încurcă, și acțiunea directă a cuiva care îl vede des — Regina are influență asupra lui. — Căsătoria greacă se va face, acum când Elisabeta, *care nu-și iubeste decât frumusețea, este în alt mediu*. Când va vedea pe Prințul în alte condiții, iubitor și făcându-i curte, are să primească această tămâie și restul va veni singur. — Râzând apoi Prințesa îmi spune: că Regina în timpul unei citiri, ca eșind dintr'un vis, îi comunică că probabil Elisabeta are o iubire nefericită pentru Bulgarul (pe care nu l'a văzut niciodată!). — N'a avut niciodată vre-un conflict cu Regina, fiindcă nu are nicio ambiție perso-

comme un frère». Téléphone pour 11%. La Princesse me demande à m'employer pour qu'à l'entrevue de Constantza le Prince Carol ne soit pas absent. Elle ne peut en parler au Roi, mais certainement que l'Empereur venant avec toute sa famille, ce serait bizarre qu'on n'appelât pas Carol. Elle est toute âme pour ce mariage. Bratiano voit comme elle; Take est feu et flamme pour son retour. Mais nous avons la Reine contre nous à cause de son Albanie. Le Roi ne s'est pas déboutonné un instant. Le Prince Ferdinand hésitant, à cause de l'Allemagne. Il faut agir sans qu'on sente qu'elle y est pour quelque chose. Sur mon interpellation: on ne peut dire que la volonté du Roi soit affaiblie, mais il y a des choses qui se brouillent et l'action directe de quelqu'un qui le voit souvent — la Reine, — a de la prise. Le mariage grec se fera, maintenant qu'Elisabeth, *qui n'aime que sa beauté*, est dans un autre milieu. Quand elle verra le Prince dans d'autres conditions, l'admirant et la courtoisante, elle acceptera cet encens et le reste ira de soi. En riant, la Princesse me dit que la Reine, pendant une lecture, comme sortant d'un rêve, lui communique que probablement Elisabeth a un «amour malheureux» pour le Bulgare (qu'elle n'a jamais vu)!

nală, dar dacă va fi vorba de copiii mei, am să-i apăr și «va fi războiul».

— Regina e contra ambelor căsătorii; — Principesa Maria n'are decât o temere: Cestiunea de sănătate; acea boală a sistemului vascular al Tareviciului trece prin femei și nu lovește nici odată decât pe bărbați. Principesa Heinrich de Prusia a transmis-o băeților săi și unul din ei a și murit.

N'am fost întotdeauna uniți în căsătoria noastră, — divergențe de gusturi —, dar în chestiunile de familie sau de interes suntem totdeauna de aceeași părere, ceea ce este o mare putere..

4 Iunie. — In ajunul alegerilor se zărise Comitetul Consultativ de demisia lui Maiorescu; a fost înțeles între noi că nu o vom divulga. Mi se pare că aceasta a fost o eroare: Am fi avut un succes electoral și mai mare. Am reluat convorbirea acum 4 zile. Arion afirmând că alegerea nu se va putea face decât între mine, Lahovary și Filipescu, Lahovary a zis: «Eu nu am nici o pretenție», și Filipescu a reînnoit declarația lui că nu putea și nu voia să fie șef. — M'am opus la o desemnare imediată

— Jamais eu de conflit avec la Reine, parceque je n'ai aucune ambition personnelle, mais s'il s'agit de mes enfants, je les défendrai et «ce sera la bataille». La Reine est contre les deux mariages. Princesse Marie n'a qu'une crainte, la question de santé; cette maladie du système vasculaire du Tzarevitch passe par les femmes et n'atteint jamais que les hommes. La Princesse Henri de Prusse l'a transmise à ses fils et l'un est mort.

«Nous n'avons pas toujours été unis dans notre ménage— divergence de goûts, — mais dans les questions de famille ou d'intérêt nous disons toujours la même chose, ce qui est une grande force...

4 juin. — La veille des élections j'avais saisi le Comité consultatif de la démission de Maiorescu. Il avait été convenu de n'en rien dire. Il semble bien que ç'a été une erreur: nous aurions eu un succès électoral encore plus grand. Nous avons repris la conversation il y a quatre jours. Arion affirmé que le choix ne pouvait porter que sur moi, Lahovary et Filipescu; Lahovary a dit «Eu n'am nici o pretenție» et Filipescu a renouvé sa déclaration qu'il ne pouvait, ni ne voulait être chef. Je me suis opposé à une désignation res-

ca condescendență pentru Lahovary, sub pretextul lipsei lui Grădișteanu și a lui Vlădescu.

— Astăzi ora 10 Adunarea *Comitetului* Executiv. Toată lumea a venit. Lipsă numai Vlădescu, de negăsit. Au vorbit : Ion Lahovary, Deșliu care a propus oficial *numirea mea*, Greceanu, G. *Stirbey* (foarte bine), cei doi Cantacuzino, Filipescu, Ionel Grădișteanu. — Unanimitate, — cald și mișcător !—

5 Iunie. — Deschiderea Parlamentului. Discursul Tronului nu vorbește decât de reforme, — foarte vag — și de două ori de înțelegere.

A. Constantinescu «Sper că sunteți mulțumiți de Mesaj»? — Eu : «Dacă voi sunteți mulțumiți, ce să zicem noi ? c'est un lâchage ! noi, încântați».

Liberalii, Takiștii, Brătianu mă felicită. Take vorbește în vecinătatea mea. Nici ziua bună nu mi-a dat.

6 Iunie. — Am cerut audiență azi dimineață. Am și fost primit la 6. Atâta preveniență m'a mișcat. *Regele* mi-a ținut mâna în amândouă mâinile lui, un timp prelungit : «Te felicit din toată inima pentru alegerea D-tale, dar mă felicit mai ales pe mine». — La plecare : «Ai toată încrederea mea, toată, dar — cu un gest energetic — trebuie să fii șef !» — Se vorbește de Filipescu, mai mult timp. M'a pus în curent de ce se vorbise cu Sasonow. În chestiunea internă va trebui găsită o înțelegere : «veți găsi cu D-l Brătianu și D-l Take Ionescu, o formulă», — singura dată când a pronunțat numele lui Take.

treinte immédiate, par égard pour Lahovary, sous prétexte absence Gradisteanu et Vladescu.

Aujourd'hui 10 h. réunion de Comité exécutif. Tout le monde est venu. Absent Vladescu, introuvable. Ont pris la parole Jean Lahovary, Deșliu qui a officieusement proposé ma nomination, Grecianu, Stirbey (très bien), les deux Cantacuzène, Filipescu, Ionel Gradisteanu.

Unanimité. — Chaud et émouvant.

6 juin. — (Le Roi) : «Je vous félicite de tout coeur pour votre élection, mais je m'en félicite surtout tout particulièrement».

«Vous avez toute ma confiance, toute, mais — avec un geste énergique — il faut que vous soyez chef».

10 Iulie. — Notă austriacă. Primul ei efect e de a produce mirare. *Porumbaru* a vorbit cu Czernin la ora 4 la Sinaia, și Czernin i-a spus că instrucția va mai ține încă două zile; la ora 6 ducea nota Regelui! Și *Porumbaru* îmi povestește chiar dânsul cu naivitate pățania lui.

13 Iulie. — Mă reîntorc dela Buzău. Nota de răspuns a lui Pasici foarte corectă și dibace. O spun în «*La Politique*» (Czernin s'a plâns mie de tonul gazetei). Blondel se agită foarte mult, a perorat la Jockey Club în sensul că ar fi trebuit ca imediat noi să ne punem din partea Sârbilor. Pretutindeni face pe agentul provocator.

— Primesc vizita lui *Porumbaru*. Îmi spune că nota a fost *probabil* supusă prealabil Germaniei! — Relativ la incidentele noastre de fruntarii cu Bulgaria: «Sunt aproape aplanate; unii (?) vedeau într'însele mâna rusească; alții mâna austriacă. I se pare că Germania merge de nevoie. Cine știe dacă nu are să sune și ceasul nostru cu Transilvania!»

Cum Blondel spusese: «Ați știut să cereți concursul Sârbilor și Grecilor în diferendul vostru de fruntarii cu Bulgarii», — am întreat pe *Porumbaru* seara, dacă era

10 juillet. — Note autrichienne. Son premier effet est de produire de la stupeur. *Porumbaru* a causé avec Czernin à 4 h. à Sinaia et Czernin lui avait dit que l'instruction durerait encore deux jours; à 6 h. portait la note au Roi! Et s'est *Porumbaru* qui me raconte naïvement sa déconvenue.

Dimanche, 13 juillet. — Je rentre de Buzeu. La note responsive de Pasitch très correcte et adroite. Je le dis dans la «*Politique*». Czernin s'est doucement plaint à moi du ton du journal. Blondel s'agite beaucoup. Il a péroré au Jockey dans le sens que nous aurions dû de suite prendre la partie des Serbes. Partout il fait l'agent provocateur.

— Visite de *Porumbaru*. Il me dit que la note a été *probablement* soumise au préalable à l'Allemagne! Dans nos incidents de frontière avec la Bulgarie: «ils sont presque aplanis; les uns y voyaient la main de la Russie, d'autres la main de l'Autriche.» Il lui semble que l'Allemagne marche à contrecœur.

Comme Blondel avait dit: «vous avez bien su demander le concours des Serbes et des Grecs dans votre différend de frontière avec les Bulgares», j'ai demandé à P. le soir si

adevărat ; mi-a răspuns că se sugerase numai aliaților o declarație. Omul acesta (Blondel) e limbut și gaffeur».

Sinaia, 15 Iulie. — Lungă întreținere cu *Czernin*. Foarte «gentleman», vorbind deschis cu mine. Punctul lor de vedere : Că este vital pentru dânșii să extirpeze pan-serbismul pentru a dovedi oamenilor că țara lor nu a intrat în lichidare. — Foarte mulțumit când i-am spus că, pentru mine, un tratat trebuie să fie respectat, dar cum să evităm conflictul eventual cu tratatul dela București. — El : Nu vom lua nici un sat Sârbilor, și dacă sunteți aliații noștri, interesele voastre sunt și ale noastre. — Am insistat pe acest punct : Integritatea teritorială a Serbiei. — El : Fără ca să fiu Ministrul afacerilor străine, sunt sigur că n'o să vrea nimeni să modifice harta.

16 Iulie. — Audiență la *Rege*. Regele examinează trei chestiuni : 1) Starea opiniei publice și armatei : anti-austriacă. 2) Să mergem alături de Austria ? Rusia este în stare să răstoarne guvernul bulgar și să atragă Bulgaria în partea ei : Prinși între două focuri, coasta maritimă deschisă și Constanța pierdută. — 3) Să mergem în contra ei ? Onoarea te oprește : Tratatul de la 1884.

c'était vrai ; il m'a répondu qu'on avait suggéré seulement aux alliés une déclaration. Cet homme est bavard et gaffeur.

Sinaia, 15 juillet. — Long entretien avec *Czernin*. Très gentleman, se livrant avec moi. Leur point de vue c'est qu'il est vital pour eux d'extirper le pan-serbisme pour enlever aux gens l'idée que leur pays est entré en liquidation. Très heureux quand je lui ai dit, que pour moi un traité doit être respecté, — mais comment éviter le conflit éventuel avec le traité de Bucarest. Lui : Nous ne prendrons pas un village à la Serbie, et si vous êtes nos alliés, vos intérêts sont les nôtres. J'ai insisté sur ce point : intégrité territoriale de la Serbie. Lui : sans être le Ministre des Aff. Etr., je suis certain qu'on ne voudra en rien modifier la carte.

16 juillet. — Audience chez le Roi. — Le Roi examine trois questions : 1) L'état de l'opinion publique et de l'armée : anti-autrichienne. 2) Aller avec l'Autriche : demain la Russie provoque le renversement du gouvernement bulgare et la Bulgarie redevient russe. Pris entre deux feux, nous avons toute la côte ouverte et Constantza perdue. 3) Il y a aussi l'honneur, notre signature sur le traité de 1884, encore

încă minimum pe 3 ani în vigoare. — Regele îmi arată, confidențial, telegrama personală prin care Împăratul îi comunică declarația de război și face apel la vechea lui prietenie pentru a spera că va aproba această crudă extremitate la care s'a hotărât; — și a doua telegramă, a Țarului, care și el îi invocă prietenia pentru a *colabora* pentru menținerea păcii dacă e posibilă. Acest adaus «dacă e posibil», nu-i place Regelui. —

Imi arată în sfârșit telegrama lui Diamandi adresată lui Porumbaru, spunând că Ambasada Germaniei la Petersburg neagă că nota austriacă ar fi fost făcută *sub autoritatea* guvernului german, care nu i-a cunoscut textul decât odată cu celelalte puteri. — Ținem punctul acesta ca important. (Am avut în această privință o controversă cu Vredenburg care crede, ca și Presa, că nota a fost discutată și *întărită* la Berlin).

Asupra propoziției mele, dacă chestia Transilvaniei e destul de coaptă ca să riscăm totul pentru tot, Regele nu crede (e și părerea mea). Ea va fi coaptă peste 20 ani și va veni la sigur, fiindcă Austria tot se va disloca din cauza Ungariei.

pour minimum trois ans en vigueur. Le Roi me montre confidentiellement la dépêche personnelle par laquelle l'Empereur lui communique la déclaration de guerre et fait appel à sa vieille amitié pour espérer qu'il approuvera cette dure extrémité à laquelle il s'est décidé, — et la seconde dépêche du Tzar, qui invoque aussi son amitié pour «*collaborer* à maintenir la paix, si c'est possible». Cette adjonction «si c'est possible», ne lui plait pas beaucoup. Il me montre enfin dépêche de Diamandy à Porumbaru, que l'ambassade d'Allemagne à Petersbourg nie que la note autrichienne avait été faite sous l'autorité du gouvernement allemand; qui n'en a connu le texte qu'en même temps que les autres puissances. Tenons ce point comme important. (J'ai eu à ce sujet controverse avec Vredenburg qui croit, comme la presse, que la note a été discutée et renforcée à Berlin). Sur ma proposition, si la question de la Transylvanie est mûre pour risquer le tout pour le tout, le Roi ne le croit pas (c'est mon avis). Elle sera mûre dans 20 ans et viendra pour sûr, parceque l'Autriche se disloquera tout de même, et par

Asupra reconstituirei blocului balcanic: Lipsă de vreme; Grecii nu vor ceda Cavala; și poate aceasta ar întări prea mult pe Slavi.

Foarte indecis, foarte îngrijat, Regele îmi cere să nu mă depărtez de Sinaia, dorind a mă revedea după ce va conferi cu câți-va oameni politici cu greutate din toate partidele.

Punctul lui actual de vedere: O victorie repede a Austriei; pacea imediată; *dar înainte, Austria să facă Rusiei declarațiunea pe care ne-a făcut-o nouă, că integritatea Serbiei nu este amenințată.*

Semnalez Regelui insuficiența lui Porumbaru (ar fi nevoe, zice El, să fie chemat aci și fixat pe lângă Brătianu), și acea a lui Corbescu la Poliție.

— Seara *Poklevsky* îmi arată o telegramă, de comunicat lui Brătianu, că guvernul rus nu primește «*sdrobirea*» Serbiei.

17 Iulie. — Ziua toată strecurată în alternative de speranță că se va putea realiza localizarea.

Duc pe *Poklevsky* la București; — seara, târziu, îmi comunică că Rusia *nu ne cere decât neutralitate*; mă conjură să lucrez în acest sens (2 noaptea).

18 Iulie. — Blondel, înmuiat, nu mai predică decât neutralitatea, nu mai se agită pentru ca să sărim în ajutorul Serbiei.

le fait de la Hongrie. Sur la reconstitution du bloc balkanique: temps fait défaut; les Grecs ne céderont pas Cavala; et peut-être cela renforceraient trop les Slaves.

Très indécis, très préoccupé, le Roi me demande de ne pas trop m'écarter de Sinaia; il veut me revoir; il doit voir quelques hommes politiques de poids de tous les partis. Son point de vue actuel: une victoire rapide de l'Autriche; la paix immédiate; mais auparavant, que l'Autriche fasse à la Russie la déclaration à nous faite, que l'intégrité de la Serbie n'est pas menacée.

Je signale au Roi l'insuffisance de Porumbaru (on devrait, dit-Il, l'appeler ici et le fixer auprès de Brătianu) et celle de Corbescu à la police.

— Le soir *Poklevsky* me montre un télégramme à communiquer à Brătianu, que le gouvernement russe n'acceptera pas l'écrasement de la Serbie.

Incepe a se simți că liberalii nu mai lucrează în sensul rusesc.

19 Iulie. — Scrisesem lui Brătianu în potriva menținerii trupelor în serviciul tramvaelor, contra greviștilor. La 5½ sunt vestit telefonic că Luni 21 Iulie, ora 5, va avea loc un Consiliu de Miniștri cu toți șefii de partide și notabilități politice; se hotărăsc două persoane : indic pe Lahovary și îmi rezerv a doua persoană, căci telegrafiasem încă din ajun lui Filipescu.

— 15 minute mai târziu după această convocare primesc : «Sper că vei fi Luni la Sinaia pentru consfătuirea despre care am vorbit. — Carol».

Telegrafiez din nou urgent lui Filipescu.

20 Iulie, Sinaia. — Vorbesc cu Lahovary, care este foarte anti-austriac; convoc pe Grădișteanu. — La Sinaia toată lumea în contra intrării în acțiune și mai ales alături de Austria. — *Poklevsky* vine la mine la 8 seara. Abătut. Nu crede că să se fi început acțiunea fără o asigurare din partea Angliei. Ne cere neutralitatea în schimbul ori căror alte avantagii. Guvernul National Bulgar este o garanție că nu se va merge contra lor.

— Germania a declarat formal războiul Rusiei : Aceasta este prima veste care se află când sosesc aici.

19 juillet. — J'avais écrit Bratiann contre le maintien troupes au service des trams contre les grévistes. A 5 h. et demie coup de téléphone me disant que Lundi 5 h. (21 Juillet) Conseil Ministres avec chef partis et notabilités ; que je désigne deux personnes; j'indique Lahovary et je réserve la seconde personne, ayant la veille télégraphié Filipescu. Reçois 15 minutes après cette convocation : «Sper că vei fi Luni la Sinaia pentru consfătuirea despre care am vorbit». Carol. Je télégraphie de nouveau urgence Filipescu.

20 juillet. — Sinaia. — Je cause avec Lahovary ; il est anti-autrichien. Je convoque Gradisteanu. A Sinaia tout le monde contra action et surtout contre action avec Autriche. Poklevsky vient me voir à 8 h. soir. Abattu. Ne croit pas qu'on se soit embarqué sans une assurance de l'Angleterre. Demande notre neutralité et en échange tous les avantages; le gouvernement bulgare national est une garantie qu'on ne va pas contre eux!

— L'Allemagne a déclaré formellement la guerre à la Russie; c'est la première nouvelle qu'on apprend en débarquant ici.

21 Iulie. — La dejun, Ministrul Anghelescu comunică că *Italia a declarat neutralitatea!*

— Carp îmi expune sistemul lui: Războiul imediat, noi alături de Austria. Tripla Înțelegere e sigură să biruiască; Italia va merge pentru a lua Tunisia; noi vom lua Basarabia de Sud, Austria cea de Nord cu cheia Hotinului, pentru a fi doi spre a o apăra.

— Se anunțase că Costinescu, partizan al Rusiei, își dăduse demisia. Intreb pe Procopiu și printr'însul aflu că Brătianu temporizează. O oră mai târziu știu că Liberalii vor propune neutralitatea. — Telegramă dela Filipescu — 2 Aug. stil nou, Duminică, dela Baden-Baden: Am primit astăzi telegrama, imposibil să sosesc mâine. Dacă nevoie pornesc cu prima ocazie (!!).

— *Consiliul de Coroană.* — Un grup numeros, emoționat, ne vede pornind spre Castel. Toți suntem foarte mișcați. Ținem ședința în sala de muzică a Reginei. Prințul Ferdinand stă în fața Regelui. Tratatele pe masă, Regele ia la dreapta sa pe Rosetti, la stânga pe Carp; Prințul, pe Brătianu la dreapta, pe mine la stânga. Take a luat cu dânsul pe C. Cantacuzino și pe Disescu. — Disescu și Morțun iau note complete.

21 juillet. — Lundi. — A déjeuner, ministre Anghelescu nous communique que l'Italie a déclaré sa neutralité.

— Carp m'expose son système: guerre immédiate, nous dans le camp autrichien. La Triple-Alliance est sûre de battre; l'Italie marchera pour prendre la Tunisie; nous prendrons la Bessarabie du Sud, l'Autriche celle du Nord, avec la clé de Hotin, pour être deux à la défendre.

— On avait annoncé que Costinescu, partisan de la Russie, avait donné sa démission. J'interroge Procopiu et par lui j'apprends que Bratianu temporiserait. Une heure après je sais que les libéraux proposeront la neutralité.

— Dépêche de Filipescu — 2 Aout n. s., Dimanche: «Habe heute Telegramm erhalten, unmöglich morgen anzukommen. Wenn noethig, abreise mit erster Gelegenheit» (?)

— Conseil de Couronne.—Un groupe nombreux, ému, nous voit partir pour le château. Tout le monde très ému. Nous siégeons dans la salle de musique de la Reine. Prince Ferdinand en face du Roi. Les traités sur la table. Le Roi prend à sa droite Theodor Rosetti, à sa gauche Carp; le Prince à sa droite Bratianu, moi à sa gauche. Take a pris avec lui C.

Regele citește declarația Sa : «Pentru prima dată întrebunțez cu dvs. limba franceză, care redă mai bine nuanțele («va fi publicată», ne spune Regele mai târziu, în cabinetul său). «Nu trebuie să facem politică de sentimente. Neutralitatea este o soluție rea, care va face ca România să piardă înalta situație pe care a câștigat-o. A merge cu Rusia ar fi contra sentimentelor unanime ale țării. — Să ne pronunțăm numai deocârm în favoarea Germaniei și Austriei, cu care ne leagă un tratat, este ceea ce dictează interesele viitorului. Va urma onoarea și profit».

Tăcere generală.

Regele dă cuvântul lui Rosetti : «Cei tineri, arătând pe Brătianu, ar trebui să vorbească cei dintâi». Brătianu dorește să vorbească după opoziție. — *Rosetti* se execută; dorește ca țara să nu caute să joace roluri care nu sunt pe măsura ei și să se astâmpere.

— *Carp*, pornit, emoționat : «Războiul imediat, trebuie ajutat Germanismul să zdrobească Slavismul. Românii din Transilvania ne îngrijorează puțin : au manifestat ei oare dorința de a fi încorporați? Cei dintâi cari vor

Cantacuzène et Dissescu; Dissescu prend notes complètes, Mortzun aussi.

Le Roi lit sa déclaration; «Pour la première fois j'emploie avec vous le français qui rend mieux les nuances. Il ne faut pas faire de politique de sentiment. La neutralité est une mauvaise solution qui fera perdre à la Roumanie la haute situation qu'elle a acquise. Aller avec la Russie, serait contre le sentiment unanime du pays. Nous prononcer de suite en faveur de l'Allemagne et l'Autriche, avec lesquelles nous lient un traité est ce que les intérêts de l'avenir nous dictent. Il y aura honneur et profit».

Silence général.

— Le Roi donne la parole à Rosetti: «Les jeunes — montrant Brătianu, — devraient les premiers parler». Brătianu désire parler après l'opposition. Rosetti s'exécute. Il désire que le pays ne cherche pas à jouer des rôles qui ne sont pas à sa taille et qu'il se tienne tranquille.

Carp, fougueux, ému : «Guerre immédiate; il faut aider le germanisme à écraser le slavisme; les Roumains de Transilvanie l'inquiètent peu: ont-ils seulement manifesté le désir d'être incorporés? les premiers qui tireront sur nous,

trage asupra noastră dacă urmărim altă politică, vor fi *regimentele române*. Regele a vorbit limbajul datoriei și onoarei; trebuie să-l urmăim. Avem un tratat, România trebuie să-și ție angajamentele».

Eu : Cei a fi fixat asupra rolului Italiei. — Prezi-dentul citește telegrama, sosită atunci, confirmând că sfârșitul Consiliului de ieri, pe care nu-l prinsesem decât incomplet. — Văzând unanimitatea în contra acțiunii imediate, *Regele* a spus, arătând textul declarației sale : cu Austria. (Regele mă corectează : «cu Germania...») — cu Germania, primul rezultat este că trebuie să renunțăm la tratatul dela București; îl primesc, dar trebuie să se știe că aceasta va să zică prietenie cu Bulgaria și mărirea Bulgariei în Macedonia și poate chiar la Kavala. Bulgaria vrea să fie plătită și trebuie să ne schimbăm pușca de umăr. Un efect admisibil, dar care va mări prevențiile opiniei publice. Este apoi părăsirea, pentru foarte multă vreme, a ideii românismului în Austria și alte locuri. — Rămâne șansa de a fi cu învingătorii : aceasta prevalează. Defecțiunea Italiei însă o știrbește și deocamdată se poate admite o îndoială.

si nous suivons une autre politique, seront les regiments roumains. Le Roi a parlé le langage du devoir et de l'honneur; il faut le suivre. Nous avons un traité, la Roumanie doit tenir son engagement.

Moi : Je demande a être fixé sur le rôle de l'Italie. — Le président lit dépêche justement reçue confirmant qu'elle a déclaré sa neutralité. — *Moi* : J'examine deux hypothèses : 1) Si on marche avec l'Autriche... Le Roi corrige : «avec l'Allemagne»...—avec l'Allemagne, le premier résultat est qu'il faut renoncer au traité de Bucarest; je l'accepte, mais il faut qu'on sache que cela veut dire amitié avec la Bulgarie et agrandissement de la Bulgarie en Macédoine, et peut-être à Kavala: la Bulgarie veut être payée et nous devons changer notre fusil d'épaule. Un effet admissible, mais qui augmentera les préventions de l'opinion publique. C'est ensuite l'abandon de l'idée de roumanisme pour très long-temps, en Autriche et ailleurs. Reste la chance d'être avec les vainqueurs: Ceci emporte tout. La défection de l'Italie la diminue et, jusqu'à nouvel ordre, on peut admettre un doute.

2) Să mergem cu Rușii. Pericolul moral e prea mare; nimenea nu o dorește. Nu o povățuiesc.

Atuncea... neutralitate. Este ea oare posibilă ? Rusia o cere și va respecta-o. N'are interes să ne arunce de partea cealaltă. Austria ? Nici ea nu o să vrea să ne indispuie, căci de altmintrelea trebuie să fie destul de mulțumită că îi lăsăm disponibile corpurile pe cari ar trebui să ni le opue. — Este oare soluția onorabilă ? de sigur că da. «Caus foederis» nu există. Dacă s'ar putea interpreta că intrigi ursite pe teritoriul unui vecin echivalează unei agresiuni de Stat la Stat, atunci s'ar putea zice într'o zi, că din cauza Ligei atacăm Austro-Ungaria. De altmintrelea Italia, mai intim legată și mai veche aliată, nu judecă că există pentru ea «casus belli». Să ne armăm spre a ne păzi granițele și atâta tot pentru moment.

Take Ionescu se raliază cu totul la părerea mea. Aliați nu am fost consultați înainte de a se trimete nota, care era un ultimatum de războiu ; asociați, dar oameni liberi, nu putem fi târâți prin voința unui singur aliat.—

— 2) Aller avec la Russie; les dangers moraux en sont trop grands. Personne ne le souhaite. Je ne le conseillerais pas. Alors neutralité. Est-elle possible en fait? La Russie la demande et la respectera. Elle n'a pas d'intérêt à nous précipiter dans l'autre plateau de la balance. L'Autriche? Elle aussi ne voudra pas nous indisposer, de même qu'elle doit s'estimer suffisamment heureuse de ce que nous lui laissons disponibles les corps qu'autrement elle devrait nous opposer. — Est-elle honorable ? Certainement. Le casus foederis n'existe pas. Si on interprétait que des intrigues ourdies sur le territoire d'un voisin équivalaient à agression d'Etat à Etat, on pourrait un jour dire, à cause de la Ligue, que nous attaquons l'Autriche-Hongrie. D'ailleurs l'Italie plus intimement et de plus vieille date alliée, n'estime pas que le casus belli existe pour elle. Armons pour garder nos frontières et c'est tout pour le quart d'heure.

Take Ionescu se rallie entièrement à mon avis. Alliés, nous n'avons pas été consultés avant l'envoi de la note qui était un ultimatum de guerre; associés, mais hommes libres, nous ne pouvons pas être trainés par la volonté d'un

Este în orice caz pierderea tratatului dela București; posibil, dar, acest tratat nu ne poate dicta hotărârea noastră în acest moment.

Brătianu, foarte confuz, uitând părțile unei expuneri pe care o enunțase, vine la concluzia: «Să ne armăm, să preparăm opinia publică, să nu ne declarăm neutri dar în stare de apărare a granițelor noastre» (dau rezumatul cu care sîrșește, după dialoguri și întreruperi). În acest răstimp *el prepară* opinia publică.

Carp combate cu vehemență. Opinia publică nu este cum o credem noi (?), sentimentul public e acela pe care îl exprimă el.

Ion Lahovary, — tratatul dela București și confederația balcanică: «Nu omor Români pentru ca Austria să facă o Bulgarie mare în paguba unei mici Serbii».

— *Ion Grădișteanu* și *Pherekide*, mai afirmativ de cât *Brătianu*; contra —; *Costinescu*, foarte categoric: *contra Rusiei*, dar zicând că astăzi a merge alături cu Austria, ar fi a deslănțui războiul civil.

— *Carp* ne apostrofează că *abandonăm pe Rege!* că-l silim să-și calce cuvântul.

seul allié. C'est dans tout le cas la perte du traité de Bucarest; possible; mais ce traité ne peut gouverner notre décision à cette heure.

— *Brătianu*, très confus, oubliant les parties d'un exposé qu'il avait énoncé, arrive à la conclusion: «armer, préparer l'opinion publique, ne pas se déclarer neutres, mais en état de défense des frontières». (Je donne le résumé auquel arrive sa réponse après dialogue et interruption). Pendant ce temps il préparera l'opinion publique.

— *Carp* combat avec véhémence. L'opinion publique n'est pas comme nous la croyons (?); le sentiment public c'est lui qui l'exprime. — Parlent: *Jean Lahovary* — traité de Bucarest et confédération balcanique: «je ne tue pas des Roumains pour que l'Autriche fasse une grande Bulgarie, au détriment d'une petite Serbie».

Jean Grădișteanu, *Pherekide* plus affirmatif que *Brătianu*, contre; — *Costinescu*, très net contre la Russie, mais disant qu'aujourd'hui prendre partie pour l'Autriche serait déchaîner la guerre civile.

Carp nous apostrophe que nous abandonnons le Roi! Qu'on l'oblige à manquer à sa parole.

Eu: În toată conștiința mea și pe onoarea mea, cred că cuvântul Regelui nu este angajat. Din contră, procedând astfel cum procedăm, acoperim pe Rege. Dacă am eși de aci cu războiul, toată lumea ar zice: «Acesta e războiul Regelui!» și nu o vreau. La cea dintâi înfrângere, Regele ar fi acela care ar fi atacat. Dacă noi, oamenii politici, preparăm opinia publică, când vom declara războiul, noi vom fi răspunzători. Așa înțeleg eu să servească pe Rege.

Aprobare generală. *Mortzun* manifestează viu.

La eșire — *Carp*: «Nu te felicit pentru primul tău act de șef al partidului conservator». — *Eu*: Fiecare cu sentimentul lui de datorie și de răspundere. — *El*: «Mâine Regele va abdica!!»

La ora 8¼ seara, Brătianu, Take Ionescu, Pherekyde și cu mine, trecem la *Rege*.

Schimb de vederi. Spun lui Brătianu: Dacă notele D-tale conțin un angajament, intră în războiu și noi te vom susține. Dealtmîntrelea am vestit într'un colț pe Prințul Ferdinand, că e treaba liberalilor să se pronunțe, și că nici Take nici eu nu voim să le lăsăm po-

Moi: En tout honneur et en toute conscience, je crois que la parole du Roi n'est pas engagée. C'est en agissant comme nous le faisons que nous couvrons le Roi. Si on sortait d'ici avec la guerre, tout le monde dirait «c'est la guerre du Roi!» Et je ne le veux pas. Au premier revers, c'est le Roi qu'on attaquerait. Si nous, les hommes politiques, nous préparons l'opinion publique, quand nous aurons déclaré la guerre, c'est nous qui serons responsables. Voilà comment j'entends servir le Roi.

Approbatie generală. *Mortzun* manifeste vivement.

En sortant, *Carp*: «Je ne te félicite pas pour ton premier acte de chef de parti conservateur!» — *Moi*: Chacun son sentiment du devoir et de la responsabilité. — *Lui*: «Demain le Roi abdiquera» (? !)

— A 8 h. et quart nous passons chez le Roi, Brătianu, Take Ionescu, Pherekyde et moi. — Echange de vues. Je dis à Brătianu: Si vos notes contiennent le germe d'un engagement, marchez et nous vous soutiendrons.

D'ailleurs j'ai dit dans un coin au Prince Ferdinand, que c'est aux libéraux à se prononcer, car ni Take, ni moi, nous n'entendons leur laisser la possibilité de jouer dou-

sibilitatea să joace un rol dublu : Cu Germania la Rege, cu Rusia la București.

Regele : Sunt Rege constituțional și nu voi declara Eu singur războiul.

Redactăm împreună notele și comunicatele. Notele Berlin și Viena lasă să întrevadă acțiunea noastră ulterioară, decurgând din o atitudine care *ajută* Austria în momentul de față.

Seara 9½ în timpul mesei. Czernin destul de mulțumit; Germanii, îmbufnați; Poklevsky foarte îngrijat, dar nu încă disperat.

Societatea noastră românească : foarte bucuroasă, mă feliță.

Se răspândește șvonul că Poincaré ar fi fost asasinat.

22 Iulie. — *Radeff*, în momentul când plecam, mă ia de-o parte pentru a-mi spune că vine dela Rusciuk unde a fost să vorbească cu Consiliul de Miniștri. «Nu vreau să joc rolul d-lui Kalincoff; pot să-mi îndeplinească misiunea ?» — Mergi înainte ! i s'a răspuns. — Se duce la Brătianu și îi declară că Bulgaria vrea prietenia României. Ea va respecta noua graniță, și va înainta în Macedonia; credincioasă Austriei, prietenă cu România. — I-am spus că la Consiliul de ieri așa considerasem și eu

ble jeu: avec l'Allemagne chez le Roi, avec la Russie à Bucarest.

Le Roi: je suis Roi constitutionnel et je ne vais pas moi seul déclarer la guerre.

On redige en commun les notes et les communiqués. Les notes Berlin et Vienne laissent entrevoir notre action ultérieure découlant d'une attitude qui aide l'Autriche en ce moment.

Le soir (9½ h. quand je dîne), Czernin assez content, les Allemands boudent; Poklevsky très soucieux, mais encore pas trop désabusé. Notre société roumaine joyeuse et me félicitant; on répand la nouvelle de l'assassinat de Poincaré.

22 juillet. — *Radeff*, sur le point de mon départ, me prend de côté pour me dire qu'il vient de Rusciuk où il a été causer avec le Conseil des Ministres. «Je ne veux pas jouer le rôle de M. Kalinkoff; puis-je remplir ma mission?» Marchez! lui fut-il répondu.

Il va déclarer à Brătianu que la Bulgarie veut l'amitié

situația. — Guvernul nu s'a schimbat. (Poklevsky îmi spusese contrariul; vorbise de rusofili care vor intra în cabinet). E fals că Ratko Dimitrief vine dela Petersburg pentru a căuta să răstoarne guvernul.

— M'am réintors la București. Vorbind cu *M. Pherekyde*, el mă ajută să reconstituiesc un incident dela sfârșitul Consiliului de eri, pe care nu-l prinsesem decât incomplet. — Văzând unanimitatea în contra acțiunii imediate, *Regele* a spus, arătând textul declarației sale : «Acesta este testamentul meu politic la care nu renunț; nepotul meu îl va urma». Pe aceste cuvinte s'a bazat Carp ca să vorbească de abdicare.

23 Iulie. — Alaltăeri la Prințesa Maria, Alteța Sa îmi spusese : «D-l *Take Ionescu* vede tot negru; este sfârșitul generației noastre (?) și ruina României!»

Sipsomo și Charles Lahovary îmi spusese că *Take* era într'o stare neexplicabilă de surescitație și de descurajare. — Azi aflu prin Iancu Bacalbașa, că *Grey* spusese lui *Take* că România, ca toate Statele mici, trebuia să dispară ! De aci istericale..

— *Legafia Franceză* îmi comunică telefonic că Germania a violat Belgia și trupele au trecut pe acolo în Franța !

24 Iulie. — D-l *Brătianu* vine la 9¼ la mine, mă pune în curent de cum s'au făcut comunicările după Consiliul de Luni la Castel. — La prima conversație, răceală :

de la Roumanie. Elle respectera la nouvelle frontière; elle ira sur la Macédoine; fidèle à l'Autriche, amie de la Roumanie. (Je lui ai dit qu'au conseil d'hier j'avais envisagé ainsi la situation). Le gouvernement inchangé. (Poklevsky m'avait dit le contraire; il avait parlé de russophiles notoires entrés dans le Cabinet). C'est faux que Ratko Dimitrief vient de Petersburg pour chercher à renverser le gouvernement.

Rentré Bucarest et causant avec Michel Pherekedy, il m'aide à reconstituer un incident à la fin du Conseil, d'hier, que j'avais incomplètement saisi. Voyant unanimité contre action immédiate, le Roi a dit, montrant le texte de sa déclaration: «C'est mon testament politique et je n'y renonce pas; mon neveu continuera». C'est là-dessus que Carp s'est basé pour parler d'abdication.

Czernin și Waldhausen vor referi. — A doua comunicare dela Czernin la Brătianu: S'a încheiat o legătură cu Bulgaria, care va fi amică cu România «câtă vreme vom fi prieteni». Toată ziua de Marți îngrijorare și hotărâre de a limpezi pe dată dacă azi, așa cum ne găsim, «suntem prieteni». — Miercuri 23, întâlnire la Czernin unde Brătianu găsește și pe Waldhausen; amândoi solemn: «Guvernele lor iau act cu plăcere de faptul că guvernul român se *desinteresează de tratatul dela București* și că măsurile ce ia sunt o indicație că România rămâne aliata lor».

Din toată conversația următoare înțeleg că Brătianu rămâne orientat spre tripla alianță; va mobiliza încet pentru a da spiritelor timpul de a evolua și a le pregăti; speră o victorie germană, pentru a ne întoarce. De altă parte Diamandy vine personal la București cu propuneri importante dela Sasonoff. — Imi confirmă tratatul dintre Bulgaria și Germania. — Turcia, era și ea pe punctul de a iscăli, dar probabil declarația de războiu a Angliei o va pune pe gânduri. «Cu oameni hotărâți, Turcia poate juca un rol deslănțuind un războiu sfânt în lumea musulmană».

Brătianu ar mai fi atins lui Czernin necesitatea de a se declara ceva în favoarea Transilvaniei. — I-a spus din nou că a reproșat Austriei, de a nu fi ținut seamă că el Brătianu a vestit-o că orice agresiune contra Serbiei era un «casus belli» cu Rusia. (Conversația lui cu Sasonoff).

Grecia îl strânge cu ușa. A propus o cooperatie a statelor noastre majoare — și o armată comună în Serbia pentru a păzi fruntaria de comitagii bulgari. S'a răspuns prin negativă, propunerile implicând o atitudine ostilă contra Austriei.

25 Iulie. — Filipescu îmi transmisese următoarea telegramă din Baden-Baden, 2 August s. n. (Duminecă), primită Luni la Sinaia, deci cu comunicație care implică că prima mea depeșă de Joi sosise la timp: «Am primit astăzi telegrama, imposibil de a sosi mâine. Dacă pot, voi porni la prima ocazie». Am înțeles că nu voia să vie

în țară. — Azi vine tânărul Filipescu care îmi explică că tatăl său este bolnav, că ar fi de cea mai imperioasă necesitate, după ce a făcut 15 zile cură, să îplinească cel puțin 30 zile; mă roagă să nu-l chem... — După două ore Gr. Cantacuzino : «Special vin să-ți comunic că aflu dela d-na Blaremburg că Filipescu, greu bolnav de inimă, e considerat ca pierdut ; a avut continuu sincope, a încercat se se întoarcă, nevasta a luptat din toate puterile să-l împiedice ; doctorul ar fi declarat că poate muri pe drum» (?).

27 Iulie. — Am fost ales eri președintele Crucii Roșii ; m'am dus la Sinaia să mă prezint Reginei. Din conversația mea de eri cu D-na Poenaru, înțelesesem că Reginei îi era necaz că Prințesa ia prea multă inițiativă în operele care sunt proprii ale ei. — Am fost primit la 7½ ; un sfert de oră mai târziu vine și Regele și stăm de vorbă în trei.

Regina singură : Consiliul de Luni a fost foarte frumos ; Regele mulțumit că are astfel de oameni pentru a-i consulta. «Ce a-și fi făcut, mi-a spus El, dacă s'ar fi desbinat și ce răspundere dacă aș fi fost silit să aleg între una sau cealaltă părere !»

Regina adaogă : Nu mi-a plăcut tonul celor două telegrame ale Impăraților ; așa se scrie *Regelui meu* ?

— Convorbire în trei. *Regele* calm : Presupuneri asupra soartei războiului în favoarea Germaniei și ni-

27 juillet. — Elu hier Président de la Croix Rouge, ai été Sinaia me présenter Reine. De ma conversation, hier, avec Mme Poenaru, j'avais compris que la Reine avait de l'air-greur de ce que la Princesse prenait trop d'initiative dans les oeuvres qui lui étaient propres.

Reçu à 7 h. et demie ; un quart d'heure après, le Roi entre et l'on cause à trois.

La Reine seule : le Conseil de Lundi a été très beau ; le Roi, heureux d'avoir de pareils hommes pour se consulter ; «qu'aurai-je fait, m'a-t-Il dit, si ils s'étaient divisés, et quelle responsabilité si j'avais dû prendre partie pour l'un des deux camps !» — Le Reine ajoute : je n'ai pas aimé le ton des deux télégrammes des Empereurs ; est-ce ainsi qu'on écrit à *Mon Roi* ?

A trois : Le Roi calme ; conjectures sur le sort de la campagne, en faveur de l'Allemagne et rien de plus ; sur les

mie mai mult. Asupra vorbelor despre abdicare : «Eu ? dar am expus pur și simplu cele trei ipoteze».

Convingerea mea se întărește că Regele nu a fost nemulțumit de soluțiunea adoptată de noi.

Regele mi-a spus pozitiv că *s'a telegrafiat* dela Petersburg propuneri de alianță, garantându-se *integritatea* granițelor de astăzi : aceeași formulă ca în 1876. — Am obiectat : Dar Diamandy n'a sosit încă ? — Regele : S'a telegrafiat. Nu se propune un tratat acelora care mai au unul, și Rusia trebuie să știe că avem un tratat !

— M'a reținut la masă seara. — La masă general Mavrocordat cu D-na și D-na N. Ghika.

După masă Principele cu Principesa și Prințesa Mignon. Conversație liniștită ; se vorbește de Crucea Roșie. Regina anunță cecece s'a hotărât între noi, că dă delegație Prințesei. Prințul cere să aibe pe Barbu Stirbey la Cartierul General : Este un om cu care mă pot înțelege ! !

30 Iulie. — Intrevedere la Predeal cu D-na Câmpineanu ; măgulită de vizita mea. Ambele Cruci Roșii vor fraterniza !

propos d'abdication: «Moi? mais j'ai seulement exposé les trois hypothèses». Ma conviction se fortifie que le Roi n'a pas été fâché de la solution adoptée par nous.

Le Roi m'a dit positivement qu'on a *télégraphié* de Petersburg des propositions d'alliance, en garantissant *l'intégrité* des frontières actuelles: même formule qu'en 1876. — J'ai objecté: Mais, Diamandy n'est pas encore arrivé? — Le Roi: On a *télégraphié*. On ne propose pas un traité à ceux qui en ont un; et les Russes doivent savoir que nous avons un traité! A dîner, les Mavrocordato (général) et la femme de Nicolas Ghika.

— Après dîner, le Prince et la Princesse Marie et Mignon. Conversation apaisée. On parle de la Croix-Rouge. La Reine annonce ce qui avait été convenu entre Elle et moi, qu'elle donnait délégation à la Princesse. Le Prince demande à avoir Barbu Stirbey au Quartier général: «c'est un homme avec qui je peux m'entendre!!»

Lundi, 30 juillet. — Entrevue à Predeal avec M-me Campineanu, très flattée de ma visite. Les deux Croix-Rouges fraterniseront!

— La 5½ în camera mea la Hotel, conferință cu Brătianu, care verifică minuțios dacă nu se ascultă la uși!

«O parte din colegii mei vor să accelereze măsurile militare, dar Diamandy sosește peste două zile și coincidența mobilizării ar avea un înțeles pe care vreau să-l evit. — Celor cinci zile de mobilizare, vor urma 20 zile de concentrare a trupelor; atuncea va veni criza și tot sper până în acel moment o bună victorie a Germanilor.

— Tot mai vine Diamandy? întreb eu. *Nu vi s'a telegrafiat* propunerile de alianță (știri dela Rege)? — Nu, le aduce Diamandy (?). Dacă propun o alianță, ce răspund? — Eu: Spuneți clar că avem un tratat. — El: Eu nu vorbesc de tratat; Berlinul și Viena nu l'au divulgat, nu-l divulg nici eu.

Altă chestiune: Bulgaria tot este un punct de întrebare. Cu toate asigurările Germaniei și Austriei, el nu crede că a semnat.

A intra în contra Austriei ar fi o «felonie», pe care el nu o va comite. A vorbit cu mai mulți ofițeri și speră într'o schimbare, dar foarte mică, a opiniei publice. —

— 5 h. et demie, dans ma chambre d'hôtel, conférence avec Bratianu, qui vérifie minutieusement si on n'écoute pas aux portes!

«Une partie de mes collègues veulent accélérer les mesures militaires, mais Diamandy arrive dans deux jours et la coïncidence de la mobilisation aurait alors une portée que je veux éviter. Aux cinq jours de la mobilisation, suivront les 20 jours de concentration des troupes: alors sera la crise et j'espère toujours d'ici là une bonne victoire des Allemands». — Diamandy vient toujours, dis-je? on ne vous a pas télégraphié les propositions d'alliance? (Nouvelle du Roi). — Non. Diamandy les apporte. (?) S'ils proposent une alliance, qu'est-ce que je répons? — Moi: Dites clairement que nous avons un traité. — Lui: Moi, je ne parle pas du traité. Berlin et Wien ne l'ont pas divulgué, je ne le divulgue pas.

Autres touches: La Bulgarie est toujours un point d'interrogation. Malgré les assurances de l'Allemagne et de l'Autriche, il ne croit pas qu'elle ait signé. Marcher contre l'Autriche serait une félonie qu'il ne commettra pas. — Il a

Nu convoacă Camerele, pentru că nu știe ce pot zice Iorga, Jean Miculescu și «mon» G. Diamandy.

31 Iulie. — Eri *Lahovary* m'a conjurat să nu susțin eforturile Regelui de a ne face să rupem neutralitatea. Aflu că Marie Mavrocordat i-a spus că Regele este tot pentru o acțiune! Această Doamnă îmi spusese mie la Sinaia, Duminică, că are să fie pe dată un nou Consiliu de Coroană! De aci alarma ce găsisem.

Lahovary recunoaște însă că nu putem sili pe Rege să devie un Bernadotte și să meargă contra Germaniei.— Insistențe pentru blocul Balcanic.

— Tot eri, *Nenițescu*: «Ai o putere colosală; nu o pierde; trebuie să mergem cu tripla alianță; nu mă supără Transilvania, pentru că pangermanismul lui Wilhelm va disloca el Austria; viitorul vrea să ne lipim de Germania».

— Azi, *Virgil Arion*, venit dinadins la mine să-mi spună că trebuie să mergem cu Austria; el din Ligă, afirmă că acolo este viitorul; «se și vede, am tăcut mereu».

— *Delavrancea*: ar vrea să vadă pe Germania cu «burta în sus», dar nu face sentiment mai departe.

— Am certat rău pe Herescu, care în adevăr a rezept pe Vaida pentru scrisoarea lui de loialism austriac. Herescu mai catolic decât Papa. — Nostim: Pentru Herescu, interviewul lui Vaida a fost dictat de Stere care vine dela Viena; pentru Delavrancea, el i-a fost smuls probabil prin amenințarea procesului de înaltă trădare ce i s'a făcut. Brătianu îmi spusese eri: *Noi i-am cerut eri o declarație așa!!*

— Ziarele reproduc declarația lui *Take* din «La Roumanie», anunțată de «Universul» și reprodusă de «L'Indépendance» (!) că trebuie neutralitate *definitivă și loială*. (Cum se potrivește această atitudine a ziarului lui Brătianu cu vorbele lui de eri?). Aceasta se

causé avec des officiers et il compte sur un revirement, mais bien léger, dans l'opinion publique. — Ne pas convoquer les Chambres parce qu'on ne sait pas ce que peuvent dire Iorga, Jean Miculescu et «mon» G. Diamandy.

traduce de «Facla» și de unii liberali : Brătianu și Take sunt contra Regelui ; Marghiloman pentru.

«Facla» adaogă că voi fi zdrobit : Am anunțat prin Stoeanovici lui Cocea că i-am tăiat subvenția, acum trei zile. «Tout s'explique!».

Duminecă, 3 August. — Găsesc în curierul meu scrisori de amenințare pentru «servilismul meu față de Rege», două fiind cu amenințări de moarte și pentru Rege. Le-am dat lui Morțun prin Mitiliniu.

Luni, 4 August. — *Bărbulescu* îmi raportează : «In sferile Băncii Naționale. Ioan Cantacuzino a afirmat că Diamandy a adus din Petersburg propunerea cedării imediate a Basarabiei de nord în schimbul unei alianțe imediate, plus Transilvania și Bucovina garantate în caz de victorie». Al. Rioșanu îmi repetă acelaș lucru cu sancțiunea «ca Regele să abdice dacă nu voește să primească», cuvinte rostite de Dr. Danielopol, ale cărui legături sunt cunoscute. Aceasta este tema nouă a campaniei în contra Regelui ! Am pus o notă în această privință în «La Politique».

Miercuri, 6 August. — Sinaia. Mă cheamă *Prințesa* : «Ce pot povățui pe Prinț să facă în momentul de față, pentru ca să devie popular în armată» (? !). — Am să mă gândesc. Indic că Prințul are un mic avantaju : «Se crede despre el că este mai puțin partizan al

Lundi, 4 août. — *Barbulescu* me rapporte : «Dans les sphères de la Banque Nationale. Jean Cantacuzène a affirmé que Diamandy avait apporté de St. Petersbourg la proposition de cession immédiate de la Bessarabie du Nord en échange d'une alliance immédiate, plus la Transylvanie et la Bukovine garanties en cas de victoire».

Alex. Riosanu me rapporte le même propos, avec sanction «que le Roi abdique s'il ne veut pas accepter», tenu par le Docteur Danielopol, dont on connaît les attaches.

C'est le nouveau thème de la campagne contre le Roi ! J'ai inséré une note à ce propos dans la «Politique».

Mercredi, 6 août. *Sinaia.* — La Princesse me convoque : «Que puis-je conseiller au Prince de faire en ce moment pour le rendre populaire dans l'armée?!» — Je réfléchirai. J'indique que le Prince a un petit atout : «on le croit moins chaud que le Roi pour l'Autriche en ce moment». — «Au

Austriei ca Regele în acest moment».—«În definitiv, eu îl cred mai germanic ca Regele!».—«Aceasta nu se știe». răspund eu.

Toată lumea mă tratează foarte amical. Prințul, — care s'a întors acuma din București — Principii Nicolae și Carol, care vin rând pe rând, măresc un cerc foarte intim. S'a făcut 7¼ (dela 5½), când mi se dă voe să mă retrag.

— *Czernin* se plânge de tonul «Independenței» și de atitudinea guvernului. «Dacă d-l Brătianu e contra noastră, să o spue și să se știe!»

— La 7½ vine *Brătianu* dela Predeal să mă vadă. Ne întâlnim în apartamentul lui Antonescu: Diamandy nu a adus nimic scris : «tot ce ți-am spus săptămâna trecută (și nu-mi spusese nimic!) : alianță, iar ca preț Transilvania și Bucovina». «Ce garanție?» întreb eu, pentru a controla cuvintele rostite de Blondel la București. «Garanția Franței și a Angliei, dar aceasta o spune numai Poklevsky». (N'a dat voe lui Diamandy să apară în Sinaia afară de vizita făcută lui Poklevsky, nici Regele nu l'a văzut). Am răspuns : «Dă-mi voe să iau

fond, il est je crois plus germanique que le Roi!»—On ne le sait pas, répondis-je.

On me traite très amicalement. Le Prince — retour à l'instant de Bucarest, — puis Marie Nicole, les princes Nicolas et Carol viennent successivement augmenter un cercle, très intime. Il est 7 h. et quart (de 5 h. ½), quand on me permet de me retirer.

— *Czernin* se plaint du ton de «l'Indépendance» et de l'attitude du gouvernement : «Si M. Brătianu est contre nous, qu'il le dise et qu'on le sache!»

— A 7 h. ½ Brătianu vient de Predeal me voir. Entrevue dans appartement Antonescu : Diamandy n'a rien apporté d'écrit; toujours ce que je vous ai dit la semaine dernière : (Il ne m'avait rien dit); alliance, et comme prix la Transylvanie et la Bucovine.—Quelle garantie? dis-je pour contrôler les propres termes Blondel à Bucarest. — «Garanție France et Angleterre, mais c'est Poklevsky qui ajoute cela». (Pas permis Diamandy apparaître Sinaia, sauf visite Poklevsky, et le Roi ne l'a pas vu). J'ai répondu : «Permettez moi de prendre note et je demande comme marque d'amitié, vue no-

notă și cer ca semn de amicitie, dat fiind atitudinea noastră de neutri, a nu se da un răspuns în momentul acesta».

Lucrează pentru a schimba starea de spirite în armată. Nu poate să spuie nimic celorlalți miniștri. Cu Costinescu a avut totdeauna frecături pentru cestiunile externe. Acest spirit de revoltă și acțiune urmărită în contra Regelui, l'au făcut să declare deunăzi că nu poate merge mai departe de ceea ce propusese. Trăsnetul pe care îl speră din partea Germaniei, întârziază să vie. Știrile din Franța sunt tendențioase și telegramele lui Lahovary s'ar zice că sunt redactate de Doumergue. Vizita lui Talaat îl plictisește mult; de asemenea și Zaimis, Grecul care vine. Se va căuta o înțelegere de neutralitate: dar poți să stai de vorbă cu Turcii? Cine poate obliga pe guvernul turc? Bulgarii, nu sunt siguri nici într'un sens nici în celalt. La propozițiile bulgărești s'a răspuns numai să declare ei că consideră ca o mișcare amicală din partea României, dacă aceasta se desinteresează de ceea ce vor să facă în Macedonia.

— Vizita lui Nenițescu: Ar trebui să iau afacerea în mână, să mobilizez și să tranșez la vreme afacerea în folosul Germaniei.

tre attitude neutre, de ne pas donner une réponse en ce moment». — Il travaille pour changer esprit armée. Il ne peut dire rien aux autres Ministres. Avec Costinescu il a eu toujours des frottements pour questions extérieures. Cet esprit de révolte et l'action poursuivie contre le Roi, ont fait qu'il a déclaré l'autre jour ne pas pouvoir aller au delà de ce qu'il a proposé! — Le coup de tonnerre espéré de la part de l'Allemagne tarde à venir. Les nouvelles de France sont tendancieuses et les dépêches de Lahovary on les croirait rédigées par Doumergue. La visite de Talaat l'ennuie beaucoup; le grec qui vient, Zaimis, de même. On recherche une entente locale de neutralité: mais peut-on causer avec les Turcs? Qui peut obliger le gouvernement turc? Les Bulgares ne sont pas sûrs ni dans un sens, ni dans l'autre. Aux propositions bulgares il a été répondu seulement qu'ils déclarent qu'ils considèrent comme un mouvement amical de la Roumanie, si la Roumanie se désintéresse de ce qu'ils veulent faire en Macédoine.

— Visite Nenițesco: je dois prendre l'affaire en mains, mobiliser et trancher à temps la situation en faveur de l'Allemagne.

—La Palat, declarațiile lui Take au fost considerate ca un act de lipsă de curajiu.

12 August. — Sinaia, în parc. convorbire cu *Diamandy* dela Petersburg. Convine că declarațiile de neutralitate ale lui Take, primite cu prea mare grabă de către gazetele liberale, au făcut mare rău. La Petersburg se crede sau se arată că se crede că neutralitatea noastră este câștigată. *Diamandy* crede că trecerea din starea de fapt actuală la declarația formală de neutralitate mai poate fi obiect de discuție și de avantagii de câștigat. Sugerează să reluăm în gazete chestia Basarabiei, care este proclamată la Petersburg «moartă și îngropată».

— *N. Filipescu* primește soluția consiliului de Coroană; crede în succesul definitiv franco-rus; a văzut la Berlin textul declarației făcute de Rege în Consiliu; are să se ducă să se înscrie la Palat, cu toate că jurase că nici-odată nu o să mai vadă «pe acest om» (Regele).

14 August. — Iancu Bacalbașa îmi raportează că Teodorescu, directorul fabricii de tutun, a comunicat Consiliului Regiei că *A. Constantinescu*, vizitând fabrica, ar fi spus în gura mare: «De trei săptămâni ne sâcâe Re-

— Au Palais les déclarations de Take ont été considérées comme un acte de «pusillanimité»!

Mardi, 12 août. — Sinaia, parc, conversation avec *Diamandy* de Petersbourg. Il convient que les déclarations de neutralité de Take, accueillies trop hâtivement par journaux libéraux, ont fait du tort. A Petersbourg on croit ou on feint de croire que notre neutralité est acquise. *Diamandy* pense que le passage de l'état de fait actuel à la déclaration formelle de neutralité, pouvait encore être objet de discussion et d'avantages. Il suggère de reprendre dans les journaux la question de la Bessarabie que l'on proclame «morte et enterrée» à Petersbourg.

— Nicu Filipescu accepte la solution du Conseil de Couronne; croit au succès définitif des Franco-Russes; a vu à Berlin le texte de la déclaration faite par le Roi au Conseil; ira s'inscrire au Palais, quoi que s'étant juré qu'il ne verrait plus jamais «cet homme» (Le Roi).

Jeudi, 14 août. — Jean Bacalbasha me rapporte que Teodorescu, Directeur fabrique tabacs, a communiqué au Conseil de la Régie, que *A. Constantinescu* ayant visité la fabrique

gele pentru ca să intrăm în acțiune; noi i-am răspuns: cu un alt guvern se poate, cu noi nu!». Aceasta se petrecea eri!! Este acelaș ministru care la Palace la Sinaia a pretins că Regina i-ar fi spus *plângând*: «Să salvăm sărmana Germanie». Regina mi-a spus răsând: «Mai întâi nu plâng niciodată; al doilea, noi să scăpăm Germania?!».

— Intrevedere cu D-l *Brătianu* la ora 7 seara. Foarte amărât de incidentul cu trenul care transporta nemți la Giurgiu pentru Constantinopol. O fi oare un schimb pentru vasele germane? El crede că sunt tehniciani și ochitori pentru forturile Constantinopol. Un comunicat va apare pentru a închide cestiunea. In plus, «Independența» are ordin să dea la cap acelora, cari fără să se informeze, excită lumea în contra guvernului. Confirmare a informației mele că fiul Coandă a fost noaptea și a luat numărul vagoanelor, numele comisarului de poliție prezent, etc. Pascal Toncescu e acela care a descoperit vagoanele în gara Sinaia, care a asmuțit pe Hiotu și pe ceilalți, care a telefonat la București. (Notă).

a dit ouvertement: «De trei săptămâni ne pisează Regele pentru ca să intrăm în acțiune; noi i-am răspuns: cu alt guvern se poate, cu noi nu». Ceci se passait hier.

C'est le même Ministre qui au Palace de Sinaia a prétendu que la Reine, *en pleurant*, lui a dit «Sauvons la pauvre Allemagne». — La Reine m'a dit en riant: 1) je ne pleure jamais, 2) nous, sauver l'Allemagne?

— Entrevue avec M. Brătianu, 7 h. soir. — Très ennuyé de l'incident du train transportant les Allemands à Giurgiu pour Constantinople. Est-ce une relève pour les bateaux allemands? Il croit que ce sont des techniciens et des pointeurs pour les forts de Constantinople. Un communiqué va paraître pour couper court. De plus, «l'Indépendance» a l'ordre de taper sur les doigts à ceux qui sans plus ample information excitent contre le gouvernement.

Notă: La înmormântarea Prințesei Bibescu am fost indignat de conciliabulele și de hârțiile comunicate între căpitanul Pichon, fiul Coandă și Rapineau (A. Ghika!) (In definitiv, Pichon nu e decât un străin, agent provocator!).

— Am comunicat avizul meu asupra warantelor de cereale, de considerat că o încasare metalică, pentru a mări puterea de emisiune a Băncii Naționale, mai bine decât a permite o emiteră nelimitată. S'a luat act. Consultație dacă se poate convoca Camera. Sunt pentru negativă, dacă guvernul nu poate accepta o desbatere pe politica generală. Asupra cuvintelor neserioase ale lui A. Constantinescu : «Este influența lui Take Ionescu!».

Deploră atitudinea Generalului Iarca, cu toate angajamentele luate de el. Nu își ține făgăduiala «fiindcă spiritele i-au spus că victoria va fi a Rușilor». — Eu : Luați-i comanda. — El : N'ași putea să o fac decât în momentul mobilizării ; starea de asediu o să închidă gu-rile. Ingrijat în ce privește pe Generalul Coandă.

Peste 30—40 de zile : criza. Va trebui să luăm o hotărâre! Vor fi 600.000 de oameni sub arme. Multe mai lipsesc încă armatei. Hotărât că trebuie să rechem pe Mihail (fratele meu), și pe Cantacuzino.

Confirmation de mon information que le fils Coanda a été de nuit prendre les numéros des wagons, le nom du commissaire de police présent; etc. C'est Pascal Toncescu qui en gare de Sinaia aurait découvert les trains et ameuté Hiott et autres qui ont téléphoné Bucarest. (Note: Aux obsèques de la Princesse Bibesco j'ai été indigné des conciliabules et des papiers communiqués entre capitaine Pichon, fils Coanda, et Rapineau! Somme toute, Pichon n'est qu'un étranger agent provocateur!

Communiqué mon avis sur les warrants de céréales à considérer comme encaisse métallique pour augmenter force émission Banque Nationale, plutôt que de permettre émission illimitée. Pris note. — Consultation si on peut convoquer les Chambres. Je suis pour la négative si le gouvernement ne peut pas accepter un débat sur la politique générale.

Sur propos inconsiderés de Constantinescu Alex.: «c'est l'influence de Take Ionescu!»

Déplore attitude Général Iarka malgré ce qu'il avait promis. Il ne tient pas la promesse «parce que les esprits lui ont dit que la victoire serait aux Russes». — Moi: Enlevez-lui son commandement. — Lui: Je ne pourrais le faire qu'au moment de la mobilisation; l'état de siège fera taire. — Soucieux au sujet du Général Coanda. — Dans 30—40 jours, la crise: il faudra se décider. Il y aura 600.000 hommes sous les

Pentru mine, nu încapă nici un dubiu : Brătianu este fixat în sensul Germaniei. Se teme de înfrângeri, inevitabile la început, pe frontiera rusească.

— *Adina Stirbey*, ca urmare la convorbirile și demersurile spre a procura puțini bani lui G. Miclescu (Takistul), care ajunsese să nu mai aibă ce mânca, îmi spune la biserică a doua zi : să nu mai dau urmare, căci Miclescu i-a declarat că «*le Creusot*» pusese 50.000 franci la dispoziția lui ! Adina crede ca și mine că nu este lucru curat. Până acum ea îl apăra.

15 August. — *Take* o ia de foarte sus. Intr'un comunicat în privința trenului german, vorbește de monstruoasa violare a regulilor de lealitate (am textul românesc), și amenință că va face să se sfârșească imediat concordia ce domnește între noi. Paladinul neutralității «lui» !

— La afacerile străine, Pisoski îmi semnaleză pericolul propagandei ce se face și prostia Austriacilor cari nu se încumetă să plătească gazetele, când «Universul» a fost luat numai pentru 50.000 franci. Conteul Czekowits a plecat, certat cu Czernin, tocmai pentru că acesta voia să organizeze propagandă în stil mare. A trecut acum

armes. L'armée manque encore de beaucoup de choses. Convenu qu'il faut rappeler Michel et Cantacuzène.

Pour moi aucun doute: Bratiano paraît fixé sens Allemagne; il redoute des revers, inévitables pour commencer, sur la frontière russe.

— Adine Stirbey, comme suite aux conversations et démarches pour procurer un peu d'argent à Georges Miclescu (le takiste), qui en était a ne pas savoir comment payer sa nourriture le lendemain, me dit à l'église: pas donner suite, Miclescu ayant déclaré que le Creusot avait mis à sa disposition 50.000 fr.! Adine pense comme moi que c'est très louche. Elle le défendait auparavant...

Vendredi, 15 août. — *Take* le prend de haut. Dans un communiqué au sujet du train allemand, il parle de monstrueuse violation des règles de loyauté (j'ai le texte roumain) et menace de faire cesser de suite la concorde qui régnait entre nous. Le palladin de «sa» neutralité! — Aux Affaires Étrangères, Pisosky me crie le danger de la propagande qu'on fait et la sottise des Autrichiens qui lésinent à payer les journaux, quand c'est pour 50.000 fr. que l'«Uni-

prin București după o misiune la Varșovia (?). Pisoski crede că Miclescu, ca mulți alții, a încasat.

Din aceeași sursă : Stere, care a spus lui Filipescu că acest guvern este gelatinos, a fost să-l vadă pe Brătianu și l'a amenințat, dacă nu intră alături de Austria.

— Dela Dr. *Dinu Brătianu* : presă rea și amenințări pentru mine. Presupus că împing pe Brătianu. Ion Cantacuzino literalmente nebun în francofilia lui acută ; Mihail Pherekyde ține de rău pe Brătianu : îl presupune accesibil argumentelor rusești. Un Francez, negustor de microscopae a declarat la laboratorul lui Cantacuzino că Franța și Rusia o să ceară României să-și fixeze atitudinea (?!).

16 August. — Primit la *Regina* la ora 7; lungă conversație. Arătat carte poștală de propagandă anti-austriacă desemnată de către Rapineau (Alex. Ghika) și răspândită de către Agenția Blondel. Nu crede că Italia va comite felonia să meargă cu Franța. Arătat cartea «ad usum Delphini», gândiri în toate limbele, scrise pentru Prințul Carol la moșieritatea lui. Cred că am înțeles

versul» a été pris. Le comte Czékowits est parti brouillé avec Czernin, parceque justement c'est en grand que celui-ci voulait organiser la propagande. Il vient de passer par Bucarest après mission à Varsovie (?). Pisosky croit aussi que Miclescu, comme bien d'autres, a touché. De même source: Stere qui a dit à Filipescu que ce gouvernement était gélatineux, a été voir Bratianu et l'a menacé ferme s'il n'allait pas avec l'Autriche.

De Dinu Bratianu (Dr.): mauvaise presse et menaces pour moi, supposé comme poussant Bratianu; Jean Cantacuzène littéralement fou dans son francophilisme aigu; Michel Phérékyde montre les dents à Bratianu: il le suppose accessible aux arguments russes; un Français vendeur de microscopes etc., a déclaré au laboratoire que la France et la Russie allaient demander à la Roumanie de fixer son attitude (?!).

Samedi, 16 août, Sinaia. — Reçu par la Reine 7 h. Longue conversation. Remis carte postale de propagande anti-autrichienne dessinée par Rapineau et répandue par les soins de l'agence Blondel. Ne croit pas Italie commettre félonie aller avec la France. Montré livre «ad usum Delphini», — pensées en toutes langues, écrites pour Prince Carol à sa majorité.

că Regele aştepta o acţiune apropiată: a nu se pierde minutul cel bun.

— Intorcându-mă am găsit pe Toncescu, pe care l-am spălat sdравn pe cap, în faţa lui Bărdescu şi Vulturescu, pentru articolele lui din «Facla», cari cer capul Regelui şi înjură în mod sistematic şi pe şeful partidului. Vulturescu îmi raportează tot binele ce spune D-na Sturza de mine şi toate încurajările ei pentru ca să menţin linia mea de conduită. Vasiliu, şeful de cabinet al lui Brătianu, afirmă că un ofiţer român a fost trimis să vadă artileria grea nemţească, la Liège. Sunt mortiere, încărcături la 350 kgr. care distrug lucrări de beton armat cu 50 la sută mai tari ca blindajele forturilor franceze. Ofiţerii nu le cunosteau, şi, prima oară, au fost servite de ingineri dela Krupp.

— Convorbire cu Czernin. Imi vorbeşte de intrarea probabilă a lui Stere în guvern, şi mă întreabă noutăţi. Ii spun că *ar trebui ca Austro-Ungaria să facă un act politic pentru Transilvania, în acest mod ne-ar fi lucrarea uşurată.* El mă întreabă: o cereţi ca şef de partid?

— Eu: Aşi primi să fac războiul numai dacă s'ar acorda

Crû comprendre Roi attendait une action prochaine: ne pas perdre la bonne minute.

Retrant, trouvé Toncescu, auquel ait furieusement lavé la tête devant Bardescu et Vulturescu, pour ses articles dans la «Facla», qui demandaient la tête du Roi et injurient systématiquement le chef du parti. Vulturescu me rapporte tout le bien que dit M-me Stourza de moi et tous ses encouragements pour maintenir ma ligne. — Vasiliu, chef cabinet Brătianu, affirme officier roumain a été voir les pièces de siège allemandes, à Liège. Ce sont des mortiers charge 350 kg., qui détruisent ouvrages ciment armé 50% plus forts que blindage forts français. Les officiers en ignoraient manieient et les ingénieurs de Krupp les ont servis pour la première fois.

— Conversation avec Czernin. Il me parle de l'entrée probable de Stere dans le gouvernement et me demande nouvelles. Je lui dis à mon tour qu'il faudrait que l'Autriche-Hongrie fit un acte politique pour la Transylvanie, pour nous faciliter la besogne. — Il me dit: «Le demandez-vous comme chef de parti»? — Moi: J'accepterai de faire la guerre seulement si on accorde aux Transylvains les libertés politiques et administratives qu'on leur doit, et que si on me

Transilvănenilor libertățile politice și administrative care li se datorese și numai dacă mi se dă asigurări că se gândește cineva să se constituie brâul de State tampon despre care se vorbește. — «Cereți-mi-o, D-l Brătianu și cu D-ta, și imediat o solicit dela Impăratul meu».

17 August. — Dejun Zamora : și aci atmosferă încărcată ; acelaș curent anti-german ; contagiune mai mult ca reflecțiune.

— Ultima stare sufletească a lui Filipescu : Este evident că trebuie luat o hotărâre ; dar ce bine ar fi dacă am putea să ne înțelegem cu Italia și să cădem amândoi în spinarea Austriei.

— Arion a văzut pe *Fasciotti* supărat : a făcut o propunere Regelui, zice el, și aceasta a ajuns la o indiscreție ; ar fi spus că Italia ar putea să intre dacă ar vedea ce-ar câștiga : așteptat deci propuneri. Regele, sau că n'a înțeles, sau pentru un alt motiv, pur și simplu a vestit Berlinul că Italia, cu nici un preț, n'ar intra în războiu alături de triplice. — Cum *Fasciotti* e foarte anti-austriac, știrea trebuie luată sub beneficiu de inventar. Acelaș fapt l'ar fi împărțășit și Generalului Cristescu, tot *Fasciotti*, care evident dorește să fie răs-pândit

donne l'assurance qu'on songe a constituer le collier d'États tampons dont on a parlé. — «Que M. Bratianu et vous me le demandiez et je le sollicite de mon Empereur».

17 août. — Déjeuner Zamora : là aussi atmosphère agitée ; le même courant anti-allemand ; contagion plutôt que réflexion.

Dernier état-d'âme de Filipescu : il faut prendre évidemment un parti ; mais comme cela serait chic de nous entendre avec l'Italie et de tomber tous les deux sur l'Autriche!!!

— Arion a vu *Fasciotti*, boudeur, vexé ; il a fait une ouverture, dit-il, au Roi et cela a abouti à une indiscretion ; il aurait dit que l'Italie pouvait marcher si elle voyait quelle serait son avantage : elle attendait donc des propositions. Le Roi, soit qu'il n'ait pas compris, soit pour une autre raison, aurait tout simplement informé Berlin que l'Italie à aucun prix ne marcherait avec la Triplice. Comme *Fasciotti* est très anti-autrichien, à prendre sous bénéfice d'inventaire. Le même fait aurait été confié aussi au Général Christescu par *Fasciotti*, qui évidemment désire qu'il soit ébruité.

18 August. — *Brătianu* crede că știrile dela Lemberg sunt proaste; — îngrijat, — *nu crede că poate face ceva în momentul de față*. A aștepta ? dubiu din partea Filipescu. — Ii spun numaidecât că eu nu-l împing ! Asupra întrevederii cu Czernin : Dar nu fac altceva, și scrisoarea lui Tisza e dovada de aceasta. (Scrisoarea platonice, declarație de prietenie care a trecut neobservată). — Eu : Ar fi vorba de ceva mai precis, de un statut politic și administrativ de cerut dela Austria, dar aceasta ar egala cu o legătură și din partea noastră. — La aceasta mi-a răspuns : că nu poate merge mai departe în momentul de față.

În fond, Brătianu este un om șovăitor și care justifică aprecierea lui Costinescu, exprimată alaltăeri lui Arion : «Nu știe ce vrea, nu știe unde merge».

19 August. — București. Haosul obișnuit : Argetoianu pretinde că cu ocazia Comitetului convocat mâine, patrioții dela Capșa vor să manifesteze la mine. Am refuzat să avizez Poliția.

— Teodoru îmi raportează că Generalul Bogdan, seara la 11 pe terasa dela Capșa, făcea trecătorilor pe o

18 août. — Bratiannu croit nouvelles mauvaises du côté de Lemberg; soucieux — *ne croit pouvoir rien faire en ce moment*. Attendre? Doutes formels côté Filipescu. — Je lui réplique de suite, que je ne le pousse pas! — Sur l'entretien avec Czernin: mais je ne fais que cela et la lettre de Tisza en est le résultat. (Lettre platonique, déclaration d'amitié, qui a passé inaperçue). — Moi: Il serait question de quelque chose de plus précis, d'un statut politique et administratif à exiger des Autrichiens, mais cela équivaldrait à un engagement aussi de notre part. — C'est là-dessus qu'il a répondu: qu'il ne peut pas aller plus loin en ce moment.

Au fond c'est un être irrésolu et qui justifie l'appréciation de Costinescu, exprimée avant hier à Arion: «Nu știe ce vrea, nu știe unde merge.»

19 août, Bucarest. — La pétardière habituelle : Argetoianu prétend qu'à l'occasion du Comité convoqué demain les patriotes de chez Capșa veulent manifester chez moi. Je refuse d'avertir police.

Theodoru me rapporte que le Général Bogdan le soir, 11 h., sur la terrasse Capșa, faisait aux passants, sur une

hartă demonstrația succesei franco-rusești !! — Vulturescu știe dela deputatul Simionescu, că Generalul Iarca continuă să dăscălească pe fiecare ofițer în contra Ungurilor.

— *Atașatul militar austriac* îmi vorbește de desparerea Bucovinenilor — Landsturm, — cari au avut pierderi mari la Cernăuți, când au văzut că frații români nu le vin în ajutor. Această intrare în materie ascundea o propunere directă. L'am trimis imediat la d-l Brătianu: De datoria Guvernului să ia o deciziune. — Imi confirmă victoria germană la Czetelburg, înaintarea lor proprie la Lublin. Atacul dela Lemberg nu-i neliniștește, căci bătălia decisivă este la Nord; cât despre Cernăuți, este un colț unde nu se petrece nimic; chiar pierderea orașului nu ar avea nici o importanță.

20 August. — In cursul dimineții, printre mai multe scrisori cu amenințări de moarte, una este adusă de un comisionar. Trimit imediat după el și avizez poliția care descoperă pe autor: este un tânăr din banda sportivilor dela Turful Român pe care-l patro-nează G. Moruzi. Colaboratori toți gălăgioși și

carte de circonstance, la démonstration des succès franco-russes! — Vulturescu sait de Simionescu le député, que le Général Iarca continue de prêcher chaque officier contre les Hongrois.

— L'attaché militaire autrichien me parle du désespoir des gens de Bucovine — landsturm, — ayant subi de grosses pertes à Czernovits, quand il ont vu que les frères roumains ne les secourent pas. Cette entrée en matière cachait une ouverture directe. Je l'ai de suite renvoyé à Mr. Brătianu: c'est au gouvernement à prendre une initiative. — Il me confirme la victoire des Allemands à Czetelsburg, leur propre poussée victorieuse à Lublin. — L'attaque sur Lemberg ne les inquiète pas, puisque la bataille décisive est au Nord; quant à Czernowitz, c'est un coin où il n'y a rien. Prise, la ville n'aurait aucune importance.

20 août, Mercredi. — Dans la matinée, parmi quelques lettres de menaces de mort, une apportée par commissionnaire. Je fais courir après; j'en saisis la police; on pince celui qui l'a écrite: c'est un jeune de la bande des sportifs du «Turful Roman» que patronne G. Moruzi. Collabo-

toate haimanalele în solda Rusiei cari salvează patria la Capșa. — O manifestație anunțată în contra mea, în timpul Comitetului, nu se arată.

— *Comitet.* Toți prezenți, împreună și cu Olănescu, din partea căruia este prima manifestare de adeziune la direcția mea. Se vorbește colosal de mult. — Ion Lahovary abondent și des. Cel mai filo-francez din toți, mergând până la colaborare cu Rusia, ei, care îmi spusese mie că ar fi necinstit și că nu putem face pe Rege să joace rolul lui Bernadotte. — Filipescu cuminte și deferent pentru Rege ! El tot mai crede în triumful Franței. — Grădișteanu vrea să pornească în războiu, dacă Bulgaria atacă pe Serbia !... — Nenitescu, cu curaj și pe față, germanofil. — Delavrancea crede că Germania va fi redusă prin foamete. — Arion dorește să ne legăm de soarta Italiei. — Vlădescu, oportunist dar cuminte, nu vrea să rămânem fără prieteni. — Din nou Filipescu, care se resemnează la o Bulgaria mai mare ce se va face fatal, sau prin Germania victorioasă, sau prin sistemul celalt care va acorda Macedonia din momentul când Serbia ar lua Bosnia-Hertzegovina. — Intr'un cuvânt, toți de părere să dăm impresia unității, să ne supraveghem gazetele, să stăm în strictă imparțialitate !

rateurs: tous les petits voyous à la solde de la Russie qui sauvent la patrie chez Capșa.

Une manifestation annoncée contre moi pendant le Comité ne se montre pas.

— *Comité.* Tous présents, y compris Olănescu, dont c'est de premier acte d'adhésion à ma direction. On parle formidablement. Jean Lahovary abondant et fréquent. Le plus philo-français, allant jusqu'à la collaboration avec la Russie, lui qui m'avait dit que ce serait malhonnête et que l'on ne peut faire jouer au Roi le rôle de Bernadotte. Filipescu sage et déférent pour le Roi. Il croit toujours au triomphe de la France. Gradisteanu veut partir en guerre si la Bulgarie attaque la Serbie... Nenitzescu philo-allemand avec courage et clairement. Delavrancea croit que l'Allemagne sera réduite par la famine. Arion désire lier son sort à l'Italie. Vlădescu, opportuniste, vent sagement qu'on ne reste pas «sans amis». Filipescu se résigne à une plus grande Bulgarie, qui se fera fatalement soit par Allemag-

Se acceptă comunicatul următor propus de mine :
— «Comitetul executiv în *unanimitate* a luat decizia
«următoare :

«Nici un fapt nou neproducându-se care să justifice
«o schimbare în atitudinea României, astfel cum a fost
«fixată în Consiliul de Coroană dela 21 Iulie, partidul
«conservator stăruie fără șovăire în această atitudine.—
«Față de această hotărâre și, fiindcă mai presus de orice
«considerațiune sunt interesele țării, el sfătuește pe
«membrii săi să păstreze o nepărtinire desăvârșită în
«aprecierea faptelor și în discuțiunea situațiunilor».

— «Dreptatea» lui Pake publicase la ora 11 o ediție
specială pe care s'a aruncat publicul, anunțând o dare
de seamă fantezistă a Comitetului nostru, care s'ar fi
terminat printr'o retragere a mea.—De altfel Comitetul
s'a întrunit la 11½.—Pe de altă parte, Brănișteanu îmi rap-
ortează că Take l'a chemat la telefon dela Sinaia, și că
era foarte mirat să afle că totul s'a petrecut în cea mai
perfectă liniște. — Încă o corabie care s'a înecat. — La
Club, Deșliu mă felicită : «Ai fost superb» !!

21 August. — Liniște; ședința comitetului de eri a
pus multe lucruri la punct. — Am văzut pe gazetari.

ne victorieuse, soit par l'autre système qui accordera la Ma-
cédoine, du moment que la Serbie prendrait la Bosnie-Her-
zegovine.

Bref, tous d'accord de donner l'impression de l'unité, de
surveiller nos journaux, de rester dans la stricte impar-
tialité. On accepte le communiqué suivant proposé par moi :
«comitetul executiv....»

— La «Dreptatea» de Pake avait publié 11 h. une édi-
tion spéciale, sur laquelle le public s'est jeté, annonçant un
compte rendu fantaisiste de notre réunion, ayant abouti à
ma retraite. Or, le Comité s'est rassemblé à 11 h. 1/2. — D'au-
tre part, Branisteanu me rapporte que Take l'a appelé au
téléphone de Sinaia et qu'il a été étonné d'apprendre que
tout s'était passé dans le calme absolu. — Encore un bateau
qui a pris de l'eau !

— Au Club, Deșliu me félicite : «tu as été superbe»...!!

21 août. — Détente; la séance du Comité d'hier a mis au
point bien des choses. — Vu les journalistes; — Petrovici,

Petrovici dela Iași va începe să vorbească Moldovenilor de Basarabia. — Săulescu îmi raportează că Regele e foarte mulțumit de mine.

Barbu Catargi, cu totul schimbat, va urma linia mea de conduită. Nu mai există nici un dacă... El îmi aduce o corespondență intimă cu Stere, care în 1906 a primit 180.000 lei dela Cantacuzino pentru o acțiune în Basarabia, unde a cumpărat o imprimerie și publică o gazetă.

Tot el a afirmat lui Filipescu (și aceasta a fost spus erii în Comitet), că Brătianu l-a trimis acum în urmă în Transilvania pentru a provoca demonstrații de loialism al Românilor. — Pentru un agent secret, sub toate guvernele, e cam puțin discret. — Tânărul care vroia să măucidă (scrisoarea anonimă) mi-a fost adus de inspectorul Rafael. L'am batjocorit cum trebuie și am cerut să i se dea drumul.

23 August, Sinaia. — Chemat, la 7½, la Castel. *Regele* îmi arată telegrama care a primit-o acum dela Impăratul Wilhelm («este un secret, nici d-l Brătianu nu a văzut-o încă»): armata rusească a străpuns liniile aus-

Iassy, qui commencera a parler de Bessarabie aux Moldaves, — Seulescu rapportant que le Roi est très content de moi.

— Barbu Catargi, tout retourné, suivra ma ligne de conduite. Il n'y a plus de mais... Il m'apporte une correspondance intime avec Stere, qui en 1906 a reçu 180.000 fr. de Cantacuzène pour une action en Bessarabie, où il a acheté une imprimerie et fait paraître un journal.

Le même (Stere) a affirmé à Filipescu (cela a été dit au Comité) que Bratianu l'avait envoyé ces temps derniers en Transylvanie pour provoquer des démonstrations de loyallisme des Roumains. — Pour un agent secret — sous tous les régimes — il est peu discret.

— Le jeune Monsieur qui voulant me tuer (anonyme) m'a été amené par l'inspecteur Raphael. Je me suis moqué de lui et demandé qu'on l'élargisse.

Samedi, 23 août. — Audience chez sa Majesté, Sinaia. Appelé 7 h. Château. Le Roi me montre le télégramme qu'il vient de recevoir de l'Empereur Guillaume (c'est un secret; M. Bratianu ne l'a pas encore vu). L'armée russe a en-

triacce (bătălia dela Lemberg) și a anihilat rezultatele obținute de armatele germane în Apus. Este puhoiul rusesc pătrunzând în Europa și dominând Balcanii; *România poate juca acuma rolul cel mare ce l'a jucat la Plevna*; etc.

Regele, pentru a câștiga timp, a răspuns că era convins de fapt, dar ar avea nevoie de un guvern care să vrea să-l înțeleagă. Opinia publică este surescitată nu numai din cauza Transilvaniei, dar mai ales din cauza tuturor nedibăciilor Austriei, de un an și jumătate încoace, și de dorința ei de a anula pacea dela București. Se va putea poate reacționa, dar va trebui vreme multă și bani.

După această discuție, Regele crede că peste 20—25 de zile va trebui să luăm o hotărâre; ocazie unică, intervenția română restabilește soarta armelor; Regele personal se însărcinează să justifice Impăratului Nicolae această schimbare: «Aliatul este amenințat acuma în integritatea lui teritorială; un alt aliat trebuie să-i vie în ajutor». — *Eu*: Italia? Mulți din ai noștri se gândesc a se solidariza cu ea; și dacă intră Italia în contra Aus-

foncé les lignes autrichiennes (bataille de Lemberg) et a annulé les résultats obtenus par les armées allemandes dans l'Est. C'est le flot russe pénétrant en Europe et dominant les Balkans; la Roumanie peut jouer maintenant le grand rôle qu'elle a joué à Plevna, etc.

Le Roi, pour gagner du temps, a répondu qu'il était convaincu du fait, mais qu'encore avait-il besoin d'un gouvernement qui voulut le comprendre. L'opinion publique est surexcitée non seulement à cause de la Transylvanie, mais surtout à cause de toutes les maladroites de l'Autriche depuis un an et demi et de son désir de vouloir annuler la paix de Bucarest. On pourra peut-être réagir, mais il faudra du temps et de l'argent.

Là-dessus discussion. Le Roi croit que dans 20—25 jours il faudra prendre un parti; occasion unique; l'intervention roumaine rétablira le sort des armes; c'est lui, le Roi, qui se chargera de justifier à l'Empereur Nicolas le changement: «l'allié est maintenant menacé dans son intégrité territoriale; un autre allié doit se porter à son secours». *Moi*: L'Italie? Beaucoup des nôtres songent à se solidariser avec elle, et si

triei ? — *Regele* : «Puteti să-mi tăiați amândouă mâinile dacă, *afară de o revoluție*, Italia se declară în contra foștilor ei aliați».

Vorbim de atitudinea lui Fasciotti, care se plânge că a făcut o propunere la începutul războiului, propunere care nu a izbutit decât la o «indiscreție : Regele a informat Berlinul că Italia nu va intra cu nici un chip». — E absolut fals, zice Regele. E prea de tot să se mai spună astfel de lucruri. Fasciotti este adevăratul evreu răutăcios : adevărat Levantin.

— *Eu* : Dar guvernul ? El trebuie să meargă. — *Regele* : D-l Brătianu ar dori-o, dar se teme de partidul lui. M'a pus să vorbesc cu D-l Costinescu : D-l Costinescu nu face nici o obiecțiune, dar se teme de Ruși : «Nu mi-e frică de Ruși, mie; este colosul cu picioare de pământ». — Atunci, spun eu, ar trebui ca Austria să facă ceva pentru opinia publică : Un statut pentru Transilvania și cedarea Bucovinei românești cu mormântul lui Ștefan cel Mare. — *Regele* : Tocmai mă gândeam la această parte a Bucovinei și nu îndrăzneam să spun, ca să nu am aerul că fac un șantaj. Pentru Statut, poate e

l'Italie marche contre l'Autriche! — Le Roi: On peut me couper les deux mains, si, à moins d'une révolution, l'Italie se déclare contre ses ex-alliés.

Nous parlons de l'attitude de Fasciotti, qui se plaint d'avoir fait des ouvertures au commencement de la guerre qui n'ont abouti qu'à une «indiscrétion»; le Roi a informé Berlin que l'Italie ne marchera à aucun prix. — C'est faux s'écrie le Roi. C'est trop fort de dire de pareilles choses. Fasciotti est bien le juif méchant; vrai levantin.

Moi: Et le gouvernement, s'est à lui à marcher — Le Roi: M. Bratianu voudrait, mais il a peur de son parti. Il m'a fait parler à Costinescu: M. Costinescu ne fait pas d'objection, mais il a peur des Russes. «Je n'ai pas peur des Russes, moi, c'est le colosse aux pieds d'argile».

J'expose alors qu'il faudrait que l'Autriche fit quelque chose pour l'opinion publique: un statut pour la Transylvanie et la cession de la Bucovine roumaine avec le tombeau d'Etienne le Grand. — Le Roi: Je pensais justement à cette partie de la Bucovine et j'étais gêné de le dire, pour ne pas avoir l'air de faire un chantage. Pour le statut, c'est peut être trop; mais on devrait accorder ce que les Roumains ont

prea mult, dar ar trebui să se acorde ceea ce României au cerut în tratările lor cu Tisza. — *Eu*: Ar trebui să cerem mai mult, ca să obținem tocmai ce ne trebuie. —

Regele: Dar aceasta este o chestie internă. — *Eu*: Discutând convenția militară, am cere garanții serioase.

Restul întrevederii: Filipescu foarte important în momentul de față. — Take Ionescu criticat de către Bădărău: îi este frică. — Chemat pe Virgil Arion pentru a-i mulțumi de declarația Ligei. — Articolul lui Mehedinți găsit foarte bun. — Cerut să-L văd mai des.

24 August. — Văzut *Waldburg*, ca să nu vorbească cu *Waldhausen*, a cărui pricepere e într'adevăr înceată. — Ii vorbește de sacrificiile pe cari trebuie să le facă Austria. — (dar le strigăm tot timpul acest lucru, întocmai ca pentru Italia!): — statut politic și Bucovina românească, pentru a evita loviturile Rusiei care, având-o ocupată, ar putea prea bine să ne-o ofere dintr'un moment într'altul. — El: Ne lovim tot timpul de încăpățânarea bătrânului Împărat; ar trebui ca o depeșă a Împăratului nostru, să-i deschidă deadreptul ochii. — De aceia vă vorbesc și nu spui nimic Contelui Czernin.

demandé dans leurs tractations avec Tisza. — *Moi*: Il faut demander plus, pour avoir juste. Ce serait stipuler,, — *Le Roi*: Mais c'est une question intérieure... — *Moi*: En discutant la convention militaire, on demanderait des garanties sérieuses.

Le reste de l'entrevue: Filipescu, très important en ce moment. Take Ionescu, critiqué par Badarau: il a peur. — Appelé Virgil Arion pour le remercier de la déclaration de la Ligue. Article de Méhedintzi trouvé très bon. — Me demande de le voir souvent.

24 août. — Vu *Waldbourg* — pour ne pas causer avec *Waldhausen*, dont la compréhension est réellement lente. Je lui parle des sacrifices que doit faire l'Autriche. — Mais nous leurs criions tout le temps, cela. C'est comme pour l'Italie. Statut politique et la Bucovine roumaine. Ceci pour parler au coup de la Russie qui, l'ayant occupée, pourrait bien nous l'offrir d'une minute à l'autre. On se heurte toujours à l'entêtement du veil Empereur; il faudra qu'une dépêche de notre Empereur lui ouvre directement les yeux. C'est pour cela que je vous parle et que je ne dis rien au Comte Czernin.

— Intreprins pe *Filipescu*, nu prea recalcitrant. Să se trateze, să se ceară cât mai mult, și în 7—8 zile se va vedea; atunci se va putea decide (în fond cred că speră încă o victorie franceză). — Acei cari, ca Gârleșteanu, Virgil Arion, l'au văzut în urmă, l'au găsit accesibil ideei mele.

26 August. — *Waldburg* (în București) vine să mă vadă, ca să precizăm bine ce s'ar putea face despre Transilvania și Bucovina. El pretinde că a telegrafiat.

— Și pe când se fac astfel de sforțări, N. Filipescu vine la București. — nu mă vede; nici fiul său, care se anunțase la mine. — iar «Epoca» de azi vorbește tocmai de aceste propuneri ce-i comunicasem, «compensații» morale în Ardeal și foarte slabe teritoriale în Bucovina. Bine înțeles că în eventualitatea victoriei ni se spune că ni se va mai da... «dela alții».

Așa se vorbește de Basarabia, și cu așa elemente trebuie România să-și croiască un drum spre viitor!

28 August. — *Mihali* vine să mă vadă. A fost primit alaltăieri de Rege cu Episcopul Hoszu. Inspăimântat de ce aude și ce vede prin București; nu mai puțin mărturiseste că în Transilvania populația este supra-excitată, că Rușii sunt așteptați ca niște mântuitori, că comunitatea de religie joacă un rol hotărîtor. Un moșneag i-a spus: Am 4 feciori la armată, dar să dea Dumnezeu să fie bătuți. — Azi încă în Cluj, auzit Unguri zicând: Un regiment român a fost nimicit de Ruși; să piară toți, numai să scăpăm de fantoma iredentistă!

Mihali: Dela moartea lui Frantz-Ferdinand nu mai avem pe nimeni, nu mai avem nici o speranță; nu se mai poate răzbi în intriganții din jurul Împăratului, cari sunt așa de puternici, încât Montenuovo, atât de crud cu Arhiducele Frantz-Ferdinand, și după moarte, căci l'a ascuns ca pe un păcătos noaptea, — a fost totuși

— Entrepris Filipescu. Pas trop récalcitrant: qu'on traite, qu'on demande même plus, et dans 7—8 jours on verra, alors on pourra se décider (au fond je crois qu'il espère encore une victoire française). — Ceux, comme Garlesteanu, Virgil Arion, qui l'ont vu après, l'ont trouvé accessible à mon idée.

mulțumit de Impărat. N'a putut pătrunde la coșciug, și fără Barow coroana Comitetului Național nu putea fi depusă ! După Mihali, dacă nu ar fi temeri ca țara să se pericliteze, ocuparea Transilvaniei este visul tuturor. Ei ! acolo. — masa greu de stăpânit. — preferă să îi ia Rușii dacă nu vin Românii.

— Dejun la mine *Mihali* și *Hoszu*. — Scrisoarea lui Mihali a fost spontanee; el regretă că Vaida a mers prea departe cu ceea ce a scris, fără să se consulte cu dânsul. (Nota: Brătianu îmi spusese că ei liberalii au inspirat această de a doua scrisoare!). — Mulțumiți de acțiunea lui Stere printre ei. — După dejun m'am închis cu Hoszu și cu Mihali, le-am expus conversația cu Waldburg: Statut pentru Ardeal, — rectificări în Bucovina. Pentru Statut, oamenii transportați de bucurie.

— Hoszu: Cum nu ne-am gândit noi la asta ? — Mihali: Ce ne sfătuește d-l Brătianu, ca noi acuma să ne tocmim din nou cu Ungaria; nu se poate; patriotism condiționat ar fi o notă foarte rea pentru viitor; de altfel Comitetul s'ar diviza, de oarece sunt unii cari cred că vine armata română. — Amândoi: Aceasta este singura procedură; lucrul să vie prin Germania. In orice caz «nime care să pericliteze România; noi vom mai îndura ce vom îndura, dar România să nu fie știrbită». — Hoszu nu-și închipuia că preocuparea de Transilvania ține atâta loc în inima Românilor.

— *Brătianu* vine să mă vadă. Ar vrea să convoace Camera, dar numai dacă are încredințare că nu se vor pune întrebări de politică externă. Legi financiare, de justiție și stare de asediu. Ti voi da răspunsul, după ce voi vedea pe Filipescu și Lahovary.

30 August, Sinaia. — Dejun la Felisor. *Prințul* foarte îngrijat de ce se petrece în armată. Își propune să ia comanda, în caz de mobilizare, lui Iarea și lui Georgescu «qui crache la bêtise»; — are în vedere pe Zottu pentru una din armate.

— 5 ore, *Brătianu*. Felicitări de ziua mea ! !...

Pentru Parlament, îi spun nota personală a lui Filipescu, contra lui cu starea de asediu, mai ales dacă nu

se abandonează revizuirea legii electorale. De reținut răspunsul: «Dacă se sporește teritoriul nostru spre Est, cum o dorim d-ta și cu mine, e de înțeles că încorporarea acestei noi populațiuni, implică schimbarea proiectelor noastre; dacă se sporește spre Vest, cum vor alții, cine va putea refuza drepturi care se cer astăzi dela Unguri? — Nu ar vrea să convoace Parlamentul, decât după ce ar veni știrea așteptată a unui succes german.. — Tot un «coup de tonnerre» care să-i dea o directivă și afară și în țară.

— Seara, inevitabilul Toncescu comunică omenirii un triumf zdrobitor al armatei franceze, recucerirea Maubeugului (!?) și zdrobirea armatei lui Auffenburg în Galiția. Tobe și surle; agitație de nebuni..

1 Septembrie. — *Principii* cu Principesa Elisabeta, Prinții Carol și Nicolae, în plus Simky (D-na Simona Lahovary) și George Stirbey, vin să petreacă la Buzău. — Principesa și suita pleacă la ora 5. Principele rămâne și inspectează trupele a doua zi; sugerez ideia de a pofti seara la masă pe Generali, toți Colonelii. Prefectul și Primarul. — Mică înțepătură filorusă (privitor la mezelicuri) din partea Princesei. Conversație în urmă, la Hipodrom, pentru căile de urmat spre a mări popularitatea Prințului în armată; povățuesc vizită trupelor. camaraderie. — Prințul: neutru bine înțeles, nu contra Germaniei; Prințesa îmi spusese că începuse o oarecare lucrare.—Aflând că Iarca lasă să se subînțealegă că de-

Lundi, 1 septembre. — Les Princes, avec la Princesse Elisabeth, les Princes Carol et Nicolas, en plus Simki Lahovary et Georges Stirbey, viennent passer la journée à Buzeu. La Princesse et suite quittent à 5 h. Le Prince reste et inspecte les troupes le lendemain; on invite, sur ma suggestion, à dîner le Général et tous les Colonels, plus le Préfet et le Maire. — Petite pointe philo-russe (à propos de hors-d'oeuvres) de la Princesse. Conversation ensuite, à l'Hippodrome, sur les voies propres à augmenter popularité du Prince dans l'armée; je conseille visite aux troupes, camaraderie. Le Prince: neutre, tout naturellement; pas ultragermanique; Princesse m'avait dit qu'elle avait entrepris un certain travail. Ayant rapporté que Iarka laissait entendre

claratiile lui anti-austriace se inspirau dela Prinț și că aproape nu-l desmintise Prințul: «Foarte bine; lasă să zică!».

2 Septembre. — Abia întors dela Buzău, Mitilineu îmi raportează tot ce se petrecuse în ajun. «Epoca» și «Adevărul» anunțând în litere mari că Filipescu, la Sinaia, se pronunțase pentru o acțiune imediată, — bineînțeles în contra Austriei. — i se preparase o manifestație la sosire. Public numeros pentru a aclama pe marele patriot; cortegiu cu automobilul lui în cap; fiul său, frații Sturdza, Niculescu Ianca ca escortă; discours rostit de Take Policrat la sosire, oprire la statuia lui Mihai Viteazul! aproximativ, 2—3000 persoane («douăzeci mii» pentru «Independența»). De altmintrelea, din acest punct de vedere, Morțun a declarat lui Mitilineu: «Ca Român aceasta nu-mi displace». Sosirea la București ar fi fost precedată de o întrevedere cu Take Ionescu. Toncescu pretinde că s'ar fi examinat în detaliu constituirea unui guvern național și *ipoteza unei Regențe!* (deci abdicatia Regelui și renunțarea Prințului Ferdinand!)

que son parler anti-autrichien s'inspirait du Prince et que je n'avais démenti que tout juste, le Prince: «très bien, laisser dire!»...

Mardi, 2 septembre. — Sitôt rentré de Buzeu, je trouve Mitilineu au rapport sur tout ce qui s'est passé la veille. L'«Epoca» et l'«Adevărul» ayant annoncé en gros caractères que Filipescu à Sinaia s'était prononcé pour une action immédiate, — bien entendu contre l'Autriche, — on lui a préparé une manifestation à son arrivée. Public nombreux pour acclamer le grand patriote, cortège avec son automobile en tête; son fils, les Sturdza, Nicolescu-Ianca pour l'escorte; harangue de Take Policrat pour le recevoir; station à la statue de Michel le Brave! Environ 2—3000 personnes; «vingt mille» pour l'«Indépendance». D'ailleurs, à ce point de vue, Morțun a déclaré à Mitilineu: «ca Român aceasta nu-mi displace».

L'arrivée à Bucarest aurait été précédée d'une entrevue avec Take Ionescu. Toncescu prétend qu'on aurait examiné en détail la constitution d'un gouvernement national et *l'hypothèse d'une Régence!* (Done abdicacion du Roi et renonciation du Prince Ferdinand!) — Mitilineu donne les détails de

Mitilineu îmi dă detalii de toată campania care se duce în contra mea și de intensitatea curentului în contra Austriei. Deputați și senatori liberali s'ar fi dus în întâmpinarea lui Filipescu la Ploești. — *Mehedinți* venise dinadins la Buzău ca să-mi vorbească de aceasta. Și el crede că s'a deslănțuit un curent teribil chiar și în armată. — *Miclescu* îmi spune că știe dela Filipescu cum că are asigurarea că Brătianu ar afirma că până în 10 zile va aduce pe Rege să accepte perspectiva unei acțiuni în contra Austriei!!

3 Septembre. — Am primit pe Gr. Cantacuzino. Nețișescu, Virgil Arion, Costică Arion. Lichtenstadt, Brancovan, Paul Theodoru, Mitilineu, Argetoianu.

Se pare că *Filipescu pretinde* că fără știrea lui a fost împins de către fiul său și de Hiotu. cari au dat gazetelor opiniunea emisă de dânsul în intimitate la Capșa, despre utilitatea intrării în acțiune; că, mai ales a «îndurat» o manifestație pe care nu o dorise; că nu înțelege să se separe de mine. Argetoianu pretinde că acum e foarte plictisit că s'a pretat la această mișcare, zicând că a primit dela Costinescu asigurarea că Brătianu se făcea tare să schimbe părerea Regelui.

toute la campagne qu'on mène contre moi et de l'intensité du courant contre l'Autriche. Des députés et sénateurs libéraux seraient allés au devant de Filipescu à Ploesti.

— Mehedinți était venu exprès à Buzeu me mettre au courant; pour lui aussi un courant terrible, de chaîne même dans l'armée.— Miclescu me dit tenir de Filipescu qu'il a l'assurance que dans les dix jours, Brătianu affirmait amener le Roi à accepter la perspective d'une action contre l'Autriche!! (Soit-disant confié à lui sous le sceau du secret).

Mercredi, 3 septembre. — Negruzzi me donne de mauvaises nouvelles de Madame Maiorescu.

— Reçu Grigutză Cantacuzène, Nețescu, Virgil Arion, Costică Arion, Lichtenstadt, Brancoveanu, Paul Theodoru, Mitilineu, Argetoianu. Il appert que Filipescu *prétend* avoir été entraîné à son insu par son fils et Hiot, qui ont donné aux journaux l'opinion émise par lui «dans l'intimité chez Capșa» de l'utilité d'une action; que surtout il a «subi» mais non cherché une manifestation; qu'il n'entendait pas se séparer de moi. Argetoianu prétend qu'il est maintenant embêté de s'être prêté à ce mouvement, qu'il dit avoir reçu

Este evident că Costinescu a făcut eforturi pentru a-l reține și că împreună au redactat o telegramă pentru gazete, cece nu l'a împiedecat să plece, pretextând că ar avea un act urgent de notariat de făcut. O comedie întreagă!

Virgil Arion : A nu se ceda cu nici un preț și a rămâne în linia hotărâtă. — Costică Arion : Blamează pe Filipescu. A desmințit (vom vedea cum), interviewul pe care i-l atribue «Evenimentul». Nu prea sunt limpezi explicațiile lui Arion... — Gr. Cantacuzino : O culme ! din întâmplare se afla în acelaș tren și a fost luat în manifestație. — Dar, Mitilineu l'a văzut părăsindu-și soția la masă la Athénée-Palace pentru a alergera la gară; și «Seara» arată cum mulțimea aclama pe «Gr. Cantacuzino și Filipescu!».

Un detaliu nostim : Filipescu trebuia să plece dela Sinaia cu trenul de zi ; la Ploești, mulțime : D-na Filipescu se arată la fereastra vagonului și anunță că soțul ei *este reținut la Palat*. (De altmintrelea am citit-o în toate gazetele !). Pornește cu trenul următor, și bine înțeleș manifestația se face după ce Filipescu «a fost la Palat» !

de Costinescu l'assurance que Bratianu se faisait fort de convertir le Roi. Il est certain que Costinescu a fait des efforts pour le retenir et qu'ensemble ils ont rédigé une dépêche pour les journaux, ce qui ne l'a pas empêché de filer, prétendant l'urgence d'un acte notaire à faire. Une comédie toute entière!

— Virgil Arion: ne céder à aucun prix et rester dans la ligne arrêtée. — Costica Arion; blâme Filipescu. Il a démenti (nous verrons comment) l'interview que lui prête l'«Evenimentul».

— Grigutză: Un comble! Par hasard il se trouvait dans le même train et a été pris dans la manifestation. Or, Mitilineu l'a vu quittant sa femme à dîner au Palace Athénée pour courir à la gare. Et la «Seara» note comment la foule acclame «Grégoire Cantacuzène et Filipescu!»

— Un détail amusant: Filipescu devait partir de Sinaia par le train de jour; à Ploești foule; Madame Filipescu se montre et annonce que son mari est *retenu au Palais*. (Je l'ai vu d'ailleurs dans les journaux!) Il part par le train suivant et, bien entendu, la manifestation se fait après que Filipescu «a été au Palais!»

Notă generală a convorbirilor mele : Există sigur duplicitate din partea lui Brătianu, în atitudinea lui. Se pare (după spusele lui Filipescu) că a avut un Consiliu la Sinaia și că Miniștrii în unanimitate au fost pentru războiu cu Austria, afară de Brătianu care ar fi cerut răgaz... Toți ? chiar filogermanul Antonescu ? a fost întrebarea ironică. Pe cine vor să înșele ?

4 Septembrie. — Comitet. Toți prezenți, afară de Delavrancea și Cantacuzino, încă pe drum spre țară.

Înainte de ședință, *Filipescu* : Trebuie să știi că eu am vorbit în parc, într'un cerc intim, despre o acțiune devenită necesară și că fiul meu și Toncescu au telefonat «Epocei» știrea care a provocat manifestația. Nu-i mai puteam dezavua !? — Eu : Expun că declarația, întrupată în manifestația lui Filipescu, împacă în parte și acțiunea partidului și cer ca Comitetul să declare ce vrea. — *Lahovary* : Regretă manifestații în momente așa de grave. — *Filipescu* : A fost prostie din partea mea. — *Lahovary* : Tot asemenea regretă declarația dela statuia lui Mihai Viteazul : Carol Regele tuturor Românilor. — *Filipescu* : Rușii nu s'au supărat... — *Lahovary* : Nimic decisiv în războiul de față, și ar fi o greșală să ne grăbim. Aceiași părere are Brătianu cu care a vorbit, și știe că Regele se cantonează în neutralitate. Rusofilismul arătat de public este rău, pentru că Rusia capătă impresia că ne va avea pe eften. Nu intrăm în Tripla Înțelegere fără garanții și atunci, firește, orice manifestație este astăzi funestă.

Filipescu : Amicii lui Brătianu îl denunță ca «Neamț», și unanimitatea consiliului este contra lui. M'ași ușura dacă ași afla că țara este liberă pe destinele ei când va fi ceasul. Nu putem sta neutri, etern. Este sau

Note générale de mes conversations : il y a certainement duplicité de la part de Bratiano dans son attitude. Il semblerait (au dire de Filipescu) qu'il y a eu Conseil à Sinaia et que les Ministres à l'unanimité ont été pour la guerre avec l'Autriche, sauf Bratiano qui a demandé de temps..... Tous ? même le philo-germain Antonescu, a-t-on demandé ironiquement ? — Qui trompe-t-on ?

nu ceasul ? Lucru secundar. Să cerem Regelui să se supună hotărârei, de oarece condițiile se schimbă pe fiecare oră. Nu ne mai putem teme de Austria : armata ei e dislocată și îi putea da lovitura de grație.

Grădișteanu : Manifestațiile sunt rele : ele provin din nedumerire. Este momentul să luăm atitudine ; să ne înțelegem cu celelalte partide ; să ne înțelegem pe urmă cu Regele ; să tratăm în fine cu Tripla Înțelegere (!!)

Arion : Avem un incident — acțiunea lui Filipescu, bună și pe care o aprob ; și trei cestiuni : Cestiunea 1) Mă tem de Brătianu, prea viclean ; 2) Neutralitatea este exclusă ; 3) Regele, care primează și neutralitatea și acțiunea imediată : El a zis lui Dissescu că acțiunea ar fi și felonie și desonoare.

Să ne înțelegem asupra două puncte : Nu mai stăm în neutralitate și hotărâm că în orice caz nu putem merge cu Germania. Și atunci să cerem guvern național și să facem presiune asupra Regelui : *Mai bine abdicare a Regelui, decât neutralitate sine qua non...*

Filipescu : Nu trebuie cerut guvern național. Prefer stabilirea punctelor propuse de Arion, și *atunci guvernul Brătianu dispăre* (le bout de l'oreille !...).

— *Grădișteanu* : Adoptă părerea lui Arion. Regele s'a înșelat deja în aprecierile lui asupra rezultatelor militare și de aceia a dispărut încrederea într'însul. Țara este gata pe revoluție, cu deosebire dacă s'ar aplica legea stărei de asediu.

— *Nenișescu* : Nu vede graba : Ar fi o greșală, de oarece nimic hotărâtor nu s'a petrecut. Nu exclude posibilitatea de a merge cu Germania. Bulgaria trebuie să ne preocupe. Cere guvern național.

— *Olănescu* : Neutralitatea nu poate fi eternă. Să eșim din ea la prima ocazie ; aparține conducătorilor să o prinză și să ia garanții. În mișcările de stradă sunt mulți agenți plătiți. Nu cred ca Regele, văzând o mișcare unanimă, să persiste în sentimente personale. Nu voi merge nici-odată contra franco-rușilor. Ar fi o crimă de neam : Nu sacrific 3—4.000.000 de Români pentru 6—700.000 din Basarabia.

— *Nenişescu* : Dar dacă învinge Germania ? refuzați Basarabia ? — *Lahovary și Grădişteanu* : Refuzăm: am fi selavii Austriei ! — *Filipescu* : Nu refuz. — *Arion* : Nu se poate accepta două ipoteze : Basarabia ori Ardealul ; nu mai poate fi vorba atunci decât de Ardeal sau de neutralitate absolută.

— *Eu* : *Cer să se știe că dacă circumstanțele sunt astăzi așa, că pot căpăta certitudinea morală că mergând în contra Austriei nu suntem bătuiți și putem păstra Transilvania, merg și contra Austriei. Necesitatea de a ne crește, vine din instinctul de conservare: popoarele mici pier. Deci iau Români de unde pot. De aci atitudinea de azi, cu un picior în Ardeal, cu unul în Basarabia. Evident că aceasta nu mai poate ține mult, dar venit-a momentul ? Nu. Armata austriacă este intactă și sorții de victoria Germaniei sunt cel puțin egali cu ai Franței. Pe urmă : 1) Cari sunt propunerile Rusiei ? Eu știu că și-a rezervat Dardanelele; Marea Neagră, — lac Rus ! — 2) Garanția Angliei ? Blondel a promis-o, dar cine a vorbit cu Anglia ? 3) Bulgaria, cine știe dacă nu ne mușcă când vom ataca pe Austria ? 4) Italia. Dacă atacăm pe Austria, ea dă Italiei Trentinul. Nu ar fi teribil ca ea să fie într'un alt sens decât noi ? Elucidarea acestor puncte este primordială. Sunt deci pentru amânarea oricărei acțiuni imediate.*

După câteva observațiuni, *Filipescu* îmi spune că toate s'ar potoli, dacă s'ar simți că eventual Regele nu s'ar opune să adopte părerea mea. Așteptare, iar la primul eveniment militar nouă consfătuire. Voi pune pe Rege în curent și voi sonda.

5 Septembrie, Sinaia. — *Filipescu* revine asupra poziției lui de ieri, pe care nu am notat-o, că ar trebui să văd pe *Costinescu*. Este gata să meargă în contra lui *Brătianu*, dacă simte că nu sunt câștigat în sensul ger-

5 septembre, Sinaia. — *Filipescu* revient sur sa proposition que je n'ai pas notée hier, qu'il faudrait que je visse *Costinescu*. Il est prêt à marcher contre *Bratiano* s'il sait que je ne suis pas gagné dans le sens allemand. De même que je ne

man. De asemenea să nu rup cu Take Ionescu, «pe care ar trebui să-l ei în guvernul d-tale». Tot ecoul: Costinescu-Take Ionescu-Filipescu!

— Audiență la *Rege*. Expui cât de gravă este situația și pornirea adâncă. Repet de două ori, cele 4 puncte: 1) Verificarea propozițiilor rusești. 2) Verificarea garanției Angliei. 3) Intențiile eventuale ale Italiei. 4) Ce va face Bulgaria? Trebuie ca guvernul să studieze aceste chestiuni, fiindcă dacă mai survine o nouă înfrângere austriacă, opinia surescitată va împinge la război, și terenul trebuie să fie preparat.

Pentru No. 1, Regele: Nimic precis în propunerea rusească, o singură dată formulată la începutul lui August. «Țara locuită cu majoritate de Români». Trebuia să se trimeată o hartă anexă până în 3 zile, dar n'a sosit niciodată. Și pentru Bucovina, o mențiune vagă. Comunic informația dată de Lupu Costache, pe care o ține dela un atașat la Legația din Petersburg: Rușii își rezervă ocuparea Dardanelelor și consimțământul nostru anticipat. Crede faptul posibil; nici o altă orientare. Pentru No. 2 crede că și mine că Anglia nu urmărește desmembrarea Austriei. Nu cunoaște acest punct; se vede că Regele nu a admis până astăzi eventualitatea pe care o supun și n'a studiat-o.

rompe pas avec Take Ionescu, que «vous devez peut-être prendre dans votre gouvernement». Toujours l'écho: «Costinescu-Take Ionescu-Filipescu»!

— Audience chez le Roi. J'expose combien la situation est grave et l'emballement profond. Je répète, deux fois, les quatre points: 1) vérification des propositions russes; 2) id., de la garantie de l'Angleterre; 3) intention éventuelle de l'Italie; 4) que fera la Bulgarie? Il faut que le gouvernement étudie ces questions, parce que s'il y a une nouvelle défaite autrichienne, l'opinion surexcitée poussera à la guerre et que le terrain doit être préparé.

Pour le No. 1. Roi: Rien de précis dans la proposition russe, le seule formulée commencement août: «Pays habités en majorité par Roumains». Il devait y avoir une carte annexé dans les trois jours et qui n'est jamais arrivée. Et pour la Bucovine? une mention vague.

Je communique l'information donnée par Lupu Kosta-

Pentru No. 3, este absolut sigur că Italia nu va mișca cu nici un preț. «Am văzut doar declarațiile formale ale Regelui; un Rege nu poate minți». Pentru No. 4, crede că la prima mișcare în contra Austriei, Bulgaria ne va ataca. In orice caz va vorbi guvernului.

La întrebarea mea precisă : Dar în sfârșit, dacă evenimentele ar fi de așa natură încât să nu rămâe decât o singură perspectivă, Transilvania ? «Trebue să se aibă încredere în Mine !».

Convins de succesul final al Germaniei; marea bătălie care se dă în Franța va avea un mare rezultat : o armată întregă va fi tăiată ! In Austria o să se treacă la ofensivă, căci au sosit 4—500.000 Germani.

Vorbind de v. Bussche, noul Ministru German: «Nu știu cine e; are încrederea Impăratului și e foarte deșept». Pun pe Rege în curent cu convorbirea mea cu Waldburg, care sunt sigur că a telegrafiat Impăratului. Regele scoate o telegramă «aceasta e numai pentru

ke, qu'il tient d'un attaché légation Petersbourg: les Russes se réservent l'occupation des Dardanelles et notre consentement anticipé. Il croit le fait plausible: pas autre orientation. — Pour No. 2: Croit comme moi que l'Angleterre ne poursuit pas démembrément Autriche; il ne connaît pas ce point; on voit que le Roi n'a pas admis jusqu'à ce jour l'éventualité que je soumets et ne l'a pas étudiée.— Pour No. 3: Est absolument certain qu'Italie ne bougera à aucun prix: «J'ai donc vu les déclarations formelles du Roi; un Roi ne peut pas mentir». — Pour No. 4: Croit, au premier mouvement contre Autriche, que la Bulgarie nous attaquera. Néanmoins, on parlera au Gouvernement.

Sur la question précise: si enfin les événements étaient tels qu'il ne restât qu'une perspective: la Transylvanie ? — «Il faut qu'on ait confiance en moi» !

Convoincu du succès final de l'Allemagne; la grande bataille qui se livre en France aura un grand résultat: «Toute une armée sera coupée!» En Autriche on poussera à l'offensive, car il est arrivé 4 à 500.000 allemands.

Nous parlons de Bussche, le nouveau Ministre allemand: «Je ne sais pas qui il est; il a la confiance de l'Empereur et est très intelligent». Je mets le Roi au courant de ce que j'ai causé avec Waldburg, qui, j'en suis sûr, a télégraphié à son Empereur; là-dessus le Roi tire un télé-

d-ta», în care i se anunță că Bussche va trece prin Viena-Budapesta și va aduce fără îndoială propuneri pentru Transilvania și Bucovina. (Am simțit o mare bucurie!). Era Vineri: «Nu voi primi pe Ministru decât mâine seară, n'am vrut să arăt o prea mare grabă și doream să am vremea să reflectez».

Intrebat de Comitet: — Pentru Filipescu: ași fi curios să știu ce figură va face când va da ochi cu mine, când știu cecece mi-a spus atunci când l'am văzut, cu câteva zile înainte de manifestația lui din București! Pentru Grădișteanu: «este un imbecil». Pentru Arion: Se miră de puțina lui tărie de caracter. Se miră deasemenea de atitudinea lui Take Ionescu, care nu mai procedează decât prin afirmații: Austria se dislocă; Austria n'are armată; Anglia trebuie să triumfe. «Dar, d-le Ionescu: am și eu informațiile mele!» Nu-i nimic: nu se poate discuta cu el. Am mai vorbit de o gazetă neutră, care ar putea să lămurească opinia publică.

6 Septembre. — Noul Ministru german von Bussche vine să mă vadă: Intelligent, simpatic, discret. Vrea să

gramme, «c'est pour vous seulement», dans lequel il lui est annoncé que Bussche passe par Wien-Budapest et apportera sans doute des propositions pour la Transylvanie et la Bucovine. (J'ai ressenti une grande joie!) Nous étions un Vendredi: «je ne recevrai le Ministre que demain soir; je n'ai pas voulu marquer trop d'empressement et me donner le temps de réfléchir».

Interrogé sur le Comité: Pour Filipescu: «Je serais curieux de savoir quelle figure il fera en me voyant, quand je sais ce qu'il m'a dit quand je l'ai vu, quelques jours avant sa manifestation de Bucarest?» Sur Gradișteanu: «C'est un imbécile». Sur Arion: étonné de son peu de caractère.

Etonné de l'attitude de Take Ionescu qui ne procède plus que par affirmations: l'Autriche se disloque; l'Autriche n'a pas d'armée; l'Angleterre doit triompher. «Mais M. Ionescu, j'ai aussi mes informations!» Ca ne fait rien. On ne peut plus discuter avec lui. — Parle aussi d'un journal neutre qui pourrait renseigner le public.

6 septembre. — Le nouveau Ministre de Bussche vient me voir après déjeuner: intelligent, sympathique, discret.

reacționeze în contra presei rele ce are în momentul de față Germania. Imi confirmă că are propuneri din partea Ungariei, dar le rezervă, căci vrea să le comunice întâi Regelui.

• — Și *Filipescu* a avut vizita lui, l'a găsit foarte bine. El i-a spus : «Nu vei schimba nimica în țara românească, câtă vreme Ungurii nu vor fi acordat libertăți Românilor din Transilvania!» (Notez aceste cuvinte rostite la un ceai oferit de mine).

— Seara la Athénée Palace, d-l *Blondel* și-a permis astfel de cuvinte și pe un astfel de ton, asupra mea și asupra guvernului, încât *Mitilineu* a fost silit să intervie. În urmă *Blondel* a încercat să o scalde.

— *George Mavrocordat* (complet nebun) a povestit că *Bussche* cerând audiență la Castel, amenințase pe *Generalul Mavrocordat* cu 500.000 Nemți, cari ne-ar pedepsi dacă am intra în Transilvania. Numai decât număr special al «*Faclei*», în care la aceste cuvinte mai erau adăogate și alte insanități. Din această cauză *Pascal Toncescu* și *Plagino* vorbesc să palmuiască pe *von Bussche* !

7 Septembre.—Mortzun îmi telefonează și *Panaïtescu*

Veut réagir contre la mauvaise presse que l'Allemagne a en ce moment ; me confirme qu'il a des propositions de la Hongrie : en réserve la primeur au Roi.

— *Filipescu* a reçu aussi sa visite. Il l'a trouvé remarquable. Il lui a dit : «Vous ne changerez rien en Roumanie tant que les Hongrois n'auront pas accordé des libertés aux Roumains de Transylvanie». Je note ce propos tenu au thé offert par moi.

Le soir, à l'Aténée Palace, M. *Blondel* s'est permis sur moi et sur le gouvernement des propos sur un tel ton, que *Mitilineu* a dû les relever. *Blondel* a essayé de les corriger.

— *Georges Mavrocordato* (absolument fou) a rapporté que *Bussche*, en demandant audience au Château, avait menacé le Général *Mavrocordato* de 500.000 Allemands qui nous châtieraient si nous entrions en Transylvanie. De suite numéro spécial de la «*Facla*» où le propos était agrémenté d'autres insanités. Là-dessus *Pascal Toncescu* et *Plagino* parlant de giffler *Bussche*!!

7 septembre. — *Mortzun* me téléphone et *Panaïtescu*

mă vestește că Ghika-Rapineau și banda lui vor să organizeze manifestații în contra mea la curse, și că vor să mă lovească ! Nu s'a petrecut nimic. Poliție numeroasă.

8 Septembre. — *Brănișteanu* deploră acțiunea lui Take Ionescu. «Universul» de ieri și «Adevărul» de azi dimineată mă denunță ca câștigat de politica Austriei ; este convins că i s'a pus fonduri la dispoziție, că ziarele «La Roumanie» și «Națiunea» au renăscut din cenușa lor și că «Adevărul» și «Universul» au fost cumpărate prin (Take I.) el.

— Am primit pe d-l *Povolni*, corespondent de gazete italiene. El mă asigură că în Italia poporul nu vrea război și că armata nu e gata ; că San-Giuliano este prieten hotărât al triplicei ; și că s'a pus botniță lătrătorilor care făceau francofilism.

9 Septembre. — Vizita lui *Brătianu*. Se plânge de mișcarea rusofilă care îi strică toate negociațiunile. Pentru ultima propunere a fost să *stăm neutri*, iar ca preț să ne dea, la împărțirea pradei, părțile din Austria în majoritate locuite de Români. El a cerut să i se dea în scris și pe această bază a plecat să negocieze Diamandy.

Acuma după ce a simțit Rusia «că ne poate avea mai eftin», propunerea ultimă este să intrăm în acțiune ; ocupația să se facă conform nevoilor militare,

m'informe que Ghika-Rapineau et sa bande veulent organiser des manifestations contre moi aux courses et des voies de fait. Il ne s'est rien passé. Police nombreuse.

8 septembre. — Branisteanu déplore l'action de Take Ionescu. (L'«Universul» d'hier et l'«Adevărul» de ce matin me dénoncent comme acquis à la politique de l'Autriche). Il est convaincu que des fonds ont été mis à sa disposition ; que la «Roumanie» et la «Natiunea» sont renées de leurs cendres et que c'est par lui (T. Jon.) que l'«Adevărul» et l'«Universul» ont été acquis.

— Reçu M. Povolni, correspondant de journaux italiens. Il m'assure qu'en Italie le peuple ne veut pas la guerre ; que l'armée n'est pas prête ; que San-Giuliano est ami ferme de la Triplice ; qu'on a muselé les braillards qui faisaient du francophilisme.

neimplicând distribuția teritoriilor care s'ar face pe urmă, conform situațiunei etnografice. Aceasta s'a făcut sub copie de depeșă a lui Sasonow către Poklevsky.

În privința garanției Angliei, nu s'a rostit. E convins însă că Ministrul de aci ar face-o de i s'ar cere. Dar știe că față de Anglia trebuie o imensă circospecțiune. Își aduce aminte când, cu ocazia Bosniei (1909), el ceruse și Cuningham-Green dăduse asigurarea unei garanții că nu se va vorbi de regiunea Dunărei, declarație dată de toate puterile. Anglia a refuzat-o fiindcă «Anglia nu se duce la o conferință cu cărțile ei pe masă».

Despre Bulgaria, orice declarație ar face, ar trebui confirmată printr'o garanție. Radeff a fost să-l vadă. Anunțat și împins de Poklevsky — (până aci îl împingea Czernin!) — numai ca să-i spuie că în toate do-rește ca Bulgaria să fie alături de România; iar Poklevsky se aștepta să-i spună că dacă mergem cu Rusia, vin și ei cu noi! Brătianu confirmă că șleपुरi austriace se adună în porturile bulgare; că un vapor austriac se înarmează cu tunuri în port bulgar; că toată Dunărea este țarmurită cu tunuri și că totul indică că ne vor ataca în România mică, dacă mișcăm în sus pe valea Oltului. Vorbește cu Fasciotti și au luat angajamentul de a-și comunica tot. Ii va comunica propunerea rusă.

Știe de atitudinea lui Costinescu; a amenințat pe Miniștrii de retragere. *Nu cutează* să ceară starea de asediu. Amână Camerele până o veni știrea unui succes german...

Vizita *Bussche*, vorbim de presă și de multe alte elemente de agitație.. În propunerile privitoare la Transilvania, a discutat o jumătate de oră cu Brătianu asupra procedurii. Tisza cere să i se trimeată un om de încredere al Regelui și al lui Brătianu. Brătianu vrea să se trateze cu Mihali și Maniu. Cum Tisza face rezerve pentru Maniu, ar trebui ca acesta să vie să ia instrucțiuni dela Brătianu: Așa ar mulțumi în parte și pe Tisza. (Pentruce această rezervă din partea lui Brătianu? Fire-ar un indiciu că nu vrea să accentueze ceva despre Austria? Acelaș lucru fusese propus lui Mihali știu că el a refuzat: «Fidelitate condiționată» (?).

Diamandy și Istrate (trimiși în Italia de Filipescu), nu au fost primiți de San Giuliano. Așa i s'a telegrafiat din Roma. O depeșă confidențială îl vestește că Germanii nu vor da nici o știre, orice ar vesti Francezii, pentru a nu compromite mișcarea decisivă a armatei.

— 8 ore seara. Intru la Jockey. Salut pe Gen. Bogdan, pe care îl întâlnesc pe scară, cu Leonte junior. Nu-mi răspunde. Ii cer o explicație, de ce nu mă salută? «Ce n'est pas nécessaire». Constitui martori pe General Culcer și Mitilineu. Bogdan este din politicaștrii dela Capșa, care «își rupe sabia» dar nu merge cu Austria! Sistemul intimidării.

10 Septembre. — Afacerea mea cu Generalul Bogdan s'a terminat cu exprimarea de regrete; martorii lui, M. Pherekyde și Gen. Coandă, l-au blamat.

— La 9 jum. seara, *Mehedinți* mă vestește că lumea școalelor, profesori și oameni politici, pregătesc pentru Vineri seara o manifestație: «va trece apa peste zăgaze». Mă conjură ca mâine la comitet să nu dau impresia de germanofilie!

11 Septembre. — Inainte de comitet, *M. Săulescu* îmi spune că a avut o scenă cu Filipescu. L'a găsit conferind cu hărți deschise, ca un Ministru de război, cu trei coloneli, dintre cari Col. Lupescu. I-a afirmat că trebuie cu orice chip intrat în Transilvania.

«Epoca» atacă pe Brătianu și afirmă că în Consiliul de Miniștri a rămas singur.

— *Brănișteanu*: D-l Take Ionescu a pierdut mințile: vorbește acuma de Regență cu Prințul Nicolae ca Rege — evident el ca Regent. Aceasta mi-a spus-o Blank!

Notă. — *Mitilineu* raportează că în faimoasa întrevedere N. Filipescu—Take Ionescu se vorbise, după spusese lui Pascal Toncescu, de Regență. Mai târziu cam pe la 8 Septembre, fiul Filipescu venise să protesteze că el, Grigore, n'a vorbit de așa ceva cu Take.

Ședința Comitetului. Evident Lahovary în mare întârziere pentru credit fonciar. Raportat conversația cu Regele și cu Brătianu. Insist, fără a cita, că nouile propuneri ruse implică acțiunea armatei noastre, nu în Transilvania, ci în Galiția sau Polonia.

Filipescu: Brătianu minte și o pot proba. S'a sfârșit cu neutralitatea. *Despre Bulgaria avem toată garanția*, o spune Panafieș, ministrul Franței la Sofia; o spune Derussi; o spune Radeff (vezi mai jos). Trebuie imediat o acțiune.

Lahovary: Nu mă arunc în aventuri fără alte informațiuni. Nu strada va indica politica externă. Rusia a oferit neutralitate plătită la sfârșit în caz de succes al ei. A început mișcarea, Rusia n'a mai dat declarația... — *Grădișteanu*: N'a acceptat declarația, fiindcă voia să ne ducă cu Germania. — *Lahovary*: Nici eu nu acceptam. — *Filipescu*: Miniștrii spun că Brătianu a mințit. — *Lahovary*: Singuri nu o să facem război, deci inutil de a ataca pe Brătianu. Nu vedem limpede în situația beligeranților; nu es deci din neutralitate. Dar Regele? La confiance ne se commande pas, dar trebuie să-l acoperim. Vreau preciziuni: *Tratat* cu Rusia. Franța și Anglia, *Tratat* cu Bulgaria: Nu afirmările lui Radeff. Nu fac deci nici o declarație de eșire din neutralitate.

Grădișteanu: Situația nu se mai poate prelungi. De o parte stă opinia publică, de alta Regele ajutat de Brătianu, și încă nu pe față. Brătianu a tănuțit propunerii privitoare la neutralitate. Răspuns n'a dat. Poklevsky i-a spus la 6 Sept. că Brătianu nu i-a cerut nici o precizare. *Derussi mi-a declarat să nu avem grije de Bulgari*. Brătianu nu prepară pe Rege. Să-l silim, ori să facă ce trebuie, ori să se demaște.

Filipescu: Înainte de Consiliul de Coroană. Brătianu era gata să meargă cu Austria fără altă pregătire. Omul acesta vrea să distrugă partidul conservator. A violat Constituția. Ne minte mereu. *Să plece dela putere*. Văd că a vorbit cu mai mulți de propuneri de neutralitate: el inventă aceasta pentru a mă acuza pe mine că stric negocierile. Să intrăm în război hic et nunc. Cruț pe Rege, dar Regina și rudele ei *se pot duce*; să știe Regele că dacă învinge Franța și noi nu avem nimica, revoluția îl va alunga. Ofițerii consultați de mine (Lupescu?), mi-au declarat că trebuie să intrăm imediat! Sunt 4.000.000 de Români cari au nevoie de noi: să riscăm!

C. Arion : Este mulțumit de răspunsul dat de Rege. Să fim înțelepți. O criză de Tron ar fi un mare pericol. Regele domină toată chestiunea : Să ei azi o decizie, ar fi să treci peste capul Lui. Brătianu este incapabil dacă crede că se mai poate trata neutralitatea. Dar nici nu putem hotărî de azi pe mâine. Italia nu se leagă cu noi. (Ultima conversație cu Fasciotti).

Vlădescu : Ori guvernul să ia o normă hotărâtă, ori să se facă un guvern național.

— La 5 am văzut, după cererea lui, pe *Radeff* : Nu trebuie să existe vre-un echivoc. Nimenea nu m'a făcut să întrevăd că România ar putea eși din neutralitate. Nici o întrebare nu mi-a fost pusă pe acest subiect. Unui coleg, care m'a întrebat dacă am merge în contra Rusiei, i-am răspuns că nu; căci fiind neutru, nu pot să răspund altmintrelea. Adaog că guvernul meu a făcut totdeauna declarație de prietenie României și a exprimat dorința de a-și coordona mișcările cu România, convins fiind că România va rămâne credincioasă prietenilor sale. Nimic în guvernul nostru nu îmi indică că ar vrea să schimbe atitudinea sa de prietenie cu Germania și Austria. Suntem amenințați cu răzburarea Rusiei: M'ași teme tot atâta de o răzburare a Germaniei. Opoziția noastră n'a cerut decât un lucru, să negociem neutrali-

Jeudi, 11 septembre. — A 5 h. vu, sur sa demande, *Radeff*. Il ne faut pas d'équivoque. Nul ne m'a fait entrevoir que la Roumanie pourrait sortir de sa neutralité. Aucune question ne m'a été posée à ce sujet. A un collègue qui m'a demandé: «marcheriez-vous contre la Russie?», j'ai dit non, car étant neutre je ne puis répondre autrement. J'ajoute que mon gouvernement a toujours fait des déclarations d'amitié à la Roumanie et exprimé le désir de coordonner ses mouvements avec la Roumanie, convaincu que la Roumanie restait fidèle à ses amitiés. Rien dans notre gouvernement ne m'indique qu'il veuille abandonner son attitude d'amitié envers l'Allemagne et l'Autriche. On nous menace des vengeances de la Russie; je redouterais autant une vengeance de l'Allemagne. Notre opposition n'a jamais demandé qu'une chose: qu'on négocie avec la Russie la neutralité; rien de plus; et le gou-

tatea cu Rusia; nimic mai mult și guvernul nostru n'a voit.

— Notă. Azi dimineată chiar Take Ionescu a trimis ziarului «La Roumanie» următoarea telegramă: Sinaia No. 3635—23: «Publicați în capul informațiilor și rugați pe «Adevărul» să reproducă: Atacurile «Universului» în contra Bulgariei sunt contrarii intereselor țării. Suntem mâhniți să vedem o gazetă populară să deservească până în halul acesta țara. Bulgaria a dat în toată criza actuală dovezi de prietenia și cuminenția ei. — Take Ionescu».

12 Septembre — Metaxa Doru vine dela Ministerul de război; S'a schimbat atmosfera: Generalul *Iliescu* spune ofițerilor că sunt singurul om care vede limpede; că nu trebuie încă să eșim din neutralitate; nu suntem gata pentru o campanie de iarnă.

— Continuarea Comitetului. — *Greceanu*: Să avem sânge rece. Refuz încrederea Regelui: s'a înșelat la Consiliul de Coroană, crezând în victoria Germanilor. O refuz guvernului: Brătianu a scăpat ocazia de a avea neutralitatea contractuală plătită cu teritoriu. Nu putem primi moțiunea lui Grădișteanu de a declara că eșim din neutralitate: *Să răsturnăm guvernul*, «atitudinea șovăitoare a guvernului e o primejdie pentru țară și Tron și-i retragem concursul nostru».

M. Cantacuzino: La 12 August s. n. Rusia și Franța au făcut propunere precisă, ca în schimbul concursului nostru să ne garanteze teritoriul și câștigurile de făcut.. — *Lahovary*: Deci la o epocă unde nu era nimic limpede: Abia începuse Liège; cine ar fi luat atunci

vernement n'a pas consenti. (Ce matin même Take Ionescu a envoyé à la «Roumanie» la dépêche suivante: Sinaia No. 3635-23-1. «Publiez en tête information et priez «Adevărul» reproduire: attaques «Universul» contre Bulgarie contraires aux intérêts du pays. Nous sommes peînés de voir un journal populaire desservir le pays à ce point. La Bulgarie a donné dans toute la crise actuelle des preuves de son amitié et de sa sagesse. Take Ionescu»).

răspunderea războiului? — *M. Cantacuzino*: Nu accept formula Greceanu, luptă de partid. Trebuie guvern național, care să pregătească eșirea din neutralitate. Acesta va putea surmonta și repulsiia Regelui.

Filipescu: Nu admite moțiunea Greceanu, de oarece implică că o cestiune internă trece în primul plan (?). Guvern detestabil. A paralizat orice activitate la Ministerul de război, a violat Constituția. *Infrățire sub Brătianu nu poate fi*, trebuie firma unui bătrân. (Asta nu este politică internă?!). Toată chestiunea diplomatică este «une vaste fumisterie», inventată de Brătianu. Retragerea Regelui ar fi un incident regretabil, dar plecarea dinastiei o catastrofă. Regina face un șantaj când ne amenință cu aceasta. Ne-a făcut de răs cu rudele ei. Să știe toți că nu se mai joacă și că i-am trata ca trădători. Dacă eram hotărâți, azi guvernul era căzut. Acum, prea târziu. Impăcarea s'a făcut în minister. *In partidul conservator nu mai am încredere. Eu voi merge cu opinia publică.* — (Notă: Combinația Costinescu-Take Ionescu-Filipescu a plesnit!).

Delavrancea: Nu mă opresc la opiniunea publică aparentă, dar cei mici vor să meargă peste Carpați. Trebuie să mergem cu Tripla Înțelegere. Să nu se mai zică că șeful nostru și noi ne opunem. Să activăm atitudinea noastră, ca să se știe că Regele nu mai are alți oameni la cari să fie scăparea. Propunerea Cantacuzino este bună, ca să acționăm asupra Regelui și asupra opiniei publice; trebuie o declarație. — Citește textul redactat de Filipescu:

«Partidul Conservator crede că în împrejurările actuale și față de desfășurarea evenimentelor la granița noastră, neutralitatea nu mai corespunde intereselor Țării și a Neamului. El socotește că a sosit momentul unei acțiuni efective pentru apărarea acestor interese și împlinirea năzuințelor țării».

Eu: *Grădișteanu și Lahovary știu că în Consiliul de Coroană am combătut părerea lui Carp, tocmai pentru că implica părăsirea ideii naționale. Admit deci atitudinea ostilă Austriei, lucrul s'a limpezit în pre-*

cedentul Comitet, dar nu fără pregătire. Filipescu cere război, «hic et nunc». Textual. Dar Bulgaria? Filipescu a afirmat că Radeff a declarat că Bulgaria nu va mișca. Raportez textual ce mi-a spus Radeff. (Face mare impresie). Grădișteanu a dat aceiași asigurare dela Derussi, dar Derussi chemat de mine astăzi, mi-a spus că a dat o simplă «impresie». El nu a putut vorbi în struna aceasta la Sofia, guvernul nedându-i instrucțiuni cum că am eșit din neutralitate. Convins că Bulgaria doresc din toate puterile vre-o acțiune, ca să scape de coșmarul că vom fi jandarmi în Balcani. Evident că ne vor ataca dacă avem eșecuri. Cred că vor cere o rectificare, cu restituirea Dobriciului.

Acı, după un viu schimb de întreruperi cu Lahovary, Filipescu se scoală și pleacă. Nenițescu, Delavrancea. Deșliu caută să-l aducă înapoi. Nimeni nu-l urmează.

Eu: Cu Italia? Arion a raportat că Fasciotti nu se leagă. La Roma, Istrati și G. Diamandy nu au fost primiți de San-Giuliano, și aceasta s'a comunicat Germaniei. O știu dela Bussche. (Face senzație). Dacă atacăm, joacă casus foederis din tratatul Triplei-alianțe; dacă Italia are tentația să-l aplice, ce ne facem?

Propunerea rusă: Știu colonelii cu cari s'a sfătuit Filipescu că nu este vorba să trecem în Transilvania amică, dar să ne batem, unde nevoie ar fi, în Galiția, poate în Polonia? Cum stăm cu comandele? — Produc licitația 1 Septembrie pentru lipsurile arsenalului: nici o ofertă. La 9 Septembrie se dă comanda: 9500 șei, 22.000 hamuri, 125.000 cartușiere. La 30 Septembrie se cere 100.000 ranite, 100.000 bidoane, etc. Nu sunt mantale; cojoace acum se fac. Și plecăm la 4—500 klm. de țară?

Deci, pregătiri și tratate, cum a propus Lahovary. Aceasta implică consimțământul Regelui. Peste Rege nu trec. Cu vacanța Tronului, anarhie în partide, război nu se face. Regele trebuie convins. Grădișteanu vrea schimbarea la față în opt zile? Dar Regele crede că bătălia ce se dă în Franța are să fie spre succesul german. Să

vedem rezultatul și pe urmă să pretindem ceva, dacă este altfel. Nu decapitez pe Brătianu și nu merg la coaliție numai cu o jumătate din partidul liberal. Nu accept moțiunea care mi-ar lega mâinile, dacă sunt mâine la putere. Bunul simț cere să nu fim încetușați de declarații scrise.

Accept să insist la Rege, accept să sugerez ideia unui guvern de coaliție pentru a așterne pregătirea eșerei din neutralitate și pentru a aștâmpăra opinia publică.

Tot comitetul să asociază și se face un comitat, în care se vorbește numai de «limpezire grabnică a chestiunilor la ordinea zilei».

După comitet, Arion a ținut să-mi dea noi asigurări și certificat de admirație pentru expozeul meu.

— *Brănișteanu* îmi comunică că Brătianu a domolit pe ai săi, amenințându-i că dacă se retrage el, recomandă Regelui pe conservatori și va combate ori-ce guvern în care ar intra Costinescu sau ori-care alt liberal. Răspunderea că nu-și îndeplinește partidul misiunea și că nu se vor face reformele, să cadă asupra celor cari nu-l urmează !

— *Derussi*, la dejun, îmi comunică confidențial o depeșă a lui Gurănescu (secretar la Sofia). Fitcheff, care va juca din ce în ce un rol mai mare, i-a declarat că-și va regula mișcările după Italia; iar că Anglia face deja demersuri amicale urmărind întărirea Statelor mici, cari, grupate, vor servi de stavilă Rusiei..

— *Stirbey* vine la mine la 3½ trimis de Brătianu, care, ne putând să vie să mă vadă, mă înștiințează că *aseară prin Poklevsky, și azi direct dela Sasonov, se propune României parte din Transilvania și din Bucovina în schimbul neutralității.* Il îndemn să accepte să trateze. — In caz de prăbușirea Austriei, nu crede nici el că Regele va fi intransigent. — Se va convoca Consiliul de Coroană probabil Mercuri.

Argetoianu cunoștea ceva, dar spune că Blondel, întrebat pe dată de Filipescu, ar fi declarat că Franța nu va susține o asemenea propunere.

— *Ataşatul militar* austriac: «Mai este ceva în România pentru noi?» — Il asigură că nu plecăm încă în război, dar trebuie neapărat să se facă ceva pentru Transilvania. — «Dar ce propuneți Dv.?» — Eu: «Germania o știe și guvernul Dv. deasemenea; dar grăbiți-vă!». — «Am să vorbesc pe dată cu Czernin».

— D-l von *Bussche* vine la 11½ la mine. A făcut propuneri lui Brătianu; crede că ceia ce oferă Tisza este mai mult decât s'ar fi putut spera; e treaba d-lui Brătianu să vă comunice propunerile lui. Brătianu a spus că, rău orientat pe chestiunea de acolo, Transilvănenii sunt acei cari trebuie să-și exprime opiniunea în privința aceasta (?).

Imi spune că instrucțiunile lui îi obligă să spue oarecărora persoane, că faptul de a ataca Austria este un război și cu Germania.

Un submarin german a fost până în nordul Angliei ca să observe flota englezească. Ar fi putut să torpileze, dar a fost reținut de teama că nu va putea raporta informațiile culese! Fiecare unitate germană trăește cu ideea de a pieri, dar a nu se preda!

Vendredi, 12 septembre. — L'Attaché militaire autrichien: «Y a-t-il encore quelque chose en Roumanie pour nous?» — Je l'assure qu'on ne part pas encore en guerre, mais qu'il faut absolument qu'on fasse quelque chose pour la Transylvanie. — Mais que proposez-vous? — L'Allemagne le sait et votre gouvernement aussi. Mais faites vite! — J'en parle de suite à Czernin.

— M. de Bussche vient a 1 h. ½. Il fait des propositions à Bratiano; il croit que ce que Tisza offre est plus qu'il ne pouvait espérer; c'est à M. Bratiano à vous communiquer ces propos.

Bratiano a dit que, mal orienté sur les questions de là-bas, c'est aux Transylvains à exprimer leur opinions là-dessus. (?)

Il me dit que les instructions l'obligent a dire à certaines personnes qu'une attaque contre l'Autriche est une guerre avec l'Allemagne aussi.

Un sous-marin a été jusqu'au Nord de l'Angleterre observer la flotte anglaise. Il aurait pu torpiller, retenu par la peur de ne pas pouvoir rapporter les renseignements pris sur place. Chaque unité allemande vit avec l'idée de périr, mais de ne jamais amener pavillon!

15 Septembrie. — *Brătianu* mă pune în curent de starea negociațiunilor cu Poklevsky. După ce i-a vorbit de o acțiune comună, sub garanția Franței și Angliei, i-a spus că Sasonow telegrafiază că părerea lui *personală* ar fi să se mulțumească și cu *neutralitatea* noastră, acceptând ca în caz de succes să ni se recunoască dreptul de a cere Transilvania (tăcere despre Bucovina). Acesta este sensul exact a ce mi-a transmis prin Stirbey. El, Brătianu, arătându-se foarte mulțumit că Sasonow vorbește ca om de Stat, care cunoaște greutățile noastre. Orientarea a fost pe dată indicată lui Diamandi, ca să lucreze la Petersburg. A doua zi, fie intriga lui Blondel, fie altoeva (când a plecat Joi Filipescu de la comitet, s'a raportat că el având vânt de această propunere, s'a dus la Blondel, care ar fi zis «jamais!»), retractare; el a întârziat depeșile lui Poklevsky, până ce a putut răspunde Diamandi cu o propunere fermă, care a și venit, dar în care se vorbea de pline puteri pentru a semna. Brătianu a răspuns că nu se poate semna azi vre-un tratat, dar iscălește ca Președinte de Consiliu sub a lui răspundere. — Astăzi în fine Poklevsky a adus o propunere directă, bine înțeles numai din partea Rusiei: neutralitate, plătită în caz de succes prin toate ținuturile române din Ungaria și *Austria*, deci și Bucovina. Brătianu îmi încredințează aceasta ca un secret pe care nu-l va destăinui Regelui, pentru ca, dacă este cu puțință să mergem mai târziu «alături de Austria, ceea ce rămâne dorința lui ascunsă, dar absolută», lucrul să poată fi făcut printr'o schimbare de guvern.

Sunt autorizat a pregăti pe amicii mei în forma următoare, sub dictarea lui: «Este posibilitate de a avea din partea Rusiei o declarație, că, dacă păstrăm neutralitatea, în caz de victorie Rusia ne recunoaște dreptul de a ne anexa tot ceea ce este locuit de Români?».

Consiliul de Coroană va avea de țintă o declarație de neutralitate.

Va vesti pe Germani, de oarece acesta este mijlocul de a stinge acțiunea în contra Regelui. El, Brătianu, ori cât de înaintate ar fi ideile lui, consideră că republica ar

fi o calamitate pentru țară. Regele nu este membrul, dar *fundatorul* unei dinastii !

Ar dori să cheme pe Iorga la Consiliul de Coroană. Nu este refractar ideii unui guvern de coaliție, dar crede că aceasta ar trebui rezervat pentru momentul când «vom intra în acțiune». — Eu nu am insistat de loc. — Tot el : «Aud că marea dorință a lui Filipescu ar fi să ia el Ministerul de rebel. Fiind date sentimentele lui Filipescu față de Rege, cred că aceasta ar fi o mare primejdie».

— Seara, soră-mea mi-a spus că, dela o doamnă care nu minte, știe că *Argetoianu* vorbește că : Filipescu este adevăratul partid conservator, iar Marghiloman ori va face ce-i cerem, ori îl vom debarca.

16 Septembrie. — Bussche vine să mă vadă înainte de a se duce la Sinaia astăzi. Caută orientare despre ce este la Sinaia; știe ceva de propunerea rusă : în ce formă se va răspunde ? — Eu : «Nu știu nici o preciziune; D-I Brătianu nu m'a vestit încă». — Insist că după ce ne vom fi declarat neutrii, Austria să facă ceva pentru autonomia Transilvaniei. Eu, chiar dacă s'ar putea determina un curent favorabil Austriei, nu intru într'un guvern în acest sens, dacă nu se acordă ceea ce am cerut prin Waldburg.

Bussche : Sunt hotărât să vorbesc tare și voi vorbi : cred că după Consiliul de Coroană se va face ceva. Știu că Dr. Toma Ionescu a primit un telefon dela frate-său, să fie mai rezervat «fiindcă Francezii fac

Mardi, 16 septembre. — Bussche: Je sais que le Docteur Thomas Ionescu a reçu coup de téléphone d'être plus réservé «parceque les Francais font des bêtises». Je sais que vous avez conseillé de remettre un peu le Conseil de Couronne et que le Roi a suivi votre avis.

— Vu Arion et Michel Cantacuzène et leur ai communiqué les propositions russes — dans la rédaction connue avec Bratianu. Demandé absolue discrétion; cela donne de l'importance.

Arion m'a parlé de Take et de causer avec lui. Cantacuzène m'a par deux fois recommandé, — comme terrorisé, — de voir aussi Filipescu.

prostii». Ştiu că d-ta ai povăţuit să se amâne puţin Consiliul de Coroană şi că Regele a urmat părerea d-tale».

— Am văzut pe *Arion* şi pe Mişu Cantacuzino şi le-am comunicat propunerile ruseşti, în redacţia hotărâtă cu Brătianu. Le-am cerut discreţia absolută : aceea e important! — *Arion* mi-a vorbit de *Take*, zicându-mi să stau de vorbă cu el. *Cantacuzino* mi-a recomandat de două ori, ca terorizat, să văd pe *Filipescu*.

— *Dr. Dinu Brătianu* raportează : O bancă mare (Generală, fără îndoială), propune avocatului *Moscuna* să se ducă cu liberă trecere, pe toate fronturile războiului şi să raporteze exact tot ce a constatat. Desigur pentru a restabili adevărul, în privirea tuturor deformaţiunilor ruseşti, asupra faptelor războiului. — Am povăţuit să primească. — Mai raportează că *Dr. Danielopol* afirmă că banii au fost daţi lui *Take Ionescu* prin *Dickin* !!

— *Stirbey*, câte-va clipe mai târziu, îmi spune că *Petersen* afirmă că registrele *Dickin* ar spune sumele ce *Take Ionescu* a încasat.. (!!) Tot *Stirbey* mă roagă, când voi vedea pe *Principesa*, să-i demonstrez că dacă se afirmă solidaritatea întregei Dinastii, se va putea scăpa situaţiunea Coroanei. Prinţul, foarte loial, nu ad-

— *Dinu Bratianu* rapporte: une grande banque (Générala sans doute) propose à l'avocat *Moscuna* de se rendre avec sauf-conduits sur tous les fronts de la guerre et de rapporter fidèlement tout ce qu'il aura constaté. C'est évidemment pour rétablir la réalité contre les déformations russes des faits de guerre. Ai donné conseil accepter.

Il rapporte encore que *Danielopol* affirme que c'est par *Dickin* que l'argent a été porté à *Take Ionescu* !!

— *Stirbey*, quelques instants après, me dit que *Petersen* affirme que les registres *Dickin* diraient les sommes que *Take Ionescu* a touchées (!!).

Stirbey me prie, quand je reverrai la Princesse, de lui bien démontrer qu'en affirmant la solidarité de toute la dynastie, on pourra sauver la situation de la Couronne. Le Prince très loial, n'aimant se servir que de gens corrects. Le Roi puni d'avoir accepté aussi des hommes douteux comme *Take*.

mite să se servească decât de oameni corecți; Regele este pedepsit că a primit și oameni dubioși ca Take Ionescu.

Grigore Filipescu la Pipe-Line, unde este impiegat, vorbește să omoare pe Rege dacă nu-l omoară tatăl său! Isterie.

— Am văzut pe Filipescu la Jokey și i-am comunicat propunerea rusească. Se îndoiește că s'ar putea realiza. Până la noi dispozițiuni, îl găsesc liniștit.

17 Septembrie. — Ședința Comitetului are ca introducere o notă dictată (Metaxa-Doro) de Take Ionescu în «Dimineața»: «Conflictul dintre șef și frunzașii partidului conservator se agravează din ce în ce mai mult».

Lahovary, de plano, începe chestiunea Dinastiei: «Regina face un șantaj infam; nu a ertat că Moștenitorul nu a eșit din pânțele ei; vrea, abdicând Regele, să-i ia pe toți. Prințul, cu lacrimi în ochi, a vorbit cu Marta Bibescu și cu nevasta mea: este extraordinar de turburat. Criza dinastică deschisă în toată gravitatea ei. Avem pe Prințesa spre noi. Regina: dragostea pe buze, egoism profund în inimă....» — *Eu*: Dar, cum vine azi chestiunea asta? — *Lahovary*: S'a pus Regelui chestiunea de mai multe persoane și El vorbește de abdicare. (Nota: Mi-a spus că Brătianu l-a înștiințat ieri; înțeleg că Brătianu a vroit să facă presiune). — *Vlădescu*: Cer preciziuni. A vorbit Regele? — *Mișu Cantacuzino*: Am găsit pe Princesa foarte emoționată. Atitudinea Reginei este cum a spus-o Lahovary. Prințul foarte pornit în sensul Regelui: respectul cuvântului și pericolul slav. Nu poate răspunde dacă Ferdinand va renunța la Tron; nu știe ce să zică. Dar ecoul conversației a fost: Nimic de făcut cu Cantacuzino. Este de o încăpățănare extraordinară». — *Filipescu*: Prințesa spune: Cât îl am lângă

— Stoian: Grégoire Filipescu à la Pipe-line, où il est employé, parle de tuer le Roi si son père ne le tue pas. Hystérie.

— Vu Filipescu au Jockey et lui ai communiqué la proposition russe. Il doute que cela puisse se réaliser. Jusqu'à nouvel ordre, je le trouve calme.

mine, îl țiu; dar în momentul de față, îmi scapă». — *General Argetoianu* : Nu mai admite neutralitatea.

Arion : Ce s'a stabilit în primul Consiliu de Coroană, este mereu de revăzut. S'a zis atunci : Imposibil de a merge cu Austria și Germania. Lucrul este și mai clar astăzi, când a intrat în foc un sentiment național. Nu este însă conflict între Țară și Tron. Cestiunea este ori cum inoportună, tratatul nu ne leagă nici chiar moralicește. Regele, da, are o legătură morală. Dar când se va produce momentul acțiunii, Regele poate va abdica, dar poate va da El decretul de mobilizare. Deci acțiune pe lângă Rege; dar aceasta se poate face numai de un guvern național. Un așa guvern ar însemna eșire din neutralitate. (Arion mi-a spus pe urmă că având o conversație cu Take, acesta ar fi exprimat dorința de a vorbi cu mine. A indicat că ceruse lui Toma Ionescu să se domolească. Arion crede că și Take și Costinescu, înmuiiați. De aci atitudinea mai conciliantă a lui Filipescu). Mai trebuie și o înțelegere între partide.

Mișu Cantacuzino : Nu se ia nici o deciziune. Nu trebuie perdut momentul. Nu este exact ce se zice de unii foarte sus puși (Eu), că mai târziu vom fi mai la preț, de oarece dacă lupta va fi lungă între Germania și Franța, ea se va tranșa mult mai repede între Austria și Rusia (?). Să grăbim luarea garanțiilor care să ne permită intrarea repede în acțiune. (Omul acesta s'a plimbat toată primăvara și toată vara; este de 15 zile în țară !!). Sunt foarte, foarte îngrijorat că se perde timpul. Ar fi liniștitor dacă s'ar ști că partidul conservator are o idee hotărâtă. Guvernul n'a știut să prindă momentul : indolență, incapacitate. Trebuie guvern național. — *Greceanu* : Să fim de acord. Suntem uniți, dar trebuie să se dea ceva publicității.

Eu : Am convenit să ne întrunim mereu ca să ne ținem în curent, nu ca să dăm hotărâri, încă și mai puțin să le facem cunoscute publicului. Am avut un mandat la Rege, l'am îndeplinit; mi se cere o accentuare : o voi face. Dar pe urmă ? Nu cumva o să începem, cu strada, o răsturnare ? Garanțiile cerute, le poate lua un gu-

vern. Noi nu. Deci nimeni nu ne poate face «complicii» guvernului, cum zicea Greceanu. Numai cu trei factori bine uniți, Regele, guvernul și partidul Conservator, se poate face operă mare. Guvern Național? Brătianu îl acceptă, dar dacă îl cer eu, trebuie să primesc condițiile lui; îl cere el? trebuie să primească pe ale mele.

Filipescu: Sunt mici neînțelegeri între noi, dar explicabile. Guvernul târăgânește. Pretinde că are tot felul de propuneri. Consiliul de Coroană este inutil, aproape primejdios (aceiași părere Olănescu, Arion, Lahovary). *Dacă ași ști că Germania triumfează, v'ași ruga în genunchi să nu eșiți din neutralitate.* Dar cred contrariul și cred că intervenția noastră poate hotărî victoria. — *Eu*: Dar Bulgaria? — *Filipescu*: Evident că trebuie un tratat cu Bulgaria, chiar participarea ei. O singură divizie bulgară ar ajunge. Să vindem neutralitatea noastră, cum se ventilează de unii? E bine, ca document la mână, dar politica de chilipir nu este bine să fie politică definitivă. Ea nu va avea garanția Angliei, care poate, pe urmă, să pue înainte integritatea Ungariei. Un bacșiș nu se poate da la șase milioane de români: ar fi chiar act de vasalitate către Rusia. — *Greceanu*: Asta nu este argument. Rusia n'a creat ea Bulgaria? — *Filipescu*: Trebuie acțiune ca să iei parte la conferință.

18 Septembrie. — Tot comitet. — *Olănescu*: Suntem de acord asupra principiului, nu asupra procedului. Vrem să eșim din neutralitate și să mergem spre ideal. Dar n'am spus nimic publicului, pentru că nu știm dacă este momentul și dacă s'a făcut pregătirea necesară diplomatică: 1) Guvernul tratat-a cu cancelariile? 2) Regele dat-a un răspuns clar, de oarece timpul poate trece? Sunt convins că nu. S'a pus categoric întrebarea Regelui? Și atunci am ști dacă este o ăestiune dinastică. Un aghiotant regal mi-a spus că *niciodată* nu vom intra în război cu Austria. Iar Brătianu lucrează în sens opus. Radu Rosetti are să publice o broșură inspirată și plătită de Brătianu. O știu direct. Aceasta turbură, și nu trebuie să lucrăm așa ca să ne dăm gata liberalilor.

Hotărâre: *nu de dat în vileag.* Șeful va declara

ferm că va trebui eșit din neutralitate și pregătit terenul. Regele «mis en demeure» va declara dacă acceptă sau abdică. — *Lahovary*: Trebuie însă să fim «gardés à carreau» despre Ferdinand.

General Argetoianu: Colaborarea cu Take m'a gonit din politică. Megalomania germană a adus nenorocirea generală. Puteam merge cu Austria, dacă ar fi fost sortiți, dar victoria este imposibilă. Chiar Regele nu mai susține aceasta. Neutralitate? Nu, când este în joc viața neamului. Promisiunea de a ni se da ceva, nu face parale, trebuie sacrificii. Deci acțiune. Guvern slab și demagogic: trebuie deci guvern al celor două partide istorice. El ar putea face dulce violență Regelui, care nu va abdica.

Grădișteanu: Chestiuni de formă și de cuviință nu ne lasă să luăm din loc. Decisesem să eșim din expectativă și aceasta să fie comunicat aiurea. De aci echivoc. Presa conservatoare, anume unele ziare, măresc echivocul. Deci dacă guvernul crede că nu trebuie încă să eșim din neutralitate, să-l răsturnăm. Iar Regele, ori să se înduplece, ori să spue limpede. Trebuie procedat hotărât, și ca să nu mai distilăm considerante dinastice, să punem hotărârea noastră în scris. S'o comunicăm guvernului, pe urmă răsturnare. Iar Regelui să-i cerem să se pue în capul Țării; altfel nu-l va urma nimeni!

Delavrancea: Ezitarea în aceste momente epocale ar fi o crimă. Țara are dreptate în contra ezitărilor noastre. Dacă Regele s'ar duce după Wilhelm și Frantz-Iosef, aceasta ar însemna o felonie. Dacă *ambele* partide ar zice: nu este ezitare între norocul țării și abdicare, Regele nu ar abdica. Trebuie dat un semn țării, o formulă scrisă dusă la cunoștința partidului liberal, și dacă va refuza, dată publicității.

Lahovary: Sentimentul național evident este că nu mai trebuie perdată ocazia. Înainte de toate să acoperim pe Rege și să nu plece Dinastia. Criză nu poate fi cu Regele, decât atunci când interesul vital al Țării va fi evident; trebuie atunci ca soarta armelor să fie mai decisă și să avem garanții că acțiunea noastră poate avea

șanse. Sentimentul național nu cunoaște momentul; acesta trebuie rezervat oamenilor politici. Exemplu: al doilea război balcanic și istoria Cretei, dovedesc că sentimentul național fără pregătire poate duce la o catastrofă.

Vlădescu: Nu pun în discuție pe Rege. Il cred înainte de toate Regele României. Guvernul, slab, nu poate lumina situația. Propune moțiuni să se iasă din neutralitate, luându-se garanțiile necesare.

Eu: Am vorbit Regelui de Transilvania, nouă zile înainte de Consiliul de Coroană. Ce să facem discursuri, ca și când ași fi singurul care rămâne de convins. Primul mandat l'am îndeplinit și cu guvernul și cu Regele. Guvernul mi-a zis că tratează cu o putere și că-i trebuie timp și liniște: M'am închinat. Regelui i-am raportat că s'ar liniști opinia publică, dacă ar fi convinsă că nu ar fi eventual ireductibil: A răspuns să avem încredere. Nu refuz să fac și accentuarea. Dar dacă guvernul nu admite eșirea din neutralitate? Faceți revoluție? Dacă Regele îți ripostează că are un guvern cu care s'a înțeles? Faci răsturnare? Înțelept nu este să iei atitudinii. Moțiuni scrise nu primesc, că doar am memorie. Publicații, cu nici un chip. Un partid nu-și poate lega acțiunea lui, pentru când va fi guvern. Să fim noi înțeleși între noi, nimic alt. (Apăr pe Rege și reduc telegrama lui către Impăratul Wilhelm, cu rezervele făcute față de Austria).

Filipescu: Regele, care nu are nici o calitate de suflet sau de inimă, este în momentul de față de plâns, dar nu este de recomandat pentru că nu este Român. Suntem singura țară care nu voim să riscăm. Brătianu este *germanofil*, a trimis pe Stere în Ardeal ca să-l domolească (Ardealul). Stelian a zis, — o afirm eu, — că dacă s'ar cerceta acțiunea lui diplomatică, s'ar găsi acte de trădare. Trebuia făcut guvern cu altul și acel guvern putea fi un guvern național *sub o firmă conservatoare*. (Nota: Minciună. Era firma Costinescu: el singur a spus-o!). Un Consiliu de Coroană nu este bun. Asupra unui guvern de coaliție, acord să-l sugerăm Regelui, *sub formă*

că guvernul Brătianu este prea slab pentru a face față greutăților momentului.

— La ora 3 *Bussche* aflat că vizita lui Costinescu la Principesa Maria nu a dat ce aștepta el și că astfel Costinescu a făcut o nouă supunere lui Brătianu. A spus lui Mavrocordat ceiace i se imputase la venirea lui în țară și Mavrocordat a recunoscut că știrea era falsă.

— 8 ore, *Brătianu* : Obosit și enervat. Nu a încheiat nimic încă cu Rusia, sunt intrigă; Poklevsky a voit să-l vadă, l-a amânat pe mâine, tot de teama intrigilor și din Franța și de la noi.—După conversație cu Take Ionescu, mă consultă dacă trebuie să avem Consiliu de coroană, ori un sfat fără Rege, ori o simplă declarație : «Șefii de partid recunosc că actualmente nu este loc de a se ține un Consiliu de Coroană, nefiind necesară schimbarea în politica țării»; — eu optez pentru Consiliu, ori pentru comunicat. Afirmă că Take primește redacția. I-am spus cât se bate în cap cu rezoluția adoptată de comitetul meu. Enervat: «Să ia ei puterea! nu pot să fac altceva!» — Mă roagă să văd întâi pe Filipescu. Faptul că Take a primit, va atârna în cumpănă și la el.

— La *Filipescu*. Primește formula. Insist ca să fie publicată și în «Epoca»: de acord. Simplă rezervă: să nu se crează că este ceva definitiv. Dar momentul schimbării? — *Eu* : Ce ne vor sfătui întâmplările. — *El* : Dacă n'ar fi Bulgaria! Dar Christescu, care a fost la mine, mi-a spus: Acum opt zile era un moment bun, bine înțeles numai dacă am fi fost siguri că nu ne atacă Bulgaria. — Deci Filipescu nu mai are siguranța ce afișa la ultimul Consiliu!

— Acum trei zile Barbu Stirbey îmi arată în «Adevărul» o scrisoare de intrigă între Prințesa Maria și Regina, semnată «O româncă»; se atribuie D-nei Peticari.— Azi *Delavrancea*, în plin Comitet, raportează că Max Rosetti știe dela generalul Peticari că Prințul Carol ar fi spus că el nu va abandona țara, chiar rămânând simplu ofițer. Prințul ține să se știe aceasta. Vorbind și de aceasta cu D-l Brătianu, el îmi zice că nu este prima manoperă a lui Peticari : «ce sont les Davila !!».

19 Septembrie. — La 12 conferință la mine cu *Take Ionescu* și *Brătianu*. — *Brătianu*, foarte sensibil la articolul din «*Epoca*» al lui *Argetoianu* contra lui *Take*: «Am văzut eri de trei ori pe *Filipescu* și așa puțin cadrează cu ceea ce mi-a spus!» Asupra mobilelor lui *Nicu Filipescu*, *Brătianu* face aluzie la reforme, repetând că nu se gândește la ele, căci altele vor fi dacă anexăm *Transilvania* (idee altă-dată dezvoltată către mine), altele dacă *Basarabia*. — *Take*: *Anexarea Transilvaniei însemnează sufragiu universal și emanciparea în bloc a ovreilor*. În *Transilvania* colegiul I ar fi al proprietarilor, toți unguri; colegiul II al Sașilor și Secuilor. Bine înțeles, *Take* ne-a vorbit de *Anglia*, de *Goetschen*, de ce i-a spus *Lichnowsky* la *Londra*, cum în ultima oră acesta credea încă că *Anglia* nu mișcă, pe când el, *Take*, știa contrariul; că *Italia* va intra în luptă, dar tot va lua, deși alături de *Francezi*, *Tunisia*, dar nu *Bizerte*!, etc.

La protocol, absolut nici o discuție. — Eu am opus că impietăm asupra atribuțiunilor *Coroanei*, de unde fraza finală că se va supune avizul nostru *Regelui*. Am cerut ca vorba «actualmente» să fie schimbată, pentru a da un caracter provizoriu înțelegerii.

— *Filipescu* îmi propusese prin scrisoare o formulă, găsită rea de *Arion* și de *Țantacuzino*...: «având un schimb de vederi asupra situației externe, am ajuns la un acord deplin și socotesc că un *Consiliu de Coroană* nu este pentru moment necesar». I-am dus comunicatul pentru ca, semnat de el, să se dea la «*Epoca*».

Am profitat, față de *Delavrancea*, să mă explic cu el. Când m'am plâns ușor de prea frecventele conversații cu *Take*, am avut în vedere cât a profitat *Take* și de dânsul și de ziarele afiliate ca să se impue: Iacă-l iar «de pair» cu șefii ceilalți.

— Fost *Arion*, *Grădișteanu*, *Mișu Cantacuzino*; telefonat *Delavrancea*, *Lahovary Sinaia*. În principiu acceptanți. Cer însă accentuarea provizoratului.

— *Domnul de Bussche* aduce știrea că *Blondel* a ridicat dela *Banca Națională* cinci milioane, dela *Banca*

Comercială două milioane aur și că se teme că ele sunt destinate unei acțiuni în armată.

— *Arion* îmi certifică că Poklevsky are dese întrevederi cu Victor Ionescu și merge la dânsul. Victor Ionescu ar fi și zis în public : «sunt autorizat de Poklevsky să declar că are garanția Angliei și a Franței !!»

20 Septembrie. — Audiență la Sinaia. *Regele* tot bolnav, crize noaptea, va începe injecții de morfină. Imi mulțumește cu efuziune — «recunoștința mea» — pentru serviciul adus, speră că va reveni puțin liniște în spirite. — După ce i-am povestit toate cele petrecute, comitet, conferință, comunicat, îi atrag atenția foarte serios asupra faptului că trebuie să privească și necesitatea eventuală a unei politici anti-austriace, și că ar fi revoluție dacă țara n'ar avea nimic, odată criza terminată. *Regele* nu zice nu; dar ar fi o preparație întregă de făcut și pretexte de găsit. Ii semnalez că Austria este inovată față de noi, din momentul când a atacat Serbia care era, pentru a zice astfel, sub tutela noastră, dela tratatul de la București încoace. — *Regele* pare a aproba. — Odată pe această cale, zic că atunci nimic nu mai poate să autorize aceste clevetiri de abdicare. Fondator al unei dinastii, el nu poate abdica. — *Regele* : Și d-l Carp mi-a

20 septembre. — Audience Sinaia. Le Roi toujours souffrant. Crises la nuit. Commencera piqûres morphine. Me remercie avec effusion, — «ma reconnaissance» — pour le service rendu, espère qu'un peu de calme reviendra dans les esprits. Après récit de tout ce qui s'est passé, Comité, conférence, communiqué, j'attire tout de même très sérieusement attention sur le fait qu'il doit envisager aussi la nécessité éventuelle de la politique anti-autrichienne et qu'il y aurait révolution si le pays n'avait rien, la crise une fois passée. Le Roi ne dit pas non; mais il aurait toute une préparation à faire et des prétextes à trouver.

Je lui signale de suite que l'Autriche est en faute vis-à-vis de nous puisqu'elle a attaqué la Serbie, pour ainsi dire sous notre tutelle depuis le traité de Bucarest. Le Roi semble approuver. Une fois dans cette voie, je dis alors qu'il faut que plus rien n'autorise ces propos d'abdication; fondateur de dynastie, il ne peut abdiquer. — Le Roi : M. Carp aussi m'a dit que je dois faire front et qu'une révolution

spus că trebuie să fac front și că singură o revoluție ar putea să mă răstoarne, dacă s'ar îndrăzni să se facă una. Regele, pe jumătate surâzând, găsește că tot nu trebuie lucrurile să meargă așa departe. În această privință, Regelui îi pare rău că nu mai este Consiliu de Coroană; ar fi făcut declarații în genul acesta: «Înțeleg sentimentul general și ași fi fost fericit să mă asociez lui» (copiez cu creionul fraza, cu autorizarea de a raporta). «Dar trebuie să fie cunoscute toate pericolele ce prezintă în acest moment», etc.

În definitiv, din tot tonul reiese că Regele nu va fi ireductibil când va veni momentul. Adaog că Regele nu crede că va veni. Franz-Iosef luând ca pretext sănătatea Regelui, i-a telegrafiat că starea armatei *e peste așteptările sale*: «Nu ar telegrafia direct un ne-adevăr». Germania a întreit numărul corpurilor ei de armată: 69 în momentul de față. În Anglia, crede Regele, începe oboseala și opinia publică se emoționează că se întrebunțează armata aiurea decât în Anglia sau în colonii. Sir Edgar Grey; Lloyd George, un pornit ca Filipescu al nostru.

doit seule le renverser si on ose la faire. Le Roi, moitié souriant, trouve que, tout de même, il ne faut pas aller si loin: A ce sujet le Roi regrette qu'il n'y ait plus de Conseil de Couronne; il aurait fait des déclarations de ce genre: «Je comprends le sentiment général et j'aurais été heureux de m'y associer». (Je copie au crayon la phrase avec autorisation de la rapporter). Mais il faut qu'on connaisse tous les dangers qu'elle présente actuellement, etc., etc.

Bref, de tout le ton, il résulte que le Roi ne sera pas irréductible l'heure venue. J'ajoute que le Roi ne croit pas qu'elle vienne. François-Joseph prenant prétexte de la santé du Roi, lui a télégraphié que l'état de l'armée est *au-dessus de ses espérances*: «il ne télégraphierait pas directement une non vérité».

L'Allemagne a triplé le nombre de ses corps d'armée: 69 en ce moment. En Angleterre, croit le Roi, on marque de la fatigue et l'opinion publique s'émeut de ce que l'armée sert ailleurs qu'en Angleterre ou dans les colonies. Sir Edgar Grey; Lloyd Georges «un durchgänger, comme notre Filipescu.

Regele foarte nemulțumit de articolul lui Dissescu asupra abdicărei unui rege constituțional și adânc edificat pe socoteala lui Take. «Filipescu iar l'a repus pe picioare».

Citit cu Regele tratatul nostru și copiat preambulul și art. 2: «Inaltele părți contractante își făgăduesc că «nu vor intra în nici o alianță sau angajament îndreptat contra unuia din statele lor. Se angajează la o politică prietenească și la un ajutor mutual». — Mă opresc asupra acestei fraze. Regele: O declarație a Rusiei nu este un angajament contra ! (Regele oare nu știa că Brătianu avea de gând să iscălească o convenție secretă ?) — *Art. 2.* «Dacă România fără nici o provocare din partea «ei, ar fi atacată, Austria este ținută să-i vie în ajutor «și să o ajute *in timp util*». Tratatul mai era în vigoare până în 1913; când Maiorescu l-a reînviat.

Plecând după dejun, Regele îmi mulțumește încă odată pentru patriotismul meu, iar Regina mi-a spus: «Fii blagoslovit!».

— Seara Czernin mă felicită. — Eu îi spun: *Si acum faceți repede ceva pentru Transilvania; aveți timp.*

Très mécontent de l'article de Dissescu sur l'abdication d'un Roi constitutionnel et parfaitement édifié sur le compte de Take; c'est «encore Mr. Filipescu qui le remet sur pied»!

Lu avec le Roi notre traité et copié le préambule et l'article 2: «Les hautes parties contractantes se promettent de n'entrer dans aucune alliance ou engagement, dirigé contre l'un de leurs Etats. Elle s'engagent à une politique amicale et un appui mutuel».

Je tiqne sur la phrase. Le Roi: une déclaration de la Russie n'est pas un engagement contre! (Le Roi ignorerait-il réellement que Bratianu comptait signer une convention secrète?) — Art. 2: «Si la Roumanie, sans provocation aucune de sa part, venait à être attaquée, l'Autriche est tenue de lui porter *en temps utile* secours et assistance».

Traité courait encore jusqu'a 1913, lorsque Maiorescu l'a renouvelé. En partant, le Roi, après déjeuner, me remercie encore pour mon patriotisme et la Reine me dit «soyez béni!»

— Le soir, Czernin me félicite. Je lui dis de suite: maintenant faites rapidement quelque chose pour la Transylvanie;

Am repetat expres aceiași recomandăție lui Bussche eri, după comunicat.

23 Septembre. — Am văzut pe Olănescu, Mișu Cantacuzino, ca să le comuncie convorbirea cu Regele. Eri idem Arion. — Filodor sosește dela Atena. Acolo francofilism absolut. Chiar Regele, măhnit de atitudinea Împăratului și ministrului german, care a rostit cuvinte de amenințare, a trecut de partea lui Venizelos, devotat Franței. Motive sentimentale : Franța, Rusia, Anglia au favorizat situația Greciei și în prezent conflictul Epirul-Albania. Grecia ar dori un tratat cu noi. Ar fi puțin eficace pentru a stăpâni eventual Bulgaria în conflict cu noi : 1) N'are nici-o dorință să facă război. 2) N'are nici armată, nici bani.

24 Septembre. — Stirbey : pacea cu Costinescu nu e reală și a reînceput intrigile sale.

— Grădișteanu și Vlădescu, puși în curent de întrevederea mea cu Regele. Grădișteanu mulțumit, dacă înțelegerea despre care i s'a vorbit cu Rusia este într'adevăr încheiată.

Nenițescu : Sekulicz a spus în fața sa : «Eu nu cred

vous en avez le loisir. J'ai expressement répété la même recommandation à de Bussche hier après le communiqué.

23 septembre. — Vu Olanescu, Michel Cantacuzène pour communiquer conversation Roi. Hier Arion. Filodor arrive d'Athènes. Là-bas franco-philisme absolu. Le Roi lui-même, vexé attitude Empereur et du Ministre allemand qui a tenu des propos de menace, a passé du côté Venizelos tout dévoué France! Raison sentimentale aussi: France, Russie, Angleterre ont favorisé éclosion de la Grèce et actuellement le conflit Epire-Albanie. Grèce voudrait un traité avec nous. Sera peu efficace pour éventuellement mater la Bulgarie en conflit avec nous: 1) aucune envie faire la guerre, 2) pas d'armée et pas d'argent.

24 septembre. — Stirbey: la paix avec Costinescu pas réelle et il a recommencé ses intrigues.

— Gradisteanu et Vladescu mis au courant de mon entretien avec le Roi. Gradisteanu satisfait si l'arrangement, dont on lui a parlé, avec Russie, réellement conclu.

— Nenițescu: Sekulicz dit devant lui: Moi, je ne crois pas

ceace mi s'a afirmat că Take Ionescu a primit bani dela Rusia, dar în ceace privește pe Niki Xenopol și Dissescu, sunt absolut convins!!» Nenițescu îmi spune: dacă la pace nici-un rezultat decisiv, România și Italia ar trebui ca împreună să facă război Austriei separată de Triplice! ?

— Violent articol în «Epoca», spunând că violăm neutralitatea dând benzină Germaniei; iar «Adevărul» atacă pe Rege pe motiv că el ar fi negociat cu un ofițer german această favoare. Mitilineu îmi raportează că tot Pascal Toncescu e acela care a venit cu această scornitură dela Sinaia. Toncescu pretinde că a căpătat încrederea a doi tineri ofițeri germani pe cari i-a făcut să vorbească!

— Seara vin la mine Roselius și Hildebrandt. Amândoi mari cumpărători pentru Germania. *Hildebrandt* făcea de mult afaceri mari de mazăre în țară. Și unul și altul au dat câte 25.000 lei pentru Crucea Roșie. Imi vorbesc de strania interdicțiune, fără de veste decretată de Costinescu, de a nu se mai exporta grâu și fasole. Grație lor grâul era la 2000 lei vagonul, iar fasolea ajunsă la 25 lei, a căzut la 16 și mai jos.

În cursul conversației aflu confirmarea vestei ce se răspândise că brusca conversiune a lui Take, care trecuse dela război la armistițiu și neutralitate, era datorită unor *interese materiale* ale celor din jurul lui. *Hildebrandt* îmi spune că are cu Cincu un contract: 500 va-

ce qu'on m'a affirmé que Take Ionescu a reçu de l'argent de la Russie, mais pour Nicu Xenopol et Dissescu j'en suis sûr!! Nenițescu me dit: Si aucun résultat décisif, à la paix, la Roumanie et l'Italie devraient ensemble faire la guerre à l'Autriche, détachée de la Triple! ?

— Violent article «Epoca» que nous violons la neutralité en donnant benzine à l'Allemagne, et «Adevărul» attaque le Roi que c'est lui qui a négocié avec un officier allemand cet octroi de faveur. Mitilineu me rapporte que c'est encore Toncescu qui de Sinaia est venu avec cette machine montée. Il prétend avoir capté la confiance de deux jeunes officiers allemands qu'il a fait jaser!

goane grâu a 2000 lei.—lui i-a dat prețul cel mai mare,— livrabil până la 5 Decembrie. *Iar dacă grâul poate ajunge în Germania, va avea de fiecare vagon încă o mie de lei!!* Hildebrand adaogă că știa că influența lui Cincu va putea fi hotărâtoare, pentru a aduce pe Take să nu mai împingă la război!

De notat că deodată Toma Ionescu a fost potolit cu telefonul de Take, când cu manifestațiile de studenți. El singur a mărturisit-o la Creditul român.

25 Septembrie. — Sinaia. Dejunat la Pelisor. *Prinții* se invită la dejun la mine pentru curse, Duminică viitoare. Conversație particulară, în apartamentul lui, cu Prințul Ferdinand. S'a plâns de presă. — articol-ordură din «Adevărul». I-am povestit afacerea Hildebrandt-Cincu-Take Ionescu : o cunoștea !... De două ori mi-a spus cât este de trist că așa este nivelul nostru ! Desgust pentru Take Ionescu. Mare stimă pentru Carp. Nemulțumit că «Lokal-Anzeiger» a putut spune că s'ar fi rostit El că renunță la Tron dacă abdică Regele. Aprobă, deși este cam excesivă, broșura «In nici un chip cu Rusia», pe care i-a trimis-o maiorul Rosetti.

Cu *Prințesa* pe urmă, față fiind Barbu Stirbey, ne-am sfătuit de Crucea Roșie, dar am vorbit și politică. Am găsit ocazie să spui că numai solidaritatea între toți membrii Familiei Regale poate întări situația. — Ea mi-a răspuns că Regina a stricat mult. — Eu : Am atras atenția Regelui. — Ea : N'am vorbit de 20 zile cu Regele, vorbit «sérieusement». Incepe a face pe Ferdinand să «înțeleagă», — «dar trebuie mers încet, căci nu poți să-l faci să admită decât un oare-care număr de adevăruri, într'o singură dată».

Impresia : Nici o intransigență la Prințul Ferdinand, dacă s'ar ivi necesitate de altă orientare politică externă.

— La 8 ore seara, eșind din audiență dela Rege, *Radeff* îmi spune : «Ce aflu aici ? (dela cine ? dela Rege ?) că încheiați un aranjament cu Rusia ? e foarte periculos ! — Eu : răspuns evasiv.

27 Septembre. Moartea Regelui. — La 8 ore feciorul ciocănește cu insistență la ușă. Deschid. Palid, îmi spune: «S'a telefonat dela Sinaia că Regele Carol a murit!» Incremenesc. Telefonez imediat lui Filipescu: rece și îmbufnat, pricep că din nou este pornit.

La 9 și $\frac{3}{4}$ ședință între Arion, Filipescu, Grădișteanu și M. Cantacuzino. Filipescu furios îmi declară net că este adâncă divergență între noi. Eu răspund: Nu e nevoie să mă faci atent, am ochi și urechi. — Toată gama: ura mea în contra lui Take, care permite lui Brătianu să se servească de el (?), orbirea mea pentru Brătianu; părtinirea mea germană; ziarul «Inainte»; benzina: «pariez că Rusiei nu-i dai» (se va vedea mai jos tâlcul acestei întrebări). Dar mai mult, trebuie să declarăm războiul, căci acum intervenția noastră *poate să hotărască victoria!* Pentru această împrejurare găsec, el și cu Grădișteanu, că avem 700.000 oameni!

Răspuns violent din parte-mi. Se conchide asupra propunerei lui Arion, că ar fi de dorit să se alcătuiască un guvern numai de conservatori și liberali! ?

27 septembre. — Mort du Roi. — A 8 h. Gheorghe frappe avec insistance porte. J'ouvre. Pâle, il me dit: «S'a telefonat de la Sinaia că regele a murit!» Stupeur. Je téléphone de suite Filipescu: au ton sec et bourru, je comprends qu'il y a de nouveau un accès chez lui.

A 9 h. $\frac{3}{4}$ séance avec Arion, Filipescu, Gradisteanu et Cantacuzène. Filipescu furibond; il me déclare net qu'il y a profonde divergence entre nous; je lui réponds: point nécessité de me le faire remarquer; j'ai des yeux et des oreilles. Toute la gamme: ma haine contre Take qui permet à Bratianu d'en jouer (?); mon aveuglement envers Bratianu; ma partialité allemande; «Inainte»; la benzine; «je parie que vous n'en donnez pas à la Russie». (On verra ci-dessous la saveur de cette question).

Mais ce qui pis est: il faut déclarer la guerre parceque c'est maintenant que notre intervention *peut décider la victoire!* Pour la circonstance, ils trouvent, lui et Gradisteanu, que nous avons 700.000 hommes! Réponse violente de ma part. On conclut, sur proposition Arion, qu'il serait à souhaiter de former un gouvernement conservateurs et libéraux. Seulement! ?

— Chemat la *Consiliul* de miniştri; în afară de miniştri, erau Take Ionescu, Pherekyde şi Misir, preşedinţii Corpurilor legiuitoare, Stelian, Vintilă Brătianu, Primarul. Se hotărăşte împreună decretul de convocare pentru jurământ, Brătianu nevoind să-l amâe 24 ore, şi toate detaliurile ceremoniei, cum şi proclamarea.

Brătianu smerit, Costinescu grav, miniştrii aferaţi Stelian «encombrant». Destul cinism în general. Stelian afirmă că Frantz-Iosef se îmbată cu şampanie în toate serile şi că atuncea i se smulge iscălituri! Take Ionescu găseşte că trebuie inconştienţă pentru a deslănţui un asfel de război, iar Mortun adaogă că Wilhelm este acela care este inconştient!

— Primit vizita lui *Bussche*, care pleacă Sinaia. Mă întreabă dacă este adevărat că s'a hotărât că nimic nu se va schimba în politica ţării. Pun lucrurile la punct asupra celor hotărâte în Consiliu. Vorbim de benzină, şi numai atunci înţeleg cuvintele lui Filipescu: Ruşii se gândesc să acapareze producţia românească şi s'o transporte în Rusia, pentru a face dificultăţi Germaniei.

— *Seulescu* a primit dis-de-dimineaţă propuneri de

— Invité au Conseil des Ministres. En plus des Ministres, Take Ionescu, Phérékyde et Missir les Présidents, Stelian, Vintila Bratianu, le Maire. On arrête en commun le décret de convocation pour le serment, Bratianu ne voulant pas le différer de 24 h., et tous les détails de la cérémonie, ainsi que la proclamation.

Bratianu recuilli; Costinescu grave; les Ministres affairés; Stelian encombrant. Assez de cynisme en général. Stelian affirme que François-Joseph se grise avec du champagne tous les soirs et que c'est alors qu'on lui extorque des signatures! Take trouve qu'il faut de l'inconscience pour déchaîner une pareille guerre et Mortzun rectifie que c'est Guillaume qui est l'inconscient!

— Visite de Bussche, se rendant à Sinaia. Il me demande si c'est vrai que nous avons décidé que rien ne sera changé à la politique du pays. Je remets les choses au point sur ce qui a été traité en conseil. Nous parlons de la benzine et je comprends alors les paroles de Filipescu.

Les Russes songent à accaparer la production roumaine et à la transporter en Russie pour faire pièce à l'Allemagne.

— *Seulescu* a été de grand matin l'objet des propositions

la Fleva ca să proclamăm republica, căci altminterlea o va proclama Take! În timpul zilei a cutreerat redacțiile (Brănișteanu), pentru a vedea dacă nu se gândește nimeni a face revoluția visată!

— Telegrafiat Reginei Elisabeta:

«Țara perde pe Intemeetorul. Durerea ei este făcută ca să poată înțelege durerea Voastră. În aceste crunte clipe, Majestatea Voastră va primi ca, cu adâncă smerenie să mă închin înaintea Ei și să rog pe D-zeu să-I dea puterea de a îndura și curajul de a-și aminti că tot dela Dânsa se mai așteaptă auguste alinări și poavețe materne».

Regelui:

«În numele partidului Conservator, pun la picioarele Voastre expresiunea durerei obștești și adânc săpată în inimile noastre. Devotamentul, prinosul de muncă, spiritul de sacrificiu, stăpânirea de sine ce oamenii politici din această țară vor putea pune în serviciul Coroanei, dragostea respectuoasă cu care vor putea încuraja pe Regele Ferdinand și pe Regina Maria, sunt opera Regelui înțelept și luminat care s'a dus. În binecuvântarea lui de către un neam întreg, intră tot atâta recunoștință cât încap și speranțe. Să trăiești, Sire, Dumnezeu să ajute pașii Voștri și să hărăzească numai bine Familiei Regale».

— Văzut la ora 7 pe Costinescu: tratativele avute cu dânsul nu sunt ceea ce Filipescu a raportat. A primit ideia unui guvern național sub preșidenția celui mai vechiu șef de partid. I s'a răspuns că aceasta era desemnarea lui Brătianu și că Filipescu nu o s'o primească

de Fleva pour que nous proclamions la république, sans cela ce sera Take qui la proclamera! Dans la journée il a couru les rédactions (Branisteanu) pour voir si personne ne songeait à faire la révolution rêvée!

— Télégraphié Reine Elisabeth et au Roi.

— Vu 7 h. Costinescu. Les pourparlers qu'on avait menés avec lui ne sont pas ce que Filipescu a rapporté. Il a accepté l'idée d'un gouvernement national sous la présidence du plus ancien chef de parti.

On lui a répondu que c'était désigner Bratianu et que

niciodată. I s'a propus lui președinția și a refuzat categoric : 1) Fiindcă această notă personală ar știrbi autoritatea guvernului său; 2) Fiindcă aceasta ar fi rupt în două partidul liberal, și Brătianu e acela care, cu toate că a făcut câteva greșeli, este cel mai iubit și cel care ar fi avut majoritatea partidului pentru el. Liberalii se ceartă, ne-am certat adeseori, mi-am dat demisia. Și Brătianu și-a dat-o, dar tot ne înțelegem. Niciodată să nu contați pe mine pentru o sciziune în partid.

El vrea o înțelegere cu Bulgaria, chiar cu prețul să-i redăm o porțiune din ceea ce i-am luat. — Fac pe dată rezerva mea. Trebuie să ne procurăm la Londra garanția căci Rușii făgăduesc toate, dar nu respectă nici măcar un înscris; la Londra, căci Anglia, e acela care va dicta pacea. — Mai vrea încă prin emisari siguri să lucreze opinia publică din Franța și Anglia, ca să pregătească terenul pentru momentul păcii și să oprim ca Ungaria să o facă. «Va fi lung, foarte lung, și Brătianu trebuie silit să lucreze în acest sens. Nici o idee de o acțiune apropiată : nu suntem gata nici politicește, nici militărește».

cela, Filipescu ne l'accepterait jamais. On lui a proposé à lui la présidence et lui a refusé catégoriquement: 1) parce que cette note personnelle enleverait toute autorité à son gouvernement. 2) parce que cela aurait brisé le parti libéral en deux, et c'est Brătianu qui, «malgré quelques fautes», est le plus aimé et qui aurait eu la majorité du parti pour lui. Les libéraux se disputent — nous nous sommes souvent disputés — j'ai donné ma démission. Brătianu a donné la sienne — mais nous nous entendons toujours. Jamais compter sur moi pour une scission dans le parti.

Il veut arrangement avec Bulgarie, quitte à abandonner une portion de ce qu'on lui a pris — je fais de suite ma réserve—; il faut se procurer à Londres la garantie, car les Russes eux promettent tout, mais ils ne respectent pas même un écrit, — à Londres, car l'Angleterre dictera la paix. Il veut encore par des émissaires surs travailler opinion France et Angleterre et préparer le terrain pour le moment de la paix et empêcher la Hongrie de la faire. «Ce sera long, très long, et il faut obliger Brătianu à travailler dans ce sens». Aucune idée d'une action prochaine, nous ne sommes prêts ni diplomatiquement, ni militairement.

28 Septembre. — Dimineața, lungă și călduroasă telegramă de condoleanță dela Venizelos. — Merg la gară cu miniștri, în întâmpinarea Familiei Regale. Se mai află la gară : Pherekyde și Misir și d-nele Brătianu, Costinescu, V. Antonescu, D-na Mavrodi sosind în acest moment din Moldova. Durerea este întipărită pe fața lui Ferdinand. Ochii Principesei Elisabeta foarte roșii. La descinderea din tren, mare emoție generală. Multe pleoape ude; d-na Brătianu plânge.

Toată lumea pleacă repede pentru a sosi la Mitropolie înaintea Regelui. Trăsurile Curței foarte simplu cernite, nici un gala. — La biserică Corpul diplomatic : Blondel, Poklevsky, Barclay, Strihou, în grup; cu Ristici în spatele lor, țin capul liniei; în urmă Vredenburg; Fasciotti, apoi Bussche și Czernin cu atașajii lor militari.

La gară, povestisem cuvintele mizerabile ale lui Toncescu asupra morței Regelui; într'un colț în trei, Missir protestează cu indignare și povestește cum în ajun a dat peste nas lui Blondel la club; Pherekyde declară că ceea ce face Toma Ionescu în momentul de față este «o infamie!».

28 septembre. — Requiem. Serment du Roi. Le matin, long et chaleureux télégramme condoléances de Venizelos. Je répons. — Je vais à la gare, avec les Ministres, au devant de la Famille Royale. Il y a en plus Phérékyde et Misir: Dames: M-mes Bratiano, Costinesco, V. Antonesco, Mavrodi arrivant à l'heure de Moldavie. La douleur figée sur les traits de Ferdinand. Les yeux de Princesse Elisabeth rougis par les larmes. Sur le perron poignées de mains muettes, raidies. Beaucoup de paupières mouillées. M-me Bratiano pleure.

On s'ésquive pour arriver Métropole avant le Roi. Voitures simples de la Cour, endeuillées; aucun gala. A l'Eglise, le corps diplomatique: Blondel, Poklevsky, Barclay, Strihou en groupe, avec Ristich derrière, tiennent la tête de la ligne. Vredenburg après; vient Fasciotti, puis Bussche et Czernin avec leurs attachés militaires.

— A la gare, je rapporte les propos misérables de Toncesco sur la mort du Roi; dans un coin à trois, Missir proteste avec indignation et rapporte comment la veille il a mouché Blondel au cercle; Phérékyde dit que ce que fait Thomas Ionescu en ce moment est «une infamie».

29 Septembre. — Pregătiri de doliu ; corpul Regelui se aduce astăzi, trece pe dinaintea casei mele.

— *Von Bussche* mă vede; dorește să știe ce este cu Costinescu; îi spun ceea ce se cuvine, că nici el nu visează aventuri imediate.

Imi spune că știe cu siguranță ceea ce s'a spus : «*Noul Rege* va merge, sau vom avea pentru Dânsul un Serajevo ! Zice că s'a raportat aceasta și lui Brătianu.

De apropiat depeșa D-nei Truhanowa, care dela plecarea ei are continuu cu Poklevsky corespondențe în termeni conveniți. Depeșa ei de eri zicea : «*Moscova* felicită schimbarea pe care o speră excelentă. Natașea».

— La Sinaia, tentativele ademenitoare asupra persoanelor politice, (special am fost obiectul lor), confirmate de Barbu Catargi, cu care am vorbit întâmplător chiar acum.

— *Mihali*, vizită lungă. Nu mai are nici un fel de încredere în Tisza. La întoarcerea lor din turneu din țară, atât au găsit el și cu Hoszu pe Tisza de îngâmfat și drămuitor, că Hoszu esind, a zis lui Mihali : «nu este nimic de făcut ; sabia mai poate ceva ! !».

Mihali afirmă că toată lumea a pierdut orice încredere ; că Ungurii însăși murmură ; că pe Tisza îl așteaptă ori cuțitul ori o revoluție : nu se consultă cu nimeni, și singur face și hotărăște. Pășuri mari în armată : Ungurii la jandarmerie, ceilalți la graniță ; armata nu se bate ; este voioasă când capătă o rană ca să scape ; în Ardeal oamenii zic că nu le pasă să-ia Rușii «că vor avea aceiași lege» ! Și azi procesele de

29 septembre. — Dépêche de condoléances du Tsar. De Tsarskoëselo — à S. M. le Roi Ferdinand. «Partageant de tout coeur le chagrin que tu éprouves, je te prie de croire à ma sincère sympathie et de transmettre à S. M. la Reine Elisabeth toutes mes condoléances. Je ne doute pas que les liens d'affection réciproque qui m'unissent à toi s'affirmeront toujours davantage et nous permettront de collaborer utilement au bien-être de nos deux pays, que des intérêts communs appellent à marcher d'accord vers un même but. Nicolas».

presă nu sunt stinse ! Tisza vrea să dea cu lingurița, — o proclamație garantând limba în justiție și administrație și schimbarea legei Appony ; iar *dacă intrăm în acțiune*, ar vorbi de modificarea legei electorale. Și încă Mihali spune că tot nu se ține de cuvânt !

Foarte perplex, voi vorbi hotărât lui Bussche.

— Depeșa de condoleanțe a Țarului *) este pur politică, a lui Wilhelm pur amicală.

Marti, 30 Septembrie. — Inmormântarea Regelui. Exactitudine și serviciul de ordine destul de bune. Au urmat toată vremea N. Filipescu și Toma Ionescu, care salutase moartea Regelui cu atâta necuviință.

— Am vorbit la gară cu Pherekyde. Predică răbdarea; să nu se precipite nimica. Brătianu să se ție în contact permanent cu ceilalți șefi de partide. În contra oricărei sciziuni în partid, deci nimic în contra lui Brătianu.

— Un mic incident : Ypersele de Strihou, **) care primise o acreditivă specială (ne comunicată la timp, îmi spune Porumbaru), voia să aibă un loc afară din rândurile corpului diplomatic. Nu s'a dat satisfacere cererii lui, după ce a fost consultat Regele în timpul parcursului.

— La intrarea în Palat, în capul scării, cele două

30 septembre. — Funérailles du Roi. Exactitude et service d'ordre assez bon. Ont suivi tout le temps N. Filipescu et Toma Ionescu, qui avaient si indécemment salué la mort du Roi !

— Causé gare avec Pherekyde. Il prêche la patience, ne rien précipiter, que Bratianu se tienne en contact permanent avec les chefs de partis. Contre toute scission dans le parti ; donc rien contre Bratianu.

— Un petit incident : Strihou ayant reçu une accréditive spéciale (pas communiquée à temps, me dit Porumbaru), voulait avoir une place hors des rangs corps diplomatique. On ne donna pas suite, après avoir consulté pendant le trajet le Roi.

— A l'entrée au Palais, en tête de l'escalier, les deux

*) V. Anexe, No. V.

**) Ministrul Belgiei.

Regine. Sunt primul căruia Regina Elisabeta i-a întins cu grabă mâna. Și Culcer, care fusese și el tratat de ambele Regine cu o specială simpatie, a fost foarte mișcat de aceasta.

— Fac atent pe Stirbey că veteranii au făcut mare impresie în cortej, și că Regele ar trebui să aibă un gest binevoitor în privința lor.

1 Octobre. — Costică Arion îmi raportează cuvintele aproape de ură ale fiului Filipescu în contra mea. Afară de prostiile privitoare la Consiliul de Coroană pentru care ași fi vestit prea târziu pe tatăl său !, acuzațiunea că într'un guvern național, Take Ionescu ar pune ca condiție ca Filipescu să aibă războiul, pe când eu n'ași vrea să fac aceasta ! ! De satisfacțiile noastre de amor propriu sau de ambițiile noastre personale este vorba acum !... Nenorocită țară, care poate fi agitată, în astfel de momente, de astfel de mentalități.

— Stirbey îmi spune că Regele apreciază ideea despre veterani și cere o formulă. Imi cere părerea dacă trebuie să rămână pe lângă Rege, căruia i-a dat demisia, demisie respinsă.

Reines. Je suis le premier civil auquel la Reine Elisabeth a tendu avec empressement la main. Culcer avait été aussi l'objet de marques spéciales des deux Reines ; fut très-ému de cela.

— J'attire l'attention de Stirbey sur le fait que les vétérans ont fait grande impression dans le cortège et que le Roi devrait avoir un geste gracieux pour eux.

1 octobre. — C. Arion me rapporte les propos du fils Filipescu, de méfiance, presque de haine contre moi. A part les bêtises remontant au Conseil de Couronne, pour lequel j'aurais trop tard prevenu son père (! !), l'accusation que dans un gouvernement national, Take Ionescu poserait comme condition que lui Filipescu ait la guerre, tandis que moi je n'en ferais rien !! Et c'est de nos satisfactions d'amour propre ou de nos visées personnelles qu'il s'agit en ce moment ! Triste pays que de pareilles mentalités peuvent agiter.

— Stirbey me rapporte que le Roi apprécie l'idée pour les invalides et demande une formule. Il me demande conseil s'il doit rester auprès du Roi, à qui il a offert sa démission, démission repoussée.

— Tzigara îmi cere o rectificare, în «La Politique», în privința interpretărei false a unei telegrame a Împăratului Austriei, care servise «Adevărului» pentru a ataca pe Regina Elisabeta.

— G. Stroici și N. Ghikă îmi cer să persist în linia mea de conduită și să nu cer un guvern național, să ne rezervăm și să fac apel la marele comitet dacă comitetul consultativ mă plictisește.

2 Octobre. — Corpul Regelui a fost expus până la orele 3 dimineața. Mulțimea n'a încetat de a defila. Ultima zi eram la Palat la orele 8 $\frac{1}{2}$; oficiul religios foarte frumos, bine ordonat, cor foarte bun. La orele 7 avusesse loc o slujbă catolică. — Printre Corpul diplomatic, Prințul de *Wedel*, trimis special dela Berlin; i-am făcut cunoștința; își reamintea multe nume românești dela războiul 77—78. — La gară aflăm că frații Buxton, sosiți din Bulgaria, unde căutaseră un nou bloc balcanic creștin, au fost victimele unei tentative de asasinat din partea unui Albanez; grav răniți. — De abia urecați în tren (Primul ministru invitase în vagonul lui, afară de Take și de mine, pe Lahovary, Arion și Nacu).

— Tzigara me demande une rectification dans la «Politique» contre une fausse interprétation de la dépêche de l'Empereur d'Autriche, ayant servi a l'«Adevarul» pour attaquer la Reine Elisabeth.

— G. Stroici et Nicolas Ghyka me demandent de persister dans ma ligne de conduite, de ne pas demander un gouvernement national, de nous réserver et d'en appeler au grand Comité si le Comité consultatif m'ennuie.

2 octobre. — **Funérailles du Roi.** — L'exposition du corps a duré jusqu'à 3 h. du matin. La foule n'a pas cessé de défiler. Pour le dernier jour on était au Palais à 8 h. $\frac{3}{4}$. Office religieux très beau; bien ordonné; excellent choeur. A 7 h. il y avait eu une messe et une bénédiction catholiques.

Dans le corps diplomatique, le Prince *Wedel* tout spécialement envoyé de Berlin; ai fait sa connaissance; se rappelait beaucoup de noms roumains de la guerre de 77—78. — A la gare on nous apprend que les frères Buxton, arrivés de Bulgarie, où ils avaient cherché un nouveau bloc balkanique chrétien, avaient été l'objet d'une tentative d'assassinat de la part d'un Albanais; grièvement blessés. A peine dans le train (le premier Ministre avait invité dans son wagon, en

Take Ionescu exclamă: «L'au asasinat ticăloșii!» — Cine ei? — Cine, decât Austriacii? — După aceasta vine în vorbă numele lui Czernin și ne mai stăpânindu-mă, interpelez foarte viu pe Take cum poate să presupue ca un om ca Czernin să fie acuzat de un lucru ca acesta. «Mai întâi nu Austriacii sunt cei cari au făcut Sarajevo», adaug eu. Take pretinde că Czernin a vroit să corupă pe Fermo cu 20.000 lei. I-am spus modul meu de a gândi asupra gazetarilor vânduți străinilor și cari au pretenția să ne conducă !

— La Curtea-de-Arges vreme frumoasă, privești plăcută, munții din fund plini de zăpadă, mulțime smerită. Măreață trecerea sicriului sub domul de steaguri plecate. La întoarcere, în sala gărei, Regele și Regina dau mâna cu toți asistenții; își fac de pe acum foarte bine meseria de Regi. Strângerea de mână cu Culcer foarte lungă: a fost observată. Aceasta mă bucură.

Vineri, 3 Octombrie. — Primesc vizita matinală a lui Bussche, care afirmă că d. Schebeko a adus mulți bani

dehors de Take et de moi, Lahovary, Arion et Nacu), Take Ionescu s'écrie: «Ils les ont assassinés, les cochons!» — Qui ca, ils ? — Les Autrichiens, parbleu!

Là-dessus arrive le nom de Czernin, et hors de moi j'interpelle vivement Take, comment il pouvait supposer qu'un homme comme Czernin pût être accusé de pareille chose. «Ce ne sont d'ailleurs pas les Autrichiens qui ont fait Serajevo» que j'ajoute. — Take là-dessus prétend que Czernin a voulu corrompre Fermo pour 20.000 lei. Je lui ai dit ma façon de penser sur les journalistes vendus à l'étranger et qui prétendent nous régir!

— A Curtea de Arges beau temps, — paysage doux — montagnes du fond blanches de neige, — foule recueillie; magnifique le passage du cercueil sous le dome des drapeaux inclinés.

Au retour, dans la salle de la gare, le Roi, la Reine tendent la main à tous les assistants. Ils font déjà très bien leur métier de Roi. La poignée de main à Culcer a été très longue: elle a été remarquée; j'en suis très aisé.

Vendredi, 3 octobre. — Visite matinale de Bussche. II

și că Banca Generală a cumpărat 5.000.000 ruble pentru armata din Polonia. Și n'ar fi decât o slabă fracțiune a conținutului valizelor lui Schebeko ! Va aduce acest fapt la cunoștința lui Brătianu. — În cursul zilei s'a vorbit la mine (Bărbulescu), că această operație e deja cunoscută în oraș ! (A se vedea mai jos).

Lui Bussche îi vorbesc iar de Transilvania, de proce-sele nestinse, de dorința lui Tisza de a proceda la concesiunii în doze prea mici, de subordonarea participărei noastre active la darea unei legi electorale. — El îmi răspunde : Nu, tot va fi acordat în acelaș timp, cred că pot să vă afirm că în ziua când vom relua Lembergul, guvernul va da Transilvaniei totul, deodată. Prințul de Wedel se reîntoarce prin Viena, pentru a mai influența pe Impărat.

— Vizita lui *Poklevsky*, cerută de el. Ne explicăm asupra faptelor și spuselor lui Blondel, pe cari Poklevsky le critică discret și foarte curtenitor. Ii spun modul meu de a gândi asupra lui Toncescu, Victor Ionescu și alții. Teza mea : sunt o țară mică ; nu pot să alerg după aventuri și mai ales să rămân fără sprijin. Dacă Germanii înving, sau dacă lupta rămâne fără re-

affirme que Mr. Schebeko a apporté beaucoup d'argent et que la Banque Générale a acheté 5 millions de roubles pour l'armée de Pologne. Ce ne serait qu'une faible fraction des valises de Schebeko ! Il rapportera le fait à Bratianu. — Dans la journée on a parlé chez moi (Barbulescu) que cette opération était connue déjà en ville ! (voir plus bas).

— Arion. Le fils Filipescu au Club, en accumulant les soi-disant preuves de mon inimitié pour son père, a dit naïvement que Take Ionesco avait promis de n'entrer dans un gouvernement national que si Filipescu avait la guerre, tandis que moi j'en faisais litière, pour peu que je m'assure l'Intérieur ! Voilà ce qui, à cette heure, peut agiter un Nicu Filipescu !!

— Visite, demandée par lui, de Poklevsky. — Nous nous expliquons sur les gestes et faits de Blondel, que Poklevsky discrètement, mais très courtoisement, critique aussi. J'ai mon franc parler sur Toncescu, Victor Ionescu. Ma thèse : je suis un petit pays ; je ne puis courir des aventures et surtout rester sans appui. Si les Allemands triomphent ou

zultat, sunt două ipoteze în care situația mea este rea, în caz când prin procedarea noastră greșită ne-am înstrăinat Germania. Rămâne ipoteza unui succes rus : Țiu mult ca Poklevsky să știe că sunt cel dintâi care am pledat față de defunctul Rege necesitatea de a ține seama și de această politică. Ii destăinuesc tot ce lăsase să se înțeleagă Regele, că această politică putea eventual să fie politica lui.

Poklevsky procedează prin întrebări : Recunoști că dacă suntem învingători, idealul vostru național se realizează mai lesne ? Că orice bun Român trebuie deci să dorească victoria noastră ? Că atunci, dacă avem o victorie mare în Polonia, trebuie să intrați în acțiune, pentru a precipita prăbușirea Austriei ?

Anglia garantează tot, fiindcă s'a angajat să susțină politica noastră de *naționalități* (dar Basarabia ?..). — Eu : Dar dacă menținerea Austriei este un punct al politicei ei, pentru a contra-balansa eghemonia Dv. ? — El : Dar Dv. statele celelalte, cu Ungaria, veți forma această contrabalansare. (Notez contradicția : e vorba

s'il y a coup nul, il y a deux hypothèses dans lesquelles ma situation est mauvaise, au cas ou par nos mauvais procédés nous nous sommes aliéné l'Allemagne; reste l'hypothèse d'un succès russe: je tiens à ce qu'il sache que je suis le premier à avoir plaidé auprès du défunt Roi la nécessité d'envisager aussi cette politique. — Je lui confie tout ce que le Roi avait laissé entendre que cette politique pouvait éventuellement être la Sienna.

Poklevsky procédait par interrogation : Reconnaissez-vous que si nous sommes victorieux, votre idéal national se réalise plus facilement? Que tout bon Roumain doit souhaiter alors notre victoire? Qu'alors, si nous avons une grande victoire en Pologne, vous devez agir pour précipiter la débâcle de l'Autriche ?

L'Angleterre garantit tout, parce qu'elle s'est engagée à soutenir votre politique *des nationalités*. (Et la Bessarabie?) Moi: Et si le maintien de l'Autriche est un point de sa politique, pour faire contrepoids à votre hégémonie? Lui: Non, c'est vous, les autres Etats, la Hongrie, qui formerez ce contrepoids. (Je note la contradiction: la Hongrie, et c'est à elle qu'on prend la Transylvanie!).

de Ungaria, și ei i se ia Transilvania ?). — Vorbesc de Dardanele. — El : Dacă Turcia se astâmpără, va rămâne la Dardanele, dar dacă ne declară război, ceea ce poate să ne stânjenească foarte mult și pe noi și pe Englezi, vor fi gonțiți și se va găsi *un regim internațional de stabilit acolo*. Turcia nu vrea să facă război și noi evităm orice motiv.

Plecând : Suntem bine înțeleși pe cele trei puncte ? Intrebat despre înaintarea convorbirilor asupra neutralității : «Da, neutralitatea care implică însă acțiune ulterioară, fiindcă *trebuie să ocupați* ceea ce vi se va cuveni, lucru ce nu ar mai putea avea loc când totul va fi sfârșit». Cu precizie, îmi spune : «cum vom avea o victorie în Polonia, trebuie să intrați».

4 Octombrie. — Comitet. Filipescu lipsă. Delavrancea mă asigură că a intrat în cușcă : «El nu are nimic cu mine, dar nu vrea să depărtez pe Take, inamicul comun fiind Brătianu. Nu avem altă grijă.. !

Je parle des Dardanelles. — Lui : Si la Turquie se tient tranquille, elle restera aux Dardanelles, mais si elle nous déclare la guerre, ce qui peut beaucoup nous gêner, nous et les Anglais, on les chassera et on trouvera *bien un régime international à établir là-bas*. La Turquie ne veut pas faire la guerre et de notre côté nous évitons tout motif. Même l'histoire des capitulations, et pourtant on ne peut y renoncer.

En partant : sommes-nous bien entendus sur les trois points ?

Interrogé sur l'avancement des pourparlers sur neutralité : «oui, neutralité qui implique action ultérieure, parce que vous *devez occuper* ce qui vous reviendra, ce qui ne peut avoir lieu lorsque tout sera fini». Avec précision il me dit : sitôt que nous aurons une victoire en Pologne, vous devez agir.

— Oublié de noter avec de Bussche : Je lui ai reparlé de la Transylvanie, les procès non éteints, du désir de Tisza de procéder aux concessions à petites doses, de subordonner à notre participation active l'octroi d'une loi électorale. — Il me répond : Non. Tout sera accordé à la fois. Je crois pouvoir assurer que le jour ou Lemberg sera repris, le gouvernement concèdera à la Transylvanie tout à la fois. Le Prince Wedel retourne par Wien pour presser encore auprès de l'Empereur.

La comitet se discută un guvern național. Explic clar că nu îl doresc și nu îl propun. Lahoavary aceiași părere. — Grădișteanu îl vrea pentru că nu are încredere în chipul cum Brătianu conduce politica externă; Arion, pentru că se teme de agitațiune, și numai un guvern național o poate domoli : Să îndrumăm pe Rege, însă abținere, dacă nu s'ar da partidului partea ce i se cuvine. Olănescu, aceiași părere, lăsându-i-se șefului sarcina dozajului și nici un demers de care el să se găsească legat.

In particular, Arion : «Cu nici un chip Take la externe; dacă le vrea Brătianu, tu la război».

5 Octobre. — *Beldiman* dela Berlin, a venit cu Wedel. Vede pe Rege la 2½. Asupra Bulgariei : Are o convenție scrisă cu Germania, de asemenea există un tratat secret între Germania și Turcia. Beldiman a telegrafiat-o guvernului, și Regele avea cunoștință de o clauză care obligă pe Bulgari a nu face nici o agresiune în contra «prietenilor» Germaniei. Alias : suntem garantați ca aliați ; iar nu ca adversari. Va da această indicație și lui Filipescu. (a se vedea mai jos).

— Victor Antonescu a venit să mă consulte în privința taxelor successorale regale. Sunt de părere a le reduce la minim și a le încasa.

6 Octobre. — *Grigore Cantacuzino* vine să-mi vorbească mai mult de afacerea «Minervei». Pretinde că voia

Dimanche, 5 octobre. — *Beldiman* de Berlin est venu avec Wedel. Il voit le Roi à 2 h. ½. Sur la Bulgarie : elle a une convention écrite avec l'Allemagne, de même qu'il y a traité secret entre Allemagne et Turquie. Beldiman l'a télégraphié au gouvernement et le Roi avait connaissance d'une clause obligeant les Bulgares à ne nourrir aucune agression contre «les amis» de l'Allemagne. Alias, nous sommes garantis en tant qu'alliés et non en tant qu'adversaires.

Il va donner cete indication à Filipescu aussi. (Voir page suivante).

— Victor Antonescu est venu me consulter au sujet des taxes successorales royales. Suis d'avis de les réduire à minimum et de faire payer.

să vândă o parte din acțiunile lui unor români ; restul în opțiune. A renunțat la toată afacerea : mare merit !... Foarte supărat de nota «Epocei»; profită pentru a-mi spune că manifestația lui Filipescu din Septembrie era pregătită de Filipescu, care pe drum i-a spus că totul era gata pentru război și că trebuia numai să mi se forțeze mâna. Așa numai l'a decis pe dânsul (La Comitet Filipescu aruncase toată vina pe fiul său !!).

— Deșliu. Dezolat de ce simte la Filipescu. Nu vrea cu nici un chip desbinarea. Inșă să, stărui ca Filipescu să aibă Războiul într'un guvern național.

— *Vaida* cu Goldiș, Nenișescu și cu un al patrulea. vin după informații : Români n'au nici o încredere în Tisza ; Ungurii nu pot concepe nimic care să nu fie îndreptat contra României. Germania doară să scape Austria, care este osândită peirei, căci nici un soldat nu s'a dus la război decât cu nădejdea de a fi bătut !

— D. Vsêvelod de *Sfatkorsky*, introdus de Poklevsky. Reprezentant al agenției telegrafice din Petrograd. Nota dominantă : Să nu fie prea târziu ; dacă ne-am hotărî numai după o victorie rusă ! (accentuarea conversației cu Poklevsky). Acțiunea noastră ar atrage după dânsa și pe Italia ; Italia n'a mișcat pentrucă nu și-a completat artileria !! Grieful ei în contra Austriei : a determinat resbel, când putea să facă ca 50.000 oameni din armata ei să rămână în Lybia.

Martți, 7 Octombre. — *Beldiman* despre Bulgaria. Am reluat împreună conversație despre politica generală. Imi dă câteva texte ale telegramelor lui : «20 Iulie. Guvernul bulgar a reiterat asigurarea de a merge cu Tripla alianță. Dă asigurare că nu are nici o veleitate contra nouilor noastre provincii și guvernul german poate da garanție în această privință».

«21 Iulie. Alianța cu Turcia încheiată. Înțelegerea «turcă-bulgară pregătită sub auspiciile germane. Convențiunea germano-austro-bulgară conține clauză «specială de garanție pentru noi. Această clauză a fost «adusă la cunoștința Regelui prin legația germană din «București».

«27 Iulie. Rechemarea lui Derussi a fost provocată «din Berlin. El tot amenința Sofia cu menținerea păcii «din București, pe când se negocia în Germania ca Bulgaria să-și ia compensațiile în Macedonia».

«28 Iulie. Se semnaleză din Berlin că Manu propune o declarație de neutralitate comună Turciei și Greciei!»

«9 August. S'a încheiat convenția turco-bulgară».

— Am sondat pe *Bussche* asupra punctului dacă este adevărat că Germania ne-ar opune «un prea târziu», dacă ne-am decide numai după o victorie a lor. — Nici odată. Și a făcut chiar atent pe prințul de Wedel să nu mai pue insistențe. — I-am obiectat că tocmai din conversația lui cu Carp, Carp a tras concluzia aceasta. — *Bussche*: *Wedel a fost numai un soldat grăbit, care nici nu a avut instrucțiuni speciale.*

— La orele 6, *Brătianu*. Ar dori să constituie guvern național, dacă nu ar vedea greutăți mari. Vine să mă consulte, de oarece nu ar da sfat Regelui dacă ar simți că sunt divergențe. Numai greutatea internă l-ar împinge. — Amintesc că el însuși rezerva un guvern național pentru momentul acțiunii. — Da, dar avem un Rege nou și care nu poate da guvernului autoritatea ce putea câștiga dela fostul Rege. — Eu: Acesta nu este suficient pentru a crea un precedent și pentru a slei orice rezervă. — Examinând mai de aproape, recunoaște că dacă Filipescu nu are Războiul.—«și eu nu i-l dau», că dacă nu este acțiune, se sparge guvernul. — «Ce ne rămâne pe urmă, zic eu; Bagdat dela Casație?...»

Va vedea pe *Pherekyde* și pe *Take*; dacă majoritatea este pentru un asemenea guvern, ne vom revedea; dacă nu, convenim să spunem că nu ne-am întâlnit. — Mi-a mărturisit că ordinele lui sunt nesocotite și că va goane ce el credea expediate, au fost împiedecate...

Azi a avut prima conversație politică cu noul Rege.

8 Octombrie. — Moartea lui *Sturdza*. Regele a fost la 11 ore la casa mortuară, Regina la 4 ore. Eu bine primit de fiul și de văduva.

Joi, 9 Octobre. — Un comunicat de azi dimineată anunță că Regele, după ce a consultat Președinții Camerii și Senatului, a respins demisia cabinetului. — Ingropat guvernul național.

— Suntem convocați la Palat, eu la orele 4, Take la orele 7. *Regele* cordial, lungă strângere de mână prietenească. Il felicit și îi urez ca puțin din norocul Regelui Carol, adăogat la tăria lui personală, să-i permită să facă lucruri mari.

Asupra politicei interne, a cunoscut conversația mea cu Brătianu și a împărtășit părerea că un guvern național trebuia rezervat pentru momentul când va fi o acțiune de întreprins. Speră că liniștea se va menține. — Insinuez că aprecierea de a ști pe Regele mai puțin îndurător decât Regele Carol și că ar putea să lovească, a contribuit la această atmosferă. — Râde cu poftă și spune că aceasta trebuie rezervat pentru când va fi necesar. — Ii raportez cuvântul lui Busche, că doi oameni se tem : Take și Mille. — Imi răspunde tot râzând că lui Mille nu-i face cinstea să se ocupe de dânsul decât când, din întâmplare, îl citește. Nu adaogă nimic pentru

Jendi, 9 octobre. — Un communiqué de ce matin annonce que le Roi ayant consulté Présidents Chambres et Sénat, a rejeté démission du Cabinet. Enterré le gouvernement national.

— Sommes convoqués, moi 4h., Take 7h. — Le Roi cordial; longue poignée de mains amicale. Je félicite le Roi et lui souhaite qu'un peu du bonheur du Roi Carol, ajouté à sa propre fermeté, lui permette de faire de grands actes.

Sur politique intérieure, il a connu ma conversation avec Bratianu et a partagé l'avis qu'un gouvernement national devait être réservé pour le moment où il y aurait une action à entreprendre. Il espère que le calme se maintiendra. Je glisse l'appréciation que le fait de savoir que le Roi est moins endurant que le Roi Carol et qu'il pourrait taper, contribue à cette atmosphère.

Il rit de bon coeur et dit qu'il faut réserver cela pour quand c'est nécessaire. — Je lui rapporte le mot de Busche, que deux hommes ont peur, Take et Mille. Il répond, toujours riant, qu'à Mille il ne fait l'honneur de s'occuper de lui que lorsque par hasard il le lit. Il n'ajoute rien pour

Take; dar în urmă îmi repetă de două ori : «Ce păcat pentru un om așa de strălucitor».

Este în curent cu o mulțime de fapte mărunte, ca telegrama rău-voitoare pentru Austria făcută de un polițai Dobias; și văd în el un om care ar dori să i se simtă mai mult autoritatea. Nu admite ca fiecare om politic să-și creeze dreptul de a face politica lui personală cu străinătatea. În opoziție da, fiind că este o armă în contra guvernului; dar ia putere, în sânul aceluiaș partid ?.. Din nenorocire, exemplul rău a fost dat anul trecut, de d-l Take Ionescu, cu interviewurile și manifestațiile lui. — Pentru un moment, o adevărată groază de Take !

Plecând, îmi mulțumește călduros că dau concurs guvernului său. Afirmăție constantă : *Nu este nimic, nimic schimbat !*

O anecdotă : «Cogălniceanu este primul român pe care l'am cunoscut. Intr'o zi, la bunicul meu mi se spune că o să prânzim cu un român... Uu român ? Ce reprezenta asta ?... Sosește un domn gros, cu ochelari, pe o căldură îngrozitoare, îmbrăcat cu un frac, un pantalon de nan-kin, o jiletcă la fel și o pălărie de pae enormă. Cât n'am

Take, mais bientôt il me dit par deux fois: quel dommage pour un homme si brillant!

Il est au courant d'un tas de menus faits, comme des dépêches malsonantes pour l'Autriche d'un «polițai» Dobias, et je sens un homme qui voudrait que l'autorité se fit un peu plus sentir.

Il n'admet pas que chaque homme politique se croit le droit de faire sa politique étrangère. Dans l'opposition, oui, car c'est une arme contre un gouvernement; mais au pouvoir, dans le sein du même parti?! «Malheureusement, le mauvais exemple a été donné par M. Take Ionescu, avec ses interviews et ses manifestations de l'année dernière» ! (Pour le quart d'heure une sainte horreur de Take!)

En partant, chaud remerciement de ce que je donne mon concours à son gouvernement. Affirmation constante: Il n'y a rien de changé.

Une anecdote : Kogălniceanu est le premier roumain que j'ai connu. Un jour, chez mon grand-père, on nous dit que nous allons dîner avec un Roumain. Un Roumain? Qu'est ce que

râs, noi copii, de el !.. Nu puteam să bănuiesc atunci cât de inteligent și cât de instruit era.

— La eşire, colonelul *Paul Angelescu* caută să-mi demonstreze pe hartă că situația Rușilor este admirabilă, că au restabilit un front de bătaie drept și bine calculat, că Germania este în rea postură, — dar că noi trebuie să așteptăm și mai ales *să nu admitem ca teren de luptă, decât în Transilvania platoul de sus al Tisei!*

10 Octobre. — Bussche îmi aduce mai multe tăeturi din gazete și îmi spune că articolul semnat de Fermo, în «*Universul*» de ieri, cu o mulțime de detalii false cari au supărat grozav pe Brătianu, este furnizat de Alex. Constantinescu. A regăsit în el o frază pe care Costinescu a spus-o textual lui Bussche ! (acum înțeleg aluzia Regelui pentru oamenii cari au fiecare politica lor externă !).

Imi mai povestește un fapt foarte curios. Privitor la medicamente de cumpărat, căpitanul Coandă (un fost marinar, fost subprefect takist). a căutat să convingă

cela représentait? Arrive un gros monsieur à lunettes, par une terrible chaleur, portant un frac, un pantalon de nan-kin, un gilet de même et un gros chapeau de paille. Ce que nous avons ri entre enfants ! Je ne pouvais me douter alors combien il était intelligent et instruit.

— En sortant, le Colonel Paul Angelescu veut me démontrer sur la carte que la situation des Russes est admirable, qu'ils ont rétabli un front de bataille droit et bien calculé, que l'Allemagne est en mauvaise posture....., mais que nous devons attendre et surtout *n'admettre comme terrain de lutte, que, en Transylvanie, le plateau de la Theiss supérieure.* Ça nous a réussi!!

10/23 octobre. *Bussche.* Il m'apporte différentes coupures et me dit que l'article signé Fermo dans l'«*Universul*» d'hier avec force détails faux et qui a fait du mauvais sang à Bratiano, est fourni par A. Constantinescu et il s'y trouve une phrase que Costinescu lui a dite à lui-même, Bussche !

Combien je comprends l'allusion du Roi aux hommes qui ont chacun leur politique étrangère!

Il me raconte aussi un fait bien curieux. A propos de médicaments à acheter, le capitaine Coandă (un ex-marin, ex sous-préfet takiste) a cherché à convaincre le consulat

Consulatul german că erau patru milioane de cumpărături de făcut, dar că două milioane erau de împărțit, drept comision. I-am spus că nu poate fi decât o cursă pentru un șantaj.

— *Argetoianu* mă vestește că suntem în ajunul unei spărturi în partid, că *Filipescu* era pe punctul de a face un partid cu *Take*. Motivele lui : 1) Atitudinea gazetelor mele. 2) N'am raportat fidel Regelui ceea-ce eram însărcinat să-i spui. 3) Prea menajez pe *Brătianu*.

11 Octobre. — Comitet. Se anunțase că o să se facă gol împrejurul meu. Toți au venit. A trebuit să refac istoricul convorbirilor mele (urmarea ședințelor noastre) cu Regele Carol, pentru a ataca eu pe acei ce se tem de infidelitatea memoriei mele sau că atitudinea mea ar fi dubioasă. Pe urmă am povestit întrevederea mea cu Regele Ferdinand, insistând asupra acestei fraze : «nu este nimica schimbat».

In timpul discuției, *Filipescu* a afirmat că se semănase cu *Rusia*; deci nu se mai poate primi nimic de la Germania, nici muniții, nici medicamente : «nu mai primesc nimic de la ei, nu le mai dau nimic».—*Lahovary* o-

d'Allemagne qu'il y avait 4 million d'achats à faire, mais que 2 millions étaient à partager comme commission. Je lui ai dit que ce ne pouvait être que l'amorce d'un chantage.

— *Argetoianu* m'avertit qu'on est à la veille d'une rupture dans le parti; que *Filipescu* était sur le point de conclure un pacte avec *Take*. Ses griefs: 1) L'attitude de nos journaux; 2) Je n'ai pas rapporté fidèlement au Roi ce que j'ai été chargé de lui dire; 3) Je protège trop *Bratianu*.

Samedi, 11 octobre. — Comité. On avait annoncé qu'on allait faire le vide autour de moi. Tous sont venus. J'ai du refaire historique de toutes mes conversations, — suite de nos séances, — avec le Roi Carol, pour charger, moi, ceux qui craignent que ma mémoire est infidèle ou mon attitude sujette à caution. Puis j'ai relaté mon entretien avec le Roi Ferdinand, insistant sur sa phrase «il n'y a rien de changé»!

Dans la discussion, *Filipescu* a affirmé qu'on avait signé avec la *Russie*, — donc on ne peut plus rien accepter de l'Allemagne, ni munitions ni médicaments : «je n'accepte rien d'eux, je ne leur donne plus rien».

Lahovary objecte que les traités sont secrets et qu'on

biectează că tratatele sunt secrete și că se comit indiscreții față de Filipescu căci, cunoscându-i temperamentul, se face dinadins ca să le divulge. — *Olănescu* : Partidul Conservator nu poate merge decât în o singură direcție. Guvernul să trateze în acest sens, căci altmintrelea nu o să mai aibă sprijinul nostru. Dacă armata nu este gata, cum era gata la epoca Consiliului de Coroană ?

Vlădescu, mai cuminte, nu cere nici o comunicare : Dacă s'a semnat ceva cu Rusia, nu s'a făcut decât cu consimțământul șefului nostru și este nedrept să se spue că totul a fost făcut de Brătianu. — Tot restul convorbirii fără însemnătate și ne-am despărțit într'o atmosferă bună.

Am vorbit în urmă cu *Greceanu*, care blamează atitudinea lui Filipescu, care vrea să ne readucă la Take Ionescu. In «Evenimentul» de a doua zi, a avut de altmintrelea o eșire violentă, reamintind discursul lui Filipescu cu «Șloim cu aere de Cezar».

12 Octobre. — Lungă întrevvedere cu *Maiorescu*. Este foarte mișcător, greu atins : boală de cord pe care o suportă cu stoicism. Nu e blând cu unii contemporani. «Take : Canalie ! Filipescu : canalie ; — dar canalie

fait des indiscretions à Filipescu pour qu'il les divulgue, connaissant son temperament. — *Olanescu* : le parti conservateur ne peut aller que dans une direction. Que le gouvernement traite dans ce sens, autrement il n'a plus notre appui. Si l'armée n'est pas prête, pourquoi l'était-elle lors du Conseil de Couronne ?

Vladescu, plus sage, ne demande aucune communication. Si on a signé avec la Russie quelque chose, on ne l'a fait qu'avec le consentement de notre chef et il est injuste de dire que c'est Bratianu qui a tout fait.

Le reste verbiage et on s'est séparé dans une bonne atmosphère. Causé ensuite avec *Greceanu* qui blâme l'attitude de Filipescu, voulant nous ramener à Take Ionescu. (Son «Evenimentul» du lendemain a d'ailleurs eu une pointe vigoureuse en rappelant le discours de Filipescu avec «Șloim aux allures de César»).

Dimanche, 12 octobre. — Longue entretien avec *Maiorescu*. Il est touchant et très touché aussi : maladie de coeur qu'il prend stoïquement. Il range ses papiers. Pas tendre pour certains contemporains.

și Carp (?) dacă a putut face ce s'a făcut la Olănescu». — Imi povestește cum, cu Regele Carol, a pregătit președenția mea : «să fie la direcție un om cum se cade». A găsit bună soluțiunea de a prepara pe George Știrbey.

În trecut, câtă vreme a trebuit, câtă răbdare ca Regele Carol să-l vadă cu ochi mai blânzi. Fusesse doi ani în șir amicul foarte inteligentei D-nă X. Dânsa n'a ertat niciodată recăsătoria lui Maiorescu și l'a ponegrit mereu pe lângă Rege.

13 Octombrie. — Colonelul *Rudeanu* vine din Germania. Știe că toată lumea acolo se așteaptă la un război de cel puțin încă un an. Este și el convins de izbânda finală. În Franța, «coup nul»; pe Ruși însă îi vor topi. În Germania abia știe lumea ce atitudine ciudată avem. La Viena, ministrul de război Krobotin l'a întrebat pe față dacă armele și munițiile ce ei ne-au dat, ne vor servi contra lor ! ?

Un căpitan și un inginer dela C. F. R. au fost în Rusia spre a cerceta ceea ce el Rudeanu știa mai înainte, dacă uzinele de acolo ne pot fabrica arme și muniții. Nici una nu ne poate face, neavând utilaj pe calibrul nostru, și nici nu vor, pentru că a lucra pe două calibre, ar fi o micșorare cu mare procent a producției lor. Altă sursă de alimentare nu avem decât Germania și Austria. Se va cerceta în America. Un mit : fabricile lor nu sunt montate pe piciorul necesar ; și cât timp ar trebui pentru noi ?

«Nu avem muniții pentru un război care ar trece de trei luni, trei luni și jumătate. Un tun trage 200 lovituri pe zi ; cu bătălii de 6, 7 zile cum sunt astăzi, se duce

Il me retrace comment, avec le Roi Carol, il a préparé ma présidence, «să fie la direcție un om cum se cade». — Trouvé bonne ma solution de préparer Georges Stirbey.

Dans le passé, combien il avait fallu de circonstances pour que le Roi Carol le vît d'un oeil meilleur. Il avait été deux ans l'amant de la très intelligente M-me K. Il s'est retenu lorsque le Roi eut jeté dévolu sur elle. Elle n'a jamais pardonné le remariage de Maiorescu et l'a constamment deservi.

de odată tot ce avem de tun : 1200 obuze !. Putem fabrica 200.000 cartușe pe zi, ceea ce nu face un cartuș de pușcă. Avem astăzi abia 820 cartușe de pușcă. Germania ne-a dat acum 90.000 proiectile de tun». Colonelul Rudeanu este categoric contra războiului alături de Rusia.

14 Octobre. — D-l *George Spies*, capul exploatărilor de cărbuni din Donetz, german, dar născut la Moscova. Inteligent și interesant. Francezii nu vor fi învinși, dar Rușii de sigur. Calitatea ofițerului rus reafară de cei din gardă și câțiva din regimentele de cavalerie. În societate, nu sunt primiți ofițerii de infanterie ca în alte țări, nici subofițerii, cari sunt de aceeași treaptă socială. Anul trecut, Țarul a vrut să treacă în revistă flota mării Negre; vasele însă n'au putut eși din port din lipsă de cărbuni. Diplomația germană sub rolul ei ! N'a știut ce reforme se operau în armata rusească și guvernul n'a fost informat că Rusia își începuse mobilizarea încă din primăvara trecută.

18 Octobre. — În seara de 16, la club, s'a aflat dela Poklevsky că flota turcească atacase în Marea Neagră iar în ziua de 17 s'a răspândit știrea că Giers își ceruse pașapoartele

Mardi, 14 octobre. — Mr. Georges Spies, à la tête des charbonnages du Donets, est allemand mais natif de Moscou. Intelligent et intéressant. On ne battra pas les Français, mais sûrement les Russes. Mauvaise qualité des officiers russes, sauf la garde et quelques régiments de cavalerie. Dans la société on ne reçoit pas les officiers infanterie, comme ailleurs on n'y admet pas les sergents: même niveau. L'an dernier le Tzar ayant voulu passer la revue de la flotte de la mer Noire, les bateaux n'ont pu sortir faute de charbon. La diplomatie allemande au dessous de son rôle: elle n'a pas su quelles réformes s'opéraient dans l'armée russe et le gouvernement n'a pas été informé que la Russie avait commencé, ce printemps déjà, sa mobilisation.

Samedi, 18 octobre. — Le 16 au soir, au Club, on apprend par Poklewsky que la flotte turque a attaqué dans la mer Noire, et le 17 s'est répandu la nouvelle que Giers avait demandé ses passeports.

— *Bussche* mi-a adus o notiță asupra presupusei origine a conflictului : «Intâlnirea în Marea Neagră a fost provocată, după știrile primite din Berlin, de flota rusească care a voit să împiedice escadra turcească să iasă din Bosfor, fapt pe care «Tribuna» îl anunța de la Roma la 26 Octombree (deci patruzeci și opt ore înainte). Se pare că Franța vrea să pretindă la București, din cauza incidentului turco-rus, o deciziune pentru sau contra Triplei-Întelegeri». Această intrare provoacă și participarea Persiei căreia acum în urmă. Rusia i-a trimis o notă mai aspră ca aceea a Austriei către Sârbi. Crede că obiectul este : Egiptul și petrolurile din Chat-el-arab, plătite 2 milioane de lire de Anglia. Ceea ce ar fi o stânjenire mare pentru flota ei».

Am exprimat părerea că intrarea Bulgariei, atacând Serbia, ar fi pentru noi o mare dificultate.—El nu spune nimic (am înțeles că nu vrea să se angajeze), dar îmi comunică că este și părerea lui Beldiman. Nu știe nimic de măcelurile imputate Austriacilor în Bucovina, dar primarul din Cernăuți, un român, vrea să vie să facă o conferință la noi.

— Busche m'a apporté une notice sur l'origine supposée du conflit : «La reconte dans la mer Noire a été provoquée, d'après les nouvelles reçues à Berlin, par la flotte russe qui a voulu empêcher la sortie de l'escadre turque du Bosphore, ce que la «Tribuna» annonçait déjà à Rome le 26 octobre. (Donc 48 h. d'avance. Note à moi). Il paraît que la France veut exiger à Bucarest, à cause de l'incident turco-russe, une décision pour ou contre la Triple-Entente».

Cette entrée provoquera aussi la participation de la Perse, à qui tout récemment la Russie a envoyé une note pire que celle de l'Autriche à la Serbie. Pense deux objectifs : l'Égypte et les pétroles du Chat-el-Arab payés 2 millions livres par l'Angleterre, ce qui sera grosse gêne pour cette flotte.

Ai exprimé avis que l'entrée de la Bulgarie, attaquant la Serbie, serait pour nous une très grosse difficulté. Lui ne dit rien (compris qu'il ne veut pas s'engager), mais me communique que c'est aussi l'avis de Beldimano.

Ne sait rien des massacres imputés aux Autrichiens en

În Franța, Germanii au mare speranță de a sparge frontul dealungul malului mării, pentru a înconjura aripa stângă franțuzească. Mari forțe acolo. A comunicat Regelui știrea despre aceste succese pregătite, adusă de un curier de cabinet.

Dissescu s'a vândut Directorului unei instituții de credit, pe care nu-l poate numi și căruia Dissescu se oferise pentru o consultație juridică. Directorul i-a obiectat că aceasta era imposibil din momentul ce dânsul scria mereu în contra Germaniei. — Ce are aface ! a fost răspunsul — și Dissescu și-a avut consultația...

Notă. Brănișteanu mi-a spus că faptul era exact și că Pierre Solomon făcuse afacerea. Brănișteanu adaugă: este în stare să reînceapă, căci onorariile au fost moderate !

20 Octombre. — *Czernin* : Un comunicat desmintind atrocitățile imputate Austriacilor în Bucovina, fără rezultat, căci gazetele nu l'au reprodus. (Primarul din Cernăuți, român, este aci : va vedea pe oamenii politici și va căuta să fie interviewat). Tisza prepară concesiuni

Bucovine, mais le Maire de Czernovitz, un roumain, veut venir faire une conférence chez nous.

En France grand espoir de percer le long du littoral de la mer, pour tourner l'aile gauche française. Grandes forces là bas. Nouvelle de succès escompté communiqué au Roi seulement; il y a eu un courrier de cabinet en route pour Constantinople qui l'a apportée. — Dissescu s'est vendu. Le Directeur d'un institut de crédit, dont il ne peut dire le nom et à qui Dissescu s'était offert pour une consultation juridique, lui objecte que c'était impossible du moment qu'il écrivait constamment contre les Allemands. Qu'à cela ne tienne! — lui fut-il répondu — et Dissescu a eu sa consultation.

Note. Branisteanu m'a dit que le fait était exact et que le Dr. Pierre Solomon avait fait l'affaire. Branisteanu ajoute: Il est capable de recommencer, les émoluments ayant été modérés!

Lundi, 20 octobre. — *Czernin*. Un communiqué démentant les atrocités imputées aux Autrichiens en Bucovine, sans résultat, les journaux ne l'ayant pas reproduit. Le Maire de Czernovitz, un roumain, est ici; il verra les hommes politiques et cherchera à se faire interviewer. — Tisza

pentru români, dar se teme (Czernin) că nu vor fi suficiente; situația internă foarte delicată pentru el. Dacă ași putea să mă duc să-l văd la Budapesta, de sigur că ași smulge ceva mai mult! (Am refuzat să mă angajez pe această cale).—Tânărul Ioan Sturdza i-a scris o scrisoare de injurii; a cerut guvernului lui autorizația de a se bate, însă i-a fost refuzată. A avizat guvernul. Dacă scrisoarea va fi publicată, nu se va plânge justiției, dar cere ca gazetele noastre să-l apere. — Am revenit la leit-motivul meu; cerând din nou acordarea drepturilor Românilor.

— Am primit pe *E. Susermann*, corespondent șef al ziarului «Lokal-Anzeiger» din Berlin (oficios). Crede că Bulgarii nu se vor mișca. Bussche i-a spus că în călătoriile lui în Argentina și în toate celelalte țări ce a cucerat, multe feluri de oameni a văzut, dar nici odată nimic asemănat ca Take Ionescu și Dissescu.

Am văzut pe *Roesler*, director al soc. Vega, Concordia, Credit petrolifer: Guvernul a acordat 22 vagoane benzolină pentru 22 vagoane muniții; în curând al doilea schimb de aceeași cantitate; dar nu se mai poate

prépare des concessions pour les Roumains, mais il craint que ce ne soit pas assez. Situation intérieure très délicate pour lui. Si je pouvais aller le voir à Budapest, il est sûr que j'arracherai quelque chose de plus! (Réfusal de m'engager dans cette voie). — Le jeune Jean Stourdza lui a écrit une lettre d'injures; il a demandé à son gouvernement l'autorisation de se battre, qui lui a été refusée. Il a saisi le gouvernement. Si la lettre venait à être publiée, il ne porterait pas plainte, mais il demande à ce que nos journaux le défendent.

Je suis revenu sur mon leit-motiv de l'octroi de droits aux Roumains.

— Reçu *E. Susermann*, chef-correspondant du «Lokal-Anzeiger, de Berlin (officieux). Il croit que les Bulgares ne nougeront pas. Bussche lui a dit qu'en Argentine et dans ses voyages il a vu bien de types douteux, mais jamais rien de répugnant autant que Take Ionescu et Dissescu.

— Vu *Roesler*, Directeur de la Vega, Concordia, Credit Petrolifère. Le gouvernement a accordé 22 wagons de benzoline contre 22 wagons de munitions; bientôt second échange

merge așa și va opri fabricația. Toate rezervoarele sunt pline, benzina se evaporază și perderile sunt prea mari. (Nazarie îmi spusese același lucru). Piedicele lui Costinescu n'au nici un sens sau... au prea mult sens. Roesler îmi spune că pentru automobilele militare, au tot ce le trebuie încă pentru un an de zile și că nu Germania are să sufere. De altminteri, pentru locomoțiunea în orașe, au produse noi. Vagoanele de muniții pentru Turcia au fost oprite contra voinței lui Brătianu, ele au re-
luat drumul spre Austria.

— *Marius Teodorian*, privitor la Anglia, îmi spune că Brătianu, care are telegramele de pe atunci, dar al căror cifră e perdată, poate confirma că după San-Stefano, Carada a fost însărcinat să trateze cu Anglia ca să ne întoarcem în contra Rusiei și că era lucru hotărât în principiu; când Anglia a putut cumpăra Cipru dela Turci (Iunie 1878), ea ne-a părăsit. Am fost siliți atunci să primim condițiile Rușilor. El ține ca autentice spusesele lui dela Carada. (Mairescu mi-a povestit de atunci,

de même nombre. Mais on ne peut alier comme cela et ils arrêteront toute la fabrication. Tous les réservoirs sont pleins et puis la benzine s'évapore et les pertes sont trop grandes. Nazarie m'avait dit la même chose dans le train de Ploesti, jeudi dernier. Les entraves de Costinescu n'ont pas le sens commun ou... trop de sens. Roesler me dit que pour les autos militaires on a tout ce qu'il faut pour un an encore, et que ce n'est pas l'Allemagne qui souffrira. D'ailleurs, pour la locomotion des villes on a des produits nouveaux. Les wagons de munitions pour la Turquie, dont le passage a été arrêté contre le gré de Brătianu, ont repris le chemin de l'Autriche.

— *Marius Theodorian*. Apropos de l'Angleterre me dit que Brătianu, qui a les télégrammes chiffrés de l'époque, mais dont le chiffre est égaré, peut confirmer qu'après San-Stefano, Carada a été chargé de traiter avec Angleterre pour se retourner contre la Russie et que c'était chose en principe conclue lorsque l'Angleterre ayant pu acheter (Juin 1878) Chypre de la Turquie, nous a abandonnés. Nous avons du alors subir les conditions russes. Il tient pour véridique ce récit de Carada. (Mairescu m'a raconté depuis, que

că Witte încurajase pe Brătianu să reziste până în momentul când Anglia a putut lua Cipru).

— *Regina Elisabeta* pleacă mâine cu Princesesa Elisabeta, la Curtea de Argeș. Am scris astăzi de dimineață și am fost primit astă-seară la 7½. La sfârșitul audienței mele, radioasă apariție a Reginei *Maria* cu fiica sa. Câte-și trele slăbite, oboșite; Regina *Maria* splendidă, în doliu; tot așa simplă și prietenoasă ca în trecut.

Despre rezultatul întretinerii mele cu Regele: «Regele e bucuros că v'a găsit tot așa de hotărât ca și în trecut. Este desiluzionat în ce privește pe Take, dar decepția lui cea mai mare a fost Costinescu. Nu se putea dumeri și căuta motivele acțiunii lui». — Am înțeles că Regina Elisabeta primea ca verosimile motivele cele mai rele; dar Regele Carol le primea oare și el? Regele Ferdinand, foarte concentrat, nu vorbește; nimeni nu ia cunoștință de telegrame afară de el.

— *Giers* a sosit astă-noapte cu toată ambasada lui de la Constantinopol. Primul lui interview nu caută deloc să separe acțiunea flotei turcești de acțiunea guvernului. A venit să mă vadă tocmai în momentul când

White avait encouragé Bratianu à resister jusq'au moment où l'Angleterre a pu prendre Chypre!).

Lundi, 20 octobre. — La reine Elisabeth part demain avec la Princesse Elisabeth pour Curtea-de-Argeș. J'ai écrit ce matin et j'ai été reçu à 7½ h. A la fin de mon audience, radieuse apparition de la Reine Marie et de sa fille. Les trois amaigries, lasses; la Reine Marie magnifique en deuil; aussi simple et amicale que par le passé.

Echos de mon entretien avec le Roi: le Roi est heureux de vous avoir retrouvé aussi ferme que par le passé. Sur Take: échos de la désillusion du Roi Carol, mais «sa grande déception a été Costinescu». Il n'en revenait pas. A la recherche des mobiles, j'ai compris que la Reine Elisabeth acceptait comme vraisemblable les pires: le Roi Carol les acceptait-il aussi?

Le Roi Ferdinand très concentré; ne parle pas; les dépêches, on n'en prend pas connaissance en dehors de lui.

— *Giers* arrivé cette nuit avec toute son ambassade de Constantinople. Son premier interview ne cherche pas du tout à séparer l'action de la flotte turque de l'action du

plecam la palat. Am luat întâlnire pentru Mercuri dimineața.

21 Octobre. — *Bussche* ține să mă vestească prin scrisoare specială, că ambasadorii Italiei la Viena și Berlin au ținut să declare că, cu toată intervenția Turciei, Italia va rămâne neutră și ține să continue relațiile ei amicale.

— La 5½ văzut pe *Brătianu*. Aranjamentul lui cu Rusia: Declarația rusească, *despre care a dat act de primire*, că Rusia ne recunoaște dreptul să ocupăm țările locuite în majoritate de Români în Austro-Ungaria și că dă garanția ei «diplomatică» pentru integritatea teritoriului nostru. Pentru dânsul și pentru a salva toate alternativele, nu trebuie să cunosc această învoială, iar Regele nu o cunoaște (?).

Asupra garanției, este o scrisoare. *Poklevsky* dorise să definească bine că această garanție nu implica un concurs armat, — ceeace a și fost recunoscut, — și că România se obliga să nu mai lase să treacă și să nu mai furnizeze oarecare lucruri, — ceeace a fost refuzat. Scrisoarea a zăbovit 48 ore înainte de a se reîntoarce în

gouvernement. Est venu me voir juste lorsque je sortais pour me rendre au Palais. Rendez-vous Mercredi matin.

Mardi, 21 octobre. — De *Busche* tient à me communiquer par lettre spéciale que les ambassadeurs d'Italie à Wien et Berlin on tenu à déclarer que malgré l'intervention turque, l'Italie restait neutre et tenait à coeur de continuer son amitié.

5½ h. vu *Bratianu*. Son arrangement avec la Russie: déclaration russe, dont il a donné acte, que la Russie nous reconnait le droit d'occuper les pays habités en majorité par Roumains en Autriche-Hongrie et nous donne sa garantie «diplomatique» de l'intégrité de notre territoire actuel. Pour lui et pour sauver toutes les alternatives, je ne connais pas cet arrangement et le Roi l'ignore (?).

Sur la garantie, il y a une lettre. *Poklewsky* avait voulu bien définir que cette garantie n'impliquait pas un concours armé, — ce qui fut reconnu, et que la Roumanie s'engageait à ne plus laisser passer ou à ne plus fournir certaines choses, — ce qui fut refusé. La lettre est restée 48 heures avant de revenir dans la forme concédée par *Bratianu*.

forma concedată de Brătianu. Trebuie adăogat că în toate conversațiile lui cu Poklevsky și acum cu Giers, la toate propunerile de a retroceda Bulgariei o parte din ceeace-i luasem, a tăiat-o scurt: Aceasta este o graniță indispensabilă. Se poate trăi fără Transilvania; fără Dobrogea însă nu! Făgăduiala de mici restituiri teritoriale oarecari, ar face să nască la Bulgari speranțe ne-realizabile.

Asupra Bucovinei, consulul Georgescu, care i-a părut a fi parțial: «Je suis d'ailleurs desservi un peu partout». Au fost executați oameni cari au pactizat cu Rușii dar nu crede că e vorba de un sistem de cruzimi. Preocupat de agitațiile cari se organizează: «Mai mult mă tem de cei dinăuntru, decât de acei de dincolo de graniță».

Giers i-a vorbit de o înțelegere sârbo-greco-bulgară: Blocul. (Aceiași teză susținută de Giers lui Lahovary, și în vederile lui Lahovary). Brătianu refuză de a face orice propunere Bulgariei, pe care nu poate să conteze, este treaba celor trei Puteri să prepare, dacă pot, o apropiere. Interesele bulgare i se par mai conciliabile cu

Il faut ajouter que dans ses conversations avec Poklevsky, et maintenant avec Giers, à toute proposition de rétrocéder à la Bulgarie une partie de ce qu'on a pris, il a coupé court. C'est une frontière indispensable. On peut vivre sans Transylvanie; — non sans Dobrogea.

La promesse de restitution de petits territoires qu'on a conquis, feraient naître des espérances bulgares irréalisables.

Sur la Bucovine, le Consul Georgescu lui a paru partiel: «je suis d'ailleurs desservi un peu partout». Il y a eu des exécutions, évidemment de gens ayant pactisé avec les Russes, mais il ne croit pas à un système de cruautés.

Préoccupé de l'agitation qui s'organise: «J'ai plus peur de ceux de l'intérieur que de ceux du dehors».

Giers lui a parlé d'un arrangement serbo-greco-bulgar: le bloc. (Même thèse soutenue à Lahovary par Giers et dans les vues de Lahovary). Brătianu décline de faire toute offre à la Bulgarie, à qui il ne peut se fier; c'est aux trois puissances de préparer, si elle peuvent, un rapprochement. Les intérêts bulgares lui semblent plus conciliables avec le

gruparea contrarie, care le lasă mână liberă asupra Macedoniei și a Cavalei.

Grădișteanu lucrează cu oarecari Români din Transilvania, Goga în cap, pentru o acțiune. Se vorbește și de o gazetă : «Dar, zic eu, Goga e al d-tale?» — «Mi-a scăpat; e în sânul lui Take Ionescu în momentul de față».

Răceală între Rudi Catargi și Poklevsky. Se pare că oarecari fonduri încredințate lui Rudi de către Poklevsky n'ar fi sosit la destinația lor. Rugăciunea de a verifica faptul la Club.

Ii pare rău că n'a pus să se voteze starea de asediu când am vorbit de ea la Sinaia.

22 Octobre. — Giers vine să mă vază, pleacă diseară : este «simplu particular și tot ceea ce spune are un caracter personal». Admite că acest război trebuie să dea un rezultat ; un rezultat nul ar fi un dezastru pentru omenirea toată ; deci toate elementele cari pot să-l determine, trebuie să intervină. — Eu : Dar Bulgaria ? — Înțelegeți-vă cu dânsa. — Ușor de spus, dar sunt conștinș că din Iulie are un acord semnat cu Turcia. — Știi ce valorează aceste acorduri ! Un altul poate

groupement inverse qui leur laisse libres visées sur Macédoine et Cavalla.

Gradișteanu travaille avec certains Roumains de Transilvanie, Goga en tête, pour une action ; on cause d'un journal aussi. «Mais Goga est à vous !». «Il m'a échappé ; il est dans le giron de Take Ionescu en ce moment».

Froid entre Rudy Catargi et Poklevsky. Il semble que certains fonds confiés à Rudy par Poklevsky ne sont pas arrivés à leur destination. Prière de vérifier au cercle.

Regrette n'avoir pas fait voter loi état siège, quand nous en avons parlé Sinaia.

Mercredi, 22 octobre. — Giers vient me voir ; il part ce soir ; il est «simple particulier et tout ce qu'il dit est à titre personnel». Il admet que cette guerre doit donner un résultat ; le coup nul serait désastre pour humanité ; donc tous les éléments qui peuvent le déterminer doivent agir. A cette invite, moi : Et la Bulgarie ? — Entendez-vous avec elle. — Facile à dire, mais je suis convaincu que depuis juillet elle a un accord signé avec la Turquie. Vous savez ce que valent ces accords ! Un autre peut le remplacer : ne pas se faire

să-l înlocuiască. *Să nu se facă un munte din acel petic de hârtie!* — Ca al doilea război balcanic, răspund eu, și râdem amândoi. — Eu : Nu cred ca guvernul să se încrează în guvernul bulgar, pentru a-i face propuneri de cari s'ar servi pe lângă alte puteri. — El : Insărcinați prieteni să facă propuneri; prieteni se găsește, dar trebuie să le dați acest mandat.. Războiul cu Turcia va cauza pentru moment pagube economice Rusiei, căci Rusia va hotărî, când va crede de cuviință, acțiunea militară necesară contra Turciei; dar Rusia suferă desul de închidere Dardanelelor. «Credeți-mă, grăbiți-vă». (Foarte grăbit, ceva mai surd, fără mare grijă să mă convingă, declarând că nu-mi cunoaște opiniile).

Uitasem un detaliu : «Intr'un război ca acesta, așa de lung, pentru a intra în acțiune ar trebui să ai plămâni buni», am spus eu. — Giers, înțelegând imediat că este vorba de muniții, a răspuns : «acești plămâni vi se pot da». — «Eroare, zic eu : fabricile dv. n'au sculele necesare nouă și nu ne pot aproviziona». — Este totdeauna mijloc de a căuta mai departe și de a-și pro-

une montagne de ce chiffon de papier! — Comme la seconde guerre balkanique, riposte-je, — et l'on rit.

Moi : Je ne pense pas que le gouvernement se fie au gouvernement bulgare pour lui faire des propositions avec lesquelles il battrait monnaie auprès d'autres puissances.—Lui : Chargez des amis de faire des ouvertures; il s'en trouvera, mais il faut leur donner ce mandat...

La guerre avec la Turquie causera pour le quart d'heure des dommages économiques à la Russie, car la Russie décidera à son heure l'action militaire nécessaire contre Turquie; mais la Russie souffre déjà suffisamment de la fermeture des Dardanelles. «Croyez-moi, faites vite». (Très pressé, un peu plus sourd, sans grand souci de me convaincre, déclarant ne pas connaître mon opinion) —J'oubliais un détail: dans une guerre comme celle-ci, de si longue durée, pour entrer en action il faudrait avoir un «long souffle», ai-je dit. — Giers, saisissant de suite qu'il s'agit de nos munitions, a riposté: «Ce souffle on peut vous le donner». — Erreur, dis-je, vos fabriques n'ont pas notre utillage et ne peuvent nous aprovisionner. — Il y a toujours moyen de chercher plus loin et de se procurer le nécessaire... Facile à dire, pensai-je, en moi même.

cura necesarul... — Ușor de zis, gândii în mine însumi.—
 Concluzie : Intrați, vom vedea în urmă.

— *Beldiman* pleacă mâine la Berlin. Convins că mergem la criza pe care ne-o prepară «triumviratul Costinescu-Take-Filipescu. Costinescu a tratat direct cu Sefa-Bey și când a fost vorba să se scrie ceva, indice lămurit slăbiciunea concepțiunii omului de afaceri care vrea să joace rol de om de stat.

— *Czernin* : Peste două sau trei zile va fi ceva pentru Români. Nu știu dacă va fi suficient; nu cunosc detaliile.

totul s'a evaporat. Imi povestește acest lucru, ca să-mi

24 Octobre. — Agitațiile reîncep. Mille în gazetele lui, frații Sturza, Gianni cu o placardă, convoacă «cetățenii» să manifesteze în numele lui Nicu Filipescu la Poenaru-Bordea, Anghel Atanasiu, Bărbătescu. Am chemat pe Poenaru și Nicu Lahovary ca să-i fac atenți. Prefectul de poliție a venit să mă întrebe ce doresc să facă : îi pun casa mea la dispoziție dacă are nevoie de ea, dar eu personal n'am nevoie de protecție. statuia lui Mihai Viteazul. Agenții de propagandă :

Conclusion: Marchez, — on verra ensuite.

— *Beldiman* de Berlin part demain. Convaincu que nous marchons à une crise que nous préparé «le triumvirat Costinescu-Take-Filipescu».

Costinescu a traité directement avec *Séfa-Bey* et quand il s'est agi de mettre quelque chose par écrit, tout s'est évaporé. Il me donne ce trait pour bien indiquer la faiblesse de conception de l'homme d'affaires voulant jouer de l'homme d'Etat.

Czernin: Dans deux ou trois jours il y aura quelque chose pour les Roumains. Je ne sais pas si s'est suffisant; je n'en connais pas les détails. (6 h. soir chez lui).

Vendredi, 24 octobre. — Les agitations recommencent. Mille dans les journaux, les *Stourdza*, *Gianni*, avec un placard convoquent «des citoyens» à manifester au nom de je mets ma maison à sa disposition, s'il en a besoin, mais je n'ai besoin d'aucune protection.

Nicu Filipescu à la statue de *Mihai-Bravul*. Agents qui trempent dans la propagande: *Poenaru-Bordea*, *Anghel Atanasiu*, *Barbatescu*. J'ai fait venir *Poenaru*, *Nicu Lahovary*, pour attirer leur attention. — Le préfet de police est venu me demander ce que je souhaitais qu'il fit :

—*De Bussche* : Radeff i-a raportat conversația sa cu Brătianu, care s'ar rezuma în aceste puncte : 1) Brătianu retrace declarația lui anterioară, că România ar fi indiferentă unei agresiuni a Bulgariei în contra Sârbiei. 2) *El fiind ministru, România nu va ataca Austria.*

Bussche mă întreabă dacă este adevărat că s'a iscălit sau tratat ceva cu Rusia, încă pe când trăia Regele Carol. Declar că nu știu nimic, afară de ce se vorbise vara trecută la Petersburg despre o combinație de neutralitate, și că la moartea Regelui nimic nu fusese hotărât. Ca șef al opoziției nu vreau să întreb, ca să-mi rezerv libertatea mea de acțiune ulterioară.

—Am dejunat cu *Mișu Cantacuzino* și Brâncoveanu pentru a vorbi politică. Cantacuzino : eterna lui cerere de a face cu orice preț un guvern național pentru a controla pe Brătianu, și tonul gazetelor mele care trădează dorința mea de a vedea Germania învingătoare. — Brâncoveanu cere și dânsul mai multă neutralitate din parte-mi, ca să aducem în partid o unire care ar izola pe Filipescu. Lungă conversație mai mult amicală.

De Bussche: Radeff lui a rapporté sa conversation avec Bratianu, qui se résumerait en deux points : 1. Bratiano retire sa déclaration antérieure que la Roumanie resterait indifférente à une agréssion de la Bulgarie contre la Serbie. 2. Lui étant Ministre, la Roumanie n'attaquera pas l'Autriche. Bussche me demande s'il est vrai qu'on ait signé ou traité quelque chose avec la Russie, encore du vivant du Roi Carol. Je déclare ne rien savoir si ce n'est qu'on avait causé cet été à Petersbourg sur une combinaison de neutralité et que à la mort du Roi rien n'était conclu. Comme chef de l'opposition je ne veux pas interroger pour réserver ma liberté d'action ultérieure.

— Déjeuner avec Michel Cantacuzène et Brancovan — pour causer politique. Cantacuzène: son éternelle demande de faire à tout prix un gouvernement national pour contrôler Bratianu, et le ton de mes journaux qui trahit mon désir de voir triompher l'Allemagne. Brancovan demande aussi plus de neutralité afin d'amener dans le parti une union qui isolerait Filipescu. Longue conversation plutôt amicale.

— Dr. Dinu Brătianu. Raportează că Dr. Romalo, în fața lui Teohari și Toma Ionescu, a spus că Regina Maria se schimbă la față grație vizitelor frecvente ale lui Seculici și ale lui Petersen (?!). Și vorbește așa un om din intimitatea Curței!!!... În contradicție cu această informație, Kiriacescu mi-aduce la cunoștință că, din ordinul Regelui și la cererea Reginei, i se vor trimite Ei copie de pe telegrame, și că Regina ar fi fost bucuroasă să citească că s'a început bombardarea Dardanelor. Iată două contribuții la anecdotă, pe cât de precise pe atât de bizare.

— Manifestația lui Nicu Filipescu a fost copilărească. Cinci, șase sute de tineri conduși de bătrânul Cocea și alții. — După ce a conferit cu Fleva și Costinescu (raport al lui Milicescu, care era prezent la Fleva), Filipescu s'a întors acasă la dânsul pentru a vorbi «mulțimii»: vrea să se bată numai decât și să nu mai amâne trei ani de zile soluția Transilvaniei. (Vericeanu îmi raportează că deunăzi el a condus pe Filipescu la Take Ionescu și Nenitescu și că era de față când colonelul Lupescu îi spunea că trebuie să întârzie ora intrării în război!!).

— Dinu Brătianu: Le Dr. Romalo devant Theohari et Thoma Ionescu a répété que la Reine Marie tournait casaque grâce aux visites fréquentes de Sekulici et de Petersen (?!). Et c'est un familier de la Cour qui parle ainsi. — En contradiction avec ce renseignement, Kiriacescu m'apprend que, par ordre du Roi, sur la demande de la Reine, on lui envoie aussi à elle copie des dépêches et que la Reine a été joyeuse de lire la nouvelle qu'on avait commencé le bombardement des Dardanelles. Voilà deux contributions à l'anecdote, aussi précises que bizarres.

— La manifestation Filipescu. — La manifestation fut enfantine. 5 à 600 jeunes gens, conduits par le vieux Cocea et Mircea Lecca, Catina, Casimir, Mingopol, les gens de Mendonide.

Après avoir conféré avec Fleva et Costinescu (rapport de Melicescu, présent chez Fleva), Filipescu est rentré chez lui pour haranguer: il veut se battre de suite et ne plus remettre à 3 ans la solution de la Transylvanie.

(Vericeanu me rapporte que l'autre jour c'est lui-même qui l'a conduit chez Take Ionescu et Nenitescu; qu'il était présent quand le Colonel Lupescu lui disait qu'il faut retarder l'heure d'entrer en guerre!!).

Vineri, 24 Octombrie. — Comitet, provocat de cererea de interpelare a lui I. Grădişteanu. — *Grădişteanu* : Politica lui Brătianu corespunde din ce în ce mai puţin dorinţei ţării. Nu discut dacă azi trebuie să intrăm în război, dar guvernul nu ia nici o îndrumare spre eşirea din neutralitate. Aşa, se dă paşapoarte ofiţerilor de rezervă şi se desconcentrează trupele. România desarmată poate fi ori când paralizată în concentrarea corpurilor I şi IV. Presa guvernului exagerează importanţa Turciei şi descurajează publicul. Guvernul ne face şi pe noi părtaşi, cum a fost cu un articol al «Viitorului» ! — *Eu* : Nu este tocmai aşa articolul «Viitorului» ! — *Grădişteanu* : Ziarele «La Politique» şi «Inainte» îndreptăţesc pe guvern să ne declare solidari. Eu nu mai pot sta în nemiscare faţă de guvern şi propun o acţiune de răsturnare. Incep printr'o interpelare. (Cules lucruri ca : «atitutinea enigmatică şi echivocă care seamănă a abdicare !... Moment unic... Nu intrare criminală...»).

Lahovary : Desconcentrarea ? Era utilă. Bulgarii la 1912 au desconcentrat în preziua războiului. Tonul ziarelor ? Polemică de care nu ne spălăm sufletul nici în zilele cele mai grele. Nu voim întărirea Austriei. Evident. Dar aşa, azi ne decidem ? Intre ideal şi existenţă să nu alegem : «Qui s'en va chercher la laine revient tondu!». In caz de dezastru, nu avem nici o milă de aşteptat. Graba lui Cleon a precipitat ruina Atenei lui Pericle. Bulgaria e legată cu Turcia de a doua zi dela pacea din Bucureşti. Ori când, Tripla înţelegere ne doreşte recunoştinţă : Unde era ea dacă mergeam cu Germania ? Să nu se uite că, ca armament, suntem blocaţi. Să ne aruncăm azi, ar fi o crimă !

Filipescu : O singură crimă ar fi, să lăsăm să treacă războiul şi să intervenim prea târziu. Armata nu este ca să stea la pândă. Avem şase milioane şi jumătate de oameni de cucerit : Când Germania va fi cauzat desechilibru, când se va fi stins Românismul, nu va mai fi nimic de făcut. Înţelegerea cu Bulgaria este posibilă, dar Brătianu nu vrea să trateze cu Bulgaria. Brătianu a desorganizat armata, diluând în ea brigadele de re-

zervă și reducând astfel armele. Am devenit apendice al partidului liberal și mereu ni se spune că am aprobat tot. Eu nu vreau să fiu germanofil și am o singură politică, am făcut-o și o voi continua mâine.

Cantacuzino : Unitatea de vederi a încetat. Căzusem de acord asupra luării de garanții ca să eșim din neutralitate și asupra necesității unui guvern național, în care să fie mai ales reprezentat partidul conservator. Deci presa partidului trebuie pusă în concordanță cu prima decizie, iar intrarea Turciei justifică a doua decizie... — *Filipescu* : Nu poți cere guvern național; nu încape decât răsturnare.

Arion : Interpelarea lui Grădișteanu răstoarnă toată politica de până astăzi. *Filipescu* vrea să formeze un partid național... — *Filipescu* : Dacă... — *Lahovary* : Dacă nu ne supunem părerii d-tale. — *Arion* : Va să zică o spargere a partidului conservator. Să răsturnăm pe Brătianu ? Nu cumva îi va lua succesiunea partidul național ? Deci, ce se poate cere este un guvern național. Nu ne putem mișca, decât după ce se va elucida cu Bulgaria : Asta nu o poate face Brătianu.

Nenițescu : Astăzi suntem toți de o singură părere, deși pentru mine triumful Rusiei este o neliniște de fiecare moment. Intrarea în acțiune este grăbită. Mergem la istovire generală și intrarea ar fi azi o mare primejdie. Evident nu accept o neutralitate finală și deci concediu ofițerilor de rezervă nu se poate da. Se impune un guvern comun al liberalilor cu conservatorii.

(Ședința continuă mâine, Olănescu se aplică mai mult pentru amânare).

— De Bussche îmi scrie că bombardarea portului de rebel Yarmouth, fără ca flota să-l poată apăra, este fără precedent. (De unde au eșit vasele germane cari au bombardat ?).

25 Octombrie. — Continuarea Comitetului. — *Greceanu* : Defecțiunile sunt inadmisibile. Nu admitem spre pildă demisia Deșliu : dezertione. Noi am decis : Eșire din neutralitate... — *Nenițescu* : Acum ? Am diferit pururea asupra momentului... — *Greceanu* : Bră-

tianu este incapabil. Nu este complicitate să-l lăsăm să dăinuiască? Să luăm poziție ostilă și dacă punem pe Rege să cheme pe șeful nostru, vom aviza. Am decis să mergem cu Tripla înțelegere... — *Lahovary*: Când și în ce moment? — *Greceanu*: Din aceea zi presa noastră trebuia să ia pozițiune... — *Lahovary*: Presa guvernului luat-a pozițiune? — *Greceanu*: De ce să nu știe țara că avem o singură părere? Aceste puncte să se aducă de șeful nostru la îndeplinire.

Vlădescu: Suntem mai frământați decât membrii guvernului. Cauza: slăbiciunea guvernului și lipsa lui de direcție. Eșirea repede din neutralitate nu o cred necesară, dar pregătirea armatei să nu fie neglijată. De ce se dă concediu ofițerilor în rezervă? În neutralitatea lui, guvernul n'a fost imparțial. Guvern național? Primejdie: dacă nu se înțeleg, ce devine Statul? *Un guvern de colaborare liberal-conservator ar avea și autoritate și putință de a lucra.* — *Nenițescu*: În audiența de ieri, la Rege, a examinat această ipoteză. Regele a făcut o singură obiecțiune: Să nu uzăm toate rezervele.

Delavrancea: Interpelarea este bună și el va face una similară la Cameră. Ce, dacă cade Brătianu, iar avem o criză dinastică? Convenția lui Brătianu cu Rusia este o infamie. Suntem «călăii» celor de dincolo. Pe Români îi cunosc după cocardele tricolore ce i-au silit să poarte și îi bat cu bice speciale! Manifestația făcută lui Filipescu a fost la locul ei. «Epoca» ne salvează ce a mai rămas ca popularitate. Interpelările vor ține loc de declarații de retragere de încredere. — *Nenițescu*: Ele vor împiedeca orice formare a unui guvern conservator-liberal.

Olănescu: Interpelarea, ca și declarația lui Filipescu, mi-au făcut plăcere: Sunt expresia opiniei publice. Dar să pornim așa, cu Bulgaria la spate, *ar fi o nebunie*. Guvernul însă vrea să înăbușe opinia publică și această justifică cele două acte ce am aprobat. Evident, mă unesc cu opinia lui Nenițescu. Proces ziarului «La Politique». Aluzia Țarului, în manifestul lui, la Dardănele, este numai ca să încingă poporul lui: *De ce să o*

releveze ziarul nostru (!!). Interpelarea va fi oportună dacă nu se reușește să se facă un guvern liberal-conservator. — *Lahovary*: Un asemenea guvern va avea aceleași greutăți, și ne-am uza degeaba. — *Arion*: Primesc opinia lui Nenițescu.

Eu: *Mezelicul cu presa noastră: cu lupa se caută puncte de critică. Articolele asupra neutralității Italiei, dovedite azi atât de întemeiate? Răspuns la svonorile puse în circulație că Italia mobilizează și că era pe punctul de a face război Austriei. Articolele cu Turcia? Răspuns la atmosfera ce se creia că intrarea ei nu înseamnă nimic și că era forțată, nu voluntară. Ce? Nu mai ai dreptul să vorbești de testamentul lui Petru cel Mare? Eu, când se vor face acordurile cu Rusia, nu vreau să mi se zică pentru Dardanele ce mi s'a zis pentru Basarabia: «Nimeni n'a vorbit la Dv.».* — *Germanofilia mea? Nu fac lui Filipescu sau altuia rușinea să-i opun rusofilismul lui. Eu sunt Român!.. Cu cât s'o desina mai mult direcția spre Tripla înțelegere, va fi mai prețios să se creadă că nu suntem toți «pieds et poings liés» către Rusia. Nu desaprobat guvernul că nu tratează cu Bulgaria: Nu poate, și nu trebuie. Aduc conversația lui Giers. Spun ce legături, încă din Iulie și August, s'au format între Bulgaria, Turcia și Germania, legături indirect recunoscute de Giers, «petice de hârtie». Deci teren nepregătit. — Armata neîndestul dotată cu muniții. Nu încep atunci cu nici un chip război imediat. Timp avem. Să se uite cei grăbiți: Câți oameni se bat, și ce rezultat s'a obținut. Atunci pentru ce răsturnarea lui Brătianu? Dacă retrag sprijinul: Ori Brătianu se lestează cu Take, convine cuiva aceasta? ori Brătianu se retrage, cu dreptul legitim de a ne împiedica și el să trăim. Deci interpelări nu primesc, și rog să se renunțe la ele, mai ales cu comentariul că vor ține loc de declarații de ruptură. Eu fac acorduri, și alții le desfac? Să mergem la comitetul cel mare și să limpezim. Gata să-i dau lui Filipescu, Delavrancea, Grădișteanu, direcția, dar cu răspunderea lor, nu cu a mea. Guvern național? Nu l-am putut propune pentru că, și*

la 4 Septembrie și la 11 Septembrie, Filipescu a declarat : «nîmic cu Brătianu». Azi întreb din nou : Guvern de colaborare primește el cu Brătianu ?

Nenițescu : Primești, D-le ? Intri în asemenea combinații ? — *Filipescu* : Nu am încredere în Brătianu : Ori cine altul din anturajul lui. Sperăm să ne debarasăm de acest sectar primejdios pentru țară și pentru partidul conservator.

Eu : Vedeți atunci, de ce, înțelepțește, nu am intrat în combinație de guvern național ? — De politica lui, de partid național, osândit să fie instrumentul cuiva, nu mă tem. El poate mult, însă în partid ; afară, nu. Rațiunea să-l îndemne a sta la locul lui.

Cantacuzino, Arion, Nenițescu insistă ca *Filipescu* să declare lîmpede dacă primește. — *Filipescu* : «comme pis aller» acceptă.

Se redactează un comunicat la 2½ ore, și *Filipescu* este silit de mine să pună viza pentru a se publica în «*Epoca*» ; comunicatul vorbește de *unanimitate* !

Duminecă, 26 Octobre. — Audiență la *Regina Maria*. Primit la 11 ore dimineata. Amabilă, mai puțin surâzătoare, destul de gravă. Politică : A nu ne mișca, război destul de apropiat. Regele n'a iubit nici odată Austria. A refuzat cea dintâi doică eventual angajată pentru Carol, fiindcă era ungueroaică. A fost furios că și-ar închipui cineva că poate Ea să facă altă politică de cât bărbatul ei. Transilvania ? Evident, dar cum să trăim acest vis în momentele astea, a spus ea lui *Take Ionescu* care îi vorbea de aceasta ? Regele va avea

Dimanche, 26 octobre. — Audience Reine Marie. — Reçu 11 h. matin. Aimable, moins rieuse, assez grave ! Politique : ne pas bouger, guerre suffisamment proche. Le Roi n'a jamais aimé Autriche. Il a refusé la première nourrice engagée, éventuellement pour Carol, parceque hongroise. Il a été furieux. Comment se figurerait-on qu'Elle peut faire autre politique que son mari ? Transylvanie ? Evidemment, mais comment vivre ce rêve en ce moment, — a-t-elle dit à *Take Ionescu* qui lui en parlait. Le Roi aura de la

voință, ca toți oamenii cari iau o decizie încet. — Am vorbit de combinație eșită din comitetul nostru «fără Take Ionescu bine înțeles?» (Surâsul, era el o ironie sau o aprobare?)

— *Nenișescu* vorbind de conversația ce a avut cu Regele, care pare că admite combinația liberalo-conservatoare, îmi spune că Regele a adăogat imediat: Ministerul de război lui *Filipescu*, nu!

— Seara aflu, că cu toate cele hotărâte eri, *Filipescu* a fost la întrunirea Dr. J. Cantacuzino și că a intrat în Comitet Național «de acțiune imediată, — nu se zice: *militară*, — cu *Delavrancea*, *Grădișteanu*, *Niki Xenopol* (!), *Fleva*, *Toma Ionescu*, *Istrati*. — *Melicescu* îmi spune că el e acela care a împăcat pe *Fleva* cu *Take Ionescu*!!

Luni, 27 Octombrie. — *De Bussche* îmi spune: *Radeff* a văzut pe *Brătianu*, care i-a declarat: 1) România nu mai poate acum să se desintereseze dacă Bulgaria ar ataca Sârbia; 2) Niciodată, el fiind ministru, România nu va ataca Austria. A crezut că era interesant să-mi raporteze aceste cuvinte, dat fiind că *Radeff* e demn de încredere.

volonté, comme tous les hommes lents à se décider. — Parlé de la combinaison de notre comité «sans *Take Ionescu*, naturellement?» (Le sourire était-il une ironie ou une approbation?)

— *Nenișescu*. Reverant sur la conversation avec le Roi, semblant admettre combinaison libéralo-conservatrice, me dit que le Roi a de suite ajouté: le Ministère de la Guerre à Mr. *Filipescu*, non.

— Le soir apprendis que, malgré ce qui avait été décidé hier, *Filipescu* a été à la réunion du Docteur J. Cantacuzène et qu'il est entré dans le Comité National «d'action immédiate», — on ne dit pas: *militaire*, — avec *Delavrancea*, *Grădișteanu*, *Nicu Xenopol* (!), *Fleva*, *Toma Ionescu*, *Istrati*.

Milicescu me dit que c'est lui qui a reconcilié *Fleva* avec *Take*!!

Lundi, 27 octobre. — *De Bussche*. *Radeff* a vu *Brătianu*, qui lui a déclaré: 1) la Roumanie ne peut plus maintenant se désintéresser si la Bulgarie attaquait la Serbie, 2) Jamais, lui Ministre, la Roumanie n'attaquera l'Autriche. — Il a cru intéressant me rapporter ceci en tant que *Radeff* mérite créance.

— La 4 1/2 mă întâlnesc în secret cu *Brătianu*, acasă la Mitilieu. Simt imediat că acțiunea faimosului Comitet Național l'a speriat, fiindcă i se telefonase la Florica că hotărâsem în comitetul nostru eșirea din neutralitate. — In cursul conversației am aflat că Take se pronunțase și el în contra unui guvern național, fiindcă publicul ar fi crezut într'o mobilizare imediată. In plus îmi destăinuiește, sub secret, că Filipescu... — se oprește și reia : mi s'a propus un guvern Brătianu-Take Ionescu-Filipescu !! Filipescu este, pentru dânsul, o absolută enigmă. Ar primi combinația liberalo-conservatoare, dar ce să facă cu Filipescu ? Găsește și el că combinația ar avea mai multe avantagii decât desavantagii. Dar ar trebui să se lase să întrevadă și lui Take Ionescu o perspectivă de viitor. Nu vede posibilitatea unei campanii înainte de primăvară, și aceasta numai dacă am fi siliți. Are să ție un consiliu ca să lege și pe Costinescu, «care e foarte mult lucrat de alții», la deciziunea : nu război imediat. — După ce i-am spus că am expus comitetului meu, că dacă ar fi atacat, el putea sau să se unească cu Take, sau să cedeze locul,

Entrevue avec Bratianu. — A 4 h. 1/2 on se rencontre secrètement chez Mitilieu. Je sens de suite que l'action du fameux Comité National l'avait effrayé parce qu'on lui avait téléphoné à Florica que nous avons arrêté dans notre propre Comité la sortie de la neutralité. Au cours de la conversation j'ai appris que Take s'était lui aussi prononcé contre un gouvernement national, parceque le public aurait cru à la mobilisation immédiate. De plus il me confie sous le sceau du secret que Filipescu..., — il se reprend et dit: on lui avait proposé un gouvernement Bratianu-Take Ionescu-Filipescu! Il trouve que Filipescu est pour lui une absolue énigme. *Il accepterait combinaison libéralo-conservatrice, mais que faire de Filipescu?* Il trouve aussi que la combinaison aurait plus d'avantages que de désavantages, — toutefois faudrait laisser entrevoir à Take une perspective d'avenir.

Il n'envisage pas la possibilité d'une campagne avant le printemps, si on y est forcé. Il va tenir conseil pour bien attacher aussi Costinescu — «qu'on travaille beaucoup» — à la decision: pas de guerre immédiate.

— mi-a răspuns : combinația cu Take, asta nici odată ; să cedez locul, da, dar cu dreptul absolut să trag eu la răspundere pe cei ce m'au răsturnat ! (deci, tocmai ce prevăzusem eu). A răspuns lui Giers, care oferea să trateze pentru România cu Bulgaria : Asta, nu. Regulează D-ta afacerile între Sârbi și Bulgari ; voi regula eu, pe urmă, afacerile noastre cu Bulgaria. A vorbi cu Radeff este să vrei să prinzi văzduhul cu mâna. De altmintrelea isprăvește prin a mărturisi că amiciția lor este de partea Austriei. — La despărțire a repetat că aranjamentul nostru se poate face, dar ne înțelegem că nu ne-am întâlnit, ca să pot avea mână liberă către ai mei.

— Peste zi, *Arion*, scandalizat de acțiunea lui Take, aprobă convocarea comitetului executiv, pentru a clarifica situația. Mă duc la Mișu Cantacuzino și îi spun că sunt obligat să convoc Comitetul executiv.

28 Octobre. — Am găsit aseară o scrisoare dela Istrati, cerându-mi o întrevvedere în numele Comitetului

Lui ayant dit ce que j'ai exposé à mon Comité, que si on l'attaquait, il pouvait ou se lester avec Take, ou céder la place, il m'a répondu : Combinaison avec Take, cela jamais ; céder la place, oui, mais avec le droit absolu «să trag eu la răspundere pe cei ce m'ar răsturna!» (Donc juste ce que j'avais prévu).

Il a répondu à Giers, qui offrait de traiter pour la Roumanie avec la Bulgarie : Cela, non. Arrangez vous les affaires entre Serbie et Bulgarie. J'arrangerai moi-même, ensuite, nos affaires avec la Bulgarie. Causer avec Radeff, c'est vouloir mettre la main sur l'insaisissable. D'ailleurs il finit par reconnaître que leur amitié est du côté de l'Autriche.

En nous séparant, il réitéré que notre arrangement pouvait se faire, mais nous convenons ne pas nous être rencontrés pour avoir coudées franches vis-à-vis des miens.

— Dans la journée, *Arion*, outré de l'action de Take, approuve convocation Comité Exécutif pour clarifier situation.

Je vais voir Michel Cantacuzène et lui dire que suis forcé convoquer Comité.

28 octobre. — Trouvé hier soir lettre Istrati me demandant entrevue au nom de son Comité. Je reçois ces Messieurs

lui (Comitet Național). Ii primesc la ora 11. Vin : Istrati și I. Cantacuzino. În urmă Grădișteanu și Fleva ; Filipescu... nicăeri. Il așteptam, i se telefonează : Filipescu răspunde, dar cum i se spune că Istrati vrea să-i vorbească... nu mai e nimeni. Această comedie ține câte-va minute. Istrati afirmă că se înțelesese cu Filipescu chiar dimineața.

Istrati, căruia i se dă cuvântul, face un discurs lung: Guvernul nu dă impresia că vom eși vre-o dată din neutralitate («că nu suntem înșelați», adaogă Cantacuzino) și a fost parțial în această neutralitate: benzină, grâu, aur pentru Turcia, muniții Bulgariei ; vor să ia măsuri în contra acestei rele voințe, etc. Un guvern național ar fi oprit toate acestea. De ce se lasă să treacă în Austria ziarul «Ziua», când gazetele noastre nu sunt permise ? — Eu : Ce doriți dela mine ? — Să ne ajutați. Cel puțin o conferință permanentă de trei șefi să controleze guvernul.

Răspund, în substanță, că ar trebui să se adreseze lui Brătianu pentru toate aceste critici ; probabil, el va arăta motivele lui. Guvern național, chiar Take l-a declinat Conferință, cât veți vrea, dar Take să isprăvească mai întâi cu clevetirile lui sistematice în

à 11 h. Arrivent Istrati-Jean Cantacuzène; ensuite Grădișteanu-Fleva; pas de Filipescu. On l'attend un bon bout de quelques minutes. Istrati assure qu'il s'était entendu avec Filipescu le matin même.

Istrati, à qui on donne la parole, fait un long speech: le gouvernement ne donne pas l'impression qu'on sortira un jour de la neutralité:—«că nu suntem înșelați», surencherit Cantacuzène; — il a été partial dans cette neutralité: benzine, blé, or pour la Turquie, munitions bulgares, tout y passe; on veut se prémunir contre ce mauvais vouloir, etc., etc. Un gouvernement national aurait coupé court à cela. Pourquoi laisser passer en Autriche la «Ziua», quand nos journaux ne sont pas acceptés. — Autriche! etc., etc.,

— Moi: Que désirez-vous de moi? — Nous aider. Au moins qu'une conférence permanente des trois chefs contrôle le gouvernement. — Je réponds en substance qu'il faut s'adresser à Brătianu pour toutes ces critiques; il aura peut-être de bonnes raisons à faire valoir. Gouvernement national,

contra șefului partidului conservator. — Delegația doarește să mai vadă: — «Cât veți voi, atâta vreme cât nu vor fi mișcări de stradă; altfel nu vă mai primesc». — Protestează că ar fi pentru războiul imediat. — *Eu*: D. Grădișteanu este de altă părere. — În rezumat: Vorbe goale, rău informați, nu par a fi hotărâți a merge imediat. N'ar fi oare lipsa lui Filipescu?

29 Octombrie. — Delegația a fost la Take Ionescu, de astă dată *cu Filipescu*. «Universul» constată că au fost de acord în toate punctele.

— Văzut pe Lahovary, Nenițescu, Olănescu, și fără obiecțiuni, le-am comunicat că voi convoca Comitetul executiv, de urgență. Arion și G. Stirbey au fost printre cei dintâi pentru a propune această convocare. A'm anunțat alaltăieri seară pe Mișu Cantacuzino.

Vineri, 31 Octombrie.—Monitorul publică astăzi decretul interzicând exportul de grâu, dar Finanțele de fapt îl interziseseră de o lună. Fiecare vagon a devenit obiect de misitie. Mihai, fratele meu, vorbea de casa Dreyfus, care oferea 600.000 lei, dar cărei i se cere un milion! — Ion St. Brătianu s'a plâns lui Ciorăneanu (Kiriacescu mi-a spus-o) că el, spunând lui Costinescu că câștigă 15.000 lei pentru eșirea unor vagoane, «pungașul» de Costinescu dă drumul la altele și la ale lui nu. — Goleșcu îmi scrie de o afacere cu 600 vagoane fasole, în care un Dr. Sofronie, tovarăș cu un fiu Costinescu, are o primă de 300.000 lei.

— *Grigore Cantacuzino* foarte deprimat: Alții cari nu fac sacrificii, au avut situații politice și el nu a avut: așa, Delavrancea; iar «idiotul» de Deșliu face parte

Take lui même l'à décliné. Conférence, tant qu'on voudra, mais que Take cesse d'abord le dénigrement systématique contre le chef du parti conservateur. Ces Messieurs désirent me revoir. Tant que vous voudrez, s'il n'y a pas de mouvement de rue; autrement je ne les reçois plus. — Ils protestent vouloir être pour la guerre immédiate. — Moi: M. Grădișteanu est d'un autre avis. Résumé: verbiage, mal informés, ne parrassent pas décidés à marcher. Est-ce l'absence de Filipescu?

dintr'un Comitet din care el nu face parte. Cu vânzarea «Minervei», amicii și presa noastră nu l'au aprobat. Se întreabă, mai ales că în partid sunt sbuciume continue cauzate de Filipescu, dacă nu ar fi mai bine să se retragă din viața politică. Recunoaște că eu l-am acoperit și că am fost perfect cu dânsul. — L'am îmbărbătat, va veni mâine la comitet. — Gr. Duca, venind în acest răstimp, găsește că partea reproșabilă este: când manifestezi sgomotos ca francofil, să-ți vinzi jurnalul la adversari.

1 Noembre. — Comitet executiv. Mulți de față. Lipsește Meissner, care nu a primit convocare. Din județe lipsește Leon Bogdan.

Deschid ședința, arătând că am convocat comitetul pentru a limpezi situația creată de participarea lui Filipescu la «Acțiunea Națională», a cărei legătură solemnă nu poate însemna decât război imediat. Să se spună clar de Comitet dacă este pentru război imediat: dacă nu, să se știe că nu avem nici o solidaritate de partid cu Acțiunea. — Replică Filipescu, că din toate partidele numai noi ne-am războit contra Acțiunii Naționale. — Răspund eu că nu văd acolo, din alte partide, oameni de importanța politică a lor noștri, și că s'a produs faptul a doua zi după ce un comunicat afirmase că s'au luat de noi rezoluțiuni: de aci unele echivocuri ce trebuie să dispară în public.

Lahovary: Cestiunea războiului nu se poate tranșa nici cu pasiune, nici cu iluzii. Nu dau la o parte factorii responsabili, de care râde «Epoca». Acțiune da, dar când și cum? Eterna divergență între noi, începând dela manifestația de la 1 Septembrie. Se cere a se lua Austriei 200.000 km. p. Aceasta nu se ia fără gravă înfrângere. Unde este ea? Dorim și simțim la fel: temperamentul însă nu trebuie să înlocuiască rațiunea. — *Mișu Cantacuzino*: Putem ajunge la soluție satisfăcătoare, dacă Comitetul a fost convocat pentru a degaja acțiunea partidului de acțiunea lui Filipescu. El mi-a declarat că: «fac aceasta pe seama mea». Aiurea pot exista divergențe asupra mijloacelor de a face ca România să iasă mărită:

Când să eșim din rezervă ? Ce garanție să luăm ? Să discutăm în vileag, nu putem; elementele sunt în mâna guvernului. Dar guvernul poate avea încrederea noastră ? Nu. Slab, n'a făcut pregătire. Deci, schimbarea guvernului. — *Lahovary* : Să faci alegeri ? — *Cantacuzino* : Nu, și aci mă deosebesc de Filipescu ; Brătianu un rău necesar ; îl primesc, dar încadrat. Partidul nostru să fie rezerva țarei. Cer guvern național chiar prezidat de Brătianu. — *Eu* : Cum mai suntem atunci rezervă ?

Arion : aprobă convocarea Comitetului executiv. O lămurire era necesară. Filipescu merge pe seama lui ? Să o spună, altfel Acțiunea Națională ar fi pe seama partidului. Trebuie să dispară acuzația de filogermani. Dacă Acțiunea Națională nu este intrarea în război, ce este ? Tot ce am hotărât noi, cum că nu putem sta la infinit în neutralitate, s'a adus la cunoștința Regelui Carol. Dar pentru azi ? Filipescu zice da, pentru că altfel ne batem peste doi, trei ani. Atunci trebuie să schimbi guvernul ; mergi la Dacia și pe stradă ? Te bați cu soldații români înainte de a te bate cu cei unguri ? În Marghiloman nu ai încredere, pe Brătianu nu'l vrei, ce pui în loc ? — Cere moțiune de încredere în șef !...

Nenițescu : Românii devin odioși și într'o parte și în alta, pentru că nicăeri nu se face în stradă politică externă. Guvern național cu Take, după ce s'a rostit cum s'a rostit ? Atunci a născut ideia : guvern de două partide. Dar trebuie atunci «partid» și noi suntem divizați. Filipescu nu vrea ce vrea Marghiloman. — *Filipescu* : De două luni s'a hotărât și nu s'a făcut nimic... — *Nenițescu* : Acum abia s'a hotărât aceasta. Acțiunea comună a două partide este o necesitate, (aprobări). — *Greceanu* : Nu apăr Acțiunea Națională și prezența lui Filipescu acolo o regret. Dar trebuie să se știe hotărât, că nu mai dăm concurs guvernului.. — *Grădișteanu* : Sunt divergențe între unanimitatea comitetului consultativ și D-1 Marghiloman. Unii din noi ne-am orientat dela început în favoarea Triplei-înțelegeri. Deci ori rebel alături de ea, ori neutralitate, în caz de înfrângere a ei. Guvernul și alți dintre noi au politica de a merge a

lături de învingători, ori cari ar fi: asta nu primim. Nu s'a adus la îndeplinire cererea guvernului național; nu vreau, fără voia mea, să fac politică austrofilă. — Lahovary, Arion, protestări vii. — *Ion Miclescu*: Nu vreau ca neutralitatea să fie un șiretlic ca să aruncăm latinitatea noastră în brațele germanismului. *Unire cu Take Ionescu!* — *Emanoil Antonescu*: Divagații și obraznicii, terminând cu cincii injocțiuni scrise.

Delavrancea: Acțiunea Națională nu este demonstrația în favoarea unui șef sau în contra altui șef. La Acțiunea Națională stăm pentru că acolo se plămădește întregirea neamului. Războiul ei este un război de rasă și la lacul mediteranean trebuie să fie numai elementul greco-latin (!!). Am început să credem că milioanele germane pot cumpăra suflete de Români.

Filipescu: «Ne mișcăm contra Acțiunii Naționale: diversiune în favoarea guvernului! Este exact: 1) că nu avem năzuințe decât într'o direcție; 2) că trebuie să înceteze neutralitatea; 3) că trebuie să înceteze încrederea necondiționată în guvern. *Nu m'a interesat Macedonia: nu mă interesează Basarabia!* Strada, în regim constituțional, a jucat un mare rol. Suntem îngrați când defăimăm strada ca un excelent mijloc. Sunt din cei «cu Transilvania și cu strada». «Strada nu'mi pute, dar te trăsnește duhoarea din unele anticamere. Strada a văzut totdeauna drept. Costinescu singur a avut o politică admirabilă: Nouă ni se cere prudență, iar lui nu-i este frică să vorbească pe față». Proces cu «Inainte» și «La Politique». Nu s'a tratat cu Bulgaria: Abia acum se vorbește cu ea. «Armata este gata. Ce așteaptă? O nouă victorie franțuzească sau rusă va face acțiunea noastră inutilă. Loviți-ne! Veți face ca viespea; ea rănește, dar pierе».

G. Stirbey: Convocarea comitetului, excelent precedent. Massa partidului se asociază ast-fel la definirea politiceii partidului. Suntem acum de acord; dar se putea vedea «acțiune» fără război? S'a pus chestiunea Dardanelor: problemă economică de cea mai mare valoare. Putem s'o ignorăm? Marea Mediterană latină? Dar

România e pe Marea Neagră. Numai factorii responsabili pot rezolva chestiunile.

Mehedinți: Comitetele nu pot tranșa politica externă, cum nu o pot hotărî un sinod sau o cameră de comerț. D-l Filipescu a zis să vorbim principii; dar se impun rezerve: Această rezervă să o observăm în discuția noastră — *Virgil Arion*: Politica partidului este îndrumată în sensul de a asigura *revendicările țării*. De ce se adună atunci toate calomniile pentru a se arunca șefului?

Eu: Cuvântările de ieri și de azi, dovedesc cât de întemeiată a fost această convocare. Lumina s'a făcut. Nu mai vrea nimeni război imediat. Eram întemeiat citind legământul luat *înaintea Țării* de membrii Acțiunii Naționale și cunoscând sentimentele lui Nicu Filipescu, să cred că acțiunea de acolo însemna intrarea în campanie. La 1 Septembrie manifestații, după declarația din «Epoca» că voește intrare în contra Austriei; la 11 Septembrie cere în comitet «hic et nunc»; în ziua morței Regelui: război, pentru că acuma intervenția noastră poate decide victoria; la 23 Septembrie, manifestație la statuia lui Mihai Viteazul cu declarație categorică. Cum noi, în comitet, mereu declarasem că nu este momentul, mi-am zis că Filipescu s'a dus la Acțiunea Națională ca să aibă ecou. Azi se declară contrariul: atât mai bine! Dar se făcea mișcare pe seamă personală. Cine știa aceasta, când organizația electorală din Capitală pregătea manifestația? Am chemat pe un șef de culoare, ca să'l fac atent: Deșliu a demisionat, pentru că dăduse el ordine contrare! Deci trebuia să degajez partidul. De acord suntem toți: neutralitate indefinită nu se poate. Trebuie să fim de acord și asupra altui punct: Numai factorii responsabili, Rege, guvern, stat-major, șefii de partide organizate oficial, pot alege momentul. Vă temeți că se va afla că sunt divergențe? Eu mă îngrijesc că aceste divergențe există! În privința războiului, le-ați văzut. În privința celor dinăuntru, tot asemenea. Guvern național? Am motive serioase de a nu admite bunătatea soluției. Oferit de mine, trebuie să'i accept mo-

dalitățile ori-cari ar fi, și apoi, eu calific pe democrați drept egali ai noștri !? Dar cum să o fac când știu pe Filipescu absolut contra soluțiunei ? El nu acceptă pe Brătianu. Este atunci posibil să propun ceva D-lui Brătianu ? Să mergem la altul din liberali ? Nu m'am pretat la combinații cari puteau fi intrigă în contra șefului liberalilor. — *Filipescu* : Te-ai lăudat că ai scăpat guvernul d-lui Brătianu. — *Eu* : Lahovary ți-a spus odată : de ce să răsturnăm pe Brătianu, că doar nu o să faci război fără liberali ? Criticați pe miniștri ? Eu nu pot imita. Când îi voi ataca, trebuie să fie prezenți ca să-mi răspundă. Să manifestez încredere ? iar nu este rolul meu. Să votăm că retragem încrederea ? aceasta nu este acțiune serioasă de partid. Atunci ? Să accepte toată lumea disciplina de partid. Se pot duce înainte la Acțiunea Națională amicii noștri, pe răspunderea lor ; ori-ce energie cheltuesc acolo este o forță care o iau partidului lor.

Lahovary citește moțiunea. — *Arion* voește să introducă o notă de iminență în eșirea din neutralitate. Se respinge. *Cantacuzino* o notă de deficiență pentru liberali : nu primesc eu. *Filipescu* critică că dacă se aprobă hotărârile comitetului consultativ, nu se știe care ! *Paul Greceanu* citește atunci că s'a notat în proces-verbal accentuarea făcută de Mișu Cantacuzino în privința pregătirii de a se eși din neutralitate și a neîncrederei în guvern. *Filipescu* nu mai face obiecție.

3 Noembre. — *Czernin*, încurcat de reportajele gazetelor takiste, vine să se informeze asupra deciziunilor comitetului. — *Czernin* : Atunci toată lumea vrea război și desigur contra noastră ? — *Eu* : Nu vă ascund că cei ce nu gândesc astfel suntem puțin numeroși. — *Czernin* : Dar cum un popor atât de inteligent nuși înțelege mai

3 novembre. — Czernin, embrouillé par les reportages des journaux Takistes, vient s'informer sur la portée des décisions du Comité. — Alors tout le monde veut la guerre et naturellement contre nous ! — Je ne vous cache pas que nous sommes peu nombreux ceux qui ne pensent pas comme cela. — Mais comment un peuple si intelligent ne comprend-t-il pas

bine interesele ? — *Eu* : Cum Ungurii n'au înțeles că trebuiau să ușureze această situație ? — Czernin : Cui o spuneți ?.

Czernin se plânge de slăbiciunea de neertat a acestui guvern. Costinescu face orice negociere imposibilă, iar când vorbești cu d-l Brătianu, te trimite la d-l Costinescu. Acum vrea să închidă frontiera. Aceasta va produce o foarte mare tensiune. S'a refuzat tranzitul a 200 vagoane de muniții turcești; Berlinul ne-a cerut atunci să reținem cele 180 vagoane de muniții ale D-vs. Cum să dăm acelor cari vorbesc că se vor bate, ne spune Germania, când nu putem să dăm prietenilor cari se bat pentru noi ? — A câștiga timp, e sigura mea concluzie.

— *Brănișteanu* mă informează că Germanii au în vedere ipoteza că putem merge în contra lor și nu se știe dacă nu ne vor obliga să clarificăm situația. Sfortările din Serbia sunt făcute tocmai ca să apere o linie Semendria-Niș-Sofia, pentru a putea corespunde cu Turcii.

— *M. Pherekyde* a vânat eri cu Regele, care a blamat mult pe Nicu Filipescu. Forma raționamentului lui este

mieux ses intérêts ? — Comment les Hongrois n'ont-ils pas compris qu'ils devaient soulager cette situation ? — A qui le dites-vous ?

Czernin se plaint de la faiblesse impardonnable de ce gouvernement. Mr. Costinescu rend toute négociation impossible et quand on parle à M. Bratianu, il vous envoie à M. Costinescu. Il veut maintenant fermer la frontière. Cela produira une tension extrême. On a refusé le transit des 200 wagons munitions turques; Berlin nous a demandé alors de retenir vos 180 wagons de munitions. Comment en donner à ceux qui parlent de se battre, nous dit l'Allemagne, quand on ne peut les donner à nos amis qui se battent pour nous ! — Gagner du temps est toute ma conclusion.

— *Branisteanu* m'informe que les Allemands envisagent l'hypothèse que nous puissions aller contre eux et il n'est pas dit qu'ils ne nous mettent pas en demeure de clarifier situation. L'effort en Serbie est précisément fait pour préparer une ligne Semendria-Niș-Sofia pour correspondre avec la Turquie.

— *Michel Pherekyde* a chassé hier avec le Roi qui a beaucoup blâmé Nicu Filipescu. La forme de son raisonnement est

interesantă : «De ce agitație când suntem toți de acord (? !). Filipescu vrea să-și planteze copacii într'o pădure deasă !».

4 Noembrie. — D-l Psihas, ministrul grec, mi-a făcut o lungă vizită. Nimic precis ca conversație. Recunoaște că chestia Dardanelelor e capitală.

— *Meissner*, a vrut să vie la comitet; nemulțumit că Greceanu m'a oprit să-l chem din nou. Departe de ce bănuiam, este foarte categoric în contra lui Filipescu. Cu privire la manifestația dela 1 Septembrie, a văzut pe Filipescu și l'a găsit emoționat până la lacrimi, zicând : «nu credeam că voi trăi vreodată asemenea clipe». — Farsă sau sugestiune ?

— *Argetoianu* blamează pe Filipescu. Nu crede în o acțiune serioasă. Este împins de fiul său, care probabil a găsit și titlul «Acțiunea Națională» — «Action Française». Nici un sens, din moment ce există un curent puternic. Război imediat, imposibil.

— Seara Nicu Lahovary a primit o comunicare dela *Filipescu*, însărcinându-l să-mi spue că primește să intre într'un guvern liberal-conservator : «Vei vedea că nu

intéressante: «pourquoi une agitation, quand nous sommes tous d'accord (?). M. Filipescu veut planter des arbres dans une forêt touffue!»

4 novembre. — Mr. Psihas, Ministre Grèce, longue visite. Rien de précis comme conversation. Admet que la question des Dardanelles est capitale.

— *Meissner* a voulu venir Comité; mécontent que Greceanu m'ait dissuadé de l'appeler une seconde fois. Loin de ce que je supposais, très catégorique contre Filipescu. A propos de la manifestation du 1 septembre, il a vu Filipescu et l'a trouvé ému aux larmes, disant «nu credeam că voi trăi vreodată asemenea clipe». Farce ou suggestion ?

— *Argetoianu*. Blame Filipescu. Ne croit pas à une action sérieuse. Monté par son fils, qui probablement a trouvé aussi le titre «Acțiunea Națională—Action Française». Aucun sens, du moment qu'il y a un courant puissant. Guerre immédiate impossible.

Nicu Lahovary. Le soir. Il a reçu un coup de téléphone de Nicu Filipescu le chargeant de me dire qu'il accepte d'entrer dans un gouvernement liberalo-conservateur. «Tu verras

se va face». Dubiu care pare a se raporta la lipsa mea de sinceritate de a voi să o fac. — Spun lui Lahovary: «Adu-mi mâine pe Filipescu să vorbim înaintea d-tale și să mă pun imediat în campanie». — Rea influență a lui Hiott și a lui Grigore Filipescu. Acest tânăr voia să dovedească lui Lahovary că tatăl său nu putea să primească să intre, dacă n'ar desemna și el un al doilea ministru, ca să nu se afle izolat!! Se pare că răspunsul: Costinescu și Constantinescu vor fi totdeauna de partea lui. l-a hotărât să telefoneze.

— Ernest Cananău îmi spune că la Palatul Justiției, Dissescu i-a vorbit de o fuziune a conservatorilor cu democrației *sub direcția mea*. Am răspuns lui Cananău că era un simplu acces de ramoliseală.

5 Noembre. — Filipescu n'a venit. — M. Teodorian, știe de mult dela Vladimir Ghika, foarte pornit în contra mea, — că «*Tripla Înțelegere*», așa poreclită de el, — era făcută între Take-Costinescu-Filipescu.

— *Nenișescu* a vorbit cu Mișu Cantacuzino. Suntem de acord că acesta se proteste din zi în zi: el crede în această privință băutura are rolul ei. Cantacuzino nu va urma pe Filipescu și nu va merge nici odată la Take.

que cela ne se fera pas». Doute qui semblait se rapporter à ma sincérité de vouloir le faire. Je dis à Lahovary: «Amenez demain Filipescu, que nous causions devant vous et je me mets de suite en campagne». — Pernicieuse influence de Hiott et Grégoire Filipescu. Ce jeune homme voulait démontrer à Lahovary que son père ne pouvait accepter d'entrer, s'il ne désignait pas lui aussi un seconde Ministre, pour que son père ne se trouve pas tout à fait isolé!

Il paraît que la réponse: il aura toujours Costinescu et Constantinescu avec lui, l'a décidé à donner ce coup de téléphone.

Mercredi, 5 novembre. — Filipescu n'est pas venu.

— Marius Theodorian sait depuis longtemps par Vladimir Ghika — très monté contre moi, — que la «Triple-Entente», ainsi nommée par lui, était faite entre Take-Costinescu-Filipescu.

— Nenițescu a causé Michel Cantacuzène. Tombons d'accord qu'il devient chaque jour plus bête; il croit que la boisson joue son rôle là-dedans! Il (Cantacuzène) ne suivra Filipescu et n'ira jamais à Take; mais se défie de mon ger-

dar se teme de germanofilismul meu, iar dacă conduc partidul în această direcție, mai bine se retrage din viața politică. Nenitescu crede că siguranța partidului vrea ca Filipescu să fie alungat. El rămâne mai antirus ca niciodată. Ii comunic că dacă e vorba să semnăm vreodată alături de Rusia, eu mai bine părăsesc direcția partidului.

Dr. *Bernfeld-Burnea* vine din Viena. A văzut acolo pe Aurel Popovici, pe Aurel Onciul. Acesta ar fi zis că Bucovinenii nu cer anexiunea cu România; e în stare să scoale 20.000 oameni ca să protesteze contra acestei pretențiuni. Aurel Popovici absolut opus intrării României în Transilvania.

— *Poklevsky*, astă-seară la A. Darvari, știa că se va închide granița spre Austria mâine: «în mod provizoriu și pentru a obține ceva».

6 Noembre. — Azi dimineață gazetele, cu «Dimineața» în cap, anunță că guvernul închide granița de nord. *Poklevsky* o anunțase aseară. — Pe de altă parte asupra victoriei Germanilor la Kutno, «L'Indépendance Roumaine» caută să scadă importanța ei în așa chip în cât «Dimineața» reproduce articolul întreg în litere mari, iar «Viitorul» cu litere de afiș anunță că armata germană se retrage din Flandra! Ce însemnează asta? Eternul dublu joc al lui Brătianu?

manophilisme et si je conduis le parti de ce côté, il préférera se retirer de la vie politique. — Nenitescu croit que la surêté du parti veut que Filipescu soit amputé. Il reste plus anti-russe que jamais. — Je lui communique que s'il faut un jour signer avec la Russie, moi, je quitte plutôt la direction du parti.

Jedi, 6 novembre.—Ce matin les journaux, «Dimineața» en tête, annoncent que le gouvernement ferme frontière Nord, *Poklevsky* l'avait annoncé hier. D'autre part, sur la victoire des Allemands à Koutno, l'«Indépendance Roumaine» cherche à diminuer son importance à tel point, que la «Dimineața» reproduit en gros caractères tout l'article et le «Viitorul» en lettres d'affiches annonce que l'armée allemande se retire des Flandres!

Que signifie tout cela? L'éternel jeu de bascule de Brătianu? Von Bussche se plaint des taquineries et des fausses nouvelles de Costinescu; il dément que jamais quelqu'un

— Von *Bussche* se plânge de șicanele și de veștile false ale lui Costinescu. Desminte că cineva vre-odată ar fi tratat cu dânsul sau cu Legațiunea sa, schimb de benzină pentru muniții și că benzina ar fi plecat, dar că munițiile ar fi fost oprite.

— *Nicu Lahovary* este silit să mărturisească că Filipescu n'a vrut să vie să vorbească cu mine, dar că dă «cuvântul lui de cinste» că ar intra într'un guvern mixt dacă s'ar reuși să fie alcătuit. — Eu : Să tratez eu, iar dânsul să meargă la Dacia ? !

7 Noembre. — Azi dimineată interview al lui Costinescu în «Viitorul», destul de accentuat în contra Austriei care pare a fi denunțată că ar reține puștile la Steyr și munițiile nemțești.

— Revăzut pe I. Lahovary, Arion, Cantacuzino, Nenitescu. Le pui două întrebări :

1) Sunt ei de părere să întreb guvernul ce rost are această atitudine și dacă este vre-o schimbare în politica externă ? — *Lahovary* a văzut pe Brătianu, care pentru prima oară i-a spus că putea să facă concesiune în partea Cadrilaterului. Nici o grabă și hotărât a aștepta primăvara. — *Nenitescu* : Dar atunci Brătianu dacă nu

ait traité avec lui ou sa Légation, troc de benzine contre munitions et que la benzine serait partie, mais les munitions auraient été arrêtées.

— *Nicu Lahovary* est obligé de confesser que Filipescu n'a pas voulu venir causer, mais qu'il donnait «sa parole d'honneur» qu'il entrerait dans un gouvernement mixte si on réussissait à le faire. — Moi: que je traite, mais que lui aille à la Dacia !!

Vendredi, 7 novembre. — Ce matin interview dans le «Viitorul» de Costinescu, assez accentuée contre Autriche, qui semble être dénoncée comme retenant les fusils à Steyer et les munitions allemandes.

Réunis Lahovary, Arion, Cantacuzène, Nenitescu. Je leu pose deux questions. 1. Faut-il demander au gouvernement ce que signifie cette attitude et s'il y a du changement dans la politique étrangère? Lahovary: A vu Bratiannu, qui, pour la première fois, lui a dit qu'il pouvait faire des concessions du côté du Quadrilatère. Aucune hâte et décidé à attendre le printemps. Nenitescu : Mais alors que Bratiannu, s'il

face război, cel puțin să pue rânduială în guvern. — *Lahovary*: Eșirea lui Costinescu pregătește poate o acțiune militară, dacă Bulgarii atacă Serbia. — *Arion*: Tot acțiunea Take Ionescu-Costinescu este aceasta, și poate chiar Filipescu. Presupune că s'ar vrea ca să fie forțat Brătianu să se pronunțe. Toți conchid că trebuie să cerem lămuriri guvernului.

2) În fața atitudinii lui Filipescu, pot eu să mai vorbesc de guvern de două partide? Refuz să-l propun lui Brătianu. Dar dacă Brătianu o propune, chiar fără Filipescu, pot să intru pe această cale? — *Nenițescu*: Guvern național, adică de trei partide, imposibil. Prezența lui Take ar fi ruptura cu Germania și Austria. Este mare nevoie pentru țară, să se constituiască un guvern cu două partide și nu-mi pasă dacă nu intră Filipescu în el! — *Lahovary*: Lăsați guvernul să-și urmeze singur calea, aceasta este cel mai cuminte lucru. O ruptură cu Filipescu, care este cu desăvârșire pornit, nu-l supără, chiar o dorește. Deci, dacă se cere formarea unui guvern fără el, nu văd nici o obiecțiune. — *Arion*: Reconoaște că atitudinea lui Filipescu face imposibilă orice

ne fait pas la guerre, mette du moins de l'ordre dans le gouvernement. — *Lahovary*: La sortie de Costinescu prépare peut-être une action militaire, si les Bulgares attaquent la Serbie. — *Arion*: C'est toujours l'action Take Ionesco, Costinesco et peut-être Filipesco. Il suppose que l'on veut forcer Bratiano à se prononcer. — Tous concluent: il faut demander éclaircissements au gouvernement.

2) Devant l'attitude de Filipesco, puis-je encore parler de gouvernement à deux partis? — Le proposer à Bratiano, je refuse. Mais si Bratiano le propose «même sans Filipesco», dois-je entrer dans cette voie? — *Nenitescu*: Gouvernement national, c'est à dire à trois partis, impossible. La présence de Take serait rupture avec Allemagne et Autriche, il y a grande utilité pour le pays à constituer gouvernement à deux partis, et «nu-mi pasă să nu intre Filipescu în el!» — *Lahovary*: Laissez le gouvernement continuer seul son chemin, c'est ce qu'il y a de plus sage. Une rupture avec Filipesco, qui est en pleine carrière de projectile, ne l'inquiète pas. Il la souhaite. Si donc il y a demande de constituer un gouvernement sans lui, il n'y voit pas d'objections. — *Arion*: Reconnaît que l'attitude de Fili-

proponere din partea noastră. Merge până la ruptura cu Filipescu dacă ni se propune un guvern de două partide. — Cer cu insistență lui *Cantacuzino* să se pronunțe: Se codește. Nu va merge nici-odată cu Filipescu spre Take Ionescu, dar nu poate primi ca Filipescu să fie aruncat afară. Dacă va fi o propunere, «vom vorbi din nou». — *Eu*: Nu sunt ostil nimănui și mai bine îmi convine această opoziție a lui *Cantacuzino*, care mă pune la adăpost de necesitatea de a vorbi de un guvern a cărui formă de coaliție îmi displace. Dar să fie constatat că dificultatea nu vine din partea mea, și *Cantacuzino* să nu se mai plângă de nerealizarea celor ce hotărăște comitetul. — *Lahovary*, *Arion*, *Nenițescu*, interpelează pe *Cantacuzino*. *Lahovary* îi spune «ești fermecat»! — *Arion* trage concluzia: Nici un demers pe această a doua chestiune.

8 Noembre. — *Bussche* îmi afirmă că *Bulgarii* nu vor ataca pe *Sârbi*. Asupra chestiei *Transilvaniei* îmi repetă că chiar el a arătat că, atâta vreme cât nu se vor formula legile, nu se va crede în realizarea făgăduelilor

pesco coupe court à toute proposition de notre part. Il ira jusqu'à la rupture avec Filipesco si l'on nous propose le gouvernement à deux. — Je mets en demeure *Cantacuzène* de se prononcer. Il biaise. Il n'ira jamais avec Filipesco vers Take Ionesco, mais il ne peut accepter qu'on jette Filipesco par dessus bord. S'il y a proposition «que nous en causions de nouveau». — *Moi*: Je ne suis hostile à personne et j'aime mieux cette opposition de *Cantacuzène*, qui me met à l'abri de la nécessité de parler d'un gouvernement dont la forme de coalition me déplaît. Mais qu'il soit bien constaté que la difficulté ne vient pas de moi et que *Cantacuzène* ne se plaint plus de la nonréalisation de ce que décide le Comité.

Lahovary, *Arion*, *Nenitzesco* interpellent *Cantacuzène*. *Lahovary* lui dit «vous êtes envoutés»! *Arion* tire la conclusion: aucune démarche sur cette seconde question.

Samedi, 8 novembre. — *Bussche* dîne avec moi. Il m'affirme que les *Bulgares* n'attaqueront pas les *Serbes*. — Sur la question *Transylvanie*, il me répète que lui même a objecté que tant qu'on ne formulera pas les lois, nul ne croira à la réalisation de promesses *Tisza* et que les 18 points

lui Tisza, și că cele 18 puncte cerute de către Români în conferințele de anul trecut, ar trebui integral concesdate.

— «Dardanelele», un editorial, marcă proprie a lui Take Ionescu, în «La Roumanie», tratează de slabi la minte pe cei cari se mai pot preocupa de regimul viitor al Dardanelelor!!

9 Noembre. — Filipescu s'a dus la întrunirea Acțiunii Naționale, la Dacia. Mille și Nicu Xenopol au vorbit, iar Filipescu a prezentat moțiunea de simpatie pentru Tripla Înțelegere și de solidaritate cu Serbia. Multă lume, tineretul din școli și norodul Takist. După întrunire procesiune cu steagurile «Legiunei Ardelenilor» în cap; ciocnire cu poliția în dreptul clubului conservator; câteva capete sparte. La întoarcere manifestanții au spart geamurile la clubul liberal și la «Minerva».

— In acest timp *Primul ministru* era la mine. Nu știam nimic despre manifestație. Il întreb în privința negocierilor lui, și îi arăt mirarea mea de interviewul lui Costinescu. Imi răspunde că a suprimat el *un cuvânt prea aspru* din acel interview, punând această suprimare pe

demandés par les Roumains dans les conférences de l'année dernière devraient être intégralement concédés.

Un éditorial — marque propre de Take Ionesco — dans la «Roumanie» traite de faibles d'esprit ceux qui peuvent encore se soucier du régime futur des Dardanelles!!

Dimanche, 9 novembre.—Réunion Dacia, Filipesco s'est rendu à la réunion de l'Action Nationale. Mille y a parlé, ainsi que Nicu Xenopol, et Filipesco a présenté la motion de sympathie pour Triple Entente et de solidarité avec la Serbie. Beaucoup de monde, jeunesse des écoles et plèbe takiste. Après réunion, procession avec drapeaux de la «legiunea ardelenilor» en tête; choc avec la police à hauteur du Club Conservateur, quelques têtes cassées; au retour on casse les carreaux du Club Libéral et ce qu'on peut casser devanture «Minerva».

— Entrevue avec Bratiano. Pendant ce temps-là premier ministre chez moi. Nous ne savions rien de la manifestation. Je l'interroge au sujet de ses négociations et je lui marque mon étonnement de l'interview de Costinesco.

Il me répond qu'il a supprimé un mot trop vif de cet interview, en le mettant au compte d'une erreur d'impression;

socoteala unei greșeli de tipar (deci a cunoscut interviul înainte de publicare !!); că nu ignorează acțiunea divergentă a ministrului lui și că o atribuie lucrătorei lui Filipescu.... (Eu : Lui Take Ionescu, care îl vede mereu!), dar că nu poate face nimic pentru a nu înăspri lucrurile, fiindcă Costinescu tot rămâne partizan al neutralității până la primăvară. — De două ori l'am făcut atent de slăbiciunea pe care o dedea guvernului atitudinea lui Costinescu : «nu pot să fac mai mult», mi-a răspuns el fiecare dată.

Asupra negocierii : Tripla Înțelegere a lucrat mereu la Sofia și Belgrad; totul a eșuat prin refuzul peremptoriu al Sârbilor de a ceda pe chestia Macedoniei. Grecia, încă mai intransigentă : a amenințat pe Serbia că se separă de ea, dacă aceasta înclină să facă prea multe concesiuni Bulgariei. De altminterea Grecia a oferit direct României o alianță în contra Bulgariei, punând 300.000 oameni (am dori să-i vedem ?) la dispoziția ei. Așa că reconstituția blocului balcanic nu a înaintat cu un pas. Dar Brătianu este preocupat de succesele Austriacilor. Crede că Austriacii ar dori să se pună în contact cu Bul-

(done il l'a connu avant la lettre !!); qu'il n'ignore pas l'action divergente de son Ministre; qu'il l'attribue au travail de Filipesco. (Moi: de Take Ionesco, qui le voit tout le temps), mais qu'il ne peut rien faire pour ne pas aigrir les choses, parceque toute même Costinesco reste partisan de la neutralité jusqu'au printemps. — Par deux fois j'ai discrètement attiré son attention sur la faiblesse que l'attitude Costinesco infligeait à son gouvernement: «je ne puis faire d'avantage», disait-il chaque fois. — Sur négociations: la triple entente a agi constamment à Sofia et Belgrad. Tout a échoué par le refus péremptoire des Serbes de céder sur la Macedoine; la Grèce encore plus intransigeante: elle a menacé la Serbie de se séparer d'elle si celle-ci inclinait à faire trop de concessions à la Bulgarie; d'ailleurs, Grèce offert directement à la Roumanie alliance contre Bulgarie, mettant 300.000 hommes (nous voudrions les voir ?!) à notre disposition. De sorte que la reconstitution du bloc balcanique n'a pas avancé d'une ligne. — Mais Bratiano préoccupé du succès des Autrichiens. Il pense que les Autrichiens voudraient entrer en contact avec Bulgares pour brusquer leur

garii pentru a grăbi intrarea lor. Se teme de aceasta, fiindcă noi am fi tăiați dela mare. Brătianu adaogă, că afară de chestia bulgară, el spune totdeauna la ai lui că nu se mișcă până ce Italia nu se va declara, și crede că Italia se înfundă în misterul ei și că Fasciotti și-a schimbat tonul și nu se mai agită. Dacă am înțeles bine: Bulgaria și Italia sunt cele două note pe care el execută variații pentru a câștiga vreme. Asupra orientării definitive, încep a crede că nu mai este foarte intransigent! — Oare Regele și-a schimbat părerea? Nici un răspuns precis; aprecierea lui e că nu.— Asupra parlamentului: Nu ar vrea discuție la mesaj. Imi cere concursul pentru a vota 2.500.000 lista civilă, 300.000 Reginei Elisabeta și actuala listă civilă menținută pentru Prințul Moștenitor. — Înțeleg că consiliul nu-l încurajează pentru a cere legea stărei de asediu. — I-am arătat turburările cari le aduc în afaceri măsurile prohibitive ale lui Costinescu, mai ales că comunicatul anunță aprobarea lor de către consiliu; i-am reamintit art. 7 convenția 5-a dela Haga; se declară neputincios. — Am avut

entrée en ligne; il le redoute aussi parceque nous serions coupés de la mer.

Bratiano ajoute, qu'à part question bulgare, il dit toujours aux siens qu'il ne bouge pas avant que l'Italie ne se déclare. Or, il croit que l'Italie s'enfonce dans son impénétrabilité et que Fasciotti a changé de ton et ne s'agite plus. Si j'ai bien compris: la Bulgarie et l'Italie, les deux notes sur lesquelles il exécute des variation pour gagner du temps. Sur orientation définitive, je commence à ne plus le croire très intransigent.

«Le Roi a-t-il changé d'avis?»; aucune réponse bien précise; son «appréciation» est que non.

Sur Parlement: voudrait pas discussion Message. — Demande concours pour voter liste civile 2 millions et demie, — 300.000 Reine Elisabeth et actuelle liste du Prince héritier maintenue.

Comprends que le Conseil ne l'encourage pas à demander loi état de siège. — Lui ayant dit le trouble que les mesures prohibitives de Costinescu jettent dans les affaires, surtout que le communiqué annonce leur approbation par conseil et lui ayant rappelé article 7 convention 5-ème de la Haye, — il se déclare impuissant.

grijă să nu mai vorbesc de un guvern de coaliție, dar el m'a întrebat dacă eram mulțumit de ședința comitetului. I-am răspuns afirmativ, și i-am reamintit că, vestit de soluțiile anterioare ale comitetului consultativ, nu era deloc de mirare ca printr'un subterfugiu, Filipescu să fi căutat să le dea în vileag. Imi spune să bag de seamă la Cantacuzino. Take Ionescu caută să-l convingă că ar putea să facă fuziunea sub direcțiunea lui Cantacuzino. — Eu : Nu-i atât de prost ca să înghită astfel de gogoși.

11 Noembre. — Faranga vine dela Filipescu. El se aranjează ca să aibă delegația în Comitetul executiv. Declară că urmează pe șef; fidelitate în prezent și viitor. I s'a comunicat că întrunirea de Duminica viitoare va fi fără delegați; căci pe urmă ce ar mai avea? — Asta a fost întâmpinarea lui *Fleva*, care a spus lui Filipescu : «Aș vrea să văd alături pe d-l Take Ionescu, nu numai articolele lui».

— *Paul Greceanu* vrea să-mi explice interviewul ce a dat la «*Dimineața*» și pe care i l'a amenajat Polizu. Imi spune că Nicu Polizu face pe subțirele; dar e absolut omul lui Filipescu. (Imi aduc aminte că Polizu, rudă cu Costinescu, era citat de acesta ca martor al declarațiilor ce ar fi făcut, când i s'a propus președinția unui guvern național !). — Esențial este că : Greceanu când a dat lui Filipescu copie după două hotărâri ale comitetului consultativ, cu mențiunea «pentru d-ta personal», a doua zi se găseau în «*Dimineața*» și în «*Epoca*» ! Greceanu nu urmează și desaprobă pe Filipescu.

— Grigore Cantacuzino, despre dificultățile ce a avut cu redacția «*Minervei*» : i-au fost organizate de Filipescu, prin redactorul lui Cristodorescu.

Eu sois ne pas reparler d'un gouvernement de coalition, mais il m'a demandé si j'étais content de la séance du Comité. J'ai dit oui et lui ai rappelé qu'averti par des solutions précédentes du Comité consultatif, il n'y a rien d'étonnant que par un subterfuge Filipesco ait cherché à les rendre publiques. Là-dessus, il me dit : Veillez sur Cantacuzène, Take Ionesco cherche à lui faire accroire qu'il pourrait faire la fusion sous la direction de Cantacuzène.—Moi : il n'est pas assez bête pour donner dans un panneau pareil.

De Bussche îmi confirmă ceea ce îmi spusese eri Barbu Stirbey, că Costinescu face dificultăți pentru lista civilă a Regelui. (Barbu îmi adăogase că nu crede pe Costinescu destul de vulgar ca să-și închipuiască că va aduce pe Rege la vederile lui, oferindu-i o compensație la lista civilă !!).

O depeșă interceptată dă știrea că acțiunea Turciei aduce mari neliniștiri Angliei. La 30 klm. de Suez Turcii au avut un avantaj. — I s'a telegrafiat că Sonino a dat din nou formală declarație că *Italia nu se interesează de formația unui nou bloc balcanic*. Cade teza recentă a Triplei Înțelegeri la noi în țară. — Să nu se ocupe guvernul de o cale la mare, de oarece ne vor da ei Germanii *tot* ce ne-ar fi necesar, dar să nu mai fie șicanele ce se fac continuu. — Radeff ar fi spus, nu ca dela guvernul lui, că sunt cercuri neliniștite dacă Austria ar intra în Macedonia; el, Bussche, obiectat că trebuie să fie date asigurări de Austria: în orice caz aveți asigurarea Germaniei. — Vorbim de faimosul «Drang nach Salonik». El asigură că este o pură năzuință de a avea drumul de fer din Bosnia legat cu Salonic. — Vorbim și de Dardanele. Când Arion i-a spus că Anglia va îngriji de Dardanele, el i-a atras atenția asupra declarației din «Observer», care recunoaște dreptul Rusiei de a lua Constantinopol. Eri cu Brătianu, acesta mi-a spus că Diamandi l-a întrebat dacă trebuie să trateze chestiunea. El i-a răspuns: Nu, ar fi prematur. În caz de victorie germană, are cine să îngrijească; în caz că trebuie să vorbim de pe acum, dăm indicație că ne-am hotărît.

— *Mitilineru* știe dela Hiott că Filipescu are să sozeze pe Take Ionescu să se declare pe față la Acțiunea Națională, ori o rupe (?).

— Se face mare caz de prânzul lui Victor Ionescu, la care Poklevsky a luat parte. Mi-aduc aminte că aseară la club Poklevsky a zis, cam în zeflema, că n'a jucat Duminică, pentru că a fost «avec tous les Ionesco et des dames russes».

12 Noembre. — Paul Teodoru, față de Mișu Săulescu, Ciorăneanu, I. Bacalbașa, îmi vorbește de vagoanele de

grâu ale lui Cincu, faimoasele, asupra cărora ar câştiga 1000 lei de fiecare, supliment de preţ, dacă pot eşi. Se confirmă deci ce mi-a destăinuit Hildenbrandt. Când a interpelat Teodoru pe Cincu, acesta a mărturisit că a vândut câteva sute peste 2000, şi era foarte încureat la răspuns. Astăzi, asupra stăruinţelor lui Cincu pentru exportul acestora, Morţun a zis lui Teodoru : «Cum se poate ca Cincu să-mi ceară așa ceva».

— Nicu Lahovary, foarte aferat, mă sondează dacă cumva am consimţit eu ca să nu fie discuţie la mesaj ; că aceasta ar indispune pe Filipescu. Nu spune că şi pe Mişu Cantacuzino, — ceace ştiu eu. La urmă face apel la fibra mea patriotică, ca să adun un guvern în care şi-ar avea locul şi Take şi Nicu Filipescu, cu *declaraţie* că până la primăvară va fi linişte absolută şi că toată lumea va tace. Mari stăruinţe, dar să fie înainte de Duminică, ca să se poată degaja «şi dânşii»... Am înţeles !

13 Noembre. — Mihali îşi ia ziuă bună, pleacă diseară. Ce să spună lui Tisza, care l'a însărcinat să-mi ceară părerea asupra promisiunilor făcute Românilor ? — *Eu* : Mare decepţiune ! Şi apoi nu mai crede nimeni. Nici legile nu s'au arătat, ca să putem judeca de realitatea şi eficacitatea lucrului, nici măcar un manifest al Impăratului, ca să se ştie că reforma nu este atârnată de o fluctuaţie politică. — *Mihali* : El este orbit, tot crede că România nu poate face altă politică fără a se sinucide. — *Eu* : Spune-i : Cine a putut împiedeca pe un om de a se sinucide ? Din o sută de Români, nouăzeci şi nouă sunt hotărâţi contra Austriei. In năuntru nu au dat o reformă, în afară nu au căpătat o victorie ; pe ce se mai poate sprijini o atitudine amicală ? — *Mihali* : foarte de acord, așa îi va vorbi.

— Arion şi Cantacuzino au văzut pe Rege ; şi unul şi altul i-a vorbit de slăbiciunea guvernului. Regele li s'a părut voios, nu intimidat de Acţiunea Naţională şi câştigat eventual numai unei idei de guvern naţional, nu de două partide.

14 Noembre. — Audiență la *Rege*. Arăt cât de mult libertatea lăsată d-lui Costinescu de a ataca pe Austriaci și pe Unguri în interviewuri și acte, cum și manșetele și tonul «Viitorului», mă fac să presupui o schimbare în orientarea guvernului, și cer explicații. — Regele: D-l Brătianu «suferă» de acțiunile d-lui Costinescu, dar crede că păstrându-l, îl ține mai bine decât dacă l'ar da afară. Nimic nu e schimbat; D-l Brătianu păstrează aceiași linie. Asupra Acțiunii Naționale: «E mai rău ca o copilărie». Regele știe că copiii de școală cari au manifestat, au primit bani și Morțun i-a spus că știa și el aceasta. Morțun i-a declarat că, chiar dacă l'ar scoate din minister, dacă reîncep, va pune mâna pe zece dintre ei și va pune să-i bată. Asupra guvernului național (n'a vorbit de loc de un guvern de două partide): dacă Take Ionescu sau Filipescu ar intra într'un guvern, n'ar fi o declarație de război din partea noastră, dar «ceilalți» ar fi aceia care vor lua-o înaintea noastră. Despre muniții: N'avem cu ce duce războiul nici două luni (?). A spus-o lui Mișu Cantacuzino. De

14 novembre. — Chez le Roi. J'expose combien la liberté laissée à Mr. Costinesco d'attaquer l'Autriche et les Hongrois dans interviews et actes et combien les manchettes et ton du «Viitorul» me font supposer un changement dans orientation gouvernement, et je demande explication.

Le Roi: Mr. Bratiano «souffre» des actions de Mr. Costinesco, mais il croit qu'en le gardant, il le tient mieux que s'il le mettait dehors. Rien n'est changé; Mr. Bratiano garde la même ligne. — Sur Action Nationale: «C'est pire qu'une gaminerie». Le Roi sait que les gamins des écoles qui ont manifesté, ont reçu de l'argent et Mortzun lui a dit qu'il le savait aussi. Mortzun lui a déclaré que, quitte à sortir du Ministère, s'ils recommencent, il en pincera dix et les fera rosser.

Sur Gouvernement National: Pas parlé du tout d'un gouvernement à deux. Si Take Ionesco ou Filipesco entraient dans un gouvernement, ce ne serait pas une déclaration de guerre de notre part, ce serait «les autres» qui prendraient les devants contre nous!

Sur munitions: pas de quoi faire la guerre plus de deux mois (?); il l'a bien dit à Michel Cantacuzène. D'ailleurs il

altfel n'a înțeles cum voia Cantacuzino să intre imediat într'un guvern cu Brătianu, și să fie rezerva viitorului! Convins că guvernul ar trebui să facă act de autoritate și să treacă legea stărei de asediu. Mișu Cantacuzino este contra! — Eu: Ce are aface, dacă eu convin. — Regele: A! ai sprijinit-o? (aceasta cu insistență ca un lucru de reținut).

Impresia generală: Regele nu prea e îngrijorat ca să intre în miezul lucrurilor; încrezător în Brătianu. Mi-a spus chiar: «D-l Costinescu a fost prea susținut de Rege; a fost susținut chiar în contra lui Brătianu», aceasta pe un ton și cu un semn al degetului prin care își făcea un reproș. Lipsă de stimă pentru fii Costinescu: termeni vagi, dar indicând-o clar.

Sâmbătă, 15 Noembre. — Deschiderea Camerei. Regele citește Mesagiul fără ifos în articulare, se înșală de vorbă: *pregătit* pentru *pregetat*. Regele Carol n'ar fi făcut această greșeală. Regele a păstrat uniforma de general de cavalerie. — *Cantacuzino* îmi spune că Filipescu ar accepta să nu fie discuție la Mesaj dacă, în declarația noastră, nu am arăta încredere în guvern și l-am lăsa să facă interpelări, nu asupra politicei externe. — Intreb, care? Spre pildă asupra politicei financiare și economice. — Mișu Cantacuzino: Am obiectat că nu

n'a pas compris comment Cantacuzène voulait qu'on entrât de suite dans gouvernement avec Bratiano et qu'on fut la réserve de l'avenir.

— Convient que le gouvernement devrait faire acte vigoureux et faire passer loi état siège. Mais Michel Cantacuzène est contre! — Moi: Qu'est ce que cela peut faire, puisque je la donnerai?—Roi: Ah! vous l'appuierez? (Ceci avec insistance comme une chose à retenir).

Impression générale: pas trop soucieux d'entrer au fond des choses; confiant dans Bratiano.

Le Roi m'a même dit: «Mr. Costinesco a été trop soutenu par le Roi; il a même été soutenu contre Bratiano!» (Avec le ton et un signe d'index dans lesquels il y avait du reproche).

Mésestime pour les fils Costinesco; — termes vagues mais l'indiquant bien.

putea să fie atunci vorba și de politica externă. — Eu (în mine însumi) : rost de declarațiuni pentru Costinescu ! Dr. Cosma, Luca Elefterescu, Ernest Cănanău, protestări de fidelitate. Luca contra M. Cantacuzino.

— *Barbu Stirbey* mă vestește la eșirea dela Cameră, că în câmpul Acțiunii Naționale circulă două vești : Că se va căuta să fiu alungat ; și că peste 10 zile Rușii vor pune guvernul în obligațiunea de a se pronunța, cerând libera trecere pentru trupele lor spre Serbia și Dunăre ! — Asupra acestui de al doilea punct, povățuesc pe Barbu că trebuie să vestească pe Rege.

Pentru Carp, acest prilej de a limpezi situația ar fi un noroc. Pentru Bussche, care părea a cunoaște această eventualitate : ar fi o violare de neutralitate, acolo unde suntem stăpâni pe ambele maluri ale Dunărei. *Acesta este punctul de vedere la Berlin și l-a comunicat guvernului.*

Duminecă, 16 Noembre. — Conferința parlamentariilor. La ora 10½ deputații și senatorii conservatori. Absenți câțiva mărunți din județe și Maiorescu. La ordinea zilei probabila cerere a guvernului de a nu discuta Adresa. Cu toată bâzâiala Filipescu și Grădișteanu, cădem de acord să se urmeze conform precedentului din 1912 Decembre, când cu criza balcanică. Dar desbatere animată, pasionată asupra fondului dintre Filipescu și mine ! Eternele lui recriminări, cu eterna prefăcăto-

Samedi, 15 novembre. — Barbu Stirbey, à la sortie de la Chambre, me prévient que dans le camp de l'Action Nationale on lance deux nouvelles : 1) qu'on va chercher à me déposer ; 2) que dans 10 jours les Russes vont mettre le gouvernement en demeure de se prononcer, en demandant le passage libre pour des troupes russes pour la Serbie, par le Danube.

— Sur ce dernier point, sur sa demande, je donne à Barbu l'avis d'en avertir le Roi.

Pour Carp, ce serait une chance d'éclaircir un peu la situation. Pour Bussche, que j'ai vu et qui semblait connaître cette éventualité, il me dit : Ce serait un violation de neutralité, là où vous êtes maîtres sur les deux rives du Danube ; c'est le point de vue de Berlin et je l'ai communiqué au gouvernement.

rie; întrerupții violente cu Lahovary. Dezaprobare aproape generală; Luca Elefterescu, Cosma, Michiu, Teleman, Iorgulescu nu se jenează să protesteze, iar Cru-penschi îi spune verde că Takiștii merg acum cu «girul» lui Filipescu. La fine Filipescu foarte «petit garçon», îmi anunță că la Dacia va face un discurs blând de tot.

— Intrunirea la Dacia este prezidată de Delavrancea, iar la 5½ manifestația de acolo vine de sparge geamurile la mine și bate pe sergentul meu. Iar bow-windowul de sticlă este găurit de o piatră. Se vede că Fermo era în capul cortegiului. Sergentul a apostrofat chiar pe «Tânărul» cel cu scrisoarea anonimă de amenințare de moarte. La plecare se sparge geamurile automobilului d-rului Popovici și se manifestează la legăția franceză. «Viitorul» spune că aceiași manifestație de simpatie s'a făcut și la Take Ionescu.

— Munițiile: Colonelul *Rudeanu* e trimis de generalul *Iliescu*: în Italia (cartușe), Elveția (alamă și plumb) și în Franța (de ce?). I se atașează pe Grigore Filipescu și G. V. Bibescu. Iarăși se întrebă el: de ce? Asupra proiectilelor germane, sosite fără focoase, el care le-a recepționat, spune că focoasele sunt ambalate aparte, ca și tuburile sau însuși proiectilul. Cum așteptam 190 vagoane și n'au sosit decât 39, este clar că lăzile se vor completa unele prin altele. *Dar focoasele se pot fabrica* și chiar se fabrică acum în țară. Deci toată larma de azi a «Epocei», cade. — *El*: Mă mir că Germanii dau și atâta, când atâți oameni împing în contra lor! De ce nu se vorbește de Franța? Ne-au oprit trei baterii de 105, gata încărcate pentru plecare; ne-au oprit 10.500 proiectile artilerie de munte, gata și *inutilizabile* de ei.

Luni, 17 Noembrie. — Vin să protesteze pentru ce s'a petrecut eri: Bărdescu, Paul Teodoru, Faranga, Ieșenii toți din Parlament, Argetoianu, generalul Cocea, Cogălniceanu, Delavrancea, căruia îi pun în vedere că trebuie să se retragă dela Acțiunea Națională.

— *Brătianu* recunoaște că cele de eri trebuie să fie coadă takistă; mă roagă să nu vorbesc că căpitanul

Libert n'a vrut să vie repede cu soldați, ca să nu se acrediteze că poliția e de vină. Ii atrag atenția că dacă nu se armează va fi debordat. Tot nu îndrăznește. La plecare, îi fac semn «mâna mai tare». El : «Să iei puterea și la rândul meu să-ți fac același semn!».

Se teme că în scurt timp va avea loc o înaintare din partea Rusiei și violențele din țară le pune în legătură cu aceasta. Ca precauție a și spus la Petersburg că nu e gata. Foarte îngrijorat, nu știe dacă ajunge în primăvară cu bine! — Despre Bulgari, Tripla înțelegere a voit să interprete declarația lui Radoslavof în sensul lor și s'au prezentat la el să ia act. Radoslavof nici la atâta n'a consimțit, și sub cuvânt că Tripla nu propune nimic în prezent pentru Macedonia, va trebui să se consulte cu Regele, cu colegii: «fin de non recevoir». De altă parte s'a interceptat o telegramă a biroului presei din Sofia către agențiile streine, vorbind de exodul musulmanilor din Quadrilater, de femei violatate, o întreagă atmosferă de ură contra noastră. Iar Filipescu și Grădișteanu se miră că nu s'a regulat nimic cu Bulgaria.

— Filipescu îmi scrie ca să convoc pe parlamentari. Scrisoare ciudată: «Domnul meu...»; adresă, fără nici o aluzie la calitatea pentru care se adresează mie. Explicație: Cantacuzino și Argetoianu spun că el vrea să lămurească că afacerea de eri este pusă la cale de Poliție...

19 Noembre. — Reuniunea parlamentarilor. — *Filipescu*: Trebuie încadrată negativitatea discuției la Adresă printr'un atac pozitiv în contra guvernului, care a suprimat posibilitatea de întruniri publice, închiriind Dacia lui Dona și «a fost incapabil să risipească resturile unei întruniri publice». Poliția este singura vinovată de ceeace s'a petrecut la casa lui Marghiloman.

19 novembre. — *Filipescu*: Il faut encadrer la négative à la discussion Adresse, par attaques positives contre Gouvernement qui a supprimé possibilité réunion publique en louant la Dacia à Dona, et qui «fut incapable de disperser les restes d'une réunion publique». C'est la police qui est seule coupable de ce qui est arrivé maison Marghiloman.

Trebbe dat ființă deciziunii eșirei din neutralitate. Nu primește dilema «în opt zile ori nimic», căci nu se poate asista indiferent la zdrobirea armatelor sârbești. Marți seara, 18 Noembrie, *Poklevsky* mi-a comunicat la club, că Ristici a fost la 5½ la Brătianu ca să-i spună că Serbia nu mai putea ține, că se retrage din Belgrad și că părăsește linia Dunărei. Exortații să nu-i lăsăm să fie zdrobiți și să povățuesc lui Brătianu o imediată intervenire. Examen prealabil al chestiei Dardanelor? «O nedibăcie!» — *Lahovary*: Toate acestea privesc pe Acțiunea Națională, care nu este partidul conservator. Nu voim să fim opriiți de aceasta într'o acțiune provocată de ea. — *Arion*: Dardanelele? Dar ele sunt de cel mai viu interes pentru noi. Chiar dacă ași interpela, nu pe incidentele de Duminecă, dar pe libertatea întrunirilor publice, ași fi solidar cu Acțiunea Națională, și asta nu o vreau. — *Luca Elefterescu*: Violent și dârz. S'a strigat «jos Marghiloman» și n'ai protestat, ce zice atunci provincia? (aplauze); *Deșliu* demisionează: imediat se spune că nu aprobă politica șefului. — *Deșliu*: Este

Il faut donner corps à la décision sortie neutralité. Accepte pas dilemme «în 8 zile ori nimic», car on ne peut rester indifférent écrasement armée serbe. (Mardi soir, 18 Novembre, *Poklevsky* au Club m'a communiqué que Ristich s'était rendu a 7 h. ½ chez Bratiano, communiquer que la Serbie ne pouvait plus tenir, qu'elle se retirait de Belgrad et abandonnait ligne Danube. Exhortation de ne pas les laisser détruire et de conseiller Bratiano intervention immédiate). Examen préalable question Dardanelles? «O nedibăcie».

Lahovary: Tout cela regarde Action Nationale, qui n'est pas le parti conservateur. Ne voulons pas être attirés par elle dans une action provoquée par elle.

Arion: Les Dardanelles? Elles sont du plus vif intérêt pour nous. Même si j'interpellais, non sur les incidents de Dimanche, mais sur la liberté des réunions publiques, je serais solidaire de l'Action Nationale et je ne le veux pas.

Luca Elefterescu: Acerbe et très mordant. On a crié «à bas Marghiloman» et vous n'avez pas protesté; que dit alors la province? (applaudissements). — *Deșliu* démissionne: on dit de suite qu'il n'approuve pas la politique du chef. *Deșliu*: «Ce n'est pas exact»!

inexact! — *Ion Miclescu* : Acțiunea Națională poate să fie bună. Unii din conservatori au luat contact cu poporul, care clocotește, dar să ne lase pe noi la o parte. Nu vom interpela. De ce să cerem liberalilor socoteli cari s'ar putea cere altora? — *Deșliu* : A refuzat să facă parte din Acțiunea Națională, dar nu o blamează. Toată lumea desaprobă manifestația de Duminecă. — *G. Stirbey* : Dardanelele sunt o chestiune eminentamente principială. Acțiunea Națională este considerată de toată lumea ca îndreptată contra șefului nostru. Din ea s'au întărit însă Brătianu și Take Ionescu. Tineretul nu mai vrea disensiuni în partid. — *Argetoianu* : Este de părerea lui Stirbey și Luca Elefterescu. — *Brancovan* : Deși partizan al Triplei Înțelegeri, nu admite ca Acțiunea Națională să ne implice. Când s'a votat de Comitet eșire din neutralitate, aceasta a însemnat încordată pregătire ca să profităm de prima ocazie, nu cum cere Acțiunea Națională, ca să eșim mai repede. — *Mironescu* : Apel la înțelegere; sătui de convulsiuni interne. Nota generală agresivă contra lui Filipescu. — *Eu* : Eșirea din neutralitate a fost totdeauna condiționată de negocieri și fapte cari nu s'au terminat. Neîncrederea în guvern nu a însemnat răsturnare, ci aducerea lui la un control prin guvernare în doi; lucru pururea împiedicat de condițiile puse de Filipescu sau de faptele lui, cum spre pildă intrarea lui în Acțiunea Națională 24 de ore după ce convenisem altceva. Nu fac responsabili pe conservatori de ce s'a petrecut la mine; dar nu este poliția, ci Acțiunea Patriotică care face parte din Acțiunea Națională. Filipescu să înceteze cu acțiunea vrăjmașă; va fi nevoie, în curând, de toate forțele întrunite. Deci, nu interpelăm; Filipescu va face ce va voi. (aplauze).

Jean Miclescu: L'Action Nationale peut être bonne; des conservateurs ont pris contact avec le peuple, qui bouillonne; mais qu'elle nous laisse de côté. Nous n'interpellerons pas. Pourquoi demander aux libéraux des comptes qu'on pourrait avoir à demander à d'autres? — *Deșliu* : a refusé de faire partie de l'Action Nationale, mais il ne la blâme pas; tout le monde réproouve la manifestation.

21 Noembre. — *Poklevsky* îmi face o lungă vizită. Teza lui : Dacă renunțați la Transilvania, stați neutri; dacă voiți îndeplinirea idealului național, este momentul de a intra. Grecia oferă 80.000 oameni pentru a ocupa Macedonia și a face disponibilă armata sârbească care se află acolo. Cere însă garanție : de la Tripla Înțelegere; de la D-vs. în contra Bulgariei, dacă Bulgaria o atacă. Convingeți pe Brătianu să se angajeze. — Eu : Am să văd pe Brătianu, dar dacă nu este de aceeași părere, n'am să fac nici o acțiune și nici o manifestație în contra guvernului pe acest motiv.

22 Noembre. — *D-l Charles Rivet* dela «Le Temps» din Paris, împins de Blondel, arătase ostilitate în contra mea; nu voise să mă intervieweze. Ii explic toate motivele cari porunceau neutralitatea și atitudinea mea. «Este un punct de vedere foarte fondat, zice el, și nu e de loc ce mi se spusese».

— *Bussche* a cerut să mă vază : Germania va da tot ce vom voi, muniții și altele, dacă d-l Costinescu părăsește finanțele : procedeele lui sunt insultătoare. In ce privește amestecul Greciei : Radeff are să vă spue că dacă

Vendredi, 21 novembre. — *Poklevsky* me fait une longue visite. Sa thèse : si vous renoncez à Transylvanie, restez neutres; si vous voulez l'idéal national, c'est le moment d'agir. Grèce offre 80.000 hommes pour occuper Macédoine et rendre disponible armée serbe qui s'y trouve. — Elle demande garanties: 1) de la Triple Entente; 2) la vôtre contre Bulgarie, si Bulgarie l'attaque. Agissez sur Bratiano pour qu'il s'engage. — Moi: Je verrai Bratiano, mai s'il n'est pas du même avis, je ne ferai aucune action, ni aucune manifestation contre gouvernement sur ce chef.

Samedi, 22 novembre. — Mr. Charles Rivet du «Temps» de Paris, actionné par Blondel, avait marqué hostilité contre moi. Refusé interview. Expliqué seulement toutes les raisons qui commandaient ma neutralité et mon attitude. Il concède que c'est un point de vue très fondé aussi. «Ce n'est pas tout à fait ce qu'on lui avait dit».

— 4 h. de Bussche avait demandé à mer voir: — L'Allemagne donnera tout ce qu'on voudra, munitions ou autres, si Mr. Costinesco quitte les Finances. Ses procédés sont insultants. — Sur question immixtion Grèce: Radeff vous

Grecii intră în Macedonia, Bulgarii îi vor ataca. Știe că încă de Mercuri dimineață sugerasem lui Czernin să facă declarație că Austria va lăsa totdeauna deschisă linia Salonic și a susținut acest demers și la Berlin. Bussche îmi confirmă că Czernin a primit răspunsul în sensul ca să declare liberă pentru noi linia Niș-Salonic.

— Prințul *Trubetzkoï*, noul ministru al Rusiei în Serbia, mic, grăsuliu, încet, vorba cam greoaie, aer profesor, spune că mă cunoaște și a mai fost la mine (?):— Sunt două acțiuni de dus : sau de a obliga pe Bulgari să lase pe Greci să meargă în ajutorul Sârbilor; sau pe cale de concesiuni, pe cari le crede el mai ușoare, a smulge Grecilor și Sârbilor un aranjament de trei state balcanice. — Eu : Ori ce participare a României la o acțiune diplomatică este subordonată la două considerațiuni, de la cari guvernul nu poate să se sustragă : 1) România nu poate intra într'un război lung; 2) România, din momentul ce a avut un tratat și deci o prietenie pronunțată cu Austria și Germania, nu poate face nimic care într'un *mod prematur* ar hotărî intențiunea ei de a se pronunța pentru una sau cealaltă parte.

dira que si Grecs entrent en Macédoine, les Bulgares les attaqueront. Il sait que dès Mercredi matin j'avais suggéré Czernin de faire déclaration qu'Autriche laissera toujours ouverte ligne Salonique et il a appuyé cette démarche à Berlin aussi.

Samedi soir Bussche me confirme que Czernin a reçu réponse dans le sens de déclarer libre pour nous la ligne Nisch-Salonique.

Le Prince Troubetzkoy, le nouveau Ministre de Russie en Serbie. Petit, replet, lent, parole assez embarrassée, air professeur. Me connaît et a déjà été chez moi (.) : Deux actions à mener : soit obliger Bulgarie à laisser faire les Grecs se portant au secours Serbes; soit à mener par concession, cette fois plus facile à arracher Serbie-Grèce un arrangement des trois états balcaniques.

Moi : Toute participation Roumanie à l'action diplomatique est subordonnée à deux considérations dont gouvernement ne peut se départir : 1) La Roumanie ne peut se précipiter dans guerre longue haleine. — 2) La Roumanie ayant eu un traité et par conséquent une amitié prononcée avec Autriche et Allemagne, ne peut rien faire qui prématurément décèle son intention de se porter de notre côté.

— La ora 5 *Radeff* îmi spune că n'a fost niciodată o propunere concretă făcută la Sofia. Guvernul Bulgar declară că nici n'a existat vre-un subiect de negociere. In caz când s'ar cere o declarație în ceeace privește intrarea Grecilor în acțiune, crede că guvernul și-ar rezerva răspunsul. De ce această preocupare în ceeace privește drumul Salonicului, când România poate să treacă tot ce dorește prin Bulgaria; el este gata să dea această asigurare. Se plânge de piedicele ce se pun tranzitului pentru Bulgaria, care nu mai poate primi nici-un fel de mărfuri sau produse din Europa centrală; va trimite în această privință o notă de protestare și o scrisoare particulară lui Brătianu. — In Macedonia nu sunt decât trei regimente sârbești! Proba: comitagiții au lucrat o zi întreagă la distrugerea podului dela Demir-Kapa, fără a fi supărați.

— *Carp* și Dr. Dinu Brătianu, scandalizați de două amănunte ridicole. Czernin a povestit lui *Carp* că Brătianu i-ar fi spus: «Luarea Belgradului de D-v. a complicat foarte mult situația mea internă». Czernin i-ar fi răspuns că nu putea să se lase să fie bătută pentru ai ușura lui situația internă! — *Dr. Brătianu* știe că la

— *Radeff* (5 h.) Il n'y a jamais eu une proposition concrète faite Sofia. Gouvernement bulgare déclare qu'il n'y avait même pas eu terrain de négociation. — Au cas où on demanderait déclaration au sujet entrée Grecs en action, il croit que gouvernement réserverait sa réponse. — Pourquoi se préoccuper route Salonique quand Roumanie peut passer tout ce qu'elle voudra par Bulgarie: il est prêt à en donner assurance. Il se plaint des entraves qu'on met au transit pour la Bulgarie, qui ne peut plus recevoir aucune espèce de denrée ou de marchandise de l'Europe Centrale. Enverra une note de protestation et une lettre privée à Bratiano. En Macédoine il n'y a que trois régiments serbes! La preuve: les Comitadgis ont travaillé un jour entier à détruire port de Demir-Kapa, sans être inquiétés.

— *Carp* et Dinu Bratiano scandalisés de deux détails grotesques. Czernin raconte à *Carp* qu'étant allé voir Bratiano, celui-ci lui aurait dit: «Votre prise de Belgrad complice beaucoup ma situation intérieure», à quoi Czernin aurait répondu qu'ils ne peuvent pourtant pas se faire battre, pour lui faciliter sa politique intérieure.

Al. Constantinescu s'au întrunit Dr. Ion Cantacuzino și Dr. Costinescu (despre care se zice că va pleca la Bordeaux pentru a face propagandă românească), cu Colescu dela Statistică, și că desenau pe hartă și discutau ceea ce era să se ceară din teritoriul unguresc. Chiar Cantacuzino ar fi recunoscut cât de grotescă era această cercetare.

23 Noembre. — *Președintele Consiliului* îmi spune că din primul moment când, în cursul săptămânei, Poklevsky i-a spus că Grecia oferă o acțiune militară în Macedonia, dacă România o garantează în contra Bulgariei, a răspuns imediat că nu. Nu vrea să facă nimic care să aducă România să intre în război, înainte ca să-i vie ora. Astăzi s'au dus la dânsul împreună Poklevsky, Blondel și Barclay. El: «Oare ar fi Barclay mai puțin prost decât se zice? N'a deschis gura, dar surâdea ironic de câte ori se înămoleau colegii săi». Brătianu are impresia că Anglia menajează pe Bulgari. Propunere: România să se asocieze cu Tripla Înțelegere pentru a face presiune la *Sofia* spre a obține neutralitatea Bulgariei dacă Grecii intră în acțiune. *A refuzat*, fiindcă nu

Dinu sait que chez Constantinesco-P. se sont réunis Jean Cantacuzène, le Decteur Costinesco (qu'on dit destiné à aller à Bordeaux pour propagande roumaine), avec Colescu de la statistique, dessinaient sur la carte et discutaient ce qu'on allait demander du territoire hongrois. Cantacuzène, lui-même, aurait reconnu l'odieux de ce grotesque examen.

Dimanche, 23 novembre. — President Conseil me dit que dès le premier moment, au cours de la semaine, quand Poklevsky lui a dit que la Grèce offrait action militaire en Macédoine si la Roumanie la garantissait contre la Bulgarie, il a de suite dit non. Il ne veut rien faire qui amènerait Roumanie à entrer en guerre avant son heure. Aujourd'hui sont allés le trouver ensemble Poklevsky, Blondel et Barclay.

Lui: «Barclay serait-il moins bête qu'on le dit? Il n'a pas ouvert la bouche, mais il souriait narquoisement chaque fois que ses collègues s'enferraient». Il lui semble que l'Angleterre ménage les Bulgares. Proposition: que la Roumanie s'associe à la Triple-Entente pour faire pression à Sofia, pour obtenir sa neutralité si Grèce entre action. *Il a refusé*,

vrea să dea el semnalul unei rupturi cu Bulgaria. — Poklevsky ar fi adăugat : «Dar ați promis o porțiune a noului teritoriu ; este începutul unei acțiuni de presiune asupra Bulgariei !». — Brătianu : «N'am promis aceasta niciodată, am zis că dacă aranjezi d-ta afacerea Macedoniei, România va ști să facă o concesiune, pentru a nu împedica rezultatul». Blondel a recunoscut spusele mele ca exacte. — Dar drumul către mare o să vă fie tăiat ! — Il voi deschide cu forța, la nevoie, când voi intra în acțiune.

În oraș impresiunea este că eșecul Triplei Înțelegeri este datorat faptului că miniștrii lor nu sunt la înălțime. — Brătianu, între prima conversație cu Poklevsky și acest demers colectiv, a cerut lămuriri la Atena și i s'a răspuns că Venizelos ar fi vorbit de acțiune defensivă comună (?) și că ar fi exprimat dorința unei colaborări cu Bulgaria !

24 Noembre. — *Waldburg* îmi aduce știrea căderii Lodzului, deci succes al ofensivei germane în Polonia ; și copie după o telegramă confidențială din Berlin : secretarul general de Martino a declarat ambasadorului german la Roma că s'ar discuta o înțelegere între Italia, Grecia și România, sau de un amestec al Italiei în formațiunea Blocului balcanic, nu erau întemiate pe nimic.

car il ne veut pas donner le signal d'une rupture avec la Bulgarie. Poklewsky aurait ajouté : Mais vous avez promis une portion du nouveau territoire ; c'est le commencement d'une action de pression sur Bulgares ! — Brătianu : Je n'ai jamais promis cela ; j'ai dit : si vous arrangez l'affaire de la Macédoine, la Roumanie saura faire une concession pour ne pas empêcher aboutissement. — Blondel a reconnu exactitude. — Mais la route de la mer vous sera coupée ! — Je la ferai ouvrir de force, au besoin, quand j'agirai.

En ville impression échec Triple-Entente et que les Ministres pas à hauteur.

Lundi, 24 novembre. — *Wallbourg* m'apporte la nouvelle de la chute de Lodz, donc succès offensive allemande en Pologne, et copie d'un télégramme confidentiel de Berlin : le secrétaire général de Martino déclare ambassadeur allemand à Rome que propositions d'une entente qui se débattait contre Italie-Grèce et Roumanie ou d'une immixtion Italie dans formation bloc balkanique ne reposaient sur rien.

— Seara am fost poftit la un prânz la Capșa de către *Bussche*, cu mareșalul von der Goltz, care trecea spre Constantinopol, Czernin, generalul Culcer și personalul Legăției. *Goltz* pretinde că luarea Lodzului este de o mare importanță, căci va obliga armatele rusești să se retragă spre a se reface. Este un adevărat tip de german, voinic, păr des, mâncând și bând bine, potolit și blând. Excelentă memorie. Nu a povestit decât episoade din Belgia, pe care o guverna încă acum 10 zile.

25 Noembrie. — Comitet cerut de *Grădișteanu* : Succesul Austriei pe valea Moravei este încercuirea noastră, perderea unui aliat prețios (?) și liberarea unei armate austriace. Grecia cerând garanția noastră, va merge cu atât mai mult înainte cu cât Bulgaria vrea să stea neutră și nu are muniții. Cer ca partidul să declare că nu va lăsa să i se taie linia mării. — *M. Cantacuzino* : Grija ce aveam ca tergiversările guvernului să nu ne expue ca neutralitatea noastră să fie definitivă, se atenuază, de când s'a aflat încheierea unui act cu Rusia și conversații cu Italia. Evenimentele din Serbia dau din nou loc la îngrijorare : Liberarea unei armate, aprovizionarea Bulgariei, puțința de a fi atacați pe trei laturi. Ca să nu ajungem astfel la «spectrul neutralității forțate», trebuie în orice chip să împiedecăm zdrobirea Serbiei. Să intervenim cu vigoare ca Tripla Înțelegere să poată dobândi colaborarea Bulgariei. La caz contrariu să dăm garanția că vom ataca Bulgaria, dacă ea atacă Grecia.—*Lahovary* : Exclud orice sentimentalism : Acțiunea noastră este subordonată, nu dragostei, dar puținței de a realiza idealul. Greșală dacă intram în acțiune la 2 Septembrie când

— Le soir dîné chez Capșa, invité par *Bussche*, avec *Maréchal von der Goltz* se rendant à Constantinople, *Czernin* et *Général Culcer*, en plus personnel de la Légation. *Goltz* donne importance prise *Lodz* qui obligera armées russes à se replier loin pour se réformer, pas avant Varsovie. Vrai type d'Allemand bien portant, cheveux drus, mangeant et buvant bien, placide, solide et bon. Excellence mémoire. N'a raconté que des épisodes de Belgique qu'il gouvernait il y a dix jours encore.

Germanii erau la porțile Parisului. Azi desinatu-s'a norocul? Suntem oare garantați contra Bulgariei? Când voi afla că Bulgaria a atacat Serbia, plec imediat. Dar azi, aruncând pe Bulgari în brațele Germaniei, am să lupt cu 700.000 Turco-Bulgari. Incercuirea devine imediată: De ce s'o pripesc? — *Arion*: Ideia de neutralitate a evoluat mult la noi; nu mai învederăm posibilitatea unui atac decât numai în contra Austriei. Aceasta înseamnă eșire din neutralitate. Grădișteanu întreabă «dacă acum este momentul?» Nici Costinescu nu o crede. El singur zice: ar fi să cădem în cursă, așa cum s'a tratat chestiunea de Triplă Înțelegere. Nu intru nici eu în acțiune — *Eu*: Explic cum nu e nimic direct, nici precis dela Venizelos. Ni se cere să servim, dând o declarație imprudentă, de pârghie, ca să se forțeze mâna Greciei. — *Filipescu*: Totul este un echivoc. Ce ni se cere este o simplă vorbă la Sofia. — *Eu*: O vorbă diplomatică, care să indice că am rupt definitiv cu Germania; asta nu. — Nu s'a luat nici o deciziune, cu toată stăruința lui Filipescu de a se hotărî o interpelare. Am zis că-i voi mai convoca.

— Prințul Carol a luat parte la ședință în Senat. Președintele Missir s'a încurcat în ceremonialul lui. Drept este, că și așa local! Regina foarte aplaudată. Prințul s'a prezentat de minune, vioi, grațios; a rostit foarte bine discursul lui.

— Mareșalul *von der Goltz* ia ceaiul la mine cu Bussche. Ii cer informațiuni asupra armatei turcești. După el s'a lucrat cu silință; sferile de sus au supravegheat. Sunt 91 ofițeri germani, odinioară nu aveau ce lucra, acum nu le ajunge ziua. Trei corpuri: 1, 2 și 3 sunt în Europa; fiecare corp a trei divizii, de câte 24 la 30 mii oameni fiecare; trei corpuri adică: 9, 10, 11 în Caucaz. Cele dela mijloc ca rezervă în Asia Mică, putând merge ori unde; restul Siria și spre Egipt. In genere armata mult mai activă, nefiind ca în trecut pironită în Macedonia, în Tesalia și în Albania.

«Acțiunea» și «Adevărul» mă înjură că am prânzit cu Bussche și Goltz. Moravuri!. Culcer observă că altui general îi era permis să prânzească cu Trubetzky!

26 Noembre. — O scrisoare anonimă, plecată dela Capșa, mă vestește că Filipescu și Grădișteanu au pus la cale o moțiune în favoarea Serbiei. Au adunat alte 12 semnături și au să o citească în Senat. Nimic nu mi s'a comunicat; o lovitură cu două înțelesuri: politică externă și șefia. Nu se ține ședință, Grădișteanu protestează. Mă întâlnesc la esire cu Cantacuzino, care îmi confirmă că unii au comis greșala de a iscăli. (Pe mine însă, el care știa, nu m'a avizat!). Senatul este în vacanțe pe două zile.

27 Noembre. — Iau avizul lui Lahovary și convoc parlamentarii pe mâine.

28 Noembre. — Ziarele confirmă o victorie miraculoasă sârbă. Ei erau îngenunchiați și disperarea lor (?) alimentă toată campania răsboinicilor; ei sunt triumfătorii de astăzi. Așa se înfățișează situația acum.

«Epoca», ca să tae puntea sub picioarele semnatarilor moțiunii, o publică astăzi. In cap: Argetoianu, care la conferința de aseară cerca să-mi dovedească că este un fleac; Calimaki, care este la Paris...

—Intrunirea parlamentarilor. — *Eu*: Expun ce s'a petrecut cu moțiunea. Care ar fi fost situația mea la cetera ei, cum ea pune din nou chestiunea războiului imediat și de ce este atunci nevoie de o clarificare. Moțiunea nu putea avea rezultat practic față de guvern, dar avea un rezultat: acela de a da în vileag disensiunile din partid. — *Grădișteanu*: Explică importanța strategică a chestiunii; cere să intrăm în Banat. Nu i se poate opune o decizie a Comitetului executiv, de oarece numai pieziș el a avut să rezolve chestiunea neutralității țării. — *Lahovary*: Se ridică cu putere contra persistenței unora de a ne face solidari cu Acțiunea Națională și de a ne târî la război. Incident viu între el și Filipescu. — *Filipescu*: Recapitulația tuturor griefelor: N'am voit să interpelăm; «Inainte»; agenții electorali împiedecați de a face propagandă; prânzul Bussehe; partidul decide una, eu fac alta, etc.; dar mărturisește că și el o lună întreagă a fost aplecat spre Germania. — *Eu*: Se pune din nou în discuție politica externă a partidului? Voi

convoca Comitetul executiv; ce va decide el, va fi legea partidului. Lumină mai multă în ce se petrece. Orice soluție, oricât de absurdă, este mai bună decât ce se vede în rândurile noastre. La Senat, nu s'a propus moțiunea. E drept că «Dimineața» a publicat că am făcut «rugămintele stăruitoare să se amâne!».

Demetru Greceanu și Brâncoveanu îmi cer să reînnoiesc declarațiile făcute, că primesc punctul de vedere al partidului în chestiunea națională, fiindcă în acest mod se va găsi Filipescu izolat. Blamează lovitura cu moțiunea, a cărei gravitate o înțeleg numai acum. Ingăduitori. — Am mai văzut pe Gr. Cantacuzino, care-l blamează pe frate-său. Maimarolo, încrezător. Ovid Burcă credincios, dar foarte naționalist.

— Ziaristul profesor *Rocques*, care sosește din Serbia, a dejunat la mine. El crede că nu va hotărâ victoria înaintarea rusească, dar că și aliații o vor câștiga în apus. Iși dă seama de greșelile Franței în privința noastră; nu se știa de tratatul nostru, care, evident, explică rezerva noastră. În Serbia mare oboseală. Cu îngrijirea care se dă răniților, cărora le lipsese de toate, chiar și pae, din alți Europeni ar muri două treimi.

— *Von Bussche* : Telegrammele Hetzberger care dau

Samedi, 29 novembre. — Dém. Grecianu et Brancoveanu demandent que je renouvelle les déclarations précédemment faites que j'accepte le point de vue du parti dans la question nationale, et on isolera Filipescu. Ils blâment le coup de la motion dont ils comprennent maintenant la gravité, — Conciliants.

— Le journaliste professeur Rocques, arrivant de Serbie, déjeune chez moi. Il pense que là ce n'est pas la poussée russe qui donnera la victoire; les alliés la gagneront dans l'Est. Il se rend compte des fautes France envers nous; on ignorait ce traité qui évidemment explique notre réserve. En Serbie tout de même lassitude immense. Avec le genre de soins des blessés manquant même de paille, les 2/3 d'autres Européens mourraient. — De Bussche. Les télégrammes de Hetzberger

un bulletin zilnic, vorbesc de noul tun care a bombardat Furnes de așa departe, încât nu a fost posibil să i se reperateze pozițiunea.

D. Costinescu se astâmpără, fiindcă știe că am *fotografia unor oarecari documente* și că mai pot avea și altele (eu n'am insistat). Încă de curând, pentru 40 vagoane de fasole dela Piatra, a căror eșire era autorizată, nu s'a putut mișca nimic până nu s'a dat una mie lei de vagon d-rului Costinescu. De asemenea a trebuit să se dea unor funcționari 3—4 sute lei de vagon, pentru niște piei din Bulgaria, cari de săptămâni aveau autorizare de eșire.

— Informație dată de Ambasada Germaniei la Atena, controlată prin înștiințările identice transmise lui Radeff: Când s'a vorbit lui Venizelos de a se mișca, el a răspuns : 1. Tratatul nostru nu mă obligă să atac Austria. 2. Casa este goală. 3. Ar trebui mari compensații teritoriale pentru Grecia. Nu e cecece ni se spunea nouă!

Duminecă, 30 Noembre. — Bărdescu a vorbit cu Filipescu Miercuri la Senat, înaintea lui Mișu Cantacuzino și Grădișteanu. Filipescu : «Ori cine șef, nu Marghiloman».

G. Aslan, Furtunescu, Rachtivan au venit la mine spre a se orienta. Absolut în contra uneltirilor lui Filipescu.

qui donnent un bulletin journalier, parlent du nouveau canon qui a bombardé Furnes de si loin qu'on ne peut repérer sa position. Mr. Costinescu se tient tranquille, parle qu'il sait que j'ai la photographie de certain document et que je puis en avoir d'autres encore. (Moi je n'ai pas insisté).

Récemment encore, pour 40 wagons haricots de Piatra, pour lesquels on avait autorisation de sortie, rien n'a bougé tant qu'on n'a pas donné 1000 fr. par wagon au Docteur Costinescu. — De même on a dû donner à des fonctionnaires des 300—400 fr. par wagon, pour des peaux de Bulgarie qui depuis des semaines avaient l'autorisation de sortie.

Information de l'ambassade allemande à Athènes «contrôlée par renseignements transmis à Radeff» — identiques: quand on a parlé à Venizelos de bouger, il a répondu: 1) notre traité ne m'oblige pas d'attaquer Autriche; 2) la caisse est à vide; 3) il faudrait de fortes compensations territoriales pour la Grèce.

Ce n'est pas ce qu'on nous disait ici!

Marți, 2 Decembre. — Incercasem eri să fac să se amâne prânzul pe care trebuia să-l prezidez la Cercul de studii. A venit însă *Argetoianu* să mă roage să nu-l amân. Conta chiar pe declarațiile mele ca să se facă lumină și să dejoace intrigile lui Filipescu. Mi-a declarat — și a repetat-o înaintea lui Wyzanti, că nu va urma pe Filipescu și că este din aceia cari vor să-l izoleze. Tot soiul de protestări: că se va face golul, etc...

La banchet peste o sută de oaspeți. A fost nevoie să se adauge mese. Se vede clar, că organizatorii desfășurase multă stăruință. Discursul meu a fost clar și cald. S'au aplaudat foarte mult pasagiile patriotice. Va risipi oare el nourii? Gongopol (!) și Metaxa Doro m'au însoțit la eșire pentru a putea reconstitui textul.

Miercuri, 3 Decembre. — Czernin a venit să mă vază. Nici un cuvânt relativ la discursul meu. M'a rugat numai să intervin pe lângă Bussche pentruca «Ziua» să nu mai atace pe Costinescu; mi-a semnalat un articol din «L'Indépendance», care tocmai relevase aceste atacuri. El cel dintâi mi-a vorbit de reluarea Belgradului de către Sârbi; Belgradul a fost părăsit de ei fără luptă.

Mardi, 2 décembre. — J'ai essayé hier de faire remettre le dîner que je devais présider. Hier Argetoianu était venu me prier de n'en rien faire. Il comptait même sur mes déclarations pour faire la lumière et déjouer les intrigues Filipescu. Il m'a déclaré, il l'a répété devant Wyzanti, qu'il ne suivait plus Filipescu et qu'il serait parmi ceux qui veulent l'isoler. — Toutes espèces de propos: qu'on ferait le vide, etc. Plus de cent convives. On a ajouté des tables. On voyait clairement que les organisateurs avaient déployé du zèle.

Mon discours a été clair et chaud. On a beaucoup applaudi les passages «patriotiques». Dissipera-t-il les nuages?

Mercredi, 3 décembre. — Czernin est venu me voir. Pas un mot de mon discours. Il m'a seulement prié d'intercéder auprès de Bussche pour que la «Ziua» n'attaque plus Costinescu; il me signale un article de l'«Indépendance» qui justement avait relevé cette attaque! C'est lui, le premier, qui m'a parlé de la reprise de Belgrade par les Serbes; Belgrade a été abandonné par eux; donc pas de lutte. Grosse faute

Mare greșeală că au celebrat ca o victorie prima ocupație a Belgradului. Pentru dânsul, nu mai aveau armată la Belgrad; a cincea armată a generalului de Frank trebuie să fi fost transportată în Transilvania, dincolo de Carpați, unde atacă pe Ruși dela sud la nord, înaintea Cracoviei, spre Vistula.

— Maiorescu, care a combătut pe Filipescu și care a văzut eri pe Greceanu și pe Mișu Cantacuzino, trimite o scrisoare de adeziune pentru Comitetul executiv de mâine. «Nu politică gălăgioasă.»

Joi, 4 Decembre. — Comitetul executiv. Mulți veniți din provincie. Leon Bogdan cu o declarație deja scrisă contra ori cărei sciziuni; Peride și Aslan cu moțiuni foarte precise.—*Eu*: Explic incidentul cu moțiunea. Cred că politica ne era clar orientată prin deciziunea Comitetului dela 1 Noembre, din care rezulta: 1. Că neutralitatea nu este definitivă, dar comitetul a aprobat propunerea mea, că numai factorii răspunzători au calitate pentru a decide intrarea în acțiune; 2. Că toată lumea știe că înainte de toate era vorba că prin intrarea în acțiune, nu se înțelege alături de Dubla alianță. Atât. Am practicat și practic această politică și numai o inimicție poate suspecta intențiunile mele. Deci pe față, fiecare cu răspunderea lui, va hotărî dacă este mulțumit de această directivă conform cu decizia Consiliului de Coroană, — sau voește altă directivă, aceia a lui Filipescu, care cere acțiune imediată sau cel puțin declarații de până acuma că ne dăm în partea Triplei Înțelegeri, ceiace echivalează cu războiul imediat.—*Filipescu* se declară mulțumit.—*Laho-*

d'avoir surtout célébré comme une victoire la première occupation par eux. Pour lui ils n'avaient plus d'armée à Belgrade; la cinquième, du Général de Frank, doit avoir été transportée en Transylvanie, au delà des Karpathes, où ils attaquent les Russes, du Sud au Nord, en avant de Cracovie vers la Vistule.

— Maiorescu qui s'est employé contre Filipescu et qui a vu hier Grețianu et Michel Cantacuzène, envoie une lettre d'adhésion pour demain. «Pas de politique gălăgioasă.»

vary: Pururea lupta între temperament și rațiune, încolo acord asupra fondului. Cei nerăbdători să aibă acuma încredere.—*C. Arion*: Partidul reia unitatea lui grație lui Marghiloman și Filipescu. Destulă speculă a fost din partea negustorilor de vorbe și falșilor profesori de patriotism. N'am știut să dăm destulă încredere lui Marghiloman. Cred că am terminat cu zilele negre. Citește moțiunea : «Comitetul Executiv al partidului conservator, ascultând expunerea făcută de prezidentul său, care corespunde cu totul năzuințelor partidului lui și sentimentul Țărei, arată deplină încredere în direcțiunea dată de șeful său».

Grădișteanu: Retrage moțiunea anunțată la Senat: 1. nu mai are prilej; 2. nu auzisem până astăzi o declarație a d-lui Marghiloman.—*Filipescu*: Discuția este terminată; nuanțele de cari a vorbit d-l Lahovary poate că există și astăzi, dar fără asperitate. Cred războiul necesar și nu avem să ne călăuzim cum se desemnează lucrurile, după cum vrea Lahovary. Nimeni nu poate câștiga cât noi: deci să facem ca victoria să fie determinată de noi. Regele Carol a zis: Felonie dacă nu ne ținem de convenția cu Austria. Ce este dacă nu ne ținem de aceea ce avem cu Serbia? Guvernul a declarat că se desinteresează de ea. Dar noi Conservatorii? Să nu ezităm a ne arunca în curentul cel mare al opiniei publice.—*Eu*: Se vorbește de încredere, iată cum înțeleg să o primesc: 1. Nu ne conducem de opinia publică, ne vom călăuzi de rațiune. 2. Factorii răspunzători ai Țărei vor decide cu noi orice acțiune; nu partidele izolate. 3. Nu admitem nici o declarație oficială, indicând o alianță sau o alipire cu un grup de puteri. Acceptă aceasta și Filipescu? —*Filipescu*: Să fiu franc. Am din sorginte sigură un termen oficial indicat. Dacă la acea epocă nu se îndeplinește, eu, chiar dându-mi demisia din partid, voi căuta prin toate mijloacele să deslănțuesc războiul. Moțiunea se votează în unanimitate.

Conversații particulare: Guvernul (Anghelescu-Duca) ar fi lăsat să se înțeleagă că în primele zile din Februarie se va decide lucrul.

Vineri, 5 Decembre. — Profitând de nu știu ce reportaj, Filipescu îmi scrie că «Epoca» va da adevărata versiune asupra celor petrecute la Comitet. Evident tendențios. Răspund că era mai bine să se înțeleagă cu mine; dar să las ziarele să spună ce vor.

— *Bussche*: A venit să mă vadă îngrijat: «Trebuie să câștigăm timp», este răspunsul meu, și mai ales vedeți de învingeți!..

— *Dr. Vecerdea*, introdus prin avizare telefonică de Verzea, îmi face o lungă vizită. Din partea lui *Mihali*, trebuie să-mi spună că Tisza îmi transmite răspunsul că nu se poate acorda ce cerem pentru Români! În Ardeal fuge lumea de armată; însuși un nepot al lui, avocat, după ce a fost pe front, se sfătuia cu dânsul ca să dezerteze... Am dat D-rului Vecerdea țigarete și 200 coroane pentru Crăciunul ortodox în spitalele militare din Brașov.

Sâmbătă, 6 Decembre. — *Brătianu*: Nimica nou cu Bulgarii; insinuările gazetelor anunțând o aranjare, nu sunt întemeiate pe nimica. Am spus mereu domnilor dela Tripla Înțelegere, să aranjeze ei afacerea cu Macedonia și apoi să vorbească cu mine. În ce privește Italia, nimic nou; Fasciotti are chiar aerul să fie mai tăcut ca niciodată.

Luni, 8 Decembre. — *Victor Antonescu* mi-aduce textul legilor de circumstanță ce se vor propune. Asupra lui Costinescu: A refuzat primăvara trecută să trateze un împrumut în Franța, propus de Comptoir d'Es-

Samedi, 6 décembre. — *Bratianu*: Rien de nouveau avec Bulgarie; propos journaux annonçant un arrangement, ne reposent sur rien; il a toujours dit à ces messieurs de la Triple-Entente qu'ils arrangent eux l'affaire de la Macédoine et que l'on cause ensuite avec lui. Quand à l'Italie, aucune nouveauté, Fasciotti a même l'air d'être plus boutonné que jamais.

Lundi, 8 décembre. — *Victor Antonescu* m'apporte le texte des lois de circonstance qu'on va proposer. — Sur Costinescu: il a refusé ce printemps de traiter un emprunt en France proposé par Comptoir d'Escompte et Raphaël G.

compte și Raphaël Lévy. Antonescu făcea sforțări în vederea legilor agrare, și Costinescu l'a bruscat oferindu-i portofoliul lui. Și el se întreabă cum, mai ales după ce a spus în Consiliul de Coroană: «nimic cu Rusia»!, cum a devenit subit rusofil. Antonescu confirmă că Costinescu era înțeles cu Filipescu și Take Ionescu; este singurul care se opune să se voteze legea de stare de asediu.

Miercuri, 10 Decembre. — Regele n'a fost la vânătoria lui Carp, după ce primise invitația și lista invitațiilor. «Adevărul» îl amenințase din cauza prezenței lui Bussche!! Bussche ar fi relevat faptul. Se zice că guvernul ar fi făcut presiune asupra Regelui: aceasta a fost transmis din partea sa lui Carp. De ce se angajase?

Joi, 11 Decembre. — Prânz cu *Regele* la Buftea, invitat cu mențiunea «din partea M. S. Regina», d-nul și d-na H. Catargi, d-na S. Lahovary și Nanu. Regele mi-a spus că trebuie să ne regulăm pașii după Italia. Văzuse pe Filipescu peste zi, care «cuminte» recunoscuse că nu trebuia să ne mișcăm având Bulgaria în spate.

Lévy. Antonescu faisait des efforts en vue des lois agraires et Costinescu l'a brusqué, en lui offrant son portefeuille. Lui aussi se demande, — surtout après avoir dit au Conseil de Couronne: «rien avec la Russie!» — comment il est subitement devenu russophile.

— Antonescu confirme que Costinescu était entendu avec Filipescu et Take Ionescu. Lui est le seul qui s'oppose à ce qu'on ait une loi d'état de siège.

Mercredi, 10 décembre. — Le Roi n'a pas été à la chasse de Carp, après avoir accepté l'invitation et la liste des invités. L'«Adevărul» l'avait menacé, à cause de la présence de Bussche!! Bussche aurait relevé le fait. On dit que le gouvernement a fait pression sur le Roi: c'est ce qui a été transmis de sa part à Carp. Pourquoi s'était-il engagé?

Jeudi, 11 décembre. — Dîné avec le Roi à Buftea; invité avec cette mention «de la part de la Reine», les Henry Catargi, Simki et Nanu. Parlé: régler ses pas sur l'Italie. Avait vu Filipescu dans la journée, qui «sagement» avait reconnu que devons pas bouger ayant la Bulgarie à dos.

Sâmbătă, 13 Decembrie.—Adresa Senat. *Dissescu* profiță de declarația «tăcerea se impune» pentru ca «în conștiința lui de senator» să laude Acțiunea Națională; să mă cuprindă în «unitatea» ce ea a stabilit în suflete; să proclame *durerea* lui de a cuprinde și pe Germania în resentimentele contra Austriei; să desvăluie că atunci când a scris la venirea lui Berchtold în țară, numai *Vintilă Brătianu* i-a scris pentru a-l felicita.

— *A. Constantinescu*: Conversație în cabinetul Președintelui. Aflu că există o convenție cu Italia ca nici una să nu intre în acțiune înainte de a vesti pe cealaltă. *Brătianu nu mi-a spus nimica despre aceasta.*

Marti, 16 Decembre. — *Lupu Costache* îmi povestește că Regele primise invitația la vânătoare, după ce i s'a spus că *Czernin* nu era invitat, însă știind că *Bussche* și *Vredenburg* erau să fie chemați. Luase înțelegere să plece Sâmbătă când, dimineața, vine *Stirbey* să comunice că guvernul atrăsese atențiunea asupra comentariilor ce se vor produce. I s'a cerut lui *Carp* să amâie. *Carp* a refuzat, iar cum el nu descoperă Coroana, Regele n'are decât să fie bolnav. Regina ar fi spus, față de o cumnată a lui *Carp*, enormitatea că *Domnul de Bussche* nu avea decât să nu meargă. *Lupu*, — adică *Carp*, — dă mare importanță acestei vorbe care desvăluie acțiunea Reginei.

— Aflu că se negociază un împrumut pe bonuri de tezaur de 200 milioane în Anglia. Ne marcăm...

18 Decembre. — Comitet Consultativ. Toată lumea de față, afară de *Filipescu*. Afaceri curente și agenți. — *Deșliu*, devenit orator, vorbește toată vremea. Cu evenimentele cari se pregătesc, vechile partide au să dispară; nu se mai poate menține legea noastră electorală; vom merge la colegiu unic, și poate chiar mai departe», fonograful lui *Take*, de pe acum! Cotizații

18 décembre. — Tout le monde présent, sauf *Filipescu*. Affaires courantes et agents. *Deșliu*, devenu orateur, parlé tout le temps. «Avec les événements qui se préparent, les anciens partis vont disparaître; on ne saura plus maintenir no-

pentru agenți. Th. Rosetti dă o mie lei, Deșliu.. trei sute !

22 Decembre. — Filipescu a refuzat să subscrie pentru agenți, cari «lui» *nu-i fac nici o treabă*. (Se vede că nu s'au întrebuintat destul pentru Acțiunea Națională!).

23 Decembre. — *Von Bussche* mi-aduce câteva notițe. Unul din subsecretarii de stat, prietenul lui personal, îi scrie că Hindenburg n'are nici-o îndoială de o victorie definitivă asupra Rușilor. «D-nul Costinescu este mai prudent, ca un om care știe că se cunosc unele lucruri...»

— Vorbind de Franța, Bussche îmi spune că știind ce interese a nutrit totdeauna Impăratul pentru ea, dacă ar vrea Franța o pace cu Germania i s'ar face concesiuni și i s'ar procura o pace «agreabilă».

26 Decembre. — *Czernin* se reîntoarce dela Viena ; a fost la cartierul general în Silezia. N'a putut da asigurări că România rămâne neutră și natural se întărește Transilvania de trupe (până aci se opusese), trupe cari se iau din linia de front, slăbindu-l. — «Ce vrei ? ne vom apăra până la ultimul cartuș ! se înșală cei ce cred că

tre loi électorale; nous irons au collège unique et peut-être au-delà». Phonographe de Take déjà!

23 décembre. — *Von Bussche* m'apporte quelques notices. Le Sous-Secrétaire d'Etat, ami personnel, lui écrit que Hindenburg ne doute pas d'une victoire définitive sur les Russes. — Mr. Costinescu est plus circonspect, comme un homme qui a senti qu'on sait certaines choses. Parlant de la France, il me dit que, sachant quelles intentions avait toujours nourries l'Empereur pour la France, «si la France voulait une paix avec l'Allemagne, on ferait la moitié du chemin au devant d'elle et on lui procurerait une paix agréable».

26 décembre. — *Czernin* rentre de Wien; il a été au quartier général en Silésie. Il n'a pu donner des assurances que la Roumanie resterait neutre et on garnit naturellement la Transylvanie de troupes (jusqu'à présent il s'y était opposé), troupes qu'on prend de la ligne de bataille en l'affaiblissant. «Que voulez vous ? Nous défendrons jusqu'à la dernière car-

va fi plimbare prin Bulgaria!». Ar fi bucuros ca ideea mea de a se trimite în Italia un om sigur, cu greutate, să fie adusă la îndeplinire, fiindcă este convins că opinia italiană nu e aceea a lui Fasciotti. I-aduc însă aminte că au comis față de Italia aceleași greșeli ca față de Români, și că i-au transformat în iredentiști.

— Colonel *Rudeanu*: a avut în Italia 50 milioane cartușe, cupru, mercur, într'un cuvânt tot ce cerea arsenalul. Miniștrii au început prin a da autorizația, și în urmă i-au refuzat-o. S'a dus direct la Rege (cu tot avizul contrariu al lui Ghika), care l'a primit imediat. Regele a chemat pe Salandra la palat și direct i-a dat ordin să acorde tot. Spontaneitate sau înscenare? Salandra i-a declarat că Italia împărtășia punctul de vedere românesc (?). De ce, întreabă Regele, nu se face un aranjament? Salandra răspunde: «nu putem începe noi». Salandra n'a destăinuit decât un lucru, anume că țări italiene nu sunt altele decât acelea încorporate în Austro-Ungaria; și că deci nu va fi nici o

touche! On se trompe si on croit que ce sera la promenade de Bulgarie, comme certains le pensent.»

Il serait heureux que mon idée de l'envoi en Italie d'un homme sûr et de poids, eut lieu, car il est convaincu que l'opinion italienne n'est pas celle de Fasciotti. Je lui rappelle néanmoins qu'ils ont commis vis-à-vis de Italiens de la monarchie les mêmes fautes que vis-à-vis de Roumains et les ont transformés en irrédentistes.

— Colonel *Rudeanu*: a eu en Italie 50 millions cartouches, du cuivre, du mercure, bref tout ce que demandait l'arsenal. Les ministres avaient commencé par donner l'autorisation et puis la lui ont refusée. Il est allé directement voir le Roi (malgré avis contraire de Ghika), qui l'a reçu séance tenante en costume de ville tel qu'il était venu, a mandé au Palais Salandra et directement a donné l'ordre de tout accorder. Spontanéité ou mise en scène? Salandra lui a déclaré que l'Italie partageait le point de vue roumain (?).—Pourquoi, fait Roi, ne conclue-t-on pas un arrangement? Ce n'est pas à nous de commencer,— répond Salandra.— Très retors, Salandra n'a livré qu'une chose, c'est que des pays italiens ne sont incorporés qu'en Autriche-Hongrie. Donc, on n'aura pas de peine

greutate să atragi poporul în contra lor. Este evident că jumătate din populație nu vrea războiul. — Emisarii noștri Diamandi și Istrate sunt, după o scrisoare primită de Rudeanu, ocupați la cafeneaua «Colomia» a face politică de gazetari.

În Franța, Poincaré i-a pus, lui militar, ca primă chestie: «Când România va intra și ea în acțiune?» A știut să înlăture întrebarea. A cumpărat plumb; pentru rest Millerand a dat asigurări. — Dintr'o ofertă făcută de către directorul armamentului din Viena, Rudeanu conchide că în Austria lipsește arama. Rudeanu crede că o acțiune Italo-Română ar fi decizivă în oricare direcție. — Imi reamintesc în această privință că Fasciotti mi-a spus la 1 Ianuarie al lor, că Italia făcând mari cheltueli și că creditul din Lybia fiind încă neacoperit, nici un guvern nu putea cere 3 miliarde fără scuza unui război.

Miercuri, 31 Decembre. — Am văzut pe *Stirbey*. Și el este mirat de prezența lui A. E. Lahovary la banchețul dat lui Diamandy la Paris. Regele tot ferm. Am insistat ca să transmită Regelui, pe care îl vede astăzi

à entraîner le peuple contre elle. Evidemment que 50% de la population n'aime pas la guerre.

Nos émissaires, Diamandy et Istrati, sont, d'après une lettre reçue par Rudeanu, à faire «au café Colomia» de la politique de journalistes.

En France, Poincaré lui a posé, à lui militaire, comme premières paroles, la question: «Quand la Roumanie entrera-t-elle en action?» Il a su éluder la question. Il a acquis du plomb; pour le reste Millerand a donné des assurances.

D'une offre faite par le directeur de l'armement à Wien, Rudeanu conclue qu'en Autriche on manque de cuivre.

Rudeanu pense qu'une action Italie-Roumanie serait décisive dans n'importe laquelle des deux directions. Je me rappelle à ce sujet que Fasciotti m'a dit, à son 1-er janvier, que l'Italie ayant fait de grands frais et le crédit de Lybie étant encore non couvert, aucun gouvernement ne pouvait demander 3 milliards sans l'exouse d'une campagne!!

Mercredi, 31 décembre. — Vu *Stirbey*, étonné lui aussi de la présence de A. E. Lahovary au banquet donné à Diamandy à Paris. Le Roi toujours ferme. J'ai insisté pour qu'il transmette au Roi (qu'il devait voir à 4 h.) de ma part, l'absolue

la ora 4, din partea mea, absoluta necesitate ca doi oameni siguri să fie trimiși la Roma și la Londra. La Roma, pentruca să ne înțelegem și ca să nu fim izolați; la Londra, ca să ne cunoaștem perspectivele. dacă din întâmplare s'ar căuta să se menție integritatea Ungariei. Din ambele părți pot să rezulte știri prețioase pentru linia de urmat.—Este de părerea mea, dar insistă ca să trimit memoriu scris Regelui.

nécessité que deux hommes sûrs fussent envoyés à Rome et Londres. A Rome, pour lier partie et que nous ne soyons pas isolés; à Londres, pour connaître nos perspectives si par hasard on cherchait à maintenir intégralité de la Hongrie. Des deux côtés il peut résulter enseignements précieux pour ligne à suivre. Il est de mon avis, mais insiste pour que j'envoie mémoire écrit au Roi.

1915.

2 Ianuarie. — Von Bussche a venit să mă roage să nu publicăm nimic în privința contractului de benzină făcut cu Blondel, Barclay și Poklevsky; a cărui copie o am, fiindcă Germania a făcut prin intermediarul lui Spiess un aranjament comercial (sic) cu Costinescu...
Cu ce preț ?

3 Ianuarie. — Avut pe *Batzaria* la dejun. Primul lucru ce mi-a spus este că la Constantinopol se repetă că cu bani se poate obține ori și ce la noi ! La Constantinopole!... Prezenți Ion Bacalbașa și Col. Stavrescu. — Asupra afacerilor turcești: Enver e generalisim. Acum este în Caucaz. El voia să concentreze toate eforturile spre a ataca pe Ruși. Expediția asupra Egiptului hotărâtă în contra părerii lui.

5 Ianuarie. — Am prânzit la Cotroceni cu Regele, Regina, Prințul Carol, Prințesa Elisabeta, Prințul Ni-

Vendredi, 2 janvier 1925. — Mr. de Bussche est venu me prier de ne rien publier au sujet du contrat benzine passé avec Blondel, Barklay et Poklevsky, dont j'ai la copie, parce que l'Allemagne passe par l'intermédiaire de Spies un arrangement commercial (sic) avec Costinesco. A quel prix ?

Samedi, 3 janvier. — Eu à déjeuner *Batzaria*. La première chose qu'il m'a servie c'est qu'à Constantinople on répétait qu'avec de l'argent on pouvait tout obtenir chez nous ! A Constantinople !.. Présents Ion Bacalbasă et Colonel Stavrescu. — Sur les affaires turques : Enver est généralissime; Il est au Caucase. Lui voulait concentrer tous les efforts pour attaquer la Russie. L'expédition sur Egypte décidée contre son avis.

Lundi, 5 janvier. — Dîné, dans petite salle-entrée du 2-e à Cotroceni, avec Roi, Reine, prince Carol, Princesse E-

colae și Prințesa Maria. — *Regele* foarte intim și foarte amabil. După masă Regele mă ia de braț și vorbim în intimitate, pe când se adună câțiva invitați pentru muzică (Enescu, Cella Delavrancea). — Regele nu se teme de nimic pentru Februarie. Situația o să se destindă. Guvernul va avea mai multă vigoare; a promis-o Brătianu. Regele cunoaște traficurile lui Costinescu și ale fiului său; a dat un frecuș D-rului Costinescu. Toată politica financiară, o mare eroare: Am procedat în așa mod că nu mai avem decât inimici.—A. Constantinescu, n'a fost în tot timpul prânzului decât «porcul»; Regele a trimis după un calendar în care este un portret caraghios al lui: «așa e că e bine?»—Numirea generalului Constantinescu la Banca Națională este o rușine: «nu va putea niciodată să facă acolo atâtea câte a făcut în viață; două zile am reținut decretul». Regele Carol se convinsese în ultimele timpuri, că Saligny era un om incorect, și aceasta l'a mâhnit. El și Constantinescu la Bancă! — Are în sertarul lui «Merite Sanitare» cari le ține de o lună: Doamna Basset. De acum încolo

lisabeth, Miss Milne, Prince Nicolas et Princesse Marie petite table séparée. Très intime et très aimable. Après dîner le Roi m'ayant pris sous le bras nous causons et la conversation, intime, se continue au salon, pendant que quelques invités arrivent pour la musique. (Enescu, Cella Delavrancea). Le Roi ne craint rien pour février. Situation sera détendue. Gouvernement aura plus de poigne; Brătianu l'a promis. Le Roi connaît les trafics de Costinesco et de son fils; il a fortement houspillé le Docteur Costinesco. Toute la politique financière, une grosse erreur: nous avons agi de façon à n'avoir que des ennemis.

A. Constantinesco, pendant le dîner, n'a été que «porcu». Le Roi a fait chercher un almanach dans lequel il y a une photographie grotesque de lui; riant: «Est-ce bien ça?». — La nomination du Général Constantinesco à la Banque Nationale est honteuse. «Il ne pourra jamais y faire autant des... qu'il en a faites dans sa vie. Deux jours retenu le décret». — Le Roi Carol s'était convaincu dans les derniers temps que Saligny était un malhonnête homme; et il en avait eu du chagrin. Lui et Constantinesco à la Banque! — Il a dans son tiroir de «Meritul Sanitar» qu'il garde

va trebui un raport motivat pentru fiecare decorație. (Să vedem!) — Interviewurile lui G. Diamandi sunt nebunie curată și D-l A. Lahovary va trebui să primească o lecție: «Am să pui pe Porumbaru să i-o dea; par'că ar fi ministrul Franței, nu al României!»—Nici o încredere în d-l Ghica dela Roma: «E un francofil». Ii reamintesc că Maiorescu îl aprecia: «Adevărat? lucrul mă miră». — «Manu nu e rău; am văzut dela el rapoarte pline de bun simț!» Cum va trece criza, va exploda bomba pentru traficanti. Va începe cu pescăriile când vor voi să le arendeze; este o chestiune socială și voi refuza legea!(?). — Speră că va putea relua influența asupra lui Take: «L-am poftit la masă ca pe d-ta, ca să nu fie gelos». — Mă povătuște să nu-l mai atac prin gazete; la aceasta Take va fi sensibil. — Un secret, care nu va fi destăinuit decât lui Take: Regele a scris Regelui Italiei pentru a-l întreba dacă nu trebuie reluată convorbirea din Septembrie și pentru a verifica spusele lui Fasciotti (Italia nu poate primi un port sârbesc pe Adriatica!). Regele dă mare impor-

depuis un mois : Madame Basset ! Dorénavant il faudra un rapport motivé pour chaque décoration. (Faudra voir! — zie eu). Les interviews de G. Diamandy sont de la démençe et Mr. A. Lahovary est «un coquin» qui recevra une leçon: «Je la lui ferai donner par Porumbaru. C'est le Ministre de la France, non de la Roumanie!» — Aucune confiance dans D. Ghika de Rome : «c'est un francophile». — Je lui rappelle que Maioresco le considérait. — «Vraiment? cela m'étonne». — «Mano n'est pas mal ; j'ai vu de lui des rapports très sensés!»

Sitôt la crise passée, la bombe éclatera pour les trafiquants; elle commencera par les pêcheries, quand on voudra les donner à ferme : «c'est une question sociale et je refuserai la loi!» (?).

Il espère reprendre de l'influence sur Take; il l'a invité à dîner «comme vous», pour qu'il ne soit pas jaloux. Il me «conseille» de ne plus l'attaquer dans les journaux; Take y sera sensible. Un secret, qui ne sera communiqué qu'à Take: le Roi a écrit au Roi d'Italie pour lui demander s'il ne faut par reprendre conversation de septembre et pour vérifier les dires de Fasciotti. (*L'Italie ne peut accepter un port serbe sur l'Adriatique*).

tanță răspunsului lui Victor Emanuel : este tovărășia pe care o recomandă în orice ocazie. — Intreprinderea în contra Serbiei va produce la noi neajunsuri ; Arhiducele Eugeniu este om capabil. Predecesorul lui, Potiorek, un nebun pe care l-ași fi pus în o casă de sănătate ; în 10 zile oamenii lui adeseori n'au primit decât o pâine ; Sârbii n'au avut decât să-i culeagă.

7 Ianuarie. — Mehedinți nu știe cum să se scape de solicitările lui Nicu Filipescu, care ar dori să se strecoare la «Duminica Poporului» !

— Von dem *Bussche* îmi face o comunicare pe care o va face Regelui, dar poate nu lui Brătianu : Germania trimite trupe în Transilvania pentru a acoperi pe Austriaci în contra noastră. (După mine, aceasta este o precauție cuminte în vederea Ungurilor, cari se gândesc la o pace separată !). — Va ceti Regelui un raport detaliat asupra armatei rusești, care a și perdut 85% din 45 mii ofițeri din serviciul activ, Rusia neavând ofițeri de rezervă.

Se negociază prin Spies schimburi comerciale, cu Costinescu. Argetoianu, întrebând pe Costinescu dacă

Le Roi attache grande importance à la réponse de Victor Emmanuel, — c'est la façon de lier partie que je recommandais à chaque occasion. — L'entreprise contre la Serbie causera des désagréments chez nous ; l'archiduc Eugène est capable. Son prédécesseur Potiorek, fou qu'on a mis dans une maison de santé ; en dix jours ses hommes n'ont souvent reçu qu'un pain ; les Serbes n'ont eu qu'à les cueillir.

7 janvier. — Mehedinți ne sait comment échapper aux sollicitations de Nicu Filipescu, qui voudrait se glisser à la «Duminica Poporului» !

— Von dem *Bussche*. Communication qu'il va faire au Roi ; peut-être pas à Brătianu. L'Allemagne envoie des troupes en Transylvanie pour couvrir les Autrichiens contre nous. (Pour moi c'est une sage précaution en vue des Hongrois qui pensent à une paix séparée!) Il va lire au Roi un rapport détaillé sur l'armée russe qui a déjà perdu 85% de ses 45000 officiers du service actif, la Russie n'ayant pas des officiers de réserve.

On négocie par Spies des échanges commerciaux avec Costinescu.

poate să lipsească o lună, ministrul i-a răspuns că și mai mult. Bussche are acelaș ecou din cercul Costinescu.

9 Ianuarie. — *Fasciotti* declară: trebuie să se știe bine că România nu poate să tragă după ea într'o acțiune pe Italia, așa cum pare că se crede aici. — Eu: Numai contrariul poate fi adevărat. — *Fasciotti*: Nu vrem să tragem pe România după noi! Ar fi dorit să dea o desmințire lui Lorand, când a afirmat că peste trei luni Italia va intra; dar o desmințire ar fi putut să aibă și altă însemnătate și a fost silit să tacă. Lorand trebuie să fi frecventat pe republicani, cari sunt vre-o 7—8 la Cameră, și ei vor războiul. Socialiștii Bissolatti merg cu guvernul; socialiștii Turatti vor neutralitatea cu avantajii, ceilalți toți vor pace. Deci este o eroare de a spune că Italia este pentru război. Am dat Francezilor gratis, tot ce au putut dori; ne atacându-i au putut transporta trupele din Africa și face față în Franța. De acum încolo orice serviciu cere compensații. Suntem gata, dar așteptăm ca împrejurările să fi modificat echilibrul în care se află adversarii. Așa în

Argetoianu ayant demandé Costinescu s'il peut s'absenter un mois, le Ministre lui a répondu: «și mai mult». Bussche a un écho semblable du cercle Costinescu.

9/22 janvier. — *Fasciotti*. Il faut qu'on sache bien que la Roumanie ne peut pas entraîner l'Italie à une action, ainsi qu'on semble le croire ici.— Moi: Le contraire seul peut être vrai.— *Fasciotti*: Nous ne voulons pas entraîner la Roumanie! — Il aurait voulu infliger un démenti à Lorand, quand il a affirmé que dans trois mois l'Italie marchera. Mais un démenti aurait pu signifier aussi autre chose et il a fallu se taire. Lorand a dû fréquenter les républicains, ceux-là sont 7—8 à la Chambre et eux veulent la guerre. Les socialistes Bissolati vont avec le gouvernement. Les socialistes Turatti veulent la neutralité avec des avantages, les autres veulent tous la paix. Donc, erreur de dire que l'Italie veut la guerre pour la guerre. Nous avons donné aux Français gratis tout ce qu'ils pouvaient souhaiter; en ne les attaquant pas, ils ont pu transporter leurs troupes d'Afrique et faire face en France aux Allemands. Dorénavant tout service demande compensation. Nous sommes prêts, mais nous attendons que les circonstances aient modifié l'équilibre dans lequel sont les adversaires. Aussi en cas d'attaque et

caz de atac și de zdrobire a Sârbilor, *nu trebuie ca România să miște, căci noi nu o vom urma*. Acum o lună, când cu Valievo, am mai spus aceasta guvernului și am vestit și pe Poklevsky că nu voi îndemna guvernul român să intre. — În cursul convorbirii, Fasciotti mi-a spus că Italia are absolută nevoie de Triest și de Istria; că dela Dante, granițele ei sunt Varul și golful de Quarnero; că Austriacii pot lua chiar o parte a Albaniei și să-și facă chiar o altă bază militară maritimă; că peste 35 de ani aceste țări vor fi devenite slave și că este grabă. Trentinul nu poate fi desnaționalizat și peste o sută de ani tot Italian va fi! Italia își are căile libere, fiindcă tratatul din 1882 este numai defensiv și conceput în sensul de statu-quo: or războiul tinde a schimba statul-quo, deci caduc. Expusese acest punct de vedere Regelui Carol, care îi tăiase puntea de sub el la Berlin, lăsând să se creadă că România nu se va mișca fiindcă Italia «declarase» că nu se va mișca. Când s'a declarat războiul, Italia a lăsat să se înțeleagă că ar putea, la ocazie, să dea ajutor aliaților săi, «*dar că n'a venit nici o propunere*». Eu: Poate să-i convie oare Italiei, ca

d'écrasement de la Serbie, il ne faut pas que la Roumanie bouge, car nous ne la suivrons pas. Il y a un mois, lors de Valievo, nous l'avons déjà dit au gouvernement et j'ai averti Poklevsky que je n'engagerai pas le gouvernement roumain à agir.

Au cours de la conversation, Fasciotti m'a dit que l'Italie a absolument besoin de Trieste et de l'Istrie; que depuis Dante, ses limites sont Var et le golfe de Quarnero; que les Autrichiens peuvent prendre même une partie de l'Albanie et se faire une autre base militaire maritime; que dans 35 ans ces pays seront devenus slaves et qu'il y a urgence. Le Trentin ne peut être dénationalisé et dans cent ans il sera toujours italien.

L'Italie a ses voies libres, parce que le traité de 1882 est purement défensif et conçu dans le sens du statu-quo: or la guerre tend à choquer le statu-quo, donc caduc. Il avait exposé ce point de vue au Roi Carol, qui l'avait brûlé à Berlin en laissant croire que la Roumanie ne bougerait pas parce que l'Italie «avait déclaré» qu'elle ne bougeait pas. Lors de la déclaration de guerre, l'Italie avait laissé voir qu'elle pourrait à l'occasion se porter au secours de ses alliés, «*mais qu'aucune proposition n'était venue*».

Serbia să aibă un port la Adriatică ? Admite ea ca Slavii să se instaleze pe această mare ? — Fasciotti : S'au și instalat. Chiar la Triest, grație Austriacilor, Slavii înecă pe Italiieni și chiar Serbia este și ea acolo, prin Muntenegru : Chestie de bani numai, spre a se uni. In rezumat : la începutul convorbirii, prudent, foarte partizan al neutralității, la urmă anti-austriac.

— Seton Watson (*Scotus Viator*) și G. Trevelyan au venit să mă văză. Le-am vorbit numai de Dardanele și de necesitatea ca Londra să dea asigurări, că pentru ea integritatea Ungariei nu este program categoric.

13 Ianuarie. — *Mehedinți* a aflat dela d. Răducan tripotagii ale lui Costinescu cu exportul și că propuneri au fost făcute și lui Fotin Enescu. — Honigman răspândește știrea că guvernul pregătește legea stărei de asediu. Acesta ar fi oare sensul vorbelor Regelui că guvernul a promis vigoare mai multă ? — Am primit pe d-l Schreiner, reprezentant al presei asociate americane.

16 Ianuarie. — O mișcare de trupe a avut loc spre Ghimeș; trupele de acoperire au fost expediate în valea Prahovei. Văzând pe Stirbey, i-am spus cât de mirat am fost ca Brătianu să nu-mi fi spus nimic, măcar ca să se contrabalanseze toată gălăgia pe care Nicu Filipescu a făcut-o cu această ocazie.

Moi: Peut-il convenir à l'Italie que la Serbie ait un port sur l'Adriatique? Admet-elle que les Slaves s'installent sur cette mer?—Fasciotti: Ils y sont déjà. A Trieste même, grâce aux Autrichiens, les Serbes submergent les Italiens. Et la Serbie y est aussi par le Monténégro: question d'argent pour se relier. — Résumé: en commençant, prudent, fortement neutraliste; en finissant, anti-autrichien.

— Seton Watson (*Scotus-Viator*) et G. Trevelyan sont venus me voir. Leur ai parlé seulement des Dardanelles et de la nécessité que Londres donne des assurances que pour elle l'intégrité de la Hongrie n'est point programmatique.

16 janvier. — Un mouvement de troupes a eu lieu vers le Ghimeș; dans la vallée de la Prahova les troupes de couverture ont été expédiées. Ayant vu Stirbey, je lui ai dit combien j'étais étonné que Brătianu ne m'eut rien dit, ne serait-ce que pour contrebalancer tout le tam-tam que Nicu Filipescu n'a pas manqué de faire.

17 Ianuarie. — D-l Brătianu a venit numai decât să mă văză, Stirbey comunicându-i mirarea mea exprimată eri. Nimic nou în politica străină. Grecii au sondat dacă am fi dispuși să întreprindem ceva în favoarea Sârbilor. Brătianu i-a răspuns că nu voia să zică sau să facă nimic care ar putea să altereze bunele lui raporturi cu Bulgaria. Declarațiile cari i le-a făcut Fasciotti sunt identice cu acelea pe cari mi le-a făcut mie. Regele Italiei a răspuns scrisoarei Regelui nostru : «nimic precis». Trimiterea trupelor pe fruntarii are de scop și să-și acopere răspunderea, având în vedere forțele mari concentrate pe Carpați, și să liniștească opinia publică, și ca să tacă alarmiștii, — căci Austriicii *au avut nedibăcia* să lase să se înțeleagă că trupele germane din Transilvania erau un avertisment pentru noi. A vestit pe Costinescu că el Brătianu nu intră în acțiune, și Costinescu i-a răspuns că nici el nu o dorește în momentul de față. — Am înștiințat pe Brătianu că se petreceau lucruri rușinoase la Ministerul de finanțe și că aceste traficări erau o pată pentru guvernul lui : «Să trec eu numai de greutățile zilei de azi ! Vom vedea în urmă... !».

17 janvier. — Mr. Bratiano est venu de suite me voir, Stirbey lui ayant évidemment fait part de mon étonnement exprimé hier.

Rien de nouveau politique étrangère. Les Grecs ont sondé si nous étions disposés entreprendre quelque chose en faveur des Serbes ; Bratiano répondu ne vouloir rien dire ou faire, qui peut altérer ses bons rapports avec Bulgarie. Les déclarations que lui a faites Fasciotti sont identiques à celles qu'il m'a faites. — Le Roi d'Italie a répondu à la lettre de notre Roi : «rien de précis». — Envoi troupes frontière, c'est aussi bien pour couvrir sa reponsabilité, vu les grandes forces concentrées sur les Carpathes, que pour calmer opinion publique et faire taire les alarmistes ; les Autrichiens *ayant eu la maladresse* de laisser entendre que les troupes allemandes en Transilvanie étaient un avertissement pour nous. — Il a prévenu Costinescu que lui, Bratiano, n'entraît pas en action et Costinescu lui a répondu que lui non plus ne le désirait pas en ce moment. — J'ai averti Bratiano qu'il se passait des choses honteuses au Ministère des Finances, et que ces trafics seraient une tâche pour son gouvernement. «Să trec numai eu de greutățile zilei de azi !» Nous verrons ensuite.

— Von dem Bussche vrea să oprească publicația articolului gazetei «Kreuz» care ne amenință. *Are încredere în Brătianu.*

20 Ianuarie. — Czernin reîntors dela Viena întântat. Are încredere : afacerile militare au luat foarte bună întorsătură. Imi face declarație «oficială» ca șef de partid, că nici un soldat german sau austriac n'a fost mișcat în contra României. Mișcarea de trupe semnalată, și care a motivat o oprire a circulației pe c. f. r., face parte dintr'o operație de război care interesează Galiția. — Foarte naiv, Porumbaru fiind bolnav, Czernin îmi spune că ar dori să fiu eu ministru de externe și mă întrebă dacă vreau să accept portofoliul ! Refuz, bine înțeles..

23 Ianuarie. — «Epoca» trece peste Carpați. Eri m'a înjurat pe mine, într'un articol pe care Crăciun îl proclama ca fiind scris de Filipescu («sclivisit, cută la pantalonii, cărarea bine făcută», etc.).

25 Ianuarie. — *G. Stirbey* a fost Sâmbătă seara 24 Ianuarie, ora 6½, la Vredenburg, martorul involuntar al unei întrevederi secrete între Poklevsky și Czernin.

— Von dem Bussche veut empêcher publication télégraphique article de la «Gazette de la Croix», nous menaçant, — Il a confiance en Bratiano.

20 janvier. — Czernin retour de Wien. Presque radieux. Il a confiance : les affaires militaires prennent bonne tournure. Il me fait déclaration «officielle», comme chef de parti, que pas un soldat allemand ou autrichien n'a été bougé contre la Roumanie. Le mouvement des troupes signalé et qui a motivé un arrêt de circulation chemin-de-fer, fait partie d'une opération de guerre intéressant la Galicie. — Très naïvement, Porumbaru étant malade, Czernin me dit qu'ils voudraient que je fusse ministre des Affaires étrangères et me demande si je veux accepter le portefeuille ! Je décline, — bien entendu.

23 janvier. — L'«Epoca» franchit les Carpathes. Hier elle m'a personnellement injurié dans un article que Crăciun proclame avoir été écrit par Filipesco.

25 janvier. — *G. Stirbey* a été le samedi soir, 24 janvier, 6 h. ½, chez Vredenburg, le témoin involontaire d'une entrevue secrète entre Poklevsky et Czernin. Elle a duré 10 à 12

Intrevederea a ținut 10—15 minute. Crede că Vredenburg a asistat ca al treilea.

27 Ianuarie. — De *Bussche* mi-aduce plângeri contra procedeele lui Costinescu, care s'a lăudat că va plictisi Germania. El vorba de o limitare specială de 50 vagoane de fiecare exportator, care a fost făcută dinadins nominală pentru a opri pe Hildebrandt să facă expedierea. A văzut pe Vredenburg, și după tonul răspunsurilor lui am înțeles că nu avea cunoștință de întrevederea de Sâmbătă între Czernin și Poklevsky.

28 Ianuarie. — Colonelul *Mircescu*, atașatul nostru militar la Berlin, a fost luni întregi la linia de foc pe ambele fronturi. Armata germană va avea 91 corpuri. Cea rusă nu se bate, batalioane întregi se predau. Infanteria franceză nu știe să dea cu pușca; artileria excepțională, sperie pe Germani. Impăratul, încrezător, crede că lucrurile s'au calmat în România: «D-l Filipescu și-a scurtat aglopul». — *Mircescu* constată că se înșală. El crede că Germania va cere *participarea noastră la război*; ea poate aduce pacea. Falkenheim, când era ministru de război, i-a spus că dacă nu facem nimic, nu vom avea nimic. Când s'a vorbit de Transilvania, el a ripostat că «suntem în măsură să dictăm în Austria și diplomați-cește; să se spună ce cerem». El a raportat din primele zile ale lui Noembrie aceasta, personal d-lui Brătianu, și nu crede că s'a făcut ceva; de două ori colonelul a întrebat dacă s'a făcut vre-un demers. — Părerea lui *Mircescu* este că în Rusia, până într'o lună, prin mișcarea ce dirijează Ludendorf în direcția Stanislau-Var-

minutes. Il pense que Vredenburg a été en tiers. Il a vu Poklevsky et devant Mr. de Vredenburg, le petit garçon a signalé la présence de Czernin dans le couloir!!

27 janvier. — Mr. de Bussche m'apporte des nouvelles plaintes contre les procédés de Mr. Costinescu, qui s'est vanté d'embêter les Allemands. Il y a une limitation spéciale à 50 wagons par nom d'exportateur, qui est nommément faite pour empêcher Hildebrandt de faire des envois. Il a vu Vredenburg et au ton de ses réponses j'ai compris qu'il ignorait l'entrevue de samedi entre Czernin et Poklevsky.

șovia, va reuși să alunge pe Ruși pe Vistula, unde Germanii se vor ține pe urmă în defensivă. Vor cere participarea noastră. Italienii s'au înțeles desigur cu Germanii, și când a mers Burian la Cartierul general, desigur s'a cedat Trentinul; d'abia în Ianuarie și-a făcut apariția la Cartierul general atașatul militar italian, de și fusese poftit de mult. Știrea înțelegerei i-a fost confirmată de șeful biuroului infanteriei Stat-major din Elveția. Ce răspuns trebuie să ducă el la Berlin? — «Eu cu Rusia nu merg; nu pot însă reacționa în sensul unei acțiuni cu Germania, decât dacă se acordă cererile Transilvaniei și se cedează Bucovina». — Mircescu crede că toate incoerențele ce a văzut la Filipescu, sunt opera fiului lui.

31 Ianuarie. — *Poklevsky* a plecat subit eri. Mie mi-a spus că absența va fi scurtă: trei-patru săptămâni. Comentarii destule: Că este rechemat; că are mare interes bănești compromise prin împedizarea comerțului de alcool; că va isbucni ceva la noi, etc. Bussche spune că Brătianu s'a arătat foarte îngrijat de această plecare. — La Sofia un atentat cu bombe; știrea ar fi deșteptat noi temeri la Brătianu. Take Ionescu ar fi zis că lucrul va avea rezultate sau un ecou. (*Kiriacescu*).

3 Februarie. — *Delavrancea* a venit să-mi facă o vizită neașteptată. L'am întrebat, foarte inocent, ce se mai petrece la Acțiunea. El: «Credem că va trebui să mișcăm cu Italia». — Eu: Suntem perfect de acord.—Toată conversația s'a învărtit pe această temă. Oare de ce a venit el? Ca să nu piardă contactul, ca Greceanu, care a venit Sâmbătă în acest scop? Sau trimis oare ca paravan, dacă este adevărat că Take și Filipescu pregătesc

Mardi, 3 février. — *Delavrancea* est venu me rendre une visite inattendue. Je lui ai innocemment demandé ce qu'on faisait encore à l'«Action». — Lui: «Nous pensons qu'il faudra bouger avec l'Italie» — Moi: Nous sommes parfaitement d'accord.—Toute la conversation a roulé autour de ce thème. Pourquoi est-il venu? Pour ne pas perdre le contact tout comme Grecianu qui est venu le reprendre samedi? Est-il envoyé comme paravent, s'il est vrai que Take et Fi-

o lovitură ? — Take și Filipescu i-au spus că Poklevsky se va întoarce.

— *Czernin* îmi vorbește de detectivi unguri cari, de acord cu Siguranța noastră, supraveghează cinci Ruși sosiți la București cu intenția probabilă de a comite un atentat sau în contra lui Brătianu, sau în contra mea, sau în contra lui Bussche, sau a lui *Czernin*. O gazetă («*Ardealul*») denunță pe unul din ei. Imi cere să-l «scap de indiscreție». Imi vorbește iar de boala lui Porumbu, de retragerea lui apropiată și insistă.—cu ce titlu, Doamne!... — să primesc a intra în Cabinet! Mă povătușește să mă feresc de Vasilco, dacă se prezintă la mine. În această privință, se arată îngrijat de «propunerile» (?!) pe care le face C. Cogălniceanu. (Presupun că are cunoștință de propunerile atribuite lui Vasilco, care ar vorbi de cedarea Bucovinei României).

— *Von dem Bussche* crede că Blondel va fi rechemat. Imi aduce broșura ministrului Hellferich asupra originii războiului. A văzut pe Rege, pe care l'a găsit liniștit și căruia 'i-a spus din nou că promisiunile în favoarea Ardelenilor erau nu numai promisiuni făcute

lipescu préparent un coup? Take et Filipescu lui ont dit que Poklevsky reviendra!

— Le comte Czernin me parle de détectives hongrois qui, d'accord avec notre sûreté, surveillent cinq Russes arrivés à Bucarest et qui pourraient bien commettre un attentat contre Bratiano, ou contre Bussche, ou lui, Czernin. Un journal (il croyait par erreur que c'était le «*Steagul*», et c'est l'«*Ardealul*») en dénonce un. Il me demande de le «sauver» des indiscretions. — Il me reparle de la maladie de Porumbu, de sa retraite prochaine et insiste — à quel titre, bon Dieu! — que j'accepte d'entrer dans le Cabinet! Il me met en garde contre Wassilko, s'il se présente chez moi. A ce sujet il se montre inquiet des «propositions» (?!) que fait C. Kogalniceanu. (Je suppose qu'il a connaissance de propos attribués par ce dernier à Wassilko, qui parlait de la cession de la Bucovine à la Roumanie).

Von dem Bussche. Il croit que Blondel va être rappelé. Il m'apporte la brochure du ministre Hellferich sur les origines de la guerre. Il a vu le Roi qu'il a trouvé calme et à qui il a renouvelé que les promesses en faveur des Transylvains étaient non seulement les promesses de Tisza, mais

de Tisza, dar promisiuni și ale Germaniei. Regele i-a spus că după dânsul va vedea pe Teodor Mihali.

4 Februarie. — Generalul *Cristescu*, mânat de dorința de a nu mă lăsa să cred că mă ocolește, a venit să mă vadă. Intre Stat-major și Ministerul de război nici o legătură. Tunurile duse pe văile Oituzului, Buzău, Prahova și luate dela Nămoloașă, s'au pus fără știrea Statului-major; ordine din Minister și date de maiorul Sârbu. — Cer informații asupra unor ofițeri: Stratulescu, un fleac; Rășcanu, bun, și de viitor; General Panaitescu, cult și onorabil; Sârbu, bun, dar face totul în Minister. — Când a vorbit cu Take de manifestațiile ce le făceau prin Septembrie ofițerii, Take i-a aprobat: «bine fac că mai intimidează pe Rege!». — Ministrul de război suferă de hipertrofia secretarului general. — A spus Regelui Carol că, dacă nu survin lucruri ce el nu cunoaște, Germanii nu pot fi bătuiți. Azi el crede că Rușii nu pot înfrânge pe germani, din cauza marei diferențe de calitate a trupelor respective.

— *G. Stirbey* mă roagă din partea lui Brătianu să nu ridic eu chestiunea transporturilor contra lui Costinescu, spre a nu-i face greutăți. — Eu: Cred că s'a observat că în ajun tocmai, nu am asistat la interpelarea Enășescu în Senat.

10 Februarie. — *Dobrovici*, dela Finanțe, interogat: nu se știe nimic la finanțe despre împrumutul în Anglia. Cât? cum? la ce casă? Dintr'o depeșă cu indicație: Ba... se crede că este Barning Brothers. O telegramă particulară a lui Costinescu, — și Banque des Pays-Bas a primit 6 milioane. Dela cine? Comptoir d'Escompte pentru A. Em. Lahovary a primit 2 milioane, pe o scrisoare invitând casa M. Blank să plătească în «contul bonurilor de tezaur *depuse*» și casa Blank a confirmat; dar în Minister nu sunt urme de vre-un depozit făcut. «Schweizerische Vereins Bank» din Zürich a primit asemenea 2 milioane din Londra. Unde s'au tipărit bonurile? cine le-a iscălit? Nici o împuternicire nu s'a

les promesses de l'Allemagne aussi. (Le Roi devait voir après lui Théodore Mihaly).

dat prin Consiliul de miniştri. Mirare : S'a dat cu împrumut Casei rurale (prin Cameră) 1 şi $\frac{1}{2}$ milion cu $4\frac{1}{2}$ la sută, iar Statul trăeşte pe împrumuturi cu media de 5,75% !

— *Dinu Arion* m'a căutat de două ori. Din sorginte absolut de netăgăduit ştie că Arghirescu, vrăşmaş de moarte cu generalul Iliescu, s'a împăcat cu el ; că sunt dese conferinţe la Iliescu sau la maiorul R. Rosetti (cumnatul lui Brătianu) cu Răşcanu, Paul Angelescu, maior Balif, Lupescu, Stratilescu. Ia parte şi Panaitescu dela Siguranţă. Insuşi Blank ar fi exprimat groaza că se lucrează ceva în armată.

Miercuri, 11 Februarie. — Recepţie la Mişu Cantacuzino în onoarea generalului *Pau*. In conversaţia ce am avut cu el, s'a exprimat cu deferenţă asupra armatei germane : «dar tot au încercat să ne *distrugă*, bizuindu-se mai ales pe disensiunile noastre interne», când i-am spus că din războiul acesta rezulta mai ales că două ţări nu puteau să fie distruse : Franţa şi Germania. Am insinuat că după război, dacă s'ar putea face o apropiere între ele, ar fi o binefacere pentru toată Europa;—El : «Nu gândesc în teorie ca heghemoniile să fie un bine; prea influenţează în detaliu organismele (?). De altminterea nu mai am opinii politice».—Eu : Din fericire, căci așa aveți vreme să vă gândiți și să filosofați atât de bine. Apoi am vorbit de unii prieteni comuni din Paris.

Mercredi, 11 février. — Réception chez Michel Cantacuzène en l'honneur de *Pau*. Dans ma conversation avec lui, il s'est exprimé avec déférence sur le compte de l'armée allemande, «mais, tout de même, ils ont essayé de nous *détruire*, comptant surtout sur nos divisions intestines», — lorsque je lui ai dit que de cette guerre il résultait que deux pays sur tout ne pouvaient être détruits, la France et l'Allemagne. Après la guerre, ai-je insinué, si un rapprochement se faisait entre eux, ce serait un bienfait pour l'Europe. — Lui : «Je ne pense pas, en théorie, que les hégémonies aient du bon, elles influencent trop dans les détails les organismes (?); d'ailleurs, je n'ai plus d'opinions politiques». — Moi : Heureusement, car cela vous donne le temps pour penser et philosopher si joliment. — Nous avons causé ensuite de nos amis communs, de Lastours, Chabaud, etc.

M'am retras pentru a face loc lui *Take Ionescu*, care se învârtea împrejur nerăbdător ca să fie prezentat. Imediat a început *Take* să povestească recepția lui la Impăratul *Wilhelm*, masa ce i s'a dat, cuvintele de spirit ale Impăratului. — «Ați observat? nu poți să spui un cuvânt: vorbește toată vremea». — «Mă ertați. zice *Pau*, am văzut de două ori pe Impărat și *cu El* am putut vorbi». — Sărmanul general nu mai putea să zică un cuvânt. *Take* a povestit cum el cel dintâi a știut că *Anglia* va face războiul. (Ceea ce ne povestise lui *Brătianu* și mie când ne-am întrunit în *Septembre* pentru comunicat), etc. — Ce memorie prodigioasă! zice *Ch. Lahovary*, a reținut tot dintr'un lung articol pe care l'a trimis mai deunăzi unei reviste!

Generalul mi-a spus că, după dânsul, războiul va fi *foarte lung*.

12 Februarie. — *Von Bussche*, moderat în ceea ce privește recepția făcută lui *Pau*, se plânge că *Costinescu* reține, cu tot angajamentul contrariu, arama care vine pentru ei din *Bulgaria*: Germanii vor fi siliți să

Je me suis effacé pour faire place à *Take Ionescu*, qui rôdait avec impatience pour se faire présenter. De suite *Take* a commencé à raconter sa réception par l'Empereur *Guillaume*, le dîner qu'on lui a offert, les tics de l'Empereur. — «Vous avez remarqué? On ne peut placer un mot: il parle toujours.» — «Pardon, fait *Pau*, j'ai vu deux fois l'Empereur et j'ai pu causer». Le pauvre général ne pouvait plus dire une parole. *Take* a raconté comment, le premier, il a su que l'Angleterre faisait la guerre (ce qu'il nous a raconté à *Brătianu* et à moi, quand on s'est réuni en *septembre* pour le communiqué), etc.

— Quelle mémoire prodigieuse? fait *Charlot Lahovary*; il a tout retenu du long article qu'il vient d'envoyer à une revue!

— Le Général m'a dit que pour lui la guerre serait *fort longue*.

12 février. — *Von Bussche*, modéré en ce qui regarde la réception faite à *Pau*. Se plaint que *Costinescu* retient, malgré engagement contraire, le cuivre qui vient pour eux de *Bulgarie*: les Allemands seront obligés de démonter les cui-

demonteze uzinele din Belgia și din Franța de nord ; să se știe aceasta de guvern.

— *Djavid Bey* vine să mă vadă ; pleacă diseară la Viena și Berlin. Foarte inteligent. Nu contează decât ca demonstrație pe atacul dela Suez, cu toate că sunt 150 mii de Sirieni. Presa franțuzească este toată de cumpărat ; aurul englezese a inundat-o ; când s'a făcut împrumutul turcesc, *Djavid* i-a dat 3 milioane. Toată lumea a luat, afară de *Jaurès*, *Clemenceau* și «*Echo de Paris*» !

— Audiența la *Rege*, dela 5½ la 7. Vorbim de Pau. A încercat să vorbească politică și Regele i-a răspuns : «*Voi veghia ca la sfârșit (sau spre sfârșit) țara Mea să-și tragă foloasele*». In ce privește războiul : Cum se poate (privitor la a doua înfrângere mazuriană) ca Rușii să se mai ducă să pue piciorul acolo unde au mai căzut odată ? — Pau : Sunt fatalități !!

Vorbesc Regelui de finanțe. Ii povestesc tot ce știu de operația de necrezut cu bonurile de tezaur și îl fac atent asupra marelui interes ce un astfel de ministru are ca războiul să șteargă, cu incendiul lui, toate

vres de Belgique et de la France du Nord: que le gouvernement le sache.

— *Djavid Bey* vient me voir; il part le soir pour Wien et Berlin. Très intelligent. Il ne compte que comme démonstration sur l'attaque Suez; il y a pourtant 150.000 Syriens. La presse française a été inondée par l'or anglais. Lors de l'emprunt turc, *Djavid* lui a donné 3 millions. Tout le monde a pris, sauf *Jaurès*, *Clemenceau* et l'«*Echo de Paris*!».

— Audience royale. De 5½ à 7 h. causons de Pau. Il a essayé de parler politique, et le Roi lui a répondu: «*je veillerai à ce que à la fin (ou vers la fin?), mon pays s'en tire avec avantage*». — Sur la guerre: Comment se fait-il (à propos de la seconde défaite mazurienne) que les Russes aillent mettre de nouveau le pied dans le trou où ils sont tombés une fois? — Pau: Il y a des fatalités!!

Je parle de finances et de tout ce que je sais de l'incroyable opération des bons de trésor, et j'attire l'attention du Roi sur le trop grand intérêt qu'un Ministre pareil a, à ce que la guerre efface, dans son incendie, les traces. — Le

urmele. Regele zice : Ai dreptate. (La începutul conversației pronunțasem liniștit cuvintele : pirateriile d-lui Costinescu).

Povestesc apoi că Take Ionescu a spus lui Lexis Catargi, care pleca la Paris, că era înțeles în toate cu Brătianu ; că Filipescu afirma că are asigurarea lui Brătianu că la 15 Martie vom intra în campanie ; că la corpul al IV-lea șefii vestesc pe ofițeri că vom pleca dintr'un minut în altul ; că tunurile dela Nămolosa, fără știința Statului Major, au fost luate, etc. Este oare o simplă atitudine pentru ca să se crează contrariul ? — Regele : Cred că da, afară dacă nu este o tactică meșteșugită pentru a duce Coroana la alternativa de a declara războiul, sau... («sau, ce ?»), — zice Regele cu vioiciune, încruntându-se ca și cum ar avea o amintire din svonorile de abdicare din Septembrie... — Eu : Sau de a primi demisiunea cabinetului care a descoperit pe Maiestatea Voastră. — Regele îmi mulțumește și adaugă : «Să facem războiul în momentul de față, dar să fim sinceri, unde am ataca ? În Transilvania ? pentru a avea pe Bulgari în spate și pe Germanii din Bucovina în

Roi dit : Vous avez raison, (En commençant j'avais prononcé tranquillement ces mots : les pirateries de Mr. Costinescu).

J'expose ensuite que Take Ionescu a dit à Lexis Catargi, partant pour Paris, qu'il était entendu en tout avec Brătianu, que Filipescu affirme avoir de Brătianu l'assurance que pour 15 mars on entrerait en campagne ; qu'au 4-e corps les chefs previennent les officiers qu'on part d'une minute à l'autre ; que les canons de Nămolosa ont été pris sans le consentement de l'Etat-Major, etc.

Est-ce une simple attitude pour donner le change ? — Le Roi : Je crois que oui. — A moins que ce soit une tactique savante pour amener la Couronne à l'alternative de déclarer la guerre, ou... — «Ou, quoi ?», fait le Roi vivement, en fronçant le sourcil, comme s'il y avait un souvenir des propos sur l'abdication de septembre... — Moi : «Ou d'accepter la démission du Cabinet, ce qui découvrirait V. M.». — Le Roi me remercie. — Le Roi : Ce serait folie de faire la guerre en ce moment, et puis, soyons francs, on attaquerait-on ? en Transilvanie ? pour avoir les Bulgares dans le dos et les Allemands de Bucovine dans le flanc ? — Nous parlons de Bu-

flanc?» — Vorbim de Bucovina și de Trentin, care se pare că a fost trecut pe sub nasul Italianilor și apoi retras. «Dacă intră Italia, zice Regele, va fi fatal să intrăm și noi». — Regele adoptă o formulă cuminte a lui Mitică Moruzi: Trebuie ca țaranul să știe că Regele *se ocupă* de chestia națională (este oare o aluzie la trecut?) și va merge apoi ori și unde i se va cere. «Un lucru adevărat» această formulă!

Regele găsește că Bussche, cu drept cuvânt, era nemulțumit că s'au pus drapele pe străzi pentru sosirea lui Pau. Poliția e vinovată. Regele a interzis Curței să primească invitația la prânzul lui Take Ionescu pentru Pau. El avusese îndrăzneala să invite pe toată lumea. S'a pretextat doliu. În privința gazetei pe care vrea să o întemeieze Carp: Domnul Carp are dreptul să aibă gazeta lui, cum are și Take Ionescu pe a lui. Regele aprobă (fără ca eu să-i fi vorbit) că am cruțat pe Costinescu: «sunt lucruri cari ești silit să le înghiți»). Costinescu acuză pe Morandini de necinste: «Trebuie să fie un cadavru între ei».

covine et du Trentin qu'on semble avoir passé sous le nez des Italiens et ensuite retiré. «Si l'Italie marche, dit le Roi, ce sera fatal que nous marcherons».

Le Roi adopte une formule sage de Mitica Moruzi: Il faut que le paysan sache que le Roi s'occupe de la question nationale (Est-ce allusion au passé?), et il marchera alors n'importe où on leur demandera; «une chose vraie» cette formule.

Le Roi a trouvé que Bussche à juste titre était nerveux de ce qu'on avait mis de drapeaux dans les rues pour Pau. La police en est responsable.

Le Roi a interdit à la Cour d'accepter l'invitation à dîner de Take pour Pau et qui avait eu le... culot (le geste signifiait bien cela) d'inviter tout le monde. On a pretexté le deuil.

Au sujet du journal que veut fonder Carp: Mr. Carp a bien le droit d'avoir son journal, comme Take Ionescu a le sien.

Le Roi approuve (sans que j'en aie parlé), que j'ai épargné Costinescu; il y a «des choses qu'il faut avaler».

Sâmbătă, 14 Februarie. — *Brătianu*: Nimic nou. Bulgaria din ce în ce mai austriacă; Italia poate mai mult în partea cealaltă; dacă Italia ese în contra Germaniei. suntem desigur târâți. Crede că criza va fi la finele lui Aprilie, când Anglia își va termina pregătirile. (După mine tonul general nu este cald pentru Germania, pare că se simte o clătinare).

Evident pentru el, că dacă se forțează Dardanelele... — Eu: Filipescu spune că ți-ai luat angajamentul pentru o acțiune în Martie. — El: Date fixe am refuzat totdeauna... (deci a schimbat perspectiva de acțiune pe care se bizue Filipescu). Are să prezinte în ultima oră autorizația legii de asediu și îmi cere să nu vorbesc nimănui. Este în buni termeni cu Take, iar Filipescu este ocupat în contra lui. A insistat din nou să las pe Costinescu în pace cu chestiunea transporturilor, cum îmi ceruse prin George Stirbey acum a lună.

Luni, 16 Februarie. — *Marinkovici*, noul ministru al Serbiei, încearcă să pătrundă, zice el, gândul partidului conservator, care având gloria tratatului de la București, ar trebui cel dintâi să se gândească a-i salva ideile. — I-am explicat paradoxul situației: Iubim Franța și ne temem de aspirațiile Rusiei. Am avut cele mai bune raporturi cu Germania și există o criză permanentă cu Austria. Lămuresc cu precizie temerile mele în ce privește Dardanelele și garanțiile pentru ce am putea să ocupăm, garanții cari numai Anglia trebuie să ni le dea și pe cari nu putem să ne ducem să i le cerem.

Lundi, 16 février. — *Marinkovitch*, le nouveau Ministre de Serbie, essaie de pénétrer, dit-il, la pensée du parti conservateur qui, ayant la gloire du traité de Bucarest, devrait le plus penser à en sauvegarder les idées. — Je lui explique le paradoxe de la Russie; nous avons eu les meilleurs rapports avec l'Allemagne et il y a une crise permanente entre l'Autriche et nous. J'explique avec précision mes préoccupations au sujet des Dardanelles et des garanties quant à ce que nous pourrions occuper, garanties que seule l'Angleterre doit donner et nous ne pouvons aller lui demander, garanties qui seules, si les circonstances étaient favorables, me permettraient d'agir dans le sens de la triple Entente. — Je pro-

garanții cari singure, dacă împrejurările ar fi favorabile, mi-ar îngădui să merg în sensul Triplei Înțelegeri. Profit de ocazie ca să arăt ce turburare aruncă în spirite indiscrețiile și faptele unor miniștri antantști; în arăt afișul cu faimoasa telegramă rusească (Patria).— Marinkovici recunoaște dreptatea ce am. I s'a spus cu totul altceva: că toate garanțiile existau. El însuși de-abia poate să stea de vorbă cu Poklevsky.

Când i-am expus că fără aceste elemente, România nu putea intra și că în ultimă analiză ar trebui să restrângă legăturile cu Italia, am constatat numai decât o vie opoziție. Italia este adversara «sa». Am înțeles-o imediat. Aceasta confirmă tot ce simțisem din rezistența Italiei la instalarea Sârbilor pe Adriatică. — Forma raționamentului lui: ceea ce poate Italia să revendice, e puțin; ceea ce România trebuie să revendice, este mult; deci nu există nici o identitate de interese. Iar Serbia și România au inamicul lor comun la nord: Maghiarul, etc. Toată argumentația tinde a ne despărți de partida legată cu Italia. Este un om agreabil în discuție și, reprezentând un Stat foarte mic, n'are de cât o încredere mediocră în Statele mari.

fite de l'occasion pour montrer quel trouble jettent dans les esprits les indiscretions et les agissements de quelques Ministres ententistes; je lui montre l'affiche avec la fameuse dépêche russe. (Patria). Marinkovitch reconnaît le bien fondé; on lui a dit tout autre chose; que toutes les garanties existaient, que lui-même peut à peine causer avec Poklevsky. Lui ayant exposé que, faute de ces éléments, la Roumanie ne pouvait agir et qu'en dernière analyse elle devrait resserrer les liens avec l'Italie, j'ai de suite constaté une vive opposition. L'Italie est «son» adversaire, — ai-je compris. Cela confirme tout ce que je sentais de la résistance de l'Italie à l'installation des Serbes sur l'Adriatique. Forme de son raisonnement: ce que l'Italie peut revendiquer est minime; ce que la Roumaine doit revendiquer est gros; donc il n'y a aucune identité d'intérêt. Et puis la Serbie et la Roumanie ont leur ennemi au Nord: le Magyar etc. Toute l'argumentation tendait à nous écarter de cette partie liée avec l'Italie.

Agréable dans la discussion, et représentant un très petit État n'ayant qu'une confiance médiocre dans les grands États.

— Vericeanu (până la ce punct pot avea încredere în el?) îmi afirmă că ministrul *Antonescu* i-a spus, *V. Antonescu* dela Buzău fiind față, că Sir Edward Grey a întrebat pe Danielopol dacă Diamandi era autorizat să vorbească cum vorbește: «Este o greșeală, aveți atâtea interese cu Germania încât trebuie să o menajați până la ultima oră. Trebuie să fiți cu totul gata, și fără ea nu puteți fi gata».

21 Februarie.—Von dem *Bussche* îmi anunță că *Cotinescu* a avut o conferință cu chimistul lui și cu *Salladin* (nici un alt director de societate german, olandez sau român) și au hotărât ca să scază toleranța benzinei în petrol lampant de la 10 la 2½%. Aceasta pentru că crede că petrolul actual poate servi la automobile. Ce se face cu stokul aprovizionat? Când un ministru zice că ar vrea să vadă: «toți Nemții crăpând de foame», aceasta nu este neutralitate! Am să dau la Berlin avizul, să nu se mai cumpere *nimic* în România. La Berlin, sinceritatea d-lui Brătianu este îndoelnică; încep să mă îndoesc și eu de ea. Așa am să le spun toate d-lui Brătianu».

— *Czernin* a venit să-mi facă o mare rugăciune. *Maiorescu* are să vie să mă consulte dacă trebuie, cum este rugat, să confirme desmintirea dată de *Fürsten-*

— Vericeanu — combien peut-on faire fonds sur lui? — m'affirme que le Ministre *Antonescu* lui a dit, *V. Antonescu* de Buzeu étant présent, que Sir Edward Grey a demandé à Danielopol si Diamandy était autorisé à parler comme il l'a fait: «C'est une faute; vous avez tant d'intérêts avec l'Allemagne que vous devez la menager jusqu'à la dernière heure. Il faut que vous soyez tout à fait prêts et vous ne pouvez pas l'être sans elle...»

Samedi, 21 février. — Je donnerai avis de ne plus rien acheter en Roumanie. A Berlin on doute de la sincérité de *M. Bratianu*; je commence a en douter «aussi».

— *Czernin* est venu me faire «une grande prière». *Maiorescu* viendra me consulter s'il doit, comme on l'en prie, confirmer le démenti de *Fürstenberg* infligé à *Take Ionescu*

berg lui Take Ionescu. (Desmințire dată în «La Politique»).

Cu ocazia asta, vorbim de Trentin și de Bucovina; îi arăt pericolul de a deschide perspective de care nu te ții. Imi răspunde că nu poate *vinde* Românilor sau Italianilor pe oamenii cari se bat așa de bine pentru Monarhie! — Tot aceiași mentalitate!

22 Februarie. — Două conferințe cu deputatul *Șerban Voila* din Făgăraș. El vine des prin țară. Acum în urmă se îngrijește de porumb pentru țărănimia lor. Am prins și la el ce am simțit la Mihali: O adâncă decepție despre starea noastră. Pe dr. Angelescu l'a văzut de nenumărate ori și ceace «la noi» s'ar fi regulat în 40 minute, «la D-voastră» nu s'a regulat nici după 40 de zile. (Chestiunea vagoanelor de porumb cari s'au și încins pe drum). — Vorbim de bombardarea Dardanelor. El: «Dacă se așează Rușii la Constantinopole, mai bine să rămânem noi Unguri!» Poporul s'a slăbit, iar el, Șerban, este protivnic lărgirii votului cum îl cere. Azi chiar nu mai este un singur Român sigur de cercul lui; cu votul universal, vor vota notarul și primarul. Popimea, decând cu congresul, este de tot în mâna guvernului.

— *Fasciotti* vine la mine și-i comunic demisia lui Venizelos, pe care o afiă cu surprindere: «Aceasta este revoluția. și Dinastia este în rea situație». Pentru el Regele Constantin nu este inteligent și este gelos de Venizelos. *Fasciotti* îmi comunică ca o certitudine că Bulgarii nu mai fac manevre de primăvară, și renunță la mobilizare. Pentru el nu se poate ca Rușii să fie lăsați singuri la Constantinopole. Eu: obiectez declarațiile din Duma... «dar Sasonov n'a fost așa de precis», și fraza din «Ruskoje Slowo»: «nici protectorat, nici re-

(Démenti donné «Politique» 24 février). A cette occasion nous parlons Trentin et Bucovine et je lui dis le danger d'avoir ouvert des perspectives qu'on bouche ensuite. Il me répond, «avec ma franchise», qu'on ne peut «vendre aux Roumains ou aux Italiens des sujets qui se battent si bien pour la Monarchie!» Toujours les mêmes!

gim internațional»... — El : «Gazetele ! Dealtminterea Englezii vor ocupa, și ocupantul va avea și el cuvântul lui de spus. Germania nu are oameni și face politică proastă de tot. De ce a împins pe Turci la război ? De ce ne-au făcut și nouă încurcătura asta ? (Găsesc adorabilă forma aceasta critică: se vede că tot îl supără bombardarea Dardanelor!). «Dardanelele se vor lua, și nu greu. Marina italiană a studiat chestiunea când eram noi în război cu Turcii și dacă nu am atacat Constantinopole, este că ne angajasem să limităm războiul în Africa». Austria n'a vroit nici odată să se înțeleagă cu Italia asupra compensațiilor; tratatul este pe baza ca ori-ce sporire austriacă să fie compensată Italiei, dar se înțelege că numai acolo unde poate avea contact. Deci perspectiva despre Istria și coasta Adriatică ! Desigur are să fie revoluție la Constantinopol. Băncile s'au și mutat la Konia ! Reeriminări contra Regelui Carol ; nu-i mai puteai comunica nimic pentru că era transmis la Berlin ! El a comunicat Regelui Carol, *cinci zile* înainte de Consiliul de Coroană neutralitatea Italiei iar Regele, *palid*, a făcut sforțări pe lângă el. La toate confidențele lui Fasciotti, mă mărgineam să-i afirm tot dorința unei strânse legături cu Italia. A blamat manifestația făcută lui Pau și îmi confirmă că nu a voit să apară nicăeri unde s'a organizat ceva pentru Pau. — Concluzie: Nu știe nimic despre atitudinea Italiei față de bombardarea Dardanelor.

23 Februarie. — Maiorescu dă în «La Politique» nota ce i-a fost solicitată de Czernin în afacerea Fürstenberg.

— Take Ionescu a transmis lui Talaat-Bey o depeșă, îndemnându-l să facă pace separată cu Tripla Înțelegere. Aflu aceasta prin Kiriacescu ; iar *von Bussche* mi-o confirmă, știută de el din Constantinopol. Aceasta zice el, după îndemnul lui Poklevsky, de oarece Blondel crede pe Talaat accesibil banilor francezi. Și aceștia sunt oamenii cari duc campanie pe tema conversației mele cu Pau, «bateau monté» de Blondel ! Bussche afirmă că Blondel a dat nota la «Adevărul».

— Von Bussche. Ora 6 : In afară de cele de mai sus.

i-am spus și eu : Să admitem că forțarea Dardanelor dă greș, sau că se amână până ce se obține un nou succes german; vă întreb, ce se dă poporului român ? Să-i vorbim numai de Dardanele ? El știe că în Transilvania nu s'a făcut nimic, iar acum este moda de a zice că Austria nu dă nimic. Ce facem cu Bucovina ? Ți-am atras atenția asupra Italiei, care ne poate trage și pe noi ; acesta este al doilea punct capital. — El: «La aceasta mă gândesc în tot momentul și am scris în nenumărate rânduri; dar pot să te asigur că atitudinea Austriei nu va fi ceeace se spune că este». Insist că, cu mâna goală nu se poate spera ceva.

24 Februarie. — Vizita părintelui *Lucaci*. De geaba îmi spune el că pe vremuri a ascultat de povețele mele : nu l'am văzut niciodată. Cap gros de călugăr «papelard», fumând cu beatitudine țigara, ochi rotunzi și lesne umezi. Pe dedeparte mă întrebă cum pot fi în contra lor. Ii reamintesc că tocmai din August tratez fără mare succes, — dar dacă vreau Transilvania, este ca să o păstrez, fiindcă, dacă congresul nu ne-o va lăsa. este o nebulie să începem: ori Anglia admite ea amputația Ungariei? — El: Ungaria este oblăduită peste tot de Ovrei, și la Londra grație Rothschildzilor ei sunt în bună situație. Mai mult chiar, pe când călătorea spre Italia, a făcut cunoștință pe vapor cu frații Buxton, cari luându-l drept un preot austriac, i-au spus că nici odată Englitera nu va permite să se atingă de Un-

Mardi, 24 février. — Visite du Père Lucaci. Il a beau me dire qu'il a dans le temps pris mon conseil, je ne l'ai jamais vu. Tête de gros moine papelard, fumant béatement le cigare que j'ai offert, yeux ronds et facilement mouillés. Avec circonlocutions il interroge comment je puis être contre eux. Je lui rappelle que je traite depuis août, sans succès apparent, il est vrai! — mais que si je veux la Transylvanie, c'est pour l'avoir, car si le congrès ne doit pas me la laisser, folie de commencer : or, l'Angleterre admet-elle l'amputation de la Hongrie ? — Lui: La Hongrie est protégée partout par les Juifs et à Londres, grâce aux Rothschild, ils sont en bonne situation. De plus, pendant qu'il se rendait en Italie, il a fait sur le bateau la connaissance des frères Buxton qui, le prenant pour un prêtre «autrichien», lui ont dit que jamais

ria. Englitera contează pe Ungaria fiindcă are 20 milioane și fiindcă religia ei o va despărți totdeauna de Rusia, pe când Românii sunt puțini la număr și de aceeași religie cu Rusia. Când Împăratul s'a dus la Constanța, a spus : «Mă duc la coreligionarii mei». Cum au aflat frații Buxton că Lucaci era Român, au evitat ori ce conversație ulterioară, iar la Roma s'au sustras de la ori ce întâlnire. Am rugat pe Lucaci să judece el dacă am dreptate când în toate împrejurările cer totdeauna garanția Angliei! — Lucaci mi-a mai încredințat, — speră că nu va avea să-și regrete «sinceritatea» — că fiind de curând primit la Regina Maria, Dânsa a manifestat o mare bucurie de eventuala cădere a Dardanelelor, fiindcă cu ele va cădea și pretextul de rezistență a oamenilor politici cari sunt adversarii acțiunii (! ?). Părintele Lucaci admite că trebuie așteptat. «Va trebui să luăm oameni din Ardeal, pentru a învăța pe Români să fie *discreți*».

26 Februarie. — *Mihaly*: Acum începe tragedia. În 15 zile un milion de Români nu au ce mânca. Analiza vorbirei lui: Ați amestecat pe Români și ați deșteptat suspiciunea Ungurilor, flăcăii sunt duși în Germania și în Polonia, iar celor de acasă Statul nu le dă nimica. Nu ne

l'Angleterre ne laissera toucher à la Hongrie. L'Angleterre compte sur la Hongrie parce qu'elle est forte de 20 millions et que sa religion la séparera toujours de la Russie, tandis que les Roumains sont peu et de religion similaire aux Russes. Quand l'Empereur est allé à Constantza, il a dit: Je viens chez des corréligionnaires. Dès que les Buxton ont connu que Lucaci était Roumain, ils ont évité toute conversation ultérieure et à Rome se sont dérobés à tout rendez-vous. J'ai prié Lucaci de juger si j'ai raison quand, en toute circonstance, je réclame la garantie de l'Angleterre!

Lucaci m'a confié aussi — il espère qu'il n'aura pas à regretter sa «sincérité», — qu'ayant été reçu depuis peu par la Reine Marie, elle a marqué une grande joie de la prise éventuelle des Dardanelles et qu'ainsi tombera le prétexte à résistance des hommes politiques qui sont les adversaires de l'action (! ?) Le Père Lucaci admet qu'il faut attendre. «Il faudra prendre des hommes d'Ardeal pour apprendre aux Roumains à être *discrets*».

luați, pentru că nu ajută timpul ? Să rămâne zis, că cel puțin ne-ați hrănit *pe bani* ! Când Mihaly a dus lui Tisza știința că România rămâne neutră, a văzut bine pe chipul lui că el nu mai crede; nu mai au nimica de așteptat dela el. Dacă este hrană, ea se duce la Sașii lor. «Chiar dacă intrați, încă trebuie să ne găsiți vii !» Mihaly mai raportează că nu au văzut cu ochi buni amestecul Crucei-Roșii române pentru corespondența prizonierilor; nu este numai gelozie, dar calcul. Ungurii țin ca cei prinși să nu se știe de urma lor, să se socotească perduți : așa alții nu se vor preda lesne ; din contra, ei țin ca Rușii prizonieri să dea numele, să primească bani, să scrie că este bine de ei, pentru ca alți Ruși să fie îndemnați să se predea. Eu i-am spus că din Viena mi s'a scris chiar, că ei au organizat serviciul lor și că Crucea Roșie Română i-ar încurca ! In ținutul lui, boii sunt 2400 lei perechea, vaca 500.

— Marius Teodorian a îndemnat pe Lucaci să vie la mine, însă, — după propria sa mărturisire, — l'au oprit mereu Filipescu și Delavrancea să dea ochi cu mine. Lucaci este în luptă cu Arhiepiscopul Netzhammer. Acesta este minat la Roma și de Vladimir Ghika, și atacat aci de «Epoca».

— Răvășel dela *Maiorescu*, care a văzut alaltăeri pe Rege: «Impresia mea este identică cu a D-tale: aceiași nehotărîre și... Italia».

— La 5½ *Ciorăneanu* telefonează că Costinescu a demisionat din Cameră chiar, scriind demisia față de 30 deputați. In Cameră se dase la o parte un proiect de prohibiție a orzului, mazărei și secarei, după o hotărîre a Consiliului de miniștri, ca inutil, de oare ce un Decret Regal este suficient. Deputații amici ai lui Costinescu și Iorga, devenit foarte belicos de când a intrat la Liga Culturală, devenită Națională, au cerut votarea legii cu accentuare că numai intervenții «dubioase» mijlocise retragerea legii. Evident că se denunță o manoperă a Germaniei. Costinescu, ca demonstrație în acest sens, s'a grăbit să accedeză. Brătianu însă a tăiat scurt și a telefonat la Senat să se citească Mesagiul de

închidere. Costinescu a încercat o surpriză și tot el demisionează. Să'l vedem pe Brătianu dacă este om, ori un «compère».

27 Februarie. — *Seulescu* primit eri de Rege, nu este mulțumit. Lipsă de hotărâre. Singurul punct serios despre Dardanele; nu putem începe nimic fără garanții serioase, foarte serioase.

— *Bussche* vine dela *Barbu Stirbey*. I-a spus că «dacă Costinescu rămâne în guvern, el crede că nu are altceva de făcut decât să plece!» A văzut pe Rege; nu are impresie bună. I-a lăsat copie după raportul Legățiunii lor din Atena; că a găsit pe Rege, după rezolvarea crizei, «încrezător în sine» și mulțumit. (Știu dela *G. Stirbey* că *Bussche* a făcut reflecția că Regele nu arăta vre-o satisfacție sau aprobare. Nimic!).

Bussche a arătat încă Regelui o telegramă, că Italia a dat din nou asigurare că nu va mișca. Știe că azi chiar, prin *Mavrocordat* din Viena, guvernul a fost avizat de această rezoluțiune. Atitudinea Italiei, combinată cu a Greciei, poate avea înrâurire și aici.

28 Februarie. — *Czernin*, radios, vine să mă vadă de dimineață: «Sper că nu mai aveți temeri în ceea ce privește Italia»? Are el știri directe dela Viena? Are probabil cunoștință de telegrama lui *Mavrocordat*. Gazetele de altfel au telegrame în cari este vorba de negociații austro-italiene. *Czernin* este și el foarte neîncrezător în curajul și voința Regelui. Credea că tineretea lui va fi o garanție.

— *Barbu Stirbey* este rugat de mine să comunice lui

Samedi, 28 février. — *Czernin*, radieux vient me voir matin. «Eh bien! Excellence! J'espère que vous n'avez plus d'inquiétude au sujet de l'Italie!» A-t-il des informations directes de Wien? C'est probablement la dépêche de *Mavrocordat* de Wien qui lui est connue. Les journaux ont d'ailleurs des télégrammes dans lesquels il est question de négociations austro-italiennes.

Czernin est aussi très méfiant vis-à-vis du courage et de la volonté du Roi. Il pensait que sa jeunesse serait une garantie....

— *Barbu Stirbey*. Je le prie de communiquer à Bratiano

Brătianu că dacă Costinescu, fiind vinovat, reintră în guvern, reiau libertatea mea de acțiune față de el și voi da în vileag toate traficările lui. Barbu a avut la masă alături pe generalul Paget, Poklevsky, Ypersele-Strihou. Paget a zis în tren d-nei S. Lahovary : « Mi s'a recomandat să fiu cu băgare de seamă în această casă, căci nu ne-ar fi prietenă ». Același ar fi spus : « Englezii nu sunt grăbiți de loc, aveți vreme ! »

Mihail Pherekyde a spus fratelui meu (Mihail Marghiloman) : Este imposibil de a prevedea o acțiune alături de Austria ; dacă eșim din neutralitate, în orice caz nu înainte de 6 săptămâni, nu suntem gata și va fi numai pentru patru luni. *Avem garanții scrise* ale Angliei pentru tot ce vom ocupa în Ungaria, și se tratează pentru Dardanele. Fratele meu îmi recomandă să verific aceste două puncte, căci Brătianu mi-a ascuns desigur adevărul.

1 Martie. — Demisia Costinescu retrasă. G. Stirbey, care îmi comunică această veste, consideră că faptul este pentru Brătianu o mare pierdere de prestigiu. Comunicatul oficial e dibaci : se explică o neînțelegere și se prezintă scuze *Camerei*, al cărei vot a rămas în aer.

que si, Costinescu étant dans son tort, il le reprend dans le gouvernement, je reprenais ma liberté d'action vis-à-vis de celui-ci et que je mettrai a nu tous ses trafics.

Barbu a eu à dîner avant-hier le Général Paget, Poklevsky, Strihou. Paget a dit dans le train à Simky : « On m'a recommandé d'être sur mes gardes dans cette maison, car on ne nous est pas ami. » — Du même : « Les Anglais ne sont pas pressants du tout ; prenez votre temps ! »

— Michel Pherekyde a causé avec Michel : impossibilité de prévoir une action à coté de l'Autriche ; si on sort de la neutralité, pas avant 6 semaines ; sommes pas prêts et ce sera seulement pour 4 mois ; on a des *garanties écrites* de l'Angleterre quant à ce qu'on occuperait de la Hongrie, et l'on traite pour les Dardanelles. Michel me recommande de vérifier ces deux points, car Bratiano m'a sûrement caché la vérité.

Le 1-er mars. — Démission Costinescu retirée. G. Stirbey, qui me le communique, considère que pour Bratiano c'est une grosse perte de prestige. Le communiqué officiel est adroit : on explique malentendu et on s'excuse vis-à-vis de la Chambre, dont le vote est resté en l'air.

2 Martie. — *Bussche* s'a întâlnit cu Brătianu : D-I Costinescu este inamicul declarat al Germaniei; reintrarea sa în guvern însemnează oare, cum se crede la Berlin, că Președintele s'ar alia la modul lui de a vedea ? Reintră el cu o mai mare libertate de acțiune decât în trecut ? Brătianu roagă pe ministru să dea la Berlin asigurarea că sentimentele sale pentru Germania nu s'au schimbat. Are dificultăți interne, cari nu'i dau voie întotdeauna să facă ceea ce ar trebui. Interdicția articolelor desemnate de Costinescu se va face prin decret, dar numai pentru timpul semănatului, spre a vedea ce este necesar pentru sămânță. Mortun a spus lui *Bussche* că dacă ar lăsa pe Costinescu să plece, aceasta ar însemna peste două luni un guvern Costinescu-Take-Filipescu.

— *Kali Bey*, președintele Camerei Otomane, trece prin București în drum spre Viena și Berlin. Vine să mă vază. Foarte încrezător : Turcia va rezista cu îndârjire ; guvernul este bloc și țara renovată ; ar trebui trei sute de mii de oameni pentru a încerca o debarcare utilă ; chiar dacă ar cădea Constantinopol, tot s'ar apăra Turcii pe Bosfor. S'au luat precauții și au preparat re-

Lundi, 2 mars. — *Bussche* vu Bratiano : Mr. Costinescu est l'ennemi déclaré Allemagne. Sa rentrée signifie-t-elle, comme on le croit à Berlin, que le Président s'est rallié à sa façon de voir ? Rentre-t-il avec plus de liberté d'action que par le passé ? — Bratiano prie le Ministre de donner à Berlin assurance que ses sentiments pour l'Allemagne pas changé. Il a des difficultés intérieures qui ne lui permettent pas toujours de faire ce qu'il devrait. L'interdiction des articles visés par Costinescu se fera par décret, mais rien que pour la durée des ensemencements, pour voir ce qui est nécessaire comme semence.

Mortzun a dit à *Bussche* que laisser partir Costinescu, cela signifiait dans 2 mois un gouvernement Costinescu—Take—Filipescu.

— *Kalil-Bey*, Président Chambre ottomane, passe par Bucarest en route pour Wien—Berlin. Il vient me voir. Très confiant ; Turquie fera résistance outrance ; bloc gouvernement et pays rénové ; il faut 300.000 hommes pour essayer débarquement utile ; Constantinople viendrait à tomber qu'on se défendrait encore sur Bosphore. Ils ont pris des pré-

tragerea guvernului la Konia (informația lui Fasciotti era deci exactă). Dar rezistă de 25 de zile la bombardament și aliații mai sunt încă afară, la Kumkale, fort vechi și tunuri de 25 ani! Telegrama lui Take Ionescu către Talaat, vorbind de prietenie veche și rugându-l stăruitor să facă pacea cu Tripla Înțelegere, a sosit în același timp cu o telegramă trimeasă de la Atena Sultanului, prin prințul Sabbah-Eddin și cu propunerile unui emisar englez la Constantinopol. Telegrama lui Take era deci rezultatul unui plan concertat al căruia, el, era simplu executor.

— *Povolni* pleacă în Italia. Are un interview al lui Filipescu, care «nu va face plăcere Italianilor». Crăciun i-a destăinuit că era o campanie preparată în contra mea. *Povolni* a discutat cu Filipescu, care nu admite că se poate avea un dubiu asupra victoriei finale a Triplei Înțelegerii. Asupra Italiei a notat acest pasaj delicios:— Filipescu : Fasciotti nu lucrează sincer, reîncepe să descurajeze lumea, afirmând neutralitatea țării sale, ceea ce este în contra voinței guvernului său, care este gata să facă războiul. — *Povolni*: Credeam că știu că Fas-

cautions et ont préparé la retraite du gouvernement à Konia (informatoin de Fasciotti était exacte); mais ils résistent 25 jours de bombardement et les Alliés sont encore dehors à Kumkale, forts anciens et canons de 25 ans!

Le télégramme Take Ionescu à Talaat parlant d'amitié vieille et l'adjurant de faire la paix avec Triple Entente, est venu en même temps que télégramme envoyé de Athènes au Sultan par Prince Sabbah-Eddine et que propositions d'un émissaire anglais à Constantinople. C'est bien par suite d'un plan concerté, dont Take était le simple exécuter.

— *Povolni* part pour Italie. Il a une interview de Filipescu qui «ne fera pas plaisir aux Italiens». — Craciun lui a confié qu'une campagne était préparée contre moi. *Povolni* a discuté avec Filipescu, qui n'admet pas qu'on puisse douter victoire finale Triple Entente. Sur Italie, il a noté ce passage savoureux: Fasciotti pas franc collier, il recommence à décourager le monde en affirmant la neutralité de son pays, ce qui est contre la volonté de son gouvernement qui est prêt à faire la guerre. — *Povolni*: Je croyais savoir que c'est par ordre de son gouvernement que Fasciotti avait

ciotti a făcut această comunicare din ordinul guvernului său! — Filipescu: Adevărat? Sunt încântat de aceasta, căci arată cât este de hotărât guvernul italian dacă spune o minciună ca să înșele pe Nemți!

3 Martie. — Domnul de *Bussche* se plânge că Brătianu a *promis formal* Berlinului, o *neutralitate binevoitoare*, care de altminterea trebuia de la sine să decurgă din tratatul nostru de alianță, și cu toate asta n'am observat-o pe Dunăre. Dardanelele pot rezista, dar nu trebuie ca munițiile să lipsească. S'a lăsat să treacă un tren de muniții pentru România, însoțit de un al doilea tren pentru Turcia: acesta din urmă, probabil, după indicațiile lui Iliescu — n'a eșit din țară. Or, și Regele și Brătianu au spus că vor închide ochii. «Situția e gravă și urgentă». Germania cere să se lase să mai treacă 200 vagoane pentru Turcia, și vor mai lăsa să mai intre 100 vagoane pentru noi. Totul este în Austria. «Aceasta are cea mai mare importanță pentru relațiile noastre viitoare. Germania nu va face nici o obiecțiune dacă se va lăsa libera trecere munițiilor Sârbilor și Rușilor». Mare insistență să vorbească cu Brătianu.

fait cette communication! — Filipescu: Vraiment? J'en suis enchanté, alors, car cela prouve combien le gouvernement italien est décidé, puisqu'il dit un mensonge pour tromper les Allemands!

3 mars. — Mr. de *Bussche* se plaint que Brătianu ayant expressément promis Berlin *neutralité bienveillante*, qui devait sans cela découler de notre traité alliances, nous ne l'avons pas observée sur le Danube. Les Dardanelles peuvent résister, mais il ne faut pas que les munitions viennent à manquer. On a laissé passer un train de munitions pour Roumanie, accompagné second train pour Turquie: ce dernier, — sur indications probables de Iliescu, — n'est pas sorti. Or, et le Roi et Brătianu avaient dit qu'ils fermeraient les yeux. «La situation est grave et urgente». L'Allemagne demande qu'on laisse en plus passer 200 wagons Turquie et ils laisseront encore entrer 100 wagons pour nous. Le tout est en Autriche. «Ceci a la plus grande importance pour nos relations à venir. L'Allemagne ne fera aucune objection si on laisse ouvertement passer des munitions pour la Serbie ou la Russie». Grande insistence que j'en parle Brătianu.

— *Maiorescu* a venit să-mi spue că trebuie neapărat să fac acest demers și că să vorbesc și în numele lui. Ar fi o nebunie să supărăm Germania. Putem să ne certăm cât om vrea cu Ungaria, dar să nu ne punem rău cu Germania, care mâine poate fi prietena Rusiei în contra Angliei. *Maiorescu* revine asupra conversației lui cu Regele (a se vedea 26 Februarie). Regele pare a fi în altă atmosferă decât acum câte-va luni. Atunci, războiul era o nebunie; ne-am acoperi de ridicol, ținând numai două luni. Astăzi, Regele nu protestează decât în contra celor cari fixează un termen oarecare. (Același limbaj și aceleași reticențe ca și Brătianu). O idee însă foarte înrădăcinată: Italia ne va trage după ea. Este oare o finețe știind că Italia poate nu va intra? Există un tratat și ar fi o felonie, spune *Maiorescu*. *Maiorescu* zicând că ar trebui să se trimeată cineva la Roma. Regele i-a răspuns că a scris, dar că Victor Emanuel nu se dă pe față. Are să-i trimeată un om sigur. *Bussche* se teme, — zice *Maiorescu* — să nu fie Mișu. *Maiorescu* mai e încredințat că există chiar o convenție

— *Maiorescu*, qui est venu après déjeuner, me dit qu'il faut faire la démarche et que je parle aussi en son nom. Ce serait folie d'irriter l'Allemagne; on peut se brouiller tant qu'on veut avec les Hongrois, mais ne pas se mettre à dos l'Allemagne qui demain peut être l'amie de la Russie contre l'Angleterre.

Maiorescu revient sur sa conversation avec le Roi (26 février). Le Roi semble être dans autre atmosphère qu'il y a quelques mois. Alors la guerre était une folie; on se serait couvert de ridicule pour durer deux mois. Aujourd'hui le Roi ne proteste que contre ceux qui fixent un terme quelconque. (Même langage et même réticence que Brătianu, quand nous nous sommes vus). Une idée par contre très arrêtée: l'Italie nous entraînera. Est-ce finesse, sachant que l'Italie ne marchera peut-être pas? Il y a un traité et se serait une felonie, a dit *Maiorescu*. *Maiorescu* ayant dit qu'il faudrait envoyer quelqu'un Rome, le Roi dit qu'il a écrit «mais que Victor Emmanuel ne se déboutonne pas». Il va lui envoyer un homme sûr. *Bussche* craint, dit *Maiorescu*, que se ne soit Mișu.

Maiorescu tient pour certain qu'il y a déjà convention

cu Italia în privința Trentinului și în plus Savoia, ceea ce ar da un sens particular toastului lui Lavriano la banchetul oferit lui Salandra: «Și înainte Savoia!» A fost consultat și de Rege și de Regină dacă Costinescu trebuia scos afară și Maiorescu a răspuns că Brătianu este destul de fin ca să știe dacă partidul poate sau nu suporta o criză. Maiorescu este liniștitor: neutralitate prelungită.

— *Artoianu*, întors dela Roma, este convins că Italia va intra; Sonino, Salandra au lăsat să se înțeleagă. De Martini a spus-o clar. (Știu că Martini a arătat și altor persoane această convingere). Dar vor să facă războiul pentru a marca rolul lor de mare putere (?). Arhiducele a oferit Trentinul, în schimbul a 150 milioane valoarea fortificațiilor, și Germania compensează Austria în Silezia; dar ambele cer demobilizarea imediată pentru a libera trupele numeroase ce se găsesc pe granița italiană. Această condiție nu va fi primită. Giolitti este uzat și discreditat. Italia nu va face un pas înainte de Iulie; speră să aibă insulele turcești din Asia, ceva în Siria și o rectificare spre Tunis.

avec Italie sur le Trentin et la Savoie en plus, ce qui donnerait un sens particulier au toast de Lavriano au banquet offert à Salandra «et en avant Savoie!» et à l'embrassade de Salandra. — Il a été consulté et par le Roi et par la Reine, s'il fallait mettre dehors Costinescu, et Maiorescu a répondu que Bratiano est assez fin pour savoir si le parti supporte une crise. Maiorescu rassurant: neutralité prolongée.

— *Argetoianu* retour de Rome. Convaincu que l'Italie marchera; Sonino, Salandra l'ont laissé entendre; de Martini l'a dit clairement. (Je sais que de Martini a marqué cette conviction à d'autres personnes aussi). Mais ils veulent faire la guerre pour marquer leur rôle de grande puissance(?). L'Autriche a offert le Trentin moyennant 150 millions, valeur des fortifications, et l'Allemagne la compense en Silésie; mais les deux demandent démobilisation immédiate, pour libérer les troupes nombreuses qui sont sur frontière Italie. Ceci ne sera pas accepté. Giolitti usé, discrédité (?). Mais Italie ne fera pas un pas avant juin. Elle espère avoir les îles turques d'Asie, quelque chose en Syrie et

Se desinteresează de Dardanele, dar este jignită că nici unul din ambele grupe nu a vestit-o. Nu admite alt concurent în Adriatica, decât Austria. (Atuncea cum se înțelege cu tripla?). Germania, în defensivă, este neînduplecată, chiar dacă toți neutrii ar ataca-o, dar nu știe cum va lega data de 15 Iunie, termenul aprovizionării ei, cu noua recoltă, 15 August. Incepe să dorească pacea. *Dacă am intra în Austria, am fi zdrobiți, într'atâta s'au armat.* De astă iarnă încoace, Austria a pus pe picior 3 milioane de oameni, bine preparați.

4 Martie. — *La Brătianu.* Ii expui, după notele mele, conversația cu de Bussche, și îi spui părerea lui Maiorescu. El: Am declarat expres o neutralitate bine voitoare, nimic altceva decât declarațiile de la Sinaia. (Îmi reamintesc că eu am îmblânzit formula pe care Brătianu o redactase, în sensul unui angajament cu termen scurt). Vagoanele de muniții sunt un schimb convenit cu alte obiecte prohibite. Mereu am refuzat trecerea munițiilor. (Dar eu îmi aduc aminte că în Septembrie, Brătianu s'a plâns mie că munițiile pe care le credea el de mult transitate, fuseseră oprite). N'a spus niciodată că

rectification du côté de Tunis. Elle se désintéresse des Dardanelles, mais elle est vexée qu'aucun des deux groupes ne lui en ait parlé; mais elle n'admet pas un autre concurrent dans l'Adriatique que l'Autriche. (Comment s'entend-elle alors avec la Triple?). Allemagne sur la défensive est incoercible, même si tous les neutres l'attaquaient, mais ne sait comment joindre le 15 juin, terme de ses approvisionnements, à la nouvelle récolte, 15 août. Elle commence à souhaiter la paix. Si nous entrons en Autriche, nous serions anéantis, tant on s'est armé. Depuis l'hiver l'Autriche a mis sur pied 3 millions d'hommes et bien préparés.

4 mars. — Chez Brătianu. Je lui expose la conversation, d'après notes, de Bussche et lui dis avis Maiorescu. — Lui: Expressément déclaré neutralité bienveillante, rien d'autre que les déclarations Sinaia. (Je me souviens avoir adouci la formule que Brătianu avait rédigée dans sens engagement à court terme). Les wagons munitions sont un troc convenu avec autres objets prohibés. De tout temps refuse passage munitions. (Je me souviens pourtant qu'en septembre il s'est plaint à moi que les munitions qu'il croyait depuis longtemps transitées avaient été arrêtées). Il n'a pas dit que fermerait

va închide ochii, dar a spus că este presupus că nimic nu i-a fost adus la cunoștință de către Bussche. El ar fi repetat că era imposibil ca munițiile să poată trece. Se teme că Bulgaria l-ar denunța: Aceasta s'a mai petrecut, fără motiv, cu Radoslavof. Are, *pe mare*, muniții franțuzești și italienești pentru 50 milioane și la prima indiscreție aliații le-ar opri. A făcut până acum pentru Germania tot ce se putea face, prin faptul că nu a atacat Austro-Ungaria. Raporturile intime cu Italia vor face că atitudinea ei va influența desigur asupra atitudinii noastre. Nu cunoaște aranjamentul aliaților în ceea ce privește Constantinopole și preferă, desigur, ca Europa să sosească acolo înaintea Rusiei. Martie, în tot cazul, trebuie să treacă în liniște: «Nu sunt din acei cari fixează termene și umblă cu calendarul».

Tonul general: prost, după părerea mea. Pornirea în favoarea Triplei Înțelegeri ese la iveală. (Intre altele: «succesele militare nu sunt așa de strălucite cum se zice»...). Și faimosul termen: Aprilie, care revine mereu la francofili, are semnificarea lui. Intrebat asupra garanției scrise date de Anglia, nimic alt decât

les yeux, mais a dit qu'il est censé que rien ne lui a été dit par Bussche, mais qu'il lui avait répété qu'il était impossible que des munitions puissent passer. Il a peur que la Bulgarie le dénoncerait même si elles parvenaient à passer: ceci était déjà arrivé, et à tort, avec Radoslavof. Il a en mer, pour 50 millions munitions françaises et italiennes et à la première indiscretion les alliés les intercepteraient. Il a déjà fait pour l'Allemagne tout ce qu'il a pu faire en n'attaquant pas les Austro-Hongrois. Rapports intimes avec Italie, dont certainement l'attitude influencera la nôtre. Ne connaît aucun arrangement entre les alliés pour Constantinople et aime autant que l'Europe y arrive avant les Russes; l'invite aux Grecs devait avoir la signification de s'y trouver le plus d'Européens possibles. Mars, à tout prix, doit se passer tranquillement: «nu sunt din cei cari fixează termene și umblă cu calendarul». — Ton général: mauvais, à mon sens. Le parti pris en faveur de la Triple-Entente, perce. (Entre autres: «les succès militaires ne sont pas si brillants qu'on l'a dit...»). Et ce fameux terme d'avril, qui revient chez les francophiles, signifie quelque chose. Interrogé sur garantie écrite de l'An-

telegrama divulgată că Anglia va favoriza aspirațiile naționale ale României.

În ceia ce privește pe Costinescu, a fost silit să-l reia, căci de altfel peste o lună am fi avut guvernul (?) trinității (sic) Filipescu-Take Ionescu-Costinescu. Pentru alegerea lui Teodor Rosetti la Suceava : nu știe ce se face acolo, dar Teodor Rosetti n'ar avea șanse după câte i-a spus Ghiteșcu.

5 Martie. — Lui *Bussche* îi spun ceiace pot, adică dificultățile interne arătate de Brătianu. Am grijă însă să nu suflu nimic de munițiile noastre.

Bussche : Deci negativa pe toată linia. Dacă Dardanelele cad din lipsă de muniții, va fi pentru *foarte multă vreme* ceartă mare între Germania și România. De ce se ocupă d-l Brătianu de luna Martie: oare după ea va veni acțiunea ? Eu: Nu, presupui că el speră vre-un eveniment fericit : «trăsnetul» (reamintindu-mi expresia favorită de odinioară a lui Brătianu). *Bussche hotărât* asigurat în ceiace privește Italia. Nu crede un cuvânt din tot ce se spune despre Bulgaria. Chiar Ghenadief atât de josnic, nu s'a schimbat. Dacă survine

gleterre, rien d'autre que le télégramme divulgué, que l'Angleterre favorisera les aspirations nationales de la Roumanie.

Pour Costinescu, il était tenu de le reprendre, sans ça dans un mois on pouvait avoir le gouvernement (?) de la Trinité (sic) Filipescu-Costinescu-Take Ionescu.

Pour élection Theodor Rosetti Suceava: il ne sait ce qu'ils font là-bas, «mais Th. Rosetti n'aurait pas de chance».

5 mars. — Von *Bussche*. Je lui dis ce que je puis lui dire, savoir les difficultés intérieures alléguées par Bratiano. J'ai bien soin de ne pas toucher mot de nos munitions.— *Bussche*: Donc, négative sur tout la ligne. Si les Dardanelles tombent faute de munitions, se sera pour très longtemps une brouille grave entre l'Allemagne et la Roumaine. Pourquoi Mr. Bratiano s'occupe-t-il du mois de mars: est-ce l'action après?—Moi : Non, je suppose qu'il espère quelque événement important; le «coup de tonnerre» (me rappelant l'expression jadis favorite de Bratiano). — *Bussche* fermement rassuré Italie. Ne croit pas un mot de tout ce qu'on dit de la Bulgarie. Ghenadieff lui même, «si vil», n'a pas changé; s'il y a

vre-o schimbare de guvern, poate să se întâmple ceva, dar nu înainte.

— De aseară, Take a început să răspândească fel de fel de știri despre Bulgaria : Guvern național, mobilizare, s'a vorbit chiar de asasinarea regelui Ferdinand. Nimic nu confirmă aceasta, afară de tonul dubios al gazetelor liberale.

— Seara *Marinkovici* îmi destăinuște că la prânzul în onoarea lui Paget la Sofia, Dobrovitz, secretarul Regelui, a închinat pentru triumful aliaților; că totul este convenit și că s'a dat Bulgarilor linia Enos-Midia; că toate acestea au fost telegrafiate agenției românești, că copia era făcută și că guvernul nostru a oprit totul ! (*Marinkovici* vorbise mult, la club, cu Ionaș Grădișteanu și Filipescu !) — Eu : Nu prea cred, dar trebuie să așteptăm. — El : Acum două zile totul era à la «hausse» (?!), astăzi este la «baisse».

— *Brănișteanu* îmi anunță că cuvântul de ordine general la «Acțiunea Națională» este că atunci când se va forma un guvern național, trebuie ca Marghiloman să fie exclus. Când mă gândesc că sunt tocmai șase zile de

«changement de gouvernement, il peut se passer quelque chose, pas avant.

— Depuis hier, Take lance (soirée Apostolu) toutes sortes de nouvelles, sur Bulgarie; gouvernement national, mobilisation. On a même parlé assassinat Roi Ferdinand. Rien ne confirme, sauf langage douteux journaux libéraux.

— Le soir, *Marinkovitch*, en toute confidence, me raconte qu'au dîner en honneur de Paget à Sofia, Dobrovitz, secrétaire du Roi, a bu au triomphe des alliés; que tout est conclu et qu'on donne aux Bulgares la ligne Enos-Midie. Que tout ceci a été télégraphié à l'Agence télégraphique roumaine, que la copie était faite et que notre gouvernement a tout arrêté ! (*Marinkovitch* avait précédemment beaucoup causé avec Ionaș Grădișteanu et Filipescu, au Club!). — Moi: J'y crois peu, mais il faut attendre. — Lui: Il y a deux jours, tout était à la hausse (?); aujourd'hui, ça «baisse», — *Branisteanu* m'annonce que le cri de ralliement des «Action nationale» est que, lorsqu'on formera un gouvernement national, il faut que cela soit à l'exclusion de Marghiloman. Dire, qu'il y a 6 jours déjà, *Marinkovitch* me disait au cercle que la constitution

când Marinkovici îmi spunea la Club, că constituirea unui guvern național este iminentă și sigură și că trebuie să bag de seamă ca să nu se facă fără mine. Deci toți aceștia : Miniștrii străini, Takiștii, Filipescanii, «Adevărul», mișună împreună.

6 Martie. — Campanie intensă în contra mea în «Adevărul» și «Acțiunea». «Le Temps» din Paris îmi sosește cu un articol de fond injurios pentru mine.

7 Martie. — Von *Bussche* îmi spune că crede că Brătianu se schimbă la față și că motivul este că a aflat, din sursă românească pe care nu o poate trăda, că Franța și Anglia au dat asigurarea că nu primesc ca Constantinopol să fie al Rușilor. În cel mai bun caz li s'ar da Scutari, și s'ar stabili un regim internațional cu guvernator englez. — El: «Se uită ce valorează internaționalizarea Suezului, făgăduită de Anglia». — Nici o reflecție din partea mea. Măcar de-ar fi adevărat!... Asupra Bulgariei : Crede că nu se va întâmpla nimic. Știe din sorginte Savoff (mareșal al Curței) că guvernul Radoslavoff e statornic pe poziția lui.

9 Martie. — D-l *Henry Klepatsky* dela «Jurnalul ofi-

d'un gouvernement national est imminente et certaine et qu'il faut que j'y prenne garde, pour qu'il ne se fasse pas sans moi. Donc, tout ça, Ministres étrangers, takistes, Filipescu, «Adevărul» : ça grouille ensemble !

6 mars. — Campagne intense contre moi dans l'«Adevărul» et l'«Acțiunea». Le «Temps» m'arrive avec un premier Paris injurieux pour moi.

7 mars. — Von *Bussche* me dit qu'il croit que Brătianu tourne casaque et que la raison est qu'il a appris, de source roumaine, qu'il ne peut dévoiler pour ne pas la tarir, que la France et l'Angleterre ont donné l'assurance qu'elles n'acceptent pas que Constantinople soit aux Russes, — tout au plus leur donnerait-on Scutari, — et qu'elles établiront un régime international avec un gouverneur anglais. — Lui: «On oublie ce que vaut l'internationalisation de Suez promise par Angleterre». Aucune reflexion de ma part. Si c'était au moins vrai !

Sur Bulgarie: croit rien ne se passe, tient de source Savow (grand maréchal) que le gouvernement Radoslavov este ferme dans sa position.

9 mars. — *Henri Klepatsky* du «Journal officiel russe»,

cial rus». introdus de Poklevsky. Singurul lucru interesant care mi-l spune e că nu se crede în Rusia că aliații vor lăsa Constantinopole Rușilor și dacă se spune că'l vor avea, această versiune e numai pentru popor! (N'o fi oare o lecție dictată de Poklevsky special pentru mine?) Crede că Bulgarii, împinși de gelozie, vor intra numai pentru a ține cumpăna Grecilor. Aceiași notă a conversației avută aseară cu Marinkovici. I-am spus, răspunzând la un chestionar, și notez pentru a nu mai avea neajunsuri din cauza ziaristilor de rea credință: *Susțiu guvernul, și când va da semnalul sau mă va consulta, crezând momentul oportun, voi merge. Sper că va fi cât mai târziu posibil: întâi pentru a cruța puterile, cari sunt limitate; și apoi pentru a termina pregătirea noastră. Al doilea punct capital: Insist pentru o înțelegere serioasă cu Italia, pentru a nu ajunge la o situație paradoxală, noi într'un sens, ei sau neutri sau în sensul celalt.*

— Nenitescu îmi citește un curier al lui Beldiman. Scrisori de la Jagow și de la Burian, și trei scrisori ale lui Burian către Brătianu. Ambii miniștri vorbesc de decepțiile cari le pricinuesc România. Amândoi povă-

introduit par Poklevsky. La seule chose intéressante qu'il me dit, c'est qu'on ne croit pas en Russie que les alliés lui laisseront Constantinople et qu'on dit qu'on l'aura rien que pour le peuple! (Est-ce une leçon faite par Poklevsky pour moi?). Il croit que les Bulgares, mus par la jalousie, marcheront pour faire place aux Grecs. C'est la même note d'une conversation avec Marinkovitch, hier soir. — Je lui ai dit, en réponse à un questionnaire et je note pour ne plus avoir les désagréments causés par les journalistes de mauvaie foi: Je soutiens le gouvernement, et quand il donnera le signal ou me consultera croyant le moment opportun, je marcherai. J'espère que ce sera le plus tard possible: 1) pour menager notre souffle, qui est limité, et 2) pour achever notre préparation. Second point capital: j'appuie pour une entente sérieuse avec Italie, pour ne pas arriver à situation paradoxale, nous dans un sens, eux neutres ou dans autre sens.

— Nenitescu me donne lecture d'un courrier de Beldiman. Lettre de Jagow et de Burian et 3 lettres de Beldiman à Bratiano. Les deux Ministres parlent des déceptions que cause la Roumanie et les deux engagent action, tant

țuesc acțiunea cât mai poate fi utilă. Jagow (4/17 Febr.) zice: Atunci Germania va *garanta*, la pace, Basarabia dinainte de 1812. — Burian (25/10 Mar.): Austro-Ungharia va *insista* pentru obținerea Basarabiei. Nici un cuvânt despre Bucovina sau Transilvania. Beldiman adaogă că, într'o conversație foarte intimă, s'a indicat posibilitatea rectificării frontariei Bucovinei, mai ales pentru Suceava! Scrisorile către Brătianu sunt violente rechizitorii în contra lui, fiindcă primește să fie guvernat de o opinie publică lucrată de franco-ruși. În două rânduri vorbind de Costinescu, pomenește de «profesiunea de strașnici patrioți, foarte lucrativă» și de cei «cari își umplu pungile prin tot felul de speculațiuni inavuabile». Pentru el, înțelegerea cu Italia este făcută, «Italia, care s'a slujit de România pe care o știa la discreția ei, în cazul când ar fi mers contra Austriei». — Concluzia lui Nenițescu: Chiar în sistemul german neutralitatea ar fi o sinucidere. Nenițescu a aflat de la nepotul lui, care și el o știa dela Prințul Carol că *Paget* a cerut ca un element românesc, ori care ar fi, să ia parte la ocuparea Constantinopolului, fiindcă aliații nu vor să'l lase Rușilor: De aci evoluțiunea foarte sigură a Regelui.

qu'elle peut être encore utile; Jagow (4/17 février) dit: Alors l'Allemagne *garantira* à la paix la Bessarabie d'avant 1812. Burian (25/10 mars): l'Autriche-Hongrie insistera pour l'obtention Bessarabie. Pas un mot de Bucovine ou de Transylvanie; Beldiman ajoute que dans conversation très intime, on a indiqué possibilité rectification frontière Bucovine, surtout pour Suceava!

Les lettres à Bratianu sont de violents réquisitoires contre lui, qui admet d'être gouverné par une opinion publique travaillée par les Franco-Russes. A deux reprises, sur Costinescu, il parle de «profesia de strașnici patrioți foarte lucrativă», et de ceux qui... Pour lui on s'est entendu avec Italie...

Conclusion de Nenițescu: même dans le système allemand, la neutralité serait un suicide.

Nenițescu a appris par son neveu, qui le tient du Prince Carol, que *Paget* a demandé qu'un élément roumain quelconque prit part à l'occupation Constantinople, parce que les alliés ne veulent pas la laisser aux Russes: de là, evolution très certaine chez le Roi.

A se compara ceea ce mi-a spus Bussche la 7 Martie. O fi aceeași sursă ?

10 Martie. — *Czernin* protestează în privința incidentului C. Cogălniceanu-Sturdza-Cazimir. Nici nu cunoaște pe Cogălniceanu. Acești domni pot să-și spargă capul, dar pe el să-l lase în pace.

— *Psychas*. Limbaj dulceag, crede că Grecia va temporiza. Guvernul lui Gunaris coprinde personalități serioase. Dardanelele cauzează neliniște. Ar trebui ca aliații să garanteze ceva. Venizelos propusese lui Brătianu să le provoace. Brătianu ar fi răspuns că chestiunea nu e actuală și că *ar putea să provoace dificultăți între aliați* (?). — (Este oare treaba noastră să ne îngrijim de aceasta ?).

— *J. Lahovary* mă vestește că am să fiu obiectul unui asalt; că s'au făcut *demersuri pe lângă dânsul pentru ca să primească succesiunea mea*; că i s'a vorbit de disidență. Pe toate chestiile cădem de acord: 1) Dacă Bulgaria va merge ea întâi în contra Turciei; 2) Asupra legăturilor cu Italia; 3) Asupra prelungirii neutralității cât se va putea mai mult.

A rapprocher de ce que Bussche m'a dit le 7 mars. Est-ce même source ?

10 mars. — *Czernin* proteste au sujet de l'incident Kogalniceanu-Sturdza-Cazimir. Il ne connaît même pas Kogalniceanu. Que ces Messieurs se cassent la g..., mais qu'on le laisse tranquille.

— *Psychas*: Langage douceâtre. Il croit que la Grèce temporise. Le gouvernement de Gunaris compte des personnalités sérieuses. Les Dardanelles causent de l'inquiétude. Il faudrait que les alliés donnassent des assurances. Venizelos avait proposé à Bratiano de les provoquer; Bratiano aurait répondu que la question n'est pas actuelle et *qu'elle pourrait causer des difficultés entre les alliés* (!). (Est-ce à nous à avoir cette sollicitude?).

— *J. Lahovary* m'avertit que je vais être l'objet d'un assaut; qu'on a fait auprès de lui des démarches pour lui faire accepter ma succession; qu'on lui a parlé de dissidence. Sur toutes les questions, nous tombons d'accord: 1) Si Bulgarie marche la première contre Turquie; 2) sur lien avec Italie; 3) sur prolongation de la neutralité le plus qu'on pourra.

— Pare că atacurile presei în contra mea ar descrește.

11 Martie. — *Bussche*. Eu : mă mir că generalul Pau fiind de eri în București, trece neobservat. — *Bussche* îmi spune că i-a destăinuit Morțun că Brătianu a trimis răspuns lui Filipescu, că la cel mai mic incident va proclama starea de asediu. De aci această liniște absolută. Mult ar dori să știe privitor la Paget, dacă a vorbit la Curte despre Dardanele.

31 Martie. — Cineva ducându-se la anticarul Pascu Finkelstein, acesta i-a propus să-i procure prin Radu Costinescu vagoane pentru porumb, dar trebuia ca numărul vagoanelor să fie mare. Pascu este însărcinat de R. Costinescu să-i găsească amatori, dar secreți. Fiul lui Costinescu a câștigat cu acest mic joc cinci sute mii lei și această cifră i s'a aruncat ca o muștrare când căuta să se tocmească asupra prețului unui obiect.

— *Brănișteanu* despre Filipescu : El era la mine la 27 Septembre când s'a anunțat moartea Regelui ; Filipescu a înjurat memoria Regelui în modul cel mai grosolan aceasta înaintea mai multor martori. A doua zi a urmat sicriul cu pălăria în mână, de la Băneasa la Pa-

— Les attaques presse contre moi semblent décroître.

11 mars. — *Bussche*.—Moi: Je suis étonné que le Général Pau, étant depuis hier à Bucarest, passe inaperçu.—Il me dit que Morzun lui a confié que Bratiano a communiqué à Filipescu qu'au moindre incident il proclamait état siège. De là, le calme absolu. Il aimerait bien savoir quelque chose au sujet de Paget, s'il a parlé, à la Cour, des Dardanelles.

13 mars. — Quelqu'un a été chez l'antiquaire Pascu Finkelstein, qui lui a offert de lui procurer par le fils Radu Costinescu des wagons pour le maïs, mais il fallait que le chiffre en fut gros. Pascu est chargé par Costinescu de lui trouver des amateurs, mais secrets. Costinescu fils a gagné à ce jeu 500.000 lei et ce chiffre a été jeté comme un reproche lorsqu'il cherchait à marchander un bibelot.

— *Branisteanu* sur Filipescu. Il était chez moi le 27 septembre quand on a annoncé la mort du Roi. Filipescu a injurié la mémoire du Roi devant témoins, de la façons la plus grossière. Le lendemain il a suivi, chapeau à la main, de Ba-

lat. Brănișteanu se afla deunăzi la «Adevărul» când a venit Filipescu să ia ceaiul, deși Filipescu e acela care a fost sufletul campaniei societății *Ica* în contra lui Mille.

— Aflu că Jechewski, corespondent agenției Westnik, a telegrafiat că ancheta asupra ororilor din Bucovina, pe care o publică «Universul», a fost făcută sub auspiciile mele, dar cu banii lui Czernin. — Vorbesc imediat cu *Poklevsky*; are aerul să discute cu mine originile anchetei pentru a justifica pe agentul lui. În cursul conversației noastre, constat că știe : ce mi-a spus Lucaci referitor la frații Buxton, ce am spus eu lui Marinkovici de garanțiile englezești, etc. Dar mai important, cerându-mi să fac mai simpatic tonul gazetelor mele, îmi repetă de două ori că «*intimitatea noastră devine din zi în zi mai mare. Vedeți atitudinea lui Brătianu*». În urmă, venind vorba de diferendul meu cu desmintirea dată lui Barclay, îmi spune că Barclay a primit ordin de la guvernul lui să liniștească prin toate mijloacele posibile, România, și că Anglia favorizează

neasa en ville. Il était l'autre jour à l'«Adevărul» quand Filipescu est venu y prendre le thé et c'est Filipescu qui a été l'âme de la campagne de l'Ica contre Mille.

Poklevsky. J'apprends que Jechewski, correspondant de l'Agence Westnik, a télégraphié que l'enquête sur les horreurs de Bucovine, que publie l'«Universul», a été faite sous mes auspices, mais avec argent de Czernin. — J'écris à *Poklevsky*. Il m'en parle le soir au Club. Il a l'air de discuter avec moi les origines de l'enquête, comme pour justifier son agent. Je vois, au cours de notre conversation, qu'il sait ce que Lucaci m'a dit au sujet des Buxton, ce que j'ai dit à Marinkovitch au sujet des garanties anglaises, etc. Mais, plus important, en me demandant de rendre plus sympathique la tenue de mes journaux, il me répète par deux fois ; «notre «intimité» devient chaque jour plus grande. Voyez l'attitude de Brătianu».

Ensuite, au sujet de mon démêlé avec le démenti de Barclay, il me dit que son gouvernement a ordonné à Barclay de rassurer par tous les moyens possibles la Roumanie que l'Angleterre favorise les aspirations de la Roumanie, et

aspirațiunile ei. Barclay a făcut «tot ce a putut». Această afirmațiune subliniată de un râs ironic. — De, Anglia alergând așa după România !..

14 Martie. — *Von der Goltz* a sosit eri; a văzut pe Rege, pe Brătianu, și de la mine se duce la Carp și la Maiorescu: Regele, nimic afirmativ; în momentul de față nu poate să spună nimic... — *Bussche*: Ca acum 6 luni!. — Mareșalul este foarte încrezător, nu mai recunoaște Turcia: elan, uniune, curaj, cu totul alt spirit de cât în războiul balcanic. Armata numără un milion două sute de mii oameni și trupe bune. Mai este o rezervă de 500 mii oameni cari au mai fost în război. — *Bussche*: Deci, la nevoie, un milion șapte sute patruzeci mii de oameni. — *Von der Goltz* (doritor de exactitudine): Nu sunt și lipsuri, dar un milion șase sute de mii bine armați. Muniții suficiente; dar dacă vor să mai importe, este că se gândește la viitor; au cu ce suporta 4—5 atacuri, dar războiul va fi foarte lung și cu toate că se fabrică foarte mult, mai lipsește Turciei material brut: de aci necesitatea de a deschide granița. Pe celelalte fronturi, mareșalul dorește atacuri cât mai dese pe tot

Barclay a fait «tout ce qu'il a pu», avec un bon rire ironique. Mais tout de même, l'Angleterre courant ainsi après la Roumanie!..

14 mars. — *Von der Goltz* arrivé hier; a vu le Roi et Brătianu; après moi il se rend chez Carp et ensuite chez Maiorescu.

Le Roi, rien d'affirmatif, en ce moment il ne peut rien dire... *Bussche*: Comme il y a six mois! — Le Maréchal est très confiant. Il ne reconnaît plus la Turquie: entrain, union courage, tout autre esprit que dans la guerre balkanique. L'armée compte 1.240.000 hommes ayant fait la guerre. *Bussche*: donc, au besoin, 1.740.000 hommes. — *Von der Goltz* (soucieux d'exactitude et qui tire et retire son gant droit): non, il y a des déchets, mais 1.600.000 bien armés. Munitions suffisantes, mais si on en veut encore importer, c'est qu'il faut penser à l'avenir; de quoi affronter et quatre, et cinq attaques, ce n'est pas cela qui manque. La guerre sera très longue et quoiqu'on fabrique beaucoup, il marque encore à la Turquie du matériel brut: de là nécessité d'ouvrir les frontières. Sur autres théâtres guerre, Maréchal souhaite des at-

frontul : căci cel care atacă, pierde cei mai mulți oameni. Sultanul i-a spus : «Mi s'a oferit o pace separată. Eu rămân fidel aliaților mei». E vorba de oferta lui Sabah-Eddin.

16 Martie. — Agitații la club în rândurile Poklevsky, Blondel, Psicha, Marinkovici. Nu știu cauza ; n'o fi oare declarația de neutralitate așa de fermă și clară a lui Radoslavoff la închiderea Camerei ?

17 Martie. — *Bussche* îmi spune că Diamandy a sosit în țară. De ce ? «A declarat la Petrograd că peste trei, patru săptămâni, România va intra în război în contra noastră. Am adus faptul la cunoștința Regelui». (Nu pare de altminterea îngrijat pentru Brătianu). — *Czernin* îmi vorbește de discursul lui Ion Lahovary. Găsesc acest pretext pentru a-i spune cât de grea e situația când ești cu mâinile goale în ceea ce privește Transilvania. Se plânge că la «Alhambra» se insultă Austria și Germania într'o revistă. A vorbit cu Regele care a luat notă, dar revista continuă. Dacă nici Regele nu poate nimic.!

— *Marinkovici*, sub pretextul de a mă întreba ce este adevărat cu știrile că peste trei-patru săptămâni decla-

taques sur tout le front même: celui qui attaquera perdra le plus de monde. Le Sultan lui a dit: «on m'a offert une paix séparée; je reste fidèle à mes alliés». C'est l'offre de Sabbah-Eddine.

16 mars. — Agitations au cercle dans les rangs Poklevsky, Blondel, Psicha, Marinkovitch. Je n'en discerne pas la cause. Est-ce la déclaration de neutralité si ferme, si claire, de Radoslawoff à la clotûre de la Chambre?

17 mars. — *Bussche*: Diamandy est arrivé dans le pays. Pourquoi? Il a déclaré à Péetrograd que dans 3 ou 4 semaines la Roumanie partait en guerre contre nous. J'ai porté le fait connaissance du Roi. (Pas inquiet d'ailleurs sur Bratiano).

Czernin: Le discours de Jean Lahovary. J'en prends prétexte pour lui dire combien la situation est difficile quand on est les mains vides par rapport à la Transylvanie. Il se plaint de ce qu'à l'Alhambra on insulte l'Autriche et l'Allemagne dans une revue. Il a parlé au Roi. Le Roi a pris note, mais cela continue. Si le Roi aussi ne peut rien!...

— *Marinkovitch*, sous prétexte de me demander ce qu'il y a de vrai dans les nouvelles que dans 3-4 semaines on déclare

răm războiul, se plânge că Brătianu este *foarte rece* de câtă-va vreme. De aci critică atitudinea opoziției care nu atacă nici odată pe guvern. Filipescu i-ar fi declarat că are încredere în Brătianu, dar dacă nimic nu mișcă... Blondel este foarte stăruitor și agitat : deci nu tot așa de încrezător ca Filipescu. — Declarația lui Radoslavoff nu înseamnă nimic; «*este un șantaj*». Vrea să facă războiul dar rămânând la putere, iar Rușii cari sunt dușmănoși. nu-l vreau. Radoslavoff a și pus pe Radeff să intervie aici în favoarea lui. (Notă : Nu zicea deunăzi «*Adevărul*» că Tripla înțelegere nu va primi pe Marghiloman într'un guvern național !). — Revine des asupra confederației balcanice : Ar trebui preparată acum. — Asupra situației generale, recunosc că dacă intră Bulgaria nu putem să nu intrăm și noi. — El : Dar aceasta este un cerc vicios. Totuși este foarte liniștit, satisfăcut că m'a auzit spunând aceasta.

— *Tzigara* îmi comunică că Regina Elisabeta este ferm convinsă că Regele Ferdinand nu se va mișca : El lasă să vorbească toate dar rămâne ferm. Regina Maria se agită, foarte engleză ; dar nu are influență asupra

la guerre, il se plaint que Bratiano est très froid depuis quelque temps. — De là, critique de l'attitude de l'opposition qui n'attaque jamais le gouvernement. Mr. Filipescu lui a déclaré qu'il avait confiance en Bratiano, mais si rien ne bouge? Blondel est très pressant et agité: donc il n'est pas confiant comme Filipescu. Déclaration de Radoslawoff ne signifie rien; «*c'est un chantage*»; il veut faire la guerre, mais en conservant le pouvoir; et les Russes «*qui sont rancuniers, ne le veulent pas!!*» Radoslawoff a fait déjà «*prier*» ici (intercéder?) en sa faveur par Radeff. (Note. L'autre jour «*Adevărul*» disait bien que la Triple-Entente n'accepterait pas Mr. Marghiloman dans un gouvernement national!) Il revient souvent sur la confédération balkanique: la préparer dès maintenant. Sur situation générale je concède que si Bulgarie part, nous ne pourrions pas ne pas partir. — Lui: Mais c'est un cercle vicieux. Tout de même très rassuré, satisfait de m'avoir entendu dire cela.— *Tzigara*: La Reine Elisabeth croit fermement au Roi Ferdinand, qui ne bougera pas; il laisse tout dire, mais reste ferme. La Reine Marie s'agite, très anglaise, mais ça ne prend sur le Roi; surface, rien de plus.

Regelui : suprafață, nimic mai mult. Din cercurile cele mai intime, știe că Brătianu nu va face războiul ; este o agitație ce nu prinde asupra țarei, care e calmă (?!).

18 Martie. — Am cerut o audiență la *Regina Maria* pentru Crucea Roșie ; în realitate pentru a vorbi politică cu Dânsa, lucru ce am spus imediat Majestății Sale. — Regina crede că vom intra desigur în război alături cu Tripla Înțelegere. Era odinioară foarte sinceră pentru neutralitate iar soră-Sa și mătușa-Sa din Rusia o țineau de rău fiindcă «nu era ortodoxă». A vorbit cu Englezii (Paget și aghiotantul lui, «mai deștept» ca bătrânul general), și de atunci și-a format convingerea că trebuie să mergem cu Anglia și să ne legăm de ea ; nu de Rusia, de care Reginei 'i-e frică. grozav de frică : Regina a repetat-o de două ori. A scris Regelui George, căci se dorea o scrisoare dela Dânsa ; a scris ca femeie, ca Româncă, explicând ce dorea și temerile ce avea. Este sigură acum, că țara nu primește o acțiune alături de Germania, deci o altă acțiune ; dar trebuie «dată otrava picătură cu picătură spre a nu omorî (sic) pe omul acesta». (Deci Regele rezistă și rămâne ferm,

Des cercles des plus intimes, il sait que Bratiano ne fait pas la guerre; il laisse faire; c'est de l'agitation qui n'a pas prise sur le pays, qui est calme.

18 mars. — Avais demandé audience pour Croix Rouge; au fond pour causer politique, et l'ai dit de suite à Sa Majesté. — La Reine croit que nous marcherons certainement avec la Triple-Entente. Elle était sincèrement neutre, et sa soeur et sa tante de Russie lui en faisaient grief, parce qu'elle n'est pas orthodoxe. Elle a causé avec les Anglais (Paget et son adjoint, «plus intelligent» que le vieux Général) et depuis Elle s'est faite une conviction qu'il faut aller avec l'Angleterre et s'attacher à elle; pas à la Russie dont la Reine a peur, atrocement peur: Sa Majesté l'a répété deux fois. Elle a écrit au Roi Georges, car on désirait avoir une lettre d'Elle; Elle a écrit comme femme, comme Roumaine, expliquant ce qu'Elle espère et les craintes qu'on a. — Elle est sûre maintenant que le pays n'accepte pas une action avec Allemagne, donc une autre action; mais il faut «verser le poison goutte à goutte, pour ne pas tuer cet homme» (sic) (donc le Roi résiste et reste ferme dans le sens information Tzigara).

în sensul informației de mai sus). — Regina : Cred că ei s'au înțeles fără Regele și când momentul va fi venit, Regele se va găsi în fața unui fapt îndeplinit. — Eu : Când la înmormântarea Regelui Carol, d-l Brătianu a conchis ceva ce Regele era presupus că nu știe, am crezut totdeauna că Majestatea Sa știa și se prefăcea că nu știe. — Regina : Și Ferdinand în scrisorile ce le scrie fraților Săi, lasă o portiță întredeschisă.

Strâng de mai aproape chestia Dardanelelor. — Regina : Englitera n'a promis nimic Rușilor dar pentru a avea un punct de sprijin, ar dori să împingă România ca și Bulgaria înainte, pentru a putea spune că obligația de a proteja aceste popoare mici nu-i îngăduie să părăsească Constantinopole, și ar trebui ca Românii să meargă cei dintâi pentru ca să li se dea lor pasul asupra Bulgarilor. — De aci înainte expunere confuză : «Românii vor fi lângă soldații englezi dacă Englezii pot, după cum spun, să ia Strâmtoarele». (Această presupune : forțarea Dardanelelor și intrarea în acțiune a Românilor). «Odată strâmtoarele trecute Românii ar ataca în Transilvania aripa dreaptă austriacă, și Rușii ar putea

La Reine: Je crois qu'ils ont arrangé cela sans le Roi et, quand le moment sera venu, le Roi se trouvera devant le fait accompli.— Moi: Quand, au moment des funérailles, Mr. Brătianu a conclu quelque chose que le Roi Carol était censé ignorer, j'ai toujours cru que Sa Majesté savait et feignait ne pas savoir.— La Reine: Ferdinand, aussi, dans ses lettres à ses frères, laisse une porte entr'ouverte.

Je serre de plus près la question des Détroits.—La Reine: L'Angleterre n'a rien promis aux Russes, mais pour avoir un point d'appui elle voudrait faire marcher la Roumanie et la Bulgarie, pour pouvoir dire que l'obligation de protéger ces petits peuples ne lui permet pas d'abandonner Constantinople. Et il faudrait que les Roumains marchent les premiers, pour qu'on leur donne à eux le pas sur la Bulgarie. (A partir d'ici exposé confus): «les Roumains seraient à côté des soldats anglais si les Anglais peuvent faire ce qu'ils disent, prendre les Détroits (Ceci suppose: 1) forcément des Dardanelles; 2) ensuite entrée en lice des Roumains). Une fois les Détroits franchis, les Roumains attaqueraient en Transylvanie l'aile droite autrichienne et les Russes pour-

înainta». Dar trebuie aşteptată şi Italia, căci e foarte puţin probabil că ea e definitiv gata. Urmarea conversaţiei pare a admite, ca o a doua condiţie, intrarea şi concursul Italiei.

Plec liniştit : nu e nimic urgent !

22 Martie. — Paştele. — G. Stirbey şi Brancovan au convocat eri câţiva prieteni pentru a strânge rândurile împrejurul meu. — Atitudinea ciudată la Argetoianu, care în ajun declarase la mine, că între Filipescu şi mine el va părăsi pe Filipescu. — Nici atitudinea lui Paul Greceanu nu am găsit-o foarte clară ; el a spus că Filipescu pune ca prolog la ori ce discuţie decapitarea mea. Lui Argetoianu i-a spus : ca Kitchener, voi lupta zece ani pentru aceasta (sic). Noua idee fixă a d-lor Take şi Filipescu : Congresul de pace (când ?), la care trebuie ca ei doi să reprezinte ţara. Ce caraghioslâc !

23 Martie. — *Bussche* a văzut *Vineri* pe Brătianu, care i-a spus că în Aprilie şi Mai contează pe o acalmie în ţară !! Şi *Radeff* l'a asigurat că *Radoslavoff* era hotărât pentru neutralitate ; mai mult în partea celor două Impărăţii, *Goltz* se întoarce mâine. Imi spune că va

raient avancer». Mais attendre aussi l'Italie, car il est peu probable qu'elle s'arrange définitivement (j'abonde dans ce sens pour voir la suite). Le reste de la conversation semble admettre, comme seconde condition, l'entrée et le concours de l'Italie. Je rentre tranquille : c'est pas pour demain !

22 mars. — Pâques. — *Stirbey-Brancoveanu* ont convoqués hier quelques amis pour serrer rangs autour de moi. — Attitude bizarre de *Argetoianu*, qui la veille avait déclaré devant *Barnowski*, chez moi, qu'entre *Filipescu* et moi il abandonnerait *Filipescu*. Pas très nette aussi attitude de *Paul Grecianu*. Il a rapporté que *Filipescu* pose comme prologue de toute discussion ma décapitation ; à *Argetoianu* il a dit : comme *Kitchener* je lutterai dix ans pour cela (sic). La lubie de ces Messieurs *Take-Filipescu*, est le congrès de paix (quand ?), auquel il faut qu'eux représentant le pays. C'est plutôt amusant.

23 mars. — *Bussche* a vu vendredi *Bratianu*, qui lui a dit que pour avril et mai il comptait sur une accalmie dans le pays ! ? *Radeff* aussi l'a assuré que *Radoslavoff*, très affirmé, était décidé neutre ; plutôt dans le sens des deux empires. *Goltz* revient demain ; il me dit qu'il donne un dîner avec

da o masă cu Morțun, dar că o să-mi scutească supăra-rea de a mă pofti din nou : Cunoaște plictiselile ce am avut pentru întâia lui invitație.

24 Martie. — Intrunire conservatoare la Clubul din Craiova. *Argetoianu* spune în public că chiar *Filipescu* a fost vara trecută partizan al unei acțiuni alături cu Germania. «Dimineața» a redat acest pasaj «tale quale»; *Argetoianu* a pus să-l șteargă din darea de seamă a «Universului». Dar în ajun spusese acelaș lucru lui *Barnovsky* și lui *Dinu Arion*; cel dintâi a adăogat că a avut impresia că o va spune a doua zi la Craiova !

25 Martie. — Adunarea Acțiunii Naționale la Craiova. *Filipescu* ia cuvântul ca să mă denunțe că dacă mi-ar fi primit propunerea făcută în Septembrie, am combata astăzi alături de Unguri; a adăogat la aceasta cuvinte binevoitoare la adresa mea... (Face aluzie la conversația noastră din 24 August).

Se întâmplă că *Cociaș*, venit la mine ca să-mi vorbească de alegerea din Tulcea, îmi reamintește că la Sinaia *Filipescu* admitea eventualitatea unei acțiuni ală-

Mortzun, mais qu'il m'évitera l'ennui de m'inviter de nouveau: il sait les ennuis que j'ai eus pour sa première invitation.

24 mars. — Réunion conservatrice au Club Craiova. *Argetoianu* dit en public que même *Filipescu* a été partisan, cet été, d'une action à côté des Allemands. La «Dimineatza» a rendu ce passage, tel quel; *Argetoianu* l'a fait effacer du compte-rendu de l'«Universul». Mais la veille il avait répété la même chose à *Barnovsky* et à *Dinu Arion*. *Barnovsky* m'a dit qu'il a gardé l'impression qu'il «allait dire cela, le lendemain, à Craiova».

25 mars. — Réunion Actiunea Nationala à Craiova. *Filipescu* prend parole pour me dénoncer que s'il avait accepté ma proposition faite en septembre, nous combattrions aujourd'hui à côté des Hongrois. Il y a ajouté une aménité à mon adresse. (Il fait allusion à notre conversation du 24 août).

Il se trouve que *Cociaș*, venu pour me parler de l'élection Tulcea, me rappelle qu'à Sinaia *Filipescu* admettait l'éventualité d'une action à côté de l'Allemagne, et que *Barbu Ca-*

turi de Germania, și că Barbu Catargi își reamintește și el în ce dispoziții favorabile era atunci Filipescu !!

Take Ionescu, pentru prima dată afirmativ, a declarat : ca «factor responsabil, afirm că ceasul a sosit». A vorbit pe urmă de intrare în Budapesta.

27 Martie. — Dintr'o conversație cu de *Bussche*, coroborată cu ce mi-a spus Brănișteanu, care a văzut alaltăeri pe von der Goltz, întors din Constantinopole, rezultă că mareșalul, care a vizitat ambele cartiere generale. a făcut călătoria spre a hotărî trimiterea munițiilor necesare celor 500 mii oameni pe cari Turcia îi mai poate furniza. Berlinul va da armele și munițiile. Se pare deci că Serbia va fi atacată cu puteri mari : întâi pentru a opri aprovizionarea ei; al doilea pentru a deschide calea Constantinopolului. Incidentele sârbo-bulgare din ultimele zile ar putea fi un preludiu. Mareșalul este mulțumit și încrezător.

— In Carpați, mari concentrări germane ; a fost trimis acolo excelentul general von Marwitz Iacovake a văzut la Solnoc vânători saxoni. Toate acestea sunt cu două scopuri : noi și Rusia...

targi se rappelle aussi dans quelles dispositions favorables était alors Filipescu!! — Take Ionescu, — pour la première fois affirmatif, — a déclaré que «ca factor responsabil afirm că ceasul a sosit».

27 mars.—D'une conversation avec de Bussche, coroborée avec ce que m'a dit Branisteanu, qui a vu avant-hier von der Goltz, qui rentrait de Constantinople, il résulte que le Maréchal —qui a visité les deux quartiers généraux,— a fait le voyage pour décider l'envoi de munitions nécessaires pour armer 500.000 hommes que la Turquie peut encore fournir. Berlin donnera les armes et les munitions. Il semble donc qu'on va attaquer la Serbie en force: 1) pour arrêter son approvisionnement; 2) pour ouvrir la voie de Constantinople. Les incidents serbo-bulgares des derniers jours pourraient être un prélude. — Le Maréchal content et confiant.

Pour les Carpathes, grands renforts allemands. C'est l'excellent Général de Marwitz qu'on vient d'y envoyer. — Lică Iacovake a vu à Solnok des chasseurs saxons. Tout ceci est bien à deux fins: contre nous et contre les Russes...

—In conversația avută cu von der Goltz, Regina Maria i-a vorbit mai ales de durerea de a vedea o ură durabilă domnind între Germania și Anglia. Terminând, Regina i-a spus : «Și dacă eșim din neutralitate, am mare speranță că va fi alături de D-v. — Reginele mint la fel ca oamenii politici...

30 Martie. — Miclescu, dintr'o confidență a lui Diamandi, sosit de la Petersburg, știe că intrăm peste trei săptămâni, iar Dr. Dinu Brătianu a aflat că la Statul-Major se prepară o convenție militară cu Rusia. În sarcinez pe G. Stirbey să vadă pe Brătianu, pe motiv că trebuie să vestesc pe fratele meu în timp util. — Seara, Diamandi, la club, se vâra în toate colțurile cu Filipescu; cere să mă vadă, dar nu fixează întâlnirea.

— După o telegramă la Londra, se varsă 500 mii livre aur la Banca Națională și guvernul anunță consiliul de direcție că Disconto a cerut «având în vedere împrejurările *politice*, acoperire de 12 milioane, credit deschis» și că a avut imediat cu ce face față (Murgășanu). Acesta este, de sigur, vărsământul de mai sus,

— Dans sa conversation avec von der Goltz, la Reine Marie lui a surtout parlé du chagrin de voir une haine durable régner entre Allemagne et Angleterre. En terminant. Elle lui a dit: Et si nous sortons de la neutralité, j'espère bien que ce sera a côté de vous. Les Reines mentent tout comme les hommes politiques...

30 mars. — Miclescu tient en confidence de Diamandy, arrivé de Petersburg, que dans trois semaines nous marchons, et Dinu Bratianu apprend qu'à l'Etat Major on prépare une convention militaire avec la Russie. Je charge G. Stirbey de voir Bratianu, sous le motif qu'à temps il faut que j'avertisse mon frère.

Le soir Diamandy se fourre dans tous les coins du Club avec Filipesco; il demande à me voir, mais ne fixe pas de rendez-vous...

— Sur télégramme à Londres, on verse 500.000 livres or à la Banque Nationale et le gouvernement annonce au Conseil de Direction, que la Disconto a demandé «vu les circonstances politiques, couverture de 12 millions crédit ouvert» et qu'il a eu de quoi faire immédiatement raison. (Murgășanu). C'est évidemment le versement de plus haut, que j'ai connu par Dobrovici.

despre care aflasem prin Dobrovici. — La toate aceste simptome se mai adaugă demersul foarte neliniștit al lui Arthur Rosenberg: în lumea de afaceri, procuristul lui Roselius ar fi spus că trebuie lichidat tot.

31 Martie. — Efectele discursului dela T.-Măgurele: Paul Greceanu, foarte încrezător, vine la mine cu Brâncovanu și Argetoianu și insistă să stau de vorbă cu ei în vederea unei împăcări cu Filipescu.

— Domnul Claude Anet vine în numele gazetei «Petit Parisien». Nu e de loc gazetar: totul e bine, totul reușește, i s'a spus totul. Bombardarea Dardanelelor a fost un eșec; dar va începe cu 300 mii oameni; *Bulgaria va intra*: toți oamenii politici i-au spus-o și Președintele consiliului l'a autorizat s'o telegrafieze la Paris. (Un ecou al cuvintelor sale se găsește într'un reportaj din «Viitorul»). «Corabia ia apă peste tot și Germania va fi zdrobită; o să ne coste mult, și sunt fericit când mă gândesc că acești oameni vor lucra în fine pentru noi!»

1 Aprilie. — Costică Arion a văzut pe Filipescu, care cere pur și simplu să părăsese direcția partidului; la rigoare pot rămâne șef, dar nu pot intra în

A tous ces symptômes, joindre la démarche très inquiète de Arthur Rosenberg: dans le monde des affaires, le fondé de pouvoirs de Roselius aurait dit qu'il faut tout liquider.

31 mars. — Effets du discours de Turnu. Paul Greceanu, très confiant, vient me voir et Brancovan et Argetoianu me pressent de causer avec eux d'un replâtrage avec Filipescu.

— Mr. Claude Anet vient au nom du «Petit Parisien». Pas journaliste du tout: tout est rose, tout réussit, on lui a tout dit. Le bombardement des Dardanelles a été un échec; mais on le reprendra avec 300,000 hommes; la Bulgarie va marcher; tous les hommes politiques le lui ont dit et le président du Conseil l'a autorisé à le télégraphier à Paris. (Un écho de ces propos se trouve dans un reportage du «Viitorul»). Le vaisseau prend eau de toutes parts et l'Allemagne va être anéantie. «Ça va leur coûter gros, et je suis heureux de penser que ces hommes-là vont enfin travailler pour nous!».

1-er avril.—C. Arion a vu Filipescu qui demande, tout simplement, que je quitte la direction du parti; à rigueur je puis rester chef, mais je ne puis entrer dans le gouvernement national.

guvernul național. — «Adevărul» de astăzi dimineată redă această idee: Costinescu, Take Ionescu și N. Filipescu declară că nu primesc a intra în guvern lângă mine, și Stelian va face aceiași declarație!

— G. Stirbey a văzut astăzi dimineată pe Brătianu cum îl rugasem eu: inutil de a telegrafia fratelui meu să se întoarcă. «Nu se tratează o convenție militară, de oare-ce nu s'a schimbat nimic, altfel te vestește. *Nu-mai desvoltări noi; nici un fapt precis*» (sic).

— D-l Frédéric Jenny, corespondent al ziarului «Le Temps». Conversație generală. Aceiași impresie asupra Bulgariei, de unde vine, și pricep că el este acela care a dat lui Mavrodi reportajul «Viitorului», pe care l'am văzut eri. Conversație în sensul că trebuie să fim prudenți și răbdători, având în vedere pozițiunea noastră geografică. Mi-a pus câteva întrebări, dar după învoiala că îmi va supune poimăine textul redactării lui.

— Lungă convorbire cu Brâncovan și Argetoianu, care pledează împăcarea cu Filipescu. Primesc explicație, dar nu voi lua nici o inițiativă. În acest timp «Epoca» îmi trage un articol: Ideia proprietății și națio-

L'«Adevărul» de ce matin complète cette pensée: Costinescu, Take Ionescu et Nicu Filipescu déclarent ne pas accepter à côté de moi et Stelian fera la même déclaration!! Trio de minstrels aspirant au quatuor.

G. Stirbey a vu ce matin Bratiano, comme je l'en avais prié le 30 mars. Inutile télégraphier Michel de rentrer.

Mr. Frédéric Jenny, corespondant du «Temps». Conversation générale. Même impression sur Bulgarie d'où il arrive et je comprends que c'est lui qui a donné à Mavrodi le reportage du «Viitorul» que j'ai vu hier. Conversation dans le sens que nous devons être prudents et patients, vu notre position géographique. Il m'a posé quelques questions, mais après engagement de me soumettre après-demain sa rédaction.

— Brancovan-Argetoianu: longue conversation plaidant réconciliation avec Filipescu. Accepte explication, mais ne prendrai aucune initiative. Pendant ce temps «Epoca» me

nalismul, baza ori cărui conservatism, periclitează cu mine.

2 Aprilie. — Domnul *Bussche* îmi aduce vestea că *Tittoni*, care a fost la Roma, a povățuit pe guvernul său să nu se încurce cu Tripla înțelegere : «din cauza stărei în care se află Franța», Imi manifest mirarea de această schimbare în ideile lui *Tittoni*. — I se telegrafiază de la Berlin că succesul german din Carpați, dobândit de generalul *Lissingen*, este mai important decât se credea și că Rușii au fost siliți să ia trupe din Polonia de nord și corpul concentrat la Odessa (se zicea pentru o debarcare), spre a le trimite în Carpați. — A văzut pe Rege și l-a întrebat asupra zvonurilor de mobilizare : «Nici un gând de așa ceva, a spus Regele, și nimic nu se va mișca în România». El și *Czernin* au fost turburați că se dau vagoane Rusiei : se vopsește pe ele, în momentul de față, armele Rusiei. *Brătianu* a spus că nu știa nimic, iar *Mortun* că aceste vagoane erau destinate să aducă grâul cumpărat în Rusia (vagoane închise puse pe platforme !)

Am o explicație cu ministrul în privința atitudinii

lance un article : l'idée de propriété et le nationalisme, bases de tout conservatisme, périlient avec moi.

2 avril. — Mr. de *Bussche* m'apporte nouvelle que *Tittoni* ayant été à Rome a conseillé à son gouvernement de ne pas lier partie avec la Triple Entente «à cause de l'état de la France». Je marque mon étonnement de ce changement dans idées *Tittoni*. On lui télégraphie de Berlin que le succès allemand dans les Karpathes, remporté par le Général de *Lissingen*, est plus important qu'on ne le croyait et que les Russes ont pris des troupes de la Pologne du Nord et le corps rassemblé à Odessa (pour un débarquement, disait-on), afin de les porter sur les Karpathes. Il a vu le Roi et l'a interrogé sur bruit de mobilisation. «Pas idée de cela, a dit S. M., et rien ne bougera en Roumanie». Lui et *Czernin* ont été émus qu'on donne des wagons à la Russie : on est en train de peindre dessus les armes russes. *Bratianu* a dit ne rien savoir et *Mortzun* que ces wagons étaient destinés à apporter le blé acheté en Russie. (Wagons fermés qu'on pose sur des plates-formes !!).

J'ai une explication avec le Ministre au sujet de l'atti-

mai rezervate a partidului : Individual, pot puțin; ca șef de partid, mult; deci necesitate să nu las partidul să se fărâmițeze.

— C. Stoianovici îmi confirmă că 20 lucrători ruși, sub o direcție militară, ne intrând în contact cu nimeni, vopsesc 150 de vagoane pentru Rusia. Se dau în schimbul a 12 mii cai, pe care Rusia ni-i predă (?). (Cifra mi se pare exagerată). Vagoanele vor servi pentru transportul trupelor pe versantul de răsărit al Carpaților. Stoianovici își exprimă opinia : Nouă înșelătorie a lui Brătianu ca să nu intre : «v'am dat întregul concurs, deci..»

6 Aprilie. — *Stirbey* vine din partea Regelui (nu trebuie să indic această sursă), ca să mă vestească de ceea ce se petrece în partidul conservator. Filipescu lucrează din răspuțeri, împreună cu Mișu Cantacuzino, să adune voturi pentru a mă răsturna, pe motiv că nu pot face parte dintr'un guvern național, fiindcă Take Ionescu și Costinescu se opun la aceasta; iar Costinescu se însărcinează să ceară constituirea guvernului național. Il întreb noutăți despre Rege. — El : Regele a

tude plus réservée du parti : individu, je puis peu ; chef de parti, beaucoup ; donc nécessité ne pas le laisser s'éparpiller.

— C. Stoianovici me confirme exactement que 20 ouvriers russes, sous une direction militaire — n'entrant avec personne en contact — peignent des wagons — 150 — pour la Russie. On les donne en échange de 12.000 chevaux que la Russie nous livre (?). (Le chiffre me semble exagéré). Ils serviront à transporter des troupes sur le versant Est des Karpathes. Stoianovici exprime opinion : nouvelle duperie de Bratiano pour ne pas marcher : «je vous ai donné concours entier ; donc...»

6 avril. — *Stirbey* vient de la part du Roi (je ne dois pas indiquer cette source), me prévenir de ce qui se trame dans le parti conservateur. Filipescu travaille de toutes ses forces, avec M. Cantacuzène, à recueillir des voix pour me renverser, sur le motif que je ne puis faire partie d'un gouvernement national, parce que Take Ionescu et Costinescu s'y opposent, et que Costinescu se charge de demander cette constitution de gouvernement national.

Je lui demande nouvelles Roi. — Lui : Le Roi a été

fost sentimentalicește foarte lovit, când s'a convins că nu va mai fi posibilitate de-a ajuta pe Germani. Ce vrei? Nu se poate să ne punem de partea învinsului, — dar bine înțeles tot mai depinde încă de evenimente, *mai ales de Italia*.

— Domnul Klein, dela «Neue Freie Presse», recunoaște că Ungaria nu are oameni politici; că Burian și Tisza nu sunt decât niște încăpățânați. Acum 10 zile Prinții de Pless și de Oldenburg au venit la Viena pentru a propune pace separată din partea Rusiei (?), ceea ce indică că toate nu prea merg bine pentru Tripla-înțelegere. Pentru Serbia nu se stipula decât menținerea dinastiei Karagheorghievici (palavre). — Armatele din Carpați sunt comandate de : Borovici, Lissingen, Pflantzer-Baltin și Bohn-Ermolli.

9 Aprilie. — De *Bussche* îmi spune că ține din sursele cele mai autorizate, că Take Ionescu a spus lui Bădărău cum că Brătianu i-a afirmat că în chestiile naționale *nu va consulta pe Rege, dar îl va pune înaintea unui fapt îndeplinit*. (Involuntar fac o apropiere cu convorbirea avută cu Regina). — De altminteră S. Borș de

sentimentalement très éprouvé quand il s'est convaincu qu'il n'y aurait plus possibilité de secourir l'Allemagne. «Que veux-tu? on ne peut pas se mettre du côté des vaincus». Mais bien entendu tout dépend des événements, surtout de l'Italie.

— Mr. Klein de la «Neue Freie Presse» reconnaît que la Hongrie n'a pas d'hommes politiques, que Burian-Tisza ne sont que des entêtés. Il y a dix jours, les Princes de Pless et d'Oldembourg sont venus à Wien proposer paix séparée de la part de la Russie (?), ce qui indique que tout ne va pas si bien pour la Triple Entente. Pour la Serbie on ne stipulait que le maintien de la dynastie Karageorgevitch. (Raccontars?).

— Les armées de Karpathes sont commandées par Borowic, Lissingen, Pflantzer-Baltin et Bohn-Ermolli.

9 avril. — De *Bussche* me dit tenir de la meilleure source, que Take Ionescu a dit à Badarau que Bratiano lui a affirmé que dans *les questions nationales il ne consulterait pas le Roi, mais le mettrait devant le fait accompli*. (Je fais un rapprochement involontaire avec la conversation avec la Reine!). D'ailleurs St. Borsh de Tulcea, requis par M. Can-

la Tulcea, chemat de M. Cantacuzino pentru a semna moțiunea contra mea, îmi repetă că tema Cantacuzino este: Trebuie înlăturat Marghiloman, fiindcă este ultimul sprijin al Regelui; va putea apoi fi adus Regele la o capitulare și la declararea războiului.

— *Argetoianu* vine să-mi declare că va urma pe Filipescu și că ruptura este inevitabilă. Aceasta este primul semn aparent al intrigilor cari de mai bine de o lună se deapănă în contra mea. Ii reamintesc că în ziua de Vinerea mare, față fiind și Dinu Arion, mi-a făcut o declarație exact contrarie! I. Miculescu, care într'un mod vag mi-a spus lucruri vagi, isprăvește, după dejun, prin a-mi declara: Că dacă rămân numai *zece* împrejurul meu, el va fi printre ei! Și eu știu că ceilalți contează pe el.

— *Victor Antonescu*, în numele lui Brătianu, dorește să mă informeze de ceace se petrece. Brătianu ar fi spus: «Partidul conservator cu nebunul în cap ar fi o nenorocire publică». El nu vrea să fie la discreția trinității: Take Ionescu-Costinescu-Filipescu. Se căește că n'a primit demisia lui Costinescu; dar dacă suflă,

tacuzène pour signer motion contre moi, me répète que le thème Cantacuzène est: Il faut écarter Marghiloman, car il est le dernier soutien du Roi; on pourra alors l'amener a capituler et déclarer la guerre.

— *Argetoianu* vient me déclarer qu'il suivra Filipescu et que la rupture est inévitable. C'est le premier signe apparent des menées qui depuis un mois s'ourdissent contre moi. Je lui rappelle que le Vendredi-Saint il m'a fait devant Dinu Arion juste la déclaration contraire!

— *Jean Miculescu*, qui vaguement m'a dit des choses vagues, finit, après déjeuner, par me déclarer: que s'il reste dix autour de moi, il est parmi ceux-ci! Et je sais que les autres comptent sur lui.

— *Victor Antonescu* au nom de Bratiano désire m'informer de ce qui se passe. Bratiano aurait dit: «Partidul conservator cu nebunul în cap, ar fi o nenorocire publică». Bratiano ne peut pas être à la discrétion de la trinité Take Ionescu-Costinescu-Filipescu. Il regrette de n'avoir pas accepté la démission de Costinescu, mais s'il bronche, à la

la prima dificultate îl aruncă afară (!) — Mai interesantă este afirmația: «Intră Italia în scurt timp, Intră!»

— *Barbu Catargi* îmi arată o scrisoare dela fratele său; *Tittoni* deabea întors la Roma, a telefonat lui *Lahovary* : «Acțiunea militară a Italiei este hotărâtă». Cum se împacă cu ceea ce știe *Bussche* asupra sfaturilor date de *Tittoni* la Roma ?

10 Aprilie. — Ministrul Serbiei *Marincovici* vine la informații. În cursul lungii convorbiri, exprimă multă nemulțumire în contra Rusiei și se miră că ne alipim Italiei, care se servește de noi dar care nu ne va servi; *Italia tratează la Petrograd și Rușii sunt în stare să-i dea Dalmația* : «Aceasta nici-odată; preferăm să nu ne schimbăm stăpânul!» Preconizează politica de strânsă legătură sârbo-română, care ne poate aduce mai târziu la Confederația balcanică. Se plânge că guvernul a renegat tratatul de la București, singură și excelentă bază. Se miră că *Brătianu*, care trimite mereu pe Sârbi și pe Bulgari să se înțeleagă pe baza tratatului din 1912, uită sau ignorează că acest tratat conținea o clauză formală în *contra* României și reluarea Dobrogei în favoarea Bulgariei !

première difficulté il le met dehors (?). Plus intéressante l'affirmation : «Intră Italia în scurt timp, intră» !

— *Barbu Catargi* me montre une lettre de son frère; *Tittoni* sitôt rentré de Rome a téléphoné à *Lahovary* : «action militaire de l'Italie décidée». Comment concilier avec ce que *Bussche* sait des conseils donnés par *Tittoni* à Rome ?

10 avril. — *Marinkovitch*, Ministre de Serbie, vient aux informations. Au cours de notre longue conversation, il exprime beaucoup d'humeur contre la Russie et s'étonne que nous nous attachions à l'Italie qui se sert de nous, mais ne nous servira pas ; l'Italie traite à Petrograd et les Russes sont capables de lui donner la Dalmatie. «Cela jamais ; nous préférons ne pas changer de maîtres!» Il préconise la politique de stricte union serbo-roumaine pouvant nous ramener plus tard à la confédération balkanique. Il se plaint que le gouvernement ait renié le traité de Bucarest, seule et excellente base. Il s'étonne que *Bratiano*, en les renvoyant constamment Serbes et Bulgares à s'entendre sur la base de leur traité de 1912, oublie ou ignore que ce traité contenait une clause formelle contre la Roumanie et la reprise de la Dobrogea en faveur des Bulgares !

— Iancu Mitilineu raportează că printre șefii inventați de Nicu Filipescu se află și Pop dela Băsești, pe care l-a propus și lui Nicu Ghika !

13 Aprilie. — Am convocat *comitetul*; 28 membrii prezenți : Titu Maiorescu, Th. Rosetti, I. Lahovary, C. Arion, D. Nenițescu, D. Greceanu, M. Vlădescu, Iacob Negruți, Sava Șomănescu, General Tell, Gr. Cantacuzino, I. Miclescu, S. Mehedinți, M. Rachtivan, D. Dobrescu, C. Meisner, A. Teleman, K. Gheorghiadu, N. Maimarolu, P. Teodoru, I. Mitilineu, Col. Obedenaru, B. Catargi, G. Aslan, G. Stirbey.—Expun situația creată de uneltirile lui Filipescu, altoită pe campania de presă cunoscută. — Nenițescu nu mai vrea continuarea echivocului, — Greceanu atribue situația faptului că nu s'a vrut să se divulge deciziile comitetului consultativ! — Generalul Tell vrea declarație publică că am fi pentru un război și numai în contra Ungurilor. — I. Miclescu declară pe față că nu este o chestie de politică externă, dar o simplă chestie de persoane : pentru a o calma, ar trebui ca șeful să primească un consiliu de doi să guverneze cu el! — Răspuns imediat că dacă am demeritat, trebuie să dispar, dar în caz contrariu nu vād de ce ași primi o curatelă. — *Maiorescu* : «Marghiloman a avut dreptate să o scalde. Este o nebunie ca un partid în opo-

— Jean Mitilineu rapporte que parmi les chefs inventés par Filipescu, il y a aussi Pop de Băsești qu'il a proposé à Nicolas Ghika !

13 avril. — Convoqué réunion; 28 membres présents. J'expose la situation créée par les agissements de Filipescu, se greffant sur la campagne de presse qu'on sait.—Nenițescu ne veut plus continuation de l'équivoque.—Greceanu attribue la situation au fait qu'on n'a pas voulu divulguer les décisions du Comité consultatif!—Général Tell veut déclaration publique qu'on est pour la guerre et rien que contre les Hongrois. — Jean Miclescu déclare ouvertement que ce n'est pas une question de politique étrangère, mais une pure question de personnes: pour la calmer, il faut que le chef accepte un conseil de trois qui gouverne avec lui ! Je réplique de suite que si j'ai démerité il faut que je disparaisse, sinon, je ne sais pourquoi j'accepterais curatelle. — *Maiorescu* : Marghiloman a eu raison «să o scalde». C'est folie qu'un parti

ziție să ia poziție în contra unei puteri, când nu e el acela care conduce afacerile; a înlocui pe Marghiloman cu Filipescu, ar fi să ne declarăm pentru război. Trebuie să fim liberi să facem orice politică». — Lahovary protestează; nu este decât o singură politică : Tripla înțelegere. Critică gazetele noastre cari au provocat această criză. — Arion, cu vigoare, cere convocarea comitetului executiv și clarificare. — Th. Rosetti preferă să se expatrieze decât să ne vază intrând în aventuri. — Vlădescu, în numele său și al lui Greceanu, constată că politica mea este aceea a majorității partidului, și crede că dacă ași desemna prieteni pentru a sta de vorbă cu Filipescu, am ajunge la o înțelegere. — Fac istoricul complet, începând cu moțiunea din 12 Septembre, și, ca concluzie, primesc să-i desemnez pe ei doi cu Arion. — In momentul de față cred că pot avea 34 de glasuri din comitet.

14 Aprilie. — Arion dimineata Greceanu și Vlădescu după masă, îmi aduc soluția Filipescu : Un comitet de trei : Lahovary, Filipescu, Eu. — Intreb : «Cu cine va vorbi Coroana»? — Cu D-ta, zice Vlădescu; cu Lahovary, zice Greceanu. — «Va să zică nu cu Filipescu; înțelegeți că nu va putea merge?» Refuz categoric. Greceanu insistă să văd pe Lahovary, care «este favorabil!

opposition prenne une position contre une puissance, quand ce n'est pas lui qui est aux affaires; remplacer Marghiloman par Filipescu ce serait se déclarer pour la guerre. Il faut être libre de faire toute politique possible. — Lahovary proteste; il n'y a qu'une politique: Triple-Entente. Il critique notre presse qui a causé le malaise. — Arion, vigoureusement, demande convocation Comité exécutif et clarification. — Th. Rosetti préfère s'expatrier que nous voir dans les aventures. — Vlădescu, en son nom et nom Greceanu, constate que ma politique est bien celle de la majorité du parti, et il croit que si je désignais des amis pour causer avec Filipescu on arriverait peut-être à un arrangement. — Je fais historique complet en commençant par la motion du 12 septembre et en conclusion j'accepte de les désigner: eux deux et Arion — A cette heure je crois pouvoir compter sur 34 voix dans Comité.

15 Aprilie. — *Czernin*, foarte neliniștit, se informează despre ce se va întâmpla. Vorbim mai ales de Italia : n'are informații directe, dar trimițând pe *Czaky*, acesta s'a întors convins că *Burian* se înțelege cu Italia. «Dacă Italia se declară neutră și dacă retragem trupele numeroase care se află pe granița italiană, mai poate România să intre în contra noastră?» — Eu: Sunt convins că da, dacă cad *Dardanelele*. — El : Am «intima» convingere că Italia se înțelege cu noi și că suntem de parte de căderea *Constantinopolului* !

— *Lupu Costache* mi-a spus că a auzit pe *Poklevsky* spunând lucruri foarte aspre în contra lui *Marincovici* și a *Serbiei*.

— Am văzut pe *Nenițescu* și *I. Lahovary* pentru a ne înțelege pentru convocarea *Comitetului executiv*. *Lahovary* pledează teza sacrificiului care m'ar mări și a *Comitetului de trei*, care ar împiedica partidul să se disloce. Refuz categoric. Are la 3½ o întâlnire cu *Filipescu*.

17 Aprilie. — De două zile încoace, agitație strașnică. — Eri, două fapte caracteristice. Văzusem pe *Vlădescu* : pentru el ceea ce agită pe *Cantacuzino* este ri-

15 april. — *Czernin* très inquiet s'informe de ce qui va se passer. Je cause surtout de l'Italie: il n'a pas d'information directe, mais ayant envoyé *Czaky*, celui-ci este venu persuadé que *Burian* s'arrange avec l'Italie. «Si l'Italie déclare sa neutralité et si nous retirons les troupes nombreuses qui sont sur frontière italienne, la Roumanie peut-elle encore partir contre nous?» — Moi: Je suis persuadé que si les *Dardanelles* sont prises tout de même, oui.—Lui: J'ai «l'intime» sentiment que l'Italie s'arrange avec nous et que nous sommes loin de la chute de *Constantinople*.

— *Lupu Kostake* m'a dit hier avoir entendu *Poklevsky* dire des choses très dures contre *Marinkowitch* et la *Serbie*.

— Vu avec *Nenitzescu*, *Jean Lahovary*, pour m'entendre sur convocation *Comité exécutif*. *Lahovary* plaide le thème du sacrifice que me grandirait et du *Comité à trois* qui empêcherait le parti de se disloquer. Je refuse catégoriquement. — Il doit voir à 3 h. 1/2 *Filipescu*.

17 avril. — Depuis deux jours on s'agite; hier deux faits caractéristiques. J'avais vu *Vlădescu*: pour lui, ce qui faisait agir *Cantacuzène* c'était la rivalité «in futurum» de *G. Stir-*

valitatea «in futurum» a lui G. Stirbey la direcția partidului și grija, în formația actuală, de a nu avea un loc în guvernul național! — *Cantacuzino* vine la 3, în defensivă și plin de reticențe. Imi spune în substanță că Filipescu dorea un comitet consultativ. Ii expun-inconveniente și propun să vorbim între 5, 6 de cestiunile în curs; trebuie să-mi dea răspunsul sau la Club sau prin telefon. — După plecarea lui, îmi telefonează Lahovary să merg la ora 6 la dânsul acasă, ca să întâlnesc pe Filipescu! Găsesc pe Grădișteanu și pe *Filipescu*. Acesta din urmă vorbește ca să vorbească; simți că nu se dă pe față: Am format un triumvirat cu Take și Brătianu; am oprit căderea lui Brătianu în Septembrie; tramvaele; am oprit agenții să lucreze pentru acțiunea națională; el este acela care mi-a dat internele în 1911, etc. Imi anunță pompos că *Regele primește răsboiul; că Italia a semnat cu Tripla înțelegere; că noi am semnat cu Italia; că într'un consiliu de război Regele a declarat că se va bate pe două fronturi.* — Ii răspund imediat: «Atunci de ce te agiți atâta, dacă totul merge așa de bine?». Era să ne despărțim, la ora 8, și conveneam pro forma

bey à la direction du parti et la crainte, dans la formation actuelle, de ne pas avoir une place dans le gouvernement national!

Cantacuzène s'amène à 3 h. cauteleux et plein de réticences. Il me dit en substance que Filipescu désirait un Comité consultatif. Je lui expose les inconvénients et propose de causer plutôt à 5 à 6 des questions en train; il doit me rendre réponse soit au Club soit par téléphone. Après son départ, Lahovary me téléphone que j'aille à 6 h. me rencontrer avec Filipescu chez lui. Je trouve Gradisteanu et Filipescu. Ce dernier cause pour parler, on sent qu'il ne se livre pas: J'ai formé un triumvirat avec Take et Bratianu; j'ai empêché la chute de Bratianu en septembre; les tramways; j'ai empêché les agents d'agir pour l'action nationale; c'est lui qui m'a donné l'Intérieur en 1911, etc. Il m'annonce, pompeusement, que le Roi accepte la guerre; que l'Italie a signé avec la Triple Entente; que nous avons signé avec l'Italie; que dans un conseil de guerre, le Roi a déclaré qu'il se battait sur deux fronts. — Je réplique de suite: «Pourquoi vous agitez-vous alors, si tout va pour le mieux?» — On allait se séparer à 8 h. et on convenait — pour la forme — d'un se-

pentru o a doua întâlnire, când se anunță : «Domnul Crăciun cu convocările!» Tablou !.. — Lahovary pricepe numai decât indelicateta procedului: Pe când Filipescu mă făcea să-mi perd vremea, în spatele meu se pregătea lovitura ! Acești domni au convocat un consiliu consultativ (ceeace n'au dreptul să facă) pentru mâine dimineață la M. Cantacuzino. Anunț că voi convoca pentru Luni Comitetul executiv.

18 Aprilie. — *Czernin* vine să-mi comunice că după ce au trecut acum 15 zile, o perioadă critică, negocierile cu Italia sunt în bună cale. Se dorește, în schimbul sacrificiilor prezente, o alianță pe viitor și mai fermă ca în trecut.

— Mică murdărie : M. Cantacuzino alege pe ascuns pe Toncescu ca delegat al Prahovei, pentru a avea două voturi mai mult.

20 Aprilie. — Lungă ședință a Comitetului executiv, de la 10 la 1 și dela 3½ la 8½. Discursul lui Filipescu : veninos, rău, lung studiat ; acela al lui Cantacuzino : pompos și neajungând măcar să fie mișcător. Trec sub tăcere pe domnul Emanoil Antonescu, pe Ionaș Grădișteanu și pe Delavrancea, fără nici un miez. — Din partea noastră Maiorescu, Arion, Lahovary. Prin cereri

cond rendez-vous, quand on annonce «D. Craciun cu convocatiile!» Tableau. Lahovary comprend de suite l'indélicatesse du procédé: pendant que Filipescu amusait le tapis, dans mon dos on montait le coup. Ces Messieurs ont convoqué un Conseil consultatif — (ils n'en ont pas le droit), — pour demain matin chez Michel Cantacuzène. J'annonce que je vais convoquer pour lundi Comité exécutif.

18 avril. — *Czernin* vient me communiquer qu'après avoir traversé il y a 15 jours une période critique, les négociations avec Italie sont en bonne voie. On veut, en échange des sacrifices présents, avoir une alliance dans l'avenir, encore plus ferme que par le passé.

20 avril. — Longue séance du Comité exécutif de 10 h. à 1 h. et de 3½ a 8¼. Discours de Filipescu, fieleux, méchant, longuement étudié; celui de Cantacuzène poncif et n'arrivant pas être même mordant; je passe sous silence le sieur Em. Antonescu, le troglodyte Ionash et le Delavrancea bien vide à cette heure. De notre bord, Maiorescu, Arion, Laho-

de prioritate se ajunge a se vota întâi motiunea de încredere, — 32 voturi contra 26. Am acceptat fără discuție delegațiile date pe ascuns Prahovei, Ialomiței, Brăila (Faranga a fost demis) și mai ales a numitului Tudor dela Botoșani. C. Hiott, retras de doi ani, și-a refăcut apariția: cinci voturi pe care le fac cadou. Pariano a votat, cu toate că este dezavuat de unanimitatea comitetului din Constanța. Bine înțeles că cei mai excitați și recalcitranți din toți sunt : Delavrancea, Ionaș și Argetoianu.

21 Aprilie. — Bussche și Czernin vor să mă vadă. Amân convorbirea. Cam prea mult zel. Bussche de altfel mi-a trimis eri, în plin comitet, telegrama lui, anunțându-mi ruptura frontului rus la Tarnopol. Apropo plin de farmec într'un comitet unde Filipescu zicea că un vot de încredere ar fi «victoria Germanilor».

— G. Stirbey îmi anunță din partea Regelui că Italia a făgăduit Triplei Înțelegeri că va intra în acțiune la sfârșitul lunei Mai s. n. Regele ară vestea direct dela Victor-Emmanuel. Brătianu nu și-a dat încă consimțământul acțiunii noastre; negociază pentru garanția

vary. — Par des demandes de priorité on arrive forcément à voter en premier lieu la motion de confiance, — 32 voix contre 26. J'ai accepté sans discussion les délégations furtivement donnés à Prahova, Calarashi, Braila et surtout à Botoshani. — C. Hiott, retiré depuis deux ans, a fait aussi son apparition : 5 voix dont j'ai fait cadeau. Pariano a voté, quoique desavoué par l'unanimité du Comité de Constantza. Bien entendu, les plus excités et récalcitrans en tout: Delavrancea, Ionash et Argetoianu.

21 avril. — Bussche et Czernin veulent me voir. Je diffère la conversation. Un peu trop de zèle. Bussche d'ailleurs m'a envoyé hier, en plein Comité, son télégramme annonçant la rupture du front russe a Tarnov. Apropo charmant, dans un Comité où Filipescu disait qu'un vote de confiance serait «la victoire de l'Allemagne».

— G. Stirbey vient me voir. Il m'annonce de la part du Roi que l'Italie a promis à la Triple Entente d'entrer en action fin Mai n. s. Le Roi le tient directement de Victor-Emmanuel. Bratiano n'a pas encore donné son consentement à notre action; il négocie pour la garantie de nos futures fron-

granițelor noastre viitoare. Regele e trist ; Stirbey sugerează să-i scriu o scrisoare de îmbărbătare. Se vorbește de «momente tragice». Regele mă vestește pentru a vedea ce atitudine am de luat. Aceasta înseamnă pentru noi războiul peste o lună!

—Făgăduisem să merg astăzi dimineață la *Bussche*; mă duc la el la 3½. Mă întrebă să-i dau amănunte de cele petrecute eri. Imi arată telegrame asupra succesorilor spre Libau-Riga. La rândul meu îl întreb cum merg lucrurile cu Italia; după o scrisoare veche de 5 zile, crede că cu toate marile pretenții italiene, dificultățile sunt învinse. A întrebat *eri* pe Brătianu, «care nu știe nimic nou», dar care i-a reînnoit apreciațiunea că intrarea Italienilor ar împinge mult pe Români, ceea ce nu va să zică că ar fi suficient ca să între România în război. El ar fi răspuns că România *face rău să-și lege soarta* de aceia a Italiei. — *Bussche* mă întrebă ce gândesc eu : Li spun că nimenea nu poate fi destul de tare pentru a rezista, dacă se hotărăște Italia. — *Bussche* : Mai ar fi oare vreme de a înlătura intrarea, oferind de exemplu Bucovina ? — Eu : Nu știu dar în adevăr nu cred că țara ar mai primi. — Trebuie să ducă Regelui.

tières. Le Roi est triste; Stirbey suggère que j'écrive une lettre de réconfort. Pas avec insistance, néanmoins. On parle de «moments tragiques». Le Roi m'en donne avis pour mon attitude à prendre. C'est la guerre pour nous, dans un mois!

— J'avais promis de passer chez *Bussche* ce matin. J'y vais à 3½. Il me demande quelques détails sur hier. Il me montre des télégrammes sur leurs succès du côté de Libau-Riga. A mon tour, je lui demande comment vont les choses avec Italie; selon une lettre, vieille de 5 jours, il croit que, malgré grandes prétentions italiennes, difficultés sont surmontées. Il a interrogé hier Bratiano «qui ne sait rien de nouveau», mais qui lui a renouvelé appréciation que marche des Italiens peserait beaucoup sur Roumanie, mais que cela ne veut pas dire que par là même, Roumanie ferait guerre. Lui, aurait répliqué que Roumaine avait tort de lier son sort à celui de l'Italie. — *Bussche* me demande ce que je pense: je lui dis que nul ne serait assez fort pour résister si l'Italie se décide.

Bussche: Y aurait-il moyen de conjurer encore, en offrant pour exemple la Bucovine?—Moi: Je n'en sais rien, mais

măine, o scrisoare; va vorbi cu Majestatea Sa. Nu-i cer să-mi repete ceeace-i va spune Regele.. — Bussche crede că va fi trimis Goluchowsky la Roma, Austriacii judecând că Macchio nu mai este destul de maleabil spre a negocia.

— La eșire mă întâlnesc cu Mitică *Moruzi*. Ține să mă petreacă acasă. Mă întreabă dacă este adevărat că Italia a semnat, căci i-s'a dat războiul ca sigur; Corpul al 4-lea se reîntoarce la 26. — Ii răspund că bine se face luându-se măsuri, fiindcă cred că Italia lasă să moară negocierile cu Austria.

— Am cerut lui Greceanu și lui Brâncovanu să se silească să obție dela revoltații partidului să acorde o lună de liniște.

— *Stirbey* mă chiamă la telefon la ora 8 seara. Mi se recomandă cel mai mare secret, mai ales în ceeace privește pe Bussche; el crede că există un acord semnat. Îl fac atent că Brâncovanu știe tot sau aproape tot, asemenea și M. Cantacuzino, presupun de la isvorul Blondel; că și I. Lahovary mi-a vorbit în detaliu: isvor Giers. Mi se răspunde că totul este ca «eu» să nu confirm nimic.

réellement le pays n'accepterait pas. — Il doit porter au Roi une lettre demain: il causera avec Sa Majesté. — Je ne lui demande pas de me dire ce que le Roi lui dira... (v. plus bas).

— En sortant, nez à nez avec Mitică *Moruzi*. Je vais à lui. En voiture, — il tient à me reconduire, — il me demande si c'est vrai que l'Italie a signé, car on lui donne la guerre comme certaine; du IV-e corps on rapplique le 26. — Je lui dis qu'on a raison de prendre des mesures, car je crois que l'Italie laisse mourir les négociations avec Autriche.

— Demande à Grecianu et à Brancovan d'agir pour que les insurgés du parti accordent un mois de tranquillité.

— (†) Oublié de noter que Bussche croit qu'on va envoyer Goluchowski à Rome, les Autrichiens ne jugeant plus Macchio assez souple pour négociations.

— *Stirbey* m'appelle téléphone, Club 8 h. — «On» me recommande le plus strict secret, surtout vis-à-vis de Bussche; il croit qu'il y a un accroc. — Je lui fais observer que Brancovan sait tout ou à peu près, de même que Michel Cantacuzène. Je pense source Blondel. Que Jean Lahovary aussi m'a parlé en détail: source Giers. On me répond que le tout est que moi je ne confirme rien.

— *Czernin* îmi spune că operația din Galiția pare a fi o mare victorie, a cărei însemnătate nu se poate încă evalua. Imi reînoește siguranța lui că se aranjează lucrurile cu Italia. Nu exprim nici un dubiu. Nevasta lui va veni peste câteva zile, să se instaleze la Sinaia... Ii spui că voi fi mulțumit să-i prezint omagiile mele. Imi cere referințe asupra lui Kogălniceanu ; îl povățuiesc să nu aibă raporturi cu el. *Czernin* se miră că tocmai acest domn, pe care nu-l cunoaște, merge vorbind în dreapta și în stânga și intră mereu la Afacerile streine din Viena. Imi reamintesc de o conversație de acum vre-o săptămână în care K. mi-a repetat cuvinte de amenințare pronunțate de *Tchirsky*, ambasadorul german de la Viena. La aceasta *Czernin* îmi răspunde că se prea poate ca *Tchirsky* să le fi spus, fiindcă așa e el : Nu știe nimic și o ia de sus. Va povesti aceasta lui *Bussche*, fără să arate dela cine o știe.

— *G. Stirbey* îmi spune că *Brătianu* este foarte îngrijat. Se teme oare de un ultimatum german ? (Mă gândesc la conversația notată mai sus). Sau succesul neașteptat al Germanilor îi strică combinațiile ? Această

22 april. — *Czernin* me dit que l'opération en Galicie semble être une grande victoire, dont on ne peut encore évaluer toutes les conséquences. Il me renouvelle sa persuasion qu'on s'arrange avec l'Italie. Je n'exprime aucun doute. Sa femme va venir dans quelques jours s'installer à Sinaia... Je lui dis que je serais heureux de lui présenter mes hommages. Il me demande des renseignements sur Kogalniceanu ; je l'engage à ne pas avoir de rapports avec lui. *Czernin* s'étonne que justement ce Monsieur, qu'il ne connaît pas, aille causer de droite à gauche et entre constamment aux Affaires Etrangères à Vienne. J'ai souvenir d'une conversation remontant à une semaine, dans laquelle «Coco» m'a rapporté des propos menaçants de *Tchirsky*, l'ambassadeur allemand de Vienne. Là-dessus *Czernin* me dit confidentiellement que *Tchirsky* peut bien les avoir tenus, car il est comme ça : ne sait rien et la prend de haut. Il compte le dire, sans indiquer de source, à *Bussche*.

— *G. Stirbey*: *Brătianu* est très inquiet. « Craint-il un ultimatum de l'Allemagne ? (Je pense à la conversation notée ci-dessus.) Ou bien le succès inopiné des Allemands gâte-t-il

informație dă o însemnătate specială convorbirei telefonice de aseară.

23 Aprilie. — La curse, un individ, Ion Chirilă, zicându-și avocat la Cluj, mă interpelează mojicește asupra chestiunii Ardealului. Se pare că banda Sturdza-Cazimir ar fi strigat c'ar fi trebuit să fiu bătut. Acest Chirilă, îmi spune inspectorul Pop, a fost în serviciul Siguranței, primit după insistențele lui Goga; revocat pe ziua de 10 Februarie pentru beție obișnuită și scandaluri prin cârciumi; după votul legii străinilor a optat; iar după 15 zile a vrut să-și retragă opțiunea și a obținut un bilet de liberă petrecere ca străin, pentru a se sustrage unui eventual serviciu militar! După tentativă, s'a dus repede la berăria Căpitanu, împreună cu Sturdza, pentru a căuta pe Dr. Giani ca să aibă o întrevedere cu el și Nicu Popovici. (Văzut de Kiriacescu).

24 Aprilie. — Quatorul Filipescu-Grădișteanu-Delavrancea și M. Cantacuzino convoacă alegători și membrii clubului, pentru Duminică la club, vrea să pună mâna pe club! Iată la ce se gândesc marii noștri patrioți în asemenea momente!... Filipescu publică o

les combinaisons de Bratiano ?». — Cette information donne un relief spécial au coup de téléphone d'hier soir.

23 avril. — Aux courses, un individu Ion Chirila, se disant avocat de Cluj, m'interpelle grossièrement sur la question de l'Ardeal. Il paraît que la bande Sturdza-Cazimir a même crié qu'il aurait fallu me frapper. Ce Chirila, me dit l'inspecteur Popp, a été au service de la Surêté, il y a été admis sur les instances de Goga; il a été révoqué le 10 février pour ivrognerie habituelle et scandale dans les débits de vin; après le vote loi étrangers, a opté, puis 15 jours après a voulu retirer son option et obtenu billet de séjour comme étranger, pour se soustraire éventuel service militaire. Après la tentative, il a vite été avec Sturdza chercher Dr. Gianni pour conférer avec lui et Nieu Popovici (vus par Kiriacescu).

24 avril. — Le quatuor Filipescu-Delavrancea-Gradis-teanu et Michel Cantacuzène convoquent les électeurs et membres du Club pour Dimanche. Il faut prendre possession du Club! Voilà à quoi pensent nos grand patriotes à cette heure!... Filipescu publie aussi une lettre pour annoncer au

scrisoare ca să anunțe țării că Italia a iscălit înțelegerea cu Tripla înțelegere. Italienii cari voiau să fie secrete convorbirile lor, trebuie să se bucure! Am știut prin Grigore Cantacuzino că Blondel este acela care a dat această asigurare, după o telegramă dela Petersburg.

25 Aprilie. — *Djavid-Bey*, reîntors dela Berlin, este impresionat de organizarea și puterea economică germană și de imensul avânt al populațiunei. În privința Italiei Berlinul e pesimist, dar Viena optimistă; Germanii însă convingi că pot bate și pe Italieni. Djavid îmi vorbea de intrarea bulgaro-greacă, care evident va face mai mult rău Turciei decât Germaniei. Tirpitz i-a spus, având înaintea lui hărțile noi ale Constantinopolului, că științificește era o imposibilitate să fie luat prin mare. Pentru o armată de uscat e posibil, dar trebuiesc puteri foarte mari.

— *Bussche* mă vestește că Take Ionescu răspân-dește zvonul că aș căuta prin declarații și prin interviuri să-mi schimb orientarea. (Presupun că e vorba de jurnalul «Le Temps» care nu mi-a publicat declarația).— Reamintesc lui Bussche că-i anunțasem interviewul. De

pays que l'Italie a conclu son arrangement avec la Triple Entente. Les Italiens, qui tenaient au secret de leurs pourparlers, doivent le trouver compromettant. J'ai su par Grèg. Cantacuzène que c'est Blondel, sur un télégramme de Pétersbourg, qui a donné cette assurance.

25 avril. — Djavid-Bey retour de Berlin. Impressionne par organisation et force économique allemande et l'immense élan de la population. Sur Italie, pessimistes à Berlin, optimistes à Wien, mais Allemands convaincus qu'ils peuvent battre les Italiens aussi. Djavid me parlait seulement du déclanchement Bulgarie-Grèce, qui évidemment nuira à la Turquie plus qu'à l'Allemagne. — Tirpitz lui a dit, ayant devant lui les nouvelles cartes de Constantinople, que scientifi-quement impossible de prendre par mer. Pour armée de terre, c'est faisable, mais avec grandes forces.

— Bussche me prévient que Take Ionescu répand propos que je cherche, par déclarations-interview, changer mon orientation. (Je suppose qu'il s'agit du «Temps» qui n'a pas publié mes déclarations). Je rappelle à Bussche que je lui ai annoncé l'interview. De même je lui dis que des articles

asemenea că schimbarea tonului articolelor din «La Politique» are de scop, dacă e posibil, să readucă liniștea în partid. — A văzut pe Rege, l'a găsit mai ferm și mai liber în opiniile lui. S'a vorbit de greutate; Regele: Sunt făcute ca să fie învinse! Crede și El, că situația cu Italia este turbure.

26 Aprilie. — Intrunirea Filipescu-Cantacuzino la clubul conservator, cu o moțiune care nu conchide la nimic pe față, și în care proclamația lui Filipescu ca șef de către Delavrancea, după impresia generală, a fost un fiasco. — La curse, grupul Filipescu nu avea de loc aerul victorios. Regina a venit la curse și s'a preumblat, însoțită de mine, prin tot pesagiul. — Aceasta s'a considerat ca o manifestație, a raportat Kiriacescu. La urcarea înapoi în tribună, Filipescu, grup cu Deșliu, Many, Hiott, — nu mai mi-aduc aminte al cincilea, i-au ținut calea; Regina a salutat, a dat mâna lui Filipescu, și a trecut înainte.

27 Aprilie. — Dr. Dinu Brătianu comunică că *M. Pherekyde* i-a spus că este în toate de acord cu Brătianu în momentul de față...; că Brătianu acum vede altminterea de cum vedea acum 6 luni; că este evident că dacă Italia intră în acțiune, România va rămâne liberă să aștepte și să-și aleagă momentul.

— Lungă vizită a lui *Maiorescu*, care îmi arată încă odată satisfacția lui pentru ținuta mea. — foarte de sus — la Comitet și disprețul lui pentru vulgaritatea

différents du ton de la «Politique» paraîtront dans le journal pour ramener le calme dans le parti, — si possible. Il a vu le Roi. Il l'a trouvé plus ferme et plus libre dans ses opinions. On a parlé des difficultés. Le Roi: «Elles sont là pour être surmontées!» — Il croit aussi que la situation avec l'Italie est trouble.

27 avril. — Dinu Bratiano rapporte que Michel Pherekyde lui a dit être en tout d'accord avec Bratiano en ce moment; que Bratiano voit autrement qu'il y a six mois: qu'évidemment si l'Italie entre en action, la Roumanie restera libre d'attendre et de choisir son moment.

— Longue visite de Maiorescu, qui me montre encore sa satisfaction pour ma tenue, — de très haut, — au Comité et son mépris pour la vulgarité et la petitesse de Cantacuzène.

și micimea lui M. Cantacuzino. E convins că Italia va mai reflecta și că nu trebuie să ne luăm după ea.

29 Aprilie. — *Mitilineu* a auzit la Banca Românească pe Vintilă Brătianu spunând că fratele său este foarte stânjenit în tratativele cu Rusia prin concesiunile ce Filipescu și Take Ionescu fac mereu Rusiei.

— Seara *Jean Lahovary* îmi comunică propunerile ce i-a făcut Emanoil Antonescu (nu a zis: din partea lui Filipescu, dar așa a înțeles), de a fuziona cu Take Ionescu sub direcția lui Lahovary! Am simțit că aceasta făcuse impresie asupra lui Lahovary. El voise la un moment dat să ceară o întrevvedere lui Take Ionescu pentru a-i demonstra că așa continuând lucrurile, Brătianu nu are nevoie de guvern național.. Referitor la guvern național, l-am întrebat dacă ar fi de luat Filipescu «en tiers», evident pe lângă Lahovary și mine. — Mi-a răspuns: Cu nici un preț, ar fi un pericol, ar face ce-a făcut lui Maiorescu în momentele cele mai critice.

30 Aprilie. — Filipescu, prin convocări făcute la 12 pentru ora 5, constituie peste capul lui Lahovary, președinte al clubului, un comitet executiv de Ilfov, pentru a da o delegație lui Many.

— Bussche îmi trimite un extract semnificativ din la «Stampa», referitor la acțiunea lui Giolitti și îmi comunică că Czernin are vești mai bune de negocierile cu Italia.

1 Mai. — Lovitură de teatru. *Demisia cabinetului Salandra*. Prietenii lui Filipescu, consternați, au dis-

Il croit ferme que l'Italie réfléchira encore et que nous ne devons en rien emboîter son pas.

29 avril. — «A aucun prix; ce serait un danger; il ferait ce qu'il a fait à Maiorescu dans les moments plus critiques».

30 avril. — Filipescu, par convocations de midi pour 5 h., constitue par-dessus J. Lahovary, président de Club, un comité exécutif d'Ilfov, pour donner une délégation à Many!

— Bussche m'envoie un extrait significatif de la «Stampa», concernant l'action de Giolitti et me communique que Czernin a de meilleurs nouvelles des négociations avec Italie.

1 mai. — Coup de théâtre. Démission du Cabinet Salandra. Les amis de Filipescu consternés et éclipsés. D'ailleurs

părut. De altmintrelea și «Epoca» și «Dimineța» au articole zicând că din partea Rusiei nu avem toate garanțiile, nici tot ce se aștepta.

— Știrile din Galiția sunt fulgerătoare. Rușii au dat înapoi cu 150 klm. și tot frontul se clatină. Armata lui Rato Dimitrieff, dislocată.

Se înțelege că acum Italienii stau pe gânduri. Aceasta este părerea pe care o exprim lui Vredenburch. Nu conchid încă la o înțelegere cu Austria, dar numai la nevoia de timp pentru a aștepta.

2 Mai. — *Marinkovici* se plânge de procedeele puțin amicale ale României către Serbia. Vrea Banatul. Rusia nu poate sacrifica complet Serbia : Putnik este din Banat ; Versecz este teritoriu sârbesc. Timișoara în 1848 a fost recunoscută prin rescript imperial, deuat sârb. Brătianu a declarat lui Poklevsky că mai bine își dă demisia, decât să cedeze pe chestia Banatului. *Marinkovici* mă întreabă fățiș dacă eu sunt sau nu prieten al Serbiei. (O fi crezut oare la lovitura demisiei ?).

— Seara, pe balconul clubului, după un prânz bun

et l'«Epoca» du matin et la «Dimineța» ont des articles disant que du côté de la Russie on n'a pas toutes les garanties, ni tout ce qu'on attendait.

Les nouvelles de Galicie sont foudroyantes. Les Russes ont reculé de 150 kil. et tout leur front est ébranlé. L'armée de Ratko Dimitrieff disloquée.

On comprend que les Italiens se donnent le temps de réfléchir. C'est l'impression que j'exprime, le soir, à Vredenburch. Je ne conclus pas encore à l'arrangement avec Autriche, mais simple espace pour attendre.

2 mai. — *Marinkovitch* se plaint des procédés peu amicaux de la Roumanie pour la Serbie. Elle veut le Banat. La Russie ne peut pas sacrifier en tout la Serbie. Putnik est du Banat ; Versecz est du terroir serbe ; Temesvar en 1848 reconnu par rescrit impérial duché serbe. Bratianu a déclaré Poklevsky qu'il préférerait donner sa démission que de céder sur question Banat. *Marinkovitch* me demande alors carrément si moi je suis ou non l'ami de la Serbie. (A-t-il réellement cru au coup de la démission ?).

— Le soir, sur balcon Club, après bon dîner arrosé cham-

stropit cu șampanie, Barclay, Poklevsky și Blondel discută cu glas atât de ridicat încât dela masa mea de bridge am auzit crâmpes. Barclay, cui obstinția omului cam amețit, repeta mereu : «Brătianu nu e prost.. nu va spune asta» ! — Poklevsky găsea pretențiile românești exagerate : «Asta este tiranie, nu mai este colaborare. Ei câștigă teritorii imense, fiindcă noi ne-am omorât oamenii ; ne vom lipsi de ei» !

3 Mai. — *T. Mihaly*, înspăimântat de ceea ce se petrece cu porumbul. Au fost 30 vagoane pentru Transilvania care are nevoie de 3 mii ! Politica sălbatică proclamată de Filipescu : dacă se flămânzește Ardealul, el se va revolta în contra Ungurilor și atunci se va putea interveni ! Dar cu cine să faci această revoltă : cu femei și cu infirmi ! — Ciurcu dela Viena i-a spus că trimis de către primarul Weisskirchen, a obținut 2 mii de vagoane de făină, dar că a fost silit să dea 2 milioane D-rului Costinescu și fratelui lui Radovici. Un țăran, Munteanu din Poiana Sibiului, la București de multă vreme, a rugat pe Mihaly să-i ajute să iasă din România cu porumbul lui și jură că nici odată nu va mai pune piciorul aci, căci prea mult l'au furat din toate

pagne, Barklay, Poklevsky et Blondel discutaient si fort que de notre bridge entendu des fragments. Barclay, avec l'obstination du buveur qui a son compte, répétait sans fin : «Bratiano n'est pas bête: il ne dira pas ça?» Poklevsky trouvait les prétentions roumaines exagérées: «Ça c'est de la tyrannie; ce n'est plus de la collaboration; ils gagnent des territoires immenses; parce qu'il nous plu à nous de tuer notre monde; on se passera d'eux!»

3 mai. — Th. Mihaly épouvanté de ce qui se passe avec le maïs. Il y a eu 30 wagons pour la Transylvanie, qui en a besoin de 3000 ! La politique féroce proclamée par Filipescu, que si on affame l'Ardeal, il se révoltera contre les Hongrois et l'on pourra intervenir ! Mais avec qui faire révolte : avec les femmes et les infirmes ! — Ciurcu de Wien lui a dit qu'envoyé par le maire Weisskyrchen, il a obtenu 2000 wagons farine, mais a donné 2 millions Docteur Costinescu et frère de Radovici. Un paysan, Munteanu, de Poiana Sibiului, est à Bucarest depuis temps infini. Il a supplié Mihaly de l'aider à sortir de Roumanie avec son maïs et juré ne jamais y re-

părțile ! Mă roagă să spun Regelui că România a pierdut mai mult de jumătate din creditul ei în ochii Ardeleilor. Se pune în față ținuta Ungurilor, cari dau va-goane și se îndatorează a nu rechiziționa ceea ce va veni pentru Români și a nu aplica prețuri maxime !

— *Regele* vine la curse, vorbește foarte mult cu mine. A văzut pe Filipescu, pe care l'a găsit foarte liniștit. — *Eu* : Furiile lui sunt totdeauna simulate.. — *Regele* i-a reproșat ceea ce se petrece în partid ; un partid așa de divizat nu mai poate inspira încredere Co-roanei. In acest moment mai ales este mai mult decât regretabil. Fără partide tari n'avem șalele destul de solide pentru ca să facem față situației. De două ori a făcut aceleaș observații. Filipescu a recunoscut că înfrângerea Rușilor în Galiția e cea mai mare din câte au suferit. — *Regele* crede că Italia va fi bătută. (Se știa din ajun că Salandra este menținut la guvern) : își pune mâna în foc. Nu trebuie să ne grăbim, dar să așteptăm criza : ea nu poate trece fără foloase pentru România. — *Eu* : Mai ales că, la timp ne putem tot atât de

mettre les pieds, tant on l'a volé de toutes parts ! Il me prie de dire au Roi que la Roumanie a perdu plus de 50% de son crédit aux yeux des Transylvains. On oppose tenue des Hongrois qui donnent des wagons, s'engageant à ne pas réquisitionner ce qui viendrait pour Roumains et à ne pas appliquer prix maxima.

— *Le Roi* vient aux courses. Je cause longuement. Il a reçu Filipescu, qu'il a trouvé très calme. — *Moi* : Ses colères sont toujours feintes..

Le Roi lui a fait des reproches sur ce qui se passait dans le parti ; un parti aussi divisé ne peut plus inspirer confiance Couronne. En ce moment surtout, c'est plus que regrettable. Sans partis forts, pas reins assez solides pour faire face situation. A deux fois Il a fait les mêmes observations. — Filipescu a reconnu que la défaite des Russes en Galicie est la plus forte qu'ils aient subie. *Le Roi* croit que l'Italie sera battue (on sait depuis la veille que Salandra est maintenu au gouvernement). Il met sa main au feu. — Nous ne devons pas nous presser, mais bien entendu crise ne peut passer sans un avantage pour la Roumanie. — *Moi* : D'autant plus, qu'à l'occasion on peut aussi bien se compenser à l'Est,

bine înțelege și la răsărit, Transilvania fiind destinată să ne revie. — Regele : Este fatal. Intr'un viitor apropiat, Transilvania ne este destinată.

Am reproduș frazele principale. Impresia mea este : speranță secretă că nu vom intra în contra Puterilor Centrale, dar că o admite în principiu.

9 Mai. — Lahovary și D. Greceanu vin la ora 3. După timide încercări să mă aducă la directoratul în trei, *Lahovary* îmi expune o nouă propoziție pe care Greceanu este autorizat să o facă și interpelează pe Greceanu : «Nu-i așa ? este din partea lui Filipescu ?» — «Da». — Ar fi vorba ca să mă retrag și, pentru împăciuire, s'ar accepta președinția lui Maiorescu. In contra șefiei lui Filipescu am o opunere peremtorie, căci ea ar semnifica o schimbare de politică ; la șefia lui Maiorescu n'am nimic de obiectat, fiind triumful politiceii mele proprii.

La ora 8½ Greceanu îmi raportează că Maiorescu își rezervă răspunsul până Luni. Ceeace nu oprește pe Argetoianu să anunțe la Club, că Maiorescu a primit, și încă pe baza unei intrări imediate în campanie, și că eu sunt demisionar ! (Barbu Catargi).

— *Bussche* îmi vorbește de negocierile cu Rusia și îmi spune că Brătianu i-a afirmat, uitându-se drept în ochii lui, «că nu negociază !» Să fie lăsat să lucreze și va ajunge să menție neutralitatea.

Italia a pornit în război. Nu a declarat război Germaniei. In general : nemulțumiri și lipsă de simpatie pentru Italia. S'a servit de noi, a pretins totdeauna că ne are cu ea ; ceeace ar fi supărat și pe Rege și pe Brătianu. De geaba țipă «La Roumanie» : «*Eviva Italia*» : n'are ecou.

La Transylvanie étant destinée à nous venir. — Le Roi : C'est fatal. Dans un avenir rapproché, la Transylvanie nous est destinée.

Ai reproduit principales phrases. Mon impression est : espoir secret que nous ne marcherons pas contre puissances centrales, mais qu'il en accepte le principe.

10 Mai. — Domnul Pisani îmi trimite martori pe Nicu Filipescu și Kalimaki ; cel dintâi nu are aerul să bănuiască că, moralmente, nu poate servi în contra mea. Incredințez afacerea mea lui M. Pherekyde și lui I. Mitilineu.

— La paradă nu era vorba decât de retragerea mea (?). *Regele*, la curse, foarte, foarte afectuos, îmi ține multă vreme mâna, pe când îi povestesc cele întâmplate. — *Maiorescu*, la 9 dimineața, vine să-mi spue că am făcut bine că nu am refuzat net, pentru a menaja pe Lahovary la care simte veleități de mărire. El ar fi răspuns printr'un refuz categoric, dacă nu ar fi avut aceleași scrupule. Va căuta mâine, când își va da răspunsul, să convingă pe Lahovary de răul care face dedându-se la astfel de manopere. (Primesc prin poștă o propunere dela Filipescu de a întruni *Congresul*, — scrisoarea scrisă de Crăciun !).

11 Mai. — Filipescu a trimis lui Greceanu, la Iași, cam următoarea telegramă : «Ai plecat și m'ai lăsat în încurcătură. Proprietarul casacei a convins pe părintele literaturii că trebuie să refuze». (Mitilineu-Corbescu). — Brănișteanu a văzut pe Maiorescu care a refuzat, dar s'a întors cu impresia că Lahovary mă părăsea și se gândea el la direcția partidului.

— La ora 6 vine *Brancovanu* și-mi povestește că a fost întrunire la Filipescu și că toată lumea a recunoscut că a fost o nebunie de a se gândi la Maiorescu (!!) și că trebuie oferită direcția lui Lahovary. Lahovary, prevenit de M. Cantacuzino, primește. El. Brancovan vine să facă apel la mine. Din momentul în care promisem pe Maiorescu, de ce nu l'ași primi pe Lahovary ; și partidul, unit, ar putea exercita o presiune asupra lui Brătianu, care prea a rămas fără control. Refuz categoric : Lahovary ar fi o jucărie în mâinile lui Filipescu și de altfel n'am nici o vină față de partid pentru ca să capitulez. Prefer a înfrunta o decapitare, sau în comitetul executiv, sau în Congres. O luptă bărbătească, nu o strangulare de scapet prin culoaruri. — Dar atuncea, îmi spunea Brancovan drept răspuns, va

fi putință pentru Filipescu să ia partidul și ar fi... un mare rău!

La 8½ Brancovan îmi spune că a fost la Lahovary, care nu numai că primește, dar are o poftă nebună de a fi șef. Răspund: Când Lahovary va voi să-mi vorbească direct, voi discuta cu el.

— *Bussche* la ora 10 seara. — Oare este adevărat că guvernul a terminat aseară negocierile cu Rusia? Știre din izvor foarte bun. — Eu: Nu știu nimic și nu cred nimic. — El: Aceasta mi-a asigurat-o și Morțun. Dar dacă Rusia ar primi, de-odată, propunerile române? Morțun: Tot ar mai rămâne Bulgaria, sau altceva! (Mi se pare că-și ascund jocul. Azi dimineată «Dimineata» zicea că Tripla Înțelegere nu va mai face nici o propunere și că va aștepta ca România să reia convorbirea!) — Eu: Dar Austria? Nici o propunere, când se vede că a făcut propuneri Italiei? — El: Cred sigur că da, dar este un secret absolut.

Imi arată o scrisoare dela Cartierul general, unde se consideră rezistența rusească ca sfârșită. Oamenii încep să lipsească. Adaogă: Ar fi o nebunie să vă declarați în acest moment!

12 Mai. — *Maiorescu* îmi comunică convorbirea sa cu Lahovary. Simțind că Lahovary, care i-a explicat foarte pe lung considerațiile lui politice, anunțând triumful Triplei Înțelegeri după intrarea Italiei, își va pune candidatura, *Maiorescu* i-a declarat pe față că e hotărât să combată orice schimbare în direcția partidului. Lahovary i-a destăinuit chiar că liberalii aveau încredere în el.

— Întâlnesc pe *Brătianu* la d-na Cantacuzino (Crucea roșie): «Ce noutăți?». — «Ce știți prin gazete; am să te văd mâine, dacă nu sunt la țară. Am văzut pe cei doi (gazetele: Take și Filipescu)».

— La eșire, *A. Constantinescu*: «Dar ce vor iar prietenii tăi?» — «Să mă dea peste cap pentru a putea face presiune asupra guvernului, pe care îl acuză că nu face Rusiei concesiunile necesare». — El: «Ar fi de datoria lor să nu o spue, chiar dacă s'ar ajunge la obligația

de a se da ceva. Pot ei să facă ce vor vrea, pe Brătianu dintr'ale lui nu-l poate scoate nimeni».

13 Mai. — Iar vine Czernin la informații; îi repet că nu știu nimic. Și profit ca să-i spun: «Dar D-v. ? Nu faceți nici o ofertă României ?». — El: «Pentru neutralitate, nici una: dacă România vrea să intre, altă socoteală, după cum o știți de multă vreme». (Basarabia). — Eu: Nu e vorba de asta! Ați intrat cu Italia pe calea concesiunilor teritoriale, și pericolul era mai mic. — El: Dacă se fac oferte și Brătianu refuză să trateze, se strică tot, așa că prefer să nu sugerez nimic. — Eu: V'ați gândit că dacă intră România în război, Constantinopol e pierdut? Aceasta ar însemna rivalitatea Rusiei; o armată nouă care se poate organiza dincolo de Niemen. — El: S'ar oferi în Bucovina, dar nimic în Ungaria; este imposibil. — Eu: Ceilalți ne-ar lăsa să luăm tot, acolo!

La sfârșitul convorbirei, aflând că trebuie să văd pe Brătianu, mă roagă, dacă simt că Brătianu ar accepta să stea de vorbă în vederea unei acțiuni comune, că ar putea... — Eu: Ar trebui să fie o propunere foarte însemnată: altfel ce guvern ar îndrăzni să se miște?

— 3 ore. Comitet consultativ la Lahovary. *Lahovary* declară că nu mai poate să mă susție; că odată Italia intrată, acțiunea României devine *iminentă* și că trebuie un partid unit pentru ca să aibă autoritate în acțiunea sa. — După ce am primit propunerea unui Congres, în care o mare proporție este pentru mine, mi se scoate o propunere de a convoca din nou comitetul executiv (M. Cantacuzino adaogă că poate congresul ar fi inutil!); și apoi o propunere de a coopta pe Lucasievici și Dr. N. Tomescu. M'am păcălit ca un copil convocând comitetul pentru a discuta oportunitatea congresului; trebuia să-l convoc «de plano». — Luni 18. comitet; Marți, congres. — Lahovary m'a părăsit cu totul, și Vlădescu, după ce a votat cooptările, îmi propune să alegem pe Andreescu la C.-Lung, pentru a anula în parte aceste cooptări! Câtă murdărie și câtă trădare!!...

14 Mai. — *Bussche* confirmă succesul la est de

Przemisl. Deschid chestiunea propunerilor : «Vor fi». Reamintesc că dacă nu sunt *foarte atrăgătoare*, e mai bine să nu se facă. Dacă lucrul este serios, să nu se piardă din vedere că se joacă o partidă hotărâtoare pentru Austro-Ungaria. Simt că el nu mai are încredere în Brătianu.

— Primul ministru n'a dat semn de viață. Spun lui G. Stirbey că găsească straniu să nu mi se vorbească nimic de situație..

— Seara s'von dela legația sârbească: *Brătianu* n'ar vedea cu ochi răi venirea lui Lahovary (chiar el se lăuda lui Maiorescu că Brătianu avea încredere în el) ; Marghiloman este foarte bine văzut de Curte și Regele, care nu vrea războiul, îl ține în rezervă dacă Brătianu vrea să-i forțeze mâna. Având la conservatori pe Lahovary, partizan subit al războiului, el este liber să se joace de-a demisia fără teamă. Aceasta este interesant de reținut.

— Conferință cu câțiva prieteni politici asupra situației. Maiorescu : *Paul Greceanu*, care trece drept partizan al lui Lahovary, a declarat că împărtășește modul de a vedea al lui Lahovary în politica externă, dar, pe de altă parte, cum simte că ceace se face nu este lucru cinstit, rămâne fidel lui Marghiloman.

— Mille a divorțat de Acțiunea Națională. El atacă pe Rege pe tema că a benchetuit (aiurea vorbește de chef) cu Czernin și Bussche la Copăceni, în ajunul zilei de 10 Mai. De fapt, s'a aflat că acum vre-o 10 zile Regina le-a arătat grădina Sa, moștenită dela Gh. Filipescu.

— Pe de altă parte, guvernul nu proiectează să interzică întrunirea sub cerul liber din Cișmigiu, Dumineca viitoare, pentru a manifesta în favoarea Italiei. Această întrunire a fost anunțată de gazete în acelaș timp cu primirea lui Take și lui Filipescu, Luni, la Brătianu. Prin «La Politique» am întrebat dacă erau relații «de cauză la efect»? Cocăneanu, inspector administrativ, om de casă al lui Brătianu, a spus în fața lui Paul Teodoru că Brătianu trimisese pe acești domni la plimbare..(!)

15 Mai. — *Czernin* a văzut pe Brătianu. La primul cuvânt de acțiune comună în schimbul compensații, Brătianu a declinat net orice conversație. Dar ar fi întrebare: «ce oferiți în schimbul neutralității?»... Convorbire, pe care Czernin de astădată, a refuzat să o susție. Czernin este de părere că Brătianu ar dori să obție concesii fără să riște nimic: «ca în 1913; dar nu se câștigă de două ori în viață lotul cel mare». — Czernin îmi spune că trebuie să se formuleze ce s'ar vrea ca preț al colaborării și că se va răspunde imediat, da sau ba. A lăsat să se înțeleagă, după multe reticențe, că în plus de Bucovina, s'ar mai putea avea ceva. Îmi cere să sondez pe Brătianu, ceea ce refuz. Nu sunt măcar sigur că voi vedea pe Brătianu.

— Preparăm congresul. Mult devotament la Barbu Catargi.

16 Mai. — Din nou îmi vorbește *Bussche* de propunerile posibile austriace: Bucovina României, iar Transilvania principat independent, depinzând de Viena, ca înainte de 1687. Îl fac atent cât de puțin e aceasta, având în vedere perspectivele cu cari suntem ademeniți de aiurea, și ce teribil lucru poate fi, mai ales pentru Constantinopol, dacă intrăm. Îmi răspunde că toate acestea trebuie să fi fost cântărite la Berlin. Mă întrebă pentru prima dată, ce gândesc de Bulgaria? Teamă?..

— Atrag încă odată atenția lui *G. Stirbey*, cât de ciudată este tăcerea lui Brătianu, care nu mă ține în curent cu nimica. Stirbey tace. Presupui că e cel puțin de părerea mea și că împărtășește poate bănuelile mele despre mica înțelegere Brătianu-Lahovary.

— Asupra manifestației de mâine, Teodorian raportează că Hurmuz ține din anturajul Băncei că, atunci când Take Ionescu și Filipescu s'au dus la Brătianu, i-au cerut, în numele Acțiunii, autorizarea de a organiza această manifestație și autorizarea le-a fost dată. (Aveam dreptate când ziceam în «La Politique»: «Relații dela cauze la efecte!») Teodorian știe că agenții liberali aleargă în culoarea de albastru pentru a aduna contra-semnături dela aceia cari au votat pentru mine moțiunea de încredere.

18 Mai. — Comitet executiv. O ignominie: Au adus și pe Pariano, demis de chiar comitetul lui, pe C. Colibășanu, pe care nu l'a ales nimeni, și pe Pompiliu Vlădescu, delegatul lui Emanoil Antonescu, singur. Mă las înșelat și admit și pe Lucasievitz și pe Tomescu și chiar pe Mani, cei doi dintâi impuși de comitetul executiv, ultimul emanația comitetului executiv de Ilfov. Imediat, asupra alegerii atât de clară și legală a lui Titu Cananău, începe chestiunea politică. Lahovary declară că mă părăsește și Vlădescu face la fel. În mijlocul gălăgiei și apostrofelor violente (generalul Argetoianu a uitat buna cuviință până în a zice lui Maiorescu c'ar fi făcut mai bine să rămâe profesor decât să facă politică, așa încât chiar Luca Elefterescu cel dintâi l'a scuturat), se pune chestiunea de încredere: Cer atunci să fie votată sau de către comitetul care a ținut ședință la 20 Aprilie. — ași fi avut 32 voturi contra 31 — sau să se valideze toate alegerile, acești domni voind să pue la socoteală pe cei trei adăogați în ședința plenară dela 19 Aprilie, ceea ce le-ar da 34 voturi contra 32. Ei nu acceptă, ridic ședința. Semnăm un proces-verbal în 32, plus Titu Cananău, J. Goilav, Ghițescu și Zănoagă, legalitatea alegerii cărora n'a fost contestată. — Rămași singuri, ei declară vacantă președinția și însărcinează pe I. Lahovary cu direcția provizorie.

19 Mai. — Congresul. Ceeace a fost congresul... a se citi notele stenografice ale lui Stahl, Filipescu, îngrozit, când voind să se impue, a fost huiduit cum niciodată nimeni n'a fost huiduit. Grigore Cantacuzino pretinde că a vrut să mă lovească cu bastonul, dar el și dr. Giani l'au reținut. Calimaky a primit dela Nicu Doiciu un pumn magistral.—Fratele meu a adus propuneri de pace. După ce am conferit cu Maiorescu, am declarat că dacă se ține congresul și dacă avem majoritatea, am să propun în urmă un «partaj» cu Lahovary. Conferință în patru. *Maiorescu* merge cam departe, voind să încredințeze comitetului regularea ulterioară a înțelegerii. Răspund: Voiam să deschid congresul și să cedez presiden-

ția lui Maiorescu : vom persista la această soluție. — Ei : Dar atunci, și Olănescu îl va propune pe Maiorescu. — Eu : Se va anunța că o moțiune, cu 200 de iscălituri, este depusă.—Ei : Nu se va ceti textul...—Maiorescu : Voi spune că va fi cunoscut prin procesul-verbal. — Eu : În urmă voi anunța că voi face propuneri pentru *colaborarea* cu Lahovary. — Filipescu : Da, esta este o noutate și nu ar trebui precizat nimic..—Lahovary : Ba tocmăi e nevoie de această precizie.—Eu: De sigur, căci odată cu d. Lahovary, înțeleg din observația lui Filipescu, că ar trebui consultați și ceilalți. — Lahovary : Dacă nu mai aveți încredere în mine... — Filipescu nu mai rezistă și chiamă pe membrii lor din comitetul consultativ spre a delibera. — Am avut buna idee să spun că comitetul executiv nu putea să rămăe cum este.

După congres, nedumirire; unii mulțumiți, majoritatea iritată de gestul meu. Arion, în special, supărat și ne admitând formula de împărțirea șefiei. Ca și Aslan, Meissner și Mehedinți.

La 3½ scriu lui Lahovary, rugându-l să-mi dea o întâlnire, pentru a examina împreună chestiunile cari pot aduce cel mai curând realizarea declarațiilor făcute la congres. In loc de a răspunde, duce scrisoarea mea lui Maiorescu, care mi-o restituie. — La 8½, Maiorescu vine la mine. Lahovary și Filipescu au fost la el; sunt nemulțumiți de declarația făcută în congres și ar voi ca mâine, în comitet, să se reguleze tot. Dar cum ? a spus el, în statute nu se vorbește de doi șefi. — Ei au propus ca eu să demisionez mai întâi și apoi să se aleagă.—El : Un fel de *colaborare* cum a fost guvernul meu ? — Eu : Demisiunea mea ? Asta nu se poate. — El : Atunci ruptura, Doamne... !—Eu : Avem de vorbit de comitetul executiv, de organizațiile din Capitală, de politica externă. Forma se va găsi pe urmă. — El : Ii voi scrii mâine, să stea de vorbă cu D-ta.

31 Mai. — *Von dem Bussche*, aflând probabil dela Lupu Kostache că văzusem pe Brătianu, mă întrebă în ce stare de spirit l'am găsit, sora sa spunându-i că-l văzuse neliniștit. Vorbim imediat de ofertele de făcut, nu pentru

acțiune, dar pentru o stare intermediară : o neutralitate, care ar rezerva o acțiune eventuală, dacă e posibilă.—El: Ii este frică de un refuz al lui Brătianu. — Eu: Ce are aface, dacă trebuie să intervie o soluție brutală zilele acestea, într'un sens sau celalt? — N'a spus Brătianu lui Czernin, în treacăt, căci în treacăt se șoptesc lucrurile esențiale: «dar pentru neutralitatea mea ce-mi dați?» — El: Czernin a înțeles că niciodată Brătianu nu va admite o acțiune ulterioară și de aceea a tăiat-o scurt. (Nota: Czernin a spus lui Maiorescu că *n'are încredere în Brătianu*). — Eu: Din toată conversația mea de ieri a eșit impresiunea că Brătianu ar fi încântat să aibă un câștig fără a trage sabia «exact ca Maiorescu în 1913».—Trebuie să se înțeleagă că Brătianu nu poate face propuneri. Să i se facă; nu este om să le speculeze dincolo, ca să obție mai mult. Trebuie grabă însă, ca să nu existe un fapt îndeplinit, militar sau politic, care să facă poziția mai grea. —Bussche îmi mulțumește; zice că mai are de vorbit cu *cineva* și de aceea este ținut la atâta discreție (!?); că acesta este și modul lui de a vedea și că va lucra în așa mod, încât se va face presiune desigur asupra Austriei, după ce va veda întâi pe Brătianu. El mulțumit mai ales că Brătianu este susceptibil de a primi soluția intermediară.

1 Iunie. — *Czernin* este mulțumit de situația generală. Reîncep insistențele mele pentru propunerile de făcut.— «Pentru neutralitate: imposibil, nimic!» — Eu: «Este neîncrederea D-v. față de Brătianu care vă face să vorbiți așa, o știu (prin Maiorescu), dar nu aveți dreptate». — El: «Dacă suntem bătuți, România tot se va arunca asupra noastră». — Eu: «România poate să facă ca să nu fiți bătuți și ca Constantinopolul să nu cază. V'am prevenit la timp că Italia vă părăsește, și ați manifestat totdeauna o încredere absolută în părerea contrarie». — El: «Mă arătam mai încrezător decât eram...». — Eu: «Băgați de seamă și nu vă lăsați orbiți de succesul din Galizia!»

— *Barbu Catargi* îmi spune în fața lui Mehedinți, că a petrecut seara de ieri cu colonelul Semenow, care era

mereu cu paharul în mână, și că Semenow ar fi spus clar că trebuie răsturnat Regele și pus Prințul Carol; că numai atunci se va putea intra în acțiune. (A se apropria de cuvintele ținute în Rusia, raportate de M. Săulescu, de mai toți oamenii politici: Regele Ferdinand catolic, în desacord cu poporul său «pravoslavnic», și că trebuie să se scape de el).

2 Iunie. — Astă-seară «L'Indépendance» și «Viitorul» atacă Acțiunea Națională, iar «Epoca» cu «Dimineața» amenință pe Brătianu. «Epoca» spune limpede că Brătianu i-a mințit (pe Filipescu și ai lui). Articole isterice.

Aceste amenințări vin tocmai când o depeșă anunță că Mackensen a bătut din nou pe Ruși și le-a luat 16 mii oameni.

6 Iunie. — Văd pe *Bussche* la club și-l întreb ce mai e nou? El îmi răspunde că, văzând pe Brătianu, nu l'a întrebat nimic dar i-a povestit versiunea publică asupra negocierilor lui Poklevsky: acceptarea propunerilor rusești, acțiunea rămânând subordonată înțelegerii statelor-majoare. Brătianu a răspuns: *ca să fie înțelegeri între statele-majoare, ar trebui să fie acord diplomatic, și acest acord nu există.*

7 Iunie. — *Czernin* îmi aduce raportul unui agent al lor, că un preot transilvănean, Imbronie, 26 str. Cobălcescu, este aprins peste măsură și s'a declarat gata să măucidă.—Mi s'a spus eri că la Filipescu este o continuă defilare de refugiați și că el îi excită în contra mea. — L'am întrebat din nou dacă au de gând să se încrează numai în steaua lor și dacă nu se gândeau să facă propuneri. El mi-a răspuns întâi, că la ce servesc concesii teritoriale pentru neutralitate, căci dacă sunt bătuti, cu toată neutralitatea, România se va năpusti asupra lor. — Eu: Tot neîncrederea D-tale în Brătianu. — El: Nu, dar Brătianu de câte ori îi vorbesc îmi spune să mă uit la opinia publică și nu face absolut nimic pentru a o schimba.—Eu: Este cu mâinile goale!—El: Și dacă facem o pace separată cu Rusia? România ar putea obține tot: 48 de ore mai târziu n'ar mai avea nimic. — Revenind la punctul de plecare, el: Imi frământ creerii;

poate D-ta vei găsi mai ușor o formulă : *Să se dea României* (nu simplă promisiune) *Bucovina românească* (mai târziu n'a mai fost vorba de partea românească), *ca aceasta să fie pentru opinia publică. Dar să fie bine înțeles între Rege, guvern și D-ta că, în mod secret, sunteți angajați să intrați într'un timp hotărât în contra Rusiei.* Caută și D-ta formula. În această direcție se poate lucra...

Răspund: Sper să văd pe Rege și dacă găsesc ceva am să vă spun. Rezerv numai decât chestia Transilvaniei, zicându-i : dorești un sistem de alianță bazat pe prietenie, cu această latinitate, certată cu D-v. și nemulțumită? Oare e posibil?

8 Iunie. — *Nenișescu* are convingerea că se tratează cu Germanii. Este de părere că momentul a venit să iau poziție într'un mod hotărât și să avizez pe Rege și pe Brătianu de necesitatea de a ne orienta definitiv în contra Rusiei.

— Un apel al «Uniunii Românilor» (Mândrescu) adoptat de Acțiunea Națională, convoacă pe cetățeni la un mare meeting pentru ziua de 14 la Arenele Romane, pentru a manifesta în favoarea războiului imediat, *alături de Tripla înțelegere!* (Aceasta tocmai în momentul când aliații sunt la porțile Lembergului).

9 Iunie. — Intors de la Berlin, *Halil-Bey* vine să mă vadă, însoțit de Sefa Bey. Vorbim de propunerile ce ar trebui să le facă Austria. Știe că Germanii ar fi dispuși; dar Austriacii n'au încredere. Tot aceeași teamă: dacă dau Bucovina și dacă în urmă sunt bătute ce siguranță ar fi pentru ei?—Eu: România nu poate, fiind un stat mic, să-și permită să trădeze legătura făcută. — Dar dacă se dau avantajii pentru neutralitatea bine voitoare, și Bulgarii au să ceară avantaje? De pe acum ne cer și nouă și D-v. Nu știu dacă am putea noi să concedăm ceva. — Restul lungii conversații urmează asupra aceluiași subiect. Insist asupra nevoei, mai ales de a alimenta Turcia cu muniții și de a scăpa Constantinopole. Deci, sacrificii serioase ale Austriei pentru România.

— *N. Ioanid*, fost deputat la Slatina, venind din So-

fia, a văzut acolo pe miniștrii Radoslavoff, Tonceff și Apostoloff. Toți i-au spus că România va servi de regulator Bulgariei (?). Un general i-a afirmat că a ataca astăzi Constantinopole prin Ceatalgea, este o imposibilitate strategică, atât de bine este fortificat. Poporul, fiilorus. Toată lumea în contra dinastiei. Ioanid e mirat de faptul că toți oamenii politici se ocupau mai ales de ceea ce fac sau gândesc eu. Radef n'are nici un credit.

Miercuri, 10 Iunie.—Intreb pe *Bussche* să-mi spue sincer dacă se tratează sau nu. El, după ezitare : Da, dar nu trebuie să o afle cineva; căci numai noi Germanii tratăm. — Il pun în curent cu propunerile lui Czernin : imposibil să atac pe Brătianu, dacă nu știu nimic asupra intențiilor pentru drepturile politice ale Românilor. — El : Da, vor fi acordate. Mă sfătuește să văd pe Brătianu, *fără întârziere*. (Oare lucrurile n'ar merge bine ?) Imi anunță că legatiunea austriacă i-a telefonat că Lembergul a căzut ieri la ora 7. Halil-Bey i-a spus că se vor reîncepe atacurile în contra Serbiei ; el nu știe nimic.

— Pic Pherekyde vine în fugă de la mama sa: *Mihail Pherekyde*, indignat, a lăsat să scape că Poklevsky a povestit lui Brătianu cum că Lahovary a fost la el ca să-i declare că: poate să conteze pe sprijinul lui și pe acela al lui Take și Filipescu. Cum e vorba de pretențiile României, în contra cărora Rusia ridică fel de fel de obiecțiuni este în adevăr puțin românesc ! Și îmi reamintesc că, eșind dela Crucea roșie, Al. Constantinescu, chiar el, găsea că atitudinea acestor domni, care criticau guvernul în loc să-l susție față de diplomații Triplei înțelegeri, era puțin patriotică!

Joi, 11 Iunie. — *Czernin* vine sub pretextul să mă invite la conferința ce o va ține Randa, cu ajutorul hărților, pentru a explica grandioasa operație militară care a adus reluarea Lembergului. Vorbim din nou de propunerile de făcut României. A văzut eri pe Brătianu, care se plimbă în lung și în larg și nu vorbește decât de răspunderea lui. Czernin mi-a explicat că, în interesul României n'ar trebui să piardă toate ocaziile. Pentru el, Brătianu *nu vrea să facă nimica*. Discutăm: 1) Nu poate

fi vorba de Bucovina românească; ne trebuie tot, împreună cu Cernăuți. El: Chestii de detalii; nu sunt bine orientat, dar de sigur ne vom înțelege. — 2) Quid cu Transilvania, cu care nu pot merge în necunoscut? — El: Toate acestea sunt fără valoare, căci cine ar putea face atâtea concesii, dacă e vorba numai de neutralitate? Eu: Ți-am spus, Maiorescu ți-a spus și el: Trebuie o situație intermediară: neutralitatea *binevoitoare* și ocupația Bucovinei conduc la război. — El: Ce garanții? — Eu: Regele, oamenii politici. — El: Când momentul va fi venit, Brătianu n'are decât să spue: nu pot, și farsa e jucată. — Eu: România poate rămâne neutră, dar nu poate face o murdărie, pe care numai statelor mari le dă mâna să și-o permită. — El: Formulează D-ta, fără iscălitură, un program, un «tiro memoria» (sic) și să avem o bază de studii. — Cer câte-va zile, de oarece trebuie să vorbesc cu prietenii, ca partidul să nu se găsească legat.

— *Bussche* aștepta în salon: Ai văzut pe Brătianu? — Nu; Știam (?) că trebuia să primească pe Czerinin ieri, și am evitat coincidența. — El: Este grabă, căci trebuie să-l văd diseară și ar trebui ca D-ta să fi vorbit cu el înainte. — Eu: Foarte bine, dar n'am nimic precis și n'ar trebui ca Austria să se îmbete de speranțe. Aveți succese mari, dar frontul rusesc nu e rupt. Mai trebuie să vorbesc cu prietenii mei, căci dacă este un program de propus prin noi, acesta ar trage după sine și un memorandum către Rege, etc.

O oră mai târziu, primesc un bilet de la *Bussche* prin care mă roagă să nu întârzii de a vedea pe Brătianu, căci și el are o telegramă să-i aducă. Să-l văd eu înainte, să caut a alcătui un program. Și în post scriptum: «Este pericol de a mai aștepta» (!?)

— *Brătianu*, 11 ore la Interne: «Te vei împăca cu Filipescu»? — Protestez. — El, râzând: «Te iartă pe D-ta; mă atacă pe mine». «L'a luat apa rău pe Lahovary; nu se potrivește cu ce-mi spunea mie». «Desprețuiesc mai puțin pe cei cari fac agitațiile naționale, pentru bani, decât pe cei cari le fac pentru situațiuni politice și pentru considerațiuni personale».

Abordez chestia străină: Din convorbirile mele, Duminică, cu Czernin, ar rezulta că s'ar gândi la concesii și teritoriale și naționaliste în vederea unei neutralități binevoitoare, care ne-ar duce mai târziu la acțiune. Ex-pun: Bucovina, drepturi politice și statut în Transilvania și probabil libertatea Dunării la Porțile-de-fer. — El: Neutralitatea binevoitoare, adică trecerea munților, ar trebui schimbat ceva, prea e greu. Vezi ce s'a întâmplat pentru câteva vagoane. De altminterea sunt dispus să mențin neutralitatea *cât voi putea*, chiar fără alte condiții. Bucovina? Nu ți-o lasă Rușii. — Eu: Nu înțeleg; evident că ar trebui să o ocupăm din momentul ce a redevenit austriacă; Austria v'a cedat-o. — Drepturi Transilvănenilor? Mă tem că *aceasta nu va produce nici un efect în România*. Statut? El îi va diviza: unii din ei s'ar pune bine cu Ungurii în contra celorlalți (!?) — Eu: Ești sigur D-ta că Românii diriguitori de acolo vor ane-xiunea? Atât li s'a împuiat capul, încât satele tot așteap-tă sosirea noastră. Conducătorii lor, Mihaly și Hoszu mai ales, îmi păreau că găsesc că un statut ar fi «pământul făgăduinței». — El: N'am aceiași părere.. (aceasta spus fără convingere), și Ungurii nici nu s'au gândit la o am-nistie: ce facem cu atâta lume ale cărei buhuri sunt confis-cate? Acesta e elementul care se agită... Mi-ar trebui, pen-tru aici, *o rectificare de graniță* în Transilvania. — Eu: Ce înțelegi prin aceasta? — El: Cred că o știi: Hațeg-Caransebeș, acest bloc atât de compact românesc! — Cine poate da aceasta pentru neutralitate? Atunci «mai bine mi-ar conveni acțiunea cu aceste concesii!»!

(Toată convorbirea aceasta trădează nehotărîre: vrea concesii mari pentru neutralitate și adaogă «voi pă-str-o cu orice preț și cât mai mult cu putință». Cere concesii teritoriale spre Severin și nu se ocupă de res-tul populației române! Impresia mea: Nu vrea să se angajeze).

Am obiectat: Dar dacă Rusia încheie pace sepa-rată? — Aceasta e exclus! — Și dacă Rusia vă face toate concesii și vă dăruiește tot Banatul? — El: Nu e posibil din cauza Serbiei!

Când ne-am despărțit, am hotărât să propunem amnistia Austriacilor. Constat că Brătianu părea foarte turburat.

12 Iunie. — *Virgil Arion* ar dori să se ia poziție. Stere gata să ajute acțiunea. Vorbim de modul cel mai bun de a pune chestia Transilvaniei, pe care o urcă până la Barnuțiu, care n'a vorbit niciodată decât de «libertate națională». Este de altmintrelea în cadrul legii naționalităților din 1868. Ceeace trebuie, este o libertate etnică.

La dânsul, la începutul războiului, de față fiind Lucaei, Goldiș, Vaida și Vlad, ei au spus clar : «Dacă ne puteți lua pe toți, bine; dar să nu luați numai pe unii, fiindcă perim cu toții». Aceasta nu prea cadrează cu *rectificarea* lui Brătianu !

— *Bussche* a văzut erii pe Brătianu și nu e de loc mulțumit, căci acesta i-a vorbit de *neutralitatea actuală*. *Bussche* i-a arătat o telegramă din Berlin prin care se declară că situația militară și politică actuală permite a se da asigurări că se poate apăra România și că ar fi dispuși să o facă. Aceasta ar fi avut aerul să influențeze pe Brătianu. — Știu, a zis *Bussche*, că ați exprimat preferințe pentru un regim mixt la Dardanele. — Brătianu : Cel mai bun regim pentru noi este regimul turcesc. — *Bussche* a oferit atunci ca fortificațiile Dardanelor să fie astfel dispuse, și aceasta este studiat și găsit posibil, încât comerțul român să nu sufere niciodată. — Asupra regimului Transilvaniei, Regele trebuie să fi primit astăzi punctele condate : «In caz de cooperațiune, se poate obține încă mai mult». — Insinuez : Serbia nemulțumită, ce acces la mare i se poate da ? Poate că deslipind-o, s'ar putea forma un bloc balcanic util. — El : Numai un semn și pot primi ordinul să traitez cu ea !

— Am convocat pe *Verzea*, pentru orientarea asupra Transilvaniei. E o nebunie de a cere teritoriu : este imposibilitate : și apoi dacă s'ar lua trei comitate, spre Banat, ar fi să se desnaționalizeze tot restul, proporția Românilor scăzând prea mult. *Verzea* a văzut

pe Popovici, ministrul Sandor, a conferit cu Vaida, Vlad : ştie că statele-majoare germane şi austriace au făcut presiuni. Pretenţiunile româneşti, formulate de Aurel Popovici de acord cu Maniu, care fiind soldat trebuia să tacă, sunt : Autonomie provincială pentru Românii din Transilvania şi Ungaria, la fel cu Croaţia, Slavonia ; o Cameră (dietă) pentru legislaţia provinciei, Românii fiind mai numeroşi decât Croaţii ; o reprezentare proporţională numărului lor în Camera din Budapesta. Autonomia financiară pentru afacerile de competenţă ; ca garanţie imediată, un comisar reprezentant al guvernului central pentru comitatele române, şi un ministru fără portofoliu la Budapesta, dar amândoi luaţi printre oamenii partidului naţional ; garanţii serioase pentru autonomia provincială.

13 Iunie. — *Mihaly* îmi vine pe neaşteptate. El crede că pentru moment este imposibil să ne gândim la luarea Transilvaniei ; el nu împărtăşeşte prevenţiunea lui Gol-diş şi crede că cele trei sau patru comitate ar pune restul ceva mai mult sub influenţa secretă a României (?). El nu crede ca Ungurii să primească cererile formulate la Viena, şi al căror text îl cunoaşte : «dacă s'ar obţine, nu s'ar putea spera nimic mai mult».

14 Iunie. — Moartea subită a lui Lahovary. Vestit la ora 9½ de Herescu. Sunt cel dintâi care sosese la casa mortuară şi care mă ocup de familie, răspândită în lumea toată.

— Faimosul meeting dela arenele romane, semnalat ca trebuind să schimbe mersul lucrurilor, a fost un fiasco. Filipescu n'a asistat : Blondel îi face, la Jockey-Club, vii muştrări. Deşliu a reacţionat, scuzându-l din cauza doliului lui Lahovary (moft) ; Blondel : «In astfel de împrejurări nu există nici un doliu !» Mitilineu, Dobrescu, etc. sunt scandalizaţi !! — Potopul care a căzut pe la ora 5 a schimbat întrunirea într'o fugă generală.

15 Iunie. — Întrunirea privitoare la Club ; în majoritate părerea este contrarie oricărei soluţii care ar provoca un scandal.

— La amiază am conferinţă intimă la Nenişescu cu

Arion. Expun eventualul program : Bucovina, autonomia Transilvaniei, Porțile de fer. Suntem de acord asupra necesității de a atrage atenția Regelui că este vremea ca guvernul să se ocupe și cu această latură a chestiunii.

— Chemat telefonic la *Regina* la ora 4½. — *Regele* vine să-mi vorbească în salonașul Reginei, câteva minute după sosirea mea, apoi mă roagă să-l însoțesc în biroul lui. Expun Regelui convorbirile ce am avut. Părerea mea este că ar trebui în curând să se ia o hotărâre, căci dacă s'ar termina criza fără ca România să fi câștigat ceva, răspunderea ar cade asupra Coroanei. — *Regele* e de acord cu mine. Vorbind de Bucovina, *Regele* îmi spune că Poklevsky i-ar fi obiectat că la Cernăuți nu sunt decât foarte puțini Români; *Regele* a răspuns : «Puțini Români, dar sunt încă mai puțin Ruși și majoritate de evrei; Cernăuții însă este un centru de cultură religioasă prețios pentru Români». — N'am ascuns Regelui că Mihaly nu credea ca Ungurii să concedeze autonomia. Concluzia a fost : D-l Brătianu a fost foarte dibaci; el și-a făcut reputația că e lipsit de voință, trebuie ca cunoscuta energie a Regelui să-i dea curajul de a examina problema văzută din punctul de vedere al puterilor centrale. — N'am obținut nici un răspuns precis, dar *Regele* m'a ascultat cu bunăvoință. Sentimentele proprii ale Regelui se manifestă prin detalii. Când el a reproșat lui Take Ionescu atitudinea sa, i-a spus : «Fără unirea tuturor, cum vreți să putem vreodată să ne realizăm idealul național?» Cu Take așa trebuie să vorbesc, adaogă *Regele*. — Vorbesc de influența rusească care s'ar exercita asupra noastră în caz de victorie și pe care o găsim eu disolvantă pentru tânăra noastră societate. — «Inspăimântătoare !» zice *Regele*.

Deasemenea când spun că, cu toate rezervele pe cari le presupunem, în caz când aliații ar lua Constantinopole, ei ar fi siliți să-l cedeze Rușilor, *Regele* zice că aceasta ar fi un mare pericol ! Asupra perspectivei unei schimbări de front : «Ce va spune opoziția Filipesco-takistă». — Emit părerea că Take poate fi convertit. — *Regele* zice : «Filipescu este un nebun, dar îl cred

de bună credință; iar celalt este de rea credință!» — Eu: «El va evolua tocmai din această cauză». — Regele este aspru pentru Lahovary: era o păpușe în mâinele celorlalți. Regele a exprimat reaua opinie ce Lahovary o avea asupra lor: cel dintâi este un isteric, iar cel d'al doilea un om fără caracter. Asupra Ardelenilor, Regele spune: «Le-am dat nas cu toții». Costinescu este cu totul schimbat; el a spus Regelui: «Când vom face războiul, nu va fi nici de dragul Rușilor, nici pentru așa ziși frați din Ardeal!».

Sfârșitul foarte lungi audiențe a fost: «Partidul conservator crede că M. S. trebuie să atragă atenția primului ministru că este acuma de datoria sa să aibă în vedere și această latură a problemei».

16 Iunie. — N'am putut să ascund d-lui de *Bussche* că văzusem pe Rege. Nu i-am spus aproape nimic din convorbirea avută. — El îmi povestește că a văzut pe Brătianu, pe care l'a găsit în mai bune dispoziții, dar că i-e «puțin cam frică». El a comunicat lui Brătianu că Germania oferea o asistență militară efectivă, baterii de campanie și artilerie grea. Bethmann-Hollweg i-a comunicat că dacă am proceda repede, am avea și Cernăuții și autonomia Transilvaniei. Vorbesc de Porțile-de-fer: el crede că aceasta va fi ușor și că deasemenea s'ar suprima Comisiunea dunăreană.

— M'am abținut de a asista la înmormântarea lui Lahovary în urma demersului făcut pe lângă Mitileneu de către George Valentin Bibescu asistat de Mavrocordat, cum că ar fi neplăcut familiei dacă aş lua cuvântul la înmormântare (Mavrocordato nu aproba acest demers; el împreună cu fiul său au depus imediat cărțile la mine). Take și Filipescu au ținut câte un discurs: Take pentru a vorbi ca un șef care salută pe alt șef. Mândrescu, bădăran, a făcut acțiune de naționalism; guvernul șiret n'a luat de loc cuvântul: Pherekyde a salutat pe deputat și Missir pe fostul președinte al Senatului.

— *Czernin* dorind să mă vadă, am fost eu la dânsul pentru a-i explica că nu-mi era posibil să formulez

un program (vezi 11 Iunie). Ar fi necuviincios față de guvernul țării. — El îmi citește atunci unele condiții pe cari i le comunică Tisza. Ași dori să le studiez cu deamănuntul; mi le va trimite. El insistă că, oferind lui Brătianu Bucovina românească, această ofertă nu era valabilă decât timp de o lună, și Brătianu a luat simplu act de dânsa. Trebuie să știu că acest termen de o lună nu va fi prelungit. Deci, pe la jumătatea lunii Iulie trebuie o concluzie.—Il fac atent că în caz de acord trebuie ca puterile centrale să se înțeleagă cu Bulgaria. — Sub ce formă? A împinge pe Bulgari asupra Macedoniei? — Nu, dar un corp de armată cooperând cu Turcii. — Soluție posibilă.

— Henri Catargi îmi comunică că Luni seară Regele s'a îmbolnăvit și a fost chemat Buicliu; noaptea târziu îmi dă vești mai bune.

17 Iunie. — Primesc textul franțuzesc ale formulelor lui Tisza. Vorbesc imediat despre aceasta cu *Mihaly*. El îmi spune că aceste propuneri sunt cuvânt cu cuvânt aceleași care li se făcuse lor după începutul războiului, departe de a semăna cu ce s'a discutat la Viena cu Aurel Popovici, Maniu și Vaida. El nu este mirat de aceasta; Tisza, în scrisoarea lui către Hoszu, rostise amenințări în contra aceloră cari credeau că vor putea tranșa la Viena chestiunile ungurești. De altfel Appony a ținut de curând la Brașov un astfel de limbagiu, încât nu se mai poate spera nimic din partea Ungurilor.

Seriu imediat lui *Czernin* că nici un Român nu poate vedea în aceste propuneri un ajutor pentru dificultățile problemei. Ministrul îmi comunică imediat că îmi va da răspunsul peste câteva zile.

— Am o convorbire cu *Nenițescu*, care se oferă să meargă la Berlin și căruia îi expun ultimele incidente care aduc o oprire în tratative: «dar chestiunea Transilvaniei poate ea să ne facă să negăm evidența? Rușii sunt bătuți, nu se poate mai bătuți: și noi să rămânem cu brațele încrucișate?»

— Nicu Filipescu este proclamat șef de către fracțiunea comitetului executiv care l'a urmat. Se trec ca

prezente persoane cari, ca Ion Miclescu, Emandy, Nicu Lahovary, sunt lipsă din București. Nimic în discursuri nu mai miroase a praf de pușcă. Nu mai e vorbă de intrarea imediată în acțiune a României! Farsă în toată goliciunea ei.

20 Iunie. — «Epoca» nu mai înjură și nu mai este războinică, iar Penciulescu cutreeră mahalale, luând iscălituri pe tema: «nu mai facem război».

— *Povolny* a văzut și pe Poklevsky și pe Blondel. A venit eri și pe la mine. Poklevsky apără pe Brătianu și are încredere în el. Blondel, din contra, fulgeră. Tot ce se pune înainte, sunt simple *pretexte* ale Românilor ca să nu se bată: «Au muniții pentru două luni, se va vedea în urmă!» — Foarte mulțumim! — *Povolny* confirmă tensiunea între Poklevsky și Blondel, după cele aflate dela Sârbi.

21 Iunie. — *Bussche* îmi spune la curse, că propunerile făcute de Czernin nu sunt ultimele. În curând se va avea un text satisfăcător. După informațiunile luate la Sofia: este inexact că Bulgaria stă de vorbă cu Serbia.

22 Iunie. — Arion și Nenițescu au o conferință cu mine. *Nenițescu* insistă pentru ca să iau poziție. Pentru dânsul, chiar fără nimic pentru Transilvania, nu se poate sacrifica Bucovina și Basarabia. *Arion* e și el de aceeași părere, dar întreabă: «Ce poate face Marghiloman mai mult decât a făcut?» — Vom urma mâine.

— Metaxa Doro raportează că fiul Filipescu a aflat dela tatăl său că generalul *Iliescu* i-ar fi spus că de abia avem 200.000 de proiectile mai mult, ca înainte. La care Filipescu ar fi răspuns că tocmai vroia să atace pe Brătianu pentru că a păstrat atâta vreme contractele pregătite. (Este probabil că pe aceste date s'a bazat Filipescu la întrunirea Acțiunii Naționale la Dacia, când a zis că nu suntem mai pregătiți acum decât eram în Septembrie, la luarea Lembergului).

25 Iunie. — *Sefa-Bey* vine să-mi vorbească de Crucea Roșie. Vorbim și de Constantinopol și îi spun cât depinde soluția Dardanelor, în cecece ne privește pe noi, de concesiunile ce ni se vor face în Transilvania.

Am găsit totdeauna pe Sefa-Bey foarte pornit în contra Ungurilor, «prea proști pentru a înțelege!» — Il întreb cum stau tratativele lor cu Bulgaria? El îmi răspunde: «Nu știu nimic, nu sunt ținut în curent cu nimic. O fi lene? sau alte motive...? Știu că lucrurile nu mergeau prea bine, dar cred că s'au îndreptat».

— Eri *Georges Stirbey* a exclamat: «Din cauza Transilvaniei n'o să ne oprim pe drum și să pierdem totul!»—Și *Grigore Cantacuzino* a vorbit de posibilitatea de a trata cu Puterile Centrale; el nu este departe de a primi o completă schimbare de front.

27 Iunie. — Vorbesc cu d-l de *Bussche*, care ar fi formula acceptabilă: cedarea imediată a Bucovinei; această condiție ar mulțumi pe Românii din Transilvania și ar fi anunțată de către un manifest imperial, căci în acest mod ar fi un angajament și al Coroanei și nu numai al guvernului. În schimb: am lăsa liberă trecerea munițiilor, am păstra o neutralitate binevoitoare și am încheia un tratat secret asupra unei acțiuni militare ulterioare.

— Asupra audienței lui *Bădărău*, *Blumenfeld* raportează că Regele speriat de zăpăceala partidelor, ar fi declarat că va fi obligat să guverneze cu individualități. Pentru el, Regele are voință de fer. *Bădărău* cere a nu fi părăsit, având în vedere că s'a făcut din el țapul ispășitor.

30 Iunie. — *Arion* a vorbit la curse cu Regele. El a reținut mai ales aprecierea Regelui asupra politicei de făcut: «Mă tem ca d-l *Brătianu* să nu fi rămas tot în aceeași direcție. (Tripla Înțelegere)».

2 Iulie. — Tot în privința negocierilor, *Bussche* îmi spune că Ungurii ar acorda și abrogarea legilor *Appony*. El va sugera ca *Budapesta* să înceapă prin a publica decrete asupra concesiunilor de făcut Românilor. E foarte liniștit asupra *Constantinopolului*. Il întreb dacă așa putea să lipsesc vre-o 15 zile ca să merg la *Karlsbad*, sau de este vre-o grabă? El îmi răspunde că nu e nici o grabă.

3 Iulie. — Mă duc la Curtea de Argeș. *Regina Elisabeta* mă primește înainte de dejun și mă reține până

la ora 6 seara; nu vorbim decât politică. Regina îmi spune despre Regele Carol, că și după moartea lui avea un corp de tânăr. Regele Ferdinand avea o adevărată adorație pentru unchiul său; de câteori poate, recitește el notele și impresiile scrise de Regele Carol, spre a se inspira. Regina Elisabeta este de părere că Regina Maria nu are nici o influență asupra soțului ei. Foarte blândă, foarte liniștită, are o vorbă duioasă când o întreb dacă va merge la Sinaia: «Eu ași dori, mai ales dacă e cald, dar nu ași vrea să aduc Regelui nici umbra unui neajuns: deci nu depinde decât de el». — (Știu că Brătianu împiedică pe Rege să se instaleze la Sinaia ca să nu se presupună că există vre-o apropiere de Puterile Centrale! !).

5—6 Iulie. — Repaus la Buzău. *Mitilineu* vine să mă vază: îl sondez și-l găsesc refractar, în principiu, unei acțiuni alături de Germania. «Ce ar zice Țarul?»

8 Iulie. — *Grigore Golescu*, nemulțumit de situația economică, revoltat de traficul ce se face cu recolta, este fervent partizan al unei acțiuni alături de Puterile Centrale. Stere a vorbit cu dânsul după audiența sa. Pentru Stere, Regele este «o cârpă». Cum Bădărău a eșit dela Rege cu o impresie absolut opusă, probabil că Regele se descoperă mai mult sau mai puțin, după persoana cu care vorbește.

9 Iulie.—Eșind dela *Brătianu*, *Czernin* vine la mine. El i-a reamintit că peste 4 zile termenul pentru Bucovina expiră, și că după aceasta cade și oferta făcută de el. — *Brătianu* ar fi răspuns: «Dar Rușii nu sunt încă bătuți!» — *Czernin* îmi spune că trebuie să se știe că bătrânul Împărat nu va mai reveni; căci cu mare greutate i s'a putut smulge hotărârea să sacrifice o provincie. — Eu îl întreb: «Dar ce i-ați oferit în ceea ce privește Transilvania?» — El: «*Brătianu* nu vorbește niciodată de Transilvania. El nu ține deloc la ea». — Eu: «Dar alții, care ar putea și ei să lucreze, țin mult la ea; ce vreți să se spue țarei dacă vii cu mâna goală? Nu spunei d-ta că *Tisza* n'a spus încă tot, dar că el nu vrea să-și dea cărțile pe față?» — El: «Sunt sigur că d-tale

personal. Tisza ar spune tot și că ți-ar face concesii pe cari nu le-ar face altcuiva. Consimte să-l vezi ; îl voi decide poate, să vie la Brașov». — Imi rezerv răspunsul.— El insistă : «Vă rog s'o faceți ; dar sunt sigur că nu o veți face !!».

Czernin a vorbit cu Costinescu, pe care l'a găsit foarte îmbătrânit. (Aceeși observație a făcut-o Pierre Solomon, care mi-a spus că la 10 Iulie, după ce vorbise mult cu Costinescu, acesta i-a cerut să-i redea o rezoluție pe care i-o pusese pe o cerere, ca să-și reamintească ceeace scrisese!) Tot ce Costinescu a spus lui Czernin tindea să confirme rezoluția lor de a merge spre o neutralitate definitivă.

— *Sefa Bey* mă întreabă despre propunerile Ungurilor. Ii citez textul Tisza, pe care îl găsește puțin precis, și numai promisiuni și nimic real. — N'are nici o grije în privința Constantinopolului, și este convins că Brătianu este hotărât a nu intra în acțiune. Ii răspund că acesta este un motiv pentru a formula propuneri clare și precise, dar serioase. El adaugă : «Mai ales că nu e nimic de pierdut și totul de câștigat !».

— *Brănișteanu* raportează impresiile lui Bădărău. Pentru el Regele se simte prizonierul lui Brătianu și ar dori un sprijin în afară din guvern ; Bădărău crede că ar trebui ca acum jocul să fie dat pe față, pentru a da un sprijin Regelui. (Prevestirea dată lui Arion la curse ar avea oare acest înțeles ?) — Johnson a spus lui Brănișteanu că, în lipsa lui Rubin, Brătianu i-a dat lui direcția, că posibilitatea unei acțiuni alături de Tripla Înțelegere este de acum înainte exclusă ! Johnson adaugă că lui Brătianu îi e grozav de frică de Ruși, nu de armata lor, dar de atentate și de revoluția preparată de ei. — Pentru Brănișteanu, guvernul este orientat asupra neutralității definitive. De altfel, aceasta rețea, deunăzi, dintr'un articol din «l'Indépendance Roumaine» asupra datoriei României.

— Georges Stirbey nu înțelege să sacrifice Basarabia pretențiunilor Transilvănenilor.

Marti, 14 Iulie. — Sinaia. — Czernin va merge mâine

la București să comunice lui Brătianu că oferta Bucovinei este definitiv retrasă, termenul fiind expirat încă de ieri. — Il întreb: la ce bun să tae definitiv așa? — El îmi răspunde: «Guvernul meu o cere. Nu este de demnitatea noastră să lăsăm o astfel de ofertă în suspensie, când d. Brătianu nu-și dă nici cea mai mică osteneală spre a sta de vorbă cu noi». — Eu: «Rămâne vre-o urmă din propunerea d-v.? Există vreun text!». — El: «Nu. Convorbirile mele și comunicarea ofertei oficiale d-lui Pherekyde și d-tale; apoi mai sunt și telegramele mele guvernului. Am procedat cum s'a procedat cu Italia, când s'a tratat cu dânsa. Dealtminteră am întreat precis pe d. Brătianu ce cere pentru a lăsa liberă trecerea munițiilor. Ori cari ar fi pretențiile românești, le voi examina imediat. D. Brătianu a răspuns că, cu nici un preț nu le va lăsa să treacă. În totul, o vădită rea voință. De șapte săptămâni un tren cu rufe și ajutoare pentru prizonierii noștri stă în Serbia; în fine, ca chestie umanitară, după ce am învins toate rezistențele, trenul trebuind să treacă prin Bulgaria, se expediază fără știrea mea la Severin, de unde acum trebuie trimis înapoi. Cu Brătianu nu mai tratăm! Neutralitate? Două torpiloare rusești sunt la Cladova. Când aeroplanelle noastre le-au descoperit, s'au adăpostit la Severin: acesta este incidentul bombelor căzute la Severin». — Intreb cu insistență dacă el e sigur de acest fapt. — El afirmă. «Se expulzează mereu supuși austriaci, oameni în vârstă pe simplul motiv că Filipescu alcătuește mereu liste de proscriși! — Eu: Răspunde-mi categoric ce poți face și cât vrei să faci pentru Transilvania?». — El: «Primește d-ta să vezi pe Tisza și îți va face concesii pe cari mie nu mi le poate face». — Eu: «Din momentul ce ai d-ta încredere în discrețiunea mea, de ce o întrevedere plină de neajunsuri, când, cu toată siguranța d-ta poți să-mi destăinuești concesionile pe care aş putea să mă razem? — El insistă, căci un sistem general poate fi discutat, iar nu scris. — Primesc în principiu sub rezerva că voi aproba sau nu modalitățile; precizez că nu poate fi vorba în momentul

acesta, decât de neutralitate. — El : «Dar trebuie garanția Regelui că această neutralitate va duce ulterior la o acțiune».

Miercuri, 15 Iulie. — D-nul de *Bussche* a vorbit cu Costinescu, care i-a spus foarte liniștit că după război totul va continua ca și înainte. *Bussche* i-a răspuns că se înșeală, fiindcă Germania nu va mai putea fi pentru România ceea ce a fost înainte.

— *Bussche* îmi spune că regretă că România a pierdut o ocazie pe care nu o va mai întâlni. Pentru dânsul, decând cu știrile aduse de *Wagenheim*, nici o primejdie nu amenință Constantinopolul. El știe că *Costinescu* a spus : «binecuvântată va fi ziua care va vedea deschiderea Dardanelor» și că *Brătianu* s'a exprimat și el în acelaș sens. Aceasta este puțin în raport cu afirmațiunea făcută de *Brătianu* lui *Bussche* că regimul dorit pentru Constantinopol e cel turcesc. — Simt că nu ni se va mai face nici o propunere și că băncile au să strângă șurubul, pentru a obliga pe producător să ridice glasul în contra guvernului în chestia grâului.

— *Bussche* îmi mai spune că Tripla Înțelegere va pune în picioare o operație de cumpărare a recoltelor. El nu este partizanul unei întrevederi cu *Tisza* și profit de aceasta spre a-l convinge că ar fi de-ajuns ca prin intermediul lui, să cunosc maximum concesionilor care s'ar putea obține pentru Transilvania. *Bussche* crede că Regele știe ce s'ar putea da. — Eu : «Dacă nu este decât ceea ce mi s'a comunicat, acest lucru fusese refuzat înainte de război». — *Bussche* vede : în admiterea a patruzeci de deputați, în extensiunea limbei române în administrație, în supresiunea legilor *Appony*, în amnistia generală — ameliorări sensibile. Asupra amnistiei insistase și *Czernin*, și *Bussche* adaugă că va vorbi numaidecât lui *Brătianu* de ea, fiindcă știe că *Brătianu* se teme de atentatele refugiaților !!

16 Iulie. — *George Stirbey* și *Barbu Catargi* sunt de părere că trebuie să iau poziție și să definesc politica noastră. *Stirbey* este hotărât : el admite chiar acțiunea

noastră imediată; Catargi consideră încă mare riscul întreprinderii, și ar dori o politică de neutralitate binevoitoare față de Germania, dacă poate fi acceptată.

17 Iulie. — Conte de *Waldburg* se scuză de refuzul (de care nici nu mă sinchisese) Consulului de a da viza pentru Germania d-lui *Mischoznicky*. Acest tânăr, bogat, scrie articole patriotice în «*Bukarester Tageblatt*», dar editează și pune în galantare cântecul «*Le chien du Boche*». — Vorbim apoi de Unguri și de intransigența lor: ar fi trebuit să se aranjeze afacerea Transilvaniei înainte de a se reîncepe ofensiva; cum s'a făcut spărtura la *Tarnov*, am știut că cu Ungurii nu mai e nimic de făcut. — *Waldburg* îmi spune că uneori obține dela *Costinescu* lucruri foarte grele, fără discuție, și că imediat după aceasta i se fac șicane de neînțeles. El nu se arată prea lacom pentru obținerea trecerii munițiilor: materii prime, fer, oțel, ar ajunge. În această privință va căuta un aranjament cu *Costinescu*. — Vorbind despre *Take Ionescu* și de tratatul din 1884, *Waldburg* îmi spune că a vorbit cu *Take* înainte de război. — El: «România va observa oare tratatul?» — *Take*: «Cu siguranță, România își va ține cuvântul». — El: «D-ta ești sigur de aceasta?» — *Take*: «Poate că ai dreptate, e în doelnic!».

— Am primit pe d-rul *Karl Mühlring*, corespondentul ziarului «*Berliner Lokalanzeiger*». El cârmuește politica străină a gazetei și își face ancheta. Nu vreau să-i dau un interview și îl rog să nici nu-mi citeze numele. Incep prin a stabili că partea slabă a situațiunii este chestiunea Transilvaniei, care paralizează toate bunele voințe.

Miercuri, 22 Iulie. — *Povolny*, întors din Rusia, povestește că lupta secretă dintre Curte și marele Duce este foarte vie. Împărăteasa e denunțată ca germană; reamintiri ale dramei *Ludovic al XVI-lea-Marie Antoinetta*. Trei atentate au avut loc în contra marelui Duce, care e păzit de toată jandarmeria. *Povolny* pretinde că se șoptește că împăratul n'ar fi străin de comploturi. Dacă se vorbește de pace, marele Duce ame-

nință că va merge la Petrograd și că va mătura tot. El este acela care mânuește Duma prin președintele Rozianko, care este omul lui. S'a servit de Dumă ca să scoată dela Ministerul de Război pe Sukolimow, omul împăratului. Englezii și Francezii susțin pe marele Duce, și furnisori francezi au fost chemați pentru a acuza pe Sukolimow că a primit mită. El pretinde că publicul știe toate veștile rele, dar că adese ori el nu poate afla pe cele bune. Toată lumea este în contra guvernului și în contra Dumei.

Joi, 23 Iulie. — Henri Verona este desperat. Herța este blocată de jandarmerie ; nu poți să introduci nimic, pentru ca nimic să nu treacă în Bucovina. El poate să-și vândă porumbul și grâul, dar i se cere 1500 de lei de vagon pentru autorizare. Generalului Lambrino, luat la Ministerul de Finanțe de către ușier drept un provincial, acesta îi spune că este imposibil de a vedea pe Ministru, dar dacă este vorba de vagoane, primește fiul Ministrului. Generalul Lambrino a autorizat pe Verona să repete aceasta. Tot Verona îmi povestește că scriind lui Alexandridi pentru a obține autorizarea de a vinde 300 de boi al căror preț i-ar fi plătit arenda, a fost refuzat ; însărcinând însă pe un evreu cu aceasta, el a vândut boii în Austria, dar a fost silit să-i treacă prin grajdul unui liberal.

— *Teodor Mihaly* e foarte amărât de tot ceea ce vede. Nici odată n'a fost mai umilit decât în România. El își va continua apostolatul spre a împedica populațiunea de a muri de foame. În împrejurimile Dejului se afurisesc Românii. După treisprezece călătorii, toate făgăduelile posibile, bani depuși, Mihaly de abia a obținut 130 de vagoane din 1000. În mai multe rânduri, îmi spune că Ungurii nu sunt așa : O promisiune este totdeauna ținută și totdeauna i se face cinstea unui răspuns. El a fost eri la Sinaia să se plângă Regelui. Filipescu a susținut în fața lui cruda teorie că refuzându-se de toate populațiunei, ea va fi mai sigur împinsă spre revoluție ! De altfel la început când a venit să organizeze transporturile, Anghelescu a chemat pe Fili-

pescu spre a vorbi împreună. De ce ? se întreabă Mihaly.

— *Nenițescu* este de părere că trebuie o politică afirmativă și chiar dacă n'ar da Ungurii nimic, trebuie să luăm Basarabia. Eu îi spun că *Czernin* nu mi-a dat nici un răspuns în privința Ardelenilor și că se pare că Germanii pierd contactul cu Guvernul și cu mine. — *Nenițescu* se întoarce la mine după două ore. El a văzut pe *Bussche*, care pune dilema următoare : dacă cade Constantinopole, nu ne sunteți de nici un folos ; dacă la urmă suntem definitiv învingători, de ce să vă mai dăm ceva ? Deci acum, și nu mai târziu, trebuie să intrați în acțiune.

Vineri, 24 Iulie. — *D-l v. Bussche* îmi confirmă svonorile cari circulă de eri ; el a iscălit o convenție pentru schimbul unor materiale necesare Turcilor, pentru schimbul de cărbuni, din care 1000 de vagoane de transitat în Turcia, dar pentru rest aceeași rezervă din partea guvernului. *Costinescu* ceruse să ni se dea 1000 de vagoane și ca în schimb să transităm 1000. Nu, a răspuns Germania, nu ne veți mai prinde ca cu recolta din 1914 : 100 de vagoane pentru d-voastră, 100 transitate și așa mai departe ! Multă încredere inspirăm...

Bussche îmi destăinuște că Suedia, Norvegia și Danemarca s'au legat printr'un tratat de garanție și de neutralitate, dar Suedia își rezervă dreptul de a intra în război. *Beldiman* tratează cu Suedia (!). Și *Brătianu* știe, dar nu răspunde. Regele Suediei e partizan al războiului. Dacă am intra noi, imediat ar intra și Suedia.— Și asupra întrebării mele, *Bussche* spune : « *Bulgaria va intra în acțiune chiar în ziua când vă veți hotărî d-voastră* ». Deci se poate concepe o acțiune bulgară-română-suedeză.

Bussche insistă iar să nu pierdem ocazia. Vorbind cu Regele, M. S. i-a spus că speră ca în curând să aibă neutralitatea binevoitoare. Și *Bussche* adaugă că forma germană a frazei Regelui implica chiar ceva mai mult.

El revine discret la chestiunea că ar fi trebuit să fac lui *Czernin* o propunere scrisă de ceea ce am cere

noi. — Varșovia a căzut. Brătianu ar fi spus lui Bussche că singurul lucru care îl interesa, este de a ști ce s'a capturat !

Sâmbătă, 25 Iulie. — *Povolny* povestește palavrele ce circulă în Rusia. La ministerul Afacerilor Străine se spune că Românii au satisfacție completă pe toate punctele, dar că au trebuit amenințări din partea ambasadorului Franței. S'ar fi cedat asupra Banatului, în urmă și asupra Cernăuților, dar de astădată numai în urma unei scrisori a Reginei Maria către împărat (?). Împăratul ar răspunde regulat : «Veți vedea că e de geaba. Românii nu se vor mișca !». — Din Decembrie s'a căpătat asigurarea că Constantinopole va reveni Rusiei. În fine Serbia va fi somată să se supue și să cedeze imediat Macedonia Bulgariei.

— *Teodor Mendel* a venit la mine împreună cu d-rul Karpels din Viena, în privința unui aranjament de export de cereale despre care au vorbit cu Ștefănescu dela Banca Românească. Înțeleg imediat — ceea ce dealminterea simțisem dintr'o conversație avută cu Bussche — că a venit ordinul să nu se mai trateze nici o afacere cu România. De altfel îmi spune Karpels că doi germani, Offenheim și consulul Klein, veniți și ei ca agenți comerciali, s'au reîntors imediat.

— *Barbu Catargi* îmi citește o scrisoare dela frațele său Lexi. Acesta afirmă că aranjamentul e făcut la Paris după concesiunea Banatului și că s'a iscălit sau se va iscăli zilele acestea, dar el, din cauza discrețiunii profesionale, nu poate spune mai mult. În oraș circulă zvonuri care ar concorda cu această scrisoare.

— Golescu știe că Anglia ar fi confiscat un vapor încărcat cu aluminiu, care ne era destinat.

Duminecă, 26 Iulie. — Rog pe *Tzigara Samurcaș*, când va vedea pe Regina Elisabeta, care la rândul ei vede acum des pe Rege în afară de prezența Reginei Maria, să comunice știrea care am primit-o dela Paris. *Tzigara* îmi confirmă intențiunile neștrămutate ale Regelui, care de altfel începe să se ferească de Brătianu. Regele aflându-se în mijlocul unei convorbiri cu Re-

gina Elisabeta, Regina Maria a intrat pe neașteptate și Regele a schimbat vorba, dar cu atâta dibăcie încât Regina Elisabeta a rămas uimită.

— Aflu că Feld a auzit cu urechile lui pe d-rul *Istrati* povestind că acordul era semnat, și anume: România peste aproximativ șase luni, după căderea Dardanelor, este obligată să declare război. Se fixează forțarea Dardanelor la un termen de șase sau șapte săptămâni.

— Cu *Bussche* vorbim despre concesiunea făcută Bulgariei: «până unde li se dă?», mă întreabă el. De altfel el nu crede în defecțiunea ei. — În chestia Transilvaniei ar dori ca în trei, Czernin, el și mine, să se definească pe teren, căci el nu cunoaște îndeajuns situațiunea. — Asupra exportărilor, adaogă că învoelile cu cărbuni odată făcute, ei nu vor mai intra în combinații cu guvernul român.

Miercuri, 29 Iulie. — Gazetele de ieri mă înștiințează că Acțiunea Națională m'a excomunicat și mă declară trădător. «La Roumanie» se umflă pentru a vorbi de această măsură încă fără precedent. Din gura lui Crăciun se află că Take Ionescu este promotorul acestei acțiuni. Zvonurile de remanierea guvernului probabil că l'au îngrijorat.

— Vorbind cu Dobrescu, Teodoru și *Mitilineu* de reorganizarea Clubului, *Mitilineu* îmi spune pentru a doua oară: «Cu Germanii nu cred să putem merge».

— Golescu îmi spune că am ajuns în stare de faliment financiar; Danielopolu, la faimoasa Casă de credit a agricultorilor, n'a putut da 700.000 de lei unui om care prezenta gaj de 2.000.000, zicându-i: nu avem parale. De faliment politic ne apropiem, d-rul Anghelescu strigând față de martori în minister: «Cât timp voi fi eu în minister, un glonte de munițiuni nu se va transita». Deci, Brătianu este angajat, căci altminterea Anghelescu n'ar cuteza să vorbească astfel.

— Primesc o scrisoare dela Czernin, care îmi cere cu insistență să mă duc să-l văd, căci dânsul nu poate părăsi Sinaia și că situația cere *absolut* o întrevvedere.

— *Marinkowici* este foarte turburat, nu mai doarme, a slăbit cu 2 kg. de când a aflat vestea că Rusia a cedat totul Bulgariei : li se dă Macedonia până la lacul Ohrida cu Uskub. Aceasta reprezintă 30.000 de km. din patria sârbească ! și nu li se promite lor nimic spre mare. Nici nu se vorbește de Albania ; iar pe vremuri li se concedase Bosnia și Herzegovina, care reprezintă 50.000 km., dar este un pământ groaznic, numai stâncă goală. Și Serbia va fi silită să primească, căci ei n'au decât pe Pasici și el este cu cuțitul la os. Iar în ceea ce privește pe Greci, pe ei nici nu-i consultă nimeni : li s'a semnat că trebuie să cedeze Cavalla și regiunea Dramei și atâta tot. El sugerează o pace separată între Turcia și Tripla înțelegere. În acest mod Turcia scapă, și scapă pe lângă ea și Sârbii ; ne mai având pretențiunile bulgărești, se poate în două luni reconstitui confederațiunea balcanică, care se sustrage Europei. — Eu : «Dar Tripla înțelegere nu ar primi astăzi propunerile Turciei». — El : «Cred că Anglia ar fi încântată să scape de Rusia la Constantinopol și la urma urmei noi ne-am legat să ajutăm victoria Rușilor : se obține trecerea Dardanelor și în acest mod i se dă Rusiei posibilitatea de a se bate fiind aprovizionată ; dar nu ne-am legat pentru a ajuta pe Ruși în anexări teritoriale, pentru aceasta nu mai dăm nici un ajutor ! Și ni se cere și execuția imediată ! Pentru a cimenta reconstituirea blocului, noi am fi siliți să dăruim Bulgariei malul stâng al Vardarului!». El mă roagă stăruitor să studiez chestiunea, căci peste patru cinci zile ar trebui un răspuns. Termenul este în mâinile lui, căci Pasici l'a consultat. (Propunerea este deci oficială). — Ii promit că voi vorbi cu Bussche. El mă grăbește să merg cât mai neîntârziat să-l văd. — Va fi oare posibil de revenit la o pace separată cu Serbia ? Și el și eu am luat mereu ca punct de plecare imposibilitatea de a admite pe Ruși la Constantinopol. — El : «Rușii la Constantinopol însemnează că li se dăruiește marea Egee și că Serbia pierde chiar contactul cu Grecia dacă i se ia Macedonia. Pe de altă parte, isgonită din Adriatică de Ita-

lieni, ea este condamnată». — Eu : «Teza mea este cunoscută : Sugestiunile economice produc servitutea politică».

Joi, 30 Iulie. — Convorbirea cu *Verzea*. El îmi povestește toate peripețiile trăite de Aurel Popovici, care la Berlin n'a putut vedea pe Impărat din cauza intervenției lui Tisza și puțin (însinuează *Verzea*) din cauza lui Beldiman, prea ahtiat să nu-i displacă lui Tisza. Este așteptat la București către 12 August; *Verzea* plănuise să meargă în întâmpinarea lui, dar Brătianu l'a disuadat. După întrevederea din Berlin (Bethman-Hollweg, Zimmermann, Vaida, Beldiman, Aurel Popovici), guvernul ungar a tratat pe Vaida ca trădător și, după sfatul acestuia, Aurel Popovici, cu toate că trebuia să fie însoțit de un ofițer german, a renunțat să treacă prin Ungaria ca să vie aci. Ipohondru, zice *Verzea*; fricos, zic eu. El se află acuma la Zürich. *Verzea* crede, după spusele lui Strauss, că Aurel Popovici ar fi reușit să vadă pe Wilhelm. *Verzea* m'a lăsat să înțeleg că este hotărât în cazul când Brătianu ar rămâne în direcția rusească, el să nu-l urmeze. — Asupra lui Tăzlăoanu, el știe că este un păcătos și că respectabilul Andrei Bârsan dela «Astra» a fost încântat să se scape de el și de Goga, pe cari îi avea secretari ai instituțiunei.

— *Sir Valentine Chirol*, în misiune oficială trimes de Sir Edward Grey, vrea să mă vadă, după cum îmi scrie Barclay. Acesta este primul meu contact cu Legațiunea englezească din ziua când Barclay mi-a dat, prin «Adevărul», o dezmințire stupidă. Am avut cu Chirol o lungă conversație pe față și deschisă. Este un om foarte bine, vorbește bine franțuzește, fără subînțelesuri în ceea ce spune. Mă explic cu el cu aceeași francheță. Ii spun că nu pot primi cu nici un preț pentru țara mea, ideea că Constantinopolul ar putea vreodată să aparție Rușilor. Această idee dictează toată politica mea. În Septembrie Poklevsky și de Giers vorbiseră de internaționalizare, iar dela ședința Dumei și dela Consiliul Impărăției din Aprilie. Îndoiala nu mai este posibilă. Grija ce se are de a preciza Bulgarilor, în nota celor patru puteri, că linia

Enos-Midia va rămâne inviolabilă, indică că toată lumea este de acord pentru a da Rusiei Constantinopol și regiunea sa. Arăt diferența care este între Constantinopolul turcesc și Constantinopolul rusesc.—El recunoaște că raționamentul meu este fondat și adaugă: «Cred că vom găsi mijocul de a asigura libertatea comercială a strâmtorilor». — Eu: «Ați face război pe această chestie?» — Tăcere. El îmi spune că dacă Turcia ar fi învingătoare, grânele din Asia Mică, puse în valoare, ar face din Turcia o concurentă.—Eu îi răspund că ei fiind în toate cazurile pe Marea Mediterană, regimul Mării Negre n'are vreo importanță în chestiune. Vorbim apoi, în caz de victorie rusească, de egemonia slavă instalată pe Mediterana. — El: «Aceasta este problema viitorului, deocamdată trebuie să ne ocupăm de ceea ce e mai arzător». — Eu: «Pentru D-voastră aceasta n'ar fi decât un război colonial și singuri D-voastră puteți vedea lucrurile de mai sus și de mai departe». — El: «Din contră, e un război de viață și de moarte. Tot imperiul britanic e în joc; de aceea trebuie să ne ocupăm de ceea ce este mai urgent; nu ne putem încurca cu amănunte».

Cel puțin nici o ipocrizie. Avusesem grija să spun că nu în virtutea principiului naționalităților Rusia cere Constantinopolul și coasta de nord a Asiei Mici. Această convorbire probează clar că se va face o mare efortare pentru a târi pe neutri în război.

— *De Bussche* mă întrebă dacă nu pot să mă duc să văd pe Czernin la Sinaia. Deci, *se insistă*. El a văzut pe Brătianu: îi pare liniștit, a încheiat unele aranjamente de schimb cu niște materiale cari interesează apărarea turcescă.—Il pun la curent cu zvonurile sârbești. Crede că va putea să mijlocească o negociere; cred și eu la rândul meu că dacă Pasici nu se simte părăsit, va putea să amâne răspunsul său celor patru puteri. Știe și el că s'a procedat față de Grecia lăsându-i pur și simplu o copie a notei dată la Sofia, prin care se atribue simplu Cavalla Bulgarilor. Regele și Gunaris sunt furioși. El crede că Bulgarii vor persista. Imi mai spune că în momentul de față se află în București mulți ofițeri ruși.

I s'a insinuat că ei ar fi aici pentru a semna o convenție militară, dar nu crede. Spionaj ? Poate. Imi atrage atenția asupra lor.

Sâmbătă, 1 August. — Am o conferință la Sinaia cu Czernin. Bussche transmisesese greșit comunicația lui Marinkovici. Dau versiunea exactă. Sunt însă mari dificultăți. Cum să împaci interesele Bulgariei și Serbiei, dacă interpretezi că deschiderea Dardanelor, dacă este autorizată, ar avea ca semnificare posibilitatea unei păci separate cu Serbia. Oferta malului stâng al Vardarului nu poate avea altă însemnare. Ce rost are consultația lui Passici ? Sunt rugat de a câștiga puțin timp ca să poată Czernin să refere, și dacă este autorizat de Bussche să spună că Germania primește să trateze, *dar în altă direcție*. (Bussche, pe care l'am văzut un moment, aprobă). — Voi vorbi cu Marinkovici, dar îi voi spune tot adevărul.

Vreau să reiau conversația asupra Transilvaniei. Dar de astă dată, departe de a ajunge la o formulă mai pozitivă, Czernin îmi spune că se poate conta că Tisza va face mult pentru Români drept mulțumire pentru fidelitatea lor, dar că aceasta va fi o chestie internă, iar nu un acord încheiat cu o putere (!). — Dar trebuie să știu ce se va face ? — El : «Sunt acreditat pe lângă guvern, dar cu acest guvern nu mai vorbesc de nimic, absolut de nimic : Regele să vă desemneze pe D-voastră ca viitor președinte de Consiliu și vom putea trata». — Eu : «Câtă vreme Regele are un prim-ministru, nu se poate adresa unei alte persoane». — El : «Să vă însărcineze pe D-voastră cu negocierea — homo regius, — și vom sta de vorbă asupra tuturilor chestiunilor». — Eu : «Acest proiect mi se pare puțin realizabil și nu pot încerca nimic dacă nu știu pe ce pot conta». — El : «Nu pot să spun nimic mai mult; D-ta sau Maiorescu, veți avea tot guvernul acestă nimic. Iși are vederile hotărâte și nu e nimic de așteptat dela el: Ii este oare frică lui Brătianu de Rusia ? Nu, fiindcă noi i-am oferit să trimitem un militar care s'ar bucura de încrederea lui, spre a vedea tot pe front, și să-i raporteze situația exactă: el a

refuzat, zicând că se teme de Filipescu. Poimâine este ziua Împăratului: Brătianu m'a rugat stăruitor să suprim orice ceremonie; îmi este imposibil să opresc colonia să serbeze ziua împăratului! Domnul Brătianu n'are decât să-și ia măsurile, să-și facă poliția cum o înțelege, dar eu nu pot primi această situație înjositoare să nu serbez serbarea națională.

Aceste două destăinuiri m'au uimit: frică sau complicitate? Când Czernin a spus lui Brătianu că oferta Bucovinei era retrasă, i s'a părut că aceasta a supărat pe Brătianu, care a răspuns că această retragere nu era definitivă. Czernin l'a asigurat că era definitivă și irevocabilă!

— Am avut o conferință cu Barbu Catargi, Grigore Cantacuzino și *Nenițescu*. Acesta din urmă, foarte stăruitor, emoționat până la lacrimi: Trebuie începută o acțiune, memorandum Regelui, întrunire la Club; trebuie pusă clar chestiunea. Cantacuzino tot așa de afirmativ ca ceilalți, însă el nu este pentru soluția extremă imediată, adică intrarea în război, dar pentru neutralitatea egală pentru toți, deci: trecerea munițiilor. *Catargi* se declară gata să se ducă să vorbească lui Maiorescu.

Beldiman a trimis Regelui un raport în românește, pentru a se descărca de răspundere. *Bethmann-Hollweg* i-a spus: m'ai certat cu Ungurii și am avut neplăcerea să dau dreptate contelui Tisza care mă prevenise că guvernul român nu va intra cu nici un chip în război. Ne vom ocupa de Bulgaria și vom face o Bulgarie mare, din momentul ce D-voastră n'ați vrut să aveți o Românie mare!

Și Petersen mi-a spus eri ceva cam în acelaș sens.

Miercuri, 5 August. — *Marinkovici* insistă ca să nu afle nimeni că el ar fi făcut vre un demers. Il fac atent că nimeni în jurul meu nu știe nimic, dar că partizanii mei știu foarte bine că «sugestiunea» nu vine dela mine, ci de la ei. Li spui foarte clar că pacea separată cu Turcia este irealizabilă; Englezii cei dintâi nu o pot primi. El protestează asupra acestui punct. Eu adaug că puterile Centrale n'au nici-un interes la această pace.

Imi răspunde că dacă Turcia ar eși din conflict, împătrita înțelegere nu mai are nimic de oferit popoarelor din Balcani pentru a le pune în mișcare. Ii comunic că până la noi dispozițiuni, dacă Serbia descurajată dorește învoială directă, n'are decât să facă primul pas și Germania va introduce negocierea. Marinkovici cere ca Serbia să fie lăsată pe din afară (?) și ca să prezint nouile argumente care pledează pentru pacea separată a Turciei. Lungi, foarte lungi, explicații destul de copi-lăroase.

— *Bussche* îmi confirmă că Berlinul nu poate sta de vorbă decât dacă ar veni o propunere de la Niș. El pare hotărât a nu înlesni exportul cerealelor, spre a nu ușura situațiunea lui Brătianu, de care are prea mult să se plângă. Semnalează un zvon: *Schneider-Creuzot* ar trimite tunuri de artilerie grea împreună cu tot personalul necesar mănuierei lor; aceasta ar indica că există o înțelegere cu Franța.

— Tot în privința aceasta, *Gr. Goleșcu* raportează că guvernul împinge băncile a forma o societate de fabricare a oțelului. luând fondurile Izbândeii dela Brăila, spre a avea cilindre de 15 cm.. căci în momentul de față ea nu poate furniza armatei decât cilindre de 5 cm. Or, nouile instalații ar fi un cuptor *Siemens-Martin* care există în Rusia, și care ar fi instalat de un inginer francez, a cărui demobilizare ar fi cerută de guvernul nostru guvernului francez !

— Am primit o scrisoare dela *Maiiorescu*, în urma căreia am convocat pe *Nenișescu*, *Grigore Cantacuzino*, *Mitilineu*, *Barbu Catargi* și *Mihail Răhtivan*. *Catargi* va pleca la *Montreux* pentru a vedea pe *Maiiorescu*, a cărui prezență este judecată ca necesară. *Nenișescu* este foarte partizan unei acțiuni, *Cantacuzino* mai temporizator.

— Serbarea zilei Impăratului Austriei a avut loc și banchetul de două sute de tacâmuri n'a fost turburat nici de cel mai mic incident. Atunci ce sens avea demersul nesocotit a lui Brătianu ?

Joi 6 August. — *Czernin* îmi spune că *Burian* fiind

lipsă, răspunsul propunerilor sârbești a fost întârziat. El ar primi să stea de vorbă în privința unei păci cu Serbia, dar nu cu Turcia. Czernin va merge la Rege și vrea să-i vorbească deschis; nici o propunere nu se va mai face actualului guvern; ele se vor relua, de nu va fi trecut momentul, cu alt guvern. Nici exportare română nu se va mai acorda; D-nul Spiess, care mersese prea departe, a fost aspru muștrat. Comisionarii evrei n'au decât să se agite; cum n'au să mai capete vagoane, vor fi siliți să se astâmpere. El nu știe cine e persoana care s'a prezentat la Căile Ferate, anunțând că voia să cumpere toată recolta. (Această propunere emoționase cercurile Băncii Naționale și eri s'a trâmbițat peste tot). Acest lucru nu va avea loc... Czernin constată că Brătianu a părăsit Bucureștii pentru a nu asista la serbarea Impăratului.

— Eșind, întâlnesc pe *Victor Antonescu*, care coboară din automobil spre a mă însoți pe jos până la Banca Agricolă. Găsesc prilejul de a'i spune că teasul se apropie când politicile noastre se vor despărți; că guvernul înclină așa de mult într'o parte, încât toată lumea crede că a luat angajări formale.—El protestează și mă asigură că acțiunea României e încă liberă.—Eu : «Aș dori s'o cred, dar *cum nu știu nimic*, fac și eu presupuneri ca toată lumea». Reproșez înțepăturile inutile, mojicia de a se fi căutat și în buzunare la graniță, atașatul militar austriac; tonul gazetelor oficioase. — El îmi vorbește de Costinescu în termenii cunoscuți, la care răspund că lumea nu mai vrea să creadă că Costinescu face ce face fără asentimentul primului ministru. Ii mai spun că prea ascultă de intimidările teroriștilor care n'au nici un ecou; ei vor să facă scandal și să spargă geamurile la inaugurarea Clubului meu; noi le vom sparge capetele.

— Miclescu îmi raportează o conversație avută cu D-rul *Anghelescu*, care a voit să'l convingă că Brătianu ar fi germanofil. De reținut : Brătianu este supărat fiind că aș fi organizat eu mișcarea proprietarilor pentru libertatea granițelor. Anghelescu pretinde bineînțeles că guvernul n'a luat nici un angajament.

— După audiența ce a avut la Rege, *Czernin* a venit la mine. A găsit pe Rege bine dispus : El a constatat că opinia publică s'a schimbat, ceiace permite ca gândul să se îndrepte spre perspective noi. O schimbare de guvern, în favoarea mea, ar fi o schimbare prea bruscă pe care opinia publică poate nu ar primi-o încă. *Czernin* vorbind de un guvern mixt, de exemplu *Maiorescu*, cu cele două partide, Regele a răspuns că dificultatea ar veni din partea lui *Brătianu* care n'ar primi. *Czernin* și-a făcut declarația în ceea ce privește ținuta lor față de actualul guvern. Imi povestește că de câte ori Regele zicea : Oamenii cum se cade și cumiți, adăuga : cei ai lui *Marghiloman*. Descreerații erau cei a lui *Take Ionescu*. — Impresia generală a lui *Czernin* este că Regele ar dori să se desrobească și că caută un sprijin.

Vineri, 7 August. — *Mitilineu* a văzut eri pe *Em. Lahovary* de la Paris, care i-a spus : *Brătianu* nu poate să nu iscălească cu *Quadrupla Înțelegere*; a fost silit să arate telegrama lui unor oameni politici din Paris pentru a-i încredința că lucra din ordin. Singuri *Clemențeau* și *Millerand* mai au o îndoială asupra hotărârei României. Dealtfel, ca urmare, Italia are să ne predea munițiile ce i le-am comandat și pe cari ni le reținea până acuma; iar inginerul *Teodorescu* pleacă în Franța pentru a recepționa alte muniții. (In ceea ce privește pe *Teodorescu*, mi s'a spus alaltăeri că era trimes în Franța spre a face o comandă de 250 milioane !).

— *Povolny* îmi povestește unele zvonuri: *Take Ionescu* și *Filipescu* și-au pierdut tot creditul pe lângă *Blondel* și mai ales pe lângă *Poklevsky*. Acesta din urmă ar fi spus directorului agenției *Havas*, care vroia să telefoneze lui *Take Ionescu* pentru a-i cere un avis: «dar nu știe nimic, și nu poate nimic». In cercurile sârbești domnește credința că tot se trec muniții peste munți; un oarecare *Jaktchich*, căpitan de rezervă, ar fi propus ca podul peste Dunăre să fie azvârlit în aer pentru a isprăvi cu contrabanda, dar *Poklevsky* s'ar fi opus zicând că această faptă ar înfuria inutil pe Români.

— Am scris lui *Maiorescu* să se întoarcă neapărat. Serisoarea mea va pleca mâine prin *Barbu Catargi*.

Miercuri, 12 August. — *Paul Teodoru* îmi spune că Colonelul Razu nu crede adevărat zvonul că 80.000 de Ruși ar fi căzuți prizonieri la Novo Georgewsk, fiindcă buletinul oficial al Statului-Major nu pomeniște nimic despre această victorie! Teodoru îmi mai povestește că soldații dela Zărnești cari lucrează la el la moșia Stâlpu, i-au spus că toată lumea vrea pacea și numai Marghiloman vrea războiul; așa li s'a spus de către ofițeri la cazarmă. Deci în armată se dau într'un mod sistematic, vești false. — Astă-seară a apărut în «l'Indépendance Roumaine» un articol violent în contra celor care critică buletinul oficial (dezertarea cauzei naționale), și un alt articol documentat în ziarul «Moldova». (Aflasem dela Virgil Arion că Colonelul Sturdza fusese la Statul-Major pentru a protesta în contra neexactităților voite ale Buletinului).

— Joi mă duc să văd pe *Christescu*. Generalul îmi spune că tot ce se repropoază Buletinului este exact. El este redactat la serviciul informațiilor de către majorul Condeescu numit ad-hoc de Generalul Iliescu și de către un major Georgescu și contrasemnat de Zottu, din care Iliescu face tot ce vrea, căci Zottu caută înainte de toate a se menține dincolo de limita de vârstă la care ajunge în Octombrie. La începutul războiului, Christescu făcuse o conferință ofițerilor săi; două zile în urmă el a fost acuzat de germanofilie, fiindcă lăudase armata germană; i s'a dat peste degete și progresiv a fost deșărcinat de orice atribuție. Defectul personal al lui Iliescu este nota rusofilă. Am să mă ocup de această chestiune în gazetele mele.

Sâmbătă, 14 August. — D-nul de *Bussche* a văzut eri pe Rege. L'a găsit în bună sănătate, dar mai ales în foarte bune dispoziții. *Regele* i-a spus lucruri în genul acestuia: «D-l Take Ionescu va fi cel dintâi care îmi va susține politica, când voi putea, după cum încă sper, să intru în acțiune alături de D-voastră». Vorbind cu Filipescu care se plânge că s'a pierdut ocazia, Regele l'a întrebat dacă el ar mai ataca și acum Puterile Centrale, și după răspunsul lui foarte evasiv, Regele i-a spus cu

insistență că faptul de a ataca astăzi Puterile Centrale ar fi o curată nebunie. Privitor la grija lui Bussche că sunt numeroși ofițeri ruși care se zice că tratează cu Statul Major, Regele a afirmat că nu există nici-o înțelegere, fiindcă ar cunoaște-o cel dintâi. — Bussche este foarte liniștit în ceea ce privește Constantinopole. Ducele de Mecklemburg (Ioachim-Albrecht) trece prin București; el a scris Regelui, care îl va primi la întoarcere, când va sta aici două zile.

Nota apărută în ziarul «National Zeitung» care vorbește de un tratat secret între Pasici și Quadrupla Înțelegere, prin care s'ar da voe Serbiei să ia Macedonia spre a pedepsi pe Bulgari, notă care a fost reprodușă de gazetele noastre, este confirmată printr'o copie a tratatului, ce se află la Berlin.

— *Povolny* a fost la legațiunea sârbească, unde i s'a vorbit de tratatul secret. Și în cercurile grecești toată lumea vorbește de acest tratat! El pretinde că gazetele rusești sunt pline de suferințele ce îndură populația civilă, care este silită să părăsească orașele: ovreii sunt îngrozitor de maltrăți. Constată lipsa absolută de înțelegere în sânul Quadruplei; fiecare voind să-și cruțe armata.

Joi, 20 August. — D-l de *Bussche* îmi dă două știri: el a declarat lui Brătianu că Germania nu mai ține a tranzita muniții prin România! (se verifică deci zvonurile că s'ar transporta muniții în Turcia cu submarinele), și a hotărât pe colegul său Czernin să facă declarația, — «pe care ați povățuit-o d-voastră», — că în caz de un atac în contra Serbiei, linia Salonicului va fi lăsată liberă pentru România. (Deci atacul este aproape. Tzigara Samurcaș raportează că în Banat este o concentrare de trupe germane).

— *Regina* călătorește mult. În nordul Moldovei a vizitat nenumărate localități. A fost foarte mult admirată. Tzigara a luat parte la un dejun unde nu erau decât patru persoane; Regina vorbea în numele Regelui: «Iată ce dorește Regele» — ca o mamă care își apără copilul... Mediul în care trăește Regina este foarte

«bochophobe». A prins o deosebită afecțiune pentru d-na Victor Antonescu care a reușit să fie publicat un basm al Reginei, tradus în franțuzește de dânsa, în «La Revue des Deux Mondes».

— D-l *Strauss* dela Deutsche Bank, succesorul la Bancă al ministrului Helferich, mă întreține de un proiect de subvențiune cu 200 de milioane a băncilor și sindicatelor agricole pentru susținerea agricultorilor. Având în vedere partea politică a chestiunii, sunt foarte rezervat și nu indic nici persoane, nici soluții. El îmi mai vorbește cu această ocazie de voința Germanilor de a lua măsuri pentru ca samsarii dubioși să nu mai poată specula asupra vagoanelor și să se îmbogățească în dauna producătorului și consumatorului. Este foarte mirat că nimeni nu se emoționează de acușările generale aduse în contra actelor lui Costinescu și ale familiei sale. El credea un lucru ca acesta imposibil. Niciodată Germania nu va permite acestui guvern să scoată din țară aur în vederea taxelor. Alt guvern ar obține-o.

21 August. — Primesc pe d. Elie Kurez a cărui prezență mi-a fost semnalată acum vre-o două săptămâni ; este în gazdă la Paspati (cassa Blank) și a fost prezentat lui Paul Teodoru ca un om atotputernic, agent al marelui Duce Nicolae, însărcinat să controleze pe Poklevsky, etc... El îmi spune că este gazetar, membru al Asociațiunii gazetarilor din Paris, dar deocamdată detașat pentru un serviciu direct. Rapoartele sale merg la Cartierul General, și d. Goremikine le arată Impăratului. Imi face complimentele de rigoare: că sunt cu totul altfel decât i-am fost descris, etc. Sasonov este cel mai slab ministru de afaceri străine pe care l'a avut vreodată Rusia, dar n'au cu cine-l înlocui. Poklevsky nu prea deștept, dar oricum mai bine decât Blondel : a citit un raport al acestuia scris în stil de băcan în care se laudă ; el, Kurez, a făcut un raport lui Delcassé asupra unei inexactități voite a lui Blondel și Delcassé a promis că-l va rechema, dar nu înainte de Aprilie. Atașatul militar Semenov trăește într'o societate care n'ar trebui să fie societatea atașatului militar al Rusiei, etc.—

La rândul meu vorbesc de trecut, pentru a evita întrebările : reamintesc lunga neînțelegere care a existat între Regele Carol și Impăratul Wilhelm, arăt modul cum Germanii au luat la noi locul părăsit de Englezi și de Francezi. Dar tot ajungem la întrebări : Ce gândesc asupra soartei războiului ? — Eu : «Dacă nu intervine vre-un factor nou, cred că este câștigat de Puterile Centrale». — «Dar nu cunoașteți Rusia : mobilizarea industriei ei; se restituie atelierelor lucrătorii și inginerii cari i se luaseră prosteste, sufletul răsesc se deșteaptă, etc.. De ce n'ați intrat alături de noi ?». — Eu : «Dacă aș fi fost ministrul Rusiei, având trecere...» — El : «Poklevsky n'are de loc». — Eu : «Aș fi hotărît pe Români, dar cu două condiții : 1) Aș fi oferit României restituirea Basarabiei...» — El : «Este foarte greu pentru un Stat mare : ar fi ca și când ți-ai amaneta ceasornicul». — Eu : «Nu acum, dar în momentul când erați învingători, în plină ofensivă. 2) Aș fi oferit României garanția că niciodată comerțul ei nu va fi supus vre-unui tratament deosebit la Constantinopol». — El : Dar Impăratul n'a cerut niciodată Constantinopolul; avem destule dificultăți în Polonia (?) pentru a căuta extensiuni în țări străine; aceasta este ideea lui Sasonov». — Eu : «S'a vorbit totdeauna de un regim internațional la Constantinopol, or și Duma și Consiliul Împărăției au proclamat principiul : Constantinopolul răsesc, fără control și fără restricție. La aceasta eu nu subscriu». — El : «A fost o greșeală, regimul unei comisii internaționale este regimul cel bun».

O notă hazlie : Am vorbit despre Spiess; după ce l'am identificat, Kurez mi-a spus că-l cunoaște și că îi procurase chiar un pașaport răsesc; dar că Spiess plecase înainte. Or, întâlnindu-se față în față când ieșea dela mine, ei nu s'au salutat, și Spiess afirmă că nici măcar numele nu-i este cunoscut !

— *Spiess*, în numele lui Bussche, îmi cere părerea asupra legii pe care Bundesratul a decretat-o, și care nu a fost publicată în urma stăruințelor lui Bussche. Germania nu mai vrea să admită specularea agiului și a

vagoanelor (și în contra guvernului, după câte înțeleg). Legea conține trei dispoziții : 1) Taxele în vigoare pentru producțiunea germană (2700 mărci vagonul de grâu) vor fi aplicate și la grâul importat. 2) O «Central-Einkaufs-Kommission» (Statul) poate rechiziționa cu acest preț orice cereale importate. (Deci imposibilitatea de a se sustrage). 3) Această comisie are dreptul să majoreze, după cazuri, toate prețurile. (Concesiune făcută numai guvernelor amice). Această lege nu se poate evita: întrebarea este : să fie publicată acum în contra guvernului liberal, sau să fie lăsată publicarea ei pe mai târziu, ceeace ar putea să coincidă cu un guvern conservator ? Spiess insistă ca să-mi dau părerea. — Eu răspund : «Dacă legea este inevitabilă, ea trebuie publicată numaidecât, pentru ca modificările să poată fi concordate unui eventual guvern conservator». — Mai târziu, seara, cântărind bine avantajile și desavantagiile, am scris lui Bussche că, revenind asupra primei mele aprecieri, credeam că e mai bine să nu se publice legea taxelor.

22 August. — *Povolny* îmi spune că Marinkovici s'a întors aseară. Răspunsul Serbiei la nota Quadruplei Înțelegeri este așa de încărcat cu condiții, încât pare a fi negativ. Dealtmîntrelea nu se mai pun insistențe la Niș pentru concesiuni din partea Serbiei. Sârbii vin cu o propunere de o înțelegere româno-greco-sârbească pentru a zdrobi Bulgaria: S'ar da României o fâșie de pământ cu Dedeagaci, cu alte cuvinte o eșire la Marea Egee ; Sârbii ar lua golful Lagosului !! Ar fi oare un nou progres al Quadruplei ? (Adaos: In cursul unei vizite de afaceri la biroul generalului Tantiloff în ziua de 17 Septembrie 1917, generalul a scos o hartă a Balcanilor — găsită la Giurgiu — pe care se însemnase cu creionul roșiu delimitările acestui proiect. In adevăr, pe ea se afla o fâșie largă care mergea dela Dunăre la Marea Egee și pe care era scris «România». Bulgaria rămânea redusă la valoarea a patru sau cinci din județele noastre. Deci acest proiect a fost studiat...). De către Bulgari, la Sofia, instalarea Rușilor

la Constantinopole este considerată ca o hotărîre de moarte pentru Bulgaria. Toate acestea par a fi o înfrîngere a eforturilor făcute de Quadrupla Înțelegere în Balcani. Se pare că Take Ionescu ar fi confirmat lui Povolny că Bulgarii nu vor scăpa din mîna Germanilor. După Take Ionescu, Japonezii ar fi pus ca preț la participarea lor la război în Europa, libertatea de a emigra în Australia și în Canada, dar ambele țări ar fi refuzat.

— Am consultat pe generalul *Culcer*. El nu crede ca armata rusească să fi scăpat definitiv de primejdia unei învăliri; nu știe exact unde se află capetele de coloane ale trupelor cari se retrag. Dar punerea pe picior de război a unei armate mari este imposibilă, avînd în vedere lipsa de tunuri. El este hotărît de părere ca să nu le fim niciodată aliați. La întrebarea precisă: dacă ne hotărîm să mergem alături de Germani, și bineînțeles cu Bulgarii, avem șanse de izbîndă?—El răspunde: De sigur, mari șanse! și adaogă: România nu trebuie să facă război decât avînd lângă ea o țară cu industrie metalurgică. El refuză să creadă că generalul Iliescu fură la ministerul de Război: «Nu vreau să mă amestec cu ceea ce fac ei».

23 August. — Gazetele noastre repetă în cor că partidul conservator nu ar recunoaște valoarea unui aranjament făcut cu Quadrupla Înțelegere. Guvernul nu poate în mod unilateral să schimbe atitudinea fixată de către Consiliul Coroanei.

24 August. — «Viitorul», într'un articol de fond, ne dă implicit dreptate: nu este nimic schimbat în atitudinea oficială a țării așa cum a fixat-o Consiliul de Coroană.

25 August. — *Tzigara Samurcaș* a văzut pe Rege Regele nu e mulțumit cu Brătianu, dar se ține puțin în curent și nu este destul de informat. (*Tzigara* îmi recomandă tăcerea).

— *Nenișescu* este foarte grăbit să intrăm în acțiune, se teme că vom sosi prea târziu. Nu crede ca Brătianu să mai poată să se degajeze de Ruși. Se teme ca, cu masarea trupelor noastre pe graniță, Brătianu să

caute un conflict, pentru a ne pune înaintea unui fapt îndeplinit.

26 August. — De dimineață, *Barbu Stirbey* vine la mine, trimis de Rege : trebuie să se tempereze câtva timp nota germanofilă, căci Regele se gândește la o schimbare de regim și aceasta nu ar ușura situația. *Stirbey* adaugă că în orice caz un alt guvern va întâmpina mari greutăți. — Eu : «Poate la București, dar de sigur nu în țară». — El : «De sigur că Brătianu nu a semnat vreun acord cu *Quadrupla Înțelegere*, dar Regele a spus că, chiar de ar fi semnat, aceasta nu l'ar lega nici pe El, nici țara. Inșă fără îndoială că Brătianu s'a legat prea mult, ca să se mai creadă la Berlin că s'ar mai putea schimba». — Reproșez faptul că s'a lăsat să cadă oferta Bucovinei. — *Stirbey* : «Ție, ți s'ar oferi din nou». Ar trebui să văd pe Regele. — Explic pentru ce nu m'am dus la Sinaia : nu vreau să dau de bănuț și Brătianu să nu se ferească de mine. *Stirbey* insistă și eu mă pui la dispoziție, dacă Regele sau Regina m'ar chema pentru *Crucea-Roșie* de exemplu. *Stirbey* îmi anunță disgrăția marelui Duce *Nicolae*. El se miră ca Regele să nu fi răspuns telegramei mele de urări pentru ziua lui. — *Refugiatul Moldovan*, sub numele de «*Drumarul*», organizează bande pentru suprimarea presei filogermane. Apelurile lui anarhice sunt publicate de «*Dimineața*» și de «*Epoca*». Dau gazetele lui *Barbu Stirbey*, care se însărcinează să le arate Regelui.

— *Arthur Rosenberg* îmi dezvoltă tot sistemul financiar pentru care se agită *Ionescu-Giurgiu* și *Maltezianu* și pentru care a venit *Stauss* la București. El îmi mulțumește că am povățuit să nu se cedeze tentațiunii de a se constitui un partid agrarian. Pentru a aduce încheerea favorabilă a afacerii, el ar dori ca o comisie de cinci persoane să meargă la Berlin : refuz de a studia această afacere. El atacă pe *Spiess*, «un bou (ochs) vanitos» pe care *Costinescu* îl duce de nas. *Costinescu* l-a povățuit să se promulge taxele maxime.

— Contele Czernin s'a dus să vadă pe Brătianu privitor la închiderea bruscă a granițelor noastre eri după amiază. Statul-Major, temându-se de indiscrețiile ușurate de comunicațiile cari se fac mereu peste graniță (se telegrafiază tot dela București la Petrograd și Paris), având mișcări de trupe de făcut, a închis granița pentru vreo 5—6 zile. Pe de altă parte Czernin a întrebat pe Brătianu ce ar face România în caz de ar fi Serbia atacată. Brătianu a răspuns că dacă Czernin îi dă cuvântul lui de onoare că această mișcare nu ar ascunde un ultimatum viitor, declară și el pe cuvântul de onoare că România n'are rolul de a apăra pe Serbia. (Am notat această declarație textual, cum mi-a fost făcută). — Includerea granițelor este plictisitoare și poate produce enervare, dar este o necesitate de război, în contra căreia nu este nimic de obiectat. Vorbind de rolul României, Czernin spunând lui Brătianu că crede că a pierdut legătura, Brătianu l-a muștrat în mod prietenesc, că-i anunțase odată că pacea cu Rusia era posibilă. Czernin a reamintit că nu făcuse decât o ipoteză pentru a demonstra că dacă s'ar întâmpla, România n'ar mai avea nimic de câștigat; *ca de altfel, și în momentul de față, când intervenția României devine pe zi ce merge mai puțin necesară*. Czernin crede pe Brătianu foarte decepționat că nu a reluat convorbirea privitoare la Bucovina. Un alt guvern ar obține și în direcția aceasta unele concesiuni... — Eu: «Și Regele știe și contează pe ele...» El: «Dar ar trebui puțină grabă, căci dacă avem Dunărea, și vom avea-o în curând, concursul României nu mai este necesar pentru a merge la Kiew, fără să mai adaog că aceasta ar libera 500.000 de oameni după front, cari ar putea fi duși aiurea». Brătianu este de asemenea foarte desiluzionat în ce privește pe Bulgari și Czernin adaogă că Centralii pot în adevăr să se bizue pe ei. Czernin îmi mai spune că soția și mama lui Mișu Cantacuzino sunt foarte îngrijate, fiindcă acesta trebuie să se afle undeva în Austria și împiedicat de a da știri, probabil din cauza unor scri-

sori compromițătoare. El nu știe nimic, dar un agent i-a raportat că Cantacuzino se ascunde la București, cu cineva ; agentul certifică că l-a văzut (!?). Czernin mă roagă să liniștesc pe aceste doamne ; el nu știe nimic.

— *Eidinger*, agentul secret al cărui nume nu-l știu, și care aproape nu e cunoscut de nimeni sub acest nume, în curent cu tot ceea ce se încearcă în chestiile financiare, crede că va putea hotărî pe Ion Mavrocordat și Nicu Enășescu să meargă la Viena pentru a constata seriozitatea ofertelor. Mai interesant: El îmi mulțumește că am dat povețe contrarii ligei agrare (Stauss) și taxelor maximale (Bussche), deci se bucură de o mare trecere. Imi afirmă că a trimis pe generalul Mustăță la Techir-Ghiol, spre a hotărî pe Mihail Pherkyde la o schimbare de atitudine în cazul când ar intra în minister în locul lui Costinescu, sau în cazul când ar primi să intre într'un guvern mixt: «singur Mustăță poate negocia această afacere». (Hotărît, el e foarte bine informat!).

— *Bussche* îmi mulțumește că l'am împiedicat să publice taxele maximale. Imi spune că a propus guvernului să se construiască, pe toate liniile care duc la găurile noastre, căi duble pentru a accelera traficul de exportatiune, și că după șase săptămâni guvernul a refuzat. Iar deschid vorba despre Serbia. Dacă ar interveni un acord secret pentru viitor, s'ar putea hotărî Serbia să nu facă decât o apărare de formă : Bussche refuză. De altfel gazetele au și vorbit de vagi înțelegeri cu Marinkovitch. Bussche crede că zvonul trebuie să vie dela Niș. Presupun că alte zvonuri de acelaș fel ar putea să le aducă neplăceri cu Bulgaria.

— *Mihaly* este furios, exasperat : «Să-mi scap cu bine banii ce am în porumb și piciorul meu să nu-mi mai calce prin România !» Imi mai spune : «Noi vorbim adeseori de ceea ce se petrece aci și adevărat nu mai dorim de cât un lucru : să stea la ei acasă și să ne lase în pace». Sunt într'adevăr anateme în contra noastră : totul este furt, minciună, dispreț de drepturile altuia ! Cel pu-

țin când scrie lui Tisza, acesta îi răspunde chiar când nu acordă : ai D-voastră promit tot, nu acordă nimic și nu răspund niciodată. — Știe dela Budapesta că niciodată Brătianu nu a cerut ceva pentru ei și nici nu a primit să stea de vorbă. «Brătianu l'a sfătuit să nu rupă cu Tisza, dar să ceară atât de mult încât să nu i se poată acorda». El n'a urmat acest sfat, mai ales în timp de război. Imi cere ertare că : «m'a necăjit atâta ca să cerem teritoriul de dincolo»; niciodată nu va mai face o astfel de cerere.

27 August. — *Teodorian* a aflat printr'o indiscreție a censurei, că Tavernier a trimis pe ziua de 25 August ziarului «Le Temps» din Paris o lungă telegramă pentru a afirma că eu m'aș fi pus în capul unei instituții germane care dispune de 125 de milioane și că eu sunt acela care organizează Liga Basarabeană. El mai constată că francofilia, care poate cu greu să lupte în contra progreselor germane, dă înapoi. Și guvernul a lăsat această telegramă să treacă !

— Toate semnele zăpăcelei : guvernul știe prea bine la ce se reduce închiderea graniței, a dat chiar un comunicat foarte liniștitor în gazetele sale. Cu toate acestea doamna Vercescu s'a reîntors dela Predeal căci autoritățile au dat ordin să se evacueze vilele ; se taie copacii dela Castelul Cantacuzino, la Zamora, fără niciun respect de proprietatea privată ; parcul dela Bușteni a fost transformat într'o fortificație ; s'au așezat tunuri în curtea dela Zamora, etc.

28 August. — Regele m'a chemat în audiență secretă. El este de părere că politica noastră trebuie să se schimbe, «dar nu până la intervenția militară»; Rușii nu sunt încă complect bătuți și nu ni se cere în acest moment o intervenție. Eu emit părerea că este o necesitate *urgentă*, căci în curând rolul nostru va fi foarte șters. Dacă ar surveni pacea acum, ne-am găsi izolați înconjurați numai de răuvoitori. Regele e de aceeași părere.—Eu : «Deci imediată neutralitate, deplină, așa cum o organizează convențiunea a patra dela

Haga». — Regele : «Să vorbim clar : noi admitem trecerea munițiilor ; dar atunci ni se vor tăia munițiile noastre cari se află pe mare». — Eu : «Vom avea tot rezervorul german la dispoziție ; Quadrupla Înțelegere nu poate căuta să ne arunce în brațele Germaniei ; și apoi ce nevoie avem să o facem cu svon mare ? Germania nu este o metresă care cere să fie afișată». — Regele : «Ai perfectă dreptate ; e adevărat, e adevărat !» — Eu : «Patru funcționari discreți, și totul trece fără să se afle nimic (nu știam încă în acel moment cecece mi-a spus Bussche în ziua de 31 August, că Bulgaria, țară neutră, oferise să semneze o declarație că munițiile erau pentru ea, și că își lua asupra ei toate riscurile !) In afară de aceasta, dacă Germania găsește o altă cale, Serbia de exemplu, nu mai va fi nici un motiv ca să se mai primească concursul nostru bine retribuit. Dacă ar trece criza fără ca România să obție ceva, aceasta ar fi o criză pentru Tron, căci toți vor face pe Rege răspunzător». — Regele : «O știu». — Eu : «In consecință revenim cât mai repede la adevărata neutralitate, căci suntem deja în contravenție : aliaților noștri le refuzăm totul ; celorlalți, de dăm totul. Și mă explic : benzină, făină, transporturile pe apă se opresc și se ravitaliază la noi. Guvernul va fi silit să-și schimbe ținuta, chiar din cauza lipsei de bani». S'a spus Regelui că trebuie să căutăm bani în occident, fiindcă avem nevoie de franci și de lire sterline. Arăt Regelui că cu schimbul actual s'ar putea cu profit, procura cu mărci, toți francii și toate lirele sterline necesare din Elveția. — Regele convine tot timpul că schimbarea de politică se impune ; nu spune cum, și nu pronunță un singur cuvânt care ar putea să fie rău înțeles de Brătianu. Pentru participarea armatei, Regele crede că opinia publică nu este încă îndeajuns pregătită. Eu răspund că ea nu se poate întoarce fără a fi lucrată de guvern. *Opinia publică este cum vrea guvernul să fie*. — Regele : «Dar sunt și nebuni». — Eu : «Nebunii își permit luxul de a fi nebuni, fiindcă știu bine că cei cuminți îi opresc să suporte consecințele nebuniei lor». — In aceiași ordine

de idei, Regele : «D-rul T... I... este cea mai desăvârșită canalie care se poate vedea ; te murdărești dacă îl atingi chiar cu cleștele. Articolele lui Take Ionescu sunt ridicole și el dă semne de prostie». Asupra lui Brătianu și lipsa lui de hotărâre, Regele zice că este un amestec ciudat de lymfatism și de acte de energie. Regele știe că Iliescu fură ; a mai spus lui Brătianu că Iliescu vorbește prea mult. Când îl va mai vedea, are să-i spue și altele. Spun că Iliescu vizează Statul-Major. — Regele : «Da, dar sunt eu la mijloc și asta nu va fi».

Am atras atenția Regelui să se ferească de a nu fi pus în fața faptului îndeplinit. Regele știe că unii s'au lăudat cu aceasta ; dar nu se teme. — Am raportat Regelui părerea lui Călugăr, care nu crede că armata să fie în stare să nu asculte ; am mai adăugat că pentru Călugăr, o participare armată ar avea mari sorti de izbândă. — În ceea ce privește pe Drumaru, Regele a spus lui Morțun, chiar azi dimineață, că aceasta nu mai e desordine, ci anarhie. Regele crede pe Morțun partizan al Germaniei. Eu : «Dibaciu numai, și știind, cu toate că vorbește foarte mult, să nu se descopere». — Mai repet Regelui spusele lui Mihaly că Brătianu a tratat totdeauna astfel, încât să facă orice negociere imposibilă. În fine atrag atenția Regelui asupra măsurilor militare exagerate și prea bătătoare la ochi, care se iau și care ar putea să aducă faptul îndeplinit.

— Audiența mea a fost precedată de o audiență la Regina ; în salonașul Reginei a venit M. S. în persoană să-mi spună bună ziua. Regina recunoaște că trimiterea Marelui Duce Nicolae în Caucaz este exil : «Micul Împărat a îndrăznit să facă aceasta ! Marele Duce este unchiul, reprezintă pe cei bătrâni ! — Ce face von Bussche ; găsit-a mijlocul să devie mai simpatic ?» Asupra desbinării dintre Poklevsky și Blondel, cunoscută de Regina : «Ce mai au și aceștia ?» — Profit, vorbind de curți, să formulez motivele mele de nemulțumire : Trebuia ca Rusia să ne ofere cele două județe

care ni le-a luat în 1878 și să ne dea garanții pentru Constantinopol. Astfel va ști Regina de ce nu sunt de partea rusească.

30 August. — De Sf. Alexandru, Czernin mi-a trimis pe consulul *Schmidt* ca să-mi aducă felicitările lui. Acest tânăr îmi povestește că în cursul săptămânei, când au început mișcări de trupe, toate telegramele lor au fost «sabotate». Nici una n'a fost transmisă cu cifre exacte. Au fost nevoie de intervenții energice pentru a curma acest abuz.

— *Regele* sosește pe neașteptate la curse. În timpul convorbirii îi spun din nou ce excitare produce trimiterea trupelor pe graniță și rechizițiile; *Regele* îmi răspunde că ar fi și mai rău dacă nu s'ar face nimic.

— Vorbind cu Arion și cu mine, *Radeff* ne anunță ocuparea teritoriilor cari le-au fost cedate de Turci; pentru dânsul acordul e și semnat; el va fi divulgat când se va cunoaște textul formal și răspunsul sârbesc la nota *Quadruplei Înțelegeri*. În ceea ce privește mișcările noastre de trupe este de părere că ele sunt sau prea mari sau prea mici. În orice caz n'ar fi de dorit să se facă războiul pe două fronturi. (Deci Bulgaria ar fi frontul celalt). — Arion întreabă dacă la ei lumea este excitată și vorbește ca la noi: «Nu, noi avem starea de asediu încă de un an. Domnul *Radoslavoff* este un om cu mare experiență; el era președinte al *Conșiliului* la căderea lui *Battenberg* și chiar pe timpul generalului *Kaulbars*».

— Generalul *Christescu* a spus lui Arion că toată mișcarea de trupe era opera lui *Iliescu*, care prin acest fapt a desorganizat tot planul de mobilizare generală.

31 August. — D-l *Bussche* afirmă că cunoaște angajamentul luat de Brătianu, și anume: interzicerea trecerii munițiilor pentru Turcia, și în schimb să ni se dea muniții nouă. (Dar pentru moment noi n'am primit nimic! Înțeleg mai bine acum sensul spuselor Regelui asupra acestui subiect). — *Bussche* se plânge de ciuntirea telegramelor lui și acuză autoritatea militară de acest fapt, pentru că jumătatea unei serii expedită.

nu din București dar din Sinaia, a sosit nealterată. Cum era a doua zi după declarația lui Czernin, Împăratul i-a telegrafiat direct, spre a-l întreba. Răspunsul la telefon a fost că Brătianu era furios!

Bussche repetă mereu că dacă se ajunge să se treacă munițiile pe altă cale, centrul de gravitate se va muta în Bulgaria în dauna României. El crede că Brătianu este în contra măsurilor militare ce se iau. Panaitescu și agenții lui au afirmat că trupe erau mătate în contra noastră. și atunci Iliescu a învins. Ducele de Mecklemburg sosind Miercuri, Bussche va încerca să obție amânarea plecării Regelui la Cernavoda, fixată pentru aceiași zi. El crede că comunicările ce Ducele are de făcut sunt de cea mai mare însemnătate, și este foarte grăbit să-și facă raportul Împăratului.

— D-l Kurez îmi citește raportul lui. Protestez când pretinde în raport, că sunt gata să deviu filorus dacă Rusia dă garanții pentru Constantinopole, etc... Tot raportul lung și neinteresant. Mai important: cunoaște și frecventează pe părintele Lucaci; chiar se servește de el: e în stare să se hrănească la două iesle; nu este așa de deștept cum se pretinde. Imi confirmă preciziile scrise în «La Politique» (care e cel mai bun articol pe care l'a citit asupra chestiunii) că disgrafia Marelui Duce Nicolae a întărit pe Țar. Imi citează două nume de femei, cari au fost funeste Marelui Duce. Nu este exact, cum afirmă Povolny, că Rodzianko președintele Dumei, ar fi omul Marelui Duce. Din contra, el este acela care a lucrat în potriva lui. Omul lui de încredere este Gutchkov. Kurez spune mult rău de Semenoff, atașatul militar, care se compromite cu Fișerovici, simplu samsar.

1 Septembrie. — Asist în gara Buzău la plecarea batalionului 8 de infanterie, care este trimis pe Valea Prahovei. Regimentele de Buzău se trimit în Prahova, cele din Râmnic și din Brăila pe Valea Buzăului. În acest mod nimeni nu se găsește în apropierea reședinței lui.

— Colonelul *Gorsky* îmi vorbește de zăpăceala care

va domni, până și în comandamentele regimentelor, în caz de mobilizare. Iliescu a plasat o droaie de cretini și de nepricepuți, camarazii lui de promoție, care din ajutoari vor trece comandanți de regimente fără a cunoaște nimic din meseria lor.

Miercuri, 2 Septembrie. — *Czernin* a fost primit de Rege, căruia i-a comunicat, din partea lui *Burian*, noi asigurări că ceea ce se petrece la graniță nu este de loc privitor la România, dar exclusiv contra Rusiei și că Monarhia nu nutrește nici un proiect ostil României (domnește o oarecare îngrijorare din cauza trupelor române adunate pe graniță). Regele și-a exprimat dorința de a vedea granița deschisă în timpul cel mai scurt și atunci El va da ordinul să se retragă trupele. *Czernin* a adăugat că Statul Major austriac devenise foarte nervos și că, el simțind acest pericol, a provocat această explicație a lui *Burian*. — Când s'a întors acasă la ora 7 seara, a găsit o telegramă anunțând că granița era liberă (dealtminterea am avut și eu personal cunoștință de acest fapt, prin călătorii care au sosit la 9 seara din Predeal). *Czernin* a comunicat imediat această știre Regelui. — A căutat azi dimineață pe *Brătianu*, dar acesta e lipsă din București și *Czernin* este îngrijat, căci dacă Regele nu a vestit pe *Brătianu*, mobilizarea va continua și se va crede la Viena că ministrul Austriei-Ungariei este tras pe sfoară. Va merge la *Morțun* pentru a-l ruga să transmită lui *Brătianu* angajamentul luat de Rege. Mai târziu mi-a spus că transmisese Regelui că la Viena, ca și la Berlin, nu mai avea nimeni încredere în *Brătianu*; lucru care a contrariat pe Majestatea Sa.

-- Alerg la *Morțun* ca să-l vestesc. Nu trebuie cu nici un chip lăsați soldații noștri așa de aproape de Unguri. Am fi la discreția unui nebun sau a unui răuvoitor. Având în vedere că Regele și-a dat cuvântul nu trebuie să aibă loc vre-o bănuială. *Morțun* nu știe nimic; vine dela moșie; și el a atras atenția ca să fie puși pretutindeni căpitani siguri și serioși. Este bineînțeles că și ceilalți trebuie să-și retragă trupele. Recunoaște

și el «gafa» făcută cu buletinul Statului-Major, într'adevăr parțial. — Eu: «Generalul Iliescu este acela care însuflă acest spirit în armată și care vorbește nesocotit». — El: «Știu, și am spus aceasta lui Brătianu». — Eu: «Sunt două luni și jumătate de când nu l'am mai văzut». — El: «Rău face, foarte rău». — Eu: «Nu conduceți opinia publică, iar gazetele D-voastră o desorientează prin bruştele lor schimbări». El: «Ce vrei! Presa noastră trebuie să liniștească și pe ceilalți, pe nebuni, Filipescu și Take Ionescu». — Eu: «Rău faceți; n'au pe nimeni în spatele lor». — El: «Am mai spus-o lui Brătianu în timpul alegerilor, când l'am rugat să mă lase pe mine să lucrez». (!?) — Isist din nou să nu se lase țara la discreția celui mai mic incident provocat de un ofițer. Morțun mă asigură că va telefona imediat lui Brătianu.

Când am intrat la Morțun, el m'a interpelat în fața lumii care se afla în salonul lui cu cuvintele: «Bună ziua, șefule»!

Golescu se plânge că Banca nu mai are bani; deși pretinde că a dat 30 de milioane avansuri la agricultori eri a ezitat pentru o afacere de 12.500 de lei și cum guvernul nu mai are nici el bani, se așteaptă la un nou împrumut, silit, tot la Bancă. A convorbit cu *Stauss* și, după cum am convenit, i-a spus să nu se gândească la avansuri de bani, ci numai la cumpărături cu 1/3 avans asupra prețului. Piedicile ce va pune guvernul vor cădea atunci asupra lui.

— Am avut o consultație cu câțiva prieteni: *N. Ghica*, *G. Stirbey*, *M. Seulescu*, *Nenițescu*, *Mehedinți*, pentru fixarea deschiderei Clubului. Toți sunt alarmați de posibilitatea de a ne găsi în fața unui fapt îndeplinit. *Săulescu*, față de fratele său, a auzit pe *Filipescu* spunând: «Există tratat; în curând veți fi surprinși de un eveniment brusc, și veți merge!»

— *Bussche* va pleca la Ramadan în întâmpinarea prințului de Mecklemburg, care va fi dus cu un tren special la Brăila spre a vadea pe Rege și a sta de vorbă cu El; dela Brăila Prințul merge la Sinaia pentru a

prânzi cu Regina Elisabeta, și apoi își va urma drumul. Czernin fiind silit să plece în întâmpinarea lui Pallavicini, el Bussche va comunica lui Brătianu (întors la ora 1), ceea ce Czernin a obținut dela Rege în privința retragerii trupelor. Il întreb în mod sincer : «S'au trecut muniții ?» — «Absolut fals. S'a încercat acum două luni să fie câștigat Pherekyde; el a refuzat, având credința că Strâmătorile vor cădea, ceea ce ar fi o fericire pentru țară.

Știe că ministerul n'are bani; n'a putut să plătească alaltăeri 12½ milioane de mărci la Berlin; Banca Națională a refuzat. Petersen negociază o convenție pentru ca Disconto să plătească în schimb această sumă.

— La ora 6 seara *Morțun* vine să-mi aducă răspunsul. Regele n'a comunicat nimic lui Brătianu. — Eu : «Fiindcă nu l'a văzut». — El : «Dar există telegramele cifrate!». (Să fie o minciună ? Nu se poate presupune o astfel de ușurință din parte Regelui !) Brătianu va retrage trupele peste două-trei zile; unele din ele nici n'au sosit la destinație ! — Raportez atunci conversația Filipescu-Săulescu, pentru a-l ruga să se grăbească și să nu ne lase la discreția unei întâmplări. — *Morțun* se va întoarce la Brătianu pentru a-i comunica; el a reproșat lui Brătianu că a pierdut contactul cu mine; Brătianu i-ar fi răspuns că nu este nimica schimbat, fiindcă altminterea...—Eu : «Dar nu fac nici un reproș !» — El : «Este de datoria lui să discute și să consulte cu D-ta».

Restul conversației, politica în general. El lovește în Take Ionescu. În două rânduri îmi dă *cuvântul lui de onoare* că Brătianu n'a semnat nici un angajament, și tratează de semeție extraordinară afirmarea contrarie a lui Filipescu în «Epoca».

3 Septembrie. — *Ministrul Germaniei*, ținând locul lui Czernin dus în întâmpinarea lui Pallavicini care vine din Constantinopol, a văzut pe Brătianu și îmi scrie că Brătianu are nevoie de cincisprezece zile pentru a retrage trupele. Scrisoarea sa, fără a desvălui vreo alarmă, este totuși stăruitoare.

Stauss îmi supune din nou proiectele sale : Cumpărarea de grâu cu avans plătit, contract sub clauză rezolutorie dacă guvernul împiedică eșirea, dreptul exclusiv de a dispune de vagoane, 150 de milioane băgați în afacere. Se va face o încercare cu 1000 de vagoane. — Eu : «De ce ?»

4 Septembrie. — Conte *Czernin* se irită de întârzierea de 15 zile hotărîta de Brătianu pentru a retrage trupele.; el nu vrea să se facă ridicol. A întrebat de două ori pe Rege dacă putea să telegrafieze asigurarea dată de M. S., că trupele se vor retrage imediat ce granița va fi deschisă; și Regele nu s'a opus, nici măcar nu a cerut ca *Czernin* să aștepte până a doua zi pentru ca să poată Regele să vadă pe Ministru. Când *Czernin* a primit telegrama de deschiderea graniței, a scris imediat Regelui că va comunica cuvântul regal; scrisoarea a fost dusă la Palat de către un secretar și aghiotantul a anunțat că Regele primise și citise scrisoarea ! Astăzi Brătianu nu vrea să ție acest angajament. Ce se va crede la Viena și la Berlin ? Că chiar în ceea ce privește armata Sa, Regele nu poate dispune nimic ! În Brătianu, atotputernic nu mai are nimeni încredere. Spiritele se vor încălzi din nou și se va crede că el *Czernin* nu știe nimic, sau că raportează greșit. — Mă roagă să examinez dacă nu pot interveni. El se va duce la președintele Consiliului.

Ora 12. *Czernin* a căpătat asigurarea că armata face manevre și că ele nu vor mai dura mai mult de cincisprezece zile; un program de executat. Brătianu, într'un mod foarte dibaci, spune el, i-a reproșat de a fi divulgat că Regele a luat un angajament. *Czernin* răspunde că afară de miniștri și de D-nul Nanu el nu a vorbit cu nimeni. — Reflectând bine : D-nul Brătianu își bate joc de angajamentele luate de Rege : în aceste împrejurări Regele pleacă pe Dunăre, iar Brătianu nici nu se duce să vorbească cu Regele înaintea plecării sale ? !

Adaos: (9 Noembrie 1916).—Cartea roșie austriacă conține asupra acestor evenimente o notă sugestivă (No.

42 din 16 Septembrie):—Czernin vede pe Rege și îi spune: Este drept și echitabil ca România să-și retragă acum trupele de pe graniță. Regele răspunde că aceste mișcări au fost făcute fără știrea Sa și că Brătianu a dat ordin ca trupele să fie ținute la zece km. Cum acest ordin nu a fost executat, Regele a mustrat energic pe Iliescu. Regele spunând că cu timpul aceste trupe vor fi retrase, Czernin declară că acest răspuns nu-l poate satisface. În fine, după o conversație agitată, în timpul căreia Czernin răspunde la un cuvânt nedibaci al Regelui: «Că comandantul suprem al armatei române n'are să *sper*, dar să ordone!». Regele a promis că va retrage trupele imediat ce Austro-Ungaria va redeschide granița. — Indată după aceasta sosește comunicarea că granița este deschisă; Czernin scrie Regelui că acum el așteaptă ca trupele să fie *imediat retrase*, și raportează că el nu contează, autoritatea Regelui, fiind slabă. Regele pleacă diseară, pentru cinci zile, pe Dunăre și d-nul Brătianu abia mâine sosește în București, ceea ce face schimbul de vederi între ei doi foarte greu și nici nu ușurează lucrurile.

Deci notița mea din 4 Septembrie 1915 găsește aci o explicație ciudată!

5 Septembrie. — Doctorul *Karpeles*, deputat socialist austriac, se duce în Bulgaria pentru cumpărare de recoltă. El îmi mărturisește că au nevoie de grâne, porumb și mai ales ovăz. Imediat ce Dunărea va fi liberă, și el nu se îndoiește de aceasta, ei vor căuta cerealele în Bulgaria. — Imi spune că la ei sunt indignați contra noastră: Nici un aranjament încheiat n'a fost ținut. El singur a prins pe Costinescu telegrafii în fața lui un lucru; iar pe de altă parte telegrafia imediat altceva.

Ministrul de război austriac, când el *Karpeles*, i-a raportat că generalul Iliescu și-a dat cuvântul de onoare, a spus față cu martori: «Cuvântul de onoare al generalului Iliescu? nu e nimic!». Când lui *Kropatkine* i s'a raportat că Brătianu, până la sfârșit, va intra în Basarabia, Ministrul om foarte ponderat, a spus: «Da, și asta dacă noi o vom permite».

Aceste înțepături nu se vor uita ușor. Karpeles mai aduce această apreciere : «La d-voastră cocota pariziană a învins pe institutorul german !» El repetă afirmări de venalitate și de corupție, pe cari cu greu le poți da la o parte. Dar și Blondel nu numește pe Brătianu decât «l'odalisque fatiguée»; deci, și în această parte, multă stimă !

Cum va sosi iarna, Austriacii vor ataca Udine, cu Veneția ca obiectiv. Ei sunt mirați că au putut ține linia actuală de front, care era provizorie, și care nu este adevărata linie pregătită. Italienii din nord se bat bine și cu elan. Se pare că rețelele electrice fac ravagii mari, când se apropie de ele. Se servesc foarte prost de avioane. Dr. Karpeles crede că războiul va dura până în primăvară. «Cum vom mai putea noi să-l suportăm ?» zice el melancolic.

— Primesc o scrisoare dela Maiorescu : cuminte și de aceeași părere cu mine.

— După spusele lui Tzigara Samurcaș, *Ducele de Mecklemburg* ar fi spus Reginei Elisabeta că îi pare rău că s'a oboșit zadarnic să se ducă să vadă pe Rege la Brăila și Măcin !! (Ducele, totdeauna însărcinat cu misiuni delicate, vine dela Constantinopol și dela Sofia; a fost să vadă pe Regele și s'a întors în Germania trecând prin Sinaia, unde a prânzit cu Regina Elisabeta. Dela Sinaia la Predeal, a trecut noaptea în automobil și a văzut cum se așezau mine dealungul șoselei noastre naționale !).

— In Dobrogea a avut loc un grav accident de automobil, a cărui victimă a fost Radovici, ministrul comerțului. Trăsura lui urma trăsura lui Duca, care la rândul ei urma trăsura Regelui, și într'un canivel, el a fost aruncat afară din automobil. Țin dela fratele său și dela comandorul Coandă că Regele își conducea singur automobilul cu o iuțeală de 90 km. pe oră. Greu îmi închipuiesc un Rege făcând pe șoferul într'un turneu oficial !!

6 Septembre. — Filipescu și Victor Ionescu organizează la curse o manifestație ridicolă. Bucovineni plă-

țiți dau jos de pe cal pe Milton Henry pentru a-i smulge cazaca mea tricoloră. Bătae, scandal. Filipescu tatăl și fiul jubilează; Fasciotti găsește lucrul plăcut!

9 Septembrie. — «Dimineața» conține un nou manifest al bandei Drumaru; chemare la asasinat cu desemnarea : Czernin, Bussche și cu mine, oferți la loviturile amatorilor.

— Colonelel *Randa*, atașatul militar austriac, ne mai găsind pneumatice pentru automobilul lui, se adresează maiorului Slăniceanu dela ministerul de război și îl întreabă dacă este adevărat că ministrul, care le-a rechiziționat pe toate, vinde din ele. Ii se oferă, merge la depozit și își alege cauciucurile de care are nevoie, iar când trimite hârtiile, i se spune că Iliescu în persoană a refuzat aprobarea. Și Randa îmi spune, lucru pe care de altfel îl știam, că s'au dat cauciucuri la toată lumea. Randa adaugă că, aflând că grâul lui Presan se strica la Burdujeni, el cu toată interdicția, a intervenit imediat ca să se cumpere grâul în Austria! De câteori a fost nevoie de ceva, Randa a mijlocit ca să se acorde totul pentru armată și pentru ofițeri. — Asupra știrilor de război, Randa afirmă că Rușii s'au retras dela Tarnopol, și că în nord se încearcă o mișcare de învăluire între Berezina, bălțile și Niemenul.

— *Von dem Bussche* îmi destăinuiește că Prințul de Mecklemburg nu este de loc mulțumit de conversația ce a avut cu Regele. Opinia publică nu este destul de schimbată... Situațiunea Regelui mai grea ca cea a Regelui Greciei... (Știu pe de altă parte că Czernin și Bussche încep a pierde încrederea ce o aveau în Rege; aceasta a spus-o Netzhammer lui Teodorian-Carada).

Mortzun a vorbit lui Bussche de amenințările «Dimineței»: e bun de notat că guvernul e vestit. Mortzun i-a mai spus : «Prevăd că peste o lună, șase săptămâni vom intra în acțiune alături de D-voastră». — Bussche : «Nu veți intra niciodată !» — Mortzun : «Ba de sigur vom intra, dar poate cu alt guvern dacă nu cu al nostru». Mortzun, corectând pe Bussche : «Vă asigur că acum trei luni Iliescu vorbea de intrarea în război, dar

acum nu mai zice nimic». (Și te miri de cele spuse de anumiți militari !). — Sfătuesc stăruitor să nu se atace Sârbii înainte de a face guvernului decia rațiunea că linia Salonicului nu va fi tăiată. Bussche promite că va reînoui această asigurare, *printr'o notă verbală*.

Bussche îmi povestește asupra Doamnei Psicha o anecdotă care pare a fi autentică ; ea poartă pecetia rusească !! La un prânz cineva a spus că nu ar mai trebui să se mănânce icre proaspete, căci Dunărea e plină de cadavre de Austriaci și icrele pot să dea febra tifoidă. Tânăra găscă : «Dacă ași ști că pot cu dinții mei să sfâșiu un Austriac, aș mânca icre de două ori !».

10 Septembrie. — *Von dem Bussche* vine din nou să mă vadă după scurta întâlnire ce a avut cu Brătianu. Aseară s'a aflat mobilizarea bulgară ; președintele consiliului a arătat puțină temere din această cauză. Dar Regele a spus Ducelui de Mecklemburg : «Bulgaria va intra în război pentru a lua Macedonia, dar noi nu ne vom mișca». Și Bussche adaugă : «Dacă România ar mobiliza în momentul acesta, poate că Berlinul ar cere explicații !»

— În această noapte a apărut în «Epoca» știrea demisiei lui Brătianu; ea a fost imediat desmintită, în termeni destul de vii, de către «Viitorul». D-rul *Blumenfeld*, care își are intrările la «Adevărul», povestește că toată noaptea Filipescu a fost într'o agitație nebună, căci ținea drept sigură demisia lui Brătianu, imediat ce se va anunța mobilizarea bulgară. Aceasta este un mod de a forța mâna Regelui. — Dar *Mișu Săulescu* a văzut pe Vintilă Brătianu și i-a spus că venea la mine; Vintilă i-a zis : «Noi suntem liniștiți și fratele meu va continua în tihnă, ca până acum. Nu cred ca fratele meu să fi semnat ceva».

— Ziua a fost foarte agitată. Cîrculă fel de fel de zvonuri asupra violențelor proectate.

— *Osman Izzet Pașa*, fost ambasador la Berlin, pleacă la Constantinopol la ora 1 și vine să mă vadă. El este entuziasmat de pregătirile germane; Austria e cu totul schimbată : organizarea tranșelor contra Ita-

liei este o adevărată minune de confort și prevăzute chiar cu robinete de apă. Nu înțelege nimic din ezitățile noastre. Turcia ne iubește și vrea ca prin Tripla Alianță a Germaniei, Austriei și Turciei, care va dura, România să devie mare și tare. Enver Pașa a declarat că dacă România ar intra în Basarabia, ar pune la dispoziția ei 900.000 de oameni de cari nu mai are nevoie, având în vedere că numai sunt imobilizați de Bulgari; armată bine echipată și excelentă. — Izzet Pașa își pune întrebarea: ce face România dacă survine pacea, lucrul ce va deveni posibil cum se vor convinge Rușii că Constantinopolul nu va cădea. Bulgarii nu vor intra în Macedonia înainte ca Germanii să fi ajuns la granița lor.

— *Czernin* este foarte excitat: Regele i-a spus atunci când s'a închis granița, că dăduse ordin lui Iliescu ca pretutindeni trupele să fie ținute la zece km. de graniță, recunoscând că era un mare pericol să fii la discreția unui incident. Departe de a respecta această promisiune, el a văzut cu ochii lui trupe înaintând la Predeal până la câțiva pași de graniță. A scris aceasta eri Regelui. La Viena se va crede că toate înștiințările ce s'au făcut, sunt false! Oricum, nu mai are nimeni vre-o încredere în guvern. — *Czernin* repetă că ultima șansă cade din mâinile României: dacă se mai întârziează cu acordarea trecerei munițiilor, în curând va fi prea târziu.

(Nota: Fi-vor temeri în privința forțării trecerei prin Serbia? Oare ar fi vre-o piedică? Ce sens are această invitație?).

11 Septembrie. — După oarecari ezitări, se zvonește că Filipescu ar fi hotărât să șarjeze din răspuțeri pe Brătianu. De altă parte, «Adevărul» (după spusele lui Blumenfeld), ar fi retras două articole cu cari se începeau aceste ostilități. Dar este sigur că poliția începe să se miște, și eri seară a cam dat în manifestații cari au atacat case particulare și școala evanghelică.

— Germania este mai iritată în contra noastră decât Austria. S'a stabilit un boicotaj economic. Negustorii trimit îndărăt scrisorile de afaceri. Bărbulescu mi-a

arătat o corespondență între o fabrică de vagoane și societatea Saturn, din care reiese că guvernul german nu dă voie să se vândă vagoanele-cisterne ce au fost comandate. Stauss a fost chemat de Costinescu, care cere băncii «Deutsche Bank» 20 de milioane mărci, contra lei, pentru cupon; Stauss s'a dat în lături. La graniță nu se mai cumpără nimic...

13 Septembre. — Am avut ședința Comitetului executiv la mine acasă. Mare cordialitate. Comitetul are o atitudine hotărâtă pentru o acțiune imediată în contra Rusiei: Nenitescu, Aslan și Emil Juvara în culise sunt moderați, dar înclină spre Germania: Teodor Rosetti, Mehedinți, categorici ca și Arion; J. Berceanu și Grigore Cantacuzino sunt singurii cari au luat cuvântul. În unanimitate s'a aprobat sensul discursului meu de mâine, despre care am făcut o scurtă expunere.

14 Septembre. — Inaugurarea Clubului Conservator. Imens succes. Discursuri bune fără cea mai mică discordanță. Enormă afluență de lume.

15 Septembre. — Acționistii convocaseră Duminică, la Boulevard, pe deputații și senatorii lor. Erau vreo cincizeci de persoane, în aparență adunate spre a examina mijloacele pentru reprimarea corupției germane, în realitate pentru a cere mobilizarea. Generalul Crăiniceanu, care iscălise convocarea, s'a abținut. Delegați au fost trimiși lui Brătianu, printre ei: nici Take Ionescu, nici Filipescu. — Brătianu le-a remis în scris declarația sa negativă. Seara s'au întâlnit din nou pentru a lua cunoștință de rezultat, cunoscut dealtminterea încă din ajun. Ei s'au numărat: din patruzeci și opt, numărul se scoborâse la treizeci. Toma Ionescu și D. Dobrescu-Prahova au atacat cât au putut pe Rege și adunarea s'a spart într'un mod jalnic. Au manifestat pe piața Teatrului iar când a sosit manifestația în fața casei lui Filipescu, era foarte micșorată.

17 Septembre. — *Victor Antonescu*, ministrul justiției, vine la mine. Războiul va ține multă vreme; ar fi o nebunie să-ți bagi capul, pentru a-l vedea poate căzând; soarta Constantinopolului va fi hotărâtă de rezultatul

final al războiului : puțin importă dacă cade sau nu astăzi. Englezii recunosc greșeala lor că l'au atacat pe apă și că în acest mod au dat alarma Germaniei ; Costinescu este foarte scăzut ca inteligență ; de unde oare va mai găsi el bani ? Crăiniceanu este un nebun ; îl întâlnește câte odată la Ionel Brătianu. — Concluzie : a se câștiga vreme. Fiasco în ceea ce privește banii, pe care s'a dus zadarnic să-i caute în Franța.

— *Von dem Bussche* zice că acum canonada asupra Serbiei are un scop politic, care a fost atins. Ea va fi urmată de atacul armatei, care se va face la ceasul hotărât dinainte. (Acum zece zile, după o bombardare, s'a crezut că acțiunea va începe). Ofensiva în Franța este oprită ; s'au făcut mari sacrificii inutile ; Germania o va relua una din zilele viitoare, după ce s'a făcut proba că Francezii nu pot sparge frontul.

18—19 Septembrie. — Filipescu, Take Ionescu și gruparea din Ardeal cu Mândrescu în cap, fondează o Federație-Unionistă cu o formă neprecisă, lăsând să spere tot fără să tranșeze nimic din faimoasa fuziune între Takisti și disidenți, anunțată de Filipescu până și în ziarul «Le Temps». Rolurile : Take Ionescu prin «Adevărul» atacă pe Rege ; Toma Ionescu, și mai mult : niciun cuvânt însă despre guvern. Filipescu, în «Epoca», înjură pe miniștrii : dar niciun cuvânt în contra Regelui.

22 Septembrie. — Rusia trimite un ultimatum Bulgariei. Franco-Englezii debarcă, sau se zice că debarcă (știrile sunt contradictorii) la Salonic, fără aviz prealabil al Greciei. Protestări timide și destul de confuze ale lui Venizelos. Răspuns liniștit al lui Radoslavoff, care negând prezența de ofițeri germani în armata bulgară, nu poate pe acest motiv să dea satisfacție Rusiei.

23 Septembrie. — *Czernin* îmi repetă că nu mai e posibilă cea mai mică încredere în Brătianu, și cu toate acestea el este în contra boicotajului economic. Il sfătuiesc și eu să se reia cumpărarea cerealelor, cu toate că pretinde că nu sunt nevoi urgente.

Acum două zile s'a dat pe neașteptate ordin impiegaților unguri dela gara Predeal, care toți locuesc în

oraș, să părăsească teritoriul românesc. Ciudat, din moment ce nu suntem în stare de război ! Czernin vrea să dea și el ordin ca eventual să se închiză granița, dar mai înainte vrea să vestească pe Brătianu. Câteva ceasuri apoi Brătianu, care se arătase surprins și supărat, trimite răspuns lui Czernin, prin șeful lui de cabinet, că ordinul s'a revocat. Cine o fi luat această măsură ? De sigur că Ilescu, care caută un incident.

Czernin refuză să mai aibă relații cu Angheliescu. El a fost la Angheliescu pentru a regula prieteneste tranzitul bulgar. Radeff e convocat telefonic, fiind prezent și Cottescu. Iar seara apare în «Dimineața» și în «Epoca» o notă din cele mai răuvoitoare, tălmăcind tot ce s'a făcut. Radeff a desmințit; Czernin deasemenea. Cine a putut da această notă, dacă nu ministrul sau Cottescu ?

Cu toate permisele obținute, Czernin a fost oprit să meargă în automobil la Brașov, unde voia să reguleze întârzierile poștale ! Brătianu îi promisese că va telefona, dar a refuzat să-i dea ceva iscălit de mâna lui ! Czernin a spus lui Brătianu : «Dacă la Viena s'ar face pe jumătate din ce mi se face aici, ce s'ar spune la București ?» Brătianu a rămas fără răspuns.

Czernin mi s'a părut puțin documentat asupra atitudinii Bulgariei. Crede în deciziunea ei. Apoi revine la subiectul lui favorit : schimbarea guvernului și îmi spune : «Să știți bine și să știe și Regele că în caz de schimbare de guvern, suntem hotărâți să uităm totul și să întoarcem foaia. Vom relua toate propozițiile făcute și vom acorda tot despre ce s'a vorbit înainte».

— Pentru Bussche, debarcarea la Salonic este o simplă «porcărie» a lui Venizelos spre a forța mâna Regelui. — Domnul de Wangenheim a văzut pe Rege și pe Brătianu, la trecerea lui prin țară. Brătianu i-a spus că România va putea intra alături de Germania când va simți pe Germani mai aproape de ea : la Kiew sau la Odessa ! (Tot condițiile «imposibile» ale primului nostru ministru ; a spus deunăzi că dacă Quadrupla Înțelegere ar avea 400.000 de oameni în Balcani, mobili-

zează ?) — Asupra situației generale. D-l de Jagow, în genere pesimist, telegrafiază că balanța începe să încline de partea nemților.

Von dem Bussche mă întreabă dacă știi ceva în privința furturilor descoperite la ministerul de război, în cari ar fi implicat Iliescu și cari se caută a fi înăbușite. «Epoca» de azi dimineață mai denunță o afacere de petrol.

— Imi reamintesc că în ziua de 13 Septembrie, plimbându-mă la curse cu generalul *Christescu*, acesta mi-a spus: «Dacă n'avem un război care să spele tot, Iliescu trebuie să dea foc ministerului de război». — Barbu *Catargi* a primit de curând dela fratele său din Paris afirmări precise de ce se spune acolo, pe față, pe socoteala lui Iliescu.

— Seara se află că Regele Greciei, nemulțumit de declarațiile făcute de Venizelos la Cameră, l'a rugat să se retragă. Aceasta a fost o lovitură de măciucă pentru cercurile noastre agitate. Cei mai mlădioși și anunță că aceasta este o lovitură a lui Salandra, și că Venizelos va reveni la putere învingând pe Regele său.

24 Septembrie. — Am cerut d-lui Duca să-mi facă un mic serviciu, acela de a primi ca supranumerar un elev la școala centrală; el a venit la mine și mi-a promis numai decât aceasta... Vom vedea dacă este și el din școala lui Morțun. — Nimic mai însemnat în politică. *Duca* îmi confirmă căderea lui Venizelos. In ceeace privește faptele lui Filipescu (despre cari *Duca* spune cât se poate mai mult rău), guvernul este hotărât să strângă șurupul, dacă acești domni nu-și bagă mințile în cap: «Este mai sigur să-l ai pe Filipescu în contra ta, decât alături de tine». — Pentru moment nu este vorba de vreo remaniere ministerială.

— Mișu *Săulescu* îmi povestește că în momentul când se accentua ruptura cu Filipescu, acesta s'a dus la dânsul pentru a face un ultim apel vechilor lui prieteni; — și, arătând casa lui Take Ionescu (căci Mișu *Săulescu* stă peste drum) striga: «Ce, o să mă lăsați pe mâna pungașului acesta? O să mă lăsați pe mâna tâlharilor lui?!».

25 Septembrie. — Zaimis își compune guvernul cu Teotoki: leaderul politicei germane, Gunaris, Rally, Dragumis, etc... — Se anunță că austro-germanii au trecut Dunărea, Sava și Drina.

De peste tot mi se raportează până la ce punct Take Ionescu e disperat și Filipescu turtit. — Brănișteanu povestește că Blondel atacă cu furie pe Brătianu, care i-ar fi vorbit de interesele românești cari cer neutralitatea, și de greșeli făcute de Tripla Înțelegere, etc.

27 Septembrie. — Parastas la Curtea de Argeș pentru Regele Carol. M'am dus în automobil și am depus flori pe mormânt; la cercul care a urmat dejunul, Regina Elisabeta mi-a mulțumit cu efuziune și când și-a luat rămas bun dela asistență, s'a apropiat din nou de mine și mi-a spus cuvinte binevoitoare. — Regina Maria a vorbit cu mine și mi-a mulțumit pentru... calul ei Grui-Sânger, pe care Durnell l-a restabilit. — Regele Ferdinand nu s'a apropiat de mine; afecta să vorbească mai ales cu militarii. Mi s'a spus că prezența lui Toma Ionescu, atât de violent anti-dinastic în presă, a produs mare emoție; de aci ținuta, rezervată a Regelui cu civilii. N'avea decât să nu-l poftescă!

28 Septembrie. — *Von dem Bussche* s'a dus eri la Curtea de Argeș ca să ducă o coroană cu cifră imperială; iar împăratul a telegrafiat Regelui. Știam, dar Bussche n'a spus nimic înainte «pentru ca Austriacii să nu facă la fel!» — El adaogă: ca să nu pară o manifestare (?!), pe când împăratul face parte din casa Hohenzollern...

Bulgaria va declara război Serbiei. Imediat Germania va declara guvernului că Bulgaria nu are niciun gând de agresiune în contra României și că Germania garantează aceasta. Bussche căuta pe Radeff ca să afle cu exactitate ce moment se alesese. — Regele n'a fost mai afirmativ cu Hohenlohe, decât fusese cu Mecklemburg. — Acum două zile, Viena fusese îngrijată: se anunțase că Brătianu va lăsa pe Ruși să treacă. Bussche a trimis răspuns lui Brătianu prin Morțun, că el protestase în contra acestei calomnii. — Bussche a luat

serisoarea infamă a lui Drumar din «Adevărul» de ieri, prin care anunță voința lui de a mă ucide, cum și un articol antidinastic din «Fulgerul», spre a le da lui Stirbey pentru Rege.

29 Septembrie. — D-nul Blumenfeld pe o parte, ziarul «La Politique» pe de altă parte îmi anunță că a izbucnit războiul între Bulgaria și Serbia. Bulgarii, după ce au capturat un transport de muniții rusești, au bombardat și distrus un tren tot de muniții pornit din Rahovo.

— Tănărul Barnovski îmi destăinuiește că un avocat basarabean cunoscut la ziarul «Moldova», anume Niță, amestecându-se printre spionii extraordinar de numeroși ce întreține Rusia la noi, ar fi aflat dela ei că se prepară unele asasinat și că faptul este cunoscut de Filipescu; eu sunt primul pe listă. Stere a fost pus la curent și a înștiințat guvernul.

O oră mai târziu, d-rul *Blumenfeld*, în numele lui *Stere*, îmi spune că ieri doi domni bine îmbrăcați l-au abordat, față fiind și *Blumenfeld*, și i-au vorbit rusește; că apoi *Stere* foarte surescitat a vrut să-i telefoneze lui Duca și lui Iliescu și că în urmă a eșit pentru a aduce la cunoștința lui Brătianu că au sosit doi indivizi cu misiunea de a comite un atentat; că acest atentat neputând avea de obiect nici pe Rege, nici pe Brătianu, este deci vorba numai de mine: că el, *Stere*, cu toate că are nevoie absolută să plece la Iași pentru manifestația intelectualilor pe care a organizat-o pentru mâine, rămâne la București spre a ușura cercetările. — Prin Mille, *Blumenfeld* a aflat că mâine ambii șefi: *Take Ionescu* și *Filipescu* vor interpela pe Brătianu dacă este sau nu un angajament cu *Quadrupla Înțelegere*; și dacă răspunsul nu este satisfăcător: campanie de răsturnare.

— Ca răspuns la telegrama lui *Maiorescu*, primită *Vineri*, telegrafiez prin intermediul lui *Czernin* că sper întoarcerea lui foarte apropiată.

— *Von dem Bussche* îmi spune: «Orice se va întâmpla. Grecia va rămâne neutră; nu se știe încă dacă la debarcarea aliaților ea va opune o rezistență pasivă sau

activă. Mai târziu, e posibil să intre în război alături de Germania, dar în nici un caz în contra ei». — Radeff a cerut lui Brătianu o audiență pentru a face declarația că Bulgaria n'are nici un sentiment ostil în contra României; Germania și Austria vor declara și ele, că la întrebarea lor Bulgaria le-a dat aceeași asigurare. La întrebarea mea dacă garantează pentru Bulgaria, Bussche îmi răspunde că da, și că Regele Ferdinand al Bulgariei a telegrafiat prin Radeff aceleași asigurări direct Regelui nostru: aceasta va ușura situația, adaugă Bussche. — Bussche crede că se prepară și un atac din partea occidentală, că s'a luat dela Est masse importante de cavalerie spre a fi duse în această direcție.

30 Septembrie. — Conte *Czernin* îmi spune: «Discursul D-tale a indicat o politică nouă. Ai spus tot ce se putea spune, chiar în privința trecerei munițiilor; concluzia discursului D-tale va fi inutilă peste trei săptămâni, căci atunci Dunărea va fi liberată. Vă resemnați să rămâneți pe loc, și țara renunță să-și joace rolul?» — Eu: «Voi căuta să grupez pe Maiorescu, Carp, Teodor Rosetti și să exercețăm o presiune asupra Regelui». — El: «Poate cineva să conteze pe voința Regelui? Prințul de Hohenlohe i-a vorbit de pericolul inacțiunii din punct de vedere al dinastiei; a vorbit și cu Regina. Regele este hipnotizat de Brătianu. Nu poate intra în acțiune, căci o revoluție ar izbucni. El este Hohenzollern din tot sufletul, dar ar fi o revoluție. Imposibil de a vorbi mai mult cu Regele, a spus cumnatul lui!» (Nota: Mișu Baranga devenit deodată vorbitor, a spus lui Miclesu, și în urmă și altor persoane, că o să fie o revoluție!) — Restul conversației noastre: dacă obținem o schimbare de politică, vor trebui două-trei luni de preparative, și pentru a aduna muniții și pentru a face pe graniță lucrările necesare. — Czernin crede că se petrec orori la Șipote și că Ungurii sunt maltratați. El a cerut pentru Legăție autorizația de a trimite ajutoare și bani, dar a primit un refuz categoric: aceasta ar provoca neajunsuri cu Filipescu!

— Grig. Carp vine mereu cu propuneri de reconciliațiune între Carp și Maiorescu.

— D-rul Rădulescu dela Regie a fost trimis primăvara trecută la Viena spre a căuta clorat de potasă pentru fabricarea chibriturilor. Generalul Schlesinger i-a cedat 40.000 kg., cu condiția ca în schimb să li să trimeată două vagoane de seu pentru fabricarea glicerinei. S'a luat cloratul, dar nu s'a trimis seul: «La ce bun? Peste două luni vom fi în Ardeal!» — Astăzi nu mai avem de loc clorat de potasă, dar nimeni nu mai vrea să trateze cu noi.

— D-rul Blumenfeld, trimis de Stere, îmi face parte de comunicarea lui Barnovski. El nu vrea să se știe sorgintea, pentru a nu descoperi pe Basarabeanu înformator; Take Ionescu și Filipescu au fost eri la Costinescu și se duc astăzi la Brătianu. Pentru ei Costinescu este cu totul în vederile lui Brătianu. Politica liberală s'a stabilit: Neutralitatea în așteptarea realizării idealului național cu Ardealul, dar nimic de făcut cât nu se vor fi schimbat evenimentele. — Stere crede că Brătianu se va hotărî să părăsească guvernul sau să se împetrițeze, când Aliții nu vor mai asedia Constantino-pole.

— «Adevărul» publică sub forma: «Opiniunea unui factor răspunzător, răspunsurile lui Costinescu. Ele sunt de acord cu notele cari preced. Dar Costinescu amenință că în caz de ar fi răsturnați, vor da tot sprijinul lor guvernului conservator care le va urma.

— D-rul *Blumenfeld* îmi telefonează că întrevederea lui Take Ionescu și Filipescu cu Brătianu s'a terminat prin următoarea declarație a lui Brătianu: «*Nu îmi voi schimba politica; dacă ea nu vă convine, n'aveți decât să mă răsturnați.*»

Joi, 1 Octombrie. — Blumenfeld îmi spune că Stere se întreabă de ce Brătianu a fost așa de categoric cu Filipescu și Take Ionescu. El crede că Brătianu are cunoștință de faptul că asasinul *Cătărău*, care a fost văzut la București, a recunoscut că *ar fi văzut pe Filipescu*. Luni, 28 Septembrie, poliția a făcut o descindere în strada A. Lahovary No. 29, unde a prins un individ la care s'au găsit mai multe travestiri, pașapoarte false

și cartușe de dinamită. «Epoca» din 1 Octombrie se grăbește a spune că el este spion german. Iar Stoian, care mi-a adus imediat vestea, îmi spune că el se numește Vladimir Savinsky și că e rus. — Corbescu n'a vrut să spuie lui Mitilineu de ce naționalitate era individul și dacă exista vreo corelație cu amenințările de moarte în contra mea; dar l'a asigurat că numitul Cătărașu e acum «izolat». — Niță, despre care îmi vorbise Barnovski, se numește Sergiu Niță. Vulturescu și Bastache îl cunosc. Acest băiat a văzut la Filipescu lume interlopă, care poate să fie susceptibilă de a furniza pe «răzbunător». Se mai poate ca Brătianu să fie informat, cum bănuiește Stere, că Rușii să mediteze trecerea pe la noi spre a merge în Dobrogea(?).

— Ministrul Serbiei a comunicat Regelui că Serbia a întrebat pe Grecia care va fi atitudinea ei față de tratatul lor; Zaimis a răspuns că el nu consideră că s'a produs «casus foederis» și că Grecia nu va lua apărarea Serbiei în contra Bulgariei.

2 Octombrie. — O ediție specială a «Epocei» anunță astă-seară vestea, de altfel falsă, că Mihail Cantacuzino ar fi fost arestat la Salzburg; și amenință că Miniștrii Germaniei și Austriei vor fi făcuți răspunzători. Noaptea la ora două o bandă de derbedei se ducea la Legațiunea germană și sparge geamurile cu pietre.

4 Octombrie. — Bussche îmi confirmă, la curse, faptele ce preced. El a scris Regelui, a denunțat faptul guvernului și plănuiește să-i spuie că dacă vinovații vor fi puși în libertate și nu vor fi pedepsiți, el nu mai consideră prezența lui ca utilă și un simplu secretar va conveni tot atât de bine. Inșă «Adevărul» și «Epoca» desmint amândouă vestea arestării lui Cantacuzino! «Epoca» are neobrăzarea să vorbească de cetățenii indignați de această arestare.... deci «Epoca» a dat dinadins această veste falsă, spre a avea un pretext pentru lovitura ce prepara.

— *Maiorescu* s'a întors Joi seara. Este de acord pe principiul de a se prezenta un memoriu Regelui. Primește împăcarea cu Carp, dar nu se va duce la dânsul

acasă. Eu îl întreb : la o terță persoană ? — El îmi răspunde : să nu ne grăbim, căci Carp este prea deochiat și pentru moment ar fi o piedică pentru noi.

— Joi, *Carp* a văzut pe Rege. În substanță Regele i-a spus că împărtășea modul lui de a vedea asupra victoriei definitive a Germanilor, dar că timpul de a intra în acțiune nu venise încă. — *Carp* mi-a povestit că ar fi spus Regelui : «În timp normal, un Rege poate să se strecoare prin viață, lăsând în urma sa o reputație de Rege; dar când o ocazie ca aceea de astăzi poate să nu se mai producă nici peste o mie de ani, un Rege care ar pierde-o riscă să fi fost un *Rege neînsemnat*!»

Miercuri, 7 Octombrie. — Conte *Czernin* a văzut pe *Brătianu*, pe care l'a găsit foarte neliniștit; cu toate acestea el nu crede că *Brătianu* va consimți să părăsească puterea și că se va crampona de ea, neîndrăznind să ia vreo hotărâre. Iar România pierde un timp prețios. Când *Dunărea* va fi curățată, și aceasta este o afacere de două sau trei săptămâni, nu va mai fi vorbă decât de participare activă; neutralitatea binevoitoare va fi devenit inutilă. — Eu îi răspund că evident atunci nu va mai putea fi vorba decât de o participare activă, precedată de un timp de preparare; dar că concursul nostru le va fi totdeauna prețios; Turcii și cu noi operând în direcția *Kiewului*, poate să le fie de un folos hotărâtor.

În privința desmințirii pe care contele *Berchtold* o dă lui *Take Ionescu* (două capitole din amintirile sale, 22 Septembrie 1915), *Czernin* îmi spune că telegrama oficială a sosit de acum patru zile și că *Rudi Catargi* nu o publicase. Întrebat, *Rudi* a răspuns că o comunicase lui *Take Ionescu*, care îi spusese că publicarea ei ar fi desagregabilă !! A trebuit o insistență repetată pentru a obține serviciul agenției *Havas*.

— *Mortzun* îmi trimite răspuns prin *Panaitescu*, spre a mă asigura că numitul *Cătărău* este în imposibilitate «morală» de a încerca orice, și să n'am nici o grijă. Șeful siguranței regretă că s'a rezistat cererii de a se proclama starea de asediu la București. El mă mai asigură că este inexact că *Cătărău* ar fi avut contact

cu Filipescu. — Imi confirmă că «Drumaru, Moldovan» este un vulgar exeroc; s'a descoperit de curând dosarul lui, grație lui Duca, șeful poliției din Constanța, care îl arestase pe timpuri. Panaitescu făcea pe inocentul care nu știe că Drumaru și Moldovan era una și aceeași persoană, și Dumnezeu știe cât de des s'a publicat aceasta! Cu alte cuvinte, câtă vreme Filipescu și cu oamenii lui nu s'au legat de mine, trecutul lui Drumaru nu se cunoștea....

Von dem *Bussche* are la legăție pe d-nul *Falkenhau-sen*, atașat militar la Atena. El povestește : Când Regele Constantin a congediat pe Venizelos, opinia publică îi era ostilă și Regele nu știa chiar care va fi atitudinea armatei. Actul lui de voință i-a raliat toate sufragiile și chiar fratele său George s'a raliat politiceii germane. Ceilalți doi frați îi mai fac dificultăți Regelui. E de părere că s'a isprăvit cu Venizelos.

Bussche a văzut Luni 5 Octombrie pe Rege. Pentru a putea vorbi, s'a înțeles cu Regele că va simula că aduce o scrisoare, și când s'a prezentat ținea în mod ostentativ o scrisoare care nu era decât hârtie albă !! Regele i-a și spus în privința unor cuvinte ce au schimbat Sâmbătă (aniversarea Prințului Carol), după citirea discursului, că bănuia pe un aghiotant că informase «Epo-ca» !! — Bussche a comunicat Regelui că dacă Rusia cerea trecerea trupelor sale prin teritoriul român spre a le transporta în Dobrogea și România ar vrea să refuze, ea nu s'ar adresa zadarnic Germaniei și Austriei. În această privință Bussche confirmă ceea ce i-am spus eu acum cinci zile, că nu era decât un «bluf». Rusia a sondat fără să ceară; i s'a răspuns că ne-am opune chiar cu armele în mână !

Brătianu a telefonat lui Bussche regretele sale că s'a spart noaptea un geam la Legăție. Dar în schimb, ni-meni dela Ministerul Afacerilor Străine nu s'a manifestat, iar în gazetele oficioase n'a apărut nici cea mai mică notă de desaprobarie. Dacă astăzi a apărut un rând în l'«*Indépendance roumaine*», se datorește lui Mortzun, care a cerut aceasta lui Procopiu.

— A avut loc inaugurarea Clubului Federației. Gazetele dau cu anticipare discursul-rechizitoriu al lui Filipescu în contra lui Brătianu. Se anunțase că va fi mai violent decât este în realitate. Nu conține nici o afirmație precisă în ceea ce privește malversațiile dela Ministerul de Război.

— Verzea îmi comunică o scrisoare dela *Aurel Popovici*, al cărei sfârșit îl copiez aci: «Un lucru esențial: la Berlin nu s'a putut face nimic, pentrucă dela București le venise informația că ori și ce s'ar fi oferit din partea Austro-Germaniei, România nu-și va schimba actuala ei neutralitate. Prin aceasta, misiunea noastră acolo era *terminată*... Iar până azi eu nu știu că Brătianu ar fi voind să revină asupra acestei declarații. Atunci te întrebi: *Ce rost ar mai avea venirea mea?* Și de aceea: *dacă Brătianu vrea să discute cu ei ofertele lor actuale și ulterioare, atunci sunt gata să viu cu orice rizic și prin Ungaria, ori și când. Aștept acest răspuns*».

Joi, 8 Octombrie. — Impresia lăsată de discursul lui Filipescu la inaugurarea Clubului Federațiunei este absolut nulă. A fost un fiasco. Lume puțină.

— *Pisoschi* îmi povestește că după atentatul dela Debreczin și uciderea jandarmilor unguri, când cu afacerea statuei lui Arpad (1913) acte de provocare indiscutabile ale Rusiei, Serviciul maritim a debarcat pe Cătărașu, pe care căpitanul în persoană îl condusesese la locuința lui Ionescu, agentul comercial la Cairo. Dar cum detectivii unguri nu pierduse pe criminal din ochi, el a fost făcut nevăzut din Cairo cu concursul poliției lui Kitchener și prin mijlocul a 10.000 franci plătiți unui detectiv pentru a-l despăgubi de prima de captură ce se făgăduise. Tot prin Serviciul nostru maritim a fost el adus îndărăt în Europa. Regele Carol i-a exprimat grațitudinea (1914). Predarea lui Cătărașu autorităților austriace ar fi produs mari dificultăți. Deci guvernul Brătianu a acoperit cu protecția lui pe acest individ, pe jumătate împământănit și de origină rusă. Acum înțeleg de unde vine «imposibilitatea morală» de a vătăma, afișată Miercurea trecută de Panaitescu.

Duminică, 11 Octombrie. — Faimoasa manifestație asupra căreia circulau svonorile cele mai sinistre, a făcut fiasco. Un nenorocit de ovrei a fost omorât cu o lovitură de baionetă. Armata a făcut peste tot, într'un mod sever și în număr mare, serviciul de ordine.

Miercuri, 13 Octombrie. — *G. Stirbey* îmi povestește că cumnatul său (Brătianu), readucându-l cu nevastă-sa dela Buftea, l'a povățuit să stea în oraș. — Pe de altă parte Nenițescu îmi spune că se continuă cu facerea tranșelor pe toată granița munților, și că se transportă acolo pesmeți și muniții. — Tot *George Stirbey* îmi spune că părerea lui Brătianu este că pozițiunea Germanilor nu este așa de strălucită cum se zice pe fronturile rusești și occidentale.

— Von dem *Bussche* îmi anunță că Valievo a fost luat și joncțiunea cu Bulgarii a fost făcută la Brsza-Palanca. Deci se va avea Vidin pentru debarcarea Bulgarilor, Lom-Palanca și Rusciuk pentru Turci. Acordul turco-bulgar prevede concursul armatei turcești dacă Bulgarii vor fi atacați de aliați. *Bussche* știe că în afară de rezerve, von der Goltz comandă la Adrianopole o armată de 250.000 de oameni. Navigația va reîncepe când monitoarele ruse vor fi părăsit împrejurimile; se știe că găseau adăpost la Corabia și chiar la Severin. Czernin s'a plâns de aceasta, iar Brătianu l'a asigurat că el i-a silit să plece, Sâmbăta trecută, la ora 12.

— Generalul Christescu ar fi spus lui Bronsart că Germania ar fi trebuit să facă noi propuneri. (După care inițiativă?). I s'a răspuns că Brătianu e acela care trebuie să facă primul pas, fiindcă un Stat mare nu se poate expune din nou la un refuz!

Miercuri, 14 Octombrie.—Marius Teodorian îmi spune că Regele a stat Duminică (ziua manifestărei) o oră și jumătate la arhiepiscopul Netzhhammer; că Regele nu mai vede pe nimeni, căci a luat pe față o atitudine favorabilă Germaniei, și cu tot binele ce gândește de partidul conservator nu îl crede destul de tare spre a putea lua răspunderea. De câte ori este întrebat, el răspunde: «Ce pot face?» Pentru arhiepiscop, Regele este

intimidat de Brătianu, pe care îl crede mai tare în partidul lui decât este în realitate. El e sigur că nu se va acorda nimic României, dacă nu se hotărăște, și că totul va merge la Sofia.

— Raționamentul lui *Maiorescu* este următorul: Brătianu nu poate părăsi puterea în momentul de față, ar însemna o sinucidere, orice tensiune trebuie înlăturată; cea mai bună soluție ar fi un guvern mixt, căci un guvern pur conservator nu ar putea să domine situația. Singura lui grijă, des exprimată, este că dacă ar surveni pacea noi suntem pierduți, și pacea este posibilă: ca probă căderea lui Delcassé.

— *Nenițescu* a fost primit de Rege. El a eșit foarte mulțumit dela audiență. Regele împărtășește absolut vederile noastre, dar trebuie să tăcem încă și să răbdăm. Și Regele are aceiași mare grijă: să nu se facă pace. Știe că tot guvernul Lui gândește altminterea; dar asta nu face nimic: Succesul Germanilor este asigurat; nimeni nu poate face nebunia de a se bate pe două fronturi, ceea ce ar însemna sinuciderea României. Regele va ști să evite această catastrofă. El consideră pe *Take Ionescu* ca isprăvit absolut isprăvit. Pe *Filipescu*, ca un nebun care își sparge capul de un zid. *Venizelos*, o canalie. — *Nenițescu* răspunde că acesta are cel puțin patriotismul, după zvonurile care circulă, să se retragă din Cameră pentru a nu face greutăți guvernului. — Regele: «Este mai puțin canalie decât *Take Ionescu*, și atâta tot».

— *Czernin* se duce la Brătianu pentru a cere desarmarea soldaților ruși, vreo sută, refugiați pe vapoare la Severin. — Vorbind de viitor el repetă: «Să nu fie *prea târziu!*»

15—17 Octombree. — Polemică extrem de violentă între *Filipescu* și «Viitorul» (Ministerul de Război). Fiul *Filipescu* este pus în cauză, el face față, dar se apără rău.

Duminecă, 18 Octombree. — Intrunirea Federației la Severin, Craiova, Brăila, Caracal și Ploești. La Ploești. *Toma Ionescu* amenință pe Rege cu răsturnarea, iar

la Brăila, Filipescu: «Fără Ardeal nu dau trei bani pe dinastia noastră»!

Luni, 19 Octombrie. — Am văzut pe Bussche și pe Waldburg, întors din concediu. *Waldburg*, spre mirarea mea, îmi spune că a găsit pe Regină gata să uite că este Englezoaică (?). Ei cred că Regina se gândește înainte de toate la coroana ei. Iar despre Brătianu: nimic de așteptat dela el. I-a silit să reia un material de telegrafie fără fir pe care n'a voit fără nici un preț să-l lase să treacă.

Marti, 20 Octombrie. — Foarte îngrijat de zvonurile persistente care îi se trimit. *Czernin* vine să mă întrebe dacă cred posibil ca Rușii să ne ofere Basarabia dacă am da în schimb armatei lor dreptul să treacă pe la noi. Eu răspund că cred lucrul imposibil. El insistă, fiindcă din altă parte i se semnalează o aglomerație de trupe rusești la Reni. A avut cu Costinescu o convorbire mai prietenească, și i-a arătat foloasele ce ar avea România dacă ar colabora cu imperiile centrale. Costinescu a lovit în Unguri, dar s'a menținut partizan al neutralității. — Această convorbire a displicut lui Brătianu care a și făcut observații lui Costinescu! El Brătianu fiind pentru neutralitate... — *Czernin* insistă că pentru noi este «Head time», fiindcă pacea se apropie...

— D-rul *Dinu Brătianu* îmi spune că Irina Butculescu, sosind la Palat pentru a-și lua serviciul de ziua Reginei, Regina i-ar fi spus: «Nu vom mai fi multă vreme în stare de pace; vine momentul, când vom putea intra în război după inima noastră...» (evident alături de ruși!) — Deci, ceea ce Regina a spus lui *Waldburg* este o simplă înscenare pentru a adormi pe Germani! *Dinu* adaugă că federații sunt mai liniștiți, ca și cum ar fi siguri că și-au ajuns scopul!

— *Arion*, în audiența la Rege a avut impresia că Regele este absolut sub influența lui Brătianu.

Miercuri, 21 Octombrie. — *Mehedinti* a văzut pe unul din frații *Negulescu* partizan desperat al acțiunii. El știe că Francezii vor fi învingători că Japonezii lucrează intensiv la munițiile rusești, că aliații debarcă în

mare număr la Salonic și că niciodată ocazia pentru noi n'a fost mai prielnică. Aceasta o aud în fiecare zi! !.. Mai interesant este că Filipescu și Take Ionescu ar fi spus lui Negulescu că Brătianu s'ar fi tocmit primăvara trecută și că ar fi cerut tot teritoriul până la Tisza; Sasanov ar fi refuzat categoric; de aci pierdere de timp și amânarea semănăturii. În urmă Delcassé ar fi intervenit stăruitor și Sasanov ar fi cedat. — (Imi reamintesc de ceea ce mi s'a raportat atunci asupra intervenției imperioase a lui Paleologul la Petrograd, și de spusele lui Blondel în contra lui Poklevski, care pierdea un timp prețios, făcându-ne dificultăți! !). În răstimp a avut loc ofensiva austro-germană și fortărețele rusești cădeau una după alta iar Brătianu refuza să mai iscălească și să mai admită un termen fix. Dar el își dă *cuvântul de onoare* că va intra în acțiune la ora pe care o va crede propice. (Dacă toate acestea sunt adevărate, ele explică toată atitudinea lui Brătianu și toate zvonurile care circulă). — *Golescu* îmi aduce o știre, care ar confirma spusele lui Negulescu: guvernul tratează cu societatea de navigație, din care face parte și Banca Agricolă, spre a închiria cele două vase ale societății pentru transportul munițiilor noastre din Anglia la Archangel și a le aduce prin Rusia! — Eri mi s'a comunicat că Paianu a obținut cai și că se întoarce în Rusia pentru o remontă importantă!

Duminecă, 25 Octombrie.— Federații contramandază întrunirea dela Iași. Toți se pretind subit indispuși: Filipescu, Take Ionescu, Goga și Mihail Cantacuzino.

Luni, 26 Octombrie. — La întrunirea federațiilor dela Galați s'a întâmplat scandal și bătăi. Leon Cantacuzino și Mimi Plesnilă au fost loviți. Seara, câțiva naționaliști au spart geamurile la consulatul german.

Miercuri, 28 Octombrie. — Von dem *Bussche* îmi spune că a atras atenția lui Porumbaru însănătoșit, că ministrul afacerilor străine nu-i făcuse o vizită după spargerea geamurilor la legația germană. — Porumbaru, care în acest timp era grav bolnav, i-a răspuns: Au lipsit dela datorie. — A doua zi, Nanu și Trăzne-

Greceanu au venit la Bussche: Nanu s'a scuzat că în acel moment el îngropa pe mama sa și Trăsnea a spus că nu era obiceiul la noi! — Bussche mai adaugă că a primit un raport consular, *care a fost comunicat și Regelui*, asupra celor ce se uneltesc la Galați de către Kartamiceff și prefectul Gussi.

Joi, 29 Octombrie. — *Radu Ivănescu* îmi precizează oarecare puncte care îmi fusese semnalate de Bussche. La Corabia au fost cinci vase de război rusești care remorcau cincisprezece șlepuri, în care se aflau: 800 de vagoane de orz, un automobil, aeroplane, câțiva cai și 4 tunuri mari. — Două convoiuri au mai trecut în susul Dunărei, unul cu prizonieri sârbi luați Austriacilor și retrimiși în Sârbia, cel de-al doilea cu muniții. Primul convoi a trecut, iar celalt a fost capturat de Bulgari. În ceea ce privește cele 15 vase refugiate la noi, se anunțase deșarmarea și vânzarea conținutului lor; se tratase chiar cu Ivănescu vinderea orzului; a venit însă un contra-ordin și totul a trecut sub pavilionul românesc, după ce a avut loc o slujbă făcută de un preot. Dar ofițerii și echipajele rusești sunt în funcțiune! Intr'o bună zi au plecat și canonierele însoțite de două vase de război românești, și nu s'a mai auzit vorbind de ele.

Sâmbătă, 30 Octombrie. — Chestia grâului nu se rezolvă. *Bussche* îmi spune că *Eidingher* a adus încetul cu încetul pe *Seceleanu* și pe cei ce-l însoțesc spre o combinație de bancă (*Länderbank* și *Deutsche Bank*) și că aceasta nu poate fi admis de comisiunile oficiale. *Czerinin*, cel dintâi, ar cere ca *Eidingher* să nu se mai întoarcă. Ar fi oare o legătură cu plecarea lui *Spiess* ?..

Duminică, 1 Noembrie. — Intrunire publică a Federației la Iași. *Filipescu* găsește mijlocul de a spune că trebuie în momentul de față să fii sau rusofil sau germanofil, și dacă nu ești nici una nici alta, nu ești Român decât cu numele! El numește pe Ruși liberatorii! adăugând că trebuie să fim foarte onorați de a intra alături de ei !!

Marti, 3 Noembrie. — Von dem Bussche a pus pe

Bronsart să verifice cifra forțelor turcești. Generalul Bronsart de Schellendorf, care este șeful statului major al armatei anunță : peste 1 milion de oameni sub arme, din care 300.000 la Saros și Gallipoli; 200.000 la Adrianopole, gata de a fi aruncați unde nevoia va cere ; 100.000 sub Constantinopole; restul, 50.000 la Smirna și 50.000 Mesopotamia, Caucasul și Anatolia. Bussche a aflat dela Brătianu că guvernul a trimis răspuns la Petrograd că România va refuza trecerea armatei rusești pe teritoriul român; și dela Stirbey, că Rușii s'au mirat de această comunicare, căci ei n'au avut nici odată intențiunea de a cere această trecere. (Când te gândești că în ziarele lui și la întrunirea dela Iași, Filipescu cerea Rușilor să vie și le oferea trecerea ! !)

Bussche a întâlnit pe Lucaci la Mortzun! Lucaci venise să ofere o împăcare între Filipescu și guvern! Acest lucru a fost afirmat de Mortzun. Răspunzând la o întrebare, Bussche îmi spune că raporturile lui cu Costinescu și Brătianu s'au ameliorat, dar că Anghelescu rămâne omul tuturilor șicanelor. — Regina are grijă să i se arate foarte neutră. Cu toate că îi place «Cei doi Grenadierii» de Heine, interzice să se cânte acest cântec, fiindcă fraza finală este luată din Marseilleza. Ea nu va merge diseară la serata pentru ajutorarea refugiaților sârbi.

Sâmbătă, 7 Noembre. — In cursul unei conversații, aflu dela *Bussche*, că un corp de armată german părăsește Serbia, fără să fi avut ocazia să tragă un singur foc de pușcă, și că nicăeri n'au găsit o populație civilă mai puțin ostilă. Țăranii nu ascund nimic și vând de bună voie cele trebuincioase soldaților. Bussche crede că Francezii au impus Rușilor să le lase lor direcțiunea convorbirilor cu România. Aceasta confirmă știrile date de gazete că Anglia lucrează la răsturnarea lui Sasanov din pricina declarațiunilor prea categorice ce le-a făcut în privința Constantinopolului, declarațiuni cari au alarmat pe Români și au îndepărtat pe Bulgari. Știrea retragerii lui care a circulat multă vreme, a fost dată de către Reuter, după o telegramă sosită probabil cifrată, pe cale diplomatică.

Bussche îmi vorbește din nou de necesitatea de a re-mite toate negocierile privitoare la grâu comisiunei austro-germane care se află aci: Länderbank și Deutsche Bank au vrut să treacă alături de «Einkaufskommission»; din acest motiv Seceleanu și tovarășii lui n'au putut reuși.

— Am văzut pe d-nii Melchior, Klein și Offen-heim însoțiți de Stârcea. Eu i-am povățuit și ei au ac-ceptat să ofere trei mii de lei pentru grâul pentru care ei nu ofereau decât 2750. Acești comisari nu cred că vor reuși să se înțeleagă cu ministrul Constantinescu și cu Comisiunea Oficială. Constantinescu le-a spus min-ciuna că avem 1 milion de vagoane de vânzare! Înainte de toate nu mai are nimeni încredere în noi...

— *Bărbulescu* și *Murgășanu* îmi spun că banca a mai primit 6 milioane aur dela guvern. De unde le ia..? O fi un împrumut englezesc? — *Saligny* povestește la bancă cum a organizat direcțiunea munițiilor, care i-a fost încredințată. Peste șapte luni vom avea comandele noastre, care vor trece prin Rusia! Pe de altă parte *Murgășanu* semnalează ceea ce se petrece pe Dunăre; sediul și depozitele regimentului din Calafat sunt mu-tate la Băilești, și tot lungul Dunărei se lucrează la for-tificări!

Luni, 9 Noembre. — Astăzi mare vâlvă. Se reped la mine: *Dobrescu*, *Paul Teodoru*, *Ghiță Botez*, *Teleman*, *Mitache*, *D-rul Dinu Brătianu*, etc.. Țarul este astăzi la *Reni*; pe neașteptate se face mare reclamă naționa-listă: aceasta este trecerea Rușilor. Consulul nostru dela *Izmail*, *Grecianu*, i-a văzut și i-a numărat: 300.000 (ra-portul lui *Ghermany*). *Aslan* ar fi spus că corpul lui de armată va pactiza. Nu mai avem trupe, nici tunuri: totul se află pe granița cealaltă, sau pe Dunăre. Teama perpetuă de faptul îndeplinit. Liniștesc, pe cât pot, pe prietenii mei. — *Povolny* îmi spune că *Marinkovici* este la *Reni*, iar că *Poklevsky* nu a fost convocat: riva-litate personală cu generalul *Wisoskine*, spune *Povolny*! — *D-rul Brătianu* îmi spune că *Alexandru Seulescu* a sur-prins pe *Prut* corespondența secretă scrisă cu cerneală

simpatică cu care s'ar fi organizat trecerea trupelor rusești prin intermediul țăranilor. El a dus-o la Statul-Major, unde aveau aerul a fi foarte supărați de această descoperire.

— Von dem *Bussche* a văzut pe Rege Sâmbătă. Comunicativ, Regele i-a spus că Rușii nu vor căuta să ceară trecerea, căci guvernul nu o va acorda. Costinescu a dat din nou această asigurare Regelui. *Bussche* îmi mai povestește că la serbarea care a avut loc Marția trecută în profitul Sârbilor refugiați, un cântec de Grigore Filipescu în contra Regelui Ferdinand al Bulgariei a dat loc la scuze pe care Porumbaru a fost silit să le facă lui *Radeff*.

— *Pherekyde* a spus lui *Blumenfeld*: România nu va autoriza niciodată o trecere militară decât unei țări aliata. Lovitura dela *Reni* nu este serioasă. *Costinescu* va eși din guvern; el a adus țara la ruină, este un om fizicește isprăvit; se vorbea mult de capacitățile lui financiare, dar n'a mai rămas nimic din ele. *Stelian* poate intra în minister, dar fără pretenția de a se amesteca în direcția politică a partidului, nici cea de a-și desemna singur portofoliul. *Blumenfeld* îmi mai vorbește de afacerea cailor dela Ministerul de Război: este vorba de cinci mii de cai din Rusia, împrejurul cărora se dă luptă. *Pherekyde* este reprezentantul lui *Nicu Catargi*; când acesta a aflat că *Păianu*, *Kornblatt* sau *Zisu* îi lua comanda, el a spus: «nu mă voi lăsa păcălit». El caută să obție anularea licitației, la care *Zisu* a oferit prețul cel mai avantajos!

— Primesc vizita generalului *Iliescu*, de mult anunțată și negociată. Îmi mulțumește pentru atitudinea mea în certurile lui cu *Filipescu*; el povățuește pe *Brătianu* să primească să se examineze ministerul de război. Pretinde că *Brătianu* i-a cerut să mă vadă înainte de a se lua vre-o măsură în contra lui *Stavrescu*, căci dacă numele meu (?) va fi pronunțat înaintea consiliului de reformă... El insinuează că în toate cazurile i se va da un alt serviciu fiindcă are proba că a furnizat acte lui *Filipescu*. *Iliescu* atacă eu îndârjire pe *Costinescu* și pe fiii lui. Deasemenea și pe *Anghelescu*: «Un prost pe

care nu-l ascultă nimeni». N'are decât să se înscrie la Federați: «Un nebun mai mult». El va face proba că Grigore Filipescu n'a fost de nici un ajutor. Costinescu e acela care l-a numit așa zis inginer, ca să poată pleca în străinătate. El a văzut cu ochii lui, eri, pe d-rul Anghelescu luând ceaiul la Capșa cu Grigore Filipescu, pe când acesta atacă onoarea Brătienilor! — (Iliescu se arată blând în toate, dar destul de șiret ca să nu mă lingusească). Mi-a numit pe Colonelii Lupescu și Arghirescu ca compromiși de Filipescu. Averescu este un adversar, făcând dificultăți, dar foarte prudent.

Martți, 10 Noembre. — Conferințe și scrisori numeroase, dintre cari una urgentă de la Czernin pentru soluționarea chestiunii grâului. Am impus un contract de 100.000 de vagoane în loc de 50.000, și porumbul la 26, grâul la 30. Singur Seceleanu face rezerve pentru porumb. Tratative, care trebuiesc să le recunosc plăcute, cu Offenheim în prezența lui Bussche.

— *Bussche* crede că s'au pus mine la Gura Prutului și pe Dunăre între Galați și Brăila, unde navigația nu se mai poate face decât cu piloți. El consideră aceasta ca un semn bun.

— *Nenițescu* este foarte îngrijat. Obuzierele au plecat la Giurgiu, au fost așezate la Băneasa. Arhivele dela Giurgiu au fost transportate la Frătești; cazarmile sunt goale și tot materialul militar transportat mai înăuntru. Cum se conciliază aceste fapte cu spusele lui Brătianu, care declară că va împiedeca intrarea Rușilor în România?

— *Blumenfeld* îmi comunică: Oswald Teodorian publică în «Opinia» un articol în contra lui Take Ionescu. — V. Dimitropolu a declarat lui Bădărău intenția ce are de a se despărți de Take Ionescu. — P. Missir a scris lui Take că el nu poate să aprobe uneltirile lui Toma Ionescu la Universitate. — Povățuesc pe *Blumenfeld* să spue lui Bădărău că trebuie să-și strângă prietenii în jurul lui; situația politică va fi proporționată cu aportul lui, care aport singur poate șterge pretențiile ce le au alții.

— Tzigara-Samurcaș îmi spune din partea Rege-

lui (cu multe menajări), că Regele mă roagă să nu înaintez prea mult cu Carp. Simt că Carp a jignit pe Rege, sau cel puțin l'a speriat în ultima audiență ce a avut. Tzigara repetă, ca un ecou cuvintele lui Carp: «Un Rege mediocru poate...!»

Miercuri, 11 Noembrie. — Mandrea, turburat, îmi spune că negocierile s'au rupt în afacerea grânelor: Offenheim a făcut o ofertă cu 25 pentru porumb și un contract de numai 50.000 de vagoane din care numai 30.000 ferme. Secleanu repetând spusese lui Stârcea, care la ora 1 promisese 30 pentru porumbul roșu. Vintilă Brătianu a răspuns că rolul comisiunii era să susție prețurile și că nu trebuia să se cedeze cele 35 fixate de comisie pentru grâu. Unanimitate de vederi și ruptură.

— Am avut vizita generalului Stoica, care găsește mijlocul să mă laude și să-mi spue că și-a făcut studiile în Germania, pentru a ajunge să mă roage să-i susțiu candidatura la direcțiunea ziarului «Minerva»! Naționalismul lui va găsi mijlocul să se acomodeze.

Vineri, 13 Noembrie. — Buletinele anunță că s'au făcut 17.000 de prizonieri sârbi și că s'au luat multe tunuri, după căderea Mitroviței și Pristinei. Toată Valea Mierlelor este în posesiunea Austro-Germanilor; tot în această vale Csovo a stabilit din nou rezistența sârbească. Istoria reîncepe, pe toate fronturile de bătaie, în acest război.

Duminică, 15 Noembrie. — Deschiderea Parlamentului. Gazetele Federalilor anunțase fel de fel de cataclisme. Ele spuneau că se adusese regimentele din provincie. Pe străzi multă lume dar nici un soldat. Sergenții de oraș: nimic mai mult. Partizanii lui Take Ionescu și lui Filipescu absolut toți prezenți, cu Leonte Moldoveanu și Vrăbiescu printre ei; chiar Dissescu cu toate că soră-sa care a murit eri, nu e încă înmormântată. Ei se țin într'un grup compact în colțul din stânga față cu Corpul Diplomatic. Acesta împărțit în două loji după gruparea stărei de război: Miniștrii Persiei și Spaniei cu Puterile Centrale; Olandezul și Americanul în loja cealaltă. Regele nu isprăvise cuvintele: «Domnilor Se-

natori, domnilor Deputați», când isbucnește țipetele grozave în colțul conjurațiilor. S'a auzit: «Huo! — Jos guvernul! — Jos Ungurii! etc...» — Vii protestări: se strigă: trăiască Regele, și Regele este lung aclamat. Cel mai indecent a fost Toma Ionescu, care a vociferat tot timpul, întinzând un braț amenințător în direcția Regelui. La eșire, chiar în incinta Camerei, Paul Rădulescu și Manolescu-Strunga pălmuesc pe Mille; Toma Ionescu este viu interpelat; Pherekyde în persoană apostrofează pe Istrati că este o rușine ceea ce face, iar Istrati rămâne cu gura închisă. Spre sfârșit, Filipescu se urcă pe o bancă și Mihail Cantacuzino se repede să-l dea jos. N'am văzut vreodată un astfel de spectacol! — Rectificare: Vredenburch intrase numai ca să salute pe colegii dela *Quadrupla Înțelegere* în loja lor; și el și Vopicka au stat tot timpul ceremoniei în loja *Puterilor Centrale*. Bussche îmi atrage atenția asupra acestui lucru cu o vădită satisfacție.

16 Noembre. — Von dem *Bussche* mă face să observ că singur d-rul Anghelescu arborase cordonul unei decorații rusești, la deschiderea Camerei. — Eu: «Probabil că n'are altul». — El: «Duca, Mortzun, etc., neavând cordon românesc s'au abținut să pue unul străin!» (Fapt adevărat).

Bussche îmi citește un raport foarte nostim asupra solemnității cu care s'a remis la Galați cordonul Sft. Stanislas lui A. Gussi, prefect; asupra profuziunii de cadouri și de juvaericele ce s'au distribuit, și asupra chefului făcut de Urusov la cârciuma «Sofia», a cărei socoteală, de 300 de lei, a refuzat de altfel să o plătească. Acest raport a parvenit prin Tzigara Samurcaș în mâinile Regelui. Aslan, pe care l'am văzut în cursul zilei mi-a confirmat faptele. «*Westnicul*» anunță tocmai că împăratul a vizitat, timp de câteva zile, frontul trupelor dela Sud care au luat parte la lupte și că a stat de vorbă cu recruții.. Nimic special la Reni, unde n'a fost altceva decât un simplu incident al acestei întinse inspecții. Și se decorează cu profuziune Galații...!

Bussche a comunicat guvernului, pentru ca acesta

să nu se sperie dacă ar afla din altă parte (!), că două divizii germane cu artilerie grea sunt la Varna, Bulgarii neavând artilerie grea ! — El îmi spune în treacăt : «Nu s'ar putea hotărî D-l Carp să intre în partidul D-tale ?».

— *Mihail Pherekyde* vine la mine să mă vestească că a aflat că Toma Ionescu trebuia să mă atace și să mă lovească la Senat, și să mă păzesc. Missir și chestorii sunt avizați. El a văzut pe Take Ionescu cu prilejul unui proces, și i-a spus ce mare rău i-ar face un astfel de act; Take i-a mulțumit și i-a spus că va vedea imediat pe fratele său.

Toată dimineața nu mi s'a raportat decât svonuri în acest sens. Intr'un grup de deputați. Constantinescu ar fi spus că Federații au să se uzeze într'o luptă cu Marghiloman. — La Senat, nu s'a petrecut nimic.

17 Noembre. — Prizren a fost luat. Bulgarii anunță 17.000 de prizonieri. Sârbii au distrus tot ce puteau distruge. Regele Petre ar fi fugit în ajun, călare, cu fiul său și cu Trubetzkoi, ministrul Rusiei.

18 Noembre. — Citesc la *Maiorescu* memoriul pe care vreau să-l remit Regelui. Sunt prezenți : Arion, Nenițescu și Teodor Rosetti. Se fac două uşoare rectificări. Maiorescu constată, în două rânduri, că suntem unanimi. Dealtminterea toți au găsit memoriul excelent. Trebuie să spun Regelui cine anume îl cunoaște și nimeni nu mai trebuie să ia cunoștință de el.

În cursul dimineții am primit vizita lui *Panaïtescu*. El știe dela Reni că a avut loc o defilare de 11.000 de oameni. Țarul a luat zakuska pe yahtul generalului Wisocki: se pare că a fost foarte proastă; de altfel, adaugă Panaïtescu, țarul nu mănâncă niciodată nimic. Marinkovici n'a fost la Reni, dar la Odessa unde probabil a avut o audiență. El plecase de Joi, adică cu trei zile înaintea sosirii la Reni. Faptul că Poklevsky nu a fost invitat se atribue motivului că el stă rău cu Wisocki, care era organizatorul și primea la dânsul. Kartamiteeff trece încă de mult peste capul lui Poklevsky care este acuzat că ar fi fost adese ori tras ne sfoară de Blondel și că ar fi dat înștiințări false. Poklevsky este silit să

îndure pe Kurez, care trimite rapoarte cu cifra lui particulară, pur și simplu vizate de legatie. El este în corespondență cu Ignatieff (colonelul conte), care este atașat pe lângă Țar, și transmite o copie lui Goremikine și alta Cabinetului țarului. Se pare că se fac muștrări lui Poklevsky, când Kurez raportează lucruri, pe cari ministrul nu le-a semnalat. — Siguranța socotește că numărul trupelor tinere adunate între Odessa, Tiraspol și Prut este de 400.000 oameni. Ele sunt comandate de generalul Cerbaceff. Ofițerii de marină au făcut exerciții de aruncarea unui pod în fața Tulcei, la Ceatal; manevră mai mult politică decât militară. Șeful de Stat-Major care a fost dat Marelui Duce în Kaukas, este un general de jandarmerie, Djiunkowsky, fost vice-ministru de interne, care cu ocazia vizitei dela Constanța, venise să ia ultimele măsuri împreună cu Panaitescu. Bineînțeles că rolul lui principal este de a supraveghea pe Marele Duce! — Teza rusească: nouile județe din Dobrogea au încă o condiție nedefinită bine. Sobrania neratificând cesiunea lor; deci se poate trece prin ele fără a viola neutralitatea română! Panaitescu mai știe că la Șumla și la Varna se află câte o divizie germană.

Povolny n'a putut sosi la timp la Reni. La întoarcere, afară de cei recomandați, trecerea se făcea pe la Ungheni: se zice, ca să nu se destăinuiască misterele expediției spre Bulgaria. El a văzut tunuri lungi și mai ales artilerie austriacă adaptată. Peste tot se construiau barăci. I s'a spus că nimeni nu știa nimic dar că se speră că totul va fi gata spre sfârșitul lui Ianuarie. Șeful Statului-Major, al cărui nume nu și-l mai amintește (!!), i-a spus că dacă ei ar trece, Românii nu ar trage asupra lor. *Take Ionescu le-a dat această asigurare*, adăugând că mai repede armata ar detrona pe Rege. Ofițerul rus ar fi răspuns că aceasta el nu o crede! — (Pentru aceste clevetiri: cec 600 lei!).

— Colonelul Păianu cu nevastă-sa, Priboianu idem, și Hortopan pleacă în Rusia pentru a cumpăra cai. Durata călătoriei: trei luni. Deci, a spus Păianu lui Ki-riacescu, nu va fi război înainte de primăvară.

20 Noembre. — «Epoca» este extrem de violentă cu Brătianu ; îl tratează de «imbecil la externe, coșcar la rezbel».

23 Noembre. — Dintr'o convorbire cu *Czernin* rezultă că Ungurii, foarte tari în monarhie, nu cer de loc participarea noastră la război o Românie tare nu le-ar surâde de loc, și dacă intervenim *prea târziu*, ei se vor opune la înălțarea noastră. — Plecând, el îmi spune : «Te rog să uiți tot ce ți-am spus; nu ți-a vorbit ministrul, ei numai *Czernin*». De ce 100.000 de oameni în Carpați și nici unul din spre partea Rușilor, când este știut că Rușii adună trupe pe Dunăre ? Oare se va face numai un simulacru de opunere la trecerea lor ? România știe că ambii împărați nu sunt oameni să încerce ceva în contra României, dar dacă teritoriul ei este violat de Ruși, vom trece și noi și războiul va avea loc pe teritoriul ei ! — Costinescu ar fi spus lui Radeff, că la primăvară, când Rusia va dori să-și treacă trupele pe la noi, nu ne vom opune decât de formă. Cu toate că el este ramolit pentru o afirmare așa de gravă, cer lui *Czernin* o confirmare.

— Eri a avut loc întrunirea agricultorilor, a fost foarte bună și a adunat multă lume. *Brănișteanu* zice că ea preocupă pe guvern, și că Brătianu a dat ordin să se accelereze încheerea celor 50.000 de vagoane trătate cu Austro-Germania, pentru a calma spiritele. — Din aceiaș sorginte : generalul Soukholimof a fost silit să restituie pentru operele de caritate milioane de ruble, din banii sustrași.

— In această privință, gazetarul spaniol *Ximenes*, introdus la mine de Bussche, și care vine de pe front, căci proprietatea sa este aproape de tot de linia de foc, mi-a povestit alaltăeri că generalul Pau a dus la Cartierul-general probele că Germanii aveau spioni până și în statele-majore. Colonelul Mezaiedoff, spânzurat, ținea de nevastă pe sora tinerei soții a lui Soukholimof, și uneltirele ei au adus căderea ministrului de război. Cazul Soukholimof a fost deferit unei comisii, și cum el știe prea multe, nu este nici odată urmărit. (Aceasta

este oare cauza restituției menționată de mai sus ? Un aviator militar, fiul președintelui Curței de Apel dela Kiew, lăsa să cadă documentele în liniile germane; el a fost deasemenea spânzurat. În acest mod au cunoscut Germanii situația unui întreg corp de armată, care se afla complet izolat și care a fost luat ca într'o plasă. Marele Duce a trimis jandarmeria lui la Petrograd, s'au arestat vreo treizeci de funcționari, despre cari nu s'a mai auzit niciodată vorbindu-se. — În Rusia este lipsă de toate. În toate zilele au loc lupte. La Mohilev, unde se află cartierul împăratului, orașul n'are pâine. Desordine absolută. Nu mai vorbește nimeni de faimoasa linie Kolo în Rusia, va fi ea construită... ? Muniții sunt în abundență.

26 Noembrie. — Audiență la M. S. *Regele*. Am intrat cu hârtia mea în mână, anunțând că memoriul *) a fost discutat și primit de către cei cinci foști miniștri. N'am vorbit decât politică dela ora 3 la 4½. — *Regele* : «Trebue multă prudență, căci în orice direcție nu riscăm nu numai idealul național, dar chiar existența țării». Poate să mai existe îndoială, pentrucă dacă Puterile Centrale au banii, ceilalți au America. Nu e mai puțin adevărat că tot ceea ce furnizează America nu este bun. Regele o știa și lucrul i-a mai fost confirmat de Rudeanu. — *Pentru noi va fi foarte interesant* ceea ce va face Grecia. (Această declarație a Regelui a fost provocată de un răspuns al meu : Regele spusese că avem o poziție geografică foarte grea, căci atingem toate frontierele, la care am răspuns eu că poziția noastră nu era mai grea ca poziția Greciei.) — Regele declară cu tărie cu insistență : «Nu putem sta definitiv neutri, aceasta nu, absolut nu !» — Eu : «Mai ales Bulgaria devenind tare : dar din fericire nu există vrășmășie între ea și noi». Vorbesc din nou de linia Dunăre-Marea Egee.

Regele : «Intreb ne toată lumea : ce aveți de reproșat Bulgariei : i-am luat noi ceva ?» Regele știa încă din anul trecut că Bulgarii erau câștigați politicei ger-

*) v. Memoriul la Anexe.

mane, dar nu prin Derussi, care n'a știut nimic sau care a înșelat întotdeauna, căci el nu vedea decât pe Savinsky și Panafieu, găsind pe germanul Michaelle prea prost. «Prea prost! ? dar Regele Ferdinand spune că nu-l frecventează fiindcă e nesuferit, dar că admira marea lui inteligență, și dacă nici Regele Ferdinand nu cunoaște oamenii...!».

Regele nu va admite trecerea Rușilor. Este o chestiune de demnitate națională. Miniștrii i-au declarat-o ei cei dintâi și Constantinescu P. (sic) și Antonescu au afirmat că sunt unanimi. Eu: «D-l Costinescu cu toate acestea a emis îndoeli asupra seriozității opoziției pe care am face-o». — Regele: «D-nul Costinescu? Poate! Dar tot restul guvernului nu face nici o rezervă». Dealtfel Regele a spus șefului de Stat Major: «In acest caz vor trece și Germanii; și ei au o armată pe Carpați în contra Rușilor, iar nu în contra noastră». Regele a vorbit despre aceasta și cu Mișu Cantacuzino, «care nu e deștept» și i-a întors întrebarea: «Ce ai face D-ta dacă ai fi președinte de Consiliu?» Răspuns: «Dacă sunt 25.000, îi opresc; dacă sunt mai mulți, îi las să treacă.» — Regele: «Cum poți să spui un lucru ca acesta, Mișule? Nu simți D-ta că aici este o chestiune de demnitate națională?»

Regele recunoaște că am violat neutralitatea, că am fost parțiali față de Quatrupla Înțelegere, într'un mod absolut și că am lipsit dela datoria neutrilor, și convinge că poate Brătianu mai visează încă de o victorie a Quadruplei Înțelegeri. Trebuie să ne ameliorăm starea. Regele dorește ca vânzarea cerealelor să se facă. Munițiile noastre nu au sosit, dar cea mai mare parte se află la Salonic... — Eu: «După câtă vreme? Și ne putem încrede oare în făgădueli, când vedem cum se poartă Quatrupla Înțelegere?» — Regele: «Grey a promis concursul nelimitat Sârbiei, și apoi a spus că era numai concursul politic!» — Eu: «Dacă este recunoscut că trebuie să ne schimbăm atitudinea, de ce mai menținem trupele concentrate pe munți?» — Regele: «Cred că cu venirea lunii Decembrie va începe retragerea lor».

— Eu : «Dar cel puțin se ia vre-o precauție în contra Rusiei ? Se întăresc din nou liniile fortificate ?» — Regele : «Fortificațiile nu mai însemnează mare lucru în ziua de astăzi». — Eu : «Dar tunurile sunt departe». — Regele : «Este adevărat, sunt prea departe !»

Asupra ministerului de război, Regele spune : «Admit că se fură. Se fură pretutindeni. Dar asupra munițiilor, aceasta nu cred. Ce a făcut Filipescu, n'are scuză. D-ta știi că Delaunay-Belleville, care cerea 80 de franci de proiectil, n'a fabricat niciodată proiectile ? Acum s'a obligat să fabrice pentru Franța, dar nu poate începe predarea decât în Februarie 1916. Nicu Filipescu a făcut o broșură de strategie, în care desvăluște toate planurile noastre eventuale în contra Austriei, pe cari el le cunoaște ca ministru de război. Acesta este un lucru admisibil ? In ce țară din lumea ar putea să se petreacă un lucru ca acesta ?» — Cum vorbim din nou de muniții, spun Regelui că, cu grâul și cu benzina noastră, putem obține totul dela Germani... — Regele : «Cred că da !»

Apoi s'a vorbit de generalii cari ar fi de schimbat. Exprim părerea că cu un ministru hotărât, toți ar încerca să facă să se uite opiniile emise de dânșii. — Regele : «Cred și eu, dar nu Iarca, și aceasta este spre cinstea lui». — Eu : «El este atins de limita de vârstă, deci lesne de înlăturat». — Regele îmi spune că în fiecare Sâmbătă invită ofițerii cu soțiile lor și a putut să constate cât este de isprăvit generalul Bogdan, incapabil de a mai formula o idee. Intr'un rând. Bogdan spunând că ar fi trebuit să intrăm în cutare moment, Regele l'a întrebat cum ar fi așezat el trupele ? Bogdan nu a putut măcar să înceapă expunerea. Basarabescu a început să-i sufle la ureche — era gentil, foarte gentil ! Atunci am intervenit Eu : «Nu continuați, căci va repeta totul». — Concluziunea mea : «M. V. va face războiul cu generalii cei tineri». In aceste primiri (dineuri) am văzut continuarea ideilor pe cari Regina încerca să le precizeze spre sfârșitul domniei Regelui Carol, pentru a-și face popularitate.

Regele admite că guvernul poate mult în ceea ce

privește opinia publică și că are mijloace să o întoarcă. Nu avusesem până astăzi mijlocul să fac pe M. S. să admită acest lucru. — Regele va lua în persoană jurământul trupelor și le va spune că trebuie să răspundă la apelul Regelui lor : «*ori unde*», — și Regele adaogă : «*Voi spune aceasta, nu pentru soldați, dar pentru ofițeri !*».

«Candidaturile lui Lucaci și Goga nu trebuie să treacă cu nici un preț. Firește, Lucaci are pentru el pe d. Gussi, prefectul ; Lucaci este un «*jouisseur*» mizerabil, care nu este nici preot, nici catolic». (Toate acestea au fost spuse de Rege cu excitațiune).

27 Noembre. — *Bussche* vine să mă întrebe de impresiile mele. El îmi vorbește de afacerea de spionaj, sinuciderea maiorului Ionescu, subșef de Stat-Major la Corpul II. În birourile lor de informații s'a prezentat un tânăr ofițer, care oferise niște hârtii. El a fost atras în discuție și între timp a fost vestită poliția. Prins asupra faptului, el a mărturisit. Urmarea este că i s'a dat o opțiune ca să se sinucidă. Morțun și Brătianu cunosc afacerea ; *Bussche* a adus-o la cunoștința Regelui.

— *Radef* a venit la 4½. Nu-l mai văzusem din toamna trecută la curse. El protestează în contra comunicatului gazetelor, care impută Bulgariei răspunderea încetării tranzitului, când în realitate România este aceea care a fost mereu în vină față de ei. Eu îi cer o notă de rectificare pe care să o public. (El nu mi-a trimis-o). *Radef* este foarte prietenos cu România, dar foarte sfios față de Brătianu ; măreția afectată de acesta a adus de fapt ruptura relațiilor. — Sârbii s'au bătut într'un mod admirabil ; Anglo-Francezii se apără slab ; el crede că o parte din armata aliată este învâluită de Bulgari.

28 Noembre. — *Czernin* a venit să-mi comunice, foarte secret, că Morțun i-a spus : «*Brătianu are să se compromită iremediabil, cu minciunile lui. S'a apucat să stea din nou de vorbă cu Take Ionescu și Filipescu, asigurându-i că el va intra alături de Înțelegere !*»

— Regele a luat jurământul recruților ; le-a vorbit,

dar... n'a vorbit cum îmi spusese! Această lipsă de curaj e teribilă..!

29 Noembre. — Ne-am întrunit, cei cinci foști miniștri, la Maiorescu. Toți bănuim pe Brătianu. Hotărîm că nu vom discuta Adresa și că vom face o vagă declarație.

1 Decembre. — După ce alături «Naționalul» a atacat «politica posibilităților», cu note străvezii, obrăznicii la adresa mea, azi chiar «l'Indépendance Roumaine» laudă această politică, ca singura cu putință. Pe de altă parte Crăiniceanu, în «Universul», recunoaște că noi nu mai putem face nimica (în sensul lui) dacă aliații părăsesc Balcanii și Rușii nu revin pe frontul lor! Iar Mille, în «Adevărul» de aseară, plânge speranțele pierdute! — Buletinul de astăzi anunță că Bulgarii au scos pe Anglo-Francezi din Macedonia și i-au respins în Grecia dincolo de Ghevgheli: două divizii nimicite. Ceeace nu împiedică pe Vintilă Brătianu să pună pe profesorul Creangă să spună că la primăvară este sigur că mergem cu Rusia! (Raportat de Mavrojani).

— Am văzut pe Czernin, care mi-a spus că se va interesa de afacerea fratelui lui Iantchewetski pentru care intervine Povolny.

— *Von dem Bussche* îmi spune că Carp a văzut pe Rege, care i-a spus: «România nu poate păstra neutralitatea definitivă și ea nu poate intra decât alături de puterile centrale. Dar momentul n'a venit încă». — Carp: «Și dacă pierdem trenul?» — Regele: «*Mi-am rezervat libertatea de a fixa momentul!*» — Pe de altă parte, Brătianu a văzut Duminecă pe Stirbey la Buftea și i-a spus: «Cu înțelegerea nu este nimic de făcut! Am făcut tot ce era posibil pentru a apăra neutralitatea; mai mult nu puteam să fac». — Stirbey: «Schimbă acum politica». — Fără răspuns. — Bussche și Stirbey conchid că Brătianu e atât de legat încât, moralmente, îi este imposibil să se întoarcă.

Eu insist: «Sau mai curând el se teme că nu se mai are destulă încredere într'însul pentru a i se face propuneri». — Bussche: «Foarte posibil. În orice caz este

o mare ameliorare. Șlepurile pleacă și Brătianu trimite special un ofițer de marină spre a schimba locul torpilelor de baraj, pentru ca șlepurile dela Oltenița să poată pleca și ele». Pe de altă parte Anghelescu și-a schimbat modul de a proceda în manipularea vagoanelor pentru Bulgaria. (Aceasta poate fi motivul pentru care Radeff nu a dat urmare).

Czernin, la ora 12, îmi spune despre contractul celor cincizeci de mii de vagoane, că merge foarte prost și probabil că nu se va face. Iar la ora 3, *Bussche* îmi spune că sunt speranțe ca lucrul să se aranjeze.

— La 4½ *Mitilineu* aduce vestea că un atentat cu dinamită ar fi fost proiectat în contra lui Filipescu, și că Filipescu ar fi denunțat chiar el faptul poliției. Doi din autorii presupuși s'au predat singuri lui Filipescu: *Transilvăneni*, cuprinși de remușcări; după indicațiunile lor, al treilea complice ar fi fost prins azi dimineață, în momentul când se cobora din tren; s'ar fi găsit asupra lui 80.000 de lei. — Inscenare? Deviația unei mașinării având alt scop? Se păstrează secretul... dar *Gianni* și *N. Polizu* vorbeau de aceasta azi la Cameră!

2 Decembre. — Am avut comitet consultativ, la mine. S'a aprobat sensul scurtelor declarații ce voi face la Senat, unde începe astăzi discuția adresei. Dar pentru a nu fi în remorca guvernului, trebuie să atac chestiunea interioară și politica economică. — *Maiorescu* este de părere că în ziua de Sf. Nicolae nu trebuie să mă duc la slujba bisericească pentru împăratul Rusiei.

4 Decembre. — Șeful siguranței vine să mă pue în curent în afacerea complotului (?). Fără să o spue, el nu crede în seriozitatea afacerii. Ambii conjurați nu pot da nici o indicație serioasă asupra învoelilor cari pretind că au fost luate la Brașov la Hotel Krone, cu autorii proiectului. Pe de altă parte el găsește explicațiile lor copilărești; pretind că trebuiau să arunce prin fereastră (Decembre!) mașina infernală. Or, fereastra este la patru metri înălțime din stradă și fiecare colet cântărește 25 de kg.! Presa n'a căzut în cursă. cu toată reclama făcută. In rezumat: Filipescu, Take

Ionescu și Costinescu trebuiau să sară în aer. «Adevărul» adaogă: și Brătianu! «La Roumanie» are un articol grotesc: Serajewo-București. Moartea Archiducului era un eveniment de o însemnătate mult mai mică decât eventuala dispariție a lui Take Ionescu!

5 Decembre.—*Von dem Bussche* este foarte nemulțumit de parțialitatea și de reaua voință a lui Rudi Catargi; el va comunica guvernului că se va crea o agenție telegrafică din moment ce «l'Agence Roumaine» nu dă nici o veste și refuză comunicările agenției «Wolf» și ale lui Korrespondenzbureau. — El constată la Brătianu o bună voință mai stăruitoare. Șlepurile pe Dunăre, merg; dintre ele unele se și întorc la Oltenița, pentru a fi reîncărcate. — Ii anunț sosirea, azi dimineată chiar, a lui Schebeko. Bussche îmi răspunde: «Poate că vine să vă aducă Basarabia!»

6 Decembre. — Mă fac că sunt absent la Buzău, ca să nu iau parte la ceremonie la biserică și la recepția dela legația rusească pentru ziua Țarului; am trimis însă cărți.

7 Decembre. — La Senat, continuarea discuției la Adresă. — Poklevsky și Schebeko îmi depun cărți. Brătianu fiind lipsă, îmi trimite răspuns că mă roagă să nu vorbesc decât mâine.

8 Decembre. — La Senat, în timp ce Alexiu, raportor, vorbea într'un mod foarte cuminte în sensul Puterilor Centrale, Leonte Moldovanu îmi spune că primăvara trecută el rostise la Brăila un discurs ultranaționalist. Teodoru a aflat dela dânsul că pronunțase acest discurs a doua zi, după o vizită făcută lui Brătianu, de unde eșise cu *convingerea că peste două, trei zile vom declara războiul!*

Imi rostesc discursul. Sala este arhiplină. De altfel, de două zile, asistența este foarte numeroasă și părăsește sala când se anunță că sunt amânat pe altă zi. Federiștii mă ascultă cu mare atenție, sunt respectuoși. Nici o întrerupere. Când zic: «Noi, conservatorii...» mă opresc dinadins, și nimenea nu suflă. Majoritatea mă aplaudă când vorbesc de politica externă; și chiar Fe-

deriştii (Pariano şi Dissescu ostentativ) aplaudă partea economiei naţionale. Primesc multe felicitări după sedinţă.

Seara la Club. Bussche îmi anunţă că Englezii încep să părăsească Gallipoli.

9 Decembre. — Von dem Bussche vine acasă să mă felicite, căci n'a vrut s'o facă eri la Club. — Contractul cu cele 50.000 de vagoane, se face: Costinescu acordă 7% agio asupra taxei aur, din care jumătate rămâne depusă la Berlin. Dar se va notifica contractul guvernului, pentru a se pune la adăpostul capriciilor unora din miniştrii; Brătianu, personal a insistat pentru aceasta. Raporturile continuă a se ameliora. Şlepurile ies şi se reîntorc cu uşurinţă.

10 Decembre. — Mă duc să văd pe *Morţun*, pentru alegerea din Galaţi. Ii semnalez inactivitatea candidatului, şi situaţia ciudată a prefectului care primeşte pe Lucaci în acelaş timp cu Kartamitcheff. *Morţun* l'a chemat pentru a-i spune că dacă Lucaci ese, el, *Morţun*, îşi va da demisia, dar că el, prefectul, va sări înaintea. După aceasta *Morţun* adaugă: «Credem că vor fi trei candidaţi şi că, după balotaj ne vom înţelege». — La amiazi Aslan îmi repetă că liberalii de acolo îl împing să-şi pue candidatura!

— Comisia Offenheim-Melchior, însoţită de *Seceleanu*, îmi comunică încheerea contractului celor 50.000 vagoane. Felicitări reciproce. Domni din comisie remit lui *Seceleanu* scrisoarea pentru bonificarea de 1/2% pentru Sindicat. Dela *Bărbulescu* aflu că guvernul a făcut astfel de concesii, încât Bibicescu se întrebă dacă bacşişul atribuit de public lui Constantinescu şi fratelui lui nu era o realitate. Guvernul a admis luarea fermă, dar facultativă pentru cumpărător, de 50 până la 70 milioane Mark cu 1.20 pe când Banca Naţională nu înţelege să ia decât 30 până la 40 milioane. 12½ aur depuse la Reichsbank în contul Băncii Naţionale şi livrabile şase luni după război. Agio pe 121½ la 7%, atunci când Banca Naţională nu dă Statului decât 6%.

11 Decembre. — Intr'o interpelare cu privire la

cumpărarea de către Stat a fabricii de Blau-gas, făcută de Filipescu, Brătianu a găsit mijlocul să spue : «Dela declararea războiului unele comande au fost întârziate, altele au fost împiedicate. Agitațiunile Acțiunii Naționale nu puțin au contribuit la aceasta». Găsisem un ecou al acestei acuzări într'o conversație cu Regele. Brătianu caută să stabilească că el n'a putut lua muniții în Germania din pricina agitațiunilor Acțiunii Naționale.

— *Schebeko* a fost la Maiorescu. Probabil, vizite de informație. El a căutat mereu să facă proba că Rusia s'a recules, că există unitate națională, că toată țara, de la cel mai umil până la suveran, vrea să învingă.

12 Decembre. — *Von dem Bussche* îmi spune, despre retragerea Englezilor de la Gallipoli, că foarte favorizați de o negură groasă și de o mare foarte liniștită, ei au putut să-și retragă trupele. Dar nu mai puțin e o retragere silită. Încă de multă vreme ei retrag trupe pe bordul vapoarelor-spitale. Turcii au știut, dar n'au vrut să aibă noi neplăceri, trăgând asupra lor. El se interesează de vizita lui *Schebeko* și crede că n'a scos nici un avantaj dintr'însa. Brătianu, care nu știa nimic a fost foarte surprins. Germania a hotărât să excludă pe toți Takiștii din societățile cu capital german sau austriac. Ea va întâmpina greutăți din partea Austriacilor dela Creditul Român, dar este hotărâtă să-i forțeze. *Bussche* protestează în contra pretinsului boicotaj al țării de către Germani : ei au trimis 400 vagoane de mărfuri din care: fer, piulițe, sârmă, deci articolele a căror lipsă este cea mai simțită.

— Căpitanul *Ursianu*, pe care l'am avut prefect, îmi povestește că totul este putred la ministerul de război. El avea un strung, pe care dorea să-l vândă cu 3 mii de lei, și îl oferă, printr'un avocat dela Botoșani, ministerului. A obținut 3 mii de lei, dar ministerul a plătit 5.500 de lei, dintre cari 750 pentru generalul, iar restul pentru maiorul de la Pirotechnie. În 1913, pe când era senator, a oferit orz cu 1100 de lei vagonul, i s'a re-

fuzat oferindu-i numai 900 de lei; dar Schuller a trecut orzul ministerului, cu 1.200 de lei! Astăzi în magaziile generale nu mai sunt decât 10 la sută din echipamentele necesare. Ursianu are 263 de oameni în compania lui, și numai 240 de puști!

13 Decembre. — *Morțun* vine la mine pentru a vorbi de alegerea din Galați privitor la sindicalisti. Brătianu a văzut pe prefect și l'a făcut atent că Lucaci se laudă că are sprijinul lui Costinescu și a patru miniștri. Promit să văd pe Gherea, pe care îl caut pretutindeni.

Apoi vorbim de Stelian, care în fața lui, a lui Pherekyde și Missir, declarase cu câteva zile înaintea violențului atac care l'a făcut la Senat, că este de acord cu Brătianu (Marți, 8 Decembre). El își reamintește cuvântul tatălui său: : «Să te ferească Dumnezeu de boer scăpătat și de țigan îngherocat». Stelian cere ministerul de Interne și Morțun insistă ca să i se dea! Cu siguranță că văzuse pe Costinescu înainte de a se lansa. Asupra prostiilor spuse de Stelian despre Consiliul de Coroană, Morțun își reamintește ceea ce am afirmat totdeauna : Costinescu își începuse discursul cu cuvintele : «Un lucru este unanim câștigat, că este o imposibilitate morală să mergem *alături de Rusia*». (Contrariu de ceea ce afirmase Stelian). Morțun, de altfel, a vorbit de «necesitatea de timp spre a pregăti opinia publică pentru a merge cu Austria». Ceea ce, evident, nu are sens decât în versiunea «unanimitate» contra acțiunii paralele cu Rusia.

Morțun : «Costinescu n'a înghițit niciodată neajunsul de a nu fi moștenit el situațiunea lui Sturdza, așa cum Sturdza dorea». Dar el, Morțun, lucrase pe Haret și pe Stelian, cu concursul lui Pherekyde și al lui Budișteanu, așa că, chestiunea fiind pusă deodată în Consiliul de Miniștri, Costinescu s'a găsit înaintea unui fapt îndeplinit. Regele Carol se gândea la Costinescu, dar Morțun i-a arătat pericolul ce era, în cazul când Take Ionescu ar fi izbutit să fie șef al partidului conservator : să fie doi șefi de partide, *amândoi oameni de afaceri*. A doua zi după ce a fost desemnat, Regele a «îmbrăți-

șat» cu căldură pe Brătianu, Rege constituțional! Două zile înainte de a muri, Regele Carol, după dejun, a adus aminte lui Morțun de ceea-ce-i spusese în privința lui Costinescu, și i-a strâns mâna... (?).

— La ora 6 am avut audiență la *Regina Elisabeta*. Mi-a făcut o primire cât se poate de călduroasă; și mi-a vorbit de discursul meu la Senat. Nu a putut afla nimic despre scopul vizitei lui Schebeko. Regina este tot așa de fermă în convingerile ei, dar accentuează timiditatea Regelui.

14 Decembre. — *Mișu Pherekyde*, la sora mea, povestește că Brătianu a făcut două vizite lui Stelian. «Tot, chiar telegramele, i-au fost arătate». Stelian, față fiind și Pherekyde și Missir, a declarat că este perfect de acord asupra politicei străine. La pretenția lui de a avea ministerul de Interne, Brătianu l'a legat de gard răspunzându-i: «Regret, dar domnul Pherekyde este acel care ia Internele». Se înțelege, adaugă Pherekyde, furierea lui Stelian, silit să vorbească de ministerul de Interne față de Morțun.

La Cameră, atât de așteptatul discurs al lui Carp n'a avut mult răsunet.

15 Decembre.—Mi se spusese dimineața, că era vorba (Vasiliu dela «Steagul») de un nou contract de 50.000 de vagoane de cereale. — La ora 2, D. Seceleanu vine să-mi spue, că a aflat că Costinescu trata cu un sindicat anglo-francez vânzarea a 150.000 până la 200.000 de vagoane (restul disponibil), marfă ce va rămânea în România, în magaziile particularilor sau prin gări. Comisiunea insistând pentru a avea magaziile din gări spre a putea aduna cerealele destinate contractului încheiat, ministrul și-a tot amânat răspunsul, neputând conceda *mai mult de un sfert*. Există oare conexitate ?

— D-nul *F. Lossen*, dela Vega, Vice-Consul german la Ploești, îmi spune că Mackensen începe o ofensivă spre Odessa ! Spre sfârșitul lui Ianuarie va veni aface-rea Suezului. Inșă, gazetele vorbesc de întâlnirile în Bucovina. Stroici zice că toată armata și populația civilă

din Basarabia lucrează la tranșee. Azi dimineață, d-nul de *Bussche* mi-a spus că, deși n'are nimic oficial, știe prin veștile biroului militar, că de două zile acolo sunt lupte și că nici una din acele țări nu comunică nimic.

— *Stere* face un discurs mișcător asupra Basarabiei și reușește a fi ascultat de Cameră, și chiar susținut de majoritate.

17 Decembre. — Am avut o convorbire cu Von dem *Bussche* : «Sunt îngrijat de tonul notelor americane cu prilejul vaporului «Arizona», scufundat de un submarin austriac. Nu ne putem teme decât de ruptura relațiilor. De război, nu. Cercurile militare germane ar prefera războiul, fiindcă atuncea vom scufunda toate vasele de comerț și Anglia nu ar mai putea trăi. (Înțeleg că, de când cu «Lusitania», submarinele germane s'au mai domolit). — *Bussche* nu crede într'o înaintare spre Odessa, care este planul lui *Enver-Pașa*, căci ar fi periculos de prelungit frontul între Rusia și România. care în caz de înfrângere ar trebui să desarmeze armata care s'ar retrage. — El nu știe dacă se va întreprinde ceva în Egipt, dar această acțiune ar cere urgență, fiindcă numai două luni mai sunt utilizabile.

Un căpitan *Vasilescu*, dela *Craiova*, îmi ceruse să-l introduc pe lângă *Bronsart* pentru a căpăta publicații oficiale asupra istoricului războiului. Aceasta se petrecea cel puțin acum două luni. Acum el s'a prezentat la legația germană afirmând că eu i-ași fi promis cumpărarea a 6000 volume, și cerând ca legațiunea să-i cumpere 4000 !! — Hal de ofițer !!

Atrăsesem atenția asupra afirmărei lui *Iorga*. că Statul unguresc deposeda de moștenirea lor familiile *Românilor morți pe front*. *Czernin* nu s'a mișcat, iar *Bussche* a intervenit el la *Viena*. El constată această apatie a lui *Czernin* : «Tot ce înconjoară pe *Czernin*, este inexistent».

18 Decembre. — *Arion* trebuie să vorbească la *Cameră*, la *Adresă*. *Take Ionescu* afirmase că eram ținuți printr'un tratat să apărăm *Serbia*. Scriu lui *Maiorescu* pentru a vedea textul exact al protocolului dela 1913, pe

care l'am considerat pururea căzut, îndată ce tratatul din București a fost executat. Maiorescu știe din gura lui Brătianu, că dela semnare încoace *nici Serbia, nici Grecia* nu l'au invocat, nici nu au cerut nimic în temeiul lui ! — Singur, Take Ionescu este omul care-l invoacă în contra țarei lui !

— Discursurile lui Carp (al doilea) și Arion au făcut senzație la Cameră. *Carp* a spus lui *Take* : « Talentul nu scuză toate încarnațiunile, după cum frumusețea nu scuză prostituțiunea ! ».

20 Decembre. — *Bussche* a fost Vineri la Rege. Regele mai deschis și foarte franc. *Bussche* i-a spus limpede că Puterile Centrale nu se vor putea încrede în d-nul Brătianu, pentru că îl consideră ca angajat, deci inamic. — Regele : « Angajat nu, dar acum patru zile d-l Brătianu mi-a spus că el tot crede în uzura care va aduce înfrângerea Puterilor Centrale ». — *Bussche* a încercat terenul în privința unei eventuale crize de guvern ; Regele n'a răspuns.

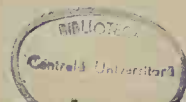
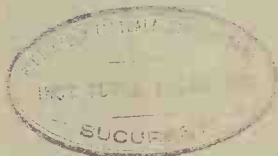
23 Decembre. — Se confirmă că Francezii au obținut dela aliați ca Salonicul să nu fie părăsit. Fratele meu *Mihai* îmi scrisese din Paris că știe, de sus, că Albania și Salonic sunt două fronturi ce se vor menține în Balcani. Evident că politiceste părăsirea Salonicului ar însemna Grecia liberă în mișcările ei, și ar însemna mai ales România hotărându-se contra Quadruplei. Regele îmi spusese : « Ceeace va face Grecia, ne interesează foarte mult ». — Oricum aliații aduc mereu trupe și fortifică orașul. Din contra, Bulgarii și Germanii s'au oprit la granița greacă. — Intreb pe *Bussche* dacă, mulțumită de a avea liberă comunicație cu Constantinopol. Germania maschează numai Salonicul. El îmi spune că se pregătește atacul și că vor fi și Austriaci care vor ataca cu Bulgaro-Germanii.

26 Decembre. — Crăciun. — *Bussche* ține să mă vadă ; Duminică pleacă în concediu. Faptul de a fi obținut un concediu, însemnează pentru el că : sau Grecia a dat în fine o asigurare formală sau că atacul este amânat, din cauza zăpezii foarte abondentă care împiedică transpor-

turile. — Eu : «Veți putea verifica la Berlin, dacă Austro-Ungaria rămâne în aceleași dispoziții ca vara trecută, și anume că o schimbare de guvern în România ar trebui să corespundă cu aceleași concesii». — El : «Cred că puține lucruri vor fi schimbate, dar că pentru Bucovina, un schimb cu nordul Basarabiei va fi trebuincios : Hotin, din cauza fortăreței de construit, în sarcina Austriei; Bender, pentru România. Planul d-nului Carp». — Nu răspund nimic.

— În timpul sărbătorilor Crăciunului a căzut Lovcem și a avut loc înfrângerea totală a Muntenegrului. Luarea muntelui inviolabil a avut un mare răsunet.

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

NOTE POLITICE

VOL. I

<u>Pagina</u>	<u>Pagina</u>
Pentru cititor 9—10	Anul 1907 57— 64
Anul 1897 11—15	Anul 1908 65
Anul 1899 16—18	Anul 1909 66— 73
Anul 1900 19—33	Anul 1910 74— 82
Anul 1901 34—35	Anul 1911 83— 91
Anul 1903 36—37	Anul 1912 92—139
Anul 1904 38—45	Anul 1913 140—206
Anul 1905 46—48	Anul 1914 207—389
Anul 1906 49—56	Anul 1915 390—565

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
1987